Maritim Kontakt 30

Sophus Waldemar Rasmussen

LIVSERINDRINGER

Maritim Kontakt 30

Sophus Waldemar Rasmussen

LIVSERINDRINGER

til orlogs, på koffardifart og i Toldvæsenets tjeneste

ved Anders Monrad Møller

København 2008

Maritim Kontakt udgives af
Kontaktudvalget for Dansk Maritim Historie- og Samfundsforskning
Dyvekes Allé 6, 2300 København S
www.maritimkontakt.dk

Dette bind er publiceret i samarbejde med Forlaget Falcon
Grønnemose Allé 18, 2400 København NV
www.forlagetfalcon.dk

Billedredaktion:
Anders Monrad Møller

Layout:
Falcon | Grafisk Design v/Anna Falcon Svendsen og Tabita Nielsen

Tryk:
special-trykkeriet viborg a-s

Ekspedition:
Maritim Kontakt, Dyvekes Allé 6, 2300 København S
www.maritimkontakt.dk

ISSN 0106-7818
ISBN 978-87-87947-21-3

Udgivet med økonomisk støtte fra:
Velux Fonden og Oticon Fonden

På omslaget er gengivet det portræt af Sophus Waldemar Rasmussen, som også ses side 6. Maleren, Johannes Jensen, var gift med hans kusine Hansine Emilie Hoffgaard. Det måler 24,5 x 18,4 cm og er udateret, men man kan jo gætte på, at det stammer fra forlovelsestiden i begyndelsen af 1850'erne. (Privateje).

Sophus Waldemar Rasmussen

LIVSERINDRINGER

til orlogs, på koffardifart og i Toldvæsenets tjeneste

INDHOLD

Introduktion 7
1. Den københavnske baggrund 9
2. Fødebyen Ringkjøbing 25
3. Familien Rasmussen i Randers 47
4. Tiden i Lemvig og som løsarbejder på Holmen 63
5. Lærling på Holmen fra 1845
- det første togt med „Mercurius" 86
6. Udkommando på skonnerten „Elben" i 1846 113
7. Hjemme i København og udkommando
på søbatteriet „Trekroner" i 1847 135
8. Tronskifte og krigsudbrud 147
9. Briggen „Sct. Thomas" og fregatten „Gefion" i 1848 155
10. „Gefion" i 1849, Eckernførde, fangenskab og flugt 176
11. Hjemme i København og med kanonbåd
på Vestkysten i 1850 199
12. Stormen på Frederiksstad 219
13. I København 1851-52 234
14. Orlogstogtet til Vestindien med „Mercurius" 1852-53 253
15. Hjemme og med „Holger Danske" i 1853 271
16. Til koffardis i 1854-55 - „Rota" og „Frederik den Syvende" .. 291
17. „Jylland" 1855, giftermål, „Rachel" og „Peter Bang" 1856 323
18. „Tre Venner" og „Venus" 1856 341

INTRODUKTION

Sophus Wilhelm Rasmussens erindringer på de følgende sider kan læses ganske uden forudsætninger. Det drejer sig om indholdet i otte små protoller, der her gengives helt uden beskæringer og forkortelser. Et sted skriver forfatteren, at han aldrig ser „tilbage i Produktet", og teksten er da også fra hans side stort set uden rettelser og andre redaktionelle indgreb. Det er der ingen grund til at beklage, eftersom en finpudsning givet ville være gået ud over det friske og umiddelbare.

Til gengæld må man så leve med en mængde gentagelser. SWR byggede selvfølgelig erindringerne kronologisk op, og hans mange datérbare oplevelser på Holmen, under treårskrigen, i koffardifart, i krydsfarten, som reserveløjtnant, derefter igen i krydsfart og sluttelig som strandkontrollør gav et sikkert skelet for fremstillingen. Desværre følte han afsnit for afsnit trang til at repetere udviklingen i familieforholdene – i stedet for at få det klaret én gang for alle. Som det er, bliver man unægtelig træt af så mange gange at blive orienteret om søsteren Rasmines ægteskabelige forhold og svigerinden Larssine (kaldet Sine), som var en kjernesund pige. Men det er umuligt at skære disse afsnit ud, fordi der alligevel hver gang kommer nye detailler med.

Udgiveren har forsynet samtlige 36 kapitler med en manchet, hvor en slags underoverskrifter fortæller, hvad det følgende indeholder. Her kan læseren alt efter interesse vælge nogle afsnit ud og springe andre over.

De originale protokoller er i privateje, og underskrevne er Jens Wæver Rasmussen stor tak skyldig for at have vist dem frem og stillet dem til rådighed – inklusive den store fyldige personliste, som det må have kostet megen møje at udarbejde, uvurderlig for det videre arbejde med personregistret.

En hjertelig tak også til medlemmerne af Kontaktudvalget for Dansk Maritim Historie- og Samfundsforskning, som på udgiverens glatte ansigt antog disse to bind til optagelse i serien Maritim Kontakt. Med den spændvidde, der emnemæssigt er i disse erindringer, er det ikke muligt at forestille sig noget bedre sted at udkomme.

De institutioner, der så beredvilligt har stillet illustrationer til rådighed, bør berømmes for deres imødekommenhed overfor et non-profit udgivelsesprojekt som dette. Prispolitikken er i flere offentlige billedsamlinger efterhånden af en sådan art, at den nærmer sig det prohibitive, når der ikke er tale om en kommerciel publikation, hvor oplag og salg tælles i tusinder, og budgettet er derefter. Det danske sprogområde ville være fattigt, hvis der ikke var en forståelse for at støtte nichearbejder af den foreliggende art.

Efterskriften indeholder omtale af SWRs tilværelse efter 1875, hvortil han nåede at skrive, og frem til 1905, da han lagde pennen få timer før sin død. Endvidere er der berettet om det mere udgivelsestekniske, datering etc., hvorefter bd. 2 naturligt afsluttes med skibsregister, stedregister og personregister.

Fiskop ved Rantzausminde i august 2007
Anders Monrad Møller

I. DEN KØBENHAVNSKE BAGGRUND

Født som søn af en toldbetjent – 9 · Faderens forfædre i det københavnske storborgerskab og deres andre efterkommere – 9 · Moderens familie med den bøhmiske bedstemoder – 13 · Fortællinger om Københavns Borbardement – 16 · Faderens barndom – 17 · Faderen på navigationsskole og i kræmmerlære i kapertiden – 19 · Hans etablering som klædekræmmer – 22 · Hans løbebane som skuespiller – 23.

Jeg er født den 13 April 1829 i Ringkjøbing. Min Fader var Johan Christian Rasmussen og han var Told- og Consumtions Underbetjent. Denne lange Tittel paa en saare beskeden Stilling forkortedes i daglig Tale til Toldbetjent eller endnu kortere af Almuen til æ Betienter. Jeg er døbt af Hr. Provst Peter Brandt til Ringkjøbing og Rindom (samme Hr. Peter var en stor Original hvorom senere) og jeg blev nævnet i Daaben Sophus Waldemar Rasmussen. Jeg var den 6te af Børnene to Piger og fire Drenge; en yngre Søster, Gabrielle Gytte[1] Pouline døde 6 Uger gammel og er nu med det samme ude af Sagaen.

Min Fader var ingenlunde født eller opdraget til en saa beskeden Stilling, som den han indtog i Ringkjøbing; han tilhørte saavel paa Fædrene Side, men dog mere paa Mødrene Side Kjøbenhavns højere Borgerstand. Min Farfader[2] var Isenkræmmer og havde Boutik paa Kjøbenhavns Østergade tæt ved Kjøbmagergade (et gammelt Hus med Frontspids – paa venstre Haand fra Højbroplads). Bedstefaders Slægt kjender jeg ikke videre til, men [den] stammede nok fra jydske Bønder.[3] Dengang var det næsten udelukkende Jyder og Tydskere der drev det til noget i Kjøbenhavn; det talte mine Gamle tidt nok om.

Min Faders Moder var Christine Wæver og hendes Fader var en Storborger – han var nemlig Bager og havde Gaard paa Nørregade i Kjøbenhavn.[4] Wæver var tillige Mølleejer og siges at have eiet alle Møllerne paa Vester og Nørrevold. Han havde store Leverantser af formalet Korn til Island, Grønland og de vestindiske Øer. Det er derfor læt forstaaelig at Wævers Formue fik et meget stor Knæk i de fortvivlede Aar fra 1807-14, dog tror jeg nok at han og Hustru døde som velstaaende Folk, allenfals ere de blevne flot begravede i deres eget store Familiegravsted der laa i Frue Sogns Afdeling paa Assistents Kirkegaard ved Muren ud til Nørrebrogade.[5]

1. Ifølge kirkebogen var hendes fulde navn Gabriele Gytte Pauline Philippine. Hun døde den 29. april 1838.
2. Peter Falkenberg Rasmussen, død 1790.
3. Ikke umiddelbart, idet Jens Falkenberg Rasmussens far var Jens Rasmussen fra Randers, bager i Færgestræde.
4. Johan Mortensen Wæver.
5. Her en tilføjelse med en fremmed hånd: „Bager Johan Wæver døde 1784, hans kone 1805, så de oplevede ej krigen 1807-14." Det sidste er korrekt, men det første dødsår skal retteligt være 1789. Det nævnte gravsted eksisterer ikke mere.

Det er bedst imedens jeg er ved de gamle Wævere at gjøre rede paa, hvad jeg ved om min Faders Slægt paa Spindesiden. Min Bedstemoder havde fire Søstre, men kun en Broder.[6] Broderen blev Præst og har været Cabinetspræst eller Capellan hos Dronning Juliane Marie Konge Frederik den femtes anden Dronning.[7] Dette har jeg hørt, men er dette Tilfælde maa han have været meget ældre end min Bedstemoder – dog da Juliane Marie først døde i 1796 kan det godt have været tilfældet.[8] Pastor Wæver var den Gang over 30 Aar. Om Wæver samtidig, medens han var Hofcapellan var Garnisonspræst i Citadellet Frederikshavn (almindel. i Kjøbenhavn kaldet Castellet) ved jeg ikke, mulig blev han det først efter Dronningens Død, men Præst ved Castelskirken har han været og ogsaa Feldtpræst ved det Armékorps der fra Danmark var sendt ned imod Meklenborg for at møde den russiske Hær som Keiser Peter den 3d. havde sendt imod Danmark (Keiseren vilde, som han noksom bekjendt har yttret, jage alle Oldenborgerne til Tranqvebar) ved Keiserens Mord blev Krigen afværget.[9]

Pastor Wæver blev gift med en Datter af Komandanten i Kastellet, men hendes Familienavn husker jeg ikke.[10] Hun var bekjendt som en flot Dame, men ingen heldig Præstekone og hendes Mand døjede nok meget med hende. Wævers havde det meget knap i Kjøbenhavn; men han blev aldt i sin unge Alder befordret til Karlebo Sognekald i Nordsjælland. Karlebo regnedes som et af de allerbedste Kald i Sjælland. Madam Wævers Husførelse var nok meget uheldig; min Fader har fortalt, at da han engang i sin Ungdom sammen med nogle andre Slægtninge vilde besøge Deres Morbroder, kunde der i Præstegaarden ikke skaffes Dem anstændig Beværtning. Til Kaldet hørte en Annexgaard og der opholdt nok Madam Wæver sig til Stadighed i Selskab med en Major v. Kleist af Kastelsjægerne; om denne Herre havde nogen Hustru eller var Ungkarl ved jeg ikke.[11]

Fru Wæver døde temmelig ung og Annexgaarden blev solgt.[12] Wæver stred haardt for Udkommet og var i stor Gjæld – Tiderne var jo ogsaa aldeles usle for hvem der skulle ernære sig paa Landet. Bønderne, selv i Landets bedste Egne havde intet. Saadan omkring Aar 1825 var Wævers Børn voxne, der var en Søn og tre Døtre.[13] Sønnen var gaaet over i Haandværkerstanden og var Hjulmand (senere etableret i Frederiksborg). Døtrene havde taget Komandoen i Præstegaarden og faaet den paa Fode og gamle Wæver nød en lykkelig Alderdom og døde først i Halvtredserne som en velstaaende Mand – og som Constitorialraad[14] og Ridder.

Wæver har fortalt, at da han blev Præst i Karlebo, herskede der den største Usselhed og Ryg[g]esloshed i Menigheden. I Sognet boede en Mængde jordløse Husmænd der ernærede sig ved Kulbrænding og Pindebrændekjørsel til Kjobenhavn. Kulsvierne

6. Broderen var Christian Wæver, de fem søstre var Christine, Charlotte, Louise, Marie Elisabeth og Anna Sophie.
7. Frederik den femte er rettet fra Christian den femte.
8. Det har ikke kunnet bekræftes; han blev cand.theol. i 1785, var i 1791 i Vestindien, men herefter igen i København fra 1792 og Juliane Maries levetid ud, så han kan godt have haft en eller anden tilknytning til enkedronningen.
9. En forbløffende skrone, idet omtalte kortvarige krigstilstand var i 1762, og det er to år for Christian Wævers fødsel. Et eller andet må være gået helt galt i familieoverleveringen. Med fremmed hånd er da også anført en bemærkning begyndende med udtrykket „Helt vildt".
10. Anna Cleophine Magdalene Margrethe Lonborg.
11. Ifølge folketællingen 1834 var konen dog at finde i præstegården.
12. Hun døde 1838 i en alder af 60 år.
13. Sønnen var Wilhelm Lonborg Wæver (Wever), mens døtrene var Emma, Ida og Mathilde, født ca 1806, 1808 og 1811.
14. Retteligt Consistorialraad.

stammede nok egentlig fra Hartzen og var indkaldte i tidligere Tid – kjendeligt var der udenlandsk Blod i Racen og det var meget ufredelige Folk.[15] Wæver var ung og skal have været meget stærk og smidig, han tog kjæk Kampen op med Kulsvierne og der fortælles om ham, at da en særlig fæl Slagsbroder paa Præstens Hjemfærd fra Kirken rev ham i Næsen, at hans sorte Kjole beskyttede ham, trak W. rolig sin Kjole af og mørbankede Kulsvieren. Dermed vandt han fuldstændig Kulsviernes Hjerte og ligesom med de gamle Nordboere tog de ved Troen, ja Tugt i Tide (id est Prygl) er meget nyttig.

Wævers døtre bleve alle gifte. En med en Sadelmager Rosted i Hirtsholm (nu Hørsholm),[16] hvis Efterkommere endnu leve i Nordsjælland, en anden med en Skibsfører Grimsted (død i Havana),[17] den tredie Datters Navn som Hustru ved jeg ikke, jeg har glemt det, thi det er nu over 30 Aar siden jeg sidst traf paa nogle af Familien. Hermed er vi færdig med Wæverne eller dog Pastor Wævers Slægt.

Foruden min Bestemoder havde Bager Wæver fem Døtre.[18] En blev gift med Bageren i Castellet Both.[19] De vare meget velhavende, men i Blokadetiden tabte Bager Both nok aldt og geraadede i saa stor Armod at han blev Lem paa alm. Hospital. Her nød han (iblandt Lemmerne) stor Anseelse og (fortalte Fader) var meget stolt af sin sølvknappede Stok og sin blaa Spencer med blanke Knapper; formodentlig understøttedes han af de af Familien der pecuniæir talt var over Vande – men som sagt, Tiderne var usle, en Sølvdaler en stor Sjældenhed. Both havde tre Børn. En Datter som hed Caroline og to Sønner – hvoraf den yngste hed Christian den ældste Frederik. Begge vare bestemt til Studeringer men efter Kracket blev de Bagere. Datteren maatte tjene som Pige. Da jeg paa min Livsbane senere er truffet sammen og personlig er blevet kjendt med denne Gren af Familien, vil jeg gaa videre med de andre, jeg ved mindre om og senere komme tilbage til Boths Børn.

En tredie af Bager Wævers Døtre blev gift med en Speilmager Ritter.[20] Han havde en større Bedrift og var vist i Compagni e.l. med hans Svoger min Bedstefader Isenkræmmer Rasmussen; muelig at Ritters Fabrikata blev solgt i Isenboden (kaldtes saaledes dengang). Bedstemoder skal, da senere Thorvaldsen blev saa berømt, ofte have udbredt sig om, at hun tidt havde givet den lange, trængende Dreng et godt Maaltid Mad. Den gamle Thorvaldsen som var Billedskærer lavede Rosetter til Speilrammer for Ritter, men kom ofte i Bestefaders Boutik. Thorvaldsen senior arbeidede paa Skibsværfterne. Orlogsskibene og de store Kinaskibe var tidt overlæssede med Træskjærerarbeide. Arbeidstiden saavel paa Holmen som paa d. ostindiske Compagnies Værft var kun til Kl. 4 Em.[21] Der var saaledes Leilighed til privat Arbeide for Haandværkere.

15. Den helt gamle myte siger, at kulsvierne i middelalderen blev bragt til landet fra Ardennerne af Abbed Vilhelm. Senere i midten af 1760'erne og igen i 1809-11 hentedes tyske kulsviere til Nordsjælland, men de skulle hurtigt være rejst hjem igen. Kulsvierne har alle dage fascineret og givet anledning til mytedannelser.
16. Emma Christiane Wæver, f.ca. 1805.
17. Ingen af de tre præstedøtre har kunnet genfindes gift med en Grimstad.
18. Rettet fra fire, men i modstrid med den tidligere oplysning.
19. Louise Wæver gift med George Both.
20. Nemlig Marie Elisabeth Wever f.c.1762.
21. Retteligt siden 1732 Asiatisk Compagni.

Speilmager Ritter skal have rost sig af, at han var den første, der opdagede Bertel Thorvaldsens Talent og vist er det, at den gamle T. ofte blev arrig naar Sønnen vilde rette paa hans Ornamenter – mulig har Ritter overværet saadanne Scener. Jo ald det har jo kun ringe Interesse, men den Snak har jeg hørt fra mine gamle og hører følgelig hjemme i Livserindringer.

Speilmager Ritter havde en Søn, som jeg traf senere i Livet og følgelig kommer tilbage til.[22] Altsaa videre.

Den fjerde af Wævers Døtre blev gift med en Officer i Armeen (som Hæren da kaltes), han hed Slotfeldt og var nok en Holstener.[23] Han steg til Oberst og førte stort Hus. Han havde en Søn som hed Georg og var Leutenant (i det Oldenborgske Regiment) og Døtre hvoraf en blev gift med en Ltn. Krabbe[24] en anden Anne Marie blev gift med en rig Engelskmand Hr. Dixen om denne sidste ved jeg slæt intet.[25]

Ovennævnte Leutenant Georg Slotfeldt[26] døde ung og hans Død var for en dansk noget usædvanlig thi han blev skudt i en Duel med en Kaptain Wasmer. Det synes mig ellers sædvanlig at kun Officierer af lige Grad duellerer; men her maa være sket Undtagelse; men maaske var Wasmer ogsaa kun Leutenant da Duellen fandt Sted. Af samtidige Officerer har jeg hørt Affairen omtalt saaledes. Wasmer var en krakilsk Kavallier der chicanerede alt omkring sig, hvorfor alle som havde med ham at gøre skyndte sig at blive forsadt til en anden Afdeling, han var nok ogsaa en Renomist der pukkede paa sin gode Fægtekunst![27] Da Slotfeldt kom til Regimentet, kom han strax i Strid med Wasmer, nogle siger han søgte Striden for at tugte Regimentssvøben og han forlangte udtrykkelig Pistoler. Resultatet blev hans Død paa stedet. Wasmer fik ½ Aars Arrest paa Frederiksort men holdt sig ikke længe i Armeen.

Da jeg tilfældigvis selv har truffet Manden, vil jeg med det samme afslutte hans Saga. Ved det schlesvig-holstenske[28] Oprør i 1848 sendte man strax derausen fra en del Turnere og Freischarler. En Friskare var anført af en senere bekjendt Baiersk Officier Friherre v.d. Tann og den 2[d] af Major Wasmer. Friskarerne gjorde en Del Blæst og Hokus pokus og havde nok ventet, hvad hele Tyskland da ventede, at de Danske skulde rende F. i V. for dem; men Resultatet blev at de bleve bankede ganske forfærdelig i Kobbermølleskoven ved Flensborg og henved 1000 St[k]r af dem bleve ført fangne til Kjøbenhavn, hvor de bleve internerede paa et Par Orlogsskibe.[29] Da Preussen og de øvrige tydske Lande toge Parti med Schlesvig-Holstenerne[30] indroges Friskarerne, og de rigtig uddannede Officierer fik Komandoer i den organiserede Schlesvig-Holstenske[31] Armé, paa Dansk Insurgent Armeen, og Wasmer fik en Battalion. Da Danmark fuldstændig beseirede Oprørerne og Freden i 1851 blev sluttet, indgik de opløste

22. Nemlig Christian Ritter.
23. Rasmus Michael Schlotfeldt, der nu kun blev major, og som slet ikke var gift med en Wæver, men med en datter af Charlotte Wæver gift Dixen.
24. Charlotte Schlotfeldt blev gift med Oluf Krabbe.
25. Her en fejltagelse. Peter G. Dixen, brygger og 29 år i 1787, var da gift med 21-årige Charlotte Wæver, datter af Johan Mortensen Wæver, i 1801 var hun enke og havde en datter, Anne Marie, senere gift Schlotfeldt.
26. Schlotfeldt.
27. Renomist, formen optræder ikke i gængse fremmedordbøger, men må betyde en, der er særdeles om om sit renommé.
28. Egentlig står det Schelevigholstenske.
29. Slaget ved Bov den 9. april 1848. Fangetallet andetsteds set angivet til 910 mand.
30. Egentlig står der Schlelvig-Holstenerne.
31. Denne gang korrekt stavet.

Insurgentbattallion[er] i den danske Hær og en Del Officierer fulgte med og fik Ansættelse for saa vidt at de ikke tidligere før Oprøret havde været danske Officierer.[32] Disse bleve nemlig alle dømte for Forræderi; men De var alle hinsides Grændsen og der ønskede man vel ogsaa helst at de bleve.

De gode Herrer Tydskere kunde slæt ikke fatte at man saa fræk i Danmark turde bryde Staven over Dem, og paa en Forsamling i Hamborg besluttede Dhrr at to af Dem ved Lodtrækning skulde gaa til Danmark og melde sig ved en dansk militair Afdeling. Loddet faldt paa en Artilleriofficier Major v. Schjøte og paa Wasmer. Begge bleve ved Krigsret dømte til Døden ved Skydning, men ved Kongens Naade blev Schøte hensadt i Tugthuset, hvorimod Wasmer, der aldt før Oprøret var afgaaet fra Hæren, fik Fæstningsstraf paa Christiansø. Ganske kort Tid efter benaadedes Schøte for Tugthuset og flyttedes ligeledes til Christiansø.

Da jeg i 1853 som tjenstgjørende Styrmand med Orlogsdampskibet „Holger Danske" var i Christiansø Havn saa jeg begge Herrerne. Wasmer var en gammel Mand. Nogle Aar efter bleve de begge frigivne og hermed slutter Wasmer og Slotsfeldts Saga.

Den Datter af Oberst Slotfeldt der blev gift med Ltn. Krabbe kom høit paa Straa. Hendes Mand faldt som Brigadefører i Krigen 48-50 og selv fik hun Plads eller Fribolig paa Wallø Slot.[33] Hendes Mand Oberst Krabbe fik en smuk Død og et meget hæderligt Eftermæle som en dygtig og tapper Of[f]icier.

Den femte af Bager Wævers Døtre (om hun var yngst eller ældst vides ikke, alle Søstre er nævnet mig i Flæng) blev gift med en militair Person som hed Enserod eller maaske Onserod, han var nok norsk og boede i min Faders Drengetid paa Sølvgadens Kaserne.[34] (Fader har tidt vist mig Vinduerne i hans Lejlighed ud imod Volden). Onserod var dengang Kaptain og jeg ved ikke om han steg højere. De havde ingen Børn. Og vare følgelig glemte, da de vare døde. Fader omtalte ham altid med Kjærlighed som en Mand, der tog sig af ham og vilde at han skulde lære noget.

Min Moder var Sophie Frederikke Galskjødt og hendes Fader var Styrmand i det ostindiske Compagnies Tjeneste. Sidste Gang han forlod Kjøbenhavn var det som Overstyrmand med Compagniets Skib „Elefanten".[35] Skibet blev i Krigsaarene[36] opbragt af Engelskmanden og ført til Kalkutta, men fra min Bestefader hørtes aldrig. Det er jo mulig at han er død strax efter Skibets Opbringelse; men det er ogsaa tænkelig at han som saa mange andre danske Aventurier har taget engelsk Tjeneste. Især for Søfolk var Tiderne jo usle i Danmark under den langvarige Blokade fra 1807-14 og Søfarten var ødelagt mange Aar efter. Galskjøt er skildret mig som en munter levelysten Mand og han har neppe (skjønt dette er kun en Formodning hos mig) været nogen sædelig alvorlig mand.

32. Ikke ganske korrekt, der blev i ikke så få tilfælde givet amnesti til tidligere ansatte officerer.
33. Manden faldt faktisk først i krigen i 1864.
34. Det var Charlotte Wæver, der blev gift anden gang med Onserud – første gang var med Dixen.
35. Retteligt Asiatisk Compagni, som dog ikke havde nogen ostindiefarer ved navn „Elefanten", der var tale om den privatejede „Dronninggaard", der dog ikke i Ostindien fik nogen returladning og ikke vendte tilbage til Danmark. At Galschiott på en eller anden måde forsvandt i det fremmede forekommer derfor plausibelt.
36. Egl. står der „Krigsaarerene".

Galskjøts Fader havde været islandsk Kjøbmand, men havde i min Moders Barndom en Bestilling paa Kongens Bryghus. Min Moder og hendes to Søstre vare til Huse hos deres Bedsteforældre og havde der er kjærligt Hjem, skjøndt vistnok tarveligt. De havde altid Bolig ved Nørrevold tæt ved Garderkasernen. Under Bombardementet foer en Bombe igjennem deres Leilighed; men end ikke dette bragte dem til at flytte. Bemeldte Prosjectil fandtes senere ovre i Baghuset og var i min Ungdom indmuret i Forhuset og maaske sidder den der endnu. Moder har vist mig den.

Min Bedstemoder paa Mødrene Side var af udenrigsk Oprindelse, men født i Danmark og har det Lov paa sig, at hun var en honnet stræbsom Person i alle Maader agtværdig.[37] Efter hendes Mands Forsvinden var jo Ernæringsbyrden for hendes tre Smaapiger hendes alene. Hendes Moder levede endnu i Kjøbenhavn i min Moders Barndom og var fra Bøhmen (sagtens tydsk Bøhmer, thi hun hørte til Petri tydske Menighed), hendes Mand var blevet indkaldt derude fra og var Gartner paa Antvorskov.[38] Om Manden ved jeg intet; men om hende fortalte Moder en hel Del. Hun havde Hovedet fuld af Bjergtrolde Historier og Sagn fra Bøhmen. Disse Historier troede hun selv paa og blev arrig paa min Moder naar hun hævdede at der slet ingen Trolde var til, for det havde Bramsen sagt. (Bramsen var en for sin Tid berømt Almueskolelærer). Hvad siger den Knægt, sagde min gamle Oldemoder, jeg er meget ældre end ham og maa da vide det bedre.

En af disse Troldehistorier erindrer jeg helt nøje, og Heltinden i den var Oldemoder eller mulig var det Tipoldemoder selv; den lyder som følger:

Dernede i Bøhmen var en Kone, som havde en lille Pige der laa i Vugge – hun blev et Aar, ja hun blev to, saa sund og frisk ud, men blev ikke større. Det var jo helt mærkeligt og værre var det, at skjøndt der ingen fremmede kom til Huset, fandtes der altid i Vuggen en Mængde Blomme eller Svedskestene. Nu havde Konen liggende paa Loftet en Bunke Svedsker og man kunde spore, at nogen tog af Bunken og gav Barnet. Det kunde aldrig gaa rigtig til – heldigvis var der i Nabolaget en i slige Historier forfaren Kvinde og til hende klagede Konen sin Nød. Konen raadede hende til, at hun skulde feje Asken paa Skorstenen sammen i en Dynge, glatte det pænt og stille det fuld af Æggeskaller saaledes at det dannede smaa hvide Høje – saa skulle hun lave sig til som hun vilde gaa ud medens Barnet saa derpaa; men hun skulde stille sig paa Lur i Skjul og se hvad videre vilde ske. Som sagt saa gjort, Konen gjorde efter Anvisningen og Puslingen lod sig overliste (mærkelig nok hvor Bjergfolk og Trolde, som dog er bekjendt for deres Klogt, lader sig ofte narre af de dumme Mennesker), imedens Oldemoder eller

37. Anna Florentine Galschiott.
38. Den bohmiske gartner og hans kone er ikke identificeret.

Tip do stod paa Lur, spadserede Barnet ud af Vuggen og da den saa det usædvanlige Syn i Skorstenen udbrød den forundret

Bin ich nun so alt
wie die Bøhmerwald (en skjøn Alder)
hab ich doch in meiner lange Leben
nicht so viele kleine Hüflinge[39] gesehen,

see saa var man paa det Rene med Sagen; men hvorledes slippe af med Utydsket og faa den rigtige Datter tilbage, men heldigvis ogsaa derfor vidste Nabomoer Raad. Du skal, beordrede hun, hedde din Bagerovn og naar den er Stegevarm og fejet skal du tage Barnet ud af Vuggen og lade som om du vil smide det ind i den hede Ovn; men vel vogte dig for at gjøre det og ei heller paa anden Maade gjore hende Fortræd. Da min salig Slægtning gjorde som anvist og stod med Trolden foran Ovndøren, gik Døren op som i en Storm, og en Qvinde stod i Døren med et vissent Pigebarn paa Armen – her tag saa dit Barn og lad mig faa mit – hun snuppede Troldungen og Tip eller Oldemoder fik sit Barn som trivedes vel og var og blev sund og stærk. Heraf ser i kjære Efterkommere som maaske læser disse Erindringer, at i det mindste een af Eders qvindelige Ophav har været i Underverdenen – Held var det at Troldungen blev behandlet godt – Troldene skal jo være taknemmelige Væsener. Jeg haaber at I maa nyde ligesaa meget Godt af dem som jeg, for mig har Troldene aldrig fortrædiget.

Naa altsaa disse vare min Moders Forfædre. Hvorledes de gamle endte ved jeg ikke. Manden [den] gamle Kjøbmand, sidst Bogholder Galskjødt døde strax efter (nogle Aar) Bombardementet og hans Hustru fik Plads i Abel Katrines Stiftelse. Dette Hospital laa den Gang i Dronningens Tværgade og var den bedste velgjørende Institution i Kjøbenhavn. Den havde sin egen Kirke og Præst og dens Grund med Have strakte sig lige til Helsingørgade.[40] Hver af Beboerinderne havde eget rummeligt Værelse og det var dem tilladt at have en voksen qvindelig Slægtning hos sig. I min Oldemors sidste Leveaar var hendes Datter Galskjøt Enke (Bedstemoder) hos hende, men jeg ved ikke om hun forblev i Stiftelsen efter hendes Moders Død.

Galskjøts Familie var meget godt kjendt med den endnu existerende i Handelsverdenen[41] meget ansete Grosserer Tytein[42], og efter Mandens Forsvinden (eller Død) var Madam Galskjøt meget betroet i Familien. Min Moder og hendes to Søstre tjente ogsaa senere i Familien og hos den[s] Slægtninge. Min Moder som var ældst (hun var tolv Aar under Bombardementet) kom ud og tjente i Familierne Møffelman[43] og Frisch, sidst hos General Scholten (den bekjendte Mand som blev Gouvernør i Vestindien). Moder havde en udmærket Forstand og ypperlige Fortællegaver (ingen

39. Muligvis betyder „Hüflinge" noget i retning af „små hobe", jf. højtysk: „Häuflein".
40. Abel Cathrines Stiftelse grundlagt ved testamentarisk bestemmelse i 1675 af Abel Cathrine Wolfsdatter v. der Wisch, enke efter Hans Nansen.
41. Ordet svært læseligt, men fortolkningen kan ikke være så meget ved siden af.
42. Peter Tutein.
43. Formentlig Muffelmann.

Sladdersøster) og hun erobrede sig derved i sine Tjenester mere Anseelse end Tyendet dengang blev tildelt.

I mine Børneaar var mig intet kjerere end naar Moder fortalte fra sin Barndom og Ungdom – om Bombardementet, hvorledes hun blev skildt fra sine Slægtninge (Moderen var netop hos Tutein hvis Gaard brændte) den store Pige kunde jo nok skytte sig selv. Da Engelskmanden (den Skurk) skjød Byen i Brand, lodes dog Amager i Fred for at kunne tjene Byens Beboere til Tilflugt og derud gik jo Strømmen af Flygtninge. Min Moder var dog kommet i Hus et Steds paa Christianshavn hvorhen Bomberne ikke naaede (Man havde heldigvis ikke riflet groft Skyts dengang). Her imellem alskjøns Skrammel og Bunker af Seng[e]klæder havde hun fundet Nattely og Leje oven paa en Dragkiste imellem en gammel Kone og en Snedkerdreng; men om Natten faldt de ned paa Gulvet i en fremmed Familie heldigvis uden at faa Skade eller gjøre Skade. Moder fortalte siden, at havde ikke Anledningen været saa uhyre sørgelig var det for Ungdommen evig Sjov i disse Bombardementsdage for Vin og Mad og alskjøns gode Ting, som reddedes fra de Huse der brændte, eller maatte brænde gav[e]s i Regelen til Pris for de hjemløse.

Min Fader var naturligvis med under Bombardementet. Han var som Kræmmersvend (den Gang hed det ikke Comis) gaaet ind under Livjægerne, men hans Principal, den velmeriterede Silke og Klædekræmmer Jens Lund, fandt dette Corps for flot i alle Maader, saa at han – Nolens Volens[44] decreterede og fik gjennemført, at min Fader kom i Borgervæbningen og som saadan gjorde han Tjeneste som menig Infanterist paa Bastionen udfor Nørregade. Møllen der stod paa Bastionen hed Wævers Mølle (hans Bedstefaders Familieejendom). Han – Fader – var dog med i en Skjærmydsel med Fjenden, af hans Batallion toges de yngste og bedst exerserede og sendtes formodentlig som Reserve med Livjægerne ud ad Strandvejen og de kom til at vexle Kugler med Højskotterne.

Fader talte ogsaa ofte om Krigen og han mente, at fraregnet det grusomme Bombardement og Ranet af Flaaden førte Engellænderne Krigen med stor Mildhed. De ligesom skammede sig over at Politikken havde drevet dem imod en Nation, som de egentlig elskede og stod nær. Engelskehadet forsvandt ogsaa temmelig hurtig af Nationalfølelse. Mange mene ogsaa at 1807 var et Slags Tak for 1801 – som de regnede sig til et vundet Slag, men som Nelson og Parker alligevel ikke fik megen Tak for i England. At Frænde er Frænde værst fik Kong Frederik den 6te at føle – han var jo Søstersøn af Englands Kong Georg.[45]

Naa, til at skrive Historie er disse Blade ikke bestemt og jeg ikke competent – tilbage til Familien.[46]

44. nolens volens d.v.s. med eller imod ens vilje.

45. Caroline Mathilde var søster til Georg III.

46. Man vil møde denne tankegang gentagne gange i de følgende afsnit, eftersom forfatteren rimeligt nok utallige gange lige må skitsere den historiske baggrund og således løber langt ud ad en tangent trodsende alle løfter om ikke at ville skrive historie.

Det var altsaa i Aarene efter 1807 mine Forældre[s] unge – Ungdomsaar faldt og jeg maa vel saa retteligt fortælle hvad jeg ved om min Faders Vilkaar fra hans Fødsel til den Tid han stod paa Volden og nød Engelskmandens Brandpile (Congrevske Raketter) og Bomber. En Episode fra den Tid endnu. Fader fortalte, at hans stod paa sin Post og saa sin Moders Gaard brænde, Tin, Kobber flød snart ned af Murene siger Sagnet, for det var godt Folk, der sad til Huse paa Nørregade, store Bryggere næsten allesammen. Efter Afløsning gik min Fader ikke hjem, nemlig fordi Gaarden var brændt, men han lagde sig til Hvile inde[47] i Møllen ret ud paa et Fyrrebrædt (Stakkel han var magelig af sig). Der fløj en Brandpiil ind i Møllen (den, Møllen gik, hvad Fjenden havde forbudt). Svendene purrede Fader; men han var saa træt saa han gad ikke vecke sig og han blev trukket ud af Møllen – som løjerlig nok alligevel frelstes.

Jeg har fortalt, at min Farfader var Isenkræmmer Rasmussen og boede paa Østergade. Hvor længe at dette Ægteskab varede ved jeg ikke, vel en 6-7 Aar saa døde min Bestefader – og vistnok ikke længe efter den passende Sørgetid ægtede min Bestemoder en vis Hovits.[48] Han var Supercargo i det ostindiske Compagnis Tjeneste og havde nok Formue.[49] Han skildres som en energisk Mand og som meget smuk. Hvem hans Fader var ved jeg ikke, men hans Søster ejede Stjernekroen paa Amager og H[ovitz] var vist Søn af den gamle Kroeier.[50] Familien maa have haft en vis Anseelse, for det var ikke Smaafolk eller Ubetydeligheder, der fik Tjeneste som Supergargoer. Hovitz havde hjembragt mange kostbare Gjenstande fra China og Ostindien, hvoraf adskilligt endnu var i min Bestemoders Besiddelse, da jeg var lille Dreng.

Aarene under og efter den franske Revolution vare lykkelige for Danmark. Imedens Revolutions Krigene satte hele Europa i Flammer havde vi Fred og den florerende Handel bragte store Rigdomme til Danmark fornemmelig til Kjøbenhavn. Kjøbenhavn var den Gang i Virkeligheden Stapelstaden for Østersøen. Efter Giftermaalet med min Bestemoder holdt Hovitz op med Sejladsen og kjøbte den meromtalte Bryggergaard paa Nørregade, omtrent lige for Chrystalgade – det var en smuk Gaard men med Grund lige ud til Larslejstræde og her levede min Fader sine Drengeaar. Naar jeg siger at Hovitz kjøbte Gaarden er det alligevel ikke rigtig, Gaarden var allerede kjøbt af Rasmussen, men kun som Andelshaver. Senere ejedes den fuldt ud af Hovitz.

Bryggeriet i Kjøbenhavn stod den Gang paa et underligt Standpunkt – alle vare de lige gode, da de solgte alle ligemeget Øl og maatte producere det efter bestemte Regler. Øl bestiltes og betaltes paa Bryggernes Laugshus og saa leveredes efter Tour.[51] At eie en

47. Egl. står der „inden"
48. Jørgen Stephansen Howitz
49. Retteligt Asiatisk Compagni.
50. Søsteren er ikke identificeret, men den gamle kroejer var Mathias Howitz. Eftersom SWR.s fars stedfar hed Jørgen Stephansen Howitz, var han næppe søn af denne.
51. Den såkaldte „omgangsbrygning".

de 14, fik han Udmærkelse. De brugte en Lærebog som hed Lous Skatkammer.[60] Jeg har set den og det forekommer mig at denne gamle Bog i Retning af Tydelighed i Spørgsmaal og Exempler langt overgik de senere brugte – allenfals S.L. Tuxens, hvorefter jeg lærte 50 Aar senere end min Fader.[61] Denne Bog[62] var saa vidtløftig for Eleverne, at Lærerne paa min Tid brugte haandskrevne Udtog af den. Senere har man jo faaet mere fattelige Bøger, men ingen bedre end Skatkammeret til Bredeexamen i hvert Tilfælde.

Det var ikke meget Navigationlærerne den Gang var trængt ind i deres Læres Theori og Fader var jo Videbegjæ[r]lig. For den tænkende Navigationselev har Logarihtmenes inderste Væsen altid været noget, man absolut vilde kjende; men den korte [Tid][63] man kan ofre paa Skolen gjør det umulig at studere dette Spørgsmaal videre end lige til Maaden, hvorpaa Logarithmer skal bruges. Jeg er vis paa at Navigationsskolernes nuhavende Lærerer er aldeles inde paa disse Sager; men paa min Faders Navigationskoletid var de det ikke – thi naar min Gamle spurgte sin gamle Søulk, der fungerede som Lærer, hvad er Logarithmer egentlig? fik han til Svar: Logarihtmer er Logarihtmer – Basta!

Naa! Fader blev saa gjort i Stand, practisk og theoretisk til at gaa til søes, men om han følte mindste Kald til Søen eller havde Lyst til den spurgtes ikke om. Fader blev sendt ud (som Volontair) med en Galease, hvor han sov og skaffede i Kahytten (der blev altsaa betalt for ham), han gjorde to Rejser imellem Kjøbenhavn og Throndhjem og det maa vel have vist sig at han ikke duede, eller ikke havde Lyst til den Haandtering, thi han fik Lov til at forlade den Vej.

Da jeg mange Aar efter spurgte, om han ikke mente, at han nok kunde været blevet Sømand, mente han, at det kunde han godt, han havde virkelig været oppe i Rigningen imedens Skibet sejlede – stort – for af alle Færdigheder laa Gymnastikken mindst for ham.

Altsaa min Fader tog Landet fat og blev Handelsmand, han blev sadt i Lære hos velfornemme Kjøbmand og Negociant Jens Lund, som forpligtede sig til i en Læretid af 7, skriver syv Aar, at lære ham alt, hvad en veluddannet Silke og Klædekræmmersvend bør kjende og vide. Jo det var strænge Tider for Ungdommen, i det mindste efter Nutidens Begreber; men jeg har aldrig hørt af de, som lærte i de Tider, at de mente, der blev gjort dem Uret eller de led Skade af den Medfart de fik eller af den lange Læretid.

En af Nutidens – jeg tror man kan kalde det sørgeligst Frembringer, er, at der er ingen Læretid – de bliver for tidlig voxne, kommer for tidlig paa Gallejen, som man siger, og saare mange holder ikke denne Ildprove ud – den at være med fra det 16 Aar til det 25, naar Forstanden endelig kommer. I de Tider gik det ikke

60. Skatkammer eller Styrmands-Kunsten, indeholdende en tydelig og med mange Exempler oplyst Undervisning om alt, hvad en Styrmand nodvendigvis bør forstaae, til deels efter det hos os brugelige Claes de Vrieses Skatkammer til Brug og Ovelse for de Lærende indrettet/[af Christian Carl Lous], 1781.
61. S.L. Tuxen: Lærebog i Styrmandskunsten eller Styrmandskunsten practisk og theoretisk forklaret, tilligemed de dertil fornødne Tabelle. Bd. 1-2. Kbh. 1833-34.
62. Rettet fra „Den omtalte".
63. Ordet glemt ved sideskift

saadan til, Fader stod i Butikken og var paa Kontoret fra Morgen til Aften, der var ingen Udgangslov efter Lukketid og i de syv Aar var han neppe tyve Gange hjemme, aldrig var han en Nat ude fra hans Tjeneste, Løn fik han ikke og Lommepenge kjendte han ikke til – dette, har Fader sagt, fandt han ikke aldeles rigtig, thi Følgen var ofte, at saare Mange, naar endelig Friheden kom med Svendebrevet og den længe indestængte Livsmod og Levelyst kunde faa Luft tog Strømmen Fart over alle Bredder. Mange af Fader[s] jevnlige og af hans Medtjenere skejede ud – endog de i Læretiden vare dygtige og ordentlige unge Mennesker. Blandt disse nævnede han tidt en Lærekammerat af sig, Brodersøn af Principalen, rig og veludseende Mand – han hed Jens Henrik Lund, han blev en af Byens Løver og forødte sit Gods i nogle faae Aar. Hans Endeligt blev: at han klavrede op paa Rødepælen ved Toldboden og staaende paa den skjod han sig.

Min Faders første voxne Ungdom faldt i den saakaldte Kapertid fra 1809-14 og Principalen Hr. Jens Lund var Medreder i en Kaperbaad. Lund var nok forlovet (gift blev han ikke) med Hofbogtrykker Jens Hostrup Schultz Datter eller Søster og ad en Bagvej gjennem ham, fik han for det blev almindelig bekjendt at vide, at der skulde udstedes Kaperbreve. Ligesom nu blev der dengang speculeret og hazarderet – en Ring blev dannet af Pengemænd og min Fader blev en Morgenstund beordret til i største Hemmelighed at begive sig (ridende) til Hornbæk n.f. Helsingør og opsøge en vis Sømand. Han traf ham i den elendigste Hytte udenfor Fiskerlejet, der var ikke en Gang Glas i Vinduerne men Hornruder. Sømanden fik sine Papirer og i en Snup var Baaden udrustet, alt var naturligvis forberedt.

Kun tre Uger efter havde Foretagendet betalt sig saaledes, at Kaperføreren havde tjent sig 6000 Daler Courant, altsaa om ved 18000 Kroner.[64] For de Gamle var Kapertiden og den engelske Krig fra 1807 til 14 en rig Kilde til Fortællinger om Kaperæventyr. Kapergasterne vare lystige stundom vel og rygesløse Gaster – læt kom Pengene – og lættere gik de. Jeg har ikke hørt, at Kaperne udførte store Bedrifter, men stor skade tilføjede de den engelske Handel. Nogle raske og vovelige Foretagender blev dog udførte og den raske Kaper Kaptain Wolfsen[65] fra Bornholm var ikke bange for at binde an med de engelske Kuttere og smaa Skibe. Han tog en Kutter i Storebelt.[66]

Jeg har talt med en gammel Ven af mine Forældre fra deres unge Dage, en Slagtemæster Stouning (En kjendt Mand og en kjendt Familie i Kjøbenhavn). Stouning var ogsaa gaaet til Kapers og sejlede ud fra Helsingør. Da han fik Frivagt gik han naturligvis tilkøjs og da han blev purret ud havde Vagten taget et svensk Barkskib ladet med kaffe og man var med god Vind paa Vej til Sundet. Stouning gik fra

64. Værdisammenligningen kan kun karakteriseres som temmelig summarisk.

65. Wolfsen, evt. Volfsen eller Wulfsen, men han er i øvrigt ikke sikkert identificeret.

66. En konsultation af Kay Larsen: Danmarks Kapervæsen 1807-14, Kbh. 1972, har ikke givet nogen entydig identifikation af omtalte Wolfsen og heller ingen omtale af hans bedrift i Storebælt.

Skibet i Helsingør efter at have solgt sin Part for 300 Rdl. Hele hans Kapertogt havde varet i tre Dage og han kom ikke paa Søen mere. Naa, det er ikke min Sag at skrive Tidens Historie – men det hører jo med til Livserindringerne fra Faders Fortællinger.

Altsaa min Fader tjente Hr. Jens Lund og fik ingen anden Principal; men da han havde tjent nogle Aar, etablerede han sig selv som Silke og Klædekræmmer og havde Boutik paa Østergade N° 70 ved siden af Svaneapotheket. Faders Handel gik strygende, han havde et godt Snakketøj og nok et meget godt Udvortes (dette sidste har altid gjort Virkning i en Manufacturboutik, hvor Pluraliteten af de Kjøbende ere Quinder). Fader fortalte selv, hvad min Moder bekræftede, at naar Papa havde faaet tag i en Kunde var det denne aldeles umulig at slippe uden at have kjøbt noget.

Hvorlænge at min Gamle var Kræmmer ved jeg ikke saa nøje, det var omtrent 4–8 Aar. At være Svend er et, men at være Principal er et andet, og jeg har en Formodning om, at Handelen ikke blev passet, som den skulde, eller Folkene ikke bleve rigtig kontrolerede, og ligeledes, at mine Gamle – Fader blev forlovet med min Moder i de Aar – og de vare lystige Folk begge to og det gik med Udflugter til Lundehuset og Fortunen, Bellevue og Stjærnekroen paa Amager.[67]

Jeg har spurgt Fader om den egentlige Grund til, at han ikke kunde holde sig som Kjøbmand, og han gav Tiderne Skylden, hvorvel han vedgik, at han maaske kunnet have varetaget sin Tarv bedre. Pengevæsenet var saa usselt dengang lige i og efter Statsbankerotten, Coursen aldeles uberegnelig, hvad der blev kjøbt efter en Cours maatte betales efter en anden – usselhed i de Tider – og af alle de unge, der etablerede sig i de Tider som Kræmmere, stod sig kun en – en vis Philipsen, som boede paa Hjørnet af Pilestræde og Kronprinsessegade. Na[a], Enden blev en Fallit og Fader var ude af Erhverv.

Mine Forældre vegeterede altsaa i Kjøbenhavn en tid, hvor længe ved jeg ikke, vel et Par Aar. De havde to smaapiger, mine ældste Søskende, den ene hed Rasmine Louise og var født i 1818 eller maaske 1819, den anden var Siegfride Florentine Christine født 1821. De bleve sadte paa Landet hos nogle Folk i Kirkeværgeløse.[68] Rasmine i det mindste strax efter Fødselen. Mine Forældre har tidt talt om, at naar de om Søndagen tog ud og besøgte Børnene, kom der løbende en lille Pige, ravsjællandsk Bondetøs imod dem, nemlig deres ældste Datter, som fortalte dem om det rye Øj (det røde Øg)[69] og andre Gaardens Mærkværdigheder. Det var den Tid meget Skik at selv bedre Folk (hvortil mine Forældre jo vel kunde henregnes) lod Børnene, naar den spædeste Barndom var forbi, komme til Bønderfolk, hvad der maaske var Grund til alene, fordi at Kjobenhavn den Gang og lige til 50me var en indknebet overbefolket By.

67. Lundehuset, kro ved Lyngbyvej, Fortunen, traktorsted ved den sydvestlige del af Jægersborg Dyrehave, Bellevue, traktorsted med anlobsbro, Ordrup sogn, og Stjernekroen i Sundbyerne på Amager.

68. Naturligvis Kirke Værløse, en på mange måder fornojelig fejlhuskning.

69. „Oversættelsen" er af forfatteren anbragt som note.

Naa! Fader skulde altsaa bryde sig en ny Bane, han var en dygtig Handelsmand, men Moder var knækket. Hans gamle Principal Hr. Jens Lund var gaat fra Handelen og ejede en stor Ejendom ved Frederiksholms Kanal og var en Matador paa Pengemarkedet. Han vilde nok hjælpe Fader, men vilde at han skulde begynde en Lærredskræmmer Forretning i en af de Boder, der den Gang og 50 Aar senere laa i Helligaands Stræde (Helliggeiststræde hed det dengang) bygget ind i Kirkegaardens Ringmur; men hvad enten han ikke turde eller havde bedre Tanker til noget andet, blev det ikke til noget, og det var en meget ringe Gren af Handelstrædet disse Bodkræmmere, men fra en saadan var Hr. Jens Lund udgaaet og der gik flere andre Storhandser[70] derfra ud i Pengeverdenen; men alle vare de Jyder, men det var Fader ikke, idetmindste ikke directe.

Jeg tror nok at Faders egentlige Grund til at forsage Boutikken helt og holdent var, at han mente der stak en Skuespiller i ham – saavel min Fader som ogsaa min Moder vare, som man nu vil kalde det, bidte af en gal Skuespiller. De vare begge dramatisk anlagte, og det blev forsøgt at gaa den Vej. Fader var velvoxen og en kjøn Mand med stærk godt Organ, rigtig en Skikkelse i en Helterolle. Han var godt kjendt i Theatervendenen (en god Kunde) og han fik da Tilladelse til at prøve efter en Tid at have gaaet paa Elevskolen; man tænke sig en 3[3]-34 aarig Elev. Skuespillerbanen var den Gang om mulig mere slibrig og besværlig end nu til Dags og Folk selv med Tallent blev halvgamle inden de kunde begynde at gjøre Carriere, og hvad blev det saa enda til – Nød og Mangel – men Fader blev prøvet og debuterede saavidt jeg husker som Biskop Styge i Sanders Niels Ebbesen.[71] Der blev tilskrevet ham, at han kunde blive antaget som Prøveskuespiller med 200 Rdr aarlig Gage, Prosit! jo, 200 Rd den Gang var adskilligt mere end som det er nu – og Heroer i Kunsten er begyndt med mindre; men alligevel for en Mand i hans Alder var der dog ingen Udsigter. Han blev dog der en Tid og assisterede samt var [med] den berømte Kgl. Skuespiller Frydendal paa en privat Konstrejse i Provindserne og uddanede sig videre. Saa tog han privat Enga[ge]ment hos en Skuespildirectør Steiner, hvor han blev Trækplasteret – efter eget Sigende.[72]

Hvorlænge Fader dyrkede Thalia og trak Thespiskarren véd jeg ikke rigtig, men længe har det ikke været, hans Eng[ag]ement ved den Steinerske Troup har vist kun været en Saison. Paa Rejsen kom Troupen til Ringkjøbing og der forandredes Faders Skjæbne – til det bedre? jeg ved det ikke.

70. Ordbog over det danske Sprog har „storhans" i nedsættende betydning om højtstående, mægtig, fornem, rig person.
71. Om debuten i Sanders Niels Ebbesen kan ikke siges andet, end at nogen Rasmussen hverken er nævnt i Aumont & Collin: Det danske Nationaltheater 1748–1889 eller Th. Overskous: Den danske Skueplads. Stykket blev opført bl.a. i sæsonerne 1823-24 til 1825-26, så en medvirken er på den anden side ikke umulig.
72. Det Steinerske Selskab er velkendt, men faderens skuespillerkarriere har i øvrigt ikke givet noget nedslag i Gunnar Sandfeld: Komedianter og Skuespillere. Dansk teaterliv uden for hovedstaden o. 1790 – o. 1870, Kbh. 1971.

I 1822 blev man i Generaltoldkammeret klar over, at der rundt omkring i landets købstæder ofte var tvivl om, hvor konsumtionslinien lå. Det drejede sig om beliggenheden af den grænse, som når den blev overskredet, udløste konsumtionspligt, altså betaling af en afgift på stort set alle varer, der førtes til byen. Det blev overladt de lokale toldere at fremskaffe egnede kort. Af og til fik de andre kyndige til at opmåle, men ofte kunne de skam også selv. Mange toldembedsmænd havde en militær fortid og dermed et kendskab til opmåling og korttegning. Dette gjaldt således told- og konsumtionsbetjent Joseph Jansen i Ringkøbing. Det skulle ikke undre, om han og hans kolleger har fornøjet sig med at genopfriske gamle færdigheder, for tolderkortene er tit af fortrinlig værdi og viser meget mere end blot en komsumtionslinie.
(Rigsarkivet). Foto: Anna Falcon Svendsen.

2. FØDEBYEN RINGKJØBING

Stedet, hvor den omrejsende skuespiller slog sig ned – 25 · Stillingen som toldbetjent – 26 · Byens originaler, herunder Bedstemoder – 28 · Nymindegab og flere originaler – 35 · Bedstemoder dør og familiens økonomi går tilbage – 40 · Pastor Brandt – 41 · Moses Cohn – 42 · Faderen tager til København og søger om forflyttelse – 44 · Rejsen til Randers – 44.

Ringkøbing var vel dengang – 1822 – den samme lille By, som nu da vi skriver 1897. Sejladsen til Fjorden var dog bedre, især da man dengang i alle Byer var meget beskeden i Fordringerne til Sejladsen end man er nu. Der var neppe nogen By i Jylland og kun ganske enkelte Havne paa Øerne, der kunde modtage Skibe af 10 Fods Dybtgaaende, det gjordes eiheller fornøden, Handelsvirksomheden var ubetydelig. Exporten lige i sin Vorden. Man tænke sig at Smør, der nu udføres i uhyre Qvantiteter fra Jylland, den Gang ikke regnedes for brugbart til Menneskeføde i Hamborg, det benævnedes Smer og brugtes til Smørelse – idetmindste officielt.

Paa Grund af sin Beliggenhed nær Hamborg, Holland og England dreves der fra Ringkjøbing en ikke ubetydelig Trafique. Nogle større Kjøbmænd fandtes i Byen, og i Napoleontiden og senere under Landets Blokade fra 1807-14 havde der dannet sig et Handelsrøre i Ringkjøbing, hvorhen Smerskuder under Krigsuroligheder og usikre Forhold paa Søen let kunde smutte ind langs Kysten og ud, særdeles, da den jydske Kyst – særlig paa Strækningen fra Fanø til Hanstholmene var skyet af Orlogsmændene, en ligefrem skræk for Seilskibene, Kysten udfor Ringkjøbing isigte med vestlige Vinden og Storm var tidt og oftest det samme som Undergang.

Englænderne maatte dyrt sande det i Krigen; de mistede flere store Orlogsskibe, blandt andre Linieskibene „Royal Defence og St. Georg"[1] paa Ringkjøbing Klit og en Fregat ved Lønstrup og flere Andre. Spantestumper af det mægtige „Royal Defence" sees endnu i Havstokken. Admiral Reinolds[2] og 1100 Mand af Besætningerne kom døde i Land. I en Klitbakke skal ligge flere hundrede engelske Sømænd og paa alle Kirkegaarde langs Stranden er der Sømandsgrave fra den Tid. Klitbakken hedder endnu Dødemandsbjerg.

Altsaa til Ringkjøbing kom min Fader med den Steinerske Trup og gjorde som sædvanlig stormende Lykke (efter hans eget Sigende). Fader havde virkelig et vindende Væsen, fortalte godt og han

1. De hed *St. George* og *Defence*, se Palle Uhd Jepsen: St. George og Defence. Historien om to engelske Linieskibe, Esbjerg 1985. Strandingsstedet var dog nordligere ved Nissum Fjord, hvilket vel kun vanskeligt kan benævnes som Ringkobing Klit.
2. Kontreadmiral Robert Carthew Reynolds.

fik Venner i R. ogsaa. Flere af de gamle Kjøbmænd fandt, at det var Synd, at en Mand som havde været Kjøbmand skulde reise saadan omkring, og de vilde gjerne gjøre Noget for ham. I Ringkjøbing var der mange Embedsmænd, det er jo en Amtsby med Amtmand og Amtstue og andre Stats og Communale Embedsfolk, som dannede Highlife, men af Herskab var der kun lidt – ikke andet end den de kunde gjøre sig selv. Opland havde Byen nok af, men den var aldeles Skovløs, den nærmeste Skov laa 11 Miil fra Byen og selve R. ligger 20 Mil fra Østkysten, hvortil der ikke var bestemt Forbindelse, men var en Del isoleret. En Reise til Aarhus og videre for Parquet eller Smakke til Sjælland var en Reise paa 8–14 Dage og mere.

Nu var Stemningen paa den Tid, Fader kom der, meget dramatisk, man yndede Komedier og vilde gjerne agere selv, naar der ingen fremmede Komedianter var i Byen. Man vilde bygge et Theater, men den ledende Aand fattedes – da kom Papa, og jeg tænker, at man raabte Heurekka.[3] Kort sagt, man fik min Fader til at blive i Byen og qvittere den Steinerske Troup. Der blev stiftet et dramatisk Selskab, som naturligvis hed „Thalia" – idetmindste har jeg seet dette Navn paa et Billetstempel hjemme.

For Selskabet var Toldinspecteuren Kammerraad Lassen Directeur og Fatter var Instructeur, 1ste Skuespiller, Rolleskriver, dramatisk Pillemager (for Stykkerne maatte selvfølgelig beskjæres efter Personalets Anlæg), Poet og lidt af hvert; men Regisseur er jeg vis paa, at han ikke var, thi da en Regisseur skal kunde skaffe alt, huske alt, passe paa alt, og skal om fornødent gjøres kunne snedkre, sy, male, kort sagt kunde samle, sjakre, laane, tigge, skaffe alle de heterogene Gjenstande, som selv et Dilletantsælskab skal bruge til Komediespil, skaffe det, passe paa det, og have det ved Haanden, naar det skulde bruges – og til slig Tjeneste egnede min Gamle sig mindst af alt. Han var det mest upraktiske Menneske, jeg har kjendt, og at slaa et Søm ordentlig fast eller sy en Knap i, eller blot skjære sig et ordentlig Stykke Mad var ham vist umulig. Derimod alt intelectuelt var han begavet med, skrev, regnede, tegnede, declamerede. Alt sligt laa for ham, han var tilmed en ypperlig Stillist og selv i Retsspørgsmaal var han godt med. De Ansøgninger, han har skrevet for Suplicanter i alle Klasser, gaar vist op i Tusinder; men jeg har aldrig hørt, at han har modtaget andet for sin Tjenstvillighed end Tak.

Fader blev altsaa Komedieraad, første Acteur udi den By Ringkjøbing, men det var egentlig en temmelig løs Stilling og ikke noget at føde Familie paa, og da alle og deriblandt hans Directeur Kammerraad Lassen indsaa dette, bevirkede denne sande Ven af min Fader, at han blev ansadt som Toldbetjent i Ringkjobing – og dermed begyndte Familiens Toldtjeneste, som har holdt sig til Nutiden.

3. heureka, græsk: „Jeg har fundet det!"

Stillingen som Toldbetjent eller som dens fulde Navn lød, Told og Consumtions Underbetjent var alt andet end glimrende. Toldetaten var den Gang mere end nu en Samling af de mest heterogene Individer. Det var jo den eneste Statstjeneste udenfor Militairetaterne, der afgav Plads for en større del Personer og Toldposterne søgtes derfor fra alle Klasser.[4] I Underbetjentklassen havde man alt den Gang afgaaede Officiere og udtjente Underofficiere, de sidste havde et Slags Præference til Toldbetjentklassen, naar de var dertil skikkede og veltjente – forøvrig var der forulykkede Adelsmænd, belønnede Tjenere, forarmede Handelsmænd, kort sagt der var alle slags. Stillingen var ikke meget anset saalidt som den er endnu, men meget mere usikker, ikke en Gang Lønningen var fast bestemt ved Lov.

Den første Løn, jeg kan huske der fast udbetaltes Toldbetjentene var 7 Rigsbankmark om Ugen, hvilken er 2 Kr og 33 Ører, saa fik man ved Nytaarstide et Gratiale, større eller mindre, eftersom de stedlige Anbefalinger, de Deputerede i det Kgl. Comerce Kolegiums Lune[5] eller den Kgl. Casses Status tillod det, der var højst forskjelligt. Der var jo ogsaa lidt extra at tjene vistnok baade pr Fas og Nefas[6] og Historierne om Fif imod Toldbetjentene og af disse imod Bønderne og andre Maleficienter imod Kongens Told og Consumttionslove ere utallige.

Disse usselt lønnede Betjente betroedes at være Cassebetjente,[7] de skulde oppebære Afgifterne, veje det toldbare Gods o.s.v. og døje alle Ubehagelighederne af de, der skulde svare den afskyelige Skat, der hed Consumptionsafgift og som var lagt paa alle Livsfornødenheder, der gik ind i Byen.

Vilde nogen indsnige noget toldbart og [af] Betjenten opdaget, var det hans Ejendom, men ham neppe velundt. Om Natten skulde Betjenten ud af sin Seng og lukke Bommen op for enhver Kjørende, der vilde ind i Byen, og det er at formode, at saare, ja mange, naar Vedkommende bedre Reisende paa Vognen stak dem en Doceur i Næven, skyndte sig ind i den varme Seng igjen og foretog Visitationen lidt Læmpelig – jo, det er til at formode, en afskyelig Tjeneste var det i ald Fald.

Jeg tror ikke, at Nøden kom ligestrax til mine Forældres Hus. Min Moder var kommet over og hendes Smaapiger Rasmine Louise og Siegfride Florentine Christine kom senere ved Leilighed. Fader blev meget benyttet af Toldinspecteuren til Strandings og andre Reiser, hvorfor der betaltes Extradiæter, og han var jo af rig Slægt, havde maaske lidt Eiendom reddet fra Skibbruddet. Fader og M. kom meget ud endog i de finere Familier, endogsaa Herresælskab hos Amtmanden (dengang v. Lorentz), begge spillede Comedie af Hjertens Lyst, og det gik som sagt godt for dem. Den 20 September 1823 fødtes min Broder Peter Christian Theodor

4. Forfatteren overså helt sosteretaten, Postvæsenet, der havde det samme rekrutteringsmønster.
5. Retteligt „Generaltoldkammer- og Kommercekollegium".
6. Udtrykket „per fas et nefas" betyder „med ret eller uret", altså ved tilladelige eller utilladelige midler.
7. Dog ikke med egentligt kasseansvar, som lå hos deres overordnede.

og den 19 September 1824 fødtes min Broder Carl Hovitz, den 8 november 1827 fødtes min Broder Johan Wilhelm Ludvig og den 13 April [1829] fødtes jeg, Sophus Waldemar. En Søster, som hed Gabrielle Gytte Pouline fødtes nogle Aar senere, men døde kun 6 Uger gammel. Jeg blev altsaa den mindste og blev vel som saadan mest forkjælet.

Ringkjøbing var der noget aparte ved. Den havde i noget ældre Tider nok tjent som et Slags Exil for de i Unaade faldne ved Hofvet, som enten fik Embed der at forvalte eller ligefrem blev forvist der til; det var det længst fra Kjøbenhavn værende Punkt og det var besværlig at reise i de Tider, man var ganske godt gjemt i R. Forresten var det en kjøn By. Beboerne holdt deres Huse pæne, Gaderne lige og brede, der var ikke et eneste smalt Stræde eller Krinkelkrog, hvilket vist kom af at Byen aldrig havde haft Spor af Befæstning eller haft nogen Borg, Kloster eller lignende. Pladsen var altid rigelig. Der var store Haver, ja ligefrem Pløjemark inde i Byen.

Paa den Tid havde R. om ved 1200 Indbyggere og et meget stort Opland. Fødemidlerne vare meget billige – for billige for Producenten. Smør var dyrt, naar det kostede 1 Mark d.e. 33 Ører. Den rigtige Landsmønt Rigsbankm var end ikke trængt igjennem derovre, underlig nok at det taaltes af Regjeringen, man brugte endnu Mønter fra Christian den 7[d] Tid, den gamle danske Courant. (Der var dem, som lucrerede derved. Hvad der t.Ex. i Consumption kostede 1 Rigsbankskilling blev betalt med 1 Sk Courant, eftersom man ingen Rigsbankpenge havde, og ved Bogernes Opgjør i Consumtionsboden kunde det blive et Par Marks Penge, som Betjenten jo med Rette fik).

Byen var, syntes det, fuld af Orriginaler. En af disse (for min Tid) var en Admiral Grev Moltke, almindelig kaldet gale Greven, han var den sidste til Ringkøbing forviste.[8] Der fortælles om ham, at han som Fører af en Eskadre fik Bebreidelser af Kronprins Frederik – da han skulde til Hove, kjøbte han et Knippe Torsk og hængte som Port d'Epe ved sin Kaarde. Denne Haan maatte jo drage meget haard Straf efter sig – og det var vel fordi at han virkelig var Sindsforvirret, vel Momentan. at han slap med et Exil i R. Han skildres som en i høj Grad intelligent Person, saalænge har var nogenlunde tilregnelig.[9]

I Ringkjøbing boede som Byskriver Assessor Thorlacius, som var gift med en Søster til den Hovitz, som var min Bestemoders anden Mand. Fru Thorlacius[10] var altsaa et Slags Cousine til min Fader, de vare gode Venner fra Kjøbenhavn og dus. Det var vist en meget medvirkende Grund til, at Fader slog sig ned i R., at Thorlacius boede der. Hr. T. var en Islænder og havde beklædt et Embede paa sin Fodeo, Sysselmand vistnok. De havde eller havde

8. Adam Ferdinand Moltke, „han henlevede sine sidste Aar i Jylland som sindssyg" (Topsoe-Jensen og Marquard).

9. Moltke var faktisk fra 1784 medlem af Videnskabernes selskab. Se Chr. Molbech: Videnskabernes Selskabs Historie, Kbh. 1843.

10. Forfatterens note nederst på siden uden henvisning i teksten: „Fru T. Moder Mdm Hovitz gik klædt i Amagerdragt og boede i R. hos sin Datter Fru T."

haft mange Penge og levede flot. Fru T. var min Gudmoder og gjorde os Børn mange Glæder. De havde kuns voxne Børn, da jeg var lille: Sønnen Skule T., juridisk Student, flot Fyr, naar han var i R., blev Embedsmand i et islandsk Regjeringskontor. Sophus T. studerede medicin, men blev aldrig Læge, kjøbte et Barberrom i Kjøbenhavn, det var særlig priviligerede Barberer, der var Amtsmestre. Han drev det i en Del Aar, men var svag og det gik tilbage for ham. Han var en Tid Telegrafbud og senere Bud i Rigsdagen og døde i smaa Kaar. En Søn af S.T. er nu Skibsfører i det f. Dampskibssælskab og min Søn har været Styrmand hos ham.

Torlacius havde en 3[d] Søn Børre eller Byrge, han hørte ubestridelig til Ringkj. Originaler, hvad han egentlig havde læst ved jeg ikke, en Tour til China havde han gjort med en af d.a. Compagni Skibe og han havde Styrmandsexamen, vel af samme Art som min Faders Examen. Han blev ogsaa Toldbetjent i R, men var en Del uberegnelig i denne Virksomhed – sidde Stille i en Port var det, han mindst egnede sig til.

Var der det mindste paafærde af hvad Navn nævnes, skulde han have en Haand i med. Majestæternes Fødselsdage blev naturligvis indledet og afsluttet med Salut, nogle gaml[e] Skibskanoner af meget ulige Kaliber bleve stillede op og Kanoneren var naturligvis Børre T., som den Dag ikke vadskede sig for at bevare de tapre Krudtstænk i Ansigtet. Var der Beriddere eller sligt i Byen, var jo T. selvskreven til at give Raad og arangere (indtil han blev smidt ud af Direktøren). Han fulgte Børn i Skole, naar han saa dem paa Gaden i Skoletiden for at faa constateret, om de vare paa lovlige eller ulovlige Veje – han var Byens Avis.

Men Sandheden tro maa det indrømmes, at skulde en Stakkel hjælpes, var det T. som stod for Indsamling o.d. Jeg erindre T. en Gang var blevet overfalden af nogle ved Fjorden boende Fiskere, der havde deres Faar gaaende paa Strandbergerne, noget magert Græsgang[11] ved Fjorden. Efter Loven skulde alle Kreaturer føres ud og ind i Byen af de Veje, hvor der var Betjente posterede, men det var aldeles urimeligt at forlange i dette Tilfælde med Faarene. Naar nu Koner eller Børnene kom trækkende langs Stranden, confiskerede T. glat væk Faarene, det var stræng Ret efter Toldforordningen, men Vaas i Praxis, og Toldinspecteuren lod Fiskerne have Tilladelse; da T. nu, naar det stak ham, etraperde Faarene og derved skaffede Eierne Vrøvl, besluttede man, at T. skulde have Stryg og det fik han.

Vi boede lige ved Fjorden, hvor T. blev overfaldet og jeg. der kun var en ussel Praas, maa alligevel have mærket det var galt, for jeg kaldte paa Moer – hun var strax klar over Situationen. T. laa under en hel Bunke Karle, som var helt rasende, resolut greb hun, Moer, et Kosteskaft og spildte ikke Tiden med at underhandle,

11. Egl. står der „Græsgant".

hun ligefrem med ald sin Kraft[12] tærsked løs paa Karlene og skaffe Thorlacius Luft. Han var skrækkelig forslaaet. Fiskerne fik den Straf ved Retten, de ærlig havde fortjent, men Faarene bleve mærkede af Toldvæsenet og det blev tilladt at saadan mærkede Kreaturer maatte trækkes ad de letteste Veje.

Børge T. blev siden Strandkontrolleur paa Ringkjøbing Klit og gift. Saa blev han svag af Stensmærter og afskediget, blev Dannebrogsmand, drev saa et Gartneri i Ringkj. saalænge hans Helbred tillod det og dode i smaa Kaar. Sidst jeg saa ham var i Krigsaaret 1864, da jeg kom igjennem R. som Leutenant i Søetaten oversendt i et Ærinde til Hovedquarteret. Det var strax rygtedes, at jeg var et Ringkjøbingsbarn, og da min Familie var gamle Venner af T., var jeg en Aqvisition,[13] i en Snup var jeg sogt op af T. og intervivet og for en Dag var T. igen Løven – nogle Dage efter, da jeg kom igjen med Tropper marscherende, T. stod ved Siden af mig.

Stakkels ham, han var fattig og svag. Hans Born gik det dog godt, d.e. de var honnette Folk, en Søn faldt i den amerikanske Krig i Nordstaternes Tjeneste ved Beleiringen af Frideriksburg eller Viksberg.[14]

Af Originalerne i R. maa fremfor alle nævnes gamle Hr. Jens Harpøet,[15] han var upaatvivlelig den snurrigste Person, der levede i Danmark og i det halve Europa. Der fortaltes de mest løjerlige Historier om ham – og de vare upaatvivlelig sande tilhobe. Han havde været og var tildels endnu Kjøbmand i min Barndom, hans Boutik (Krambod) stod endnu, men i mere end 20 Aar var vist ingen Kunde gaaet ind for at kjøbe – løjerlige Varer havde gml. Jens Harpøet paa Lager, her laa endel Bøffelhorn, der stod en Elephanttand, nogle gamle musikalske Instrumenter, ja alskjøns sammenrodede Ting.

Harpøet var en rig Mand, for os Børn syntes han at være den rigeste Mand i Verden, men rig var han. Hans Klædedragt var den brugelige for 100 Aar siden, Carmoissinrød Kjole eller Frakke med lange Skjøder eller Flaskegrøn, do gule Knæbenklæder og Svikkelstrømper,[16] store brednæsede Sko med Sølvspænder og helt spids Hat meget lig Pierrohatten, men den sad ikke tværs, store runde Briller og en Stok i hver Haand, dette ingenlunde af Affældighed, for naar Hr. Jens var i det Lune, tog han Stokkene under Armen og kunde løbe en Gadedreng op, der maatte have taget hans Navn forfængelig. Harpøetterne stammede vist egentlig fra Tønderegnen, thi de vare Herhutter eller tilhørte en Sekt, der havde hjemme paa de frisiske Øer; men de dalevende vare gode Jyder.[17]

Jens Harpøets Bolig, en stor Hjørneeiendom paa Hovedgaden var bygt, som jeg har set Huse nede i Eidersted og Ditmarsken. En stor Skorsten med et Ildsted saa stor, at en hel Stud maatte kunde steges deri, laa midt i Huset, og endel Kamre og Rum laa hulter til

12. Eg. står der „Kræft", der tænktes måske på „Kræfter".
13. Egl. står der „Aqvisitition". Akkvisiton = (fordelagtig) erhvervelse.
14. Træfningen ved Fredericksburg var i 1862 og det befæstede Vicksburg blev erobret i 1863.
15. Jens Pedersen Harpoth.
16. Svikkelstromper, strømper med svikler, d.vs. med strikkede eller udsyede monstrede prydelser på skaftet fra ankelen og opefter.
17. Slægten Harpoeth stammede fra Norge.

bulter – et Rum oppe og et andet nede gruperet om Kjøkkenet, som igjen var i Forbindelse med en Forhald eller Dile, som Friserne kalde den og hvori Hr. Jens' Krambod var anbragt og hvor alle Husets Beboere spiste og færdedes – det var en snurrig Rede. Jeg var der en Gang og var i min Barnlig og gysede af Rædsel og Nysgjærrighed.[18]

I sin kraftige Alder var Harpøet en meget opvakt Mand, der speculerede paa Perpetuum Mobili og experimenterede med ald Ting. Han vilde opfinde en Flyvemaskine og construerede et Apparat. I en ledig Skorsten havde han indrettet en Vindeltrappe, ad den gik han en Morgen op paa Huset, satte af med Maskinen og fløj ned i Gaardens Mødding, hvoraf han maatte graves ud, men bjærgede Liv og Lemmer. Han var fuldt overbevist om Apparatets Flyve og Bæreevne, men A. „mangelt æ Haal" (manglede Halen) til at styre med.

Jeg har i Hamborg set Jens Harpøets Billede paa Pibehoveder og sligt og de findes maaske endnu. Lunefuld i højeste Grad var [han], saa han et Karikatur af sig selv klippet ud og Klistret paa et Vindue, kunde det stikke ham at sende Vedkommende en fin Forære ring, et Par Flasker af hans fine Strandingsvin e.l.[19]

Om Søndagen under Prædiken var Byportene lukket for ald Kjørsel. En Søndag havde min Fader Post i Østerport og Bommen var lukket. Harpøet ejede en Landeiendom ½ Mil fra Byen, som hed Stagerhus, derfra kom han kjørende nævnte Søndag og vilde ind (i forbigaaende maa nævnes, at Kjøretøjet, der kaldtes Cariol, var uden lige i Jylland, en ligefrem Kasse paa to høje Hjul. H. sad i Bunden af Equipagen saa at kun Hovedet med den spidse Hat stak op). Bommen lukket, „hm hm Rasmussen do ska lok op". Han duttede enhver Person, selv Kongen for hvem han som en af Byens Velgjørere var præsenteret (det [var] vel egentlig mest som Original, han blev fremvist). „A sejer, Do ska lok op Rasmussen, hm hm." „Det kan jeg ikke Hr. H., men bind Hoppen og gaa igjennem ind af Laagen." „A vil kyer ind." „Naa, saa faar De min Sjæl kjøre ind paa en Hud for Porten bliver ikke aabnet før 4re." – „en Hud, hm hm, De saa (sagde) Hud, hudden (hvordan) ska de gaa te."

Silhouet af købmand Jens Harpøth i skødefrakke, svikkelstrømper og med de to stokke. (Ringkøbing Museum).

Fader fortalte ham da, at i ældre Tider (hvorfor H. interesserede sig umaadelig) blev Folk, som rigtig skulde haanes, slæbt ud af Byen af Rakkerne med en haleløs Hest o.s.v. Uden at sige et Ord vendte Hr. Jens Cariolen, kjørte til Stagehus og vendte tilbage med en tørret Hud i Vognen, han trækker et Reb igjennem Øjnehullerne, spænder Øget for, sætter sig selv paa Huden og hyp, ind af Laagen; men O Ve! Huden var stiv og Laagen snæver, midt [i] Laagen sad den fast, Rebet rev Huden i Stykker, Øget rendte og Hr. Jens sad paa sin Hale midt i Laagen; han fandt sig godt i Situa-

18. Sætningen er noget mislykket, men kan ikke læses anderledes.

19. Strandingsvin, et lidt usædvanligt udtryk, men ikke uforklarligt. Købt på strandingsauktion.

tionen, sagde blot philosophisk, „Nej jen kan et altissens gjør det jen vil", gik derpaa ind med Fader i Siseboden; min Moder kom tilfældigt til for at se til Fader. Begge var veltalende Folk. Jens blev der hele Dagen, sendte Bud hjem efter noget af det Gode i Kjælderen og Moder fortalte ofte, at muntrere Aften havde hun aldrig oplevet, Harpøet var ingen Nar, kløgtig og vittig og satirisk i højeste Grad. Han var mine Forældres Ven altid og har vist støttet Dem, da Familien blev stor og de trange Tider kom. H. forærede Moder en svær Guldring med en ægte Sten i, som Moder siden byttede for en Kakkelov[n], en rund Støbekakelovn, som var en Mærkelighed i de Tider, hvor kun Bilæggerovne vare almindelige.

Harpøet var ugift og Husholdningen førtes paa mærkelig Vis. Middagen serveredes saaledes, at Gryden med Kjød eller Flæsk sattes ved H., han greb med en Tang et Stykke Sul – holdt det hen til den, han vilde unde noget, og sagde, „ka do røk" – Vedkommende maatte da se at rykke saa stor Stykke til sig som mulig, erobrede han en stor Stump, roste H. ham, „do er en dottig Kael, do ka osse nok arbed." Ja, der kunde skrives, og er ogsaa skrevet hele Bind om Harpøet, men nu kun dette.

H. var kommet i Trætte med Øvrigheden om et eller andet Paalæg og nægtede at betale, følgelig skulde det indrives ved Udpantning. Byfogedfuldmægtigen med sine Gripomenusser mødte og H. kom farende ned fra Loftet – det vil sige, han havde indrettet sig en Stol med et Vindeapparet, hvori han hidsede sig op under Loftet og nu kom han rutchende ned. Stuen var, som skrevet er, fuld af alt og Fejekost var næppe gaaet over den, i hvert Fald ikke i Krogene.

Under Forretningen yttrede Fuldmægtigen (Gros, senere Toldforvalter i Middelfart, stor Skjælmsmester); „hvor er det tilladt at spytte Hr. H.", „spøt o mi Lovt, spøt o mi Guol, spøt hvo do vil". Fuldmægtigen saa paa ham og da en af H. store Taskelommer i Vesten hang ned og aaben, spyttede han rask deri. Dette var nok til at more H. – han sluttede strax Forretningen og betalte den Ubetydelighed, hvorom det drejede sig, og sagde saa til Fuldmægtigen, „si dæ om, æ der et jent eller annet do brug – tej et saa". Nu, nok om ham for denne Gang.

I de første Aaringer af mine Forældres Ophold i Ringkjøbing, maa min Bestemoders 3die Mand Hr Jesper Halkjær være død og hans Datter Sofie være blevet gift med den Malermester i Kjbh. ved Navn Rasmussen. Denne R. var en Slægtning af min Fader saaledes, at hans Fader (der var Skræddermester i Kjbh. og Officier ved Borgervæbningen) var en Fætter til min Farfar Isenkræmmer Rasmussen, altsaa ingen nærbeslægtet.

Om denne Skræddermester R. er set Sagn blevet opbevaret, at han under Bombardementet som Officier holdt sig meget tappert

og viste Dødsforagtigt. Han var med i et Udfald og gjorde Adjutant Tjeneste og blev gjort opmærksom paa, at han havde tabt sin Sabel, han red da tilbage og paa en aaben Mark i Paasyn af Fjenden stod han af Hesten og tog Sabelen op og red bort, men fik et Hurrah af de fjendtlige med paa Vejen. Han skal have været en anset Mand i sin Stilling.

Hans Søn Malermester Rasmussen, som blev gift med Sofie Halkjær, altsaa Faders Svoger og Onkel til mig og Søskende, var en meget duelig og overordentlig flittig Mand, godt kjendt som Decorationsmaler og Portrætmaler (Han drev Kunsten som Vintererhverv, hvad den Gang var almindelig og af Kjøbenhavnske M. Mestere var flere anderkjendte som større Kunstnere), om hans og Families Skjæbne vil jeg senere komme.

Min Bestemoders Husstand var ved Mandens Død og Datterens Giftermaal opløst. Sønnen, hun havde med Hovitz, var ogsaa død endnu før min Fader holdt op at handle. Hvad Jørgen Hovitz egentlig var bestemt til, vides ikke. Leutenant blev han, men næppe uddannet igjen[nem] Kadetakademiet. Han forlod tidlig det militaire og fik Titel af Krigsassessor. Hvad han saa tog sig til, kan jeg ikke sige. Han var bekjendt som en rask Karl, men ikke god at holde under Komando (det var slemt for ham, at hans Fader døde). Jørgen Hovitz døde helt ung. Han havde flere Dueller, men kunde aldeles ikke fægte, men saa saare det [hed] en Garde huggede H. om sig som en rasende, saa ald Fægtekunst hjalp ikke Modstanderen en Døjt. Paa sine sidste Dage var han meget svag, døde Gudhengiven og tilfreds med at skulle herfra.

Da nu Bestemoder var ene og kun havde Ruinerne af sin Formue tilbage, fik hun det Indfald at tage over til Ringkjøbing og bosætte sig der. Hun skal være blevet en del forbauset ved, at der virkelig var rigtige Mennesker derovre, og da hun mærkede, at hun blev vel modtaget og feteret (Ringkjøbing var med Rette bekjendt for stor Gjæstfrihed og Venlighed imod fremmede), fandt hun sig meget godt i at være der. I Byen boede Søsteren til hendes anden Mand, Hovitz, og dennes Moder, gamle Madam Hovitz, der følgelig havde været Bestemoder[s] Svigermoder og som nu boede hos Datteren Fru Thorlacius, der som anført var gift med Byskriveren.

Ved disse gode Bekjendte blev Bestemoder indført[20] i Byens og Egnens fineste Kreds og kom til at spille en Rolle. Hun var elegant klædt og ejede de kostbareste Dragter og Ostindiske Shjaler og dyre Smykker – hun kunde jo glimre.

Min Fader havde kjøbt et Hus, en Ejendom lige ud til Fjorden paa Hjørnet af Østergade og Stranden, paa venstre Haand, naar man kommer oppe fra Byen. Paa en bar Plads imellem Huset og Fjorden havde Moder anlagt en Have, som trivedes vel med sit Jordige og Hyldehæk til Værn imod Vestenvinden. I dette Hus blev

20. Eg. står det „indførte".

Vi boede nogle Aar hos Davids, og der blev en lille Søster Gabrielle født; mine første klare Erindringer er fra dette Hus. Senere kjøbte Fader en Eiendom i Østergade skraaes for den, han tidligere havde haft, det andet Hus fra Fjorden. Huset var et Vinkelhus og 3 Fag beboedes og ejedes af Rorskarl Steffen Ousen (flinke Folk, gode Naboer). Fader kjøbte Stedet af en Vognmand Laust Alkers (blev Møller i Boensbæk, døde efter et Bid af en gal Hund af Vandsk[r]æk.[23] Dette Hus ejede vi saalænge at vi boede i Ringkjøbing.

Foruden min Bestemoder var der en anden Slægtning, der kom til Ringkjøbing, nemlig min Moders Søster, Pouline Florentine Galskjødt. Hun var en Pige noget hen i Tiden, var forlovet med en Skom[a]germester Lind i Kjøbenhavn, der havde Boutik paa Hjørnet af Wimmelskaftet og Hyskenstræde og var en fin Skomager. Han døde 14 Dage før deres Bryllup skulde staaet – og mine Forældre bad hende over i hendes Sørgeperiode (hun var 3 Uger om den Reise via Kolding).

Hos Byfoged Sponeck og Toldinspecteur Lassen var der en cand. phil. Christen Frederik Hofgaard, som ogsaa var Bekjendt af mine Gamle og kom meget hos dem saavel i Klubben som i deres Hjem. Han opgav Studeringerne, fordi at han tabte sin Formue ved sin Onkels Opbud. Denne Mand Kaptain Hofgaard til Gjeddesdal, Barfredshøj, Bentzonsdal og Mørkegaard, maatte gjøre Opbud under de fortvivlede Forhold, der da herskede paa Landets Pengemarked – det gik jo Fader ligesaa.[24] En Rigsdaler blev reduceret til 16 Rigsbankskilling, og for Resten fik man Obligationer til ingen Værdi – at sige i Øjeblikket. De, som kjøbte dem op, fik fuld Værdi. Staten kom sig under den senere gode Finantsbestyrelse, og ald Obligationsgjæld indløst til fuld Værdi, men det kunde Staklerne jo ikke vente efter, og Hofgaard som saa mange maatte slaa sig igjennem ved de Kundskaber, de alt havde erhvervet sig. Hofgaard havde altsaa taget Huslærerplads i Ringkjøbing og var anset i sin Stilling. Han lærte her min Moster at kjende – min Moster sagde senere, at de havde kjendt hverandre i Kjøbenhavn – ogsaa mulig.

Blandt Hofgaards Elever var den senere saa bekjendte, berømte Greve Vilhelm Eppingen Sponeck, Søn af Byfoged Grev Sponeck; saavel Hofgaard som min Fader berømte noksom hans store Evner; den unge Sp. kom meget hos mine Forældre og spiste der en Tid, da Familien var bortreist. Det var det unge Menneskes Lyst at faa lov til at spille i Theaterorkestret, og Organisten Skøt[25] sagde da altid, spiller du falsk Vilhelm, jager jeg dig væk, mon han huskede dette, da han som den unge Henry George af Grækenlands Ledsager og Mentor var i Athen.

Da nu Hofgaards Elever vare voxede fra Læreren og skulde til Universitetet, havde H. ikke lyst, maaske eiheller Evne til at tage

23. Alkærsig.
24. Gjeddesdal, Barfredshoj og Bentzonsdal var ikke ejet af en Hoffgaard, men derimod ved denne tid af justitsraad Jens Lauritz Barfred. Morkegaard har ikke kunnet identificeres.
25. Schiotz.

Embedsexamen og var ogsaa noget for gammel dertil, vel henved de 30 Aar og ved Toldinspecterur Lassens Hjælp fik han Strandkontrolleurembedet ved Nymindegab. Der flyttede han ned og min Moster tog han derned og de bleve gifte i Sønderbrok Kirke og viede af Pastor Bøggild, der var gift med Assessor Thorlacius Datter.

At komme ned til Nyminde Gab var for os Drenge Indbegrebet af alt deilig, Stedet laa paa Sydsiden af Fjordmundingen i en øde Klitegn, men var ingenlunde øde, saalænge Sommeren varede – Skjøndt den nærmeste Nabo boede ½ Mil inde i Landet i gode frugtbare Egne. Min ældste Søster Rasmine kom i Huset hos Hofgaards.

Som jeg før skrev, Stedet var uden flere faste Beboere[26] end Toldpersonalet, min Onkel og hans Rorskarl (Niels Mus),[27] men i Fiskertiden var der Liv. Der laa en hel lille Bye af Fiskerhytter, lange Bygninger med Straatag, som gik helt ned til Jorden. Der logerede Baadelaugene – 10-16 Mand, med hver sin Æsepige. Pigenavnet var tit kun Navn, thi det var ligesaa ofte Koner, der tjente Fiskeren i Fisketiden. Quindernes Gjærning var og er endnu: at grave Orm, redde og splidde og æse Krogene, saaledes at der altid var færdig Redskab til at gaa paa Havet med, tørre og bøde Fiskerne[s] Klæder, lave Fisken til saavidt som den skulde tørres og endelig tillave den primitive simple Kost. Karle og Qvinder sov i lange Rader i samme Rum, men min Moster forsikrede, at hun aldrig havde hørt om mindste Usædelighed.

Vi Drengebørn skiftedes til at komme til Gabet og sommetider var der fremmede Børn med og det var Sjov, hvad enten vi kom i Fugleægtiden eller i Bærtiden. Sommetider laa hele Ringkjøbing[s] Flaade paa Grund af Modvind eller lav Vandstand og saa var der Liv af Søfolk. Bønderne helt inde fra Midten af Jylland kom og forsynede sig med Fisk til Vinterforbrug, naturlig som tør Fisk. Jo, der var dejlig ved Gabet. Min Onkels blev der gjort megen Stads af, hvad enten det var hos Bønderne inde i Landet, blandt Fiskerne paa Stranden, eller hos Fanøs og Nordmændenes Skippere, som kom fra Hamborg, Holland og de norske Byer. Fra Ringkjøbing kom Kjøbmændene og saa til deres Ladninger, som kom i de større Skibe, der ikke Kunde flyde op til R., men bleve omladede i Føringsbaadene.

David Russer var der tidt og ofte. Selv Jens Harpøet var der en Gang, og da der ikke var Kro, var Tolderboligen ofte meget belagt. Gjæstfriheden var i Vestjylland den Gang en selvskreven Ting; men man var læt at gjøre tilpas. Harpøets Snurrighed gav sig ogsaa Udslag her. Min Tante havde redet ham en god Seng med høj Hovedgjærde, „de æ Skidt", sae Hr. Jens, „men æ Kuen har mient et godt", hvorpaa han lagde sig med Benene paa Hovedgjærdet og Hovedet ved Benenden.

26. Egl står der „Beboerne".
27. Muus.

bert (før min Tid) en Gang kom forbi, hvor Carl laa og legede paa Trappen udenfor Huset med to Sølvuhre. Schubert tog Uhrene, gik ind og skjældte Bestemoder Halkjær grundig ud.

Da Beste døde, var jeg vel fem-sex Aar, men jeg husker meget godt, hun laae Lig. Noget før hende var gamle Madamme Hovitz død. Denne Mdm. Hovitz havde været godt kjendt i Kjbhavn og en del feteret. Hun gik stadig i Amagerdragt, som jo var nydelig og rig for hvem, som havde Raad til at anlægge den, saa kostbar som den skulde være – og det havde Mdm Hovitz. Hun havde været Ejerinde af Stjernekroen paa Amager, hvor den Tid mange Kjøbenhavnere tog hen, naar en rigtig Basseralle skulde fejres. Huset havde ofte givet Rum for fyrstelige Personer; naar de store Manøvrer eller Mønstringer fandt Sted paa Amagerfællede, frokostede ofte fyrstelige Personer hos Mdm. Hovitz. Sverrigs Kong Gustaf den 3de var som ung Mand i Kjøbenhavn og overværede et eller andet Militair Skuespil (mulig var det ogsaa Jagt) paa Amager. Paa en eller anden Maade havde hans Majestæt faaet vaade Fødder og behagede allernaadigst at benytte Madamme Hovitz Silkestrømper og Brudetøfler. Tøflerne har jeg seet, og de oppebæres vistnok endnu hos en af Thorlacius Familie.

Altsaa Bestemoder døde omtrent i samme Uge som en anden gml Ven af hende, nemlig Professor Børge Thorlacius, dog ikke den store Retlærde af dette Navn, men af Familien og en Broder til Byskriver T. Flere af Faders gode Venner kom fra Byen, og det begyndte at blive vanskelig at klare de oeconomiske Skjær. Familien var stor og de gamle Tider, da Toldbetjentene blev rige af 7 mk om Ugen var forbi, det blev strængt for mine Forældre at leve, og gode Øconomer vare de ikke, min Fader var vandt til at spise godt og de havde jo levet sammen med Bestemoder, som var ligefrem Ødsel.

Min Moder skulde hjælpe enhver, som bad, saa var hendes Natur, og der blev disponeret over hende paa mange Maader. Til hver Sengeleje eller Barselfærd var hun selvskreven Hjælperske og bære Barnet for alle Konerne i Nabolaget og ved Fjorden, ja det skulde Madammen (hun hed Madammen, aldrig andet).

Nød herskede der ikke hos os, Fader kjøbte i Sidseboden af Bønderne, og der var altid Brød i Skabet, og om Julen havde vi det rigelig med Pebernødder og sligt; men alligevel, det blev til Fattigdom, og da der snart skulde skaffes Pladser til mine Brødre Theodor og Carl, besluttede min Fader at søge Forflyttelse. Mine to ældste Brødre vare raske Drenge, laa og roede og sejlede paa Fjorden baade i Storm og Stille. Jeg erindrer, at Moses Cohen en gang havde et Skib, der laa sejlklar og han ønskede at faa nogle Fjerdinger Smør ombord. Føringbaadførerne vilde ikke (mulig for det lille Partis Skyld) sejle ud og foregav formeget Sø og Blæst, men Carl – og Rorkarl Niels Hollænders Søn – Jens fik en Baad klar og med 3rebet Seil krydsede

Silhouet af Madam Howitz i Amagerdragt. (Ringkøbing Museum).

ud til Jagten. Selv vi smaa Drenge – Wilhelm 9 Aar og jeg 7 var godt med paa Fjorden. Jeg kan ikke huske den Tid, jeg ikke kunde ro.

Mine Søstre og min Broder Theodor bleve confirmerede i Ringkjøbing, alle af Hr. Peter Brandt, Sognepræst til Ringkjøbing Menigheder og Pros[v]t i Herredet. Denne Mand kan jeg ikke lade passere uden Omtale, han var nemlig ogsaa Original og ikke af de mindste.

I sin tidlige Ungdom havde han faret til Søes og været i Ostindien. Han skulde have været en lærd Mand og god Teolog, men en sjælden Prædikant var han. Han vaasede ligefrem, det vil sige sammenlignet med den sædvanlige Prædikemaade den Gang. Fader sagde, at hans Prædikener vare meget vittige og mange Gange kunde svide til Syndere, men de vare saa løjerlig indklædte. Hans Confirmationsundervisning glemtes aldrig af hans Confirmandter, dertil var den for livlig. Han vilde anskueliggjøre al Ting for Børnene, selv Jonas i Hvalfiskens Bug.

Engang, da han docerede Macabæernes Historie for Confirmanterne, spurgte han, om nogen havde seet en Elephant. Neeej! Nej raabte Børnene. Saa gik Provsten ud, trak sin graa Korrikkel[29] over sig, men lod det ene Ærme hænge ned over Ansigtet som en Snabel, se saadan ser en Elephant ud.

Han talte om Løgnens Vederstykkelighed. „Kan nogen af jer sige en rigtig Løgn." Nej, dertil var naturligvis ingen kapabel. „Naa, saa skal jeg", sae Provsten. „Igaar saa jeg, at Madam Husteds de hvide Heste gik inde i Kirken – hvad tror i det er" – „de æ Løun" raabte alle Børnene. „Naa, ser i; men i Dag saa jeg Madam Husteds de hvide Heste sidde oppe i Klokketårnet og kiggede ud af Glamhullet, hvad er saa det" – „de æ osse Løun". „Nej", sagde Provsten, „det er urimeligt Vaas, for op ad Stigerne kan Heste ikke komme".

I den dour gik Hr. Peter Brandts Catekisation og Prædiken; desuagtet var han en agtet Mand og meget afholdt, yderst godgjørende. Han var mine Forældres Ven. De fik ald deres Brødkorn fra Provstegaarden, og gamle Hr. Peter var nok meget liberal med Betalingen. Ved min Broder Theodors Confirmation blev han hos os hele Aftenen – og gjorde Kortkunster.

Af min Faders Colegaer maa foruden Børge Thorlacius, om hvem der er fortalt, mærkes Jens Elias Frandsen, gift med Ane Frandsen, født Lund. Frandsen var et Ringkjøbing Barn, paa min Tid var hans Fader Retsvidne og forhen Skræddermester.[30] Der var flere Brødre, som vare Borgere i R. og to Døtre, hvoraf en var gift med Skrædder Leonhardt,[31] den anden var gift med Distrikslæge Gunst.[32] Jeg gjør lidt rede for denne Familie, fordi vore Veje faldt sammen i mange Aar og omsider blev vi beslægtede, idet en Søn af Frandsen, nemlig Christian Lund Frandsen blev min Svoger.

Toldbetjent J.E. Frandsen havde været Skriver paa Amtmandskontoret og var en meget ivrig og dygtig Mand, hans Hustru en

29. Korrikkel, det besynderlige udtryk ses ikke i ODS.
30. Frands Jensen.
31. Johan Leonhard Molgaard.
32. Henholdsvis Karen, som kaldte sig Jensdatter, og Tomasine, som kaldte sig Frandsen.

meget ferm og net Kone, de vare meget agtede. Frandsen var meget tjenstivrig og dertil snu – og det var ikke altid, at det var godt for en Tolder den Tid. Frandsen var rejst til Marked i Borris Markedet, der var en hel Folkefest, og der kom alle Slags og meget blev ordnet og aftalt der (vistnok ogsaa Smuglerplaner) og det er trolig, at Frandsen var ude for at speide. (Saa mente mine Forældre, fra hvem jeg naturligvis har det Hele, selv var jeg kun et Barn.)

Frandsen kom i Lag med adskillige af de Ringkjøbing Kjøbmænd og blev naturligvis tilpakket – det at kjøre i en kold Nat paa en aaben Vogn fra Borris til Ringkjøbing var nu saa sin Sag, og Frandsen kom forkjølet til sit Hjem, blev syg, Typhus, og døde. Konen var Enke med 3 Børn. Sønnerne Frands Christian og Christian Lund og en Datter Elise. Pentionen var i de Tider 10 Rigsbankdaler aarlig, sørgelige Udsigter for den stakkels Kone.

Mine Forældre, som vare Frandsens Naboer, var dem en stor Støtte – kan godt huske, at Moder næsten aldrig var hjemme under Frandsens Sygdom, hun vaagede og bar ham op og i Seng og var utrættelig. Efter Mandens Død forsøgte hun jo at ernære sig og sine med qvindelige Haandarbeider, hvori hun var dygtig, men det forslog ikke, en lille Pugeskole vilde ikke gaa og det saa galt ud for hende. Hun var hos os den meste Tid, særdeles under en Sygdom med en daarlig Haand – jeg tror det var det meste af en Vinter. Selv laa jeg syg,[33] mit venstre Ben havde trukket sig helt sammen.

Paa den Tid, da Frandsen døde, blev min Onkel Hofgaard forflyttet til Kjøbenhavn som Toldbetjent og vel omtrent samtidig blev Hr. Toldinspecteur Kammeraad Lassen forflyttet som Toldinspecteur i Helsingør og flere andre af mine Forældres Ungdomsvenner vare komne i forskjellige Stillinger i andre Byer, saa det blev trist for de Gamle at være i Ringkjøbing – de længtes efter Østlandet, fornemmelig Kjøbenhavn.

Handelen gik tilbage i R., især da de de to storste Firmaer gik bag af Dansen. Det ene var Solomon Cohn, hvor der nok var noget raadent ved Fallitten. Manden sad i flere Aar arresteret i sit Hus og drog senere til Hamborg og kom ikke op mere. Det andet var Hr. Moses Cohn, en driftig Mand, der roste sig af, at det fornemmelig var ham, der førte an i Vestjylland og som fik Udførselen til Hamborg i Gang af jydske Producter.

Denne Hr. Moses er nok omtale værd. Han var i Ægteskab Fader til 21 Børn, som kom i de mest forskjellige Livsstillinger. (De to endnu levende Tvillingbrødre Decorateur Cohn og Tømmerhandler Cohn, begge i Kjøbenhavn er Moses Cohns yngste Sønner.)[34] Moses kom til R. som ung rejsende Handelsjøde og var der, da de to store engelske Orlogsmænd „St. Georg" og „Royal Defence" strandede. Selvfolgelig var Moses Cohn, som vel alle omboende Handelsfolk paa Klitten og ved Vragene, thi som Ord-

33. Egl. står der tilsyneladende „syg af et mit venstre".
34. Isak og Jacob Cohn.

sproget siger, hvor Aadslet er, der flokkes Ravnene, og der var vistnok mangfoldig Geschæft at gjøre med Bjergere og Vragplyndrere, hvilke begreber vist faldt sammen i de Tider.

Historien gik da saaledes i R., nogle Fiskere havde været i Admiralskibet og da Søen faldt var der Leilighed til at komme ned i Kahytterne. De havde fundet en Kasse med endel Papirer i, men vidste ikke hvad det var, og spurgte Moses derom. M. havde Aandsnærværelse til at tage en, rev den i Stumper og sagde, „det Skidt er ingentig til", og kjøbte Kassen for en Ubetydelighed. Ja, jeg borger ikke for Sandheden, men det[35] kunde være sandt, og vist er det, at man har fundet Sængeomhæng af ostindiske Sjawler hos Bønder i Klitegnene. Historien om Guldandetruget, der egentlig var bestemt til Daabsfad for de Keiserlige Børn i St. Petersborg, men som blev fundet i et Vrag af en fattig Fisker, der troede, at det var Messing og benyttede det som Andetrug, er bekjendt nok.

Ja, Havet beholder ikke aldt, hvad det tager, og for Mænd som Moses Cohn var der noget at tjene, og han tjente, fik en stor Gaard ved R. Østerport og solgte og fulgte med Tiden, eftersom den kom op. Moses var en lille hurtig Mand, og meget naiv – blev i meget narret (n.t.b. ikke i sin Handel) af sine Tjenestefolk pr Exempel. En stor Ballons med Syre var der gaaet Hul paa, og fræk paastod Pakhusfolkene, at det var Musene, der havde bidt Hul paa den. Ballons ere jo indflettede i Kurve. Hans Staldkarl havde anskaffet sig et Brændeglas, da man fortalte Cohn det, røg han i Staldkarlen, „hej Jesper, du skal Fanme knækme skille dig af med det Brænglas – kan gjerne stikke Ild i min Gaard ved Nattetider".

Sine Børn kjendte han ikke til hver en Tid. Jeg var aldeles jevnaldrende med Tvillingerne, og da vi en Gang løb i Gaarden i Leg, jog Moses os alle ud, sine egne med. „I skidt Knægte render her og stjæler mine Ben". Dette kunde være sandt nok, for vi Gavtyve, besynderlig mine ældre Brødre, som jo ogsaa havde jevnaldrende Kammerater i Moses Cohns Flok. Banden aftalte da, at Moses Sønner, som havde fri Adgang til Bendyngen i Gaarden, stjal Benene, hev dem over Plankeværket og vi andre Banditter rask ind og solgte Benene til Moses igjen.

Jeg har omtalt de vanskelige Udskibningsforhold ved R. Naar der skulde udskibes Ben, kjørtes de fra et Pakhus ved Stranden ud i Føringsboderne, og Hu hej, det var en Spads for Fjorddrengene, alle vare jo villige til at hjælpe at læsse paa Vogne og af Vogne i Baaden; at et Par Drenge hang paa hver Vogn var en Selvfølge, naar saa Vognen kom i Vandet, sparkedes der adskillige pd. Ben af hvert Læs;[36] og efter endt Udskibningsdag havde Drengene bjærget en ordentlig Bunke. Saa hendte det, naar man kom til Moses og han var i god Lune, at han sagde „Matis Møller Fanme knæk mæ, gi di Drenge en Skilling mer for Lispundet (16 sk.). De har vasket Benene rene (javel i Fjorden).

35. Egl. står der „den".
36. Rettet fra „Reise".

Mathies Møller var fra Lemvig, hans Fader var Toldbetjent Møller[37] i Lemvig, almindelig kaldet gamle Nøler af den Grund, at han paa en Ansøgning til General og Comercekollegiet om at maatte blive Kontrolleur paa Vagtskibet ved Aggersund underskrev sig Nøler i Stedet for Møller og derfor fik Afslag med de Ord, at en Nøler kunde mand ikke bruge til den Post, (det lader til, at man var vittig i G. og C. Collegiet). Mathias Møller blev Kjøbmand og Consul i Lemvig og jeg traf ham paa flere Stadier i mit Liv.

Gik saa Tiden endnu et Par Aar i Ringkjøbing med døje og Knaphed for mine Forældre. Da saa at min Broder Theodor var blevet konfirmeret, skulde han jo anbringes. Han vilde til søes, men det var Moder bange for, og de Gamle mente, at det var bedst, at han blev Tømmermand, saa kunde han jo senere gaa tilsøes, naar han blev voxen. I Ringkjøbing var der ikke Raad til at faa en Dreng emplojeret og i Regelen søgtes Kjøbenhavn eller de større Byer i Østjylland. Det blev da besluttet, at Fader skulde rejse til Kjøbenhavn med Theodor og Sigfriede for at skaffe dem Plads og for at søge Forflyttelse til Kjøbenhavn, og henad Foraaret eller paa Forsommeren drog de afsted pr Vogn over Aarhus.

Med dem var Madamme Ane Frandsen og hendes datter Elise. Jeg husker godt den Tid, at det var meget knapt for os hjemme, for Fader havde som naturlig taget med af Penge, hvad der kunde opdrives, der var Gudbedre det Brug for aldt til Børnene, der skulde anbringes. Moder havde altid baaret et par meget store Ørenringe, der bestod af store Guldringe paa hvilken der var trukket runde Guldkugler af en lille Ærts Størrelse (de vare meget aparte og jeg har kuns seet lignende, men meget mindre, der bares af Komendør Fæster i Søetaten). Moders Ørenringe og vel andre Rester forsvandt under Faders Kjøbenhavns Rejse – hvor lille jeg var, forstod jeg godt Grunden.

Naa! en Tid efter kom der da Brev og Budskab fra Fader. Theodor var kommet i Snedkerlære [hos] Kramp i Kjøbenhavn (Kramp var stor Snedker og bekjendt Patriot, meldte sig i 1848 i sit 80 Aar som frivillig Soldat, han var Fader til den engang meget bekjendte Folkedigter Lasenius Kramp), for Sigfriede var der ingen Plads, selv var han forflyttet til Randers. Naa! jo! det var baade saa og saa. Gagen var jo noget større i Rd. og maaske der ogsaa var bedre Vilkaar for Børnene, naar vi skulde hjemmefra og gik da paa det med Haab.

Fader kom saa hjem over Randers, hvor Sigfriede foreløbig var anbragt hos Toldbetjent Trasborg, en forhenværende Collega fra Ringkjøbing og mine Gamle arrangerede sig til Reisen. De holdt en lille Auction over, hvad Skrammel og Ting, de kunde undvære, og Reisen gik da for sig.

En Bonde (Jens Muf) var lejet og vi kjorte en hed Sommerdag ad Vejen til Holstebro. Hvert Bedested, Ulfkjær Kro, Skjærm bro

37. Wilhelm Møller.

Skjærum Bro ved Nørre Vosborg, tegningen af F. Richardt af bro og brohus stammer fra 1867. (Kobberstiksamlingen).

(ved Vosborg) husker jeg saa nøje, indtil forbi Skjærmbro betaltes ingen Ting. Vi bleve behandlede som gode Bekjendte og kjære Gæster og Folk sagde os venlig Farvel. Vores Hund eller rettere Onkel Hofgaards Newfoundlands Dog solgte Fader til Kromanden i Uldkjær. (Vi kunde heller ikke føre den med) og om Aftenen kom vi til Holstebro. (Siden den Tid har jeg 4re Gange[38] passeret Skjærmbro og det under vidt forskjellige Forhold.)

Dagen efter kom vi til Wiborg, efter paa Vejen at have passeret Daugberg Kalkværker, det eneste Bjergværklignende Foretagende i Danmark. Jeg husker det saa godt, at Fader vilde af Vognen for at se det, og Carl og jeg løb med. Vi kom et stykke ned i Jorden ad en skraat nedløbende Vej, og der stod de og huggede Kalken ud ved Lys. Det var en kostbar og besværlig Drift, nu drives Værket 10 Gange saa stærk med overjordisk Drift, saaledes at Jorden er fjernet, saa at Kalken ligger frit; naar nu de gamle Kubegange[39] træffes, ligner de Muldvarpegange.

Alt var smaat den Gang. Wiborg syntes os Børn storartet, tænk der var to Kirker og den ene endog med to Taarne (Domkirken).

Naa! Tredie Dag gik det paa Vej til Randers. Dagen var meget hed og vi bedede i Hagebro Kro. Der traf vi to Vandringsmænd, den ene var en italiensk Barometmager, som hed Stephan, hvem Moder vederqvægede med en af hende tillavet Limonade, der saaledes behagede Manden, at [han] forærede hende et Par Briller, (hun brugte to Pr Briller, naar hun syede).

Den anden Reisende, vi traf i Kroen, var alt min ven og mange 1000des Ven den Gang og er det endnu, det var Hedens tungsindige og lystige Sanger – Sten Stensen Blicher, efter min Mening Danmarks største Skjald og Forfatter. Hans ydre Fore[40] var meget tarvelig, hvor det lyste op i hans Ansigt, da han hørte, at selv saa smaa Børn elskede hans Digte og glædedes over hans Krønikker og Noveller. Naa, vi forlod Blicher og Italieneren og kom til [Randers].[41]

38. Der er rettet fra „to Gange".
39. Kube = „tragt- eller grubeformet rum" (ODS).
40. Fore = adfærd, udstyrelse, udrustning (ODS).
41. Originalen fortsætter umiddelbart med næste overskrift, som blot var „Randers".

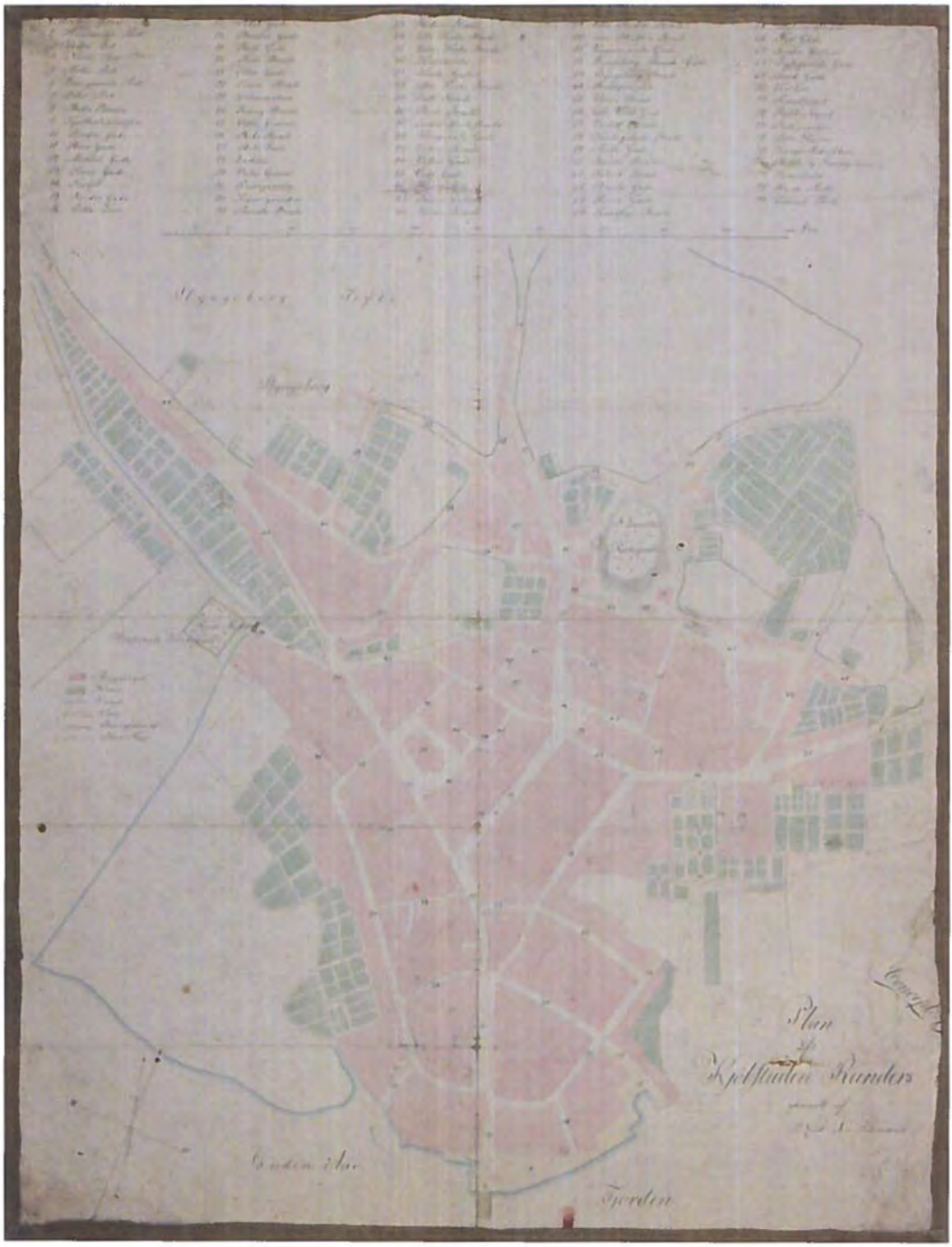

Atter et komsumtionskort, her „Plan af Kjöbstaden Randers opmaalt af pr.lieut. N.v.Tidemand". Kortet er udateret, men kan af sammenhængen ses at være fra midten af 1820'erne. (Rigsarkivet). Foto: Anna Falcon Svendsen.

3. FAMILIEN RASMUSSEN I RANDERS

Tilpasning til den nye by – 47 · Faster Halkjær – 48 · Broder Theodor fortæller – 49 · Broder Carl i lære – 50 · Reducerede omstændigheder og faderens afsked – 52 · Flugten til hovedstaden – 53 · Oplevelser, skolegang og bekendtskaber i København – 54 · Til nyt hjem i Lemvig – 61.

Her var jo vort nye Hjem. Byen var jo meget større end som Ringkjøbing, den havde den Gang i 1838 omkring 7000 Indbyggere, havde Militair, den Gang som nu 5te Dragonregiment, og det var noget for os Børn at se paa. At Skibene laa saa tæt ved Byen, at vi kunde gaa paa Siden af dem forekom os ogsaa storartet. Efter nogle Uger længtes vi dog efter vort Ringkjøbing, men det var jo forbi. Vi boede i et Hus i von Hattens Stræde, i daglig Tale Krankstuestræde, (det militaire Sygehus er der), og Gaden er aldeles nu i 1897 som den var i 1838 – skjøndt Randers ellers har udvidet sig stærk i den Tid, har nu omkring 18000 Indbyggere. Fader fik Post ved Havnen, og vi faldt jo til Ro i den gamle Laxestad; men vi fik snart at mærke, at om end Forandring fryder, kommer man stundom fra Dynen i Halmen.

Medens Fader, der i Ringkjøbing havde været regnet en Del paa Grund af sine bedre Kundskaber, blev noget foretrukket og ligesom var Ven med Toldinspecteur og Kontrolleur, var han i Rd. ukjendt og han var aldeles ikke den, der kunde insinuere sig, ganske vist var han ærbødig og høflig imod sine Foresatte; men han kunde ikke intrigere og filutrere sig i Gunst. Han var noget distrait af sig og dertil nærsynet, og det hændte, at han flere Gange havde passeret sine Foresatte paa Gaden uden at bemærke dem, og det var jo gode Grunde til at nedsætte ham og reprimandere ham. En Betjent, som ikke bemærkede Hr. Toldinspecteuren og ikke Hattede af i Tide, vil man betænke, saadan En lod naturligvis ogsaa Smuglere løbe ind og ud af Porten. (Dette var ikke saa utænkelig, men Byerne var jo helt aabne, saa Smuglere behøvede slæt ikke at gaa igjennem de lovlige Byporte).

De Poster, som egnede sig for Fader, Skibe og Vareklareringer havde Fader slet ikke, der var jo Betjente i Rd., som fra ældre Tider var sadt paa de Steder, altsaa Fader blev tilsidesadt og fandt sig ikke godt i det, og han blev forknydt. Her mærkede vi, at vi var blevne fattige Folk, her var ikke Støtte af gode gamle og rige Venner, og vi mærkede at vi var komne fra den gjæstfri Vesteregn og til Kronjyderne. Ja, Randers var ikke god for os. Vi gik i Armod og endog Føden blev os knap tilmaaldt.

Toldinspecteuren i Rd. hed Fog og var en myndig Person, meget fornem overfor sine Undergivne, om han var egentlig ond, ved jeg ikke. Der var to Toldkontrollører, Hr Ramus, en velvillig Mand, og Hr. Klein, der aldeles lignede en Ræv og var almindelig forhadt. Han var en vistnok en nidkjær og dygtig Embedsmand, men var neppe den som humant fortolkede, hvad der var at tvistes om – og sagde, at det var ham en ligefrem Fryd at volde Fortræd, ikke for Toldsagens Skyld, men ligefrem af Lyst til at fange Folk. Ja, han var, som Sjællandsfarerne siger rævedannet, og hans Rygte var ikke godt, men dette geraadede ham ret beset til Ære, maaske var han kun ilde lidet, fordi han var paapasselig som Embedsmand. I Randers var der 20 Toldbetjenter og derimellem en rigtig Baron, nemlig Løvenskjold, Søn af den højeste Forstmand i Landet.[1] L. kom dog ikke vidt i Toldfaget. Han fik en god Plads som Strandkontrolleur i Bisserup i Sydsjælland. 1848 gik han som frivillig i Krigen, men blev ikke senere ansat, 1864 saa jeg ham i Aarhus (afslidt Elegant), hvor han hævede en Smule Pensjon paa Toldkammeret. I Rd. var der en Toldbetjent Jericha[u], vist en Tvillingebroder til Billedhuggeren,[2] for de lignede hverandre som to Draaber Vand, Brødre var de i altfald. Trasborg har jeg omtalt. En ganske ung Mand Kofod, der havde været Kadet, men faldt igjennem, saa Vagtmester i Husarerne (ham har jeg været Colega med), en vis Berg, som jeg senere kommer til, og en del andre, som bliver for vidtløftig at nævne – og er uden Interesse for denne Livsskildring.

Sammen med min Fader kom hans Søster (Halvsøster) fra Kjøbenhavn.[3] Hun var som tidligere anført Datter af Hr. Brygger Jesper Halkjær og gift med Malermester Rasmussen, om hvem er fortalt. Maler Rasmussens Kaar vare ret gode, han var særdeles dygtig og en rigtig Arbeidsbi; men Ægteskabet blev ikke lykkelig. Min Faster var jo meget godt vandt hjemme fra og havde vel aldeles intet taget sig til af alvorlige Ting i sine Pigedage, hun havde en uudslukkelig Læselyst, som hun uden mindste Kritik havde faaet Lov til at tilfredsstille; om det nu var en medvirkende Grund eller, som jeg ogsaa har hørt, Svaghed var paafaldet hende efter Barnefødsel, hun blev meget hysterisk, og i Stedet for at passe Hus og Hjem laa hun sig i flere Dage hen i Sengen og var ulykkelig af en eller anden indbildt Grund. En Gang jamrede hun sig for nogle Besøgende over at hun ikke havde en Parasol, Manden gik da hen og hentede af Garderoben fem Parasoller o.s.v.; saa sultede hun sig i 3-4 Dage og laa og stønnede. Saa blev hun kjed af dette, stod op og var en virksom Husmoder en Tid til et nyt Anfald kom – alt sligt maatte nedbryde aldt Hygge og Velvære er forstaaelig.

Da nu min Fader var i Kjøbenhavn for at søge Forflyttelse, blev det aftalt imellem ham og Svogeren, at min Faster skulde rejse med til Randers for mulig at komme sig i andre Omgivelser, og hun

1. Carl Eggert Georg Løvenskjold og hans far Eggert Christopher Frederik Løvenskjold.
2. Tvillingbrodre var de ikke, eftersom billedhuggeren, Jens Adolf Jerichau var født i 1816, mens toldbetjenten var født c. 1794.
3. Anna Sophie Jespersdatter Rasmussen.

var i Randers, da vi kom dertil fra Ringkjøbing. Det var dog det samme hos os, den halve tid i Sengen, sukkende; dette var Skaberi, for om Natten listede hun sig op og gjorde fæl Ravage i Spisekammeret, stakkels Menneske, normal var hun visselig ikke.

Da hun havde været et par Aar hos os, fik hun Hjemlængsel efter Børnene (en lille Pige var død imedens) og hun hylede da for at komme hjem og vi holdt ikke paa hende, thi som bemærket, vi sank dybere i Armod, og da vi skulde flytte ned i en lille Leilighed ved Havnen, hvor der ikke var et særskildt Værelse til Tante Sophie, blev det besluttet, at hun skulde rejse, hvad hun jo ogsaa selv vilde, reiste hun med en Skipper (Dampskibsfart havde man ikke dengang fra Randers) og min Søster Sigfriede ledsagede hende. Hun téede sig forrykt hele Reisen og lige Hjem til Gadedøren, saa smøgede hun Galskaben af sig, ringede paa, blev modtaget af Manden, satte sig ved Thebordet, gjorde Honneurs og var Husmoder. Saa levede hun ganske godt nogle Aar med Manden, fik en lille Datter og blev Enke vistnok 1846.[4]

Saalænge der var lidt af Eiendelene tilbage fra Boet, feilede hun intet, men selv erhverve sig noget, kunde hun ikke. Hendes voxne Søn, som var Blikkenslager, var i Udlandet og en lille Datter Julie, 12-14 Aar, var noget forviltret af sig, kunde min Tante ei heller sørge for, og saa kom det sygelige over hende igjen. Hun blev af Malermesterlauget anbragt paa St. Hans Hospitalet paa Bidstrup, hvor min Fader og hendes Søn Julius Rasmussen, der var hjemkommet fra Udlandet, besøgte hende i 1848. Hun havde det godt, (Galskab i hendes Tale eller Tankesæt var der ikke Spor af), hun beklagede kuns, at hun skulde høre paa og være blandt de gale Folk. Men tilbage til Randers.

Min Broder Theodor, der var sadt i Snedkerlære i Kjøbenhavn, kunde ikke blive der, han var uden videre Støtte og var blevet Syg af en Hudsygdom. Da mine Forældre ikke havde Raad til Udgifter til hans Forpleining og Eqvipering, tog de ham til Randers, hvor han dog kunde have Tilhold hos sine Forældre; men det var ikke let at faa en Plads for ham. Søen var Moder bange for og en Hyre ei heller let at faa. (Der blev betalt for at faa en Dreng tilsøes). Da Theodor kom fra Kjøbenhavn, var han jo imod os Smaadrenge en bereist Person, og vi Smaadrenge hørte med stor Interesse paa hans oplevede Eventyr. Efter sin Helbredelse drev han om i Byen og vilde jo se, hvad der var at se, og Skibene interesserede ham jo allermest, han var kommet ud paa Toldboden og Synet af Nyholm, hvor de store Orlogskibe stod paa Stabelen og et Fregatskib laa under tiltakling, imedens de oplagte Skibe laa fortøjede i Flaadens Leje med Tag over som Huse, ja, der var meget, der tiltrak Drengen, og T. var begavet og belæst, Flaaden, Tordenskjold, Maryats Værker, det var godt Latin for Theodor og for os alle hjemme, og Theodor

4. Dodsfaldet er ikke bekræftet, det var muligvis for, da manden ikke har kunnet findes i 1845-folketællingen for København.

fulgte Kaldelsen og spadserede ind af Bommens Vagtpost uden at blive stoppet af Skildvagt, den inspectionshave[n]de Betjent eller nogen anden, og videre gik det hele den lang Strækning fra Bommens Vagt til Christiansholm Vagt, (der hvor nu Cokesfabrikkerne er). Christiansholm var den Gang en ligefrem romantisk Ø med sin store Kran lige ved Strømmen, sine lange Rækker Kanoner, og Theodor har nok svælget i Erindringer fra Ben Braie og Percival Keene[5]; endelig blev den fremmede Fugl fanget.

Holmen var jo aldeles utilgjængelig for private Personer, og det er mærkelig, at han ikke var blevet atraperet før han kom saa langt, nu faldt han i Øienene paa en Overkanonér, der vel har antaget ham for en Holmens Lærling, der drev om i Stedet for at passe sit Arbeide, og der maatte statueres et Exempel ligesinde[de] til Skræk. Fyren blev opsnappet og bragt i Forhør. (Ved mit nuhavende store Kjendskab til Holmen og vist ogsaa den Mand, der lod Theodor Kapre, kan jeg ret tænke mig Schenen). Krigsretten blev sadt og i den opgav Bror min, at han hed Peter Christian (Theodor glemte han), var kommen fra Aarhus (formodentlig troede han, Dommeren ikke agtede et Sted som Ringkjøbing). Man har naturligvis haft sine evige Løjer med Bondedrengen, (hvad der er udenfor Kjøbenhavn, er Bondeland for Kjøbenhavneren, særlig for Nybodermanden). Endelig blev en af Færgefolkene beordret at sætte ham over til Nyhavnshoved, men denne Mand ville have Penge, (hvad han slet ikke tilkom) og stakkels Theodor opgav da vores Onkel Hofgaard, som den, der skulde klare for ham. Slyngelen eller vel snarere Raden søgte min Onkel op og blev saa raisonabel belønnet, at han igjennem en Aarrække, naar han saa Onkel Hoffgaard, meldte sig med stram Honeur, (Gavtyven havde luret min Onkel hans Svaghed af), som den Mand, der havde redet Peter Christian fra Aarhus ud af Holmens Rædsler.

Nu til Randers igjen. Theodor maatte jo derhjem og naturligvis i Virksomhed; der var ingen Plads som Tømrer eller Snedker, og da saa en ung Sadelmagermester Eistrup ønskede ham som Læredreng, slog Fader til. Det var vist ikke efter Theodors Sind, men han var saa fornuftig at indse, at han maatte i en Vej, og han blev Sadelmager til hans store Held og Lykke; det blev ham et ærligt og godt Levebrød. I Randers blev min Broder Carl Hovitz confirmeret af Hr. Provst Schjønning og strax efter kom han som Dreng og vordende Kontoirist til Mægler Christian Henning (almindelig kaldet F.... stage mig), en rask og hidsig, men ikke ondsindet Mand. Carl var en rask og begavet Dreng, skrev en smuk Haandskrift og blev Christian Hennings til meget Nytte. Før H. Tid var der i Randers ingen rigtig Mægler. H. havde været Kjøbmand, var falleret og var af sine Kreditorer sadt i Gjældsfængsel, (Slutteriet hed det i daglig Tale).

5. Ben Braie er ikke identificeret – romanperson? – idet *Percival Keene* er en roman fra 1843 af Frederick Marryat.

Denne Institution er nu ophævet for danske Indvaanere, den Tillod, at vedkommende Kreditor kunde hensætte sin Skyldner i Borgerarrest saalænge til denne traf Anstalt til at tilfredsstille ham, (man mente jo at Fallenter havde stukket noget tilside). Kreditor maatte betale et vist bestemt Underholdsnings Bidrag, naturligvis meget tarveligt, og saalænge dette blev betalt maatte Skyldneren sidde fangen. Det var forøvrigt den arresterede tilladt at leve saa godt og fornøjeligt, som han eller hans Familie og Venner havde Raad til, og der er drevet mange Løjer og spillet mangen lystig Komedie i Slutteriet – vide Skuespillet en Fødselsdag i Slutteriet.[6] Udeblev Underholdningspengene blot en Dag, løslodes strax den Aresterede.

Hennings blev holdt i Arrest over Aar og Dag, men en Dag udeblev Pengene, og han gik ud og blev ikke senere foruroliget. Man havde vel indseet, at der intet var at faa hos Henning. H. slog sig paa Handelen igjen som Mægler og fik meget at bestille, blev Kgl. bestallet just som min Broder kom til ham, og det gik godt. Firmaet existerer endnu i Randers, Hennings Svigersøn overtog Forretningen og Dhr. Andersen Fader og nu Søn driver stor Mægler og Skibsrheder og Dampskibsexpediteurforretning.

Tiden gik meget Trist for os i Randers. Vi smaa Drenge, (som vi altid var kaldt til Forskjel fra de store, Carl og Theodor), Wilhelm og jeg gik i Skole. Wilhelm var en Gut, stærk og slank og en god Dreng; men hans Nemme var ikke saa hurtigt som mit. Jeg var mere Klein og noget sygelig, men jeg lærte hurtigt alt, hvad der kunde læres udenad. Skrivning og Regning var Wilhelm bedre i, og hvad han havde lært, det beholdt han. Vi var rigtige Fjorddrenge og Muddergrise, og det var meget slemt for Moder at holde Stumperne sammen om os.

Imedens vi boede i Randers indfaldt Kong Frederik den Sjettes Død, det var vist i 1840.[7] (Jeg er daarlig til at huske Aarstal.) Moder var paa et Besøg i Kjøbenhavn, hvor hun ikke havde været i mange Aar. Hun var nok ogsaa ovre for hos de formaaende i Generaltoldkammeret at virke for lidt bedre Vilkaar for Fader; men just under hendes Fraværelse forefaldt en uheldig Begivenhed, som for os næsten maa regnes til Ulykkerne. Min Fader havde faaet Post paa en Hestemølle (Vellings Mølle paa Fredrikspladsen). I den Tid, Consumptionstiden almindelig kaldet, var der Skat paa alt Korn, der blev formalet, og enhver, der bragte Korn til Mølle maatte løse Maleseddel paa Toldboden. Paa enhver Mølle inde i Byen var en Toldpost, som havde at paasé, at hvad der blev malet passede med Toldsedlerne.

Paa Vellings Mølle var der et Værelse ved Siden af Møllelokalet, og der opholdt Toldbetjenten sig; nu var Fader vel en dygtig Toldmand og kjendt med alt, hvad der hørte til, men om han var en

6. Komedie af Thomas Overskou fra 1834.
7. Frederik VI dode den 3. december 1839.

snu og trofast Vagthund er en anden sag – faldt han i en god Bog, kunde det vel hændes, at en rask, fiffig Møllersvend kunde smide en Sæk Korn paa Qværnen – og det var vel og Tilfælde paa Vellings Mølle. Nok sagt! – en Dag kommer Hr. Toldkontrolleur Klein og finder i et afsides Rum en del formalet Korn ud over, hvad der passede med Toldsedlerne. Kornet blev confiskeret og Fader tiltalt. Skjøndt det var en gammel Historie især i Randers, hvor det var en gammel Historie, at Toldbetjentene tjente flere Penge, naar de sov end naar de vaagede, og hvor det var en bekjendt Sag, at mange Toldbetjente vare blevne rige ved at tage dem Tjenesten let, d.e. lade Smuglerne skjøtte sig selv, og ikke bryde deres Samvittighed med hvad der blev bragt hjem til Mutter.

Jeg kan paa ingen Maade tro, at min Fader havde anden Del i hvad ulovlig der skete, end at han maaske ikke havde været paapassende nok, (hvad der ogsaa var meget svært, thi naar Møllen laa fuld af Sække, var de rigtige ikke nemme at kontrollere.) Vort Hjem var aldt for fattigt til at[8] Fader skulde have reuseret ved Doucerer. Naa! han slap ogsaa lempelig fra det, skjøndt Klein og Fog vare skarpe imod ham i Retten, han maatte miste en Maaneds Gage, men beholdt Posten paa Møllen, hvad der synes mig taler for, at Faders Ærlighed ikke blev klikket. Det var nok et Held at[9] Moder var i Kjøbenhavn, hun gik op i Commercekollegiet og talte selv med Herrerne, og hun var en god Talsmand for sin Mand.

Saa kom Foraaret 1841, min Tante Rasmussen reiste som anført til Kjøbenhavn og vi flyttede ned og kom til at bo ved Havnen, der hvor Kjøbmand Larsen har Boutik og Pakrum, og Tiden gik, som den kunde.[10] Christian den 8de havde besteget Thronen og de bekjendte Ord, „Nu! ville vi alle spare", var blevne udtalte.

Der blev reduceret her og der og reformeret og omkalfattret, og nok mulig, at der kunde trænges til Udrendsning mange Steder. Der var da ogsaa Tale om Reduction ved Toldstederne, navnlig frygtede man for, at Consumtionsafgiften skulde bortfalde (det kom ogsaa, men først nogle Aar senere). Reductionen kom ogsaa til Randers, og med den min Faders Afsked med en Ubetydelighed i Pensjon. Skjøndt det nu er 53 Aar siden dette skete, husker jeg hvert Ord, der blev talt i Stuen, da Fader kom ind ad Døren med Ulykkesbudet. Jeg laa syg, meget syg, og var eller havde været i Dødsfare, Vores Læge Papst[11] (senere bekjendt i Kjøbenhavn som Homopaht, Sukkerdokter kaldtes det af Almuen) sagde det var en Nerveslappelse og kunde der ske noget, som kunde bryde Lethargien, var jeg maaske rask med det samme – og jeg maa tilstaa, det slog til. Hjemme hos os var foruden Fader og Moder min Søster Siegfride og min Broder Wilhelm. Mine stakkels Gamle sank helt sammen og Wilhelm græd. Sigfriede sørgede naturligvis ogsaa, men sagde „stort galere, end det er fortiden kan det ikke blive – vi

8. Der er egl. skrevet „at" to gange efter hinanden.
9. Igen „at" to gange, men denne gang ved sideskift.
10. Lars Larsen, der har lagt navn til Larsens Plads.
11. Frantz Carl Ludvig Pabst

rejser til Kjøbenhavn" (vi eiede maaske ikke en Skilling i Huset). Jeg reiste mig op i Sengen og sagde: „I skal ikke sørge, det bliver meget bedre, end det er, og jeg dør ikke." De havde aabenlyst talt om min død uden at det afficerede mig det mindste.

Havde Randers været og strid og slem, lærte vi den at kjende fra en anden Side. Saasnart vores Ulykke rygtedes, kom Folk til os med Hjælp, med Penge og Klæder, Fødevarer og alskens Godt og Deltagelse, og faa Dage efter indskibede vi os alle fem (Fader, Moder, Sigfriede, Wilhelm og Jeg) paa Skipper Borres Jagt og tog Søen fat ad Kjøbenhavn til. Mine ældre Brødre Theodor og Carl bleve i deres Pladser hos Mester Eistrup og Mægler Hennings og saa var vi færdige med den gamle Laxestad Randers, som først i Afskedsøjeblikket viste os, hvad Godt der var i den.

Om selve Byen ved jeg ikke videre at sige, der regjerede en del gamle Familier, hvoraf Bojerne[12] var de mest dominerende, men alt gik paa gammel seent Vis. Originaler saadanne som i Ringkjøbing var der ingen af uden de halvforrykte i det gamle Hospital, som den Gang for det meste var et Daare Asyl. Nu er det en herlig Stiftelse, som for sine store Kapitaler udretter meget godt for ældre Borgerfolk, som ere trængende. Det ansees for en god og hæderlig Forsørgelse at blive optaget i Hospitalet.

Ombord i Jagten vare vi en Hoben Mennesker af de mest forskjellige Slags. Vi[13] havde en ½ Snes Søfolk med for at hjelpe os igiennem Fjorden, og vi kom tilankers ved Udbyhøj om Eftermiddagen. Ikke tænkte jeg[14] paa, da jeg laa i Kahytsvinduet og saa ind imod Bygningerne paa Landet, at derinde, hvor Flagstangen stod, skulde jeg paa mine gamle Dage finde et godt Hjem og 56 Aar efter sidde og skrive mine Livserindringer.

Jagten lettede Dagen efter og næste Morgen halede de mig op paa Dækket og jeg saa paa Bagbords side et stort Fregatskib (Corvet) staa Sundet ind og om Styrbord laa Kronborg. Salutten knaldede fra begge Sider – Jo, jeg var kommet ud paa Livet, og det hjalp paa Nerverne.

Op imod Aften ankrede vi paa Kjøbenhavns Rhed, og mit Øje veg ikke fra Flaadens Leje, Holmen og hvad der var at se. Linieskibet Christian den 8te laa under Equipering – den skulde til Meklenborgkysten for at overføre hendes Kgl. Højhed, eller rettere talt, for med Hns. Kgl. Højhed Kronprinds Frederik som Chef over at afhente hendes Durclautighed Prinsesse Mariane af Mecklenborg Strelitz, der skulde være Kronprindsens Gemalinde.[15] Underlig nok det var for mig, 12 Aars Drengen, som om jeg hørte hjemme paa Holmen og Skibene – til den 2 Side imod Langelinie og Kastellet saa jeg ikke; (der var eiheller meget at se uden lutter Træer.) Overhovedet var der kun lidet synlig af Kongens Kjøbenhavn fra Rheden. Naa, Fatter gik da strax i Land for at skaffe sin Flok Lo-

12. Der må menes købmandsfamilien Boje – Niels Hansen Boje havde en stor husstand med ikke færre end otte tjenestefolk.
13. Forfatterens note, som lidt mærkeligt er markeret her: „Søfolkene gik kun med til Udbyhøj."
14. Efterfulgt af et overflødigt, indsat „ikke".
15. Kronprinsesse Mariane.

Nogle år efter begivenheden malede C.V.Balsgaard dette „reportagebillede" forestillende kronprins Frederik og kronprinsesse Marianes ankomst. De nygifte fejredes med stor festivitas og i alt fald Christian VIII nærede utvivlsomt store forhåbninger om en sønnesøn. Men ak, forgæves. (Frederiksborg).

gemente, og til en Begyndelse bleve vi anbragte hos en Værtshusholder paa Toldbodvejen i den svenske Kjælder – hvor vi havde det meget godt. Jeg kom i Seng og de andre gik ud for at begynde Arbejdet for Existensen.

Lykkelig de som ere af freidigt Sind og det vare begge mine Gamle – det var ellers ingen Spøg. Fader var omkring 54 Aar, men af et godt Helbred. Moder fem Aar yngre, men ikke saa stærk. Dagen efter fik vi Drenge Lov til at gaa ud paa egen Haand; min Sygdom var paa megen Mathed nær, som blæst bort. Vi kom hele Byen igjennem og fandt Hjem, men rigtignok ad en Omvej. Vi vare komne op ved Volden ved Rosenborgslot. Vi kjendte alle Kirker og Slotte fra Afbildningerne – og saa drev vi igjennem Nyboder til Store Kongensgade ved Husarkasernen. Vi boede jo paa Toldbodvej og var følgelig nær ved svenska Källeren, men det anede vi ikke. Jeg havde lagt Mærke til, at Store Kongensgade gik til Kongens Nytorv; thi dette havde jeg læst paa Gadehjørnet, da vi var paa Kongens Nytorv; men dertil gik ogsaa Bredgade, som førte til Toldbodvejen. Selvfølgelig tradskede vi St. Kongensg. igjennem, fik set paa Bredgade og naaede Toldbodvej og Beværtningen.

Det var naturligvis ogsaa en sorgelig Overraskelse for min Onkel Hofgaard, at min Fader var blevet afskediget; men derved var jo

16. Egl. står der „Frae".

foreløbig intet at gjøre. De vare efter Evne hjælpsomme imod os og vi kom daglig der i Huset. De boede paa Halmtorvet skraaes for Vesterport. Det var en saare Trang Tid for os i Kjøbenhavn. Vi lejede os ind hos nogle Folk i Adelgade, der hvor Murernes Laugshus var og maaske er endnu, foreløbig led vi jo ikke Nød, vi vare jo temmelig godt forsynede fra Randers; men det forslog jo ikke i Længden. De første Uger streiffede vi to Drenge om i hver Krog af Kjøbenhavn og vi blev i faa Dage Byen kjendt. Jeg var blevet helt rask og hjemme var intet at gjøre. Fader støvede om for at finde en Levevej og Suplicerede overalt. Han var Frimurer og dette støttede ham i meget. Nogen directe Hjælp fik han vist ogsaa fra Frimurerne.

Denne Sommer var der store Festligheder i Kjøbenhavn. Kronprinds Frederik var blevet formælet med Prinsesse Mariane og Indtoget skete med stor Pragt. Linieskibet Chr. d. 8de laa tilankers paa Yderrheden (Renden kaldtes det i daglig Tale) og det var prægtigt at se de pyntede Herskaber, der i fine Chalouper tog ud og hilste paa Brudeparret. Dagen efter Ankomsten foregik Indtoget. Fra[16] Børskanalen ved Højbro var lagt en Træbro over til ind i Christiansborg Slotsport, den var med forgyldte Gelændere og beklædt med Skarlagen. Med Dampskibet Kiel (det eneste Dampskib Flaaden ejede) afhentedes Herskaberne fra Linieskibet og landsattes ved den omtalte Bro, hvorfra en Skarlagenbetrukken Trappe gik ned til Dampskibet, to kolosale forgyldte Løver flankerede Trappen, alt var pragtfuldt. Saa kom det med Laugsoptog, Studenteroptog, Balpareér og ald sligt – Ja der var noget at se i de Dage og den Gang var man ikke forvænt – nu da Kjøbenhavn er anderledes stor og prægtig er vi jo blevne en Del blaserede især hvad Illumination, Fyrværkerier og sligt angaar.

Men videre. Vedvarende drive ørkesløse om, kunde vi jo ikke, og vi, Wilhelm og jeg, bleve da efter Ferien indmeldte i Skolen. Vi boede i Trinitatis Sogn og bleve henviste til en Biskole i Vognmagergade No 67 – 2de Sidesal. Hvilken daarlig Skole var dog ikke det – usselt Locale, intet Læremateriel, og daarligt stod det til med Undervisningen, som kun var ½ Dage. Elendighed altsammen imod Nutidens gode og prægtige Skoler. Læreren hed Petersen og var vist en flinkt Menneske, gjorde os ingen Fortræd. Han forbausedes over, at vi som kom lige fra Jylland, var saa fremmelige. Jeg erindre at ved Examen blev jeg afhørt af Pastor Gad – „Du er godt oplyst", sagde han, og „Du var vel øverst i Randers Borgerskole". „Nej, jeg var den næst nederste", sagde jeg, og det var jeg ogsaa, thi jeg var rykket meget hurtig op i 1st Klasse og var helt ung. Han forhørte mig omstændelig om vore Lærere i Randers, Læremidlerne og confererede derom med Provst Rohde eller Rote,[17] (en løjerlig Snegl, som drev Løjer med os), og jeg hørte Gad sige: „det staar langt bedre til derovre end som hos os."

17. Valdemar Henrik Rothe.

Det gik ellers sløjt til med Skolegangen, jeg forsømte meget og tilsidst blev jeg helt fra Skolen. Til Flyttedagen (Oktober) flyttede vi ned i Gothersgade No 13 lige for Regnegade i et meget gammelt Hus, som staar endnu. Der var vi selv Lejere, og der timedes os det Held, at Fader igjen blev ansadt i Toldfaget som Toldbetjent i Lemvig. Det var ikke meget, men dog en Levevej og vi vare jo glade tilhobe. I Efteraaret 1842 sejlede Fader atter afsted med en Slup, som hed Elephanten og som skulde gaa til de vestlige Limfjordsbyer. Fader havde redelig bestræbt sig for at forsørge sin Familie, men der var jo lidet for ham at gjøre. Praktisk udenfor det tilvante i Toldfaget var han ikke – og 55-56 Aar i en By, hvor der var nok af unge Kræfter og ingen Forretning. (Handel og Bedrift var meget ringe i Kbh. paa de Tider.) Nej, der var ingen Udsigter og det var en stor Lykke for os, at han igjen blev ansadt. Det beviser ogsaa, at han af Generaltold og Comercekolegiet var anset som en redelig Embedsmand.

Fader var vel tilmode og forsynede sig med en god Madkurv, thi en Sørejse til Lemvig var ingen ringe Sag. Fra sine unge Dage havde han jo en del Venner tilbage spredte i forskjellige Stillinger. Iblandt disse Kjendinge var en af de solideste en vis Knud Seith, som havde tjent ham for Karl den Tid han (Fader) var Kjøbmand. Knud var gaaet den almindelige Vej for jydske Bønderkarle i Kjbhavn, da Skillingerne var pugede sammen til saa stor en Klat, at der kunde arbeides med dem, aabnede Knud Leith en lille Fidtebods forretning, og denne var gaaet saa godt, at han nu var Ejer af en af de store Ejendomme ved Gammelstrand, hvori der blant andet var Fiskehus (der sælges kun levende Fisk og de finere Fiskesorter). I Kjælderen ud imod g. Strand havde Leith en stor Victualiehandel – og fra denne kom vist mange gode Sager til min Gamles Madkurv. Fra sine gamle Laugsbrødre, Silke og Klædekræmmerne tilkom der ham Understøttelse, og han blev da sadt i Stand til at eqvipere sig nødtørftig og han reiste da og efter en 14 Dages Seilads naaede han Struer, hvorfra han tillands æventyrede sig videre til Lemvig.

Nu var altsaa Moder, Sigfriede, Wilhelm og jeg tilbage i Kjøbenhavn og det saa mørk ud, thi Fader kunde jo umulig sende af sin lille Gage endog kun Halvdelen af, hvad vi behøvede. Min ældste Søster Rasmine var endnu hos min Onkel Hofgaards. De havde selv en Datter Hansine Emilie, som vi alle ansaa for vor Søster (Sammenhold og Slægtskabsfølelse havde vi i Familien). De to unge Piger burde jo rettelig være ud at tjene, men det var de ikke, og der var saalidt at gjøre. Tjenestepigeklassen var vel simpel og ogsaa daarlig lønnet, og de havde ikke lært det, som var nødvendig for at kunne tage højere Pladser i Herskabshuse, og Lærerindeklassen, som nu er saa talrig som Sand i Havet, var ikke en Gang kjendt udenfor Pigeinstitutter. Nei! det var en ringe Tid for Enhvervet. Mine Søstre gik dog ikke ledige. Fra Randers havde

Sigfriede medbragt Færdighed i Handskesyning og derpaa drev mine Søstre og Cousine. Det var ikke noget helt daarligt Erhverv. Der var ikke mange i Kjøbenhavn, som kunde sy Handsker, og det lønnede godt, 16 sk. (en Mark), som i vore nuhavende Penge er 33 Øre for Parret og Rasmine syede en Sommerdag 3 Par, de andre rigelig to Par hver. Senere blev det et usselt lønnet Arbeide, da Syerskerne blev mange.

Vi sled Tiden den Vinter i Kjøbenhavn; da vi boede i Gothersgade, som jo er et muntert Strøg, havde vi oftest alle 3 Piger hos os, og Moder gik da op paa Halmtorvet til sin Søster Hofgaard. Min Bestilling var at være Kok. Skolegangen var rent nedlagt, og da vi laa for Reise, fik det Lov at gaa. Middagsmad lavedes ikke. Hofgaards fik Maden fra Spiseqvartér, og naar det traf saa, at Onkel havde Post, saaledes at han ikke kom hjem om Middagen, blev Maden bragt til os, andet Mad fik vi ikke, at sige Middagsmad.

Det kunde enda gaaet an, hvis vi havde været alene vore(s) egen Familie; men vi var paa en næsten ubegribelig Maade blevet belemret med et Individ, en vis Madam Berg, et aldeles løgnagtig og afskyeligt Qvindemenneske.

Iblandt min Faders Colegaer i Randers var ogsaa en Toldbetjent Berg. Hans Hustru, den omtalte Qvinde var kommet af godt Folk, Slotsforvalter eller anden bedre Bestillingsmand, jeg syntes hun sagde, at han var Slotsgartner, (men denne Mand hed den Gang Stannis og hans Familie lærte jeg senere at kjende noget til[18]), ligemeget, vist er det, at hun var som lille Pige meget kjendt og støttet af Hds. Majestæt Dronning Caroline Amalie. Toldbetjent Berg var blevet gift med hende hel ung og en del gale Streger havde de nok begge bedrevet. Berg maa enten have været Student eller Siminarist, for ved mægtigst Protektion havde han i en ung Alder været Indehaver af to af de beste Degnekald i Sydsjælland, det ene var i Kallehave og det andet der i Nærheden. Begge havde han opgivet og var reist til Hovedstaden, hvor han var Arkskriver (et usselt Erhverv). De har vel trukket ald for store Vexler paa den høje Protection og, hvad der var værre, ikke vist sig Velgjærningerne værdige, for i Unaade kom de og vistnok vel fortjent, siden de ikke passede paa saadanne Levebrød, som var dem givne. Dronningen var som bekjendt ædel og god og [han][19] var blevet gjort til Toldbetjent i Randers og tjente sammen med Fader. Vi havde nok hørt om hendes høje Bekjendtskab, men havde ingen Omgang med dem. Børn havde de en 3-4 af. Vi vidste nok, at Madam Berg var kommet fra Manden, men aldeles intet om, hvorfor eller om det kun var for en Tid. Hvorledes nu at hun, Madam Berg, havde faaet at vide, at vi boede i Kjøbenhavn, véd jeg ikke, men ligestrax som Fader var reist, kom hun hjem en Dag og fyldte Moder og alle med en Hob Løgn og hvad[20] der var værre, fordreiet Sandhed.

18. Stannis var slotsgartner på Augustenborg, og der var jo da også slotsgartnere i kongeriget, så madam Berg kunne nu da godt have haft en sådan som fader.
19. Ordet glemt ved sideskift.
20. Egentlig står der „var".

Hun slog om sig med sit Hofbekjendtskab og tilbød at skaffe Moder Hjælp i vor knappe Stilling. Nu! Moder var vel et sanguinsk Gemyt, og da den Druknende griber efter et Halmstraa, tog hun efter Mdm. Bergs Snak.

O Gud, hvor kunde hun snakke og lyve, ja vidste man end, hun løj, troede man hende enda tilsidst. Vi havde to værelser og vi havde altsaa nok Plads til hende, selv skulde hun bringe Sengeklæder, og saa blev hun hos os for en billig Betaling. Under alskjens trolig Paaskud gik der nogen Tid, men hverken kom der Tøj eller Sengeklæder, og det gik da op for Moder, at hun var aldeles blottet for alt (formodentlig var alt taget fra hende, hvor hun sidst havde været tilhuse). Hvad var der at gjøre – smide hende ud ved Politiets Hjælp nænnede Moder ikke. Moder gik da op til nogle af de Mænd, hun havde omtalt, og det vidste sig at det forsaavidt var rigtig, at hun havde haft stor Støtte fra Hoffet, men at det var aldeles forbudt hende mere at soge hendes Majestæt. (Hun skal have indfundet sig beruset paa Palaiet). Moder udvirkede dog, at der fra Naadessekretariatet blev tildelt hende en lille Understøttelse, vistnok uden DronningensVidende.[21] Der blev hende ogsaa givet Penge til en Handskemaskine, men sy paa den lærte hun ikke, hun var helt uduelig til alt uden til Intriger. Det vidste sig for at gjøre Maalet fuldt, at det ogsaa var galt fat med hende paa en anden Maade, men da det var paa eller henimod Tiden, at vi skulde bryde op til Jyllandsreisen, gjorde det ikke os noget. Paa saa lempelig Maade som mulig befriede Moder sig for Paahænget og vi blev hende qvit.

Som Sekretær for[22] Naadessager var der den Gang en vis Cancelliraad Hoffgaard, mulig en fjern Slægtning af min Onkel. Ham havde Moder været hos i Anledning af den Mdm. Bergske Affaire og han interesserede sig for os. Han sagde til Moder, kom dog med en Ansøgning, naar De skal reise over til Deres Mand, saa skal jeg hjælpe Dem, og det gjorde hun og et par Dage efter fik hun 25 Rdl, en hel Skat for os og for enhver af Middelstanden dengang.

Fader havde sendt (da Søfarten begyndte) en Fjerding med deilige Fødevarer, Æg og røget Flæsk, og vi levede da godt i den sidste Tid, vi var i Kjøbenhavn. Min Broder Wilhelm var blevet confirmeret og var hos Hofgaards (min Onkel), han var Rasmine[s] Ynglingsbroder og Rasmine raadede for Hofgaards Hus. Wilhelm skulde blive i Kjøbenhavn og sættes i Murerlære hos en Ungdomsven af Hofgaard, Murermester Klein, en stor Borger i de Tider, og det gik ogsaa efter Planen. Wilhelm kom i Murerlære hos Klein. Foruden Wilhelm var der i Huset en vis Frants Christian Frandsen hos min Onkels. Moderen, Enken efter Toldbetjent Frandsen i Ringkjøbing reiste som omtalt med min Fader til Kjøbenhavn og efterlod to Sonner hos os hjemme i Ringkjøbing, naturligvis

21. Naadessekretariatet sorterede under kongen, og Caroline Amalie har i det daglige ikke haft nogen som helst føling med, hvad der foregik der.
22. Foran „for" er skrevet et overflødigt „i".

kun til der blev Leilighed til at faa dem over til Moderen, naar hun var kommet i Vej. Da vi saa flyttede til Randers, fik vi Drengene med, Frants og Christian Lund (min bedste Ven og senere Svoger). Madam Frandsen var dygtig og energisk og af et vindende Væsen, og hun fik en Plads som Bestyrerinde af Pavillonen Hercules i Rosenborg Have. Hendes Principal var Konditor Firmenick. Hun kom strax til Randers og hentede sine Sønner og stred godt for dem. Min Onkel, der var meget pertentlig og akkurat (fornemmelig i det mindre væsentlige) syn[t]es godt om Frants og de tog ham i Huset. Han kom i Bogtrykkerlære hos Græbe, hvor han var i flere Aar. Da vi kom til Kjøbenhavn boede Madam Frandsen ude i Holms Huse ved Langebroe og havde en Traad og Brødhandel, men da den Gade ikke egnede sig til Forretning, flyttede hun til Tornebuskegade og slog sig igjennem, som bedst, hun syede og var om sig, altid flittig.

En anden Dame fra Ringkjøbing vil jeg omtale, fordi ogsaa hendes Forhold hører til mine Livserindringer, og fordi hun ogsaa var i Kjøbenhavn den Vinter. I Ringkjøbing var der en Kjøbmand Buck,[23] dygtig og talentfuld, han var Søn af en Agent Buck[24] og var uddannet ved Handelsakademiet i Hamborg. Han giftede sig, blev Kjøbmand og Tobaksfabriceur og slog stort paa. Konens Pigenavn erindrer jeg ikke, men hun var en niece af Amtmand Faje[25] i Thisted og ligeledes en nær beslægtet af Brygger Jakobsen i Kjøbenhavn, hvis Søn blev den bekjendte Bajers Ølbrygger og Mæcen, der bygge gml. Carlsberg.[26] Men Buck og hans Hustru vare ikke fornuftige Folk, som ærlige Jyder burde være, de morede sig og holdt Comers og saa sakkede det af med Handel og Formue, Buck slog sig paa Drik og Fru B., som var billedskjøn, ja en fuldstændig romersk Skjønhed, gik sine [egne] Veje og forargede idetmindste de gode Spidsborgere i R. (Samme Spidsborgere skal efter sigende indtil denne Dag ikke have det bedste Lov paa sig, ...)[27] Hvordan det end forholdt sig, blev der Ufred i Familien og Konen flyttede fra ham og boede for sig selv. Hun kom desuagtet hos de pænere Familier, og Hovedskylden laa vist hos Manden, (hvad den efter min Formening altid gjør fordi[28] de ikke vel forestår deres Hus og holder sig i tilborlig Agt.) Buchs vare gode Bekjendte, ja Venner af mine Forældre. Nu! Madamme Buck tog til Kjbh. just den Vinter og var til at begynde med hos sin meget gode Veninde Madam Frandsen. Der var en Datter, hun hed Laura og var akkurat af min Alder. Hun var alle Drenges Sværmeri og var en rar sød lille Pige, af udpræget smuk Skabning og Udseende, selv ældre Folk syntes at hun var noget usædvanlig.

Gudskelov, hende gik det omsider godt endskjøndt hendes Barndom var sørgelig og hendes Pigealder tung og trist. Forældrene gik begge til Grunde. Han endte som Fattiglem i Ring-

23. Lauritz Buck, der var gift med Christiane Stochfleth.
24. Lauritz Nyhoe Buck.
25. Hun var Christiane Buck f. Stochfleth, amtmanden hed Gerhard Andreas Faye.
26. Henholdsvis Chresten og Jacob Christian Jacobsen.
27. Tre ubæselige ord.
28. Ordgentagelse, „fordi" er skrevet to gange.

kjøbing (til sin sidste Stund opfyldt af Planer og byggende Luftkasteller om jydske Jernbaner og Dampskibslinier, maaske kom Buck 30-40 Aar for tidlig?) Hun, Madam Buck blev gift med en Skomager Lind, men døde kort efter (i Raseri blev der sagt), og Datteren stod hjælpeløs, forskudt af sin Slægt for Forældrenes Skyld. Formodentlig ved Kapitain Jakobsen[s] Indflydelse fik hun Vaisenhusplads og blev efter Confirmationen Lærerinde ved V.huset. Da Tropperne i 1848 kom fra Krigen, skulde, iblandt andre Festligheder, Vaisenhusbørnene modtage dem med Sang og der var bygget en Tribune ved Valdby og Laura Buck skulde føre Sangen an, men Tribunen faldt sammen og hun blev haardt saaret, gik ved Krykker længere Tid. Da min Fader i 1848 igjen kom til Kjøbenhavn, søgte han Laura op og var hun den Gang i Kapt. Brygger Jakobsens Hus i Brolæggerstræde. Hun havde det neppe godt og var senere som Medhjælperske i et Pentionat eller Hotel Garni, hun blev bekjendt med en Murer, senere Arkitekt Beckman, med hvem hun blev gift.

Beckman forestod som Konducteur Opførelsen af det store Communehospital og han og forhaabentlig ogsaa hun bleve vist meget ansete Personer i den Jakobsenske Familie. Beckman har udført store Arbeider for Jakobsen og Carlsberg, særdeles Jesuskirken i Valdby. Beckman var Oldermand for Murerlauget i Kjøbenhavn, og ved hans Død for to Aar siden blev han meget rosende omtalt i Bladene. Mindet om den lille Veninde fra den yngste Alder har fulgt mig frydefuldt mit hele Liv, jeg traf aldrig sammen med hende som gift eller ældre.

Den vinter, som vi vare i Kjøbenhavn, forefaldt adskillige Optøjer i Kjøbenhavn, navnlig Orla Lehman Affairen. Advocat Orla Lehmann var, skjøndt Søn af Holstenere, (Faderen[29] var i det tydske Cancelli) en meget dansksindet liberal Mand og var iblandt Førerne for dem, som kjempede for en Constitution i Danmark. For en Tale (holdt paa Lolland[30]) blev der formeret ham Proces, og der gjordes Paastand paa at han skulde straffes som Højforræder. (Noget ikke helt usædvanlig i den Tid, men det havde sjelden nogen længere varende Indflydelse paa deres Skjæbne, ialdfald ingen Ond, flere af dem, der iblandt Lehmann bleve senere Ministre). Hele Ungdommen og mange Ældre holdt med de frisindede og et Tog paa mange tusinde Mennesker gik til Amalienborg (hvor Kongen residerede) og demonstrerede. Der blev Hoben sprængt af Soldater og Vejen gik derpaa igjennem Byen. Byens Politimester havde den Gang (maaske endnu) Embedsbolig i Gottersgade No 1, Hjørnet af Kronprinsessegade, kaldtes i daglig Tale ogsaa officielt Bopælen, derhen gik Toget lige forbi vores Bolig.[31] Naa da! der var Liv i Gaden. Jeg skulde et Ærinde til Hokeren og kom lige ud ad

29. Martin Christian Gottlieb Lehmann.

30. Talen blev nu holdt i januar 1841 ved et landbomøde i Nykøbing Falster, hvor hans hovedforsyndelse var påstanden om, at man ikke kunne være sikker på, at alle Frederik VI.s efterfølgere ville have det samme sindelag overfor bonden. Talen var ikke forberedt, og Lehmanns improvisation lob hans vane tro i nogen grad af med ham.

31. Københavns politidirektør hed Christian Jacob *Cosmus* Bræstrup.

Orla Lehmann. Portrættet kan ikke ligefrem siges at være af høj kvalitet og ligner et hastværksarbejde under „Lehmannfeberen", hvor der har været rivende afsætning på den slags. Det tør antydes, at SWR fik oplevet noget under sit ophold i København. Først Frederik og Marianes indtog, og så tumulterne omkring domfældelsen af Orla Lehmann. Charmerende er det da at få en øjenvidneberetning af en, som opnåede at få en politistok at smage. (Det Kongelige Bibliotek).

Føren. Vupti! et Slag af en Politistok over den magre Ryg, det sved igjennem den tynde Blouse.

Toget rullede videre til Bopælen, men ud af Porten foer 20 Politibetjente og saa susede Slagene ned over Demonstranterne. (Jeg har alletider bemærket at ved Opløb er det aldrig de egentlige interesserede Personer, der gaa i Spidsen, det er i Regelen Gadedrenge og Skomagerdrengene, der ædelmodig opofrer sig og modtager Pryglenes Førstegrøde). Politiet, som stred saa drabelig, var, som jeg senere fik at høre, udklædte Underofficerer af Flaaden. Naa, det drev over. Lehman fik 3 Maaneders Fængsel, naturligvis Borgerarrest med Blomster og Sofapuder og Vers og Adresser, og der solgtes Orla Lehmanskager, O.L. Ost, O.L. Blanksværte og O.L. i det uendelige, til den Parokxysme var overstaaet.[32] O.L. blev Højesteretsadvokat, Martsminister i 1848, Amtmand i Vejle – senere igjen Minister, kortsagt stor karriere og døde for 5-6 Aar siden. Hvordan han var som Menneske ved jeg ikke.

Naa! Sommeren kom og saadan imellem Paaske og Pintse drog Moder og jeg med Skipper Skovgaards Jagt ad Søen til. Sigfriede skulle blive hos Mdm. Frandsen og søge sig en Plads og Wilhelm kom i Murerlære. Fattig og smaadt var det med os allesammen, ikke at tænke paa nogen ordentlig Eqvipering, men Haabet havde vi alle. Vi krydsede Slag i Slag Kattegat igjennem, men nu var jeg rask Karl imod Aaret forud, da vi kom fra Randers. Efter en 10-12 Dages Forløb med Hiven og Halen over Løgstørs Grunde naaede vi, da frem til Lemvig, vort Hjem, og Fader modtog os paa Stranden, der var hverken Havn eller Bro den Gang, 1843.

32. Parokxysme, paroksysme, en pludselig og heftig forværring af sygdomssymptomer, voldsomt anfald.

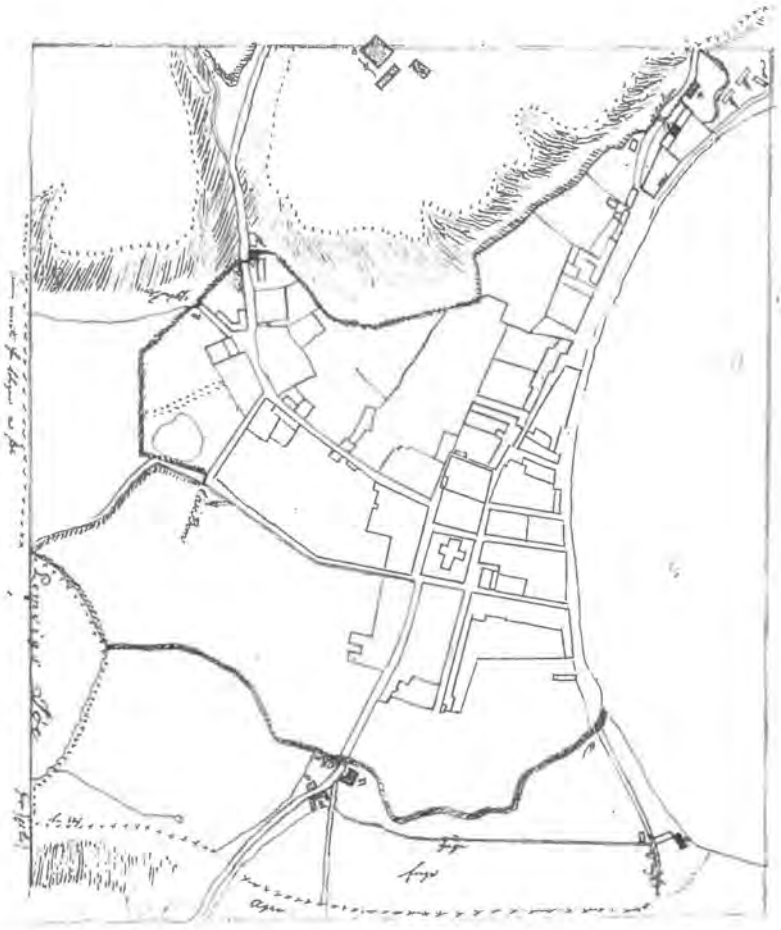

Konsumtionsliniekortet fra Lemvig er senest fra 1835 og er helt tydeligt en kladde. Nogen rentegning er ikke bevaret, ærgerligt nok, for det ville have hjulpet med lidt farver. Men til højre i billedet er det altså Limfjorden, og forneden til venstre ses lidt af Lemvig sø. (Rigsarkivet).

4. TIDEN I LEMVIG

Skolegang og om bekendte – 63 · I malerlære i Ringkøbing, men Sophus render af pladsen – 66 · Ud i det blå til København i 1844 – 71 · Løsarbejder på Holmen på bradebænken – 74 · Avancement til lærling i matroskorpset og om Frederik Uglspil – 78 · Sophus driver rundt i København i sin fritid og om familien på denne tid – 82.

O! hvilken ussel lille By dog, der var endnu Huse med Straatage. Byen havde nogle faa Aar tilforn vist i 1840 sammen med alle de vestlige Limfjordsbyer (og de østlige med særlig Løgstør) lidt meget ved Vandflod,[1] (det var den Gang, man samlede ind til de druknede Jyder og de brændte Svenskere – vide Hostrups Gjenboerne.[2]) Byen havde da faaet Lettelse og Udsættelse med at lægge Tegltage. Byen ligger meget kjønt tværs over Bunden af Fjorden, som jo er en Vig af Limfjorden, begge sider flankeret af høje Bakker, man kan vesterfra ligefrem falde ned i Byen. Paa Bakkerne til Venstre, naar man sejler ind, ligger højt og anseélig Lem Kirke, tilhøjre ligger Lemvigs Molle, og nu er der mig sagt Jernbanestation og en hel ny By.

Lemvig var egentlig en god lille By med et rigt Opland især Vest paa. Hedebakkerne gik dog tæt til Byen, men de ere vist forsvundne nu. Der var rige Kjøbmænd i Byen, men ikke Spor af Tobaksindustri, ikke en Gang Fiskeri dreves af Byens Folk, der kom dog Fisk i Massevis fra Vorupør, Tyborøn og flere Steder i Fjorden.

Fødevarer vare meget billige og vi kunde nok leve af Faders Indtægter. Gagen var andsadt til en fast Sum, jeg tror nok i Lemvig til 20 Rigsbankdaler = 40 Kr. maanedlig. Vi vare dog meget fattige, for vi var jo blevne reducerede i ald Ting; men Fader fik igjen Handlekraft og Haab og vi havde det jævnt godt saalænge at jeg var hjemme.

Jeg kom til at gaa i Skole i Byens Borgerskole (den eneste, der var i Byen) og sadt i 1te Klasse. Dagen før min 1ste Skoledag havde Catecheten Hr. Pastor Kyhnel brækket sin Arm ved at kjøre løbsk, og Classen forestodes i Hr. Kyhnels Sted af velærv. Hr. Pastor Melby, en myndig rar Mand (ivrig Theolog og Deltager i den Thl. Vækkelse, blev dog ikke videre bekjendt, døde som Præst i Asperup paa Sjælland).[3] Som ny Dreng i Skolen gjennemgik jeg den sædvanlige Skjærsild med Slagsmaal og Vrøvl med Kammeraterne, der gjorde Nar af mit Kjøbenhavnske Maal, men det faldt snart i Lave, og jeg var jo ogsaa ligesaagod Vesterjyde som den øvrige Flok, jeg fik Venner iblandt dem for Livet.

1. Stormfloden ved den jyske vestkyst indtraf 8-9 januar 1839.
2. Gjenboerne: Vaudeville-Komedie fra 1844 af C. Hostrup. I 1 akt, 5 scene diskuterer studenterne, hvad de skal bruge pengene i deres bødekasse til. Det skulle ikke være til punch, det skulle være anderledes ædelmodigt. Men hjælpe de druknede eller brændte, kunne man jo ikke, fordi de kunne jo ikke glædes, når de var henholdsvis druknet eller brændt. Og de ikke-druknede og ikke-brændte var jo glade for, at de ikke var druknet eller brændt, så dem behovede man ikke tænke på. Etc. etc. Man kan så gætte på, hvad man alligevel brugte pengene til.
3. Der må menes Mads Melby, som ganske rigtigt døde i Asperup, men han havde ikke noget med Lemvig at gøre i modsætning til Johan Christian Frederik Victor Melby. Mon ikke SWR har taget fejl af en dødsannonce?

Jeg erindrer særdeles tydelig, da Pastoren lod mig læse højt indenad, at han sagde, „Børn!, som den Dreng læser, skal i alle læse", sikken en Karl jeg blev. I de fleste Discipliner kunde jeg ikke staa Maal med de bedste af de andre Børn, hvad vel var en Følge af at min Undervisning i forskellige Byer og paa forskjellige Maader, og jeg nødes til den Selvbekjendelse, jeg har altid været et dovent Æs[e]l, hvad mine Lectier angaar. Mit Nemme har egentlig været for godt og jeg troer at dette er farligt. Da jeg lærte saa hurtig og fattede saa læt, fik jeg Ligegyldighed for at læse hjemme og det blev Kludder med Remsen, thi den Gang kom det an paa Remseriet lige efter Søren Balles Lærebog,[4] (hvad er det – Svar o.s.v.). Den Dreng, der remsede rigtig, slap for alle Ubehageligheder i Form af Prygl og Oversidden o.d.l. Vi Kraftgenier fik rigelig af Retfærdighedens Skaaler over vore syndige Hoveder og maatte tidt kige langelig efter vore dumme Kammerater, der kom hjem i Tide til Middagsgrøden, og saa kom tilmed Vrøvlet hjemme, naar vi endelig slap.

Alligevel, naar Examen kom og Skolekommistionen, (de bedste af Besteborgerne) sad til Doms over os, saa var det dog os (mig og Consorter), der skulle hævde Skolens Ry og bevise Lærernes Duelighed. Hr. Kyhnel var en meget begavet og dygtig Mand og sad følgelig ikke længe i Katechet Embedet. (Nu findes denne Ordning med præsteviede Kateketer som bekjendt ikke mere. Nu har jo Skolerne Overlærere som vier sig aldeles til Skolegerning). Kyhnel blev præst i Sæby i Vendsyssel, derfra Præst og Højskoleforstander (saa vidt jeg husker), Rødding og hørte til de bekjendte Geistlige saalænge han virkede.[5]

Ved Skolen var en Andenlærer Agersborg, Barn fra Lemvig, hans Broder var paa den Tid Discipel paa Apotheket og lever endnu som øverste Ministerialraad – Degnesøn, fattig.[6] Moderen holdt som Enke Spisehus, dygtig og brav – godt at det gaar nogle Fattigmandsbørn godt.

Min Faders Foresatte var Toldinspecteur Ritmester Trojel, forhen tjent ved Dragonerne i Odense, rar Mand og venlig Foresadt, men stak ikke dybt i Toldvæsenet og Fader var meget betroet, han gjorde vist aldt det skriftlige Arbeide. Der var en Toldkasserer Bang, Broder til Skovrideren, der skulde beplante de jydske Heder, men nok ikke var heldig dermed, men i den Tid var der ikke sat Fart i nogen Ting.

Trojel var Svoger til Grev Sponeck, Søn af den under Ringkjøbing omtalte Sp., senere Finantsminister, senest Bankdirecteur i Nationalbanken.[7] De, Trojels, havde en lille Søn, smuk lille Fyr. Da jeg eiede nogle Gipsforme til Tinsoldater, kom jeg op til Toldinspecteurens for at støbe Soldater til den lille Dreng, hvad han var meget glad over. Moderen erindrer jeg ikke at jeg saa – hvad der dog vel var Tilfældet.

4. *Lærebog i den evangelisk-christelige Religion*, der udkom 1794, var dog skrevet af Nicolai Edinger Balle.

5. Højskoleforstander blev han ikke, derimod folketingsmand og forfatter.

6. Misforståelse, den afdøde far havde været købmand.

7. En misforståelse, idet Susanne Christine Trojel var gift med Marcus Sabinus *Wilhelm* Sponneck og således mor til finansministeren.

Den lille Trojels Skæbne blev Krank og slem. Da han var af fin Familie, fik han Protection, drog Udenlands, var østerigsk Officier, forfaldt, kom hjem, blev andsadt i Toldvæsenet blandt andre Steder i Vamdrup, jaget bort, og er nu paa Fattighuset i Lemvig. Moderen levede som en meget trængende Enke, jeg tror i Ribe, hvorhen hendes Mand blev forflyttet som Toldinspecteur. Han var en god Mand og oplevede vist ikke Sønnens Fornedrelse.

Min Faders Colegaer var som almindelig i de Tider Folk af de forskjelligste Klasser, som enten vare dumpet ned i Toldbetjentklassen eller fra Tjener etc. var steget op iden. Jeg skal kun nævne to af dem.

Kofoed, naturligvis Bornholmer, siden han hed saaledes, havde været i Hasle, været Toldbetjent og Kirkeværge og nok ogsaa Kæmner, var forflyttet uden Ansøgning til Lemvig. Han havde tre raske Sønner, som vare mine Skolekammerater – den 2d af dem hed Johannes og var lidt yngre end som jeg. Den Vinter jeg gik til Præsten, var der blevet noget Islæg paa Fjorden, og vi skulde jo prøve den. Jeg løb med en Slæde og Johannes praiede mig for at laane den – pludselig gik han igjennem og sad til Armhullerne i Vandet. Isen var paa det Sted kun Natgammel og Situationen var alvorlig. Paa Land blev der løbet omkring og der raabtes paa Bræder, jo Pyt, det gjaldt om at benytte Minuttet; hvor jeg stod var Isen meget svag, men hurtig beregnede jeg, at udstrakt liggende maatte Isen have[8] mere Bærekraft, eftersom Vægten af mit Legeme dækkede en større Flade. Jeg lagde mig altsaa ned, skubbede mig saa nær hen imod Johannes, at han kunde naa min Slæde, som jeg skjød hen til ham, og jeg bjærgede ham.

Folk fandt, det var rask gjort. Forhør blev holdt. Byens Handelsmatedor, Mathias Schmidt vidnede, og jeg blev tilkjendt offentlig Belønning for udvist Kjækhed. Belønningen bestod i 16 Rdlr (32 Kr.), som kom mine Forældre godt tilpas til min Confirmation. Johannes Kofod, min gode Ven og stadige Kampfælle (for vi sloges ofte), blev siden Malerlærling hos Lindstrøm i Randers sammen med min Broder Wilhelm, gik med, kom frivilligt med Randers Frikorps i Krigen 1848, blev siden Malermester i Skive, (hvorhen gamle Kofod blev forflyttet) og var efter hvad jeg har hørt velsituëret. Jeg saa ham ikke siden Drengeaarene.

Gik saa Tiden i Lemvig et Par Aar, vi vare flittige, men ikke usle, og saa blev jeg confirmeret den 23 April 1843 af Hr. Pastor Melby, han gav mig det Lov og det i Menighedens Paahør, at jeg var en oplyst og forstandig Dreng, som han med godt Haab sendte ud i Verden.

Da jeg nu var confirmeret, skulde der tænkes paa en Livsstilling – Lære – for mig, og det maatte jo nødig opsættes. Hvad skulde jeg være?? – selv havde jeg Hovedet fuld af Søromaner (Marryats)

8. Egl. står der „havde".

og vilde tilsøes; men derpaa var der ikke at tænke. Til en ordentlig Udrustning med et større Skib var der hos mine Forældre aldeles ikke Raad, og selv om det var mulig at skaffe det fornødne i saa Henseende, vare Søfartsforholdene saa smaa, at der ikke var at tænke paa Hyre der i Byen. Fra Lemvig sejlede vel adskillige Jagter, men de var saa smaat bemandet. Skipperen, en Matros og en stor Dreng (og jeg var et lille Pus), for mig var der ingen Udsigt til Søen. I Skolen havde man begyndt Tegneundervisning og det viste sig, at jeg havde gode Anlæg til Tegning og saa var jeg jo af Naturen bestemt til Maler. Efter min Moders Mening, saa skulde jeg jo i Malerlære et Steds.

Min Broder Wilhelm var imidlertid ogsaa kommet til Lemvig. Han blev confirmeret i Kjøbenhavn og derefter sadt i Murerlære hos en Murermester Klejn, der ejede Gaarden paa Hjørnet af Pilestræde og Sværtegade. Klejn var en Ungdomsven af Onkel Hofgaard og lovede at hjælpe Drengen. Hjælpen blev ikke lang, thi henad Efteraaret, da Arbeidet tog af, afskedigedes Wilhelm med Løfte om Arbejde igjen til April. Der var altsaa ingen Lærecontrakt. I Murerfaget lønnedes Lærligerne som Haandlangere. Den Tid kjendtes det storartede Byggeri, som nu finder Sted over hele Europa, ikke (Amerika og Africa kan godt medregnes). Forretningslivet var slæbende og Udvidelse af Byen yderst ringe. Kjøben[havn][9] regnedes jo endnu den Gang for at være Festning, hvad der i høj Grad hindrede Foretagsomheden, eftersom Pladsen indenfor Voldene var meget begrændset.

Selvfølgelig havde min Onkel ikke Lyst, vel ogsaa daarlig Evne til at underholde Wilhelm fra 1 Oct til næste April – og W. maaske ei heller Lyst til at være Murer og derfor ariverede han en skjøn Dag henad Efteraaret med Skipper Skougaard til Lemvig. Den Vinter jeg gik til Præsten var vi hjemme sammen. Alt i Marts Maaned kom W. [i] Malerlære hos et gammelt Menneske en vis Hendrik Kjerulv i Lemvig som var Malermester; men kunde intet selv, havde imellem en forløben Svend. Hos denne Mand blev W. foreløbig anbragt og gjorde rivende Fremgaang[10] i Klattemaleriet.

Til Lemvig kom fra Ringkjøbing en vis Thomas Thomsen, en Snedkermester og god Bekjendt af mine Forældre. Familien Thomsen har jeg glemt at omtale fra Ringkjøbing. De havde meget med os at gjøre og jeg har senere i Livet truffet dem og kjender dem endnu. Da T. Thomsen hørte, at jeg skulde være Maler, lovede han at skaffe mig anbragt i min Fødeby, og et Par Dage efter fik vi Brev fra Malermester Niels Storbjerg Jørgensen i R., som tilbød at tage mig i Lære. Vilkaarene husker jeg ikke, der var nok ingen fastsatte allenfals ingen Contrakt, og ved første Leilighed – en Fragtmand – kjørte jeg afsted til R. højst tarvelig udstyret. Efter fem

9. Sidste del af ordet blev glemt ved linieskift.

10. Ordet mærkeligt forskrevet, for egentlig ender det paa „dt", som om forfatteren midt i ordet troede, at han sad og skrev „Fremskridt".

Aars Forløb var jeg altsaa igjen i min Fødeby. Malermester N.S. Jørgensen var en ung Mand og en god Bekjendt.

Medens min Fader var Ejer af Hjørnegaarden i Østergade, solgte han som før er omtalt, en Bagbygning til Comunen, hvor der var indrettet Lejligheder til bedre Folk, der var gaaet i Armod. Der husedes dog ogsaa værre Folk iblandt. En vis Wulf, Skomager af Profession og indfødt Kjøbenhavner, havde slaaet sig ned i Ringkøbing og giftede sig og havde et Par Børn. Denne Mand var vidtløftig af sig, og man vil vide, at han kun af Kaadhed havde taget en Lammefjerding for at drive Spads med en Pige og gjemt den. Han blev derfor dømt som Tyv og led Straf. Dette drev ham ind paa Forbryderbanen, og da han altid brød ud, ifaldt han stedse strængere Straf. Retsplejen var dengang saaledes. Naar han nu blev hjemsendt fra et eller andet Fængsel, anbragtes han stundom i vor Bagbygning, min Moder var aldeles ikke bange for ham, og da jeg var et bitte lille Puds var han en mine bedste Venner, syede lakerede Sko til mig og kjælede for mig, jeg sad tidt paa Skjødet af ham og delte hans Mellemmad.

Folk tog ham aldrig for alvorlig som Forbryder, for der var et uhyre Humeur over ham, og de Puds han spillede Politiet vare mange. Engang da han havde været paa Krigsstien (Han var ikke længe løs ad Gangen), eftersøgtes han jo iøvrigt af Politiet. Da hørte Pigen, at det puslede paa Loftet og der var en gruelig Angst for Spøgeri, men da Moder kom hjem, sagde hun „aa! det er nok Wulf", tændte Lygten og gik dristig op paa Loftet, rigtig, der sad Fyren. Moder sagde, „det er ikke pænt Dem Wulf at gjøre os bange og det nytter jo eiheller noget, se at komme afsted med Dem, saa skal jeg sende Mad over til Dem. Rigtig Moder! saa gjør vi saaledes, og ned gik Optoget med W. forrest. Naa! Stakkelen naaede at blive Slave paa Livstid og som saadan har jeg set ham hale i en Rambuk ved Frederiksholmskanal i Kjøbenhavn arbejdende paa det Stykke Bolværk, der ligger udfor Fæstningens Materielgaard og som altsaa hørte under Fæstningsvæsenet. At Wulf var Opsanger[11] er en Selvfølge, og han syntes at være saa glad som Nogen. Han tilgive mig denne Disgretion.

Altsaa jeg var igien i Ringkjøbing og om Jørgensen, der skulde meldes. Jørgensens Fader[12] var en gammel Møller, der efter mange Omskiftelser stadig ned ad Bakke var havnet i vort Baghus (Fattighuset), gml. J. var en uhyre Stille tør vittig Mand – hans Hustru hed Hedevig født Hammer og hun var aldt andet en Stille; en energisk, dygtig Quinde, der tog fat paa alt, drev paa alle Nagler, der kunde glide, og var vel den, der skaffede det knappe Brød til Hjemmet. Hvormange Børn de havde véd jeg ikke, jeg erindre slæt ikke den Tid de levede i vor Gaard, men nogle store slemme Drenge var det efter sigende, sammen med Rosenvingerne, Schuberterne og

11. Egl. står der „For Opsanger". SWR har tænkt og er begyndt på ordet „Forsanger", nåede kun „For", ændrede til „Opsanger" uden at slette „For".
12. Jens Jørgensen.

Nørløverne leverede de Bønderdrengene hele Slag.[13] Som ældre bleve de alle af de nævnte Slægter, hæderlige og dygtige Folk. Jeg har ikke hørt, at en er gaaet forloren.

Af Jørgensens Børn var en Dreng, der havde et udpræget Tallent for Tegning, han overtegnede og bemalede enhver Lo eller Stalddør i de Gaarde, hvor han tjente for Vogterdreng. Det var følgelig indlysende at [han] skulde være Maler, og han blev det ogsaa, men han naaede ikke Kjøbenhavn eller noget Akademi. Som Malersvend (lært i Horsens) kom han i Besøg i Hjemmet. (Forældrene havde faaet gode Kaar og vare blevne Oeconoma og Bestyrer af Amtshospitalet), og her blev Ungersvend Niels Storbjerg Jørgensen svend, flot Karl indfanget af velagtet og dydziret Jomfru Karen Slot, Datter af afdøde Smedemester Slot i Vejle. Hun var i huset hos en Tante gift med Kjøbmand Jens Bollerup paa Vestergade i R. B. var en gammel Gnier, men ellers en skikkelig Mand. Jeg kom meget i Huset i Embeds Medfør qua Malerdreng. Forresten vare Folkene Bekjendte af mine Forældre og Plejedatteren Karen Slot Veninde af mine Søstre. De vare saa venlige imod mig, som man den Gang pleiede at være over for en Læredreng.

Naa! jeg kom altsaa i Malerlære hos Niels Storbjerg Jørgensen og vi kunde godt sammen. Vi gik og smurte Vinduer og Døre, Porte og gjorde i Olie og Limfarve over en lav Sko. Mesteren var dygtig og Drengen ikke af de dummeste. At stryge Vunduer og Døre lærte jeg snart, men det finere – odre, marmore[re], slaa Streger o.d.l. drev jeg det ikke til. Sommeren over gik det brillant, vi var af og til paa Landet, ovre paa Holmsland, saa drev vi til Havet om Eftermiddagen vadende[14] over de nu tørlagte Fladvande. Jeg var godt fornøjet, skjøndt Kosten var lidt knap for en Dreng der voxede stærk. Jørgensen boede i den saakaldte Blindegade lige over for Amtshospitalet, som hans Moder forestod (Faderen var død) og det var en god Støtte, dette Hospital, der vaskedes og rulledes – de Gamle har jo altid en Haandsrækning at give Børnene.

Om Søndagen drev jeg ud til gamle Bekjendte. Stundom fulgte jeg med Markmanden, gamle Laustrup, forhen Rebslager og gammel Militair, der havde været i Krig udenlands. Vi gik saa Byens Jorder rundt, at høre paa den Gamles Krønikker holdt jeg af, og min Søndag var godt tilbragt, med andre Læredrenge kom jeg kun lidt sammen, skjøndt flere af mine Skolekammerater samtidig vare Lærlige.

Familien Thomsen søgte jeg hyppigst, den har jeg ikke før omtalt, skjøndt de vare vore allerbedste Bekjendte og ikke almindelige Folk. Gamle Hans T. var Uhrmager og dyrkede forøvrig alle frie Kunster og Idrætter, han var Fisker og vældig Jæger, og med paa alt. Fingerfærdig til Virtuositet – og Gud ved, om han egentlig havde lært noget. Han havde eiet en Gaard i Nærheden af Byen,

13. Formentlig sønner af henholdsvis Jens Rosenvinge, Rasmus Jensen Norløv og Marie Toibner Schubert.
14. Læsningen af ordet er usikker.

men det gik sk[idt].[15] Nu sad han og ernærede sig hæderlig som Uhrmager, Guldsmed, Bøssemager, Fisker, Jæger, Ravarbeider og alskjøns ualmindeligt – Thomsen skulde kunne hjælpe paa enhver Ting, der trængte til at heles. Paa Diletantheatret var han en Storhed, Oldfux og Hendrikrollerne var han selvskrevet til.

Thomsen havde flere Sønner, de to ældste William og Peter husker jeg bedst. William, et[16] smukt langt Menneske var en meget dygtig Fyr, der allerede som Dreng lavede meget fint Ravarbeide og blev ligesom sin Fader en Jæger og Sportmand, men var finere i det. Peter var en Fifikus, en Kræmmervant og var med paa aldt, der gav Penge. W. blev siden Uhrmager i Lemvig, men døde ung. Peter blev Skomagermester, jeg tror i Struer og var en rig Mand. Naa! i den Familie kom jeg da, men der blev vist ikke taget megen notits af mig – en Dreng var kuns Dreng i de Tider.

Det gik mig altsaa godt i Læren saalænge Aarstiden var til at [r]ende ude, senere paa Efteraaret blev det mere Kjedelig, jeg maatte gjøre Husgjærning, vugge o.d.l., men jeg fandt mig godt i det og syntes jeg havde det godt og havde det vel ogsaa godt. Saa kom Julen eller det var nok Ugen før Jul, at jeg fik Lov til at rejse hjem for at besøge mine Forældre i Lemvig. Det var en Reise paa 7 Mil ad Landevejen og hverken Dagvogn eller anden offentlig Befordring, og for Folk af min Kaliber var Apostlenes Heste det gængse Rejsemiddel, og jeg vandrede hastig af Sted.

For tredie Gang besøgte jeg Skjærumkro ved Vosborg – Jeg husker saa tydelig, at den gamle Kromand stod udenfor Døren med en stor Lax i Haanden (der var Laxekiste ved Kroen). Da jeg begjærede Logi og Mad, gjorde de Løjer med mig – jeg var jo en lille Fyr, men jeg fik dog begge Dele, Logiet for Natten var i Høladen, til Sovekammerater havde jeg nogle rejsende Svende og Qvægdrivere, ja det var nøjsomme Tider hvor man gladelig tog det som det kunde falde. Dagen derpaa gik jeg trøstig videre, min Regning i Kroen var 8te Skilling dansk[17] = 12 Rigsbankskilling = 24 Øre, derfor havde jeg faaet Aftensmad (stegte sorte Pølser), Natteleje (i Høet) og Kaffe med Smørebrød om Morgenen, billigt sluppen og billige Tider.

Mod Aften kom jeg da til Lemvig og blev naturligens kjærlig modtaget af mine Gamle. Min Broder Wilhelm var ogsaa kommet hjem fra sin Lære, da hans Mester ogsaa havde lagt Penslen for d.A. Akkorden var at han i den døde Tid for Malerne skulde være hjemme. Min Søster Sigfriede var ogsaa kommen til Lemvig, hun kunde ikke klare sig i Kjøbenhavn og søgte som naturlig er hjem. Sigfride var en ejegod Pige, men ikke dygtig, det vil sige, hun syede, lavede Mad og ald Husgjerning meget godt, men var saa seenfærdig, at det hindrede hende i at tjene fremmede. Hun var blevet en smuk Pige og en vis Kontoirist Tonbo[18] paa Herreds-Kantyret havde syntes om hende og de vare blevne forlovede.

15. De indsatte bogstaver er rent gæt, idet bogstaverne forsvinder i uforståelige prikker, men meningen kan der ikke være tvivl om.
16. Egl. står der „en".
17. Altså i skilling courant, der var gængs betalingsmiddel langt op i Jylland til regeringens store irritation, idet målet var at få indført rigsbankmonten og derved skabe montenhed indenfor monarkiet.
18. Ferdinandt Thonboe.

er mig ufattelig; men jeg tænker, at Sigfriedes livlige Phantasi, for hun var saaledes, at fattede hun en Ide, et Haab e.l., var den i hendes Indbildning alt realiseret; hun har saa vel lagt Planer, Thonboe har troet paa og gaaet ind paa, og de bleve gifte, viedes i Lemvig af Pastor Melby. Da nu Foraaret kom, indskibede de sig paa Skpr. Christensens gamle Jagt og tog mig med sig. I Aalborg maatte vi gaa i Logi i det bekjendte Skipperhus Snorren ved Havnen.

Vi havde i Aalborg en god Ven fra Ringkjøbing, Stiftsphysikus Speyer, Sigfriede besøgte dem og meget mulig har Speyer understøttet dem, for Rejsekassen var ikke rigelig forsynet. En anden Bekjendt af mine Forældre besøgte vi ligesaae. Det var en Toldbetjent H. Klüelein,[22] som en Gang havde været en fin Mand og var løbet bort med en Generalsdatter. Damen var nok kommet galt afsted og man havde en Adjutant mistænkt. Generalen beklagede sig til Kongen Fr. VI, som gjorde Adjutanden til Kaptaien og beordrede ham til at ægte Frøkenen, men til største Forbløffelse for Majestæten, Generalen og vel til Jubel for Adjutanten var Frøkenen rendt med Klüelein, som var den skyldige. Romancen endte med, at den unge Frue døde ved Arvingens Ankomst og nu var K. gift anden Gang og Toldbetjent i Aalborg. De vare gjæstfri Folk, men havde nogle slemme Drenge.[23] Jeg traf dem ikke mere i Livet.

Fra Aalborg gik vi med en anden Jagt, Skipper Petersen, og stod ud af Fjorden. Ved Hals ankrede vi for Toldvisitation, men kunde ikke faa Ankeret lettet igjen, det havde fisket et Vrag og Skipperen maatte kappe Touget efter at have gjort Akkord med Lodserne om at bjerge det senere, naturligvis Kjæltringeri af Lodserne, der godt kunde have lettet det om de vilde (det sagde Skipperen i det mindste), saa bar det ud i Kattegat og efter et Par Døgn var vi i Kjøbenhavn.

Her stod vi alle tre wie die Oxen am Berge uden Penge, uden Levevej og meget daarligt equiperet alle tre. Ikke forknyt, Herskabet tog ind paa Hotel Toldbodvinhus og jeg med – Gud ved, hvad Sigfriede tænkte paa, Thonboe havde aldrig haft sine Been i Kjøbenhavn og var aldeles ikke til nogen Ting – paa Vinhuset var [vi] i en Dags Tid og fik saa et andet Logi og siden nok et i Hummergade, betalt blev de – Gud véd hvordan, men Sigfriede søgte og søgte og rendte fra Herodes til Pilatus – jeg søgte Hyre paa Skibene, Herrejeh, ikke at tænke paa Noget.

Min Onkel, Toldbetjent Hofgaard boede jo i Kjøbenhavn og der søgte vi til. De vare[24] flyttede ud i Frederiksberg Alés Rundel, tæt ved Vesterbro i Gaarden til Venstre. Stedet ejedes af en Enkefrue Hausten,[25] som min Søster Rasmine kjendte og Hofgaards havde lejet en Del af Gartnerboligen, men min Onkel selv havde et Værelse inde i Byen i Farvergade. Min Søster R. regjerede hele Huset, og hun regjerede ikke med Fornuft, hele Menagen dreves i højeste

22. H.C.F. Klüglein, der i 1818 blev gift 1. med Friderica Anthonie Grüner, datter af Frederik Carl Ferdinand Grüner, 2. i 1825 med Pauline Laura Leopoldine Modest.
23. I familien var der i 1840 sønnerne Otto Waldemar på 12 år og Ludolph Fredrich på 8, i 1845 kun sønnen Anton Fredrich 8 år.
24. Egl. står der „varede".
25. Enkefru Hausten (Housten) er ikke identificeret på Frederiksberg, hun ejede stedet, men kan have boet andetsteds.

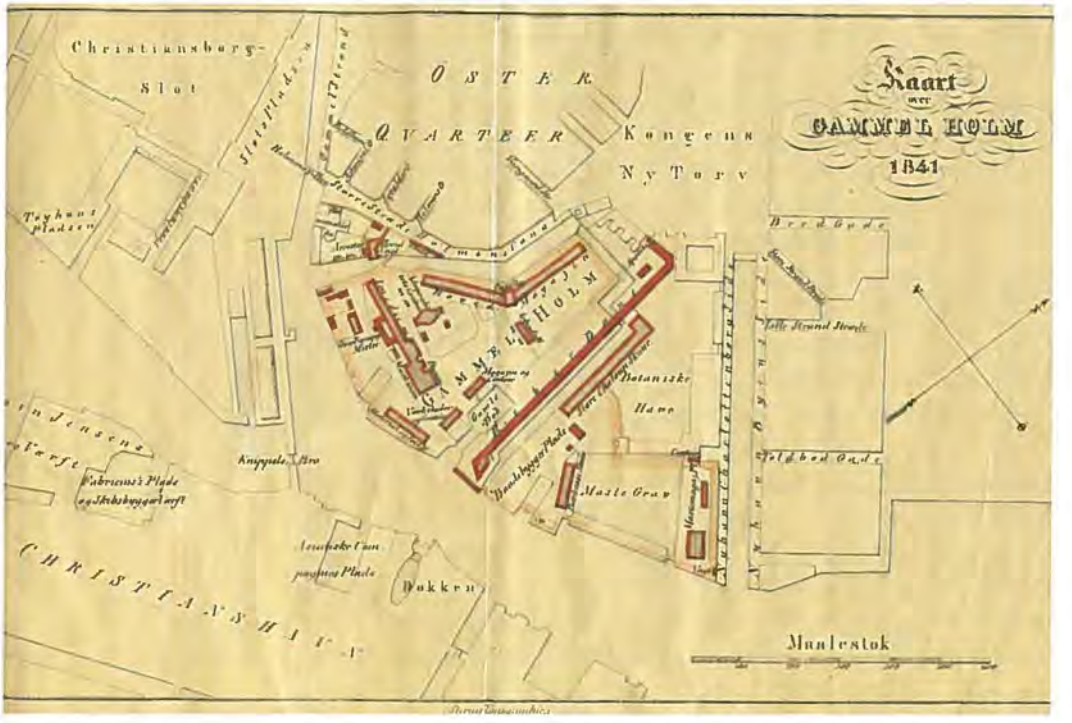

Som det fremgår af teksten, var SWR først og fremmest i arbejde på Nyholm, men Gammelholm var der stadig. Holmens Kanal var stadig ikke blot en gade, men svarede også til sit navn helt op mod Kongens Nytorv.
(Sterms Topographie).

Grad uøconomisk. I Frederiksbergallé var tilhuse min Tante, min Søster R., Hofgaards Datter Hansine (vores Kusine, men som vi i et og aldt ansaa som Søster) og en vis Sine Cohn.

Denne Pige var Jøde og en Datter af den i sin Tid hovedrige Mand, Cohn i Ringkjøbing, ham med de 21 Børn, som der her i Bogen er fortalt om. Da Cohn gik rabundus splittedes Børneflokken til alle Sider, og endskjøndt nogle var i Velstand, synes der ingen Sammenhold at have været, nok er det, Sine Cohn var kommet til Kjøbenhavn uden Subsistensmidler, søgt Hofgaards op og var blevet modtaget – aldt gik i Tankeløshed og et Menneske mer eller mindre – hvad gjorde det. Sine Cohn havde neppe godt af Opholdet, hun forsømte at søge Plads og sled sit Tøj op, hun tjente Hofgaards uden Løn, var altid proper og pillen; men ikke dygtig, vegetere[de] siden rundt i Kjbh. og døde heldigvis for sig selv ganske ung – der blev sagt svækket af Mangel paa Næring. Stakkel. Nu er mange af hendes Slægt store Folk igjen.

Imedens min stakkels Søster stormede om i Kjbh. for at drive en Levevej op, arbeidede hun da ogsaa for mig. Min Fader var Frimurer, og Mester af Stolen i.e. Frimurerlogens Formand var da Comandeur Søren Ludvig Tuxen, Underequipagemester paa Nyholm – til denne Mand, som før havde understøttet min Fader, gik hun op med mig og ved ydmygelige Bønner og Suk og Drøvelse bevægede hun ham til at tage sig af mig, jeg vilde til Holmen i Flaadens Tjeneste – [i] Handelsmarinen var alle Sunde lukkede.

Datteren Caroline tjente hos fine Folk, hun var en Havgasse af temmelig rent Vand, men hun kjendtes ved sin sølle Broder og gjorde ham det Godt, hun kunde. Gik saa en Del Aar – og saa døde Fr. Both og hans Sødskende arvede ham. Broderen, der var i Stokhuset 2 Lodder og Søsteren 1 Lod, saaledes var Arveloven den Gang. Da nu Caroline var kommet til Formue og var en gammel Pige, vilde hun ikke tjene mere, blev bekjendt med en halvgammel Enkemand, der hed Christensen[29] og var i Landmilitairets Tjeneste.

Han var Sadelmageroversvend og var ansadt ved Tøjhuset, var en grundordentlig og hæderlig Mand og dertil temmelig betroet i sin Stilling. Hans Gjerning var at udlægge alt Ride og Vogntøj, at sige Seletøj til Reperation o.d.l. Christensen havde en Datter[30] med sin første Kone (Islænderinde) og med Caroline Both havde han en Søn, der hed Frederik og som var 5-6 Aar, da jeg kom til Kjøbenhavn igjen, Christensen beboede en Etage i Farvergade, og der havde Onkel Hoffgaard faaet det omtalte Aftrædelsesværelse, hvor jeg laa om Natten og Onkel ogsaa, naar han ikke var paa Nattevagt. Madam Christensen var ret god imod mig, ikke saaledes, at hun tog sig af mig, men en Kop Kaffe nu og da stak hun mig ud, nu og da, videre ikke; men hun fortalte mig om Familien og hvad jeg har her opskrevet om Slægten før mine Forældre og os, er for en stor Del efter hendes Beretninger.

Var jeg altsaa i 15-16 Aars Alderen henvist til mig selv, omtrent til Tilfældigheder; ved særdeles Godhed fra Komandeur Tuxen (han gav dog ikke af sit eget) havde jeg jo Arbeide paa Nyholms Bradbænk (Kranen) og kunde vel leve af Fortjenesten; men jeg var jo en aldeles løs Fugl uden nogen fast Tilhold, hvad jeg tjente klattede jeg op, spiste Middagsmad (om Eftermiddagen) i en eller anden Stegekjælder eller Caffe, Klæder og Sko fik jeg ikke sparet sammen til. Jeg var ikke streng ordentlig med mine Sager og vist af en fantastisk Temperament. Jeg vidste hos mig selv, at jeg var af en god kjærlig Charactér, men mit Væsen var vist temmelig uartig. Mine nærmeste led mig ikke, jeg sagde dem adskillige Sandheder, hvortil jeg jo aldeles ikke var berettiget og i min Alder var jeg vel eiheller Kapabel til at være Dommer over andres Forhold.

Arbeidet paa Holmen holdt jeg af, med de andre (hvoraf nogle Gamle, der havde oplevet Kapertiden) var jeg ude snart her og der paa det udstrakte Terrain, som kaldes Nyholm. Bradbænkens Arbeide var alt[31] Takkelarbeidet, som hørte til selve Værftet. Vi reiste Spanterne til de Orlogsskibe, der var under Bygning, trak Skibe paa Land og sadte dem i Vandet, tog Master af Flaadens Skibe og isadte dem – kort sagt aldt til Værftets Drift uden selve Haandværksarbeiderne, jeg fandt det uhyre morsom.

Var der intet Udsjov (Arbeide ude paa Holmen, populair kaldet Marken), var vi beskjæftiget i selve Kranbygningen ved at reparere

29. Johan Peter Christensen.
30. Johanne Wilhelmine.
31. Derefter står der egentlig „det" som ikke rigtig passer til den bestemte form af det følgende ord.

og forfærdige Takkelredskabberne – Stroppe de mægtige Kranblokke ind, aldtsammen Arbeide, som kom mig til Gode at have lært, da jeg senere blev fast ansadt. Den høje Kran med den mægtige Overbygning Hævet, saa højt over Vandet som noget Kirketaarn blev min Tumleplads, og tidt i min Middagshalvtime har jeg ligget deroppe og seet paa Sejlerne der passerede i Sundet og drømt om Daad og Bedrift. Naar der var store Arbeider i Gang, saasom Udtagen eller Indsættelse af Master eller Maskineri, kom Folk af Holmens Corpser til Hjælp, stundom over 100 Mand, der blev skaaret mægtige Gier til Løftningen. Arbeidet lededes af Skipper Davidsen (Skipper var en gammeldags Benævnelse, højeste Underofficeergrad kaldes nu Værftsleutenant), men selve Equipagemesteren Tuxen var med og stod med sin Raaber i et Kranvindue paa 3de Loft. Stundom var endog Holmens Chef Admiral Stephansen tilstede.

Aldt dette tiltalte mig overmaade. Dertil kom, at ingen gjorde mig Fortræd. Man holdt af at prate med mig, jeg var jo et Væsen af en ganske anden Natur end de. Det var fast utroligt, hvorlidt Holmens Folk, at sige de, der vare fødte i Nyboder og opdragne ved Flaaden, vidste om det øvrige Land, om Forhold og Menneskers Levevis. Det var jo næsten alle gamle Mænd og deres Lærdom var det tarvelig bevendt med. Da jeg nu var ganske opvakt og havde et godt Mundlæder, pratede jeg væk og gav mit Besyv i med, hvad underlig nok blev taalt – endog af Baadsmand Skjødt,[32] der dog hørte til selve Matroskorpset. (Der blev hvert Aar udkommanderet 1 Højbaadsmand til Værftstjeneste). Det hændte at naar bemeldte Skjødt og gamle Skrøder, ja endog Skipper Davidsen disputerede om et eller andet, spurgte mig om adskilligt, for løjerligt nok troede de, at jeg var et Slags halvstuderet Røvergeni, der var af god Familie, men saadan et Slags udskejet Subject, der skulde til Holmen for at tugtes op og sættes i Vej.

Iblandt de faste Arbeidere var en vis Carl Grim og denne Person fik megen Indflydelse paa min Skjæbne, heldigvis en god. Grim var vel paa de Tider nogle og tredive Aar og var en smuk rask Mand – gift i Nyboder. G. var gaaet fra Matroskorpset og ladet sig ansætte til det saakaldte Arbeidskompagni, fordi at han ikke kunde taale at fare til Søes; saaledes sagde han idetmindste, men jeg tror at [han] nærede store Ideer, og underlig nok, han naaede virkelig at udrette en stor Ting, som siden skal beskrives.

Grim saa nu, at jeg drev om for Vind og Vove, og vistnok af Hensyn til egen Fordel, men alligevel til største Gavn for mig, tilbød han mig Logi og Ophold hos sig. Prisen husker jeg ikke, men det var det meste, vel næsten hele min Fortjeneste. Jeg tog imod Tilbuddet og saaledes fik jeg da fast Tilhold, et Hjem med ordentlig Pleje og Føde.

32. Schiodt.

Spanieren havde neppe Buxer paa og absolut ingen Lommer, hvori endog kun en Daler kunde gjemmes, men om hans Hals hængte et Paternosterbaand, og Uglspil supponerede, noget er bedre end intet, og resolut rykkede han Baandet over og bemægtigede sig det lille Billede, som Catolikkerne pleier at bære (lille Christusfigur af Sølv); Spanieren var kommet sig saameget, at han var klar over Situationen og vel for at frelse sit Klenodie, aabnede han og viste, at Dollaren havde han i Munden. Uglspil var ikke sen til at tage sin Eiendom, men glemte at give Spanieren sin Helligdom tilbage; Situationen var overordentlig kritisk. Folket var rasende, Frederik Uglspil stak i Rend svingende sin Ost, naaede lykkelig Kaien streiffet af et Par Knive, der var kastet efter ham; men O. Vee! Barkassen var halvvejs ude ved Korvetten, men Dansken husvandt pladsker tilsøes, allenfals gjorde Uglspil det, et Sæt fra Kajens Brøstværn og Gutten kløvede Bølgerne. Barkassen vendte, fiskede ham op, og han slap Lykkelig ombord. Næste Dag Klage fra Autoriteterne, men der blev svaret, at da Manden var bestjaalen havde han Ret til at tage sin Ejendom, Tyven havde fortjent sin Straf. Ja, der var ingen Ende paa de Ender, der blev spundet om Bedrifterne fra den Tid, de gamle Bradbænksgaster havde faret.

Underligt nok, Religiøse Bevægelser har til alle Tider funden Øre iblandt Holmens Folk, navnlig havde Baptisterne, som den Tid drev deres Væsen eller Uvæsen, mange Tilhængere i Nyboder. Paa Bradbænken var en Mand, Christian Jørgensen hed han, der var ivrig Baptist. Han var ikke Sømand, men var søgt ind i Tjenesten som Arbeider, lært sig Arbeidet ved Takkelvæsenet (n.t.b. ikke Rigning af Skibe), som det brugtes til Værftsarbeide og var dygtig, en rask og ordentlig Mand, Skomager af Profession, naar det faldt sig, at der var Hjemmearbeide, gik jo Passiaren ivrig. De Kommanderende var meget liberale og det morede eller rettere interesserede dem at Chr. Jørgensen og jeg disputerede. Ja, jeg havde det godt paa den gamle Kran.

Det Aar havde vi to Fregatter, „Gefion" og „Thetis" ude paa Manøvre samt Dampskibet „Hekla". Det var de Franske, som havde angrebet Marokko og de øvrige Nationer havde samlet en Flaade for at Observere. Tanger blev bombarderet og de sidste Rester af Røverstaternes Fordring paa Tribut faldt bort. „Thetis" kom hjem og lagde op, og „Gefion" gik til Livorno og afhentede de store herlige Billedhuggerarbeider, som Thorvaldsen havde skjænket sin Fødeby til det Musæum, som bærer hans Navn og som var under Opførelse næsten færdig.[35] Det Liv, der udfoldede sig paa Værftet ved Oplægningen af Skibene og Udlosningen af Kunstværkerne interesserede mig særdeles. Da Værftets flydende Kraner og Lægter benyttedes, maatte Bradbænksmandskabet for en Del med, Grim var saaledes ved Musæumsbygning, holdt Nattevagt og tjente følgelig noget extra.

35. Det blev dog først helt færdigt i efteråret 1848, da Thorvaldsens kiste den 6. september fortes fra Frue Kirke, mens museet 11 dage senere overdroges til Kobenhavns Kommunalbestyrelse. Den 18. september 1848 åbnedes det for offentligheden.

Fregatten „Gefion" (sørgelig Ihukommelse) var det flere Gange galt med. Alt forinden til Marokko vare begge Skibene paa Kryds i Østersøen og Gefions Chef var højstkomanderende.[36] Man krydsede i Trælleborgbugten og det tilkom den højstkomanderende at give Vendesignal (et Skud), det undlodes, og da „Thetis" Chef fandt, det var nok, vendte han; men Gefion løb fast og fik Læk Skib, maatte i Dok i nogle Uger, stor Skandale og megen Snak om den Ting. Folkene forblev ombord, medens Skibet var i Dok og vare fuldstændig internerede. Chefen blev afsadt, Næstkomanderende med,[37] og Comandeur Garde blev Chef.[38] Han brugte gammeldags Regimente og Tampen gik lystig. Naar han ikke var paa Togt, var han Chef for Nyboders Drengeskoler og der sparedes Tampen vel heller ikke.

I „Gefion" hændte det sørgelige, at en Lærling blev mishandlet, saa at han døde. Drengen hed Carl Ibsen og havde ont for at holde sig ren. Saa hændte det sig, at ved en Parade var der igjen noget i Vejen og Drengens Baksunderofficer (Jensen) fik Spetakler, Reprimande for det samt blev beordret at give Fyren en Lussing – Ærgerlig over den modtagne Røffel tog han for haardt fat paa Drengen, kastede ham om paa Dækket og slog løs, ja sluttede med et Spark. Drengen blev syg. Overlægen gav Attest paa Lungebetændelse og Drengens død paa Kjøbenhavns Rhed ved Hjemkomsten. Lægen havde nok givet Attest paa Komando, om det var ham selv, Underlægen eller andre, husker jeg ikke, Sagen kom ud.[39] Pressen tog fat. Drengens Lig blev gravet op og Opductionen gav det Resultat, to Ribben knækkede og Splinterne trængte ind i Lungen, dette var Dødsaarsagen.

Da Chefen nu har Ansvar for aldt, hvad der passere ombord i hans Skib, blev Komandeur Garde straffet og maatte betale Drengens Moder en livsvarig Pention. Siden den Tid har man ikke hørt om slige Bøddelagtigheder, skjønt helt med Lempe farer man vel ikke endnu – kan eiheller, hvor Mandstugt skal holdes. Der var ogsaa andet Vrøvl, daarlig Proviant, og det blev saa grelt ved det, at i „Thetis" var alt gaaet med Fred og Glæde i alle Maader og en blank Straffeliste. Saa brød man aldeles med Pryglesystemet – eller det fik sidt Dødstød.

Den Sommer 1844, jeg var paa Bradbænken blev min Søster Rasmine, der var Plejedatter hos Onkel Hofgaard, gift med en Sadelmagersvend Krohn, det var et lille Parti, og jeg ved ikke, hvor de var truffet sammen. Rasmine var jo aldt henad Vejen og jeg tænker at hun var kjed af Pigestanden; men det var et meget daarlig Parti. Krohn var en ret pæn Mand og et ordentlig Menneske, men ikke særlig dygtig i sit Fag og indolent. Ogsaa han arbeidede paa Tøjhuset, men ikke som fast ansadt, ligefrem løs Svend.[40] Arbeidstiden paa Tøjhuset var kun til Kl 4 Eftermiddag, saa spadserede Krohn Resten af Dagen.

36. Chef for „Gefion" var Otto Ferdinand Lütken, der efterfølgende for pligtforsommelse domtes til tre måneders civil arrest samt sagsomkostninger. Han blev afskediget i 1846.
37. Næstkommanderende var Johan Christian Krüger.
38. Hans Georg Garde.
39. Carl Ibsen døde ikke til sos. Ifølge skibsjournalen for „Gefion" 1844 (nr. 1126) afgik lærling af første divisions matroskorps Carl Ibsen, nr. 334 sammen med to andre syge den 18. november fra „Gefion" til Soetatens Hospital. Det var mandag formiddag som fregatten var kommet i havn lørdag aften. I alt fald dødsattesten kan derfor ikke være udfærdiget af skibslægen.
40. Forfatteren overser, at han faktisk selv var losarbejder.

Min Onkel Hofgaard havde givet Rasmine aldt sit Indbo og han og Tante drog saa begge ind i Farvergade hos den fornævnte Sadelmager Christensen, der var gift med Faders Cousine Caroline Both, og der fik de fuld Forpleining. De var begge blevne lidt sløve og vilde have Ro. Onkel fik fast Post paa Lavendelstrædes Mølle, der laa paa Bastionen ved Vartov. Onkel havde altsaa ikke mange Skridt fra og til sin Post. Naar jeg kom fra Holmen, havde faaet min Middagsmad, drev jeg gjerne op til ham, fulgte ham hjem, naar Mølleposten lukkede; jeg var den eneste, der kom til de Gamle, selvfølgelig Datteren Hansine og min Søster fraregnet.

Det var dog først henad Vinteren denne Ordning indførtes. Sommerafterne tilbragte jeg paa Tivoli. I denne Lystanstalt, der var aabent Aaret forinden, havde Krohns Moder og Stedfader Keglebane og stor Beværtning.[41] Keglebanebeværtningen svarede til den Beværtning, der nu findes tilhøjre for Indgangsporten og den var meget populair; god Mad og billige Priser. Ved Rasmine var jeg blevet indført der, og saasnardt jeg blev kjendt af Opsynspersonalet lod de mig passere frit ind. Det var ret Mad for Mons. Der var Originaler fra det ganske Europien, ja saagar en Araber. Mad fik jeg nok af paa Keglebanen, jeg gjorde mig nyttig Hjelp med Ølaftabning o.l., naar Keglerejseren gamle Hans Bogh henad Aften blev lidt usikker, tog jeg Affaire og hjalp ham med at raabe 3 lange, 8 om kongen, alle 9, jo, jeg hjalp naturligvis ham ogsaa at reise Keglerne.

Hans Bøgh var min synderlig gode Ven, var en forulykket Seilmagersvend, (maaske han ikke engang var rigtig Svend), han havde været til Orlogs og pratede meget derom til min store Fornøjelse. Løi gjorde han, saa det gnistrede, hans Bedrifter ved forskellige Ildebrande (han hørte eller havde hørt) til Brandkorpset var storartede. Mit letfængelige Hjerte kaarede strax stakkels forfaldne Hans Bøgh til Hjertensven og det glædede rigtig Stakkelen. Han havde som Dreng tjent paa Amager i Stjernekroen hos gamle Mdm. Hovitz, som var min Bestemoders Svigerinde og Moder til Fru Thorlacius, min Gudmoder. Det var jo ogsaa en Kilde til Snak for os. Hvor han blev af tilsidst den gamle Sælle ved jeg ikke, velsagtens Almindelig Hospital – den Gang en frygtelig Anstalt.

Min Vært Grim, der var om sig, hvor der var noget at fortjene, var ogsaa i Arbeide paa Tivoli. Alt længe havde han søgt Ansættelse paa Admiralitets Sluppen, (Gud ved det, det var sjelden, at den blev brugt). Sluproerne, hvoriblandt flere gamle Fyre over 50, bare en guldbroderet Uniform, naar de vare i Tjeneste paa Sluppen *[42], til daglig bare de en fin blaa civil Dragt. Deres Tjeneste var at være Ordinantzer hos tre Admiralitetsherrer, de havde altsaa 3 Dage fri og den 4de Tjeneste i et Forgemak – alligevel stod de i Niveau[43] som Arbejdsmænd og fik Uniformer derfra som de andre, skjøndt de aldrig bar en Stump af de Klæder.

41. Beværteren i Tivoli hed Petersen.
42. Stjernen angiver forfatterens Fodnote sålydende: „Qvartermesteren paa Sluppen var en Kjæmpekarl Per Larsen, han var behængt med Solv Kjæder og Galoner. I sit borgerlige Liv var han Storsjover og rig Mand."
43. Ordet ender i en ubestemmelig krusedulle – sidst på en linie. Den moderne stavemåde er valgt, idet der ikke kan være tvivl om fortolkningen.

Tretten selvbevidste kongelige chaluproere fra dampskibet „Schlesvig" som de så ud i 1866. Uniformerede er de, og selv „charmekludene" ser ensartede ud. Den siddende herre med de tre striber på ærmet har kommandoen og er udstyret med særlige insignier. (Orlogsmuseet).

Da nu Grim havde saa meget Frihed, kunde han jo tage Arbeide paa Tivoli, hvor der netop var meget Matrosarbejde. Gik saa Sommeren 1844 hen paa bedste Maade og Vinteren med. Min Søster Rasmine (Krohn) boede i St. Peterstræde (Brænderiejer Hollænders Gaard) og havde en større Lejlighed. De havde islandske Studenter i Logi, men de kunde ikke klare sig. Min Onkel maatte støtte dem, hvad han aldeles ikke havde Raad til. Krohn tjente kuns lidt, saa det var smaat hos dem, men gemytlig.

Hos dem boede en bekjendt Studiosus, Islænderen Halgrimsen bekjendt Naturforsker, men slet ikke maadeholden. En Nat, da han kom fra et Compagni, gled han og brød Benet, slæbte sig op [ad] Trapperne og trak Sengedynen ned til sig paa Gulvet, han kunde ikke naa op i Sengen. Min Søster var syg og han gav ikke et Kny fra sig for ikke at forurolige Huset – 2^{d} Dag efter døde han. Han var en Kraftkarl og meget dygtig, men han stak paa Varerne i godt Selskab.

Den 19 December indtraadte Frimaaneden for Holmens Folk, og den varede til 19^{d} Januar 1845. I den Tid havde jeg ingen Arbeide. Det blev en haard Isvinter og Svitzers begyndte d.A. sin Virksomhed.[44] Denne unge Grosserer havde paataget sig at indise Briggen „Sirius" og slap godt derfra. Grim var selvfølgelig med og Qvartermand Per Larsen var Formand. Dette gav Stødet til den nu i Tiden saa storartede Svitzers Bjergeforetagende.

Hen paa Efteraaret i 1844, kom min Broder Theodor til Kjøbenhavn. Theodor var nu udlært som Sadelmagersvend (lærte hos Eistrup i Randers) og søgte mig op i Nyboder. Hos mig kunde han naturligvis ikke logere, men jeg fulgte ham op i St. Petersstræde

44. En misforståelse, idet Svitzer havde grundlagt virksomheden allerede i 1833.

til Krohns, og boede han saa en Tid der hos sin Colega Krohn. T. fik strax Arbejde hos Hofsadelmager Dalmand, som boede i Stald-Gaarden[45] eller Sadelmagergaarden i Tøjhusgade, ligeoverfor den Kgl. Kjørestald; Stedet er uforandret den Dag i Dag, dog endskjøndt Kjøbenhavn er aldeles omkalfattret siden den Tid.

Theodor var en dygtig og rask Haandværker og dertil sparsom og flittig. Han kom snart paa en grøn Gren, som man siger, og har siden i Livet neppe rigtig vist hvad Mangel, ja neppe hvad Knaphed var. Han havde ligefrem Mani for gode Klæder og Støvler, jeg véd at han som Svend har ejet 5-6 Par og 4-5 Frakker, aldt af solideste Sort. Imellem jevnlige blev han ogsaa snart anseet for saadan ½ Kapitalist – og det fejler ikke, at han jevnlig blev pumpet eller løbet Plat, som Kammeraterne kaldte det.

Var Theodor saadan lidt paa sin Fordel i sin Haandtering, var han ogsaa paa sin Mesters, han arbeidede trofast og hans Tale var altid, „man skal ikke alene arbejde for sig selv, men ogsaa for Mesteren" – ganske imod de nu i 1897 herskende Anskuelser, men jeg tror nok Theodors Mening var den bedste for alle Parter.

Imellem Theodor og mig var det bedste Forhold, skjøndt vort Liv hver for sig gik i saare forskjellige Baner. Vi saaes jevnlig hos gamle Onkels Hofgaards i Farvergade eller hos Krohns. Krohn blev snardt fyret[46] paa Tøjhuset, han var jo kun privat Arbeider og siden tror jeg ikke, at han havde nogen rigtig Mester, men æventyrede sig som han kunde, bedst ved Arbeide paa egen Haande hist og her. Krohns Stiffader, Petersen, havde – da Tivoli om Efteraaret lukkede, Beværtning strax udenfor Vesterport, lige udenfor Tivoli ved Vesterbroes Theater (ikke det gamle Morskabstheater, der hvor Casortierne[47] og Pricerne[48] spillede, dette laa langt ude paa v. Haand), der hørte Petoletti til. Her holdt alle tilreisende Komediandter til n.t.b. af de bedre, som havde Raad at leje Theatret og her var Krohn paafærde, saadanne Folk har altid brug for Haandværkshjælp, særdeles for Sadelmagere.

Om Krohn ved jeg ellers intet uærligt eller egentlig ondt at sige. Han var ikke af en slæt Natur, men han evnede ikke at føre noget ordentlig igjennem og kunde absolut ikke ernære en Familie. Det overlodes formeget til Hustruen at løbe om og gjøre Udveje og det tilintetgjorde Mandens Prestige, men begge vare jo unge, saa det gik endda nogle Aar saa taalelig.

Familien var paa den Tid meget splittet ad, (hvad den egentlig til alle Tider har været), i Løgstør boede mine Forældre ene, og min Moder var sengeliggende. Den stakkels Gamle Fader var jo aldeles upractisk i ald huslig Arbejde. Deres Alderdom har nok været trist. Thonbo og Sigfride vare i Holstebro og i Randers var Carl og Wilhelm og i Kjøbenhavn var Theodor, Rasmine og jeg. Fattigdom, smaa Kaar overalt, ikke een af os havde paa den Tid no-

45. Dahlmand. Stald Gaarden er understreget med en punktering.
46. Egl. står der „fyrig", men det må vel skulle forstås som „fyret".
47. Pasquale og Giuseppe Casorti.
48. James Price og sønnerne James d.y. og Johan *Adolph*.

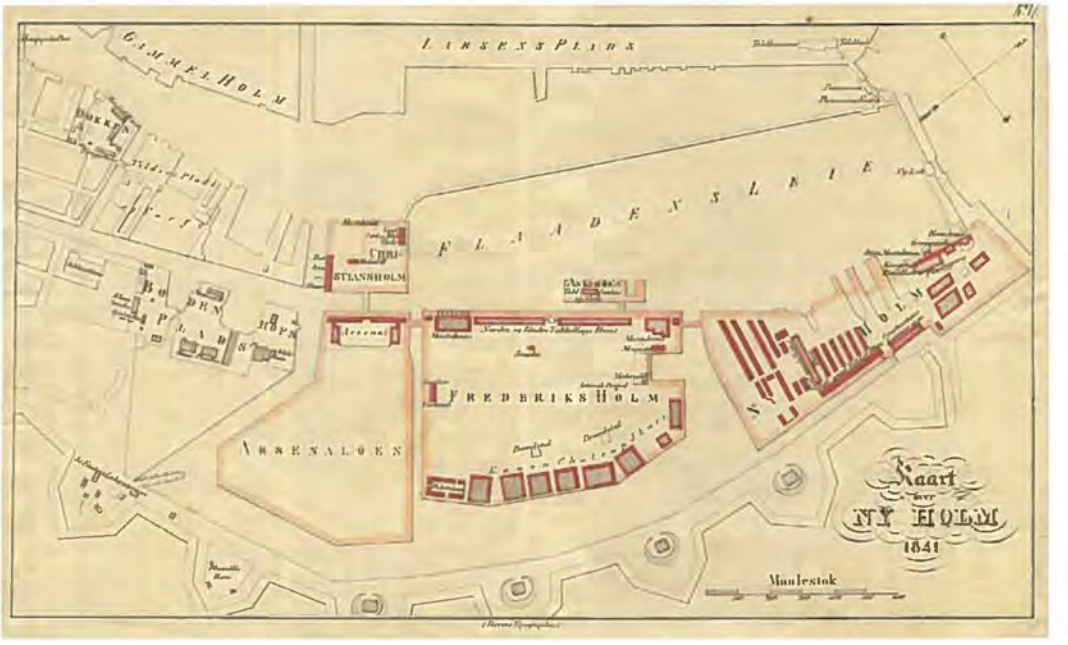

Nyholm i 1841. Trods navnet jo efterhånden bestående af selve Nyholm, Frederiksholm, Christiansholm, Arsenaløen og den lille Ankerø. Bemærk de mange kanonbådsskure forneden. SWR begyndte så at sige til højre i billedet med fast tilhold i „Nyholms Kranbygning", altså på kortet „Store Mastekran", men det var med arbejde over hele området. Siden stillede han som fastansat på Takkelloftet. (Sterms Topographie).

get endog kun ordentlig Udkomme[49] – alligevel – der laa noget i Slægten, som holdt os over Vande, vist Traditionen, som lærte, at vi stammede fra godt Folk, og alle havde vi en vis Dannelse, der gjorde, at vi ikke kunde falde i Lag med den rigtige Pøbel, det rigtige simple i Tale og Tankesæt laa langt fra os; men Gud skal vide, at der var Brøst nok hos os alle. Gud lad mig sige og skrive dette i en god Stund,[50] at alle vi Sødskende og Slægten, som stod os nær, véd jeg ikke én, som har været straffet eller tiltalt eller i nogen Maade har haft med Justisen at gjøre – Gud ske Tak og støtte os i Fremtiden.

49. Forfatteren synes at have glemt sin meget positive karakteristik af broderen Theodors situation få afsnit tidligere.
50. De sidste seks ord svarer nærmest til at banke under bordet, det svarer altså nærmest til en besværgelse om, at det følgende også må stå til troende i fremtiden.

5. LÆRLING PÅ HOLMEN FRA 1845 – DET FØRSTE TOGT MED „MERCURIUS"

Matroskorpset, takkelloftet, uddeling af kost på Proviantgården 86 · Grims livsværk – 95 · Udkommando med „Mercurius" til Færøerne og Island – 97 · På tørvefærd til hest med en heks – 103 · Varme kilder kan bruges til flere ting – 104 · Anklaget for tyveri, i knibe med en cigar, men lykkelig afslutning – 104 · Triste familieforhold – 106 · I Klerkegade logi-værk med blyhat og medicinkone – 106 · Onkels nye post på Lucienmollen, som var på vers – 107 · Medicinkonens søn – 108 · Ildløs i Vimmelskaftet og brand i kronprinsens hjerte – 109 · Brand i brig – 111.

Gik saa Vinteren hen til vi naaede 1 April 1845 og som før er meldt indtraadte jeg den Dag som Matroslærling i Matroskorpset hørende under Holmens faste Stok. Jeg gav Møde paa Takkeloftet og stod efter endt Klokkelydning om Morgenen og vendtede paa at blive indledte. Der var et Rum imellem Opgangen til Lofterne og her stod hele Mandskabet – skarp afsondrede, Hel-, halvbefarne Gamle og nye Lærlinge Adskilte hver for sig i Grupper, jeg hørte til de nyeste Lærlinge og var at regne = lig en Maddike, Josses! hvor der var Rangforskjel, besynderlig mellem gamle og nye Lærlinge. Baadsmandspiben skingrede, Mandskabet op ad Trappen og stillede op ved Glasset. Hvor jeg i dette Øjeblik efter 52 Aars Forløb ser alt tydelig. Den unge Leutenant, der den Dag mønstrede os efter N°, der besvaredes med Halløj! naar ens N° raabtes; hed Albeck, er aldt død som graahærdet Admiral,[1] og alle de mange Folk med de højst besynderlige Navne – borte – de allerfleste har svaret til Mønstring deroppe paa det allerøverste Loft, men jeg husker hver[2] Tøddel af, hvad der gik for sig.

Den lange smukke i Fr. 4' Stil opførte Magazinbygning, der endnu staar paa Nyholms (Takkelladso kaldte vi den, men dens rette Navn er vist Frederiksholm) er delt i 4 Afdelinger (Huse populært kaldet 1- 2 -3 – 4[d] Hus) delte ved Brandmure, hvori gjennem Døraabninger lukkede ved Jerndøre saaledes at hvert Hus for sig kunde afspærres for Ildebrandstilfælde. Den Gang antog jeg og vist alle det for aldeles betryggende, men efter det, vi senere har oplevet i Retning af Slots og Fabrikbrande, ved jeg nu, at Takkelladsmagazin kun var daarlig beskyttet om Ild var opkommen. Da der imidlertid aldeles ingen Ild eller Opvarmning var i selve Bygningen, var Ildløs jo usandsynlig.

Allerøverst var altsaa Takkelloftet – Nej, holdt, der var endnu to Lofter ovenfor under det skraa Tag, men deroppe var ingen Gjen-

1. Nej, han døde først i 1913
2. Egl. står der „hvert"

På denne akvarel af Chr. Hetsch fra 1871 ses i baggrunden til højre Proviantgården. Til venstre ligger Frederik III.s kancelibygning, der senere blev først Kgl. Bibliotek, siden Rigsarkivet. Den lille idylliske havn benyttedes blandt andet til at oplægge brænde, der kom med fartøjer som de viste. (Rigsarkivet).

nemgang fra Hus til Hus. I første Hus var et Slags Contoir, hvor Takkelloftsskipperen (Den Gang Høj,[3] senere Undergraver og Overgraver ved Holmens Kirke) havde sin Skriverpult etc. etc., der sad ogsaa Le[u]tnanten og der opholdt de Underofficerer sig, som ikke var i Arbejde, kortsagt der var Staben; stundom tronede paa den ældgamle højryggede Stol selve Takkelmesteren, den Gang Captain Braem (almindelig kaldet Grete og skikkelig Mand i sin Tids Stil).

Hvoralt dog paa Holmen i Tale og Benævnelse mindede om gamle Tider. Det nys beskrevne Sted paa Takkelloftet hed saaledes ikke Contoiret, men Glasset, fordi der opbevaredes et Timeglas, hvorefter Arbeidstiden reguleredes. Siden den Tid, min Fader gik paa asiatisk Compagnis Takkelloft, var Uhre kommen adskilligt mere i Brug, og den gamle enarmede Styrmand der, der fungerede som Formand, hans Begreber og vel Drøm om det store i at eje et Uhr, var for Holmens Personale realiseret. Underofficiererne ejede vist alle Uhre og ganske bestemt ejede Skipperen og de gamle Højbaadsmænd saadanne, men alligevel hed det Glasset og kaldtes vist saaledes mange Aar senere.

Paa begge Sider af Loftet var smaa Afdelinger, Baase kaldtes de, hvori der arbejdede en Qvartermester eller en ældre helbefaren Matros, under ham var der en Halvbefaren og Lærlinge efter Be-

3. Christian M. Høy.

hov, vi – Lærlingene – havde ikke fast Arbeidsplads, men maatte fare om allesteds, hvor der var brug for os. Det 4de Loft var ikke indelt i Baase, det kaldtes Planen, der forfærdiges de store Takkelladsgjenstande til Skibene saasom Stag og Vandt og Arbejdet lededes i Regelen af en Højbaadsmand, stundom ogsaa af en Skibmand, og Mandskabet var ældre, med Arbejdet særlig kjendte Folk. Der holdt jeg mest af at være. Derop kom Skipper Høj sjelden, og der vankede de fleste gamle Historier af de gamle Ulke, der arbeidede deroppe. Den Omstændighed, at jeg i et helt Aar havde været paa Bradbænken og altsaa var kjendt over hele Holmen, var mig til Gode overfor de nye Lærlinge, hvorimod de ældre Lærlinge havde en eller flere Orlogstoure at prale med, nogle havde endog været i Vestindien.

Jeg lærte saaledes den rigtige faste Stok at kjende, som jeg nu selv tilhørte, og Gud ved, at den var sammensat af højst heterogene Elementer. De af mine Kammerater, der vare fra gode Hjem i Nyboder, vare godt lærte Drenge, Holmens Skoler vare udmærkede og de var ordentlig klædte; vel vare vi alle i Munderingstøj, men alligevel var Paaklædningen højst forskjellig holdt, den Uniformitet, som herskede i Landetaten, herskede aldeles ikke i Søetaten, ikke en Gang imellem Officierne. Af Matroserne gik mange aldeles civile, men dog alle Trøjeklædte den Gang. Udenfor Holmen saa man aldrig en Matros eller en Søartillerist klædt i Holmens Klæder, det ansaaes for fattigt. De man saa paa Gaden vare enten fattige Mænd af Arbeidskompagniet eller Arbeidsmænd, der havde kjøbt Klæder af Holmens Folk, der fik for mange Munderingsstykker, fordi at de, som man fik udleveret, aldeles ikke brugtes tilsøes.

Der var meget ufornuftigt i den Maade, Holmens Folk lønnedes og klædtes paa. Sæt saaledes, at Mandskabet nylig havde faaet Munderinger udleveret og de saa bleve udkommanderet paa et Aar eller længere Togt, vare Klæderne aldeles ikke brugte, naar det var Tid til at det næste Sæt Tøj kom, en daarlig og dyr Administration i mangt og meget. Vi Lærlinge fik dog kun et Slags Tøj, hvorimod de Hel og Halvbefarne fik et Sæt Arbeidstøj af meget stærk tæt ru blødt Klæde og et Sæt af finere, men ogsaa meget godt Klæde – det gaar endnu i Handelen under Navn af Holmens Klæde. De hel og halvbefarne havde paa venstre Arm en Destinction, Qvartermestrene havde over Destingtionen en Knap, de højere Underofficiere Kjoler og Frakker, Højbaadsmændene bare Kjoler og 3 kantede Hatte og Skipperne bare Leutenantsuniform. For hver Gang vi fik Klæder var der Fremgang, tilsidst blev Paaklædningen helt rimelig, men til Søbrug egnede den sig ikke, og jeg har aldrig seet en Holmens Matros, Artillerist eller Haandværker bære Kongens Klæder paa Kjøbenhavns Gader, de brugtes kun paa Holmen

– Ja, dog! Hver anden Søndag maatte Corpset – skiftevis med Artillerikorpset – møde til Kirkeparade.

Corpset stillede indenfor Gammelholmsport (omtrent der, hvor Nationalbanken har Locale nu)[4]. Hele Corpset ligefra Skipperen til den yngste Lærling. Underofficierne eftersaa om vi vare ordentlige, (det Kneb lidt for mig, der kun havde det ene Sæt i Begyndelsen). Saa kom der en Officier, og saa marcherede eller rettere spadserede vi i Rader ind i Holmens Kirke paa et Pulpitur højt under Loftet. Efter Prædiken og Salmen derefter traadte vi af og Stadsen var endt. Gud véd, at der var meget lidt militairisk i hele Optoget. Efter 48 hørte Kirkeparaderne helt op. At klage paa Tvang i Holmens Tjeneste var Synd. Naar man førte sig nogenlunde ordentlig op, kunde man i den Tid, da man ikke var paa Holmen, gjøre og lade aldeles som man vilde, der var ikke en Hund, der gjøede ad en, eller Officier eller Underofficier, der brød sig om, hvorledes eller hvor man færdedes.

Da nu Arbeidstiden kun var fra Kl 5 Morgen til 2 Eftermiddag om Sommeren, aftagende til fra Kl 9 Morgen til 2 Emdg. om Vinteren og dertil helt fri fra 19 Dembr til 19 Januar samt Søndage, Festdage, St. Hansdag, Kongens Fødselsdag og enda hver 4de Lørdag som var Kostdag, vil man se, at Frihed var det ikke det skortede paa i Holmens Tjeneste. Dertil kom enda, at Takkelmesteren gav Lov hver 24 Arbeidsdag, paa Bradbænken havdes en fri [Dag] hver 12 Arbeidsdag. Den megen Frihed var jo til Gavn for hver ordentlig Mand, der kunde virke et eller andet. Lønningen var kuns lille og Betalingsmaaden med Kost in natura ikke fordelagtig. Ja, det var i Sandhed som Digteren synger, den faste, men fattige Stok,[5] thi fattig var man i Nyboder og man maatte hænge i for at bjærge sig igjennem nogenlunde.

Alle Befarne havde Hus i Nyboder og selv Lærlinge, især naar de vare Sønner af Holmens Stok og Moderen var Enke, fik ogsaa Hus. Der betaltes 2 Rdl. maanedlig for 2 Værelser, en Stue paa 2 Fag og et Kammer paa et Fag, altsaa en ikke ringe Leje, meget større end Rente af Kapitalen, der stod i Bygningerne + Vedligeholdelsesudgifter. Dengang jeg kom til Holmen var Lejen kun sadt til fire Mark = 1 Kr 35 Øre[6] maanedlig, altsaa næsten fri Hus. Paalæget kom senere. Disse Boliger i Nyboder vare overordentlig forskjellige – hos nogle Dukkehjem, hos andre usle Vraaer, alt efter Folks Vilkaar, Ordenssands og Intilligents.

Underofficierne havde større Leilighed, dobbelt, ja firedobbelt efter deres Grad i Tjenesten. I Nyboder var den Gang som nu et Komandantskab, Komandant, Fuldmægtig og en Vagt, den noksom bekjendte Nybodervagt, der hvor Arbeidsklokken endnu hænger i den høje Galge, der staar endnu og Klokken lyder endnu, men Vægterne ere forsvundne og en civil Politiassistent med civile Be-

4. På den samme grund som nu, men placeret langs den opfyldte kanal, der gav gaden navn.

5. Citat fra forordet i den trykte udgave af Thomas Overskous lystspil „Pak" fra 1845. Der står: „Med dyb Høiagtelse helliget de brave Nybodersfolk, hvis bramfri Retskaffenhed stadfæster Sandheden i Skildringen af Palle, Ellen og Grethe. Jeg priser ei Stormænd, thi der er jo nok,/ som Skjald for de Rige vil være:/ Jeg elsker den faste, men fattige Stok,/ Og synger til Nyboders Ære! Th. Overskou."

6. Som tidligere er der omregnet med forhøjelse; 1 rbdl = 96 skilling, og derfor går der 48 skilling på 1 kr = 100 øre. 3 mark à 16 skilling er således = 100 øre. 4 mark derfor ≈ 133 1/3 øre. Forfatteren har altså rundet lidt op.

Kortet over Slotsholmen 1841 viser blandt andet Proviantgården. Den og mange af de andre bygninger ligger der stadig - selvom Christiansborg så sørgeligt har skullet bygges op igen. Men den lille idylliske havn måtte vige, og Det Kongelige Biblioteks gamle bygning ligger tværs over indsejlingen. Til gengæld er der nu en fredelig, uforstyrret have. (Sterms Topographie).

tjente grassere nu der, hvor Ulken med den store Skraa, den store Kabuds og den korte Landse spadserede frem og tilbage paa Fliserne og Hurrah! rykkede ud med Nyboder Sprøite under Ildløs.

Jøsses sikken Sjou i Gaden. Naar Vægterne (Byfolk kaldte dem naturligvis Matroser) jollede igiennem Byens Gader og afleverede Sprøiten paa Brandstedet. Eller naar Vagten var reqvi[re]ret til Arestering af en eller anden Malificient i Nærheden af Nyboder, Adelgade, Borgergaden eller de smaa Gader ved Rigensgade (man ser heraf, at Søetatens væbnede Magt stundom arbeidede i den civile Ordenstjeneste). Naar nu de tre væbnede Mænd kom marcherende med en fuld Krøbling[7] eller en Vagabond, der maaske havde snydt Værten i en Leverkjælder[8] for Fortæring, saa var der jo Halløj af Gadeungdommen den Gang som endnu, men kun er Methoden forskjellig.

7. Egl. står der „Kjobling".
8. En „Leverkælder" er ifølge ODS en tarvelig kælderbeværtning, hvor en hovedret var stegt lever.

Gadeuorden i selve Nyboder forefaldt saagodt som aldrig, dertil var Befolkning[en] for spredt, de lave Huse rummede kun faa Folk, som jo alle havde fast Position, der var intet løst Gesindel[9] om endog de fleste Indbyggere vare Fattigfolk. Sjov med Qvinder paa Gaden var helt ukjendt, aldt var Stille i Nyboders Gader. Selvfølgelig var der Lov og Regler for Beboelse og Ophold i Nyboder. Naar Pigebørnene vare Konfirmerede skulde de efter Loven forlade Nyboder, og det gjorde de ogsaa af den Grund, at de maatte se at ernære sig, søge Tjeneste.

Tilladelse til at blive hjemme gaves dog velvillig, naar intet talte imod, Hjemmet var ordentlig etc. etc. Hvad der meget bidrog til at Nyboders Folk kunde komme ud af det, var at der fra Statens Side gjordes meget for Børnene. Drengeskolen i Nyboder var en fortrinlig Almueskole. Alt fra det ottende, niende Aar bleve Drengebørnene antagne som Aspiranter til Flaadens Tjeneste. De kaldtes først Rugdrenge, fordi de fik en Portion Rug lig en voxen Mands og dertil et sæt Klæder, i 11-12 Aars Alderen vare de avancerede til Kostdrenge og fik de en fuld Portion Kost, i 13-14 Aars Alderen kaldtes de Campagnedrenge, fik da en lille Lønning og fuld Equipering.

Paa Skolen lærtes foruden de sædvanlige Dicipliner Fægtning og Geværexersits; Svømning og Gymnastik øvedes stærk. Til Konfirmationen fik den vordende Lærling fuld Eqvipering, han skulde bruge Holmens Tøj. Drengeskolen gav Undervisning i det, man nu kalder Sløyd. Der lærtes at Skomagerere og at sy, hvilke Decipliner kom Drengene i høj Grad tilgode, der lærtes at dreje, Snedkerere og sligt, der bidrog til at gjøre Drengene fingernemme og praktiske, og jeg har den Tanke, at denne gode Orden og Undervisning er Skyld i at kun saare faae af Drengene fra Holmens Skoler ere faldne af paa Vejen igjennem Livet d.e. saavidt min Erfaring naar.

Selvfølgelig, alle holdt ikke Kjølvandslinie og bleve i Sporet, Nyboder, Holmen og Orlogsskibene, mange brød af i andre Stillinger (og det var ikke de daarligste), af disse mindes jeg Contoirchef i Magistraten, Carl Julius Petersen, som har været min Bakskammerat paa „Gefion", senere min Navigationslærer. Jeg husker ogsaa Theodor Andersen, som var Lærling med Briggen „Mercurius" i Vestindien 1852-53 og senere blev Casino Theatrets Directeur og Ejer. Ja, der er mange rundt om, Embedsmænd, Grosserer og Fabrikanter, der er gaaet ud fra Nyboder Drengeskole i Svanegade (der hvor Kongensmølle – Voldens sidste Mølle – stod). Overskou har Ret, det var ikke Pak,[10] som boede i de smaa gule ved Østerport, men et ejendommeligt, særpræget Folk var det alligevel.

Der var ogsaa Pigeskoler, udmærkede ledede og Pigebørnene lærte baade sy og spinde. De fik Betaling for det syede f. Ex. Skjor-

9. Gesinde, tarvelige, ondsindede personer, pak.
10. Pak, en sofistikeret henvisning til Thomas Overskous lystspil „Pak", se note 5.

terne til Søetatens Folk. Fortjenesten opsparedes til Confirmationen og nogle gik ud fra Skolen med en fortjent Kapital af 20-30 indtil 50 Rigsdaler – store Penge i de Tider og god Hjælp til en Tjenestepiges Udstyr.

Kosten, hvoraf en Portion bestod i 60 pd Rug, 8 pd Kjød, 5 pd ditto Flæsk, 4 pd Smør og vel 1/4 Skjeppe Gryn – gode Varer, men Uddelingen gik for sig paa en saa uheldig Maade, hvorved Værdien forringedes. Kosten hentedes paa Proviantgaarden, der laa ved Christiansborg slot (men det er før beskrevet). Først uddeltes Grynene, hvortil Emballage naturligvis medbragtes. Grynkjælderen, en uhyre Hvælving, laa lige ved Havneudløbet vis a vis Tøjhusets Sadelmagerværksted. Bygningerne staar endnu, men ere til andet Brug og Havnen er fyldt. (Stor Skade forresten, det var et meget interessant Parti af Kjøbenhavn, men helt ukjendt for de allerfleste).

Efter at Grynene var uddelt raabtes op til Rug. Compagniets Løber, et Slags Bud, der havde Klasse med Baadsmandsmather og Underkanonerer – „Matrooskoooorpset heeendt Ruuug", brølede Løberen og op paa et Loft gik det Nummervis. Maalene var

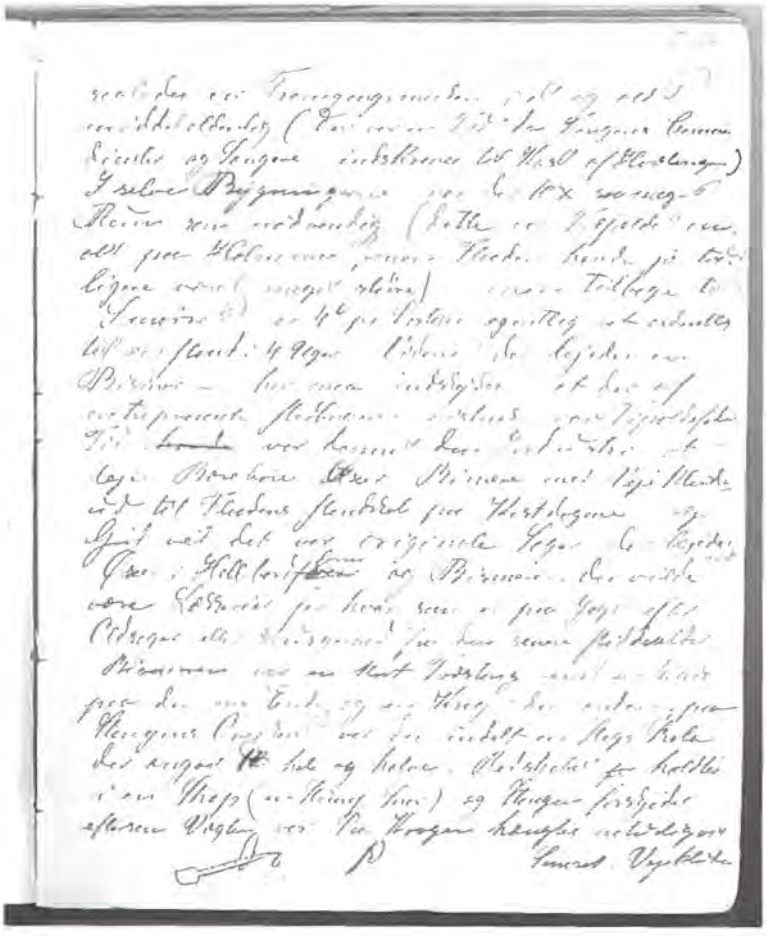

SWR tegnede til oplysning for sine efterkommere denne skitse af en bismer, hvortil en hellebard, som altså blev brugt til af hugge kødet i passende lunser.

vist akkurate justerede, men af dette i en Maaned, ½ do, i 7 Dage, 1 Dag, for det hændte jo ofte, at Kostnyderne havde været udkommanderet, sygemeldt eller permitteret i nogen Tid og derpaa var blevet meldt til Tjeneste efter Kostmaanedens Begyndelse, saa fremkom jo Brøker ved Beregningen og i Portionerne.

Med Rugen medfulgte et Rugkort, som viste Portionens Størrelse og en Toldseddel, som gav fri Formalingsret. (Det var jo endnu i Consumtionstiden, da alt skulde sises og under Toldvæsenet hørte Acisen og Formalingsafgiften). Før min Tid var det Skik, at Nybodermanden selv bar sit Korn til Møllen, afleverede sit Rugkort til Mølleren, der saavidt jeg husker ikke toldede af Kornet, men hentede sin Betaling i Marineministeriet (Admiralitetet dengang), Toldsedlen fik Toldbetjenten. Da jeg kom i Tjenesten, var Skikken selv at ælte Brød og lade det bage ophørt.[11] Udenfor Proviantgaarden stode Bagere, der modtog Rugen og udstedte Bevis for et vist Qvantum Brød som Betaling for Kornet, han modtog da Rugkortet og Toldseddelen, hvis Fordele kom ham tilgode.

Efter at Rugen var [uddelt], uddeltes Smør og Sulet, og denne uddeling var ikke proper, man deltes i Roder a 16 Mand, saa vejedes hele Qvantummet til hele Roden paa en Gang, og det overlodes til Medlemmerne at dele, som de kunde bedst, og det gik saaledes til. Rundt i Proviantgaarden stode Bænke af tykke Egeplanker, der bares Varerne ud i lejede Bærebøre (to Stænger med et Stykke Sejldug imellem), Kjød og Flæsk huggedes ud (med lejede Øxer)[12], højst uappetitlig, og efter Øjemaal deltes saa Lodderne.

Naar hele Roden kritisk havde gjennemgaaet Lodderne og en og anden billig omflytning foretagen og ingen mere begjærede Forandring, hed det, „blind paa!", en af Roden udnævnedes til den blinde Skjæbne, han vendte sig om, og det blev skarp iagttaget, at han virkelig ikke kunde se Lodderne; saa traadte en anden Rodekammerat op som Skjæbnens Exekutor, hvem skal have den, den og den o.s.v, og paa den Vis skedte hver sin Ret og bekom sit Sul, Lærlingen ligevel som Qvartermesteren, thi Roden var sammensadt af alle Grader i Underklasserne.

Det forekommer mig, at hver Mands Ret burde været at faa sin Del vejet ud directe og særlig udleveret, det var Kosten vel værd, thi det var gode Sager. Smørret var det sidste, der blev delt og det gik saaledes til, at hele Roden fik Hovedvægten udleveret samlet. Jeg husker ikke hvori, men sagtens i en lejet Ballie, thi højst mærkelig, det paalaa Mandskabet selv at skaffe sig Redskaber til Delingen af Provianten.

Overhovedet ligesom Proviantgaarden var og er endnu (skjøndt ikke længere Proviantgaard) et saare mærkelig middelalderlig Stykke Kjøbenhavn fra Chr. 4's Tid, saaledes var Fremgangsmaaden i et og aldt middelalderlig. (Der var en Tid, da Kongens Comoedianter

11. Egl. står der „ophorte".
12. Ordene i Parentes står egentlig tilføjet forneden, men er her sat ind i teksten, der slutter en side.

og Sangere indskreves til Kost af Hvælvingen). I selve Bygningerne var der 10 x saameget Rum, som nodvendig (dette var Tilfældet overalt paa Holmene, men Flaaden havde jo tidligere været meget større); men tilbage til Smørret [saa] er 4 pd pr Portion egentlig ret ordentlig til en Mand i 4 Uger. Videre, der lejedes en Bismer – her maa indskydes, at der af entreprenante Medborgere vist nok i vore Tipoldefædres Tid var dannet den Industri, at leje Bærebøre, Øxer, Bi[s]mere med Vejeklude ud til Flaadens Mandskab paa Kostdagene, og Gud véd, det var originale Sager, der lejedes ud. Øxer i Hellebardform og Bismere, der vilde være Lækkerier for hvoe som er paa Jagt efter Oldsager eller Husgeraad fra den senere Middelalder.

Bismeren var en kort Træstage med en Klods paa den ene Ende og en Krog i den anden; paa Stangens Overkant var der indelt en Slags Skala, der angav pd, hele og halve.[13] Redskabet holdtes i en Strop (en Slump Snor) og Stangen forskjodes eftersom Vægten var. Paa Krogen hængtes naturligvis Smørret i Vejekluden. Naar Sulet var delt blev der jo gjerne en Stump Skank tilovers til Betaling for Brugen af Øxe og Kniv og naar Smørret var delt skrabedes Ballien og en Klump Smør trykkedes sammen til Betaling for Vægten –Velbekomme.

For Familier med flere Sønner i Tjenesten var denne Lønningsmaade med Kost in natura ikke saa helt at forkaste, flere kunde faa Lov til at lade Kosten opspares i længere Tid indtil ½ Aar; var der nu f.Ex. tre Kostnydende Medlemmer i en Familie og man lod Varerne opspare i Sommeren, kunde Huset jo blive ypperlig provinteret for Vinteren – ordentlige Folk i Holmens Tjeneste vare altid velnærede.[14] Man fik i slige Tilfælde Varerne leverede i samlet Vægt til en Familie ad Gangen. Man saa desværre ogsaa en Del stille op udenfor Proviantgaarden og sælge den[15] Mad, som de skulde leve af 4 Uger igjennem.

Ja, det var gammeldags Væsen, den hele Færd paa Flaadens Proviantgaard, alt gik formaliter til og man saa Søofficierne spadsere i Gaarden som Tilforordnede. Ved Hovedvagten sad der ogsaa en Kaptainleutenant posteret. Meningen var jo, at enhver skulde ske sin Skjæl – alligevel hændte det, at man leverde 10 pd Flæsk ud i Stedet for 13 pd Kjod og Flæsk, det passede vel Proviantforvalteren Hr. Nyland bedst. (Kostdagene gav bemældte Herre stor Frokost for de tilstædeværende Officiere).

Bemeldte Hr. N. var ogsaa et Stykke Middelalder med et barsk mod Menigmand brutalt Væsen. Han var nok oprindelig Snedkersvend og arbejdede paa Proviantgaarden hos Forvalteren, der var en Datter, Forelskelse i Snedkeren o.s.v., men Snedkeren blev Svigerson, Proviantforvalter, Grosserer, Børsmand, Leverandeur og især stor Brændehandler, der benyttede Proviantgaardens store Pladser og Havn og næppe svarede Afgift af nogen af Delene.

13. Man kan undre sig over, at forfatteren forklarer bismerens indretning så nøje, eftersom den da er set i brug i allernyeste tid – mon dog ikke, man sine steder stadig vejer fisk af med en sådan? Til overmål vedfojede han tegningen, der ses side 92.
14. Her egentlig en * for at angive, at den følgende sætning, der er anbragt som tilføjelse nederst på siden, hører hjemme her.
15. Egl. står der „det".

Manden var en Del bekjendt og ejede mange Brændeskuder, der foer paa Pommeren.

Naa! tilbage tilbage til min egen Ringhed, der er sér jeg, løbet meget med i Pennen, som ikke har almén Interesse og ikke angaar mig mere end den hele faste Stok, men Minderne fra de Dage, da jeg, den fattige lille Dreng var saa at sige kastet ind paa den fremmede Strand, tog Magten fra mig, gaar vi saa videre.

Jeg boede fremdeles hos Grim i Nyboder – nuværende Gernersgade 15, Salen; men tror jeg ikke at de vare saa tilfredse med Betalingen, Kosten og 2 Rdl om Maaneden, som da jeg arbejdede paa Bradbænken og betalte med Penge. Der var ogsaa lidt Plads i deres Lejlighed, et Barn var der kommet mere, det var ogsaa generende at have et fremmed opvoxende Menneske saa nær op ad dem, og jeg blev sagt op til at flytte, naar jeg fik Udkommando til et Skib. Jeg kan med det samme slutte Familien Grims Saga forsaavidt den er mig bekjendt, G. lever endnu.

Grim var fremadstræbende og speculerede paa Kammeraternes og egen[16] Gavn og han havde alt stiftet en lille Sygekasse, hvori han selv var Directeur og Kasserer, dette bedes taget i bedste Mening. Kassebeholdningen, som var hele Formuen, var i min Tid 15 rdl 26 sk, om den steg mere, ved jeg ikke. Jeg ved at Grim selv var den første Nyder af Sygehjælp, han var saa heldig, uheldig vilde jeg sige, at blive stukket af en Baadshage i Ankelen just da de halede med Lægterne fra Thorvaldsens Museum. Saadant Saar, selv om ikke betydeligt, gjør altid Foden stift og Grim gik paa Hospitalet, hvor han usselt nok maatte qvittere ½ Kost og Lønning, heldigt, at kunne tære paa den fede Kasse.

Nok, sagt, Grim havde Planer. Han ville stifte og bygge en Fribolig for gamle Holmens Folk, vi regnede og regnede, og jeg hjalp ham trolig; men efter den af mig opstillede Kalkule vilde det vare 250 Aar inden Stiftelsen vilde kunne træde i Virksomhed. Grim selv gik mere lige paa – og stillede slet ingen Kalkule, han kilede sig ind overalt, gik til Officiere og enhver, der ragede noget op iblandt Flaadens Folk, og lidt efter lidt lirkede han Folk med og vandt Terrain. Tiden var den Gang aldeles ikke, som den snart derefter blev og er endnu – at bygge et Hus var et stort Foretagende – der var Penge, men de sadde fort hos Rigmændene, laa ikke som nu hobede i Banker og Sparekasser, hvilke Institutter jo maa arbeide med Kapitalerne for at vinde Renterne.

Hos de gamle Soofficierer var der slæt ingen Drift til at hjælpe Underklasserne, ja de vidste end ikke, at de trængte til Hjælp, (imellem de høje Herrer var der flere, der indtog høje Stillinger i philantropiske Selskaber, især var der den af mig før nævnte Komandeur Søren Ludvig Tuxen, der var Frimurernes Stormester) en af Admiralerne var endog saa naiv at sige til Grim, „vi har sørget

16. Ordet har i manuskriptet ikke færre end tre understregninger.

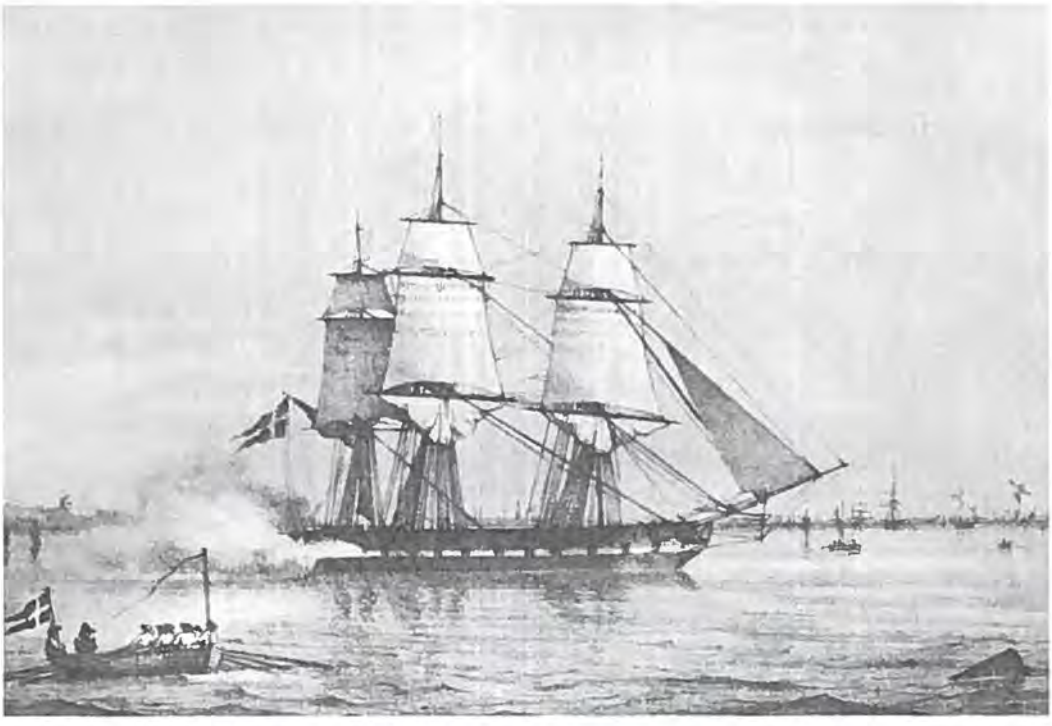

for Eder, ja fra Vuggen til Graven er der sørget for Eder" – Herregud, naar en gammel Menig af Underklassen afgik, fik han maaske 2 a 3 Rigsdaler om Maaneden og fri Hus, det var at sørge for Folk til Graven, ja til Døden af Sult og Nød. Naa! det var vist ikke ondt meent, men Tiden og især de gamle Flaademænd var upraktisk.

Resultatet blev imidlertid at omved 1870 stod der en stor smuk Bygning reist ude paa Christianshavn paa en Marinen tilhørende Grund og i Bygningens Gaard er der en Pavillonbygning, hvori Grim flyttede ind som Boligens Inspecteur. Da Sagen endelig blev hørt og forstaaet – Grim havde jo søgt virkelig kyndige Folks[17] (Architekter og Mestere) Bistand, saa maa det siges, at Søofficererne traadte til og hjalp, Marinen gav en Byggegrund, Huset reist og Grims Ungdomsplan udført glimrende, altsaa 230 Aar eller saa førend jeg havde kalkuleret. Da Bygningen var reist og blev beboet var der kun to Friboliger, endel med moderat Leje, Resten fuld Leje. Hver Flyttedag blev der en Frilejlighed og nu i 1896 ere vist alle Lejligheder fri. Grim traf jeg paa flere gange i Livet, som senere skal meldes.

Det var altsaa i 1845 om Foraaret, man begyndte i Flaadens Leje at pusle med de Skibe, som skulde ud paa Vagtskibsstationer, Briggen til Vestindien, det Aar „Ørnen", Vagtskibet Korvet „Najaden" til Helsingør, Korvet „Flora" som Kadetskib og fremfor alle dobbelt Korvetten[18] „Galathea", der skulde paa Jordomsejling, og endelig Briggen „Mercurius", der skulde til Færoerne og Island. Det

17. Egl. står der „kyndiges Folk".
18. Dobbeltkorvet, i udtrykket ligger, at „Galathea" havde et lukket, et „overdækket" kanondæk og således et dæk mere end de øvrige korvetter, der alle havde ét åbent kanondæk. Forsåvidt kunne man kalde „Galathea" en letfregat, men gjorde det altså ikke.

Korvetten „Galathea" blev unægtelig kendt i sam- og eftertid for sin jordomrejse. SWR ville gerne have været med, men kom det ikke. Det ville ellers have været rart med en god beretning fra hans hånd om det berømmelige togt. Til gengæld lagde han så ikke fingrene imellem i sin beretning, da der blev en del ståhej efter hjemkomsten. (Efter J.H.Schultz: Den danske Marine 1814-1848).

var altid med Spænding, man imødesaa Udkommandoerne, alle haabede vi paa „Galathea", men mange ere de kaldede, faa de Udvalgte, jeg var ikke iblandt dem. Jeg stod i Reserve til G., men der var ingen, der faldt fra. Den sejlede uden at tage mig med.[19]

„Galathea" blev ført af Kaptain Sten Bille, bekjendt for en rask Mand, men hans Søfart var ikke overdreven stor efter hans Alder, han var over 50.[20] Han havde dog været Næstkommanderende paa Fregatten „Bellona" paa et Togt omkring Cap Horn, vist i 1841-42,[21] saa var han opvartende Cavalér hos Prinsesse Juliane,[22] naa! de ældre Officiere kunde ikke faae Komandoer hvert Aar.

Paa „Galatheas" Tour var der intet Uheld, alt forløb udmærket, Tiden var løbet lidt bort fra de gamle Officiere. I „Galathea" gik det paa gammeldags Manér til med Tamp og Bojeslutning, men i Folkene gjærede frie Ideer, som ikke kunde kues med Tamp, da saa „Galathea" kom hjem i 1847 om Sommeren efter en smuk – hæderligt Togt, havde det nær gaaet Hr. Bille ilde. Da Flaget var strøget og altsaa Krigstugten ophørt, samledes en Del af det indroullerede Mandskab, som jo nu vare fri Folk, sig paa Toldboden – det faste Mandskab holdt sig af gode Grunde udenfor Spillet – men Nyboderkonerne var ikke under Holmens Ret, og med Geleide af Matroser fra „Galathea", Nyboderdamer og Skidt og Spetakkelejdere med Piften i Fingrene og alskjøns Halløj fulgtes Kaptajnen opad Amaliegade og maatte retirere ind paa almindeligt Hospital.

Bladene toge sig svært af Sagen. Paa Bille og vist flere gamle Rygvarme[re] havde Spetaklerne den Virkning, at da der i 1848 udrustedes en hel Flaade, var ald Tampen saa godt som ophørt. Bille selv var en meget afholdt Chef, thi han var ingenlunde ond, og skal have yttret, at han indsaa nu at Folkene regjeredes bedst med Mildhed, kun at Komandoen førtes fast og Stødt.

Samme Aar 1845 fandt det første nordiske Studentermøde Sted. I Dyrehaven blev der rejst et uhyre Telt, selvfølgelig ved Hjælp af Holmens Folk, og deri skulde Studenterne beværtes. Sct. Hansdag var Fridag, og den Dag gik jeg mig en Tour ud i Dyrehaven og traf der flere af mine Underofficiere ifærd med at reise Teltet. Jeg var godt kjendt af dem og de beskjæftigede sig en Del med mig – at jeg var fra Landet og dertil Jyde var jo noget aparte – og jeg var jo endskjøndt ny Lærling lidt fremmeligere end mine jevnlige med Hensyn til Arbejde, idet jeg havde været et Aar paa Holmen (Bradbænken) imellem voxne Folk. Naa! en vis Baadsmandsmath Sengeløv saa mig og i en Snup var jeg hvervet (rettere presset) og i Arbejdet ved Teltet. Jeg troer ikke, jeg blev videre kjed af det, det morede mig endogsaa og jeg blev godt beværtet og kjørte med hjem.

Kort efter blev jeg udkomanderet med Briggen „Mercurius", der blev komanderet af Kaptainleutenant Prøsilius, en meget

19. Var forfatteren kommet med, havde hans beskrivelse antagelig forlængst sikret ham en udgivelse.
20. Han var ikke forstevalget, Christian VIII havde udtrykkeligt ønsket, at hans adjudant, C.C. Zahrtmann ville tage kommandoen, men han undslog sig. Se Christian VIII.s dagbog 12. og 16. maj 1845. Kongen ville have den, han havde størst tillid til. Zahrtmann begrundede afslaget med sin alder, og Christian VIII fandt det ikke rådeligt at udpege ham mod hans ønske.
21. Nej, „Bellonas" togt var i 1840-41 med Christian Wulff som chef og ganske rigtigt med Steen Andersen Bille som næstkommanderende.
22. Nej, Sten Bille var opvartende kavaler hos prinsesse Caroline, Frederik VIs datter.

„Mercurius" løb af stabelen i 1837 og udgik af flådens tal i 1861 – den blev solgt til handelshuset N.W.Sass & Sønner. Ikke så få af flådens sejlskibe blev udrangeret så at sige før tiden på grund af dampskibenes stigende betydning, men så fik de altså en rolle at spille i civil fart. „Mercurius" hørte til de såkaldte „vestindiebrigger" og førte 12 kanoner.

udmærket og human Officier. Da der gjaldt om at faa det unge Mandskab øvet, blev alle de hjemmeværende Lærlinge sendt ud med Briggen, vi var en Snes Stykker. Den sædvanlige Soldatæske, en Sergent og 12 Mand afgivet af Hæren var ikke medtaget. Næstkomanderende var Prml. Stenback, han var ikke yndet, og da han ikke ret kunde faa Lov at rumstere med Mandskabet, kjørte han os stakkels Drenge i Ring. 3de L. i Komandoen (populair kaldtes denne Charge 3 Ditto) var Ltn. Sommer, en venlig og meget smuk Mand og meget befaren efter de Tider at regne, døde som Admiral, 4' var Ltn. Schönhejder ogsaa anset Officer, 5' Ltn. Jakobsen,[23] 6 Ltn Groth og endelig Kadetunderofficer Mikkelsen[24] – der var altsaa Fregatbesætning af Officiere til en Brig paa 12 Kanoner, men det gjaldt som sagt at faa dem paa Togt.

Naa, jeg forlod altsaa det Grimske Hjem og saa bar det ad Søen til.[25] Baadsmanden hed Carl Wulf og Skibmanden (den Underofficier, der havde Lasten under sig) var den for nævnte Sengeløv. Wulff og S. annammede mig til Oppasser, Baad[s]mandens og Styrmandens Oppassere kaldtes Junger – Jeg var altsaa Baadsmandsjunge, og det var ikke den værste Part, fordi at Vedkommende holdt Haanden over deres Opvarter.

Vi kom ud i Nordsøen, stod for en rum Vind og frisk Kuling forbi Næsset (Lindesnæs), jeg var ikke det mindste søsyg og syn[t]es det var et dejligt Liv. Baadsmanden var god imod mig; men som jeg i en af de forste Dage, vi vare i Søen, gik og balancerede med to Mukker[26] Ol, kom Ltnant Jakobsen og praiede „hor du der, er

23. Wilhelm Christian Lemvigh Jacobsen, hvis tilstedeværelse mærkværdigvis ikke fremgår af Topsoe og Marquard.
24. Formentlig Wilhelm Michelsen, men hans tilstedeværelse dokumenteres ikke af Topsoe og Marquard.
25. Afsejlingen fandt ifølge skibsjournal for „Mercurius" 1845 (nr. 1133) sted den 13. juli.
26. Mugger, store krus, kander, opr. ofte af tin.

du søstærk?", „javel! Hr. Leutenant", „saa skal du være Oppasser for Ltnt. Groth og mig".

Tak Skjæbne! Farvel du rare Kromholt[27] nede i Baadsmandens Hellegat, hvor hverken Skibszergent eller Næstkomanderende stak Næsen ned. Nu Maatte jeg passe Dhr. Leutenanter og ingen af dem vare særlige elskværdige imod mig. Jeg maatte varte op ved Bordet i Officiermesssen i Stormvejr alene, de andre Oppassere vare søsyge, og saa den Næstkomanderende, han var altid efter os, saa havde vi ikke pusset Koojet i Dækket, der førte ned til vore Ltn. Lukaf, saa maatte vi præsentere vore Hænder, om de vare rene, og Herregud, der vare kun Søvand, salt Atlanterhavsvand til Vadsken, og der gjør Sæben ingen Nytte.

Vor Exersits, Sejlmanøvre maatte vi naturligvis følge med i, saa det var ikke bare Løjer, men man var ung og mit Sind var egentlig munter og let, jeg kunde blive forfærdelig mismodig, saa mit Hjerte var ligefrem bristefærdig, men det minste Glimt af Deltagelse paa hvad Maade den end blev yttret var nok til at bringe mig til Hægterne igjen. Jeg havde to Officierer at passe, og skjøndt Skriften siger, at ingen kan tjene to Herrer,[28] skulde jeg dog gjøre det, det gav Conflicter. Jeg var daarlig forsynet med Tøj, Søtøj kjendtes ikke til Orlogs den Gang. Briggen var lille og to Søer over saasnart det kom til et Reb i Mærssejlene, hvad vi omtrent havde hele Rejsen. Saavidt jeg erindrer, var det Næstkomanderende, der havde krakilet mig, jeg husker kun, at jeg sad i den sorteste Stemning paa Kistebænken udenfor Messen. Hovmesteren Nielsen tog en fin Beskøjt, smurte den og lagde Ost paa og stak mig den ud – denne lille Venlighed gav mig livsmodet tilbage.

For hver som ikke kjender Orlogslivet, og det gjør ingen af mine eventuelle Læsere, eftersom det alt i vor Tid afviger i uhyre Grad, kan det maaske have Interesse at give et Rids af hvorledes det var i det Herrens Aar 1845 og omtrent det samme Standpunkt stod det paa i 1852, da jeg sagde Flaaden et foreløbig Farvel.

Begynder vi altsaa at beskrive Livet ombord for Matroser – Jan Rap.[29] Saa saare Eqviperingen var fuldendt og foreløbig og Udvortes Orden var tilvejebragt, Skibet malet og Sejl underslaaet og Dagen til Togtets Begyndelse kom det udkommanderede Mandskab ombord. For det faste Mandskabs Vedkommende var det det samme omtrent, som havde arbejdet med Skibets Tiltakling og Eqvipering. Officierne vare komne ombord, (Næstkomanderende havde være ombord fra Begyndelse af Eqviperingen og forestod den – nominel, i Virkeligheden var det en Baadsmand, der taklede Skibet), sidst af alle Chefen. Parade af hele Besætningen og med Høitidelighed hejstes Flag og Vimpel – og saa var hver af Besætningen (selv de civile Betjente, Læger, Hovmestre, Styrmænd) under Krigsloven.

27. Forfatterens note: „Krumholdt betyder Krog, gjemme sig et Krumholdt. Krybe i Krogene".
28. Ingen kan tjene to Herrer. Matthæus 6,24.
29. Jan Rap, netop en betegnelse for matroser og andre menige sofolk. ODS har Jan i maritim sammenhæng, men nævner ikke sammensætningen Jan Rap.

I Begyndelsen af Togtet blev altid et Udtog af Søkrigsartiklerne oplæste og Besætningen taget i Ed. Handlingen sluttedes med det af Chefen udtalte Ønske – Gud bevare Kongen! hvilke Ord gjentoges højt af hele Besætningen (ufravigelig hændte det, at nogle af de, som ikke før havde bivaanet denne Act, besvarede Chefens Ønske med Hurrah).

Mandskabet indeltes i Bakker i Regelen a 8' Mand, som spiste sammen og modtog Ranzoner i Fællig undtagen Øl og The og Smør, der uddeltes til hver enkelt Mand efter N°. Hver Mand modtog en Controlbog, hvori stod trykket, hvad enhver tilkom og havde oppebaaret og hvad man burde have af Klæder etc. etc. Det var meget nødtørftig, hvad der stod i Bogen, men det gjaldt ikke i mindste Maade, der forlangtes aldt andet end det Bogen nævnede, og havde man det ikke, blev det udleveret af Proviantforvalterens Beholdning for den Pris, der var bestemt – i Regelen den i Boutikkerne gangbare.

Hver Mand modtog et Skytseddel, hvorpaa stod opført til hvilken Kanon, man hørte, til hvilket Seil, det Vaaben, man skulde fore, Entreskifter 1 – 2 – 3. Entreskifter havde hvert sit Signal, hvilket Fartøj (Baad), man skulde ro paa. Ens Plads under Ildsvaade, det Vagtsqvarter – Kongens eller Dronningens Qvarter og endelig Vagtskifte, for tilankers gjorde kun ¼ Del af Mandskabet Vagt. Kortsagt, Skytseddelen, som man var pligtig til at gjemme og at kunde udenad selvfølgelig.

Vi Danske maa i Sandhed være et Søkrigerfolk, for naar et Orlogskib kun i nogle faa Dage havde været under Komando, gik det som efter en Snor. Endskjøndt Holmens Corpser i det Ydre var aldt andet end militairiske, forstod de deres Ting ombord i Skibet, og godt Haandelav havde ogsaa de Værnepligtige, men Kanonexersits i et Skib var jo ogsaa Haandtering med Tallier og Haandspager, noget hver Sømand kjendte; men alt gik med Præsition; f. Ex. jeg har aldrig hørt en dansk Salut gaaet i Smadder – hvert Skud kom med ligelange Mellemrum. Styrbord Fyr, Bagbord Fyr, komanderede Kanoneren, idet han med højtidelige Skridt gik fra Styrbord til Bagbordssiden, ikke en Lyd hørtes fra Nogen anden end ham og Kanonerne. Lommebogen holdt han i Haanden og noterede hvert Skud, der skulde afgives. Der benyttedes kun 4 Mand paa hver Side, de tre gjorde Skytset klart, den 4 trak Skytset af efter Kanonerens Vink. I fremmede Orlogsmænd bruger man klart Skib ved Salut, og da alle Kanoner ere Skudfærdige, hænder det næsten altid, at en eller anden i nervøsitet trækker af.

Først paa et Orlogstogt er Tjenesten gjerne stræng, alt skal bringes i endelig Orden og Mandskabet indexseres. Sejlmanovrer skulde indøves o.s.v. Efter nogen Tid[s] Forlob naar man til Skarpskydning med Kanonerne og Haandvaabnene. Der holdes klart

Skib d.e. alt klar til Slag. Ilden slukkes. Krudtmagazinerne aabnes, disse ere altid under Officersmessen i de mindre Skibe. Kugler langes op og lægges i Tougrammer paa Dækket. Efter klart Skib kimes der gjerne til Brand – saa skifter Scenen, Sprøitestenger hales op, der komanderes Ild i Hellegattet[30] eller Ild i Arkeliet[31] – eller der eller der, som det behager Chefen. (Jeg har aldrig hørt, at der er blevet supponeret Ild i Butleriet[32], vistnok af den Grund, at der er Brændevinen gjemt og det kunde være farligt at lukke Ulkene ind der).

Var saa Skibet i Orden og Besætningen tilstrækkelig indexerseret, tog man det med Roe, og Folk havde det i Regelen helt godt. Det kom saa særdeles an paa Næstkomanderende, thi det er egentlig denne Officier alle Skibet[s] mindre Anliggender angaar. Er N. en duelig rolig Mand er der snart Orden i Affairerne, er han en Grillefænger, en Projectmager etc. etc. er Livet ombord en fortsadt Plage. Man har haft Orlogstogter, hvor man endnu i Kattegattet paa Hjemreise lavede om og fixede op uanset Skibet om nogle Dage derefter skulde oplægges.

Paa min første Orlogstour, den jeg nu omtaler, var der jo ikke megen Rumsteren. Togtet var kun bestemt til to Maaneder. Vi havde klart Skib og Kl. Skib med Skydning efter udkastede Tønder og Seilmanøvre en Gang. Vejret var næsten altid Storm. Vi passerede Hetlandsøerne[33] og nogle Dage derefter kom vi ind til Thorshavn paa Færøerne.[34] Øerne afgive et smukt Skue i godt Vejr. Indbyggerne se slanke og qvikke ud. Deres Dragt, der er tætsluttet Kofte, Knæbenklæder og Sko af garvet Lammeskind gjør at deres Bevægelse[r] synes og er vel ogsaa lette. Vi saa Øboerne paa Havet i deres prægtige Baade jage Grindehvalen, som de ved Stenkast stræbte at kyse ind imellem Øerne for paa dertil egnede Steder at jage den iland. Kjødet af Grinden hængte i store Strimler langs Hussiderne for at vindtørres, det er et vigtig Næringsmiddel for Beboerne og seer afskaaret ud som Oxekjød.

Handelen var den Gang Kongelig Monopol og der var kun en Butik i Thorshavn. Priserne syntes mig moderate, men mit Indkjøb var ganske vist ikke stort. Nogle Skonrogger (et Slags grove Tvebakker). Vi saa os dog godt om den Eftermiddag, vi havde Landlov; endnu 52 Aar efter husker jeg det tydeligt. Paa Øerne var der den Gang et lille Fort eller Skandse, som havde Besætning af 12 Jægerklædte Artillerister, der tillige var Amtmandens Sluproere, fra Skandsen gaves Salut for Orlogsbriggen.

Nu er Skandsen og den Kgl. Handel afskaffet. Om Færøboerne faar deres Varer billigere ved jeg ikke, men Friheden er bedst. Salutten gaar ligesaagodt og bedre end før, thi nu har man boret dybe Huller i Klipperne, fylder dem med Krud og Bum, Bum, Bum Saluteres nok saa frisk.

30. Forfatterens note: „Baadsmandens og Tømmermandens Forraadskammer kaldes Hellegatter".
31. Forfatterens note: „Arkeliet er Kanonerens Forraadskammer".
32. Forfatterens note: „Butleriet er Proviantforvalterens Forraadskammer".
33. Hetlandsoerne, den gamle nordiske betegnelse for Shetlandsoerne.
34. Ifølge skibsjournalen var ankomsten den 20. juli og „Mercurius" lettede igen den 23.

Prospect af marinemaleren Frederik Theodor Kloss, som i 1834 var på sørejse nordpå med prins Frederik Carl Christian – bedre kendt som den senere Frederik VII. Reykjavik var ganske rigtigt ikke nogen stor by, og domkirken, der ses lidt til højre i billedet kunne så absolut ikke imponere erindringsskriveren. Til venstre ses bl.a. en lille hest med oppakning. (Landsbókasafn Íslands).

Efter nogle Dages Ophold i Torshavn stod „Mercurius" igjen tilsøes efter Island, under Udsejlingen passerede vi et af de bekjendte Fuglebjerge. Ligesom Terassespring saa det ud og Trappevis sad Fuglene og klædte hele Fjeldet. Der gik et Skud og i hundredtusindevis[35] susede det ud fra Klipperne, Skyer af Fugle. De kom dog meget snart i Ro og ved maaske, at fra Søen truer ingen Fare. De fanges jo med Net af Folk, som fires ned i et Toug. Dette saa vi destoværre ikke, men hørte at en Hollænder kort forinden i Thorshavn havde meldt for Øvrigheden, at man havde hængt en Mand ned ad Klippen – saadan tog det sig for ham.

Efter nogle Dages Sejlads fik vi Island i sigte, passerede de isolerede Klipper Grenaderen eller Grenaderhuen og Melsækken og kom saa ind til Rejkjavik, Islands største By.[36] Den ligger smukt i Bunden af en Fjord og præsenterede sig som en Mellemting af smaa Kjøbstad og Landsby, alt meget tarvelig. Byen havde ogsaa et lille Batteri, hvorfra der saluteredes. Paa Fjorden laa der franske Orlogsmænd, hvad der nok er Tilfælde hvert Aar. Franskmændene driver jo et særdeles stort Torskefiskeri under Island, alene fra Dynqiercee (Dynkirken) udsendes flere hundrede Skonnerter med omkring 15 Mands Besætning, der fiskes Torsk og Helleflynder med Line. Fisken saltes ombord og giver ikke nær saa smukt Produkt som den islandske Fisk, der tørres paa Klipperne (deraf Navnet Klipfisk). Paa Bugten laa under Ladning til Spanien Adskillige Skonnerter, men den Gang var der ikke det Jag med Ladning, som nu omstunder. Jeg saa gamle Koner, som vel bare 3-5 Fisk paa Armen med Kridtpiben i Munden rokke fra Pakhusene ned til Baadene, som saa færgede Ladningen ombord. Naa! Islandshandelen dreves jo den Gang som vel endnu at Skibene havde aldskjøns Gods med, som solgtes i smaadt fra Skib, og saa var der jo Tid til at ligge her.

35. Egl. står der „hundetusindvis".

36. „Mercurius" ankom på Reykjaviks rhed den 3. august og afsejlede igen den 13.

Vi havde Landlov i Rejkjavik, endog flere Gange og vi besaa da Stedets Mærkværdigheder – de vare i Sandhed ikke mange – en afskyelig Domkirke (i Bygning mener jeg naturligvis), Tjæret og simpel, vi vare i Kirke og indeni præsenterede den sig bedre, men noget, der mindede om Biskopper som Jon Areson eller overhovedet noget som mindede om gammel Vikingefærd eller anden islandsk Storhed, saa jeg intet til.[37]

For et Par Skilling lejedes der Heste ud og som sædvanlig naar Sømænd kom i Land skulle de ud at ride. Jeg slap endnu billigere til Ridetour, skjøndt man kan disputere om, om det egentlig var Riden, min Færd gik ud paa. Vi var paa Island i Højsommeren i den tørreste Aarstid, paa den Aarstid, da man bjerger Tørv til Husholdningerne[38] – og det gaar saaledes til. Der findes ikke (i det mindste den Gang) nogen Vogn paa Island, aldt maa transporteres over Hesteryggen og paa hver Side hænger der er Kasse af Trenmeværk med en Bund, der er indrettet til at falde ned, saaledes at Tørven falder ud.

Jeg (og flere Lærlinge) stod og gabede paa en meget ung og en meget smuk Pige (saadan paa vor egen Alder), som i Spidsen for en Cavalkade drog ud paa Tørvefærd, selv red hun paa en lille fed deilig Hest, striglet og fix Opsadlet, bag efter kom saa Tørveøgene, den ene bunden til Halen af den anden. Den lille Hex saa os og spurgte skjælmsk, om vi vilde med – Joh! Joh! (naar har vel en Sømand om end nok saa ung kunde[t] modstaa en venlig ung Pige), saa sid op; i et nu var Cavalcaden og Kasserne fyldte med Ungdom af Holmens faste Stok og afsted gik det over Stok og Sten ad Stier, der saa helt betænkelige ud og der var Øjeblikke, da Kaadheden helt holdt op og vi saa betænkelig ned ad Fjeldsiden, men Hestene vare sikre paa Benene og Førersken var sikker paa Hestene og vi kom lykkelig ud til Tørvestakkene.

Kom vi hurtig til Hest, kom vi dog hurtigere ned, thi Hexen var som et Lyn nede af sin Ganger, snappede Pindene, som holdt Bundene paa Kasserne ud og ruts,[39] der laa hele den faste Stok paa Jorden. Pigen afsted til Hest og vi efter, men det var en forgjæves Jagt, som vi hurtig opgav. Jeg foreslog ridderlig, at vi til Tak for Transporten skulde læs[s]e Tørvene i Kasserne, det blev hørt med Aclamation og det var snart bestilt.

Touren hjem var ligesaa interessant. Pigen red i Skridt og vi gik i Flok hos hende – hun fortalte om Island og vi om Danmark. Vi mødte mange Ryttere fra „Mercurius", de mest groteske Skikkelser, især var vores anden Styrmand morsom, han vilde tvinge Hesten opad, noget han holdt for at være en Bakke, men saa var det Laden til en Bondegaard og først da Hesten gik med Forbene igjennem Taget, blev han Klog paa, hvad Bakken var.

Island er som bekjendt fuld af varme Kilder og i Nærheden af Rejkjavik paa Bugtens anden Side er der et Kogende Kildevæld.

37. Bemærkningen om Vikinge færd må skulle fortolkes generelt, og kan naturligvis ikke være møntet på domkirken.
38. Egl. står der „Husholdningerne" – lømeskift.
39. Egl. står der „rutes".

Der bleve vi roede over med Vasketøj og Kojer og aldt blev vasket, for første Gang skulde jeg øve den Idræt og slap helt godt fra det. Vi klædte os helt af og sad i Bækken og vaskede. Over selve Kilden var der bygget et Vadskerhus, hvor Egnens Qvinder færdedes. Vandet var der kogende, vi holdt Æg ned og fik dem deilig blødkogte. En Matros blev narret forinden han trak sine Strømper paa, vilde han skylle Fød[d]erne, men der var sket en ny Erruption, saa Vandet var bleven hedt og han skoldede sig temmelig slemt.

Vi blev paa Island en 14 Dages Tid. Officierne besøgte Gejser, vi gjorde Besøg i de franske Orlogsmænd og de hos os, der blev danset ombord, men de franske Sømænd var daarlige Dansere, kunde slet ikke, men stod kun og vrikkede. Nei, det blev de blaa Drenge fra Nyboder, de kunde, imponerede formelig Franskmanden.

Hjemrejsen gik igjen over Færøerne, og after en hurtig Sejlads naaede vi Hjemmet.[40] Her skete det store Uheld, at en Matros faldt ned fra Foremærseraa og slog sig ihjel.

Under disarmeringen forefaldt en Hændelse, der for mig kunne være blevet skjæbnesvanger, om ikke jeg var blevet hjulpet, da det kneb for mig. Vi havde en Hovmester i Officiersmessen, som hed Nielsen, en skikkelig Person, som navnlig havde været god imod mig. Han havde været Opvarter i Dampskibet „Chr. d.8", som en Tidlang førtes af vores 1ste Leutenant Sommer, som havde ansadt Nielsen som Hovmester i „Mercurius". Tro sine Opvarterdage havde Nielsen vel den Vane at snuse i Gjemmer og Kroge, og jeg havde truffet ham engang i mine Leutenanters Lukaf med en Skuffe udtrukken, som han snusede i.

Saa siger en Dag min Leutenant Jakobsen til mig, „hvor er de Penge, som du har taget af min Skuffe" (de tilhørte en Constabel Hvalsø). Jeg stod i at græde og forsikrede, at jeg ingen Penge havde taget, „saa, hvorfor tviner du da – Gaa i Land med mit Vasketøj." Forskrækkelig ulykkelig løb jeg opad Toldbodvejen, da jeg pludselig kom i Tanker om, at jeg havde seet Nielsen med Skuffen ude rodende i den. Jeg fik Tøiet afleveret i en Ruf og vendte igjen ombord i Briggen, hvorvel jeg var fri for den Dag. Ltn. Jakobsen var ikke ombord, men min anden Herre Ltn. Groth havde Vagt. Jeg fortalte ham, hvad jeg havde seet Hovmesteren gjøre – og jeg blev demiteret.

Saa den sidste Dag før Komandoen skulde stryges og alle Mand var ombord, bleve der sadt Ret i Officiersmessen.[41] Næstkomanderende præsiderede og Proviantforvalteren førte Protokollen. Jeg blev kaldt ind, og for prokollen fremstod Matroslærling N° 288 Sophus Waldemar Rasmussen, født i Ringkjøbing o.s.v. (Jeg tror, at det, jeg var født i Ringkjøbing paa Forhaand stemte Retten gunstig for mig, det var noget helt usædvanlig, maaske aldrig for hændet, at en Matroslærling eller overhovedet nogen Lærling var

40. Thorshavns nåedes 1. september, og afsejlingen fandt sted dagen efter med ankomst i København den 8., da man kunne fortøje ved „Elefanten".

41. I skibsjornalen er refereret første del af forhøret og der er fuldstændig overensstemmelse med SWR.s oplysninger. Men lidt ind i afhøringen af hovmesteren standser referatet af mystiske grunde med bemærkningen „så slutter Forhøret for idag". Der blev simpelthen ikke indført mere i protokollen.

fra Jylland.) Jeg blev adspurgt, om jeg havde taget de manglende Penge, hvortil jeg naturligvis svarede Nei!, om jeg vidste hvem der havde taget dem – jeg sagde Nei!, om jeg ikke havde Mistanke til nogen, atter Nei, stadig blev jeg freidigere og skarpere blev Forhøret. Om jeg vidste om nogen fremmed havde været i Leutenanternes Lukaf uden at være bemyndiget dertil. Ja, det vidste jeg. Hovmester Nielsen havde en Søndag under Gudstjenesten, da kun han og Skibskokken havde været under Dækket, været inde i Lukaffet og havde en Skuffe udtrukket. Han spurgte mig[42], om jeg havde nogle Cigarer – hvortil jeg sagde Nej – saa var han gaaet ud i Messen og jeg gik udenfor og kiggede ind imellem Jalutidørenes Tremmer – hvorfor kigede du – for at se om Hovmesteren vilde gaa ind i mine Leutenanters Lukaf igjen – og saadan dreves Forhøret krydsvis.

Saa kom Hovmesteren ind og vi bleve konfronterede. Han benægtede at have været inde i Lukaffet, men sagde, at jeg en Gang havde givet ham en Cigar – saa var F. løs imod mig – om jeg havde Cigarer med mig – Nej det havde jeg ikke – hvor jeg havde faaet den Cigar fra – og her stod jeg – jo, den havde jeg funden – om nogen kunde finde noget i et Orlogsskib, om jeg ikke vidste, at saadant skulde bringes til Lundevagten[43] og der gjemmes. Og de tog paa Veje med mig sølle Dreng, men det var jo en Ret, man skulde gaa formaliter frem og der var jo reist Tyvssag.

Naar jeg før skrev, at det var under Gudstjenesten, jeg saa Hovmesteren, var det en Huskefeil, men hvad der en Gang var sket under Gudstjenesten blev min Frelse. Jeg sagde om Cigaren, at den laa paa Gulvet, da jeg fejede i Messen, og da jeg troede, at ingen af Officerne ville røge en Cigar, der havde ligget paa Gulvet og forøvrigt havde jeg faaet at vide, at Hovmesteren havde taget en Kniv fra en Lærling Wilhelm Petersen. Naa! W. Petersen herind, adspurgt om Kniven, han „Jo vel Hr. Leutenant, det er mojet rigtig. Hovmesteren har neglet en Kniv fra mig".

I det samme blev der banket paa Døren og Chefens Hovmester Andersen (Han var Constabel ved Holmen, men for Rejsen antaget af Chefen) bad om Tilladelse af Retten til at maatte afgive en Forklaring og han udsagde da, at han en Søndag under Gudstjenesten, da kun Hovmestrene og Mesterkokken var under Dækket, havde seet Messens Hovmester Nielsen staaende i Leutenanterne Jakobsens og Groths Lukaf med alle Skufferne udtrukken. Efter den Forklaring bleve vi to Lærlinge demiterede, og jeg hørte, at de tog haardt paa Vej med sølle Nielsen.

Naa, Komandoen blev strøget og jeg hørte Intet mere om Sagen. Da der ikke var en Holmens Mand, der havde forseet sig, blev der vel ikke videre ud af Historien. Havde jeg været Synderen, var jeg naturligvis blevet straffet efter Krigsloven og afskediget. Jeg

42. Eg. står der „om mig om ..."
43. Der er ingen tvivl om læsningen, men det almindelige udtryk er „Luntevager", en lille trækasse foret med blik, hvori var anbragt en langsomt brændende lunte. Almindeligvis placeret i nærheden af kabyssen og kunne også stå til disposition for mandskabet, hvis der skulle tændes en pibe.

havde rigtig ondt af Nielsen, havde han taget Pengene, hvad jeg aldrig fik at vide, var det ikke for at gjore mig Fortred. Jeg saa ham en Gang som Havnearbeider, men han kan været blevet til Mand enda, thi han var ung og rask. Jeg hørte aldrig noget om ham.

Gik saa 1845. Min Fader var blevet forflyttet fra Lemvig til Løgstør. Dette var ingen Fremgang, thi Løgstør var ringe anset som Toldsted. Fader havde det ikke saa godt – der var en Spradevoren ung Mand til Toldinspecteur, som vilde slaa sig til Ridder paa min gamle lidt forkuede Fader.[44] Moder blev syg og fast Sengeliggende og det var vel smaat for dem. Jeg saa ikke mere Moder i Livet, men mine Brødre besøgte dem alle tre, Thonboe og Sigfride boede i Holstebro og havde det knapt. Min Søster Mine og Krohn boede som før er sagt i Kjobenhavn ogsaa i daarlige Kaar.

Da Sluproer Carl Grim ikke længere havde Plads til mig, maatte jeg jo se mig om efter et Logi, og en Matros Svendsen tilbød mig Kost og Logi for min Portion Kost og 2 Rdlr. (= 4 Kroner) om Maaneden og fik Kompagnichefen Hr. Kaptain Braems Tilladelse til at maatte bo der. Havde jeg været heldig med mit 1st Hjem i Nyboder, var jeg det modsatte med mit 2det Hjem. Manden Helbefaren Matros Chrestian Svendsen var i høj Grad fordrukken, men gik stram igjennem Verden med sin Blyhat[45] og bevarede en vis Orden i sin Paaklædning og Habitus.

Konen var bekjendt over ald Nyboder, hun var saa lojerlig det lyder – Pharmaceut, d.v.s. hun fungerede virkelig som saadan – eller skal man kalde det Laborant ved Søetatens Hospital, hendes sædvanlige Benævnelse var Medicinkonen. Naar Lægerne havde gaaet Stuegang og skrevet Recepterne, bleve disse sendte ned paa Medicinstuen (et lille Apothek beliggende i en Pavillonbygning, der flankerede Muren, der skiller Hospitalsgaarden fra Klerkegade. Ovenpaa var en Bolig for en ugift Læge og en modstaaende Pavillonbygning var Bolig for Hospitalets Forstander). Som sagt, Konen mixede Sagerne sammen efter Receptene og sendte Medicinen op paa Stuerne.

Nu jeg tænker paa det, forekommer det mig højst mærkværdig, at det virkelig kunde gaa, men der forefaldt i de ¾ Aar, jeg boede der, Intet der tydede paa Uorden. Konen var helt udannet og kunde virkelig knap læse Skrift, spurgte mig flere Gange om et og andet, naar der var meget Text i Recepten. De forkortede latinske Betegnelser syntes at være hende godt kjente. Lægemidlerne bleve hentede i store Portioner paa Vajsenhusapotheket og ganske vist var der stundom smaa Flasker imellem, hvad jeg antog for at være vanskelige og meget sammensadte Medicamenter, som skulde haves helt færdige fra Apotheket.

Konen havde været meget smuk og var endnu en velholdt Qvinde i 40erne og holdt sig næt Klædt, hvad hun jo var nødt til, da

44. Frederik Christian Lund var dog kun toldforvalter.
45. „sin Blyhat" = sin beruselse.

hun skulde færdes iblandt Lægerne. Konens Rygte var overmaade slet i Retning af Punkt 6, og hun fortjente sandelig sit Rygte. Efter sigende havde hver af hendes Børn forskjellig Fader og efter deres Udseende var det troligt nok.[46] Manden var aldeles intet i sit Hus – og de skjændtes, næsten sloges altid – hendes Sprog var (imod Manden) ganske gruelig. Han var ellers let at komme til Rette med, for en Pægl Aqvavit stillede han sig op ved Vadskerballien og vadskede ald Familiens og de Logerendes Tøj – og han vadskede det udmærket.

Foruden mig var der to andre faste Logerende og en, der spiste paa Kost. Den Logerende var en Seilmager Jurin, en ung kjøn Mand, han var Madammens meget begunstigede Ven; men jeg tror, at han var kjed deraf – han skammede sig med Grund.[47] Quinden var ikke ond, til en vis Grad god. Den anden Logerende hed Carl Fædderholdt,[48] en[49] Person af meget apokryph Oprindelse, men Medicinkonen havde sanket ham op i en eller anden Vraa og fødet ham, han var i murerlære og aldeles uvidende, men var en godmodig Person og uhyre flittig og om sig. Om Vinteren, da Murerriet hvilede, havde han skaffet sig Arbeide ved Anlægget af Roskildebanen og han gik hver Morgen ud til Valby, hvor han mødte til Arbejdstid – Daglønnen var 4 Mark er 64 Skilling = 1 kr. 29 Ører. Det var nøjsomme Tider den Gang. Kostgjængeren hed Johnsen og var ogsaa Sejlmager ved Holmen.[50] Han var Søn af en Løber, der var Enkemand og Medicinkonen havde nok ogsaa klækket ham op, men han betalte nu for sig.

God Kost fik vi – at sige, det var ru og simple Retter. Sulevælling, Grød o.d.l., men det er en god Kost, som os føder. (Var en Skibskammerats Mundheld), og jeg trivedes godt ved den – led forøvrig ingen Nød der i Huset, men simpelt og ufredeligt var der. Adskillige Gange – naar Manden og Konen var i Krambolage blev vi purrede ud og sagt op af Chr. Svendsen – hvad naturligvis gjalt til Vandsbek. Vi fik altid Caffe (eller noget, der skulle forestille den Drik) paa Sengen – naturligvis tørnede Faer Svendsen ud og lavede den.

Saa gik vi paa Holmen, hvor jeg maate døje mange Matrosvittigheder for min Værtindes Skyld. Var jeg end ikke for ung til at forstaa Hentydningerne – kan jeg dog sige for vist, at jeg ingen Mén i mindste Maade havde af Opholdet. Jeg var eiheller meget hjemme. Naar jeg var kommet, havde faaet Middagsmaden, drev jeg op til Onkel Hofgaard. Han havde faaet Post paa en Stubmølle, der stod paa Volden ud for Lavendelstræde. Møllen hed Luciemøllen og var en Antiquitet, den der stod i min Tid, havde været Klostermølle ved St. Luciekloster i Roskilde. I daglig Tale blev det smukke Navn fælt profaneret, den blev ligefrem kaldet L....møllen. Den stod støt endog alle de andre Voldmøller brændte af og om

46. Thomas Christian, Frederik Vilhelm og Nielsine Wilhelmine Svendsen.
47. Hans tiktedeværelse fremgår ikke af folketællingen 1845, men i 1855 ses en sejlmagersvend Magnus Jurin boende i Nyboder.
48. Federholm.
49. Egl. står der „end".
50. Ikke identificeret.

Luciemøllen digtede Recke sin vittige Sang om Voldmøllen.[51] Til Møllen var en meget god Søgning, hvad der maaske var en medvirkende Grund til, at den ikke brændte.

Naa! altsaa her sad gamle Chr. Frederik Hoffgaaard, cand.phil., glemt af Verden. Med Undtagelse af den runderende Controleur saa han sjælden er Menneske, og jeg var ham vist en Opmuntring, og han var et godt Selskab for mig. Naar Klokken var syv blev Mølleposten forladt. Skildvagten instrueredes om, at nu måtte der ikke bringes noget til eller fra Mølle. Alt[52] Adfærd efter Loven og Kongelige Maleværksforordning af 2' Feb. 1797.[53]

Det hedder i Reckes Vise:
Vi boe saa fornem paa den grønne Vold
ved dens Skrænt
Der holde vi en Skildvagt og en Told
Assistent
Og vil vi kan vi slaa os ret til Ro faldera
For de skal passe paa os begge to.[54]

og det var Sandhed, thi der var herligt omkring den gamle Mølle og paa den gamle Grønne Vold. Ja, Nutidens Kjøbenhavnere véd ikke, hvad Skjønhed, der faldt, da den grønne Vold faldt – og maatte falde for Trangen til Plads, Plads for Folket, der boede trangt og indeklemt i skumle Gader, men Volden var alligevel deilig, blot man tænker paa Foraaret med Violduft og Lærkesang 100 Alen fra de skumle Gader.[55] Gik man to Skridt op paa Brystværnet, havde man den deiligste Udsigt om Sommeren til Tivoli, og om Vinteren til Kallebodsstrand og Frederiksberg Slot. Paa Bastionen, hvori Møllen laa, var en[d] videre et magnetisk Observatorium, H.C. Ørsteds, og et Gymnastikinstitut for Almueskoler (maaske dog for Privatskoler). Nu ligger der paa Bastionens Plads Kjøbenhavns nye Raadhus' Hovedfacade – ogsaa et stolt Syn.

Efter denne Disgretion[56] vender jeg tilbage til Moer Svendsen i Nyboders Klerkegade. Der var tre Børn. To Drenge og en Pige. Den største Dreng var 10-12 Aar og voxede op i Uvidenhed. Han var ikke antagen i Holmens Skole og blev ikke holdt til privat Skole. Jeg var to Gange oppe med ham hos privat Lærere, men der blev ingen Orden med den Skolegang. Drengen forstod, at det var snavs med Husførelsen og sagde det ligefrem. Man skulle nu tro at saadan stakkels Fyr, som ikke saa noget godt hjemme og udenfor kun Kjøbenhavns usleste Befolkning, (thi Huset vi boede i var lige det sidste Nybodershus, og de af Byens Huse, der grændsede til Nyboder og Rigensgade var et formelig Fattigkvarter den Gang), man skulde tro at saadan Fyr absolut maatte gaa til Grunde; men en hiertelig Tanke er det, at der er Opreisning, hvor man kun skulde vente Fald.

Aaret eller to Aar efter, at jeg boede[57] hos hans Forældre, døde gamle Christian Svendsen og Konen maatte fraflytte Nyboder, da

Lucie Mølle på bastionen, fotograferet i en eller anden ukendt anledning. Charmerende nok er den helt tydeligt stadig i brug.

51. Se nedenfor.
52. Egl. står der „alt efter Adfærd efter ...".
53. Bestemmelserne om maleværket indgik i den store forordning om „Told og Kiøbsted-Consumtionen", der vel at mærke var dateret den 1. februar 1797.
54. Adolph von der Recke, hans vise „Molleren" ses s. 54-56 i „Viser" 1854 af „-h -e". Det korrekt citerede er vers 5.
55. Det gentagne udtryk „skumle Gader" hænger sammen med et sideskift.
56. En lidt uortodoks stavemåde af „digression", afstikker.
57. Ordet gentaget – sideskifte.

der ogsaa blev en anden (vist højst fornøden) Ordning med Søhospitalets Medicinvæsen. Drengen er da paa en eller anden Maade blevet konfirmeret og sendt til Søes. Imedens jeg som Styrmand foer fra Korsør (hvorom senere) saa jeg ham farende som Matros med Postdampskibene – videre hen i Livet traf jeg ham som Jolleroer for Havnekaptajnen i Kjøbenhavn og nu er han indehaver af Kjøbenhavns maaske største Grøntforretning med Leverance til de mange store Dampskibslinier og vidst en rig Mand. Han har formodentlig faaet en dygtig Kone og Faders og Moders Exempel har virket belærende. Han skal være en honnet og anset Mand.

I det Aar (¾ Aar) jeg var der i Huset, erindrer jeg to Begivenheder, hvoraf den ene fik en vis Indflydelse paa danske Forhold. Der udbrød Ildløs i en Bagleilighed til en større Eiendom i Wimmelskaftet. Vistnok den Ejendom hvorigennem Petersens Passage nu er ført, eller ogsaa er det Naboejendommen. Gaarden ejedes af Bogtrykker Berling eller rettere Enkefru Berlings Søn Hr. Carl Berling, som var meget afholdt af Kronprindsen (senere Fr.VII). B. var meget rig. I Forhuset var etableret en finere Modehandel, hvis Indehaver var en vis Frk. Louise Rasmussen, der en Gang havde været ved Theatret som Figurantinde o.d. Hun var udlands i Paris under Berlings Auspicier og senere etableret som anført, og dette var noget, som ingen tog Anstød af.

Saa udbrød Ildebranden ved 4re Tiden og den tog stort Omfang, da det var vanskeligt at komme ind i Baghusene. Det meste af Brandkorpset var allarmeret og der var flere Afløsninger og Sprøitehold. Kronprindsen mødte ved alle Ildebrande, og han blev indbudt til at indtage Forfriskninger hos Jomfru Rasmussen og blev der bekjendt med hende. Som bekjendt ledede dette til, at Louise R., da Kronprindsen i 1848 var blevet Konge, til at Frøken R. ved en igjennem Justitsministeriet udfærdig[et] Expedition hed det officiel, blev ophøjet i Adelsstanden under Navn af Grevinde Danner og Kongens morganatiske Gemalinde med Bolig paa Slottene, hvor Kongen residerede.[58]

Der er mange, der bebreidede Kongen dette Skridt, men min Mening er, at det ikke var Kongens egen Tanke; men man nødte ham til ved Intriger at foretage dette Skridt. Om Arvefølgen i Danmark var der Strid, og ingen kan vel den Dag i Dag sige om Afgjørelsen blev fuldstændig retfærdig d.e. om den glyksborgske (Holsten Beckske) Linie var nærmere Fødselsberettiget til den danske Trone end den Augustenborgske Linie. Men denne Linie var meget forhadt i Danmark.

Saalænge Kongen var ugift kunde ingen Afgjørelse fastslaaes – da der jo endnu ved hans Giftermaal med en Jevnbyrdig kunde fødes arveberettigede Børn. Kongen havde været gift to Gange og havde ingen Børn – og det var ikke sandsynlig, at han vilde efter-

58. Louise Rasmussens giftermål med kongen fandt nu først sted i 1850, trods regeringens modstand, DBL. Hele historien om branden, prinsens tilstedeværelse og hans påståede første bekendtskab med modehandlersken synes ikke noget steds at være bekræftet.

Kronsprins Frederik Carl Christian tegnet i maj 1842 af J.V. Gertner. (Frederiksborg).

lade sig Sønner i et 3de Ægteskab, men Tiden krævede Arvefølgens Ordning – Den tilstedeværende Tronfølger Arveprins Frdr. Ferdinandt var aldt en gammel Herre med en ældre Hustru. Hvis Kongen nu ved et morgan[at]isk Ægteskab afskar sig selv fra Tronberettigede Efterfølgere – var det meget lettere at ordne Spørgsmaalet. Da Louise R.nu var den, der omgikkes Kongen bedst – og forstod at tage Tiden i Agt – blev hun den udvalgte, hvad ingen med Rette bør laste hende for.[59]

Men tilbage til Ildløsen, da jeg havde seet tilstrækkelig paa Stadsen og givet et Pumpeslag ved en Sprøite og til Løn var blevet trakteret med frit godt Øl, (Brændevin eller anden Spirituøse nød jeg ikke) drev jeg op til Onkel Hofgaards i Farvergade (De boede [som] før er fortalt hos Sadelmager Christensen, som var gift med Faders Cousine Caroline, født Both). Jeg havde jo meget at fortælle om den fyrgterlige Ildebrand, men begge de Gamle vare me-

59. Heller ikke her holder historien. Der var næppe nogen i den danske regering, hverken før eller efter 1848, der så med nogen som helst sympati på kongens giftermål, der i forhold til udlandet måtte ses som en belastning.

get overlegne – det var kun noget Lapperi med den smule Brand – Nei! Bombardementet 1807, det var Ildebrand o.s.v., den kunde de to fortælle om. Jo, det var jo sandt nok.

Den anden mærkelige Begivenhed udi det Herrens Aar 1845 – eller var det først i 46 – var, at da jeg en Aftenstund ved 5 Tiden sad hjemme i Nyboder, begyndte Klokken at lyde (ringe i Utide, dette var Signalet til, at Holmens Magt skulde sendes, enhver ved sin Arbeidsplads – altsaa Matroskorpset ved Nyholms Takkelloft. Det hed sig, at der var Ildløs paa Holmen. Ald Nyboder paa Benene og afsted og jeg med. Grunden til Allarmeringen var at der paa Toldboden var udbrudt Ild i en Brig „Marie", der var ladet med Vin. (Styrmanden derombord blev senere min Skipper). Da Holmens Overkomando var under Søetaten, havde Holmens Chef[60] ladet allarmere, hvad der ikke var sket i mange Aar og følgelig kunde have sin Interesse.

Naa, en Sprøitepram blev halet hen paa Siden af Skonnerten[61] og den overbords Ild strax slukket. Et Par raske Tømmermænd huggede Hul i Siden og sænkede den. For mig var der naturligvis Intet at gjøre. Vi bleve mønstrede og permiterede. De, som ikke svarede til Mønstring, bleve mer eller mindre roflede. Straffet alvorlig blev ingen. Briggen blev taget op og det vidste sig, det var Folkene, der vilde knibe Vin.

60. Hvormed må menes overekvipagemester Hans Stephansen.
61. Skonnerten var dog ellers en brig, og det kaldes den atter nedenfor.

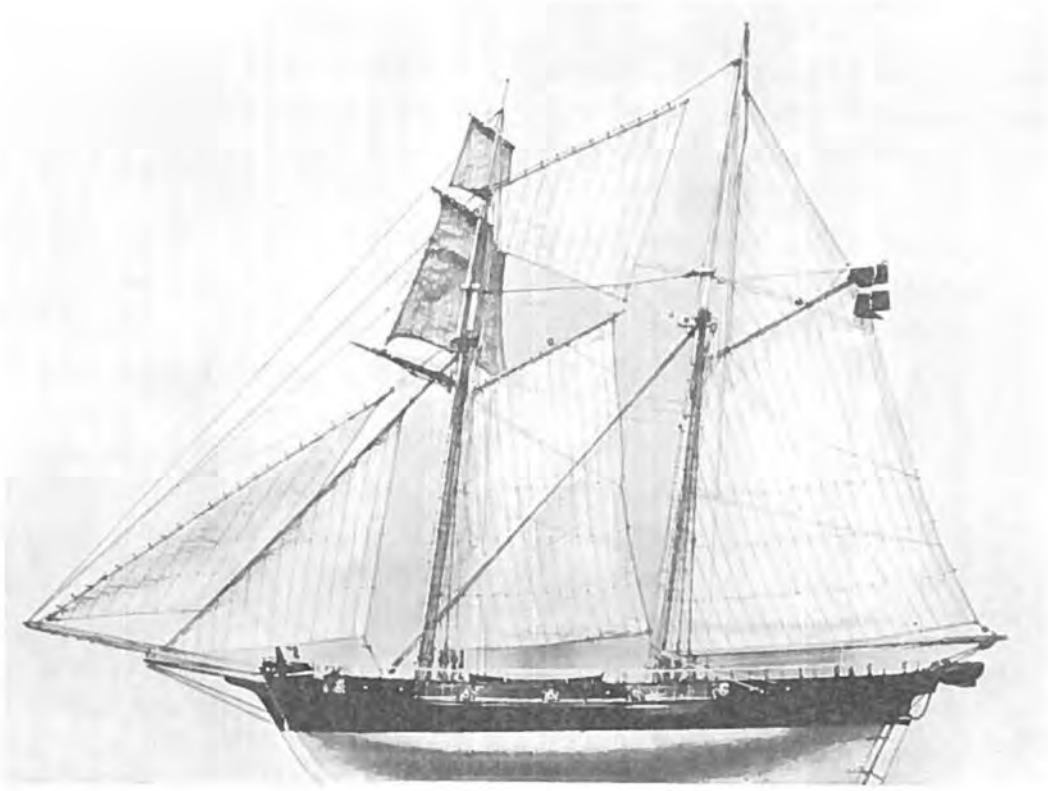

Nis Nissen Truelsen, styrmand på „Elben" havde en bibeskæftigelse og vagtskonnerten var hans populæreste motiv – en stor del af kunderne har vel været de skiftende danske besætninger. Titlen er: ELBEN, Königlich Wachtschiff bei Altona. Men det er under sejl, hvad det sjældent var. Som det vil ses af teksten, syntes SWR ligefrem, at det var spændende for en gangs skyld at prøve det.

6. UDKOMMANDO PÅ SKONNERTEN „ELBEN“ I 1846

Kedsomhed og skolegang – 113 · Onkel tolders uniform er ikke kongelig – 114 · Sophus skubber godsvogn og rejser muntert på jernbane til Altona – 115 · I Elben med pensel i mund – 118 · Driverliv for anker og landlov i Hamborg – 118 · Fint selskab, syngende Jenny Lind giver jordbær, og Sophus tager dristigt roret – 121 · Sophus varskor, sammenstød lindres, Sophus undgår påtale og Jenny synger i skov af skønånder – 121 · „Kiel“ klargøres til Kongen, Sophus sover på vagten og får tamp – 123 · Den politiske situation i 1846 – 125 · Bar arm i havsnød observeres og badehus bugseres – 126 · Tordenskjolds soldater saluterer for Chr. VIII, som roser Sophus (blandt andre) – 128 · Samme deserterer ustraffet med signalflag – 128 · Tilbageblik på St. Hansfest, en lystig streg med en skralde samt en krigsretssag – 130 · Skibskammeraternes og skonnertens skæbne – 132.

Ellers ved jeg intet, der forefaldt og gik da Tiden sin Gang til Foraaret 1846. Jeg kunde sige kjedelig nok, da jeg aldeles ingen Fornøjelser kom til eller havde Raad til. Kostportionen og 2 Rdl. af min Løn, som var 2 Rd 64 sk maanedlig gav jeg for Opholdet. Jeg var voxet fra de pænere Klæder, jeg fik, da jeg boede hos Grims – jeg var i Sandhed en fattig Dreng. Til daglig Dragt brugte jeg mit Munderingstøj; men dette var ikke til Søndagsbrug og disse tilbragte jeg hos Onkel Hofgaards, for hvem min Dragt var god nok.

Efter overstaaet Examen paa Ankercens Skole – Herejemini Skole, aldrig har der existeret værre Parodi paa en Skole. Meningen var at Lærlingene og de yngre Matroser skulle øves i Skrivning, Regning o.s.v., men det blev det bare Kludder. Ved Skolen var der sadt til Tjeneste en a to Højbaadsmænd og to Overkanonerer, men de kunde ikke skrive eller regne bedre end vi, ikke en Gang saa godt. Man lærte os ikke en Gang at føre et Mønstringsregnskab eller viste os, hvordan et saadant saa ud, og det var dog noget, vi havde Udsigt til at komme til at føre. Vi øvede noget i Kanonexersits paa et lavet Batteri,[1] og i Geværexersits, men eiheller i de Discipliner var der nogen Appel (bedst dog i Kanonexercitsen).

Paa Skolen var opstillet adskillige Modeller, et fuldstændig rigget Linieskib med alle Seil satte. Her lærte vi da noget, nemlig hvorledes enhver Del benævnedes og dets Brug. Vi maatte lære udenad hvorledes ethvert Toug blev iskaaret og den[s] Løb igjennem Blokke o.d.l. Det var indesluttet i Haandskrevne Bøger, som hed Takkel og Fartbøger. Det kunde de gamle Baadsmænd og der-

1. Når „lavet Batteri“ nævnes, skyldes det, at der har været tale om noget så foragteligt som feltskyts fra Landetaten, flådens kanoner var skam monteret på raperter.

for lærte vi det. Der var ogsaa en meget større aftaklet Model – den maatte vi takle, ikke saaledes, at vi tog Stænger og øvrige Rundholter med Hænderne og sadte Skeledt i Rigningen sammen. Nu, Bomme, Ræer og øvrige Rundholter bleve lagte paa Gulvet som paa en Flaade og med Takler, som det går til i Virkeligheden blev hver Ting sadt omhoug (sætte omhoug er at reise Stænger etc. paa deres Plads). Jeg fik ikke ret megen Øvelse ved Modellen, for Tiden kom snart, saaledes at vi lærte at practisere det i Virkeligheden.

Naa, saameget om Ankercens Skole, som forlængst tillige med sine Examiner er en Saga blot, gaar jeg videre. Altsaa efter vel overstaaet Examen i Foraaret 1846 blev jeg kaldt ind til Takkelmesteren Hr. Kaptain Braem, som sagde, nu skal du reise. Jeg blev helt ilde tilmode, der var ingen Skibe under Eqvipering uden Helsingør Vagtskib og dertil var der udkomanderet Folk. Du skal til Hamborg paa Vagtskonnerten „Elben", som er oplagt i Altona i Altona – stor og glædelig Forbauselse, det var attraaede Pladser. „Du kan gaa og melde dig hos din Chef Kaptain Baron Dircking Holmfeldt, gaa med Gud og før dig godt op."

Jeg meldte mig hos Chefen, en fin Herre, han gav mig 8 Rdr., to Maaneders Gage; for første Gang skrev jeg mit Navn som Qvitering og gik rundt med min Skat – 8 Rdl. havde jeg endnu aldrig eiet paa en Gang (egentlig ejede jeg eiheller disse, det var jo Lønningsforskud.)

Strax gik jeg ind til Anker Hegaards paa Kultorvet og kjøbte en Kniv (Drenge og Knive hører sammen), der blev jeg narret med en falsk 4 mk, hvorfor jeg nær var blevet opbragt i en Hosebod, men jeg klarede jo for mig og afsted til Hegaard. Tilfældigvis stod der en Politibetjent (Gadecomissair hed den laveste Grad den Gang) paa Trappen, da Døren gik op og Svenden saa mig og formodentlig Betjenten, sagde han strax, „Ja! De har faaet en gal 4 Mark" – en ældre Herre kom ud og spurgte, „hvad er det?", jeg svarede, hvad det drejede sig om og fik mine Penge, (En Kapital for mig), men sikke Øjne Herren laante Svenden.[2]

Vi kom dog ikke til at reise strax. Jeg tror paa Grund af Isforhold og jeg ferierede et Par Dage. Hvor jeg dog husker alt tydeligt fra den Tid – jeg tror at jeg dengang ret begyndte at leve. Just da tildrog sig følgende lille begivenhed.

I samme Hus som min Onkel boede, var i Værelset ved Siden af et Par andre ældre Folk, som Pentionærer. Det var en stakkels Secretær med sin Hustru.[3] Man var afskediget af sin Tjeneste, fordi han var skør i Hovedet – dette slog over i Afsind, han led af Højhedsvanvid og vaasede om Keisere og Konger, Kroner og Throne i en Uendelighed. Just paa den Tid bleve Toldassistenterne uniformerede og skjøndt Gud skal vide, at der intet Kongeligt var ved Uniformen den Gang, grøn Frakke med glatte gule Knapper og

2. Formentlig indehaveren Steffen Peder *Anker* Hegaard, som dog ikke var så gammel – født i 1815.
3. Ikke identificeret.

De uniformer, der i 1845 som de første blev indført i Toldvæsenet, udmærkede sig ikke ved nogen særlig pragt. Egentlig kan man undre sig over, at uniformeringen først fandt sted så sent.
(Told- og Skattemuseet).

grøn Hue uden Tresse, stod den dog Secretairen i Øjnene. Han havde listet sig til at faa Frakken paa, og han var ikke til at faa til at aflevere den, men beholdt den paa hele Søndag Formiddag.

Onkel [skulde][4] just bruge den om Eftermiddagen og gode Raad var jo dyre, men Værten Christensen hittede paa Raad. Han ejede en Tøihusuniform, hvortil der hørte Chaco og Patrontaske, Livrem etc. Den foreslog han Secretairen at tage paa, den pralede mere og han gik ind paa Byttet.

Den næste Dag skulde han afhentes af Hospitalsfolkene, men han anede nok noget om det, og havde laaset og baricaderet Døren. Vi hørte ham declamere derinde og trøste Konen med, at han nok skulle forsvare hende – og at han nok skulde komme til sin Ret og faa Kronen o.l. Han ma[a]tte altsaa overrumples. Fra min Onkels Stue gik en Dør ind til Secretairens, derpaa tænkte han jo ikke. Porteurene rev den op og tog fat paa Stakkelen. Det Blik fuld af trøsteløs Angst og Rædsel, han saa paa os med, var noget saa usigelig sørgelig, saa at jeg selv paa døende Krigsfolk ikke har seet noget lignende. Han kom til Bidstrup og rendte væk hver anden Dag og gjestede tidt min Onkel paa Møllen, han var hel uskadelig. Naar de var ham for nær paa Sporet, løb han til Bidstrup og listede sig ind. Jeg hørte hans Historie paa Anstalten af en Læge, jeg reiste med. Han fik det godt derude og drømte sig maaske i sit Kongerige.

Naa! min Ferie varede ikke mange Dage, og vi som skulde til Altona, modte ved Dampskibet „Chr. den VIII" for som Passagere at reise til Kiel, derfra med den nye Jernbane til Altona[5] – sikke Spænd, det var jo en halv Berømmelse at have reist med en Jernbane. Vi sejlede endog som 2' Kahytspassager og kun til Kiel. Kiel imponerede mig ikke, det var ikke, hvad det sagtens nu er. Landskabet er jo saare skjønt, men det var jo endnu for tidlig paa Aaret til at Skjønheden traadte frem.

Om eftermiddagen skulde vi reise med Jernbanen til Altona. Forinden kunde vi tre Lærlinge rodet os ind i en net Historie. Paa Banen stod nemlig en Godsvogn og vi gik jo og begloede ald Ting – kom ogsaa til Godsvognen, (Vi gik ugenert overalt, det var jo primitive Tilstande) det syn[t]es os[6] en uhyre Ting og vistnok svær at sætte i Bevægelse, vi skuppede til Vognen og den bevægede sig og O Ve! tog Fart med Vinden og vel imod Banens Heldning – vi ville stoppe den, men kunde ikke – og at det kunne blive en Historie havde vi en Anelse om, heldigvis kom en Banemand løbende og stillede et Sporskifte om og satte et Stoppeapparat i Virksomhed og standsede Uhyret. Vi fik eine gausamme Salbe, hvoraf jeg kun forstod „nach Polizei trecken". Da jeg var den bedste Tydsker af os tre Drenge, var jeg stiltiende udnævnt til Ordfører. Jeg sagde „Snaps Trincken" og Tydskeren gav Kvartér, rakte Haanden ud og

4. Glemt ved sideskift.
5. Kiel-Altonabanen var åbnet i 1844.
6. Egl. står der „og".

vi bleve lettede for et Par Rigsbankmark – siden viste han os til Rette med vor Tøj og var flink mod os – Ja Guldnøglen oplukke hver Laas.

Henad Eftermiddagen kjørte vi fra Kiel og med Gert Vestphaler kan jeg sige, jeg glemmer aldrig den Reise.[7] Vi havde i Vognen (3' Klasse) forskjelligt Publikum og ingen var kjendt med Forholdene. Saa som Vognen tog Fart, skreg Qvinderne, stoppedes der og Vognen bræmsedes, skreg de ligeledes – det er jo saa deres Vane ved aldt usædvanlig. Naturligvis var der Jøder med og en af disse havde ondt i Maven, en reisende Colega af ham forklarede, at der var Raad for den Ting paa Neumunster Station. Der var Passageren ogsaa af Vognen, der skulde fyldes Vand etc., men ved enhver Lyd fra Maskinen løb Folk som gale til deres Vaggoner – saaledes ogsaa den travle Jøde.

Tilsidst maa han dog have slaaet sig noget til Ro – thi da det virkelige Afgangssignal lød og vi aldt sad paa vore Bænke, kom Jøden halende i højst derangeret Toilette. Han naaede Vogndøren, det gav et Ryk i Toget og Kondukteuren vilde lukke. Jøden greb fat i Dorkanten, men maatte saa slippe Taget i Buxerne, atter et Ryk i Toget og Manden blev helt forfjamsket og smed sig ind i Vognbunden.[8] Vi lærlinge greb fat i Nakken paa ham og halede ham ind i Coupeen, hvorved Benklæderne gik helt ned over Støvlerne. Publikum udenfor brølede og piftede. Damerne inde i Vognen hvinede og protesterede, den arme Synder var helt fra Sandsen. Vor gamle Konstabel Peter Isak blev den barmhjertige Samaritan, „naa se at saml Kludene om Dem og kom paa ret Kjøl igjen" – og han hjalp Manden i Orden.

Den gang var der ikke kjøndt lang Banen (König Christian der actes Ejsenbahn var den officielle Titel)[9], de store Udgravninger igjennem det gule Sand saa[10] grimt ud. Da jeg mange Aar efter passerede Banen var Siderne anlagt med Busketter og Plantninger og smukke stilfulde Bygninger. Henimod Aften kom vi til Altona. Banen endte ved Landsbyen Ottense en Forstad til Altona, her ligger Klopstock begravet og her er ligeledes en stor Fællesgraf, hvori de ulykkelige Indbyggere som døde i den Nat, da den svenske General Stenbock lod Altona afbrænde, ere begravede.

Ved Ottense var den Holsten-tydske Toldgrænse. Fra Banen og ind i Byen fører en storartet deilig Alé kaldet Palmaillen, hvorfra steile Gader fører ned til Elben. Der laa vores Skib aftaklet, og ombord kom vi og blev modtaget af Styrmand Nis Nissen Truelsen, en Sønderjyde fra Løjt ved Aabenraa.[11]

Vagtskibet Skonnerten Elbens Chef var Capitajn Baron Dirkin[g] v. Holmfeldt, der var af en indvandret hollandsk Familie. Han var en fin og rar Mand. Han havde med Orlov fra den danske Marine ført Preussens dengang eneste Krigsskib Corvet-

7. Replik fra Holbergs komedie *Mester Gert Westphaler*. Replikken falder i 2. akt, scene 4: „Ja vist er jeg kiendt i Haderslev; jeg reiste engang derfra til Kiel, men glemmer aldrig den Reise" – gentaget i 4. akt, scene 8 og igen i scene 9.

8. Den sekshjulede vogn var udstyret med en sammenhængende bund, hvorpå to 1.klasses og fire 2.klasses eller seks 3. klasses kupeer var pasat.

9. Det officielle navn på dansk var „Kong Christian den Ottendes Osterso Jernbane"

10. Af eller anden mærkelig grund er der faktisk skrevet „zaa".

11. Officerer og det faste mandskab ankom ifølge skibsjournalen (nr. 1145) den 2. april.

De tidlige jernbanevogne bestod af en række kupéer placeret på en vognbud. Den uheldige passager er kun kommet op på kanten og har skullet hales helt ind gennem døren.

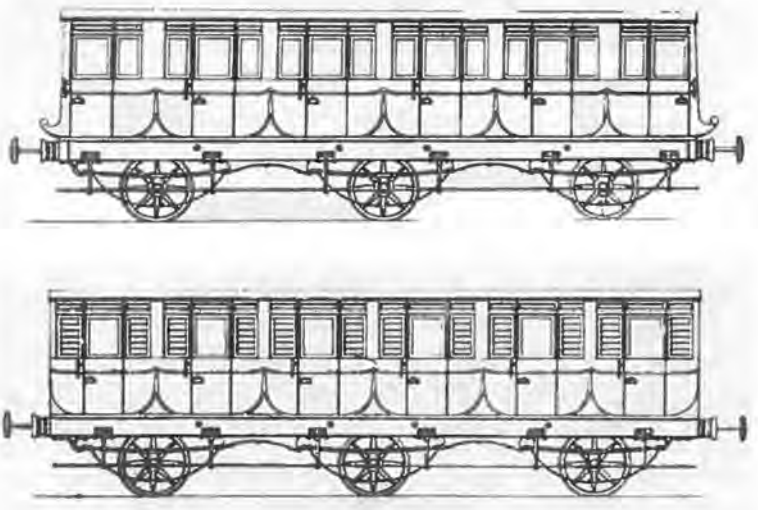

ten Amazone.[12] D.H. var en Holstener og hans Familie ejede et Gods i Pineberg, men han var en Kongetro dansksindet Officier. Vor Næstkommanderende var Premierleutenant Grove af gammel Søofficiersfamillie og 3'd do Secondleutenant Wilde, bekjendt under Navnet Danmarks Vilde, en lidet afholdt Officier, men vist ikke ondsindet, men overmodig Mand med et fremtrædende noget Skrydende Væsen. Dernæst havde vi en Medicinmand Doctor Vahl, han lignede virkelig en Troldmand, naar han pustede Kjæberne ud og gjorde Grimacer, skikkelig Mand, gjorde aldeles ingen Fortræd; blev nogen syg, sendte han ham strax paa Hospitalet. Proviantforvalteren Krigscomisair Lorentzen boede med Familie i Land. Doctoren ligesaa (ingen Familie), Chefen havde ogsaa Leilighed i Land paa det dejligste Sted i Rainvilles Have paa Vejen til Blankenese.[13]

Vore Underofficiere vare Kanoner Grim, Broder til min gamle Vert Carl Grim. Baadsmand Silar[14] (Amateur i Uhrmagerfaget). Qvartermester Olsen og en Konstabel Peter Isak, som var udkommanderet som Sætunderofficier[15] Saa var der dansk Skibskok, en Dagvagt. De to Artillerilærlinge Stampe og Christensen. 36 Tydske Matroser og en Soldatæske paa tolv Mand og en Underoffier fra Glyckstadt Garnison.

Skonnerten „Elben" havde været paa Beddingen om Vinteren og en dansk Tømmermand havde været i Altona ved den, nu laa den ved Slingerset oplagt. (Slingerset er en lang Flydebro, der gaar langs med Havnen, fartøjet ved Stærke Pæle, og paa Ydersiden ligger Skibene fortøjede, paa saa dybt Vand, at de altid kan flyde). Det varede nogle Dage, for vi var i Orden og halede ud paa Strømmen og fortøjede ved to Ankre med Moringskjætting.[16] (Moringen er en stor Jernhvirvel med 3 store Kjættingsled. I de to Led ere de to

12. Kan også fortolkes „Amozone", men mon ikke forfatteren kendte til amazoner?
13. Rainville, et meget kendt hotel og traktørsted, grundlagt af en fransk emigrant, Rainville.
14. Ziegler.
15. „Sætunderofficier" må forstås i analogi med „sætteskipper" i den oprindelige betydning som en, der er „sat" i stedet for den rigtige.
16. Hvilket ifølge skibsjournalen skete den 8. april.

Ankerkjeder fastsatte, hexede hedder det til Orlogs, den tredie Led er til den Kjætting, der gaar ombord igjennem Klysset og ligger om Ankerspillet). Nu laa Skonnerten paa Strømmen efter at Styrmanden havde peilet Hamborg Kirkespir omhyggelig, Gud sikke Narrestreger!! Vi laa der uden at have mindste Gjærning, hvad Bestemmelsen var med hele den Vagtstation er aldrig blevet mig Vitterlig, sagtens en gammel Bestemmelse, hvis Mening forlængst var af Brug.[17]

Et lille Æventyr fra de første Dage paa Elben vil jeg dog fortælle! Det blev strax kundbart ombord, at jeg forstod at stryge med en Pensel og jeg blev sat til at male fra Dækket af udenbords saalangt som jeg, liggende over Finkenettet kunde naa ned, en Soldat blev sat til at holde Malerbøtten for mig. Agterspeilet skraaede meget stærk agter efter, og deri var to Kanonporte, som vare aabne – da jeg nu hængte ud over Rælingen paa Agterspeilet tænkte jeg ikke paa Kanonporten, men ville reise mig op og dyppe Penslen og igjennem gik jeg ned i Elben, da jeg kom op, laa jeg en 10-12 Alen agter i Skonnertens Kjølvand, saalangt var jeg sadt af Skonnerten, men Penslen havde jeg i Haanden.

Efter hvad der blev mig fortalt, marcherede min Soldatermedhjælper hen, satte Krukken paa sin Plads, marcherede videre, stillede sig i stram Positur foran Baadsmanden og meldte paa Plattysk „ech melde Hr. Botemand et dø lytten Sopus es im Waater gefallen", da Baadsmanden ikke forstod Plattyskeren og spurgte, hvad siger du, klaskede Soldaten hælene sammen og gjentog sin Melding saa langsom og tydelig, at han blev forstaaet. Jeg havde imidlertid stridt mig op imod Strømmen, men endnu ikke naaet Rorkjættingen, fordi jeg havde Penslen i Haanden.

Næstkomanderende var gaaet ud med Jollen for at toppe (se om Rigningen staar i rigtig Forhold) og fik saa at vide, at jeg laa i Vandet, „kan du ikke svømme bedre", sagde han uden at gjøre Mine til at tage mig, – „jo jeg kan, men jeg vil bjærge Penslen", men i det samme fik jeg en Idé, jeg tog Penselskaftet imellem Tænderne og tog Krafttag og i en Snup havde jeg naaet Rorkjættingen og blev herfra halet op igjennem Kanonporten. Selvfølgelig blev der ikke talt om min Dukkert med mindste Deltagelse. Næstkomanderende gnavede enda – „kan han ikke passe paa"; ¼ time efter var jeg i andet Tøj ved Arbeidet, men Næstkomanderende sendte mig et stort Glas Vin, for han var en god Mand, men at tale venlig til en Lærling, det var en ligefrem Prostitution.

Da en Maanedstid var gaaet og Skuden var som et pillet æg og den smule Exersits indøvet, havde vi ikke mere at bestille – og bestilte ikke mere en[d] Udkik paa Bakken, Skildvagten ved Falderebet (som holdt betydelig bedre Udkik en[d] Manden paa Bakken, der altid stod og passiarede) og ellers drev vi dagen lang, men kjedede os

17. Vagtskibet var naturligvis et symbol på den danske suverænitet over den ene Elbbred på denne strækning, og det er egentlig mærkeligt, at forfatteren ikke har tænkt på den side af sagen.

ikke. Hver Eftermiddag havde 1 Skifte (¼ del af Mandskabet) Landlov, om Søndagen Halvdelen. Det var jo morsomt nok, men ikke til Fordel for vores Lommer – aldeles uden Penge kunde vi ikke gaa i Land, men jeg morede mig ogsaa godt for 4-5 Lybskilling, større var Skatten aldrig paa Hverdage. Min Landgangskammerat om Søndagen var Artillerilærlingen Stampe, han var et par Aar ældre end som jeg, men saa ud næsten som en voxen.

Da man i Altona, naar man kun er i en Stilling om ogsaa kun en Holmens Lærling, har en vidtstrekt Kredit, fik vi snart saavel Tøj anskaffet (blaa Trøie og sort Hue var Moden for Jan Rap den Gang). Tøjet var billigt og smukt. Det civile Tøj hængte naturligvis paa vores Stamknejpe hos en vis Simon Møller, der boede ved Syden Huk lige ved vor Landgangstrappe, der drak vi en Kop Caffe (tydsk Kaffe er et gyseligt Fludium[18]) til en Lybskilling med et Rundstykke til, en hel lille Terrinfuld for 6 Øre, mere kunde vi ikke med Billighed forlange, saa laante vi 5 Lybskilling og saa paa Farten – der var nok at se i de to store Byer, som dannede et Complex. Der var St. Pauli, en Forstad til Hamborg, populair kaldet Hamborg Berg. Der var vilde Dyr, der var Skillingstheatre og alskjøns Tingel Tangel hvoraf en Masse var at se for ingen Ting. Der var Sømandslogierne, hvor Folk fra alle Verdens Kanter huserede – der var de meget bekjendte obskure Huse, Grønne Jæger, fier Løven, Goldne Engel og en Masse andre, som husede en stakkels ulykkelig Qvindebefolkning fra alle Lande og Riger – jeg husker saagar, at der sad en Negerinde. Disse Buler stode aabne, Folk gik ind og ud, der var Spil og Dans – kun at danse kostede Penge, at se paa Stadsen og høre paa Musikken var gratis. Jeg kan tænke, at de værste Løjer gik for sig om Natten eller sent paa Aftenen, det saa vi ikke noget til, thi heldigvis skulde vi være ved Landgangstrappen Kl. 9 Emdg.

Naa, min Moral tog ingen Skade, dertil var jeg for ung og fattig. Af alle Forlystelser var ingen mig kjærere end at gaa paa Gademarkedet (die Juden Børs). Strax indenfor Hamborgs Port var der en Plads, hvor en Masse Jøder havde ambulante Boutikker og hvor de mest heterogene Ting var at faa for en billig Penge – at sige, man bod naturligvis Jøden 1/10 af det, han forlangte og fik det for 1/8 af hans nævnte Pris. Man kunde virkelig slumpe til Ting, som var meget gode og brugelige – det var jo Rester fra Fallitboer, mulig ogsaa Hæle[r]gods, jeg véd Søfolk, der har kjøbt gode Uhre for Spotpris, men det allermeste var jo Jux. Men selve Livet som det rørte sig paa Jødebørsen og Sct. Pauli og i den gamle Hansestad gav Stof nok til Underholdning. Min Landgangskammerat var i Førstningen meget uforstaaende, men jeg saa at sige dirkede ham op – jeg havde jo alt læst en Masse om Hansestiden og saa gik det jo saa godt.

18. Fludium, altså Fluidum, noget flydende.

Var vi saa rige, at vi kunde ofre 5 Lybskilling til en Komediebillet til Thaliatheatret gik vi derind. De gave to Forestillinger om Søndagen, saa vi kunde naa at se den første og vi saa en hel Del schwungfoll tydsk Dramatik – Jeg erindre Wilhelm Tell og Herman von Unna, Kurtz von Kauffungen og flere Gyseligheder besynderlig das Fehmgericht (den hemmelige Ret).[19] Smaastykkerne vare de morsomste. De 7 militaire Piger (Jeg vidste ikke den Gang, at det var en Heibergsk Vaudeville)[20] og en lille die Berliner Næherinn morede mig kostelig.[21]

Hamborg havde endnu ikke Gasbelysning, men det var under Anlæg. Det morede mig at gaa se paa Arbeidet og eftersom vi bleve kjendte i Omegnen, havde vi megen Glæde af at spadsere ud i Omegnen, som er ganske dejlig. Det lille Landdistrikt, der hore under Hamburg Vierlandt er aldeles som en Have, en uhyre Fredelighed hersker der – og ligesom Amagerne fordum dannede den Gang Vierlanden et Land med en ejendommelig Befolkning. Vi vandt formelig Venner derude, som tog imod os og viste os Gjestfrihed. Men det var Livet ombord, der skulle berettes om, men der er kun lidt at sige – Det gjaldt om at faa Tiden til at gaa og den gik godt nok.

Officerene navnlig Leutenant Wilde, var altid paa Farten. Trods de nationale Rivninger var vore Officiere vel sete i de allerfornemste Huse, hos de fremmede Diplomater, der vare attecheret Hansestæderne og i de første Kjøbmandshuse, der var hele Fyrster iblandt dem (Kjøbmændene), de allerrigeste sagdes dog at bo i Altona. Der var Donner, en af de største blandt de store. Hans Datter var gift med Comandeur Zartmand, den første danske Marineminister under den frie Forfatning. Donner havde en Brodersøn,[22] der var dansk Søofficer og gjorde nu Tjeneste som Krydstoldinspecteur paa Vestkysten, han blev den eneste Forræder imellem de af vore Søofficiere, der vare fødte Holstenere. Da Oprøret brød ud i Marts 1848 gik han over til Schlesvig-Holstenerne og søgte at faa saa mange af hans Undergivne med som mulig, nogle turde ikke andet end som at følge ham, men andre sejlede til Kongeriget med Jagterne eller reiste Nord paa, da Donner komanderede dem syd på.

I Hamborg havde vi den Gang som endnu et dansk Hovedposthus, der forestodes af en Greve Holck og gjør saa endnu, thi da det retableredes efter Krigen i 1864 kom Sønnen af gml. Grev Holck dertil. Denne fornemme Familie var naturligvis dansk og der var tidt Besøg og Selskabelighed paa Skonnerten fra dette Hus og naar der kom store Folk til Hamborg og besøgte Grev Holck hørte et Besøg ombord i Vagtskonnerten til Festlighederne. Især var Holcks Hus et Kunstnerhjem, alle Skjønaander holdt tilhuse der – jeg erindrer at vi havde Besøg af den store Vienerdanserinde Fanny Elsler, Sangeren Rossi,[23] Violinisten Vousterap (som langt overgik Ole Bul) og mange

19. Af de nævnte stykker var Wilhelm Tell nok ikke af Schiller, men muligvis af Leonhard Wächter (1804). Herman von Unna var af Anders Fredrik Skjöldebrand, Kurtz von Kauffungen og Das Fehmgericht er ikke identificeret.
20. Det var den egentlig heller ikke. *Syv militaire Piger*, vaudeville af Francis, Armand og Théaulon, oversat fra tysk af Johan Ludvig Heiberg med musik af Ludvig Zinck, første gang opført i 1827.
21. Det sidste stykke *Die Naherin* er ikke identificeret.
22. Johan Otto Donner.
23. Efter nogle års succes i København i sæsonerne 1841–46 og en nylig udnævnelse til kongelig kammersanger var Rossi på dette tidspunkt endegyldigt på vej hjem til Italien, hvor han siden i sin fødeby Palestrina i familiens skød virkede som postmester og vinavler.

Jenny Lind

andre; men især mindes jeg den berømte svenske Sangerinde Jenny Lind – en Perle iblandt Qvinder, et godt Menneske og vistnok Jordens første Sangkunstnerinde – Ja, Kunst var det efter min Tro ikke, men Natur. Jeg hørte hende aldrig som Concertsangerinde i Theatret, men jeg har hørt hende synge i sit Hjem svenske Sange og det var deiligt at høre, som Klokketoner, Lærketriller, jeg ved ikke hvad. At jeg fik det at høre gik saaledes til.[24]

Jeg blev sendt i Ærinde fra Officierne om noget, jeg har glemt, vel aldrig vidst det, uden at det var om et Besøg paa Skonnerten. Hun saa mig og kaldte mig en vacker Pojke og gjorde Løjer med mig, „hör venta lite Gosse, Gossen min"[25] – og det havde jeg ikke det mindste imod – jeg fik Jordbær og andet Slikkeri. Jeg maa fortælle, at jeg var fin og Orlogsmæssig Udstyret. Jeg var stukken ind paa Knejpen og hentet min fine blaa Trøie og Manchetskjorte, saa ogsaa fix ud. Resultatet af Ventningen blev, at Grev Holck kom og sagde, at nu kunde jeg gaa med og komme med ombord i Skonnerten.

Vi kjørte ned[26] ved Elbkajen, hvor der laa en fin Gig[27] med fire unge Herrer (vistnok Postfunktionaire) som Sluproere, stor Plads agter, hvor Kunstneren, Grevinde eller Comtesse H. og nogle flere tog Plads, og da der ingen anden var til at styre, satte jeg mig ugenert til at styre og afsted bar det efter Altona og Vagtskibet til. Et stort rødt Flag med en hvid Lyre vajede agter. Da vi i vort stadselige Optog var kommet halvveis, hvad ser vi – Vagtskibets Slup kommer os i Møde med Hynder beredte for Gjæsterne.

Jeg kan tænke, det var Indbydelse eller Dispotition for Transporten, jeg var sendt med. Idet vi passerede Sluppen komandere jeg „reis Aarene" og som et Lyn foer de iveiret, selv reiste jeg mig militairisk hilsende. Nu først saa man i Vagtskibssluppen, hvem vi var, og den maatte naturligvis vende om og følge efter – først henimod Skonnerten roede de os forbi formodentlig for at Leutenanten kunde være ombord og tage imod. Noget at Stadsen gik nok i Vadsken, for der skulde være lavet Salut eller noget andet Ceremonielt, men Gjæsterne vare ikke ventede til den Tid og med egen Leilighed, men der blev jo gjort gode Miner og det hele gik yderst aimabel. Det forekom mig at Herrerne gloede og skjævede til mig; min Samvittighed var heller ikke ganske rén eller fri – thi jeg havde ikke Ordre til at vente, (men jeg havde lyst til at vente).

Om der var tiltænkt mig nogen Røffel, ved jeg ikke, men at jeg ingen fik, kan jeg vist takke Jenny Lind for. Da Sælskabet kom paa Dækket og der blev serveret Vin deroppe blev Skibet jo beset, kom Frøkenen forud, fik hun mig at se siddende paa Judasøret (Judasøre rettere Ørene er Forlængelsen af de to Skibstømmer, hvorimellem Bougsprydet hviler), „Er du der min Gossa? er du Skepsgossa? jag troede du var Captainens Kahytsvæktare" og mere mild blev

24. Egl. stod der „til at" atter stroget, men „til" er jo nødvendigt.
25. Strengt taget står der „Gossan".
26. Der står egl „gik", mens „kjørte" er tilføjet og „ned" fejagtigt streget ud – det skulle have været „gik".
27. Egl. står der „Gik".

hun. „Hvad gjør du der oppe", „jeg holder Udkik." – „Driver om Styrbord", brølede jeg og saa blev der lidt Liv til Afvexling.

Udkikkens Pligt var at varsko, naar Skibene, der med Strømmen drev op eller ned ad Elben syntes at afgive Fare for at drive paa Vagtskonnerten, hvad alligevel imellem hændte. Var Sandsynligheden for Paadrivning tilstæde, bleve Slæberbommene[28] haledes langskibs, der blev stukket paa Ankerkjættingen og Roret lagt saaledes, at Skonnerten skjar over til den modsatte Side af den, hvorfra Driveren kom. I de fleste Tilfælde undgikkes Sammenstød. Den her omtalte Driver kom lige akkurat klos af os, ved Hjælp af lange Baadshager holdtes han klar af vor Skrog.

Driverens Jagerbom var saa heldig (Jeg siger med Villie heldig) at fiske en af vor Skonnerts Gaffelgjærder – Min Kammerat Stampe, Artillerilærlingen var som et Lyn oppe ad Vantet, ud på Gaffelen og ned ad Gjærden, ud paa den fremmede Sejlers Jagerbom, klarede Gjærden og svang sig igjen ned paa den og ned ad Dækket.

„Hvor rask, hvor interessant", lød det fra Damegruppen. „Thank you Sir, t[h]ank your my preity Dænish Bois", lød det fra Engelskmanden.[29] Driveren var en engelsk Brig, det engelske Flag blev kippet tre Gange og be[s]varet med en Kipning fra Orlogsmanden, og saa var den Episode tilende. Men det gav Stemning og Relief (om jeg saa maa kalde det).

Som fra andre Vagtskibe blev der afgivet Vagtskud til et bestemt astronomisk Klokkeslet. Det hørte til Styrmandens meget faa Pligter at komandere dette, og var det ham et Svir for ham at komme bag paa os. Naar Sladderen gik lystig paa Fordækket, tovede han til sidste Øjeblik – „klarrrr ved Skurrrret" (han var fra Løjt og sagde altid r hvor det skulde være d, saaledes Skuret for Skudet, snurrende i høj Grad paa r[t]). Den Aften, jeg taler om, kom ogsaa Styrmanden[s] „klarrr ved Skurrred", men tre, højst 5 Secunder efter var Skuddet klar. Kaptain Holmfeldt sagde, vil ikke en af Damerne holde i den Snor og naar Styrmanden nikker trække rask i den; en af de unge Damer – jeg tror Comtesse Holck – tog Snoren, Nis Nissen Truelsen nikkede, hun trak i Snoren og Bum gik Skuddet.

Damerne klappede, men Comtessen blev befippet, „hvad var det? var det mig? Kanonskuddet" o.s.v., „ja, nu er det for sent at besvime", sagde den gamle Greve, og da Tappenstregen lød (Stampe var Tambour) dansede Damerne henad Dækket, syngende „Forgangen Nat, vor sorte Kat" o.s.v.[30] Det var en deilig Dag.

I den Tid Sangerinden var i Hamborg blev jeg flere Ga[n]ge sendt i Ærinde og hun talte med mig og sørgede for, at jeg fik Forfriskninger. En Gang var jeg ude at kjøre med Herskabet. De var i visit hos vor Chef Baron Dirking Holmfeldt, der som forhen meldt boede tæt ved Altona paa Blankenesevejen. Jeg burde vel staaet af i Altona, men var fræk som sædvanlig og kjørte med til

28. Forfatterens note: „Slæberbommene ere store Rundholter, der spilet ud fra Skibets Sider lodret paa Skroget, hvorved i Orlogsmændene Skibsbaadene fastgjøres." Med en moderne formulering: de var lagt vandret ud vinkelret på skibssiden.
29. Det er karakteristisk for forfatterens engelske, at det i modsætning til hans tyske er meget „hørt" og gengivet med en lidt vanskeligt læselig lydskrift.
30. Egl. „Forgangen nat vor sultne kat"

Rainvilles Have, blev der saa til Selskabet var endt og gik saa sammen med Chefens Oppasser ombord (han sov ombord).

Jeg har glemt at fortælle, hvordan det gik mig efter første Landing hos Frk. Lind. Den Aften blev der intet sagt. Næste Morgen blev jeg kaldt ned til begge Leutnantere Hr. Grove og Alexander Wilde. De begyndte med at forhøre mig, hvorfor jeg ikke strax var gaaet, da jeg havde afleveret Brevet. Dertil havde jeg ingen Ordre, og da Mademoisellen – jeg sagde med Villie Mademoiselle Lind – sagde, jeg skulde blive, troede jeg, det var saaledes beordret i Brevet, at jeg skulde følge Herskabet.

Overhovedet spillede jeg dumme Peter, men meget fiffig og Ltn. Grove. der hele Tiden saa paa mig, havde bestemt Mistanke, at jeg groupperede Sagerne lidt – „Du vidste altsaa ikke, at Vagtskibets Slup skulde sendes efter Herskabet." Nei! jeg havde ikke faaet Melding om det, kom det ud af mig – og saa brød begge Herrene ud i en Skogerlatter – Melding, den var god. Naar Folk leer, er de ikke oplagt til Ondt, saa jeg var hel trøstig, havde jo heller intet gjort og fraternisere med civile Folk er jo ikke absolut forbudt i privat Ærinde. Jeg maatte fortælle aldt, hvad der var passeret i den Tid, jeg var der i huset.

„Hvad tog du dig for i Ventetiden" – „Jeg spiste Jordbær med Fløde" – hørte paa Demoisellens Sang." „Død og Pine! hvad sang hun" – „Djubt i Hafet paa Demande Hellen". „Naa, kjender du den, ved du hvad det er om". „Det er en Nøckesang", sagde jeg,[31] „Da Frøkenen gik, læste jeg" – „i hvad", „det var Die Glocke af Schiller"[32] – „Kan du da Tysk" – „jeg taler det ikke godt, men læser det saa godt som dansk". Saa tog Grove Ordet. „Lærer i Tydsk i Nyboder Drengeskole". „Ved det ikke, tror det ikke, jeg har lært det i Ringkjøbing, men mest i Randers". Saa fik Herrerne at vide, at jeg var en fremmed Fugl ved Holmen, og det var ligesom, det hævede mig i deres omdømme. Men, som sagt, Holmens Folk havde ikke Venner iblandt Officierskorpset – Saadan i almindelighed taget. Fra den Tid blev jeg fordemeste brugt, naar der skulde sendes Billetter etc.

Jeg var ogsaa en Gang med paa en Picnik Tour ovre i Hannover, men der var flere af Skonnertens folk med. Der var lejet et lille Dampskib „Primus", og vores Chalup var med for at ro Herskaberne i Land. Der souperedes i en Skov eller Lund og der hørte jeg Jenny Lind i sin Glorie. Der havde hun jo Lov at synge eller Lyst til det – hun Sang ellers aldrig i Selskab. Det var Skjønaander, der var med, for de assisterede med Kor. Det var meget smukt. Da vi passerede Vagtskibet paa Hjemturen, brændte de Blaalys og satte Raketter op – Ja Stads fik de nok af.

Da Badetiden indtraf, kom der ordre til at Flaadens Dampskib „Kiel" skulde udrustes for at føre Kongen, Chr.VIII til Føer og

31. „Djupt i hafvet på demantehällen", et digt af A.A. Afzelius (1785–1871), kendt over hele Norden ikke mindst på grund af melodien, „Näckens polska", en vestgötisk polska. Danskere kender den ikke mindst, fordi Kuhlau benyttede den i „Elverhøi" – „Dybt i havet". Men SWR fangede altså den svenske titel.

32. *Das Lied von der Glocke*, digt af Johann Christoph Friedrich von Schiller, trykt 1800.

Dampskibet „Kiel" i dets velmagtsdage, skitseret af C.W. Eckersberg i 1824, samme år, det var blevet anskaffet. Det indgik i flåden, det fungerede som kongeskib, men her ser det mærkværdigt civilt ud, eftersom der helt tydeligt føres stutflag. (Kobberstiksamlingen).

færge imellem Husum og Øerne paa Vestkysten. Dampskibet laa oplagt i Altona under Vagtskibets Tilsyn. „Kiel" var det ældste Dampskib i Flaaden og var under Kong Fr. den 6te indkjøbt i Engelland, men var fortømret paa Holmen og meget stærkt i Skroget – Maskinkraften var kuns ringe, men enten den gik alene eller med et Par Stykker paa Slæb, gik det lige hurtigt. Jeg har hørt, at det var 36 Timer om Reisen fra Kjøbenhavn til Kiel, hvad man fandt meget respektabel i den Tid. Kong Fr. d. 6te var særdeles tilfreds med Skibet, som i mange Aar var Flaadens eneste. Tiden var nøjsom den Gang. Nu var det forældet endog her hjemme,[33] havde maattet vige Pladsen som Kongeskib for „Ægir" og benyttedes til Udsjov (som vi kaldte uventet Arbeide paa Holmen).

Imedens „Kiel" blev klargjort, maatte Skonnertens Folk arbeide der ombord baade indenbords nede i „Kiel" og Maskinrum, og mig smalle Person jog de ind i de sorteste Huller – det var noget andet end at sidde i Jenny Linds Forgemak (hun var reist og jeg havde formelig Længsler), men jeg fandt mig ellers godt.

En Dag havde jeg haft Morgenvagt ombord og været i Arbeide hele Dagen i Dampskibet. Da Udskeiningstiden (Arbeidets Ophør) blev jeg sadt paa Vagt ombord og for at holde mig vaagen tog jeg mig over at feje Dækket og alle Lukaffer paa Dækket rent, det Hele var oversvømmet af Spaaner og Pinde. Jeg havde faaet Dækket rent og passede at slaa Glas, naar der blev slaaet Glas i Vagtskibet, og var heldig naaet til 7 Glas – 8te Glas skulde jeg afloses og havde sadt mig paa Vagtsbænken. Der havde Sovnen overvældet mig og i samme godlav[34] kom Hr. Alexander Wilde ombord, hen-

33. „endog her hjemme"; bemærkningen er lidt uretfærdig og giver indtryk af nogen halten bagud. Men eksempelvis anskaffelsen af jernskibet „Ægir" i 1841 var faktisk udtryk for, at man i de tider fulgte særdeles godt med herhjemme, idet denne erhvervelse var tip top moderne. Man fulgte agtpågivent den store nabo i vest med henblik på hurtigst mulig efterligning.

34. „godlag" eller „godlav", et jysk udtryk, der betyder ved samme lejlighed, på samme tidspunkt.

tet fra Land, han sér mig sove og jeg vaagnede ved en Syndflod af Slag, han dængede over mig med en tyk, tjæret Ende paa 2½ tommes Tykkelse, heldigvis slog han tidt feil af mig, for han var beruset – han kunne virkelig have lemlæstet mig, om ikke Vorherre havde bevaret mig. At sige noget nyttede jo intet, jeg var jo grebet in flagranti, sovende paa min Vagt.

Naa! det[35] blev 8te Glas, Vagten i Vagtskibet skiftede og jeg blev afløst og krøb tilkøjs – havde ingen Mén af Slagene. Jeg husker ogsaa, at jeg foer op og lige ind paa Leutenanten, saa at han ikke fik rigtig Armrum til at svinge sin Ende (det var et Fald fra Storrigningen!). Dagen efter ved Pudsningen sagde Næstkommanderende, „Sov du paa din Vagt hvaaaa –" saa kaldte han paa Kanoneren og jeg hørte ham (Grim) sige, „jeg hørte, at han slog 7 Glas i Dampskibet og jeg seer, at han har renset hele Dækket." Saa talte de sagte, men Kanoneren tog mig ned og synede mig paa min magre Rygrad. (Jeg var i vækstperioden og meget ranglet). Og der blev ikke gjort mig videre (ogsaa nok for det).

Dagen efter gaar jeg i Tjeneste Agterud og ser tilfældig ned af Messevinduet, hvor Hr. Wilde sad ved Frokosten og der stod en større Kage eller Budding paa Bordet. Hr. Wilde lod mig kalde, viste sine store hvide Hestetænder og sagde venlig – „Du saa saa kjælen til den Kage – der tag den". Jeg havde saamænd ikke tænkt paa Kagen, vi led ingen Savn i den Retning, men det tydede dog paa, at Manden ikke var ond, men overmodig var han. Dette var den eneste Prygl eller Straf, jeg ved og uden Dom har faaet, imedens jeg var til Orlogs.

Det var en stærk bevæget Tid Aar 1846.[36] Det Parti, der forlangte Schlesvig og Holstens Adskillelse fra Danmark agiterede voldsom. Forsamlinger med oprørsk Tendents afholdtes tidlig og sildig, og der skredes ikke kraftigt ind imod dem. Der var den Følelse i den danske Natur for, at Holsten var et fremmed Land, allenfals en fremmedtænkende Befolkning, som ikke kunde smelte og flyde sammen med det Danske. Det havde ikke altid været saaledes, i Aarhundredets Begyndelse tænkte man anderledes – jeg talte med Folk fra den Tid, der sagde, at den Gang tænkte man paa dansk – I Kjøbenhavn tænkte man paa Tydsk, Hoffet talte kun Tydsk, de fleste Officiere, højere Embedsmænd vare tydske Holstenere.[37]

I det store Tydskland havde Enhedstanken, et samlet stort enigt Tydskland, vundet uhyre Tilslutning og selvfølgelig følte Holstenerne, som fuldtud vare tydske, sig tiltrucken af de øvrige Tydskeres Bestræbelser og som sagt, der agiteredes ivrig. Schlesvig Holstein Meerumschlungen klang overalt, rigtignok forbudt paa Holstensk Grund, men stjaalent Vand er sødt. Visen er tydsk ...ket,[38] Melodien er tiltalende. Som Tydskeren i den standende Strid var uklar og usand, ligesaa med Visen, Schleswig Holsten er virkelig ikke Hav-

35. Egl. står der „der".
36. Egl. står der 1847, men det er naturligvis en oplagt lapsus, eftersom afsnittet handler om 1846. Tiden var ganske rigtigt bevæget. År 1846 var det år, kongen udsendte det åbne brev, som betod et afgørende brud mellem ham og Augustenborgerne.
37. De to sidste påstande gælder ad Wandsbæk til. Kongeparret havde dansk som fælles tale-, skrive- og arbejdssprog, men kunne ligefuldt mere eller mindre korrekt tysk med netop den selvfølgelighed, der gjaldt tidligere i 1800-tallet. Et enkelt kig i Hof- og Statskalenderen fra 1830'rne og 1840'rne vil også give et solidt grundlag for en ganske anden slutning med hensyn til de højere embedsmænds oprindelse. Men udtalelserne er interessante som udtryk for, hvad man i sin tid sagde mand og mand imellem.
38. Et ulæseligt ord sidst i sidste linie på siden.

omslynget. Naa, den Sag er bedre beskrevet andet Steds og Historie kan og vil jeg ikke skrive, altsaa tilbage til mine egne Affaire.

Tiden kom, da Hoffet reiste til Føhr, og vi blev af med Dampskibet „Kiel", der fik forhyret Besætning og vi blev foreløbig af med Ltn. Wilde, han blev nemlig komanderet ombord i Kiel. (Han var nok særligt yndet af Kongen), og i hans Sted fik vi Chr. Kraft, et vakkert ungt Menneske. Livet gik sin stille, meget stille Gang ombord med Søvn, Vagt og Landliv. Jeg husker kun en Begivenhed, jeg finder værd at antegne. Næstkomanderende og nogle fremmede Sofficere, der var paa Gjennemreise, toge sig en Seiltour i vor store Chalup ned forbi det deilige Blankenese, som ligger et Stykke west for Altona. Langs Kysten ligger en Række Villaer og ved hver et Badehus paa Hjul, saaledes at det kan flyttes efter Vandstanden.

Da vi nu seilede, og jeg sad og betragtede den dejlige Kyst fik jeg at se et Badehus, som forekom mig at være forlangt ude i Strømmen – tilsidst var jeg vis derpaa. Jeg tillod mig, skjøndt jeg sad længst forude, at reise mig og meldte, „Der er et Badehus i Drift". Herrerne saa ud imod Kysten, men tog det ikke for noget, da fik jeg at se, at der maatte være nogen derude, for jeg saa et Slør blive stukket ud af Vinduet og en bar Arm. „Der er en Dame i Badehuset, og hun vifter med et Slør og hun har ingen Klæder paa", meldte jeg videre. Død og Pine. Knægten har Ret, og vi rundt med Sluppen, og var jo snart henne ved Huset.

„Er der nogen". „Jahwohl" – „Taler De Fransk", og nu gik Passiaren paa Fransk. Resultatet blev, at Badehuset blev lagt for vort Baadanker. Damen kom ombord (men paaklædt) og holdt sig tilsløret og vi roede hende et langt Stykke op, hvor hun kunne høre hjemme. Vi forsøgte at bugsere Badehuset, men kunde ikke imod Strømmen. Siden hentede vi det og bragte det til Ejeren. Der blev sendt Drikkepenge fra den rige Hamborger, som det blev tilladt at tage imod. Alle Drikkepenge for udført Arbeide, for vi udlaantes ofte ved Skibsophaling paa Bedding o.d.l., bleve samlede til Togtets Slutning.

Jeg fik da mere Fornøielse af Historien, for en Søndag, da min Kammerat Stampe og jeg Spadserede ad Blankenese til, passerde vi en Gruppe Damer, der sad i et Lysthus, og jeg hørte et Udraab, „der kommer en af mine Redningsmænd". Jeg forstod jo Tydsk, og jeg sagde, „es freud mich". Beskedenhed var ikke til enhver Tid min skjønneste Dyd, og Frækhed belønnes. Det gik jo nok an for Damer, at tiltale en saa ungdommelig Person, og de gave sig i Snak med mig, (Stampe var ikke stiv i Tydsken), bad os ind i Haven og trakterede flot. Det var meget fine Folk – Tjenerne havde Baand ned under Armen (som Adjutantere have) og meget fine Livreer. Jeg lod mig opvarte og lod Tjenerne være som Luft for mig og jeg hørte en Ældre hviske – han er af god Familie. Denne

Christian VIII malet af Marstrand i 1843, muligvis 1844. Han var i modsætning til sin forgænger en meget civil konge, der ikke drømte om at iklæde sig uniformer tidligt og silde.

Dame kunde forøvrig Dansk med norsk accent og spurgte mig om mange Folk – og Gudbevares, Laban kjendte jo alle fine Folk i Kjøbenhavn, de var hans allerbedste Venner.

Da Badetiden var forbi, reiste Kongen om i Holsten, først i Glycstadt, hvor et større Havneanlæg var under Arbejde, hvortil Kongen havde udlaant Dampskibet „Kiel". Foreløbig kom det til Altona og Wilde sagde, „ja, nu har du mig igjen". Der skulle gjøres Stads i Glycstad og Vagtskonnerten skulde derned – Det var da en Adspredelse og vi fik fuld Udrustning. Provianteringsforvalteren Hr. Lorentzen, Doctor Wahl og naturligvis Chefen Baron Dirking Holmfeldt flyttede ombord, Nis Nissen Truelsen, vor gamle Styrmand naturligvis ogsaa, det kneb med Pladsen, men det gik jo, og da Dagen kom, dampede „Kiel" af med os, for Vinden var imod. Ved Glycstedt ankrede vi ude paa Strømmen og stadsede.[39] Omtrent hele Besætningen vare i Land med to Chalouper. De skulde ro med hans Majestæt og Følge. Tilbage var Kanoneren, Baadsmanden, Styrmanden, Skibskokken og vi tre Lærlinge, ja Tøm-

39. Stadsede. At stadse er at pynte op, i dette tilfælde antagelig med signalflag.

mermanden var der ogsaa, vi skulde Paradere og Salutere, men med lidt kommer man ud af det.

Det gik storartet, som med Tordenskjolds Soldater. Kanoner Grim gik i sin Storhed agter og komanderede Styrborrd Fyr, Bagbord Fyr, som jeg før har omtalt ved Salutering. Artillerilærlingene Stampe og Christensen vare Ledere. Jeg ved den ene Side og Dagvagten ved den anden Side stod ved Fænghullet og langede tillige Krudt og Forladning – (At passe Fænghullet er paa en Forladekanon af uhyre Vigtighed. Naar Kanonen viskes af, maa Fænghullet lukkes hermetisk, saa vil Vidskeren slukke mulige Gnister fra det foregaaende Skud, passes dette ikke, kan der ske og er sket mange Ulykker d.e. Lederens Liv er afhængigt deraf.) – Som Konstabler fungerede Styrmanden og Tømmermanden hver paa sin Side. Vi gav med største Præcation[40] 4 Gange Kongesalut a 27 Skud.

Hans Majestæt kom ombord.[41] Vi forlorne Matroser havde faaet Tid til at stille op, men Majestæten lagde Mærke til os og sagde, „er dette hele Besætningen", men oplystes da om, at største Parten var afgivet til Chaluptjeneste, „hvem betjente da Kanonerne", „disse", sagde Chefen med en Haandbevægelse, „virkelig meget flink", sagde Kongen og nikkede venlig. Da Kongen gik fra Borde, mandede vi Fokke og Topseilsræer, men det maa have taget sig tarvelig ud for paa øverste Raa var kun os tre Lærlinge. Jo, det er sandt, jeg husker nu, at der var laant fire Mand af vor Soldaterstyrke, de vare næsten alle Elbsøfolk og klædte i Matrosdragt, men de to vare med i Baadene.

Naa! Stadsen fik Ende og Majestæten forlod Glycstad og vi sejlede til Altona. Jeg fik altsaa Skonnerten „Elben" at se under Sejl og den riggede og bar sine Sejl deiligt. En lille Rebemanøvre blev foretaget og snardt laa vi igien for vore Moringsankre[42] ud for Lyddershuk, der hvor Floden Kölbrand dreier af fra Elben (eller rettere munder ud i Elben) og hvor Farvandet gaar til Haarburg i Hanover.

Saa begyndte der i Holsten Manøvrer med Militairet, som Kongen overværede og der skulde være stor Stads ved Itzehoe o.fl. Steder. Saa kom der en Dag en Mand ombord og vilde have Skibets Signalflag til Festlighederne. Det blev ham indrommet, men der skulde følge en Mand med. Men der var flere permiterede, saa siger Lt. Wilde, „lad os sende ham der", (mig) og det blev saaledes.[43]

I en Fart var jeg færdig med to store sække Flag og afsted med Manden. (Gud, hvor jeg var bange for, at det skulde blive gjort om) og paa Eventyr, Hollah paa Jernbanen til Neumünster, videre paa en Vogn. Jeg husker i dette Øjeblik ikke om det var ved Itzehoe eller Plon, vi var ført, og det er jo ligegyldig.[44] Vi kom til Festpladsen, der blev reist Stænger og jeg satte Flag paa alle Kanter, der var mange Flag foruden vore. Stort Kongeflag over Kongetæltet og stor Stads

40. Man ville have ventet „Præcision", men han kan jo mene „præcaution".

41. Hændelsen kan entydigt dateres til den 5. okt. 1846, da kongen i sin dagbog skrev, at han havde været ombord i „Elben".

42. Egl. står der „Moringsakkere"

43. Troppesamlingen og manøvrerne fandt sted i dagene 30. september til 4. oktober 1846, idet tropperne var samlet i en lejr nær Louisenberg og Kellinghusen. I det følgende nævnes et kongetelt, og et sådant er nævnt i kongens dagbog for 2. september. Forfatteren har byttet om på denne og den foregående begivenhed.

44. Det var jo nok hverken eller – se i det følgende – og det kan forklare forfatterens dårlige hukommelse m.h.t. det første sted.

blev der. De store brede Holstenske Bønder med Koner, saa ikke oprørske ud, de raabte Hurrah, saa det dundrede. Næste Dag vilde jeg været afsted, men Flagene, baade vore og andre laante, vare blandede og de skulde bruges et andet Sted – der var i Virkeligheden ikke andet for mig at gjøre end at følge med, og jeg fulgte med, om det var til Pløen eller Itzehoe, husker jeg som sagt ikke.

Endelig blev vi færdige med Stadsen – jeg fik mine Flage og Standere samlet sammen og var færdig til Reisen. Saa gik jeg til Festarangeuren eller Entrepreneuren, og saa vidste det sig, at denne Mand nok havde tænkt paa at Laane Flag baade her og der, men han lod dette besørge af en anden Mand, han var kommet ombord, og han vidste ikke, at jeg var med for hans regning. Naa, ligemeget, til Altona skulde jeg, og jeg sagde, at jeg ingen Penge havde. „Behytte Gott", sagde han, „hier ist Geldt" og saa gav han mig 5 pr. Thaler. Spurgte om jeg havde faaet noget at leve af, Aa jo! jeg forstod at holde mig til. Jeg tror aldrig nogen Kokke[45] eller anden ung Pige nogentid har sagt Nei til en ung Orlogsgast, naar det gjalt at stikke ham en Kylling, et Glas Vin eller andet ædeligt eller drikkeligt ud. Jeg havde visselig faaet nok og gav højmodig nok Afkald paa mere.

Saa kom jeg da mod Aften til Altona 4–5 Dage efter at jeg var reist og jeg tænkte det nok, at nu gjælder det, Hr. Ole.[46] Grove saa ud som en Tordensky og Wildes Ansigt lyste af djævelsk Humeur, naa her er Deserteuren. Det forekom mig, at Kanoneren og Baadsmanden saa noget bekymrede ud. Det var jo ogsaa noget uhørt, at en Mand blev borte: Stadsen ved Pløen (eller Itzehoe) var jo forbi for 3 Dage siden og man viste jo ikke videre.

Jeg var ligesaa frimodig som David, da han gik mod Goliat. Da Næstkomanderende spurgte, „hvorfor kom de ikke strax tilbage fra Pløen" (eller Itzehoe), forklarede jeg kun, at Flagene og det andet Indventarium var pakket sammen i et Virvar, og at ingen tog Hensyn til min Protest, saa fandt jeg det at være min Pligt at følge med, jeg vidste jo, at næste Dag var Festen endt og saa kunde jeg let finde vore Sager, da aldt Flaadeflaggods jo er særegent mærket. Saa meldte Baadsmanden, at aldt Flaggods og 2 Liner rigtig vare bragte tilbage – og det blev kjendt for Ret, at jeg havde brugt god Konduitte. Saa blev der (af Wilde) spurgt, „hvad har du levet af? hvor var du om Natten", og jeg løj for ham paa det frygteligste. Saa spandt jeg en Ende saa lang som store Mærsebras, for jeg tog aldrig Wilde alvorlig, hvorimode det vist var mig umulig at tænke paa noget Skjøieragtig overfor Grove. Jeg afgav de 5 Thaler; men de blev ikke lagt til Drikkepengene. Kanoneren fik dem i Forvaring og de skulle bruges til min egen Gavn. Meget godt betænkt.

Det var det sidste Æventyr paa min Vagtskibstur, at sige udenfor det almindelige. Det var meget let at overholde Ltn. Wildes

45. Der stod egl. „Kokkepige", men „pige" er udstreget.
46. Udtrykket „nu gjelder det Hr Ole" er en linie fra Grundtvigs historiske vise: „Og det var mester Ole Vind", som er et udtog af „Roskilde-Riim", der blev trykt første gang i 1813.

Tilladelse til forlænget Landlov, naar man blot sagde, at man vilde se Komedie. Og jeg var virkelig flere Gange paa Stadstheatret i Hamborg, hvor det er Kunstnere, der optræder, men Tingeltangel og Sct. Pauliløjer saa jeg ogsaa nok af. Jeg har glemt at fortælle, at St. Hansaften havde vi et stort Bal ombord i Vagtskibet. Saavel Soldater som Matroserne havde deres Damer med, og Selskabet var følgelig en Del blandet, men det gik dog. Officierne havde fine fremmede og der blev fint Tractement. Ballet bekostedes af Drikkepengekassen – der var saagar Champagne.

Det var just i Jenny Lind Perioden og det hed sig, at hun vilde komme, men det blev ikke Tilfældet. Proviantforvalter Lorentzen med Frue og Børn var med og Sønnen omtrent paa min Alder vilde, at jeg skulde danse med hans Søster, men det turde jeg ikke, vist mest af den Grund, at jeg slæt ikke kunde danse. Drengen traf jeg mange Aar efter i min Bolig paa Hirtshals som Telegrafingenieur, han blev første Ingenieur og meget anset og Datteren er nu Admiralinde Braag. Flinke Børn og blev gode Mennesker.

En lystig Streg, der nær kundet gaa galt, som jeg bivaanede, maa jeg dog nedskrive. En Aften havde mit Skifte faaet forlænget Landlov, fordi nogle af os vilde paa Komedie. Saadan ved 11 Tiden staar en Matros, der hed Schlanbusch og var Skibs Bajads, en Soldat Hagedorn og jeg og venter ved Landgangstrappen ved Lydershuk og ventede[47] paa Baad. Natvægteren kom til og gav sig i Snak med os. De tydske Vægtere har en Skralle, hvormed de antyder, at de vaager og er der Lys i et Værtshus efter Tiden eller Uro, giver de gjerne et lille Drej til Advarsel.

Saa siger Schlanbusch „loot mig de Ding mal sehen"[48] – og Vægteren rækker ham Skrallen og viser ham den simple Mecanisme, han lod jo dum Matrosulken, „mon nicht röhren sonst wird der Dyvel los",[49] men Schlanbusch afsted, raabende „Feuer, Feuer" i det uendelige. Vægteren bag efter raabende „ist nicht waan, ist nicht waan",[50] men Ulken var jo lettere tilbens. Lidt efter begyndte det at skralle i de øvrige Gader. Folk lukkede Vinduerne,[51] kort sagt, Byen kom på Benene.

Vi stod aldeles forfærdede. I Vagtskibet peb de allemand op, og klar med Sprøiten. Vi havde en Bæresprøite, som ved Ildløs altid blev sendt i Land med Besætning og Konstabelen som Fører. Lidt efter kom Baaden med Sprøjten og Ordre til os, at vi skulle følge med. Sprøiten meldte sig ved Hovedsprøiten, men der var man lige blevet klar over, at der ingen Brand var og vi bleve demiterede. Min Landgangskammerat Soldaten puffede mig stadig i Siden og hviskede, „mon nicht segen, Junge",[52] og jeg var jo taus, som et Spædelys saa alvorlig, sandt at sige var jeg bange.

Naa, vi kom ombord, og hvem er paa Udkik og raabte os an uden Schlanbusch, han smed Skrallen paa Gaden, da han havde

47. Ordgentagelse, sideskift.
48. Forfatterens note: „lad mig se den Tingest".
49. Forfatterens note: „kun ikke rore ellers er Fanden los".
50. Forfatterens note: „Det er ikke sandt"
51. Velsagtens „op".
52. Forfatterens note: „ikke sige der Dreng"

gjort Ulykker nok, løb en Vending op ad[53] Byen, saaledes at han kom ned til Høtorvet vestfra – der tog han en Jolle og kom til Vagtskonnerten imedens vi var med Sprøiten.

Dagen efter kom Chefen ombord og lod forhøre om Mandskabet havde været ombord i Rette Tid. For en beruset Sømand skulle have overfaldet en Vægter, frataget ham Skrallen o.s.v. Det blev constateret, at de to landlovhavende, Soldaten Hagedorn og Lærlingen Sophus havde været paa Landgangstrappen før Brandallarmen og Matrosen Schlanbusch samtidig som Allarmen var kommet tilbords med en Jolle vestfra. Det glædede Baron Dirking, at ingen af hans Folk havde begaaet den Uorden, og han lod melde til Brandpolitiet, at ingen Vagtskibsmand var impliceret i den Sag. Vægteren, der meget godt kjendte os, skulde nok vogte sig for at forraade os, eller rettere Schlanbusch, han havde jo selv givet sig i Passiar og frivillig givet Skrallen fra sig, hvad naturligvis er forbudt. Jeg er vis paa, at Grove havde gjennemskuet Sagen – hans Øje hvilede saa fast paa os.

Der forefaldt en Krigsretscene ombord, som skulde være helt højtidelig, men blev til Slut en Parodi paa Dom og Straf. Sagen gik saaledes til. Det ferske Kjød blev vejet ud til Bakkerne i Kogt Tilstand, og en af Underofficierne, Qvartermesteren eller Constabelen stod for Vægten – det gik der som overalt, enhver Bakke mente, at de i Almindelighed fik det daarligste. En Matros fra Kiel ved Navn Wilhelm Kraft (Tømmermand) hentede Kjød og fandt sin Bakke forurettet og sagde til Underofficieren, hvorfor skal vi altid have Benene e.l. Underofficieren, Qvartermester Olsen befalede ham at tie og gaa væk. Han brugte Mund, sagde „Holde Mund for dig" og saaden videre, tilsidst foer han i Qvartermesteren og skød ham om på Kistebænken. I en Fart var Baadsmanden, Kanoneren tilstæde, skilte dem ad og meldte Leutenanten Sagen. Manden blev arresteret, d.v.s. der blev sadt en Skildvagt ved ham, for nogen Arrest havde vi jo ikke i det lille Skib.

Der blev beordret Forhør næste Formiddag. Stor Stads i den Anledning, hele Besætningen ombord, første Forhør holdt og aldt gik formaliter til. Chefen var en god Mand og mente vel som ogsaa rigtigt var, at en saadan Forløbelse imod en jevnaldrende og underordnet Officier var for lidt til at gjøre en Mand ulykkelig for, og han fik ad Omveje, vel ved sin Oppasser Besætningen til at bede om, at Synderen maatte blive dømt ombord og ikke ved den kombinerede Ret i Kjøbenhavn, hvor han mindst vilde faaet 1 Aars Tugthus. Naa, Chefen lod sig bevæge og en Krigsret blev sadt. Rettens Medlemmer vare Hr. Letn. Grove, Wilde, Kanoner Grim, Baadsmanden og to Matroser.

Dommen faldt. Matros Wilhelm Kraft bør hensættes i Bojen i to Gange 3 Dage og Vand og Brød i den Tid – han løslades af Bo-

53. Egl. står der „at".

jen i to Timer daglig saalænge Straffen varer og nægtes Landlov for resten af Togtet. Straffen var ikke haard og blev mildere, jo en ren Parodi paa Straf – han var jo midt iblandt os og Alvoren kunde ikke overholdes. Vel fik han ingen Ranzon Kjød, men Kammeraterne stak jo til ham fra alle Kanter. Naa, Loven var sket Fyldest, Manden dømt og Acterne i Sagen er vist grumme alvorlige. Overhovedet, det lidet, jeg har set af Straf og Domme i min Flaadetjeneste, synes mig at have et vist Gemytlighedspræg (heldigvis), og ligner i Intet det, man læser om Krig[s]retter og Straffe i Landetaten. De bedste Skibe til Manøvre og i Orden var altid de, hvor Folk bleve bedst behandlede, i det Mindste efter min Erfaring.

Saa kom da Vinteren eller dog 1 December og Vagtskibets Stationstid var endt. Moringsankerne skulle løftes, men vi kunde ikke faa den ene af Grunden. Kjæden blev stukket af og Skonnerten varpet ind til Slengerset og aftaklet. Kanoner og Krudt og aldt blev bragt i Land og Folket afmønstret. Næstkommanderende og nogle faa, jeg tror 4re Mand bleve Vinteren over. Vi andre reiste pr Bane til Kiel og pr. Dampskib „Kopenhagen" hjem til Kjøbenhavn.

Her er det tid til at berette, hvad der blev af det Sælskab, der nu i 9 Maaneder havde levet sammen, for saavidt at jeg ved det, vil jeg fortælle det. Chefen Hr. Kaptleutn. Baron Dirking Holmfeldt blev i Etaten og var ved Krigens Udbrud Chef for Corvetten „Najaden". Den var bestemt til Vagtskibstjeneste ved Helsingør, men da den netop var færdig, da Oprøret [kom], blev den i Hui og Hast slæbt ud af Bommen, tog Krudt paa Rheden og afsted. Folk uden ordentlige Klæder, der var nok kun 6 Skeer til hele Mandskabet, men derom senere.

Den laa ved Fehmern og Chefen gik iland med to Matroser for at bringe Fehmererne Kongens Proclamation. Han blev ganske vel modtaget og stod i rolig Samtale med Befolkningen, da kom der en Proprieterer eller noget saadan. Han brølede, „tag ham til Fange" – han og hans Fæller foer ind paa Chefen, der raabte til de to Matroser, forsvar mig, men den ene blev nedskudt, den anden sprang i Søen og svømmede til Corvetten. Holmfeldt holdtes fangen i det første Krigsaar og gik vist af i de første Aar efter Krigen. Han er død i 1897 som en meget gammel Mand, men fuld aandsfrisk til det sidste.

Næstkomanderende gik sin Gang i Flaaden, var Skibschef flere Togter og var en Tid Marineminister, døde som saadan paa en Recreationsreise i Udlandet. Som Minister var han ikke meget beundret, men det var i den meget bevægede Højre Venstre Periode. Wilde gik ligeledes sin Gang og avancered efter Tour i Flaaden. Havde i 1864 Pantserbaaden „Absalon" at fore, men der blev jo ingen Leilighed til at udmærke sig. Han gik af efter Krigen, bosatte sig i Roskilde, hvor han tog sig af Dampskibsforbindelse paa Is-

På denne medaille ses til venstre seks bevæbnede mænd, der står klar til at tage Dircking-Holmfeld til fange. De seks herrers bedrift hædredes åbenbart ved at de blev nævnt til højre. Omskriften lyder: GEFANGENNAHME DES DÄNISCHEN MARINECAPITAINS BARON DIRKING-HOLMFELD.

Monument ved havnen i Burgstaken, Femern. På den indmurede støbejernsplade står at læse:

Hier gedenke der Standhaftigkeit thatkräftiger Fehmernaer zur Befreiung der Insel von dänischer Herrschaft nebst der Gefangennahmen des Marinecapitains Baron v. Dirking-Holmfeld am 10 Apr 1848

(Foto: Jens Wæver Rasmussen).

sefjorden og contraherede med forskjellige (Man kaldte ham den fine Vognmand) Postaffaire. Han var to Gange gift (fraskildt fra den 1st). Wilde har skrevet en Masse Memoire, snardt interessandte for hvem, der kan huske den Tid som jeg, snart det rene Pjat om sit Familieliv, en eller andres Reise (han taler meget om en Grandmama) og lignende Ubetydeligheder.[54] Han er død i 1897 som en ældre Cavaler.

Forvalter Lorentzen blev i 1848 frigivet og flygtede til Kjøbenhavn. Han blev Forvalter paa Christiansø, der den Gang var Fæstning og havde Flaadebesætning. Der blev hans Datter forlovet med Søleutenant Braag, som drev det til Admiral og lever endnu, men falden for Aldersgrænsen. Doctor Wahl blev ved Krigens Udbrud Skibslæge paa Helsingørs Vagtskib og Styrmand Nis Nissen Thruelsen tog den rigtige Cours i 1848, han gik til Danmark og blev Styrmand ogsaa paa Vagtskibet. Baadsmand Siler blev Havnefoged i Kjøge, døde tidlig. Grim blev Overkanoner i Flaaden, ved ikke om død endnu. Mine to Lærlingekammerater er det gaaet saaledes. Christensen blev skudt ved en Saluttering ude paa Sct. Bartholomæus i Vestindien. Stampe er nu pensjoneret Kanoner. Jeg læste om ham i Bladene i gaar.

Skonnerten blev af Tydskerne gjort til Orlogsskib i den schlesvig holstenske Flaade. Blev efter Krigen igjen dansk Vagtskib paa Elben. Da Vagtskibsstationerne ved Sundtoldens Ophør hævedes, kom den en skjønne Dag sejlende nok saa stolt og saluterede paa Kjøbenhavns Rhed. Den er vel solgt og blevet en Brændeslæber eller lignende, maaske hugget op.[55] Og her slutter den Tour.

54. Wilde skrev mange bind erindringer, bl.a. „Fra So og Land", 1891, „Fra Krigen 1848-49", 1892, „Memoirer 1850-53", 1893 og „Lidt rejseliv i Europa", 1894. Disse har vel været de mest relevante for SWR.

55. „Elben" udgik af flådens tal i 1858 og blev ophugget i 1866.

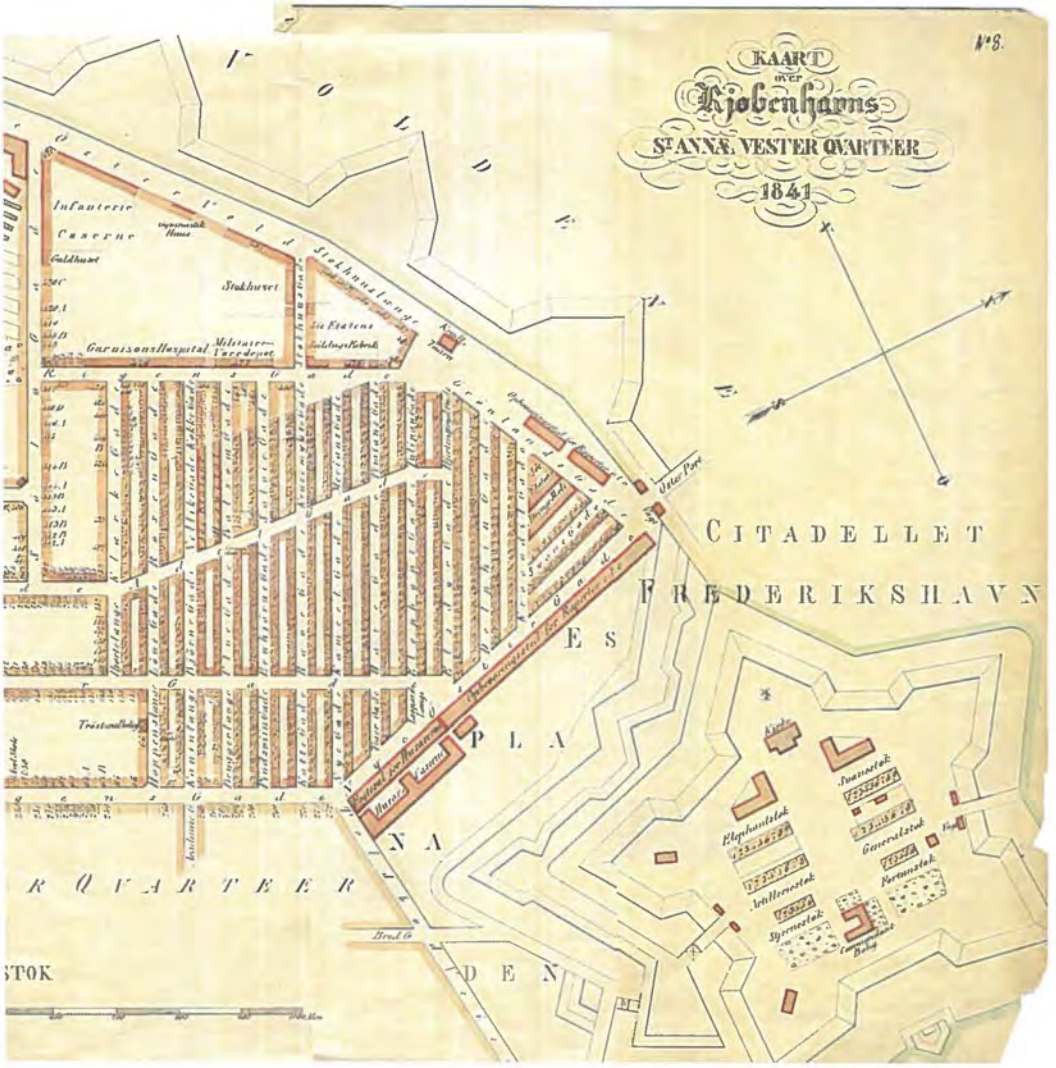

Nyboder fra Sterms Topgraphi.

7. HJEMME I KØBENHAVN OG UDKOMMANDO PÅ SØBATTERIET „TREKRONER" I 1847

Familieforhold – 135 · „Ombord" på Trekroner – 138 · Ørkesløs tilværelse med lejlighedsvise salutter og rapporter – 139 · Flådens dampbugsering – 140 · Sophus bliver igen budbringer og kommer i teatret – 140 · Kornkrisens dyrtid – 142 · Sophus i urtehave og kragejolle – 144 · Hus i Nyboder, halvbefaren og troskabsed – 144.

Allerede først på Sommeren havde jeg faaet Brev fra min Fader, at min Moder var død efter lang Sygeleje i Løgstør, hvor Fader jo nu gjorde Tjeneste. Jeg blev meget bedrøvet, men Ungdommen kommer læt over det. Jeg elskede stakkels Moder inderlig og var meget bekymret for, hvorledes det vilde gaa Fader, der ikke kunde retirere sig selv.[1] Han blev heller ikke længe i Løgstør, tog sin Afsked og fik i Forhold til, hvad ellers var Tilfældet, en god Pention, 200 Rdl = 400 kr, der næsten [var] mere, end han til alle Tider havde haft i Gage. Han var flyttet til Holstebro og boede hos Thonboe, men han havde det ikke godt, især da Sigfride reiste til Kjøbenhavn for at søge bedre Plads for sin Mand.

Toldforvalter Skov[2] i Holstebro, som før var Garver i Ringkjøbing og var en god Bekjendt af Fader, havde taget Fader paa sit Contoir, hvad han tjente derved, véd jeg ikke, det var vel ikke saa meget, men Fader havde dog nogen Beskjæftigelse for sin Aand, og Skouw var en hjertensgod Mand, (Han var en betydelig Mand i Ringkjobing, forhen Borgerrepræsentant) og gjorde vist min Gamle meget tilgode og saalænge Sigfride var hjemme og holdt Hus, led han vel heller ikke legemlig Nød.

Jeg kan forøvrig ikke sige stort om, hvorledes Tingene stod til derovre hos Fader og Tonboe, men Fader var kjed af det. Han var i en ubekjendt By i smaa Forhold og Naboerne var meget simple udannede Folk, og for min Gamle var det yderst pinagtig at omgaaes uvidende Mennesker. Dertil kom, at min Gamle længedes efter Kjøbenhavn, hvor dog nogle af hans andre Børn var, Theodor Rasmussen og jeg. Mine to andre Brødre Carl og Wilhelm vare endnu i Randers. Carl havde forladt Mægler Hennings og havde faaet Plads hos en Konsul Falkenberg, der forsøgte sig i Randers som Grossist. Wilhelm stod endnu i Holstebro hos Maler Lindstrøm der i Byen.

1. Læsningen er sikker nok, men brugen af ordet noget besynderlig for ikke at sige uforståelig.
2. Schou var dog oppebørsels-kontrollør.

Altsaa, jeg kom med Dampskibet „Kopenhagen" (hed senere „Schlesvig" og blev Kongens Dampskib) til Kjøbenhavn og stod med min Bagage paa Kjøbenhavns Toldbod og vidste ikke, hvor jeg skulde gaa hen, underlig nok! jeg var ansadt i Holmens Tjeneste for Kost og Løn, men hvor jeg boede, var der ingen, der brød sig om, der var i saa Henseende en Løshed over Forholdene i Søetaten, som var mærkværdig. Jeg var kjed af Nyboder Folk, og foreløbig vidste jeg ingen, jeg kunde gaa til, og jeg styrede derfor min Gang op til Onkel Hofgaard, som jeg ventede at finde i den samme Leilighed hos Christensen i Farvergade. I Nærheden af Boligen mødte jeg Madamme Christensen (som før er meldt min Faders Cousine), hun meddelte mig, at Onkel Hofgaard var død aldt om Sommeren og at min Tante og Cousine boede hos en Enkemadamme Goskjær i St. Larsbjørnstræde.

Jeg blev bedrøvet, for Hofgaard var en god Mand imod mig og var i visse Maader en Støtte for mig, da jeg saa dog havde nogen at komme hos, fremmede og fattige Fugl, som jeg var, just i den Alder, man trænger allermest; det er en farlig Tid, naar Drengen er ved at gaa bort og Ynglingetiden begynder. Held den, der har Venner til at lede og støtte sig og lodse igjennem Skærene. Jeg havde ingen, slæt ingen, ikke en Gang fra den Autoritet, jeg tjente, blev der gjordt det mindste for mig og ligestillede, ikke en Gang en ordentlig Komando, naar vi ikke var tilsøes.

Naa, jeg drev altsaa hen til Tante Hofgaards, hvor jeg traf min Cousine Hansine (senere hen blev hun kaldet Emilie). Faster var ude paa Frederiksberg hos Krohn, som boede der. Krohn var ikke længere paa Tøjhuset, havde ikke Arbeide hos nogen Mester, men fuskede for Slagterne, Vognmændene, Beriddere etc. etc. for egen Regning, det var jo lovlig udenbys.[3]

Jeg blev enig med min Cousine om at blive der i Huset til jeg fik Plads i Nyboder, men jeg blev der hele Vinteren 1846 og 47 til den 1ste Marts, da jeg igjen skulde paa Togt.

Den Enkekone, Tante boede hos, hed Goskjær, og var Enke efter en Prokurator eller vel rettest Komitionair og Vinkelskriver. Konen var en Gaardmandsdatter fra Valby, og havde giftet sig imod Forældrenes Villie - naturligvis under sin Stand efter Gaardmandsbegreb. Hvorledes det gik i Ægtestanden, véd jeg intet om, men som Enke var hun Mand for at styre Codillen, en simpel Kjærling, men energisk og dygtig. Hun var Sælgekone og paa Farten fra Morgen til Aften.

Hvorledes Onkels var kommet i Bekjendtskab hende véd jeg ikke, men det var vist gjennem Krohn til hans Moder: hun nok var Slægtning i 10 Led, ligemeget. Onkel, der var en god Mand, (vel lidt sløv paa Søhesten[4]) var gaaet i Caution for Mdm. G. for en temmelig betydelig Sum, og derfor sadt sin Livsforsikringspolice i Pant. Da

3. Ved at bo udenfor voldene undgik han lavstvangen, altså sadelmagerlavets medlemmers eneret på at udøve hans profession.

4. Læsningen af ordet, der er tilføjet nederst på siden, er usikker. Udtrykket, der ikke er set andetsteds, må dog siges at være særdeles velanbragt i en somands mund.

han døde, fik hun følgelig ingen Penge og Mdm. G. maatte vederlægge hende med Huslejlighed og Kost. Det vil sige, hun spurgte, vil De have Middagsmad,[5] og tog for det, hvad hun vilde. Det var vist langtfra, at Tante fik fuld, vel næppe halv Værdi for sin Police. Der var fuldstændig Virvar i hendes Sager, narret blev hun, det er vist.

Der var to Sønner og en Datter. Den ene Søn var hjemme og var Porcellainsdreier paa det Kgl. Porcellainsfabrik, den Gang paa Store Kongensgade. Goeskjær var en dygtig og vakker Mand, som var fremadstræbende og réel. Han tjente saameget den ½ Dag, at han kunde studere og læste den Gang, vi boede der, han ville være Præst, men det blev han ikke, ikke en Gang Student. Da Krigen brød ud i 1848 meldte han sig som frivillig og deltog i Slaget ved Bou og Schlesvig, kom saa paa Officersskolen, blev Leutenant og kom igjen i Felten, tjente med Ære under Krigen og gik senere over i den da existerende Krigsreserve.

Jeg har talt med ham, da han under en Indkaldelse som Prltn. komanderede Toldbodvagten. Senere har jeg læst i Aviserne, at han var Husejer paa Frederiksberg og titulair Kaptain eller maaske Kpt. i Forstærkningen. Porcelainsarbeider var han ogsaa som Ltn. efter Krigen, men jeg tænker, at han var beskjæftiget paa det store Fabrik Bing & Grøndal eller maaske Aluminia, som ligger paa Frederiksberg. Nu er Goskjær død, Fred med ham, han var en brav Karl efter, hvad jeg ved om ham.

Den anden Broder var Kjøbmand (Commis), var ogsaa med i Krigen vist efter Septemberloven, han saa rask og dygtig ud, men jeg ved ikke hans senere Acidentia. Datteren Sine Goskjær var en smuk munter Pige, som blev holdt meget pænt. Jeg saa hende af og til i de første Aar derefter, men ved ikke hendes Skjæbne, hun blev vist ikke gift.

Naa! altsaa, i den Familie var jeg tilhuse i Vinteren 1846-47 og havde det ret godt. Jeg bragte jo min Portion Kost, hvoraf i det mindste Brødene, som vi byttede os til for Rugen, var meget værd. Det var dog alligevel knap for os. Tante Hofgaards Pentionsforhold vare endnu ikke ret ordnede og den Betaling, hun fik af Enken Goeskjær for den hende til Pantsætning leverte Livsforsikringspolice, var nok kun saa som saa. Min Søster Mine (Mdm. Krohn) var en Tidlang inde hos os. Krohns Fortjeneste var meget knap, og det værste var, at Husmoderen (Rasmine), der skulle værne om Hjemmet, holde Manden til Arbejde, og gjøre sit til, at det kunde gaa, hun tog det for løst.

Forholdet blev i Tiden ei heller ikke godt. Krohn var ingen særlig duelig Sadelmager, det hed endog en meget daarlig, men i sine senere Aar vidste han dog at han kunde ernære sig og en til. Han var ikke absolut forkastelig, var ikke udsvævende og holdt sig mest mulig pæn i Tøjet. Det er ikke godt at være til Doms over ægte-

5. Herefter følger egentlig et fejlplaceret „at".

skabelige Forhold, men det er min Tro, at min Søster havde sin Skyld i, at Ægteskabet senere opløstes.

Min Broder Theodor var en dygtig og flittig Arbejder, han var hos en Mester i Brogade paa Christianshavn og han var tilpas sparsom. Theodor havde en sær faible for solide Klæder og fornemmelig Støvler og han var i øvrig solid i alt. Han kom naturligvis til os hver Aften, sommetider fik vi ham til at give Caffe med Brød, det vil sige min Couisine Emilie og Sine Goskjær viste at narre ham i Kortspil, saa det blev ham, som maatte bløde, men det var altsammen Løjer og Udgiften var vel højst en Mark = 16 ß = 33 Øre.

I denne Vinter herskede der meget Nød i forskjellige Lande i Europa, fornemmelig i Irland og det saa i mange Henseende truende ud. Franskmændene, der er en urolig Nation, vare kjede af Kongedømmet Louis Philipe af den Orleanske Gren af Stammen og Ministerierne afløste hverandre - der var Revolutionslyster og det var ligesom den lange Fredsperiode kjedede Folk, der var noget ved at danne sig, bryde frem, men man vidste ikke rigtigt, hvad det var, der skulle fødes, men som man kan tænke, brød en 17 aarig Gut sig ikke stort, om det ramlede rundt om i Europa.

Vinteren gik, og jeg ventede Udkommando tilsøes, den fik jeg, men ikke tilsøes, til Vagtstationen paa Søbatteriet Trekroner. Det var ikke efter min Regning og jeg trængte svært til at komme til søes, men der var ikke noget derved at gjøre. Den 1st April 1847 mødte jeg ved Toldbodtrappen med mit Tøj, der laa Batteriets Barkasse (bemandet med Soldater) tilrede og saa gik Touren ud til Trekroner. Søbatteriet Trekroner er det første Batteri i Kjøbenhavns Sødefention og det stærkest bestykkede, var det ialdfald den Gang. Det var egentlig det eneste Batteri, vi havde, for Lynetten var ikke bestykket og havde kun Træbolværker. Trekroner saa ikke den Gang saa drabelig ud som nu i 1898, og de stærke Forter Prøvesten, Mellemfortet var ikke anlagt. Et saa svært og langt fremskudt Fort som Middelgrundsfortet, var ikke tænkt selv i Ingenieurenes vildeste Drømme. Overhovedet var det kun lidt bevendt med Hovedstadens Forsvarsevne.

Voldene laa som et Snørliv om en overbefolket By, og udenfor i tæt Afstand var der voxet Forstæder op, der ikke kunde undværes. I Folkets Omdømme var ogsaa hele Landdefentionen kondemt, den nye Tid brød paa også på dette Område. Men tilbage til Trekroner, Chefen var Kaptainlnt.[6] Edvard Suenson, den senere Helgolandhelt, Næstkomanderende var Prmlt. Pedersen. De to Herrer vare meget agtede Officierer i Flaaden og meget befarne. Chefen havde været i fremmed Krigstjeneste og Næstkomanderende ført Coffardiskib.[7]

Saa havde vi en gammel Baadsmand Wilde. Egentlig var han kun Arbeidsunderofficier og Opsynsmand paa Fortet, men han

6. Egl. står der helt meningsløst „Kapitallie".

7. Edourd Suenson havde i 1826-30 været i fransk tjeneste i det østlige Middelhav og Ove Christian Pedersen havde i 1842-46 været i fart på Ostindien. Det var sære almindeligt og velset, at søofficerer på denne måde skaffede sig praktisk erfaring.

indtog en Særstilling, regnedes for den første af Underofficierne og havde aldt Materielet i Regnskab. En Quartermester i Flaaden var udkommanderet som Baadsmandsmath, det var en Søn af den gode Baadsmand Wilde og var en meget smuk Mand (ogsaa flink), saa havde vi en Underkanoner og 1 Soldaterunderofficier (Sergent), 12 hel og halvbefarne Matrosser, 12 Soldater, hvoraf en var en aldeles udmærket Skibskok, ogsaa en gammel dagvagt, som bl. andet ogsaa passede Trekroner Fyr (en Lygte paa en lille Pæl), saa var Tallet ude, nei Stop, jeg glemmer den for mig fornemste. Jeg har vist omtalt en Fætter af min Fader, som hed Johan Ritter, han havde været i Grønland, senere sejlet som Proviantforvalter, nu havde han i en Aarrække været Proviantforvalter paa Trekroner.

Jeg havde aldrig seet ham og var nysgerrig efter [at] se en ikke helt fjern Slægtning. Da Chefen op ad Dagen kom ombord (vi brugte at sige ombord) kom ogsaa Forvalteren ud af sin Stue, og jeg fik at se en gammel svær Mand komme humpende ved en Stok, han var cevil og gjorde ingen god Figur, gammel og ubeqvem, som han var.

Ja, saa tog Livet fat paa Trekroner – og vi udrettede ikke Gavns Gjerning i nogen Maade eller godt for nogen uden det, at vi levede og bleve bespiste og betalte. Om det Lidet, der var at sige, se følgende.

Ja, hvad der egentlig skulde udrettes af Besætningen paa Trekroner véd jeg virkelig ikke, velsagtens et Slags Vagtskibsgjærning, og da man intet bestilte i Vagtskibene – gjorde vi aldeles det samme paa Trekroner, nemlig Ingenting. Der holdtes Udkik fra Flagbatteriet og Udkikken skulde melde, naar [der] var Orlogsmænd under Opsejling. Passerede Orlogsmanden og havde afgivet Salut, bleve Antallet af Salutskudene viste paa et Signaltavleapparat, for at Sixtus kunde besvare Salutten Skud for Skud. Der blev derefter afgivet Rapport in Duplo eller Triplo, og en Lærling afsendt med Rapporterne i en Taske. Før var Dagens Gjerning anset for saa vigtig, at en Underofficier blev sendt i Land, men i min Tid var vi Lærlinge betroet denne Tjeneste, som bestod i at levere et Brev ned til Sveitzeren paa Kongens Palais og et andet paa Admiralitetscontoiret, eller var dette ikke aabent, til en eller anden hos Holmens Chef.

Jeg erindre en Gang, at hele Sendingen blev glemt at aflevere – og der blev aldrig spurgt om Raporterne. For øvrig vare vi jo evig glade for Touren i Land, som ellers gik temmelig ofte paa. Stoppede Orlogsskibene paa Rheden, blev der bemandet en Chalup og Næstkomanderende i Jolle gik ombord og Complimenterede. Var det en dansk Orlogsmand, der kom ind, blev den store Barkasse bemandet og maatte vi saa føre Varp for Orlogsmanden, naar den skulle bugseres ind – eller ud. Ja, Dampskibsfarten, som

dog var almindelig paa Provindshavnene og enkelte udenlandske Router til Passagertransport, blev i Kjøbenhavn ikke udnyttet til Bugsering.[8] Endnu i 1847 maatte alle Skibe varpe ud og ind fra Rheden og til Havnen - Smaaskibene sejlede jo med stor Forsigtighed. Fragtdampskibe paa Engelland gaves endnu ikke, ja man fandt det utænkelig, at Ting som Korn, Trælast, Stenkul etc. kunde blive Gjenstand for Dampskibstransport.[9]

Til vore vigtige Bestillinger hørte ogsaa paa Trekroner at Udkikken skulde melde for Dampskibe - det blev meget ofte neglisjeret, thi de begyndte at blive for talrige, og det gjorde ei heller noget (idylliske militaire Tilstande).

Flaaden havde en Bugserdamper, som hed „Hertha", der var stationeret i Helsingør for at slæbe Skibe fra Kattegattet til forbi Falsterbo. Vi havde den Gang Sundtold og man var jo forpligtet til at lette Farten igjennem danske Farvande. Der blev bygget et Dampskib til, nemlig „Uffo".

Skibene bleve førte af Søoffiere, men med forhyret Besætning, dog var der gjerne et Par Lærlige udkomanderede. Damperne gjorde vist ikke videre Forretninger og Virksomheden hørte op med Sundtolden. Nu er der jo i Snesevis af Bugserbaade ved Kjøbenhavn og i Sundet.

Lærte vi ikke videre Sømandskab paa Trekroner, fik vi dog god Øvelse i Roning og Baadsejlads, for det gik jo temmelig ofte flere Gange daglig med Baad til Land - Fornemmelig da Sommeren kom, og Chefens Familie flyttede ud. Jeg havde samme Held som i Altona, jeg blev meget brugt til Ærinder i Land. Prmlt. Pedersen var af en gammel Grosserersslægt fra Christianshavn. De ejede Tordenskjolds gamle Gaard i Strandgade (den næstsidste Gaard nede imod Tydske Kirke) og deri var før drevet stor Sæbesyderi. Tordenskjolds Initialer P.T.[10] staa endnu over Porten og Gaarden var meget Gammeldags og der hørte en stor Have til. I Sidebygningen havde en Leutenant og hans Broder Secondltn. W. Pedersen deres Ungkarlelejligheder.[11] Næstkomanderende gav mig tidt Nøglerne med og sendte mig ind at lede op et og andet, og jeg bragte altid ret Besked. Da jeg gik lige forbi min Broders Værksted, stak jeg jo med det samme op til ham;[12] sommetider var der ogsaa god Tid, naar der t.Ex. var sadt et Klokkeslædt jeg skulle være paa Toldboden.

Vor Næstkomanderende var forlovet med en Frøken Ejde, saavidt jeg husker var hun norsk, men af dansk Slægt. Hun opholdt sig hos en Forstmand Jagtjunker Ejde. Derhen blev jeg tidt sendt og med det samme kan jeg berette et lille Eventyr. Det var henad Sommeren, at jeg en Dag den Ordre, „Du har her saa og saa mange Daler, du gaar ind til Det Kgl. Theaters Biletudsalg og kjøber tre Nummerpladser til 2' Parqvet, men de maa ikke være til Pladser

8. Det var forbudt under damp at sejle indenfor bommen ved Toldboden på grund af brandfaren i den ofte tætpakkede inderhavn. Først fra 1843 blev dampskibe med ild under kedlerne tilladt i havneområdet, så kort efter SWRs ophold på Trekroner kom der nu også bugserbåde i inderhavnen.
9. Hvilket skyldtes, at dampskibenes kulokonomi endnu ikke tillod det, idet der på de lange strækninger var så stort et kulforbrug, at der ikke blev megen plads til nyttelast. I 1840'rne var der af denne gode grund ganske rigtigt kun post- og passagerfart med dampskibe.
10. Egl. er der skrevet et sammensat P og T, umuligt at gengive.
11. Thomas Wilhelm Pedersen - især kendt som illustrator af H.C. Andersens eventyr.
12. Broderen Theodor.

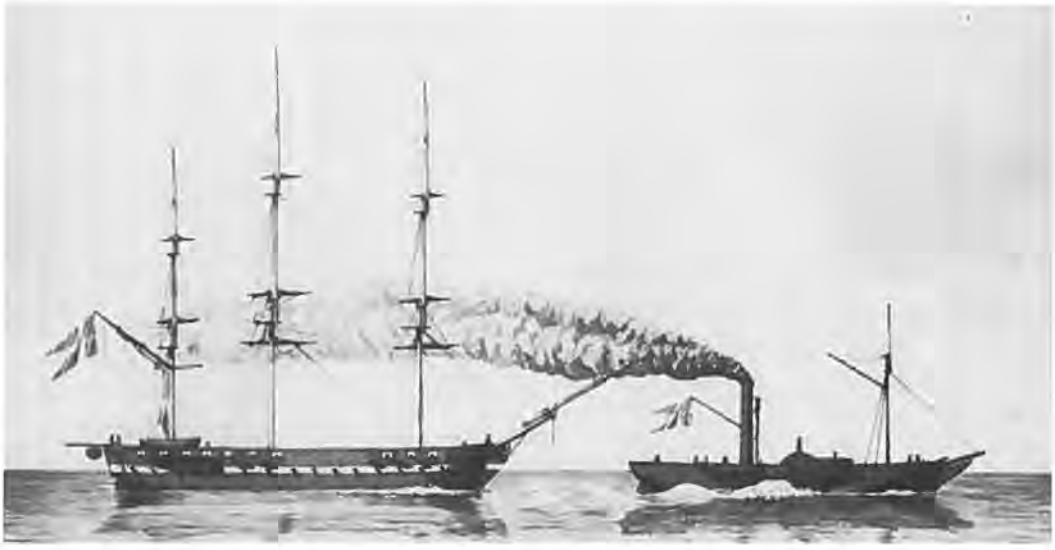

„Hertha" i en i denne sammenhæng meget relevant virksomhed, nemlig med en fregat på slæb. Den var bygget til Toldvæsenet som bugserdamper så sent som i 1844 og var indrettet til i givet tilfælde at kunne bestykkes. Men det var under treårskrigen stadigvæk bugseringen, der var langt det væsentligste. (Privateje).

under Lysekronen. (Den var falden ned Vinteren tilforn og Folk havde Skræk for at sidde under den. Forøvrigt skedte ingen videre Ulykke, en Bager Kræmer blev let saaret (han var Kjøbenhavns tykkeste Mand) og en Mængde Mængde blev stænket med Oleæ.) - videre lød Ordren. „Naar du har faaet Biletten, gaar du ud og præsenterer Frk. Ejde den og medfølgende Brev." „Soll geshehe geehrdeger Hrr" - Ja, det sagde jeg ikke, men Ordren blev udført og jeg kom tilbage til Trekroner.

Henad Eftermiddagen gik Ltn. iland og jeg skulde med til en Tjeneste, jeg ikke længere husker. Frk. Ejde var hjemme, men ganske ene, den Person, der skulde haft den 3de Billet havde forfald og det var ikke mulig at faa den anbragt - jeg overværede hele Samtalen.[13] „Hvad skal vi gjøre med den", siger Leutnanten og vel hen i Løjer siger Frøkenen „Drengen der" og leer. „Nu vel! Allons!" Siger Leutenanten „lad gaa" - og vi gik til Kongens Nytorv og indtoge vore Pladser i 2' Nummerpaqvet, min Plads var imellem de Forlovede, jeg var dog højmodig nok til at bytte med Frøkenen. Stykket vi saa var Brama og Bajaderen, og jeg morede mig dejlig,[14] alligevel jeg var meget genert for min Plads. Disse Sommerskuespil udenfor den rigtige Saison blev givet af Skuespillerne uden Directionens Mellemkomst og for deres Regning - vistnok til Fordel for Pensjonskasserne og der valgtes altid de bedste æsthetiske[15] og fineste Stykker.

Siden jeg netop er ved Theatret, vil jeg nedskrive en anden Livserindring fra samme Felt, som tildrog sig ½ Aars Tid før min celebre Theatergang. Det var en Gang, jeg havde faaet min tarvelige Gage, at der var blevet 1 Mark (33 Øre) højst 2 tilovers, at Tante siger til mig: „dem skulde du gaa paa Komedie for." (Dengang sagde man ikke i Theatret.) „det er bedre end at klatte dem op

13. Det egenlige problem var vel, at selv forlovede par havde brug for en anstandsdame, når de viste sig offentligt.

14. *Brama og Bayaderen*, opera af Auber fra 1830 med libretto af Scribe.

15. Ordet tilføjet med småt oven over og er svært læsesligt, men dette synes det rimeligste bud.

til Cigarer." (Jeg røg slet ikke). Raadet slog an og afsted gik det fra Larsbjørnstræde til Kongens Nytorv. Det var lidt over Tiden og Coursen stod følgelig lav for Billetter. En Sjover[16] stak mig en Billet til en Jødeloge for 12 ß (= 25 Øre) og jeg kom saaledes paa Comedie.

Stykket, man gav, var Hostrups Gjenboerne og jeg morede mig guddommelig.[17] Jeg nød hver Situation med Henrykkelse - Mantzius (den ældre) Ltn. v. Buddinge, Kobbersmedsvenden, Studentermødet, hvor man samlede ind til Therkesserne og de brændte. Svenskerne og de druknede Jyder[18] - og endte med at drikke Pengene op hos Lars Mathiesen paa Frederiksberg; men det var ogsaa Comedie, man spillede, som der var Liv i.

Naa, Stykket endte og jeg gik, men mit Ansigt maa have udtrykt min Fryd, Folk saa efter mig. I Forhallen stod en yngre Mand, som tiltalte mig og sagde, „De straaler jo af Glæde, hvad er der dog,[19] som saaledes har tiltalt Dem, Stykket eller Spillet." „Det hele", svarede jeg, „det var fuldendt aldt sammen". Vi drev lidt henad Gaden sammen, jeg stadig refererende de kostelige Scener - hos Chr 4[tal] og hos Kobbersmedens med vore egne Vinnevæerer. Jeg kunde se, at min Glæde interesserede Herren, han hørte opmærksom paa mig, vi fulgtes ad hele Gothersgade igjennem og Volden til Larsbjørnstræde eller rettere til Teglgaardsstræde. Da vi endelig skulde skilles efterat jeg vist havde spillet hele Stykket for ham, udbad jeg mig hans Navn, „Jeg hedder Hostrup og er Forfatter til det Stykke, der har glædet Dem saa meget, og selv har jeg aldrig haft større Glæde af det end i Aften." Dette mit eneste Møde med den deilige Digter er en af mine lyseste Livserindringer. Men videre ud til Trekroner igien.

Den Sommer passeredes Sundet af to Sardinienske Fregatter, det var første Gang, at Flaget med det Savoyiske Kors saas her. Det var fine Skibe og pænt Mandskab, rigtige Sofolk at se til, ikke saa Soldateragtige i Form, som Russerne var. Dengang lignede de, Russerne, ikke Sofolk. Naa! Italienerne og fornemlig Genueserne har altid hørt til Verdens bedste Sømænd. Dette Aar kom „Galathea" hjem fra Jordomsejlingen og Gutterne følte sig voldsomt og vakte jo berettiget Opsigt, naar de saaes paa Gaden med fixe Ostindiske Straahatte og fine Trøjer (nogle havde Silkehoser) og „Galatheas" Navn paa Hatten, hvide Sko paa Fødderne - Naa, de vare nok værd at se paa. Om Optøjerne med Kapt. Sten Bille paa Oplægningsdagen har jeg meldt fra 1845.

I Sommeren 1847 var der udbrudt eller rettere indtraadt en Krise i Kornforretningerne, det hed at der var Mangel paa Brødkorn, der udbrød næsten Panik og Brodpriserne gik i Vejret med rasende Fart, ved Midtsommerstid kostede et Rugbrod a 8[lr] 3 Mark og 12 Sk = 1 Krone og 25 Øre, den gamle Pris, der havde staaet fast i mange Aar

16. Forfatterens note: „Billetsjover, kaldes de, som lejer en Loge og leger de enkelte Pladser ud igjen."

17. *Gjenboerne*, sangspil (vaudeville) fra 1844 af Jens Christian Hostrup.

18. Studenternes bodekasse på 14 rdl og 2 sk skyldtes overhandtagende problemer med at komme op om morgenen. Tscherkesserne i det nordvestlige Kaukasus gjorde opstand mod russerne. At stotte dem måtte opgives, da en pengeforsendelse ville være så dyr, at der nok kun blev 2 sk tilovers til frihedskampen. Der havde været stormflod i Jylland i 1839, hvorimod den svenske brand ikke er verificeret. Problemet var her, at man ikke kunne glæde de druknede eller brændte, da de jo netop var druknede og brændte. Og glade var de, der ikke var druknet eller brændt, så dem kunne man heller ikke glæde. Altså afsted til den kendte værtshusholder.

19. Efter „dog" endnu et „der". misanbragt

var 18 Sk = 37 Ører for et 8'pd Brød. Det kneb følgelig for Fattigfolk at komme over Krisen. Tante Hofgaard og min Cousine boede paa en Quist i Sølvgade, og da Tante maatte afsé en Del af Pensjonen, var de næsten udsatte for Nød, ja led vel ligefrem Nød, eftersom stadig knap Ernæring og Mangel paa næsten enhver Comfort maa kaldes Nødstedt. Selv havde jeg naturligvis min gode Kost med godt Skibsøl til paa Trekroner. Jeg voxede vældigt det Aar.

Forholdene i Kornhandelen blev modgaaede af Regjeringen saaledes: Man udrustede Fregatten „Bellona" som Coffardiskib med 60 Mands Besætning (dens Besætning som Krigsskib var 500 Mand), og sendte den til Rusland, hvor store Qvantiteter Rugmel var indkjøbt; den, tilligened Dampskibet „Hekla", Lastdragerskibet „Gammelholm" og ellers aldt, hvad der af Tonage havdes, gik ad Rusland til, og endnu inden disse Ladninger ret vare Komne i Markedet, gik Brødpriserne ned ad, næsten med samme Fart som den opgaaende. Noget højere holdt Priserne sig dog og er vel aldrig siden blevet saa lave som før 1847.

For os paa Trekroner havde Krisen den Følge, at vi en Tid maatte af med vor herlige Næstkomanderende Prmlt. Pedersen. Han blev nemlig sendt ud som 3^{die} Komanderende med „Belona". Chefen var Kapt. Palle Brun, en meget livlig Mand, men vist ikke meget anset i Flaaden, man gjorde lidt Nar ad Manden, og hans Navn hos Menigmand var Amagerbonden og Rostockerfinnen, det sidste fordi han en Morgen, da han kom paa Dækket og saa et Skib med 3 stribet Flag, udbrød, „naa! der har vi en Finne." „Nei, det er en Rostocker", blev der svaret. „Javel, Javel, en Rostockerfinne" - og saa var han jo domfeldt til at bære det Navn sin Livstid.

Da saavel Rostockerne som Russerne og Hollænderne bærer de samme Farver, var Feiltagelsen jo tilgivelig, selv har jeg aldrig kunnet huske Farvernes Orden, men Skibstypen tager en Sømand jo sjælden Fejl af. Udbruddet Rostockerfinne var jo blot en Fortalelse, thi selvfølgelig vidste Kapt. Palle Brun jo nok, at en Rostockker ikke var en Finne. Jeg anfører det kun for at antyde, hvor læt en Officier kan blive tillagt Øgenavn af Mandskabet. De skal nok pege ham ud. Hr. Brun var en god afholdt Mand, men regnedes som anført ikke til Flaadens Lys.

Om Aarsagen til Krisen fortaltes der, at det var Firmaet Puggaard, der havde speculeret og skaffet sig en Masse Korn,[20] men der sagdes ogsaa contra imod, at Puggaard havde gjort Hns. Majestæt Kongen (C 8) opmærksom paa, at der blev speculeret i at gjøre Dyrtid, og formaaede Hns. Mjst. til det raske Træk med at sende de store Skibe ud efter Mel og derved slaa Speculationen Sværdet af Haanden.

Det er ellers mærkeligt, at en saadan Panik, for det var det nærmest, kunde opstaa i den rolige Tid, men den var over hele Landet.

20. Til dette og det følgende bor bemærkes, at krisen ikke var begrænset til Danmark, men gjorde sig gældende i en stor del af Vesteuropa på grund af en dårlig høst, hvad der naturligvis ikke udelukkede lokal spekulation.

En stor Kjøbmand paa Jyllands Vestkyst har fortalt mig, at der kom en Commition til ham fra Skagen og bød ham næsten, hvad han vilde fordre, for 1000 T. Rug, som man vilde sikre sig for Byen, inden Hungersnøden kom. (Skagen har næsten ingen Rugavl.) Han solgte sit Qvantum, men forbeholdt sig 300 Tdr. for sin egen By. En Maaned efter var Priserne normal[e] og det vidste sig, at der var rigelig Brødkorn i Landet.

Naa, Tiden gik paa Trekroner, saadan ret jevnt. Der var en Del Smaahaver og om Foraaret blev der spurgt om nogen var kjendt med Gartneri. Alle sagde Nej (paa Lærlingerne tænkte ingen), selv en Soldat, som var Gartnersøn. Jeg kom til at sige, at jeg forstod godt at saa og plante og det blev raporteret til gamle Bdm. Wilde. Jeg blev kaldt op til Næstkomanderende – „forstaar du at saa", og med sædvanlig Frækhed svarede „Javel, Hr. Leutenant, mine Forældre havde en stor Have." – „hvor? i Nyboder", „Nej i Ringkjøbing", og det gik virkelig som det var gaaet alle andre Steder, fordi at jeg var fremmed i Flaaden, blev jeg foretrukket eller dog bemærket. Naa, at saa og plante kunde jeg tænke mig var ingen Sag og det gik helt godt – Vi havde Urter, Kartofler og Ærter paa Trekroner i rigelig Mængde, til Officiernes Brug. Jeg gjorde Chefens Have i Stand (Jordarbejde har siden været min Lyst og falder mig godt i Haanden). Da han siden tog Bolig derude, passede han selv Haven.

Gik saa Tiden, og det var mine bedste Dage, naar gamle Wilde skulde ud med Kragejollen og controllere Sømærker, underlig nok havde han den Bestalling (for særskildt Honorar). Jeg kom som Matroslærling med de fleste Gange – og jeg blev ikke søsyg. Touren gik igjennem Drogden over under Falsterbo og der blev taget Krydspeilinger for at se, om Tønderne laa rigtig, hvor de skulle ligge. Hele Dagen gik med, det var en hel Søtour.

Naa! endelig kom Vinteren og 1ste December afmønstrede Sommerbesætningen. En ny Soldattæske var alt før blevet skiftet. Vi faste afgik til Corpsets Tjeneste – Exersits og Takkelloftet og sige vi saa Trekroner Farvel. Da jeg kom der igjen i tjenstlig Forhold, havde mangt og meget forandret sig. Ja, hele Europa og mer til var undergaaet stor Forandring.

Imedens jeg laa paa Trekroner, havde jeg ansøgt om at maatte faa Hus i Nyboder. Det tilkom mig ikke som Lærling, men da der i Regelen var ledige Huse (Søetaten var jo ikke mere en[d] halv saa stor som den var paa den Tid vi havde Norge og den store Flaade) kunde Lærlinge faa Hus paa Ansøgning. Jeg søgte for min Tante, Toldassistent Hofgaards Enke. Jeg blev tilstaaet en Lejlighed i Haregade N° 13 Stuen til Gaarden, og der flyttede Tante og jeg ind, saa havde vi begge et Hjem. Min Cousine boede saa hos min Soster Rasmine Krohn. Tante havde jo Pention og med min Kost

Et kig på husrækken i Haregade, som der ser ud i vore dage. Nr. 13 ses i midten af billedet. (Foto: Anna Falcon Svendsen).

etc. slog vi os igjennem. Aaret gik til Ende og det mærkværdige Aar 1848 oprandt.

Ved Nytaar 1848 blev jeg forfremmet til halvbefaren Matros, altsaa til Mand ved Holmen og fik Kost og Løn som saadan. Ja, Kosten var ens for alle, hvad enten man var Skoledreng eller Underofficier i de lavere Grader (De højere fik dobbelt Hus og 2 Portioner Kost). Vi fik nu tildelt to Sæt Klæder, et pænere Sæt med Distinction, en skraa ulden Snor over venstre Arm betegnede Klassen og paa den blanke Hat kom en Plade med to Ankere med Krone over samt Kokarde. Det var ikke meget stadselig noget af det, særdeles da Tøjet ikke var syet efter Maal, man maatte lade rette paa det - paa egen Bekostning.

Det var i Frihedsmaaneden, vi nye Mænd maatte op til Divisionschefen (jeg tror, han hed Bjælke og boede i Thots Palæ paa

ChristianVIII på Lit de Parade.

Kongens ny Torv.)[21] Vi blev stillet op i den store Sal i en Rundkreds, i Midten stod Corpsets Løber bærende et sænket Dannebrogsflag.

Chefen talte venligt til os og formanede os til at blive Kongen og Landet tro Mænd, derpaa maatte vi alle tage fat i Flaget og Eden blev oplæst Sætningsvis, som vi med lydelig Røst maate gjentage. Eden lyder saaledes:

Jeg lover og sværger at være hans Majestæt Kong N.N. og hans Retmæssige Arve Succession i Regjering huld tro og lydig, for hannem Liv og Gods at vove og ialt forholde mig som det er ærlig Sømand og Soldat bør, egner og vel anstaar.

Dengang var det til Chr. VIII, inden otte Dage derefter svor jeg til Frederik den VII.

21. Divisionschefen hed Johan Wilhelm Cornelius Krieger, nogen Bjelcke er ikke fundet i Soetaten på dette tidspunkt. Palæet var i slægten Thotts eje indtil 1930, men salen kan naturligvis have været lånt ud.

8. TRONSKIFTE OG KRIGSUDBRUD

Klokken kimer i utide for Chr. VIII – 147 · Oprør i Europa og rørc i Danmark og Hertugdømmerne, hvad forfatteren redegør for – 148 · Om Familien på denne tid – 152 · Halvbefarne Sophus skal drage afsted – 154.

Jeg husker ikke ret, om det var den 19 Januar, den Dag vi først modte til Arbeide paa Holmen efter Friheden eller Dagen derpaa, at Klokken i Utide begyndte at kime til Arbeidets Ophør, men jeg tror nok, det var den 19 sent Aften, at Kong Chr. d.8' døde, og at det først blev bekjendtgjort den 20.[1] Jeg var akkurat paa det samme Sted i Arbeide, hvor jeg begyndte som Arbeider, nemlig paa Bradbænken i Nyholms Kran. Vi sad ovre paa Plattingsloftet og det var underlig for vi, som vare bleve[t] halvbefarne, at vi skulle sige du til de gamle Fyre, vi hakkede ogsaa i det.

Der var noget underligt imellem Folkene, det var ligesom sivet ud, at Kongen var død eller døende, og der taledes om Fr. d.6te død, hvis Begravelse flere af de ældre havde overværet. Forøvrig var man lige glad. Holmens faste Stok var ikke vandt til at man tog Hensyn til den, eller at nogen tænkte paa at forbedre Vilkaarene for dem. Til Troskab mod Kongen var man jo opammet, men der reflecteredes ikke videre paa, hvordan Kongen var. Mulig dog, at dér var mere Interesse for den Konge, der skulle komme, Fr. 7de; han var godt kjendt paa Holmen. Mange havde sejlet med ham, dels paa Orlogsture og dels paa hans Kutter „Neptun" (den Gang meget ansét, nu ville [den] være regnet som en plump Kasse).

Naa! det var Klokken, der kimede i Utide, og snardt lød Udskejning og Arbeidet blevet sluttet. Vi bleve komanderede ned paa Pladsen ved Hovedvagten og der samledes snardt de meste af det Mandskab, der arbeidede paa Nyholm.

Eqvipagemesteren Komandøer Tuxen bekjendtg[j]orde, at Hans Majestæt Kong Christian den 8[te] var død, og at vi Kl. 2 Em. havde Ordre til at møde paa Gammelholm og aflægge Troskabsed til Hans Majest. Kong Frederik den Syvende og at man ventede, at Mandskabet med Ro og Orden osv. osv. vilde udføre denne Act. Komandøren sluttede med det[2] til Orlogs efter Gudstjenesten brugelige Ønske, Gud bevare Kongen. Der blev helt stille paa Pladsen og det var ligefrem højtidelig, da hele Skaren, vel et tusinde Mænd, som med en Mund gjentog Gud bevare Kongen og i Taushed gik det hjem efter.

1. Christian VIII dode den 20. januar 1848.
2. Egl. står der „den".

Paa Hjemvejen hørte vi, at Generalmarchen blev slaaet i Gaderne. Jeg husker det usædvanlige Syn, at en Livjægertrompeter stod paa Hjørnet af Bredgade og blæste hurtig Udrykning – videre saa vi et Pr. Borgertamboure og Brandtamboure slaa Stormmarch e.l. Der var Røre i Tingene. Kl. 3-4 aflagde vi Eden, hele Holmens Magt samledes. Det gik ikke videre højtideligt til. Endel høje Herrer (dødtrætte) red ind paa Pladsen, en Auditeur eller Herrold udraabte, at Kongen var død og Kongen levede. Der blev læst noget op, som jeg betvivler, at ret mange kunde høre, men det maatte vel være Edsformularen, siden de nærmeststaaende rakte Fingrene i Vejret og vi andre gjorde ligesaa, et hæst udbragt Hurrahraab fra højre Fløj besvaredes uregelmæssig Rækkerne igjennem. De dødtrætte Ryttere red deres Vej og vi andre demiteredes – det hele var meget fattigt og mangl[e]de Højtidelighed, det v[a]r Hastværksarbeide. De gamle af Flaademandskabet vare indignerede og mente, at der var taget for lidet Notits af dem. Tidligere havde man sværget Corpsvis og med Ceremoni – Saadant skal efter min Formening ogsaa ske med Alvor og Ceremoni, ellers bliver det Parodi og bliver nedbrydende.

Tiden strax efter Chr. 8' Død var en meget bevæget Tid. I Paris havde man gjort Revolution og bortjaget Kong Louis Philip den første og hidtil eneste Konge af Linien Orléans. Frankrig var blevet en Republik under Præsident Cavigniack;[3] Sydeuropa havde overalt reist sig imod Regenterne og i Marts Maaned 1848 gik det lystig fra Haanden med at jage Regenterne og de højststaaende væk. Det gik ikke fredelig af. I Wien, Berlin, i Italien, næsten overalt reistes Barikader i Gaderne og kjæmpedes – Folket imod Regjeringstropperne. Blod flød der i Strømme og Spandaus Kassematter, de østrigske Fæstninger og vel alle Statfængsler fyldtes – ikke med Tyve og Røvere, men med Landets bedste Ungdom, der vilde – ja, hvad vilde de egentlig? Frihed raabtes der, men hvorledes at denne Frihed skulde etableres, var ikke ret mange Klog paa.

Naa! Constitutioner blev der lovet alle Steder, men da man havde faaet Folk noget til Ro, tog man for Alvor fat med Fængsel og Standret og knugede og bandt værre end forhen. Alligevel, Folkene vaagnede i 1848 og det blev klart for Magthaverne, at der ikke kunde regjeres som forhen, og Tid efter anden faldt jo den værste Tvang bort. Fyrsterne havde faaet adskilligt at vide, som de ogsaa drog lære af.

Den preussiske Konge[4] blev ligefrem tvunget til at følge de paa Barikaderne faldne til Jorden. Prindsen af Preussen (den senere Kejser Wilhelm), Kongens Broder, der skulle have give[t] Signalet til at skyde paa Folket, (ved at vifte med sit Lommetørklæde) maatte rømme Landet en Tid, han blev sendt til England. I Wien maatte Fyrst Metternich (den Tids forste Statsmand og Domine-

3. Cavaignac.
4. Frederik Vilhelm IV.

rende i Europa ligesom Bismarck senere) rømme Landet og reise til England.

Kun i England, Sweitz og Sverige & Norge var den ingen Revolution, thi disse Lande havde jo alt frie Forfatninger – det kriblede alligevel der ogsaa og Folkene omstyrtede overalt de gamle Former og Fordomme – adskilligt, som var værd at holde paa røg vel ogsaa i Lyset.

I det kjære Danmark var der alt andet end Ro. Saavidt Folkets phlegmatiske og søvnige Tankesæt tillod det, var aldt paa Tæerne, som man siger, man forlangte en[5] anden Regjeringsform.

Hvad der tidligere ved Chr. d.8tes Tronfølge var fremkommet som Tumult og Gadespetacler, traadte nu frem som virkeligt Folkekrav, der holdtes Møder i Casino og Hypodromen o. fl. St. der dannede sig Partier – Ejderdanske og Helstatsmænd og andre og mange andre. Vi var godt med i Kjøbenhavn, skjøndt der skete aldeles ingen Fredsforstyrrelse i ondartet Retning. Jeg var kuns 18 Aar og var selvfølgelig uden mindste Begreb om, hvad det egentlig gjaldt, maaske derfor var jeg meget betaget, det var mig som helt Nyt – før havde jeg syntes, at det var noget særdeles godt og stort, at Danmark var et uindskrænket Monarki, men denne Tro blev snart omstyrtet og jeg blev Frihedsmand paa en Hals.

Endnu imedens Kongen laa Lig, samledes Kjøbenhavns Borgere[6] – Storborgere og Almuesmænd og anførte af Bankdirecteur With,[7] Professor Schow[8] og andre Notabiliteter droge de i ærbødig Procession til Slottet for allerunderdanigst at gjøre Hns. Majestæt Forestilling om at forandre Regjeringsformen fra et absolut til et constitutionel Monarki. Naturligvis var det saa som saa med Underdanigheden i Virkeligheden, og der blev nok bedet om, men i Bønnen var der Fordring. Man kan da heller ikke sige andet end at Tiden var inde til en Regjeringsforandring, og at det vilde være urimelig, at Landet vedvarende skulde regjeres af en Mand, som var født dertil og som man maatte tage, hvad enten ond eller god, dum eller klog.

Den nye Konge, Fr.d.7 viste man kun om, at hans Ungdom havde været ubunden og fri.[9] Han havde været gift to Gange, først med Kong Fr.d.6 Datter Wilhelmine (senere Hertug Carl af Glycksborgs Gemalinde), anden Gang med Prinsesse Mariane af Meclenborg-Strelitz – fra begge var han blevet skildt. Med sin Fader og Stedmoder Caroline Amalie havde han været i Strid – havde været interneret paa Jægerspris og Fredericia,[10] og det var kun med Ængstelse, man tænkte sig ham til Enehersker.

Nok mulig, at man havde ventet sig Modstand hos Kongen med Forlangendet om Constitution, men til almindelig Overraskelse og uhyre Jubel blev Deputationen modtaget med det Budskab, at Hans Majestæt Kongen havde besluttet, at Danmark skulde regje-

5. Egl. står der „end".
6. Dateringen er helt gal. Chr. VIII døde 20. januar og der gik to måneder, før disse begivenheder fandt sted. Forfatteren forveksler med situationen i 1839, da Frederik VI godt nok knap var kold, før studenterne trommedes sammen til mode. Forvekslingen er besynderlig, eftersom forfatteren jo opholdt sig i byen i vinteren 1847-48.
7. Lauritz Nicolai Hvidt.
8. Joachim Frederik Schouw.
9. Dette står i modsætning til, at der faktisk blev draget megen omsorg for prinsens uddannelse og han holdtes såvidt muligt i stramme tøjler – men uden særligt held.
10. Forvisningen var efter skilsmissen fra prinsesse Wilhelmine og skete vel at mærke på den meget vrede Frederik VI.s foranledning, og det var faktisk til stor bekymring for faderen, Christian Frederik, senere Christian VIII. Forholdet mellem far og søn blev først dårligt et par år før Christian VIII.s død, da jomfru Rasmussen dukkede op. Også det følgende er særdeles ukorrekt, hvad fremgår af historisk litteratur udgivet allerede i forfatterens levetid. Forfatterens referat af begivenhedsforløbet er helt tydeligt igen i højeste grad en afspejling af, hvad der forlod i folkemunde, og som sådan interessant. Man kan endnu engang konstatere, at SWR absolut ikke kunne leve op til sit ofte gentagne udsagn om, at det ikke var hans ærinde at skrive historie.

res constitutionelt, og Kongen vilde give Befaling til, at der skulde indkaldes en Grundlovgivende Rigsdag. Dermed var Kong Frederik den 7de den populæreste Mand i Riget og det blev han ved med til sin Død, ihvorvel der var adskilligt i hans Livsførelse, der var Folk imod. Sin Ed og Landets Forfatning holdt han ubrødelig.

Som bekjendt bestod Monarkiet den Gang af Kongeriget Danmark og Hertugdømmerne Schlesvig, Holstein og Lauenborg. Holstein og Lauenborg vare tyske Forbundslande, men Schlesvig hørte aldrig det tyske Forbund til, det gamle romerske Riges Grændse var Ejderen. Det var en Ulykke, at Ejendomsretten i monarkiske Henseender var saa svævende, Kongen af Danmark havde til alle Tider ejet Dele af Holstein og Schlesvig, og de andre Dele vare i Tidens Løb ved Krig, Mageskifter og forskellige mangeartede Transactioner saasom uddøede Linier samlede under Danmarks Krone – vare ikke under samme Regjeringsform eller ganske samme Arvefølge.

I Kongeriget gjaldt saavel den mandlige agnatiske som den qvindelige cognatiske Arvefølge, i Schlesvig og Holsten gjaldt kun den mandlige Arvefølge.[11] Schlesvig hørte ikke til Forbundet, men Holstenerne paastode, Hertugdømmerne vare forenede ifølge et gammelt Kongeord fra Chr.d.1ste, nemlig at begge Landene skulde være „up evig ungedeelt", d.e. evig udelt. Det er statsretslig bevis[t], at en virkelig Foreningsact aldrig er blevet udstedt eller at en virkelig Forening aldrig har fundet Sted. I ældre Tid tænkte man ikke over saadant, brød sig aldeles ikke om det, talte tydsk og tænkte dansk eller omvendt, og det gik i skjon Forening i Godt og Ondt (der var ikke overflødigt af det første.) Hoffet og Militariet var lige blandet af begge Dele.

Efter de Napoleonske Krige tog Nationalitetstanken Fremskridt, Landene delte sig – eller samlede sig efter Sprogene (og denne Strid er staaende endnu). I Holsten, hvor Sproget var Tydsk (og noget frisisk) droges man selvfølgelig imod de andre tydske Lande, men man vilde have Schlesvig med. I Danmark, hvor det nationale tog stærk Opsving udskilte man villig aldt det tydske, men Schlesvig vilde man beholde. I selve Schlesvig vilde den sydlige Del til Holsten, den nordlige til Danmark – men Deling vilde man dog ikke – hver Halvdel vilde have den anden Halvdel med. Man ser, at der [var][12] uredt Garn at rede. Det maatte komme til Konflikt, og det kom det.

Paa Øen Als og i Schlesvig levede som private Godsbesiddere den Augustenborgske Fyrsteslægt, hvis Hovedmænd var Hertugen af Augustenborg og Prindsen af Noer. Slægten var af dansk Kongeslægt og arveberettigede Prindser med Arveret saavel i Kongeriget som i Hertugdømmerne. Slægtens Mænd ansaaes for gode Hoveder og de vare smukke dannede, vel ogsaa i en vis Forstand venlige, milde Mænd, men imod det herskende Kongehus hav-

11. En agnatisk succession er en *ren* mandlig arvefølge, mens Danmark efter Kongeloven havde agnatisk-cognatisk. Kortest muligt formuleret gjaldt i Danmark, at hvis en monark ingen mandlige arvinger efterlod sig, ville hans nærmeste kvindelige slægtnings mandlige efterkommer stå forrest i rækken af arveberettigede.
12. Ordet glemt ved sideskifte.

de den sidste Kuld Augustenborgere hadske og intrigante Personer, og man ansaa Dem i Danmark for at angle efter den danske Krone.[13] De vare meget formuende. Saavel Hertugen som hans Broder Prindsen af Noer vare gifte med danske Comtesser Danneskjold[14] (om de derved havde forringet deres Arverettigheder for Danmarks Krone véd jeg ikke. Danneskjolderne ere vel af Kgl. Blod, men ikke ligitime). Deres[15] Søster var Kong Christian d.8[']s Dronning (2 Hustru) og Deres Moder var Kong Frd. d.6te Søster.[16]

Den Augustenborgske Slægt intrigerede alt i en lang Aarrække[17] og temmelig sikkert havde de stort Tilhæng iblandt de allerfornemste.[18] Den ny Konge tiltroede man aldeles ikke Evne til at regjere og man ansaa Tiden til Handling at være kommen. Saa saare at det rygtedes, at Kongen havde givet Løfte om fri Forfatning, kastede man Masken eller rettere under Skin af at være Kongens tro Mænd rejste man Oprørsfanen. Prindsen af Noer førte de Kieler Jægere og nogle andre Tropper med Jernbanen til Rendsborg og overrumplede Fæstningen, lod Garnisonen allarmere og oplæste en Proclamation, hvori det falskelig foregaves, at Kongen af en Folkehob i Kjøbenhavn var blevet aftvunget Løfte om Regjeringsforandring og at Kongen var ufri o.s.v., samtidig dannedes en provisorisk Regjering og til Tropperne blev sagt, at det gjaldt at befri Kongen. Naturligvis troede man, at det ringeagtede Danmark vilde falde fra hinanden i Stumper og Stykker, naar Holstenerne reiste sig. Det var den aldeles almindelige Antagelse, at uden Holsten kunde Danmark ikke existere.

Naar jeg nu skriver dette, véd jeg fuldt vel, at dette er bedre beskrevet i Historiske Værker,[19] men disse ere ikke Almenheden tilgjængelige[20] og hvem tænker paa at granske i Arkiver om Sager, der nu ere 50 Aar gamle.[21] Det ærgrer mig, at den Slægt, som nu voxer op ikke er saa patriotisk som vi fra 1848. Man har ogsaa forsømt at holde det op for Lyset og minde Slægterne om, hvor nederdrægtig falsk og Løgnagtig saavel Holstenerne som hele Tyskland faldt over os den Gang. Ved den samme Tid, som Revolten gik for sig i Kiel og Rendsborg, havde man sendt en Deputation til Kjøbenhavn, som hos Kongen forlangte Adskillelse imellem Hertugdømmerne og Danmark. Det skulle være to særskildte Lande forenede i en Personalunion d.e. en fælleds Konge, saaledes som Norge og Sverrig har det. Kongen svarede dem, som de fortjente og i Kjøbenhavn jublede man.[22]

Alt en Tid forinden det her skildrede, havde man alle tilsammen en Anelse om Krig. På Søbatterierne paa Langelinie og Kastellet gjordes Skytset klart til Brug, men mod hvem man tænkte sig Kanonerne brugt, vidste man ikke. Da aldt i Europa var i Forvirring, kunde der ogsaa komme den Combination, at en Flaade, selv en ikke stor kunde løbe lige ind paa Inderrheden og tvinge os.

13. Dette er noget for stærkt sat op, idet forholdet mellem Augustenborgerne og Christian VIII først forværredes ind i 1840'erne, og hertugen af Augustenborg var nærmest manisk koncentreret om sin arveret til begge hertugdømmer – han forfægtede en forret til Slesvig, hvis oldenborgerne uddøde med Frederik VII.

14. Henholdsvis Louise Sophie og Henriette Danneskiold-Samsoe, der var søstre.

15. „Deres" står for Hertugen af Augustenborg og Prinsen af Noer.

16. Nemlig Louise Augusta.

17. Ikke korrekt, se note 13, men igen kan man vel slutte, at det var, hvad man sagde mand og mand imellem.

18. Ikke i Danmark, hvor hertugen af Augustenborg var såre upopulær i alle kredse.

19. Ja.

20. De første hæfter af det uhyre centrale værk, Niels Neergaards *Under Junigrundloven* udkom fra 1889. Deri samles hele baggrunden for begivenhederne i 1848 op. Det vil ikke være rimeligt at sige, at Neergaards arbejde ikke var tilgængeligt for almenheden.

21. En underlig påstand.

22. Det egentlige svar blev dog afgivet, ikke af kongen, men af regeringen og var affattet i lidt vel kraftige og udæskende vendinger af den ubetænksomme Orla Lehmann. Det tilkom i øvrigt slet ikke den konstitutionelle Frederik VII at svare på egen hånd.

Langeliniepromenaden ved karentænehuset tegnet af Fattig-Holm.

Jeg kommer til at gaa lidt tilbage og berette om Familien. Fader, der som meldt havde taget sin Afsked, boede hos Tonboes i Holstebro, men han havde det ikke godt og det saa slemt ud for den gamle Stakkel, ja egentlig var han ikke saa gammel, men ubehjælsom og han levede iblandt simple, raa og uvidende Personer, som før er omtalt. Han sad og skrev paa Toldkontoiret og fortalte Toldforvalteren, at der var kommet Brev fra min Søster Sigfrfiede, som næv[n]te, at aldt i Kjøbenhavn var i Bevægelse og at man rustede sig til Krig. Hr. Skou[23] lo, med hvem skulde vi vel kriges? jo vist! I det samme gik Trommen paa Gaden. – Det bekjendtgjøres herved, at alle Værnepligtige have ufortøvet at indfinde sig ved deres respektive Afdelinger o.s.v. – altsaa det var Krigen. Danmark havde besvaret Hertugen og Consorters Løgne med Krigen, ned med Forræderne, lød det over aldt Danmarks Land og for en Gangs Skyld var man Rap.

Da kom min Gamles Blod i Bevægelse – han kunde ikke blive i Jylland. Han tænkte paa 1807, da han selv bar Vaaben for Fædrelandet, han tænkte paa Sønnerne, hvoraf i det mindste een (mig) skulde med og med den første Soldatertransport drog han afsted – over i Livet, i Bevægelse – til Kjøbenhavn. Han drog ind hos mig og Tante i Haregade N° 13, men jeg var aldt borte, da han kom, derom senere.

Min Broder Carl var aldt i 1847, imedens jeg laa paa Trekroner, blevet Kjed af Randers, en Contoirists Stilling er jo ikke glim-

23. Frederik Christian Schou.

rende. Da han var en Del vandt til Sejlads og Færden ad Vandet gik han som forhyret Mand med en Jagt til Svendborg – det var noget dristig, for Sømand var han ikke, men det vidste Skipperen forud. Det var nok og mest for Æventyr, at han drog ad de vaade Veje. Fra Svendborg drog han til Kjøbenhavn og søgte Theodor, som arbeidede som Sadelmagersvend og delte Logi med ham.

Carl fik sandt nok en ret god Plads som Handelscontoirist hos Tobaksfirmaet Kastrup på Vestergade, hvor han havde det godt, foreløbig var begge mine ældste Brødre fri for egentlig Krigstjeneste, da de vare frifødte, men Theodor var aldt forud indrulleret i det borgerlige Artilleri og indexerseret. Da Soldaterne droge bort i 1848 overtog Borgerne Vagtholdet i Byen. Det borgerlige Artilleri blev indexerseret med Geværer og maatte deltage i Vagtholdet. Carl var ikke ansat endnu ved noget Chor.[24]

Min Broder Wilhelm var endnu hos Maler Lindstrøm i Randers, men da han var saa dygtig, blev hans Læretid kortet med et Aar, han var altsaa Malersvend 1847. Da 1848 kom med ald sin Forvirring, troede Jyderne, at der hverken blev Arbeide eller Handel og at der blev ikke Brug for de unge Folk. Næsten i alle Byer dannedes der fri Corpser – ligeledes i Randers. Wilhelm og hans Lærekammerat Johannes Kofod (ham som jeg havde red[d]et paa Isen) droge med som Frivillige. De bleve førte af en Prml. Prytz. Corpset kom ned i Schlesvig, men deltog ikke i egentlige Slag. Disse Corps, hvoraf det mest ansete og bekendte var Herregaardsjægerne, bleve opløste ved det første Krigsaars Slutning. De fleste af Medlemmerne maatte ind under de regulære Corps. Lt. Prytz fik en Komando og faldt i Krigen.

Efter den 1ste Vaabenstilstands Afslutning, da Corpsene bleve opløste vilde Wilhelm ikke til Randers, men drog til Kjøbenhavn til os i Haregade Nº 13. Hele Familien var nu i Kjøbenhavn med Undtagelse af Sigfride, som var reist til Hjemmet i Holstebro. Theodor var ogsaa blevet grebet af Krigsbegejstring, han havde givet Toldvæsenet en god Dag, og var gaaet som Frivillig ved en Battallion under Major du Plat.[25] Saa gaar vi tilbage til mig selv og mine Hændelser.

Som ganske ung halvbefaren Matros paraderede jeg i Matroskorpset med skuldret og præsentabel Sabel ved Hns. Majestæts Kong Christian den 8s Jordefærd, da det Kgl. Lig med stor Pragt førtes ud af Byen. Min Post var ud for Porten af den Gaard, der ligger næst Prinds Ferdinandts (nu Kong Georgs Palæ) i Bredgade. Alt, hvad der var af Krigsmagt opstilledes i Espallier hele Kjøbenhavn og Forstaden igjennem. Ved Byens vestre Endepunkt blev liget sadt i en Rustvogn og ført til Roskilde og der bisadt. Vi Holmens Folk havde haft Fridag og Lov til at se Kongens Lit de Parade og Castrum Doloris.

24. I betydningen „korps".
25. Peter Henrik Glode du Plat, i 1848 stabschef ved en brigade og udnævntes til major, i 1849 førte han en bataillon.

Det gik saa med Krigsrygter og aldt hen ad Foraaret. De sædvanlige Arbejder foretoges paa Holmen, Vagtskibet Corvetten „Najaden" og Briggen „Sct. Thomas" bestemt til Vestindien armeredes. Jeg havde faaet Komando til Briggen „St. Thomas".

Som vi nu en Dag var send[t] ud til et Magazin (Delehaven, som var Oplagssted for Gavntræ til Snedkerbrug. Deler er en gammel Benævnelse paa Brædder – deraf det plattyske op en Deel – paa Gulvet, det gamle paa Tilie o.s.v.) for at hente de sidste Gjenstande til Skibets Udrustning – raabes en Komando – Komandoen er heist i Briggen og Corvetten er ved at varpe ud. Ja, ganske rigtig, først almindelig Forbauselse og Maaben, saa siges der, „det er Krigen!" og alle bryder ud i Hurrah. Krigsrygterne vare jo ogsaa i Gang paa Holmen, men toges ikke for Alvor især af os, der skulde til Vestindien.

Naa, vi bleve færdige ved Magazinet og afsted til Briggen – der laa Brændepramme og Kistebænkene (hvori Mandskabets Tøj gjemmes) alt det laa hulter til bulter, der var sandelig ikke klar Skib, men Ordren var der, og den lød: Kl. 4 Em. kommer Dmpsk. „Hertha" og bugserer „Sct. Thomas" Syd efter. Og hvad saa vi, Krudtsluppen laa jo alt paa Siden af „Najaden" og „Hertha" havde Damp oppe – der var Liv i Kludene. Efter Bestemmelsen havde vi mindst 8 Dage endnu til vi skulde være færdige og vel 14 til vi skulde sejle – og nu gav man os 4 Timer til at Krigsruste os, den var god.

Mandskabet blev pebet sammen. Forvalteren sad med en stor Pose Penge henne i Rufet. En for en kom vi ind fik 1 Maaneds Gage + 3 Rigsdaler i Paaklædningspenge – to Timers Landlov og afsted med os. Holmens Arbejdsmænd tog Affaire med at varpe Briggen ud. Kl. 2 Em. stillede vi ved Toldbodtrappen, der laa Barkassen og afsted ad Rheden til. En gammel Gut (Brill hed han) intonerede „Hurrah ud til Skud og Kamp" og 40 kraftige Røster faldt ind med i Sangen, fra Toldboden lød kraftige Huraher – det var som skulle vi til Gilde, der var ikke Spor af Klynk, Freidighed og Humør aldtsammen.

Lad mig her gjentage, hvad der saa ofte og af saamange er sagt, i 1848 greb en saa mageløs forhaabningsfuld Begeistring alle Klasser i Danmark og skjøndt man ingenlunde var blind for Faren, flokkede man sig sammen, parat til at give og vove aldt for Fædrelandet. De kluntede Bønderkarle, der for allerstørste Part udgjorde den danske Hær, fik et helt andet Udseende, de rettede de brede Rygge, Øjnene fik Liv; og det er Sandhed, at den Dag Krigen publiceredes, og Lægerne paa Militairhospitalet gjorde deres Ronde, meldte alle de Syge Soldater, der var oven Senge, sig raske og forlangte at blive udskrevne – og saaledes var det over hele Landet.

9. BRIGGEN „SCT. THOMAS" OG FREGATTEN „GEFION" I 1848

I hui og hast til Alssund til det første skud – 155 · Et dampskib skæres ud fra Aabenraa – 157 · Med båd til Sønderborg, damper til Korsør, transport med overtrakteret overkonstabel, Sophus tager kommando over vogntog og møder digteren Ingemann – 159 · Ankomst planmæssigt København – 162 · Dagen efter påmønstret „Gefion" – 163 · Sundspærring og Sophus er halvdelen af et prisemandskab – 165 · Marineministeren hjælper Sophus om bord igen – 166 · Blokade af Elben – 166 · Landgang på Helgoland – 167 · Svend Hall deserterer – 169 · Igen hjemme i Haregade – 173 · Forfatteren gentager unødgåeligt tidligere meddelte familieoplysninger – 173 · Vinterfornøjelser – 174.

Altsaa, vi kom ombord i Briggen, et andet Hold fik 2 Timers Landlov og vi begyndte at rydde op i Sagerne. Officierne sad i Messen og sveddede med at inddele Mandskabet til Vagtkvartér, til Kanonerne, til Sejl o.s.v. Chefen kom ombord, Folkene kom ombord, Krudtschaluppen kom til Borde (og min Broder Theodor gik fra Borde, han var underlig nok blevet sendt ud af Mesteren for at bringe Chefskahytten o.m. i Orden). Saa kom „Hertha" og afsted trak den „Sct Thomas" Syd efter. Maalet var Als. Krudtschaluppen lod vi drive paa Yderrheden, der blev skudt et skarpt Skud for at avertere Trekroner om at bjerge Krudtsluppen - hvad de vel gjorde, vi drog i Krigen.

Chefen hed Suenson (populair imellem Holmens Folk „den surbenede S."), han var Fætter til min Chef fra Trekroner, og han var en rask løierlig gammel Snegl, der evig og altid dreiede og røg Cigaretter; flink var han og modig med. Næstkommanderende hed Schultz og var et gnavent Gnav, men det er alle Næstkomanderender, for N. har alle Ubehagelighederne i Skibet og skal ordne det Hele. Schultz var ellers en anset Officier.[1] Tredie Officier var min egen deilige Pedersen fra Trekroner, saa var der Groth, som jeg havde været Oppasser for i „Mercurius", og et Par yngre, som jeg nu just 50 Aar efter i disse Dage har glemt, hvad hed.[2]

Vores Baadsmand var gamle Erlandt og han var et Gnav, han var sent blevet Underofficier og følgelig temmelig gammel til Baadsmand i en Brig.[3] Jeg var paa hans Qvarter og vi havde første Vagten. Jeg var ikke meget søvandt for med Undtagelse af den Islandstur med „Mercurius" havde jeg ingen rigtige Søtoure haft - og nu skulde jeg være Matros med et, hvorvel kun halvbefaren, men aldt

1. August Christian Schultz.
2. Ove Christian Pedersen og Eiler Peter Christopher Munthe Groth.
3. Erlant Jacobsen født 1803.

„St. Thomas" var en stor 16-kanoners brig, løbet af stabelen i 1827. I virkeligheden lå den med hensyn til armering ganske præcist midt imellem de mindre „Vestindiebrigger" og de mindste 20-kanoners korvetter. (Privateje).

i Skibet skulde jeg kjende - heldigvis var jeg søstærk; ubekjendt med Tingene var jeg da ikke ganske, men der var travlt og Erlandt gnavede.

Hen ved 11 Tiden passerede vi Møen, og vi havde nu en god Vind, passende Brise af S.O. Saa komanderes der, Kast los Slæbene, heis Klyver, hal ud Brigseil, dernæst Undersejl, Mersseil, Bramseil los - ja, jeg skal love, der var noget at tage Haand i. Det var kjendte ligefremme Ting og ½ Time efter stod alle Seil Kant og klar og „St. Thomas" gjorde sine 10 Miles Fart af Schlesvig og Krigen til.

Saa lød Komandoen igjen „Under Bram og Bram Læsejl til paa begge Sider", den var værre. Til Læsejls manøvre hører en hel Del løst Indventar og Tougværk, som anbringes paa Læsejlsspirene udenfor de faste Raaer. I den Hu[j] og Hast, vi kom afsted i, var dette endnu ikke taget frem og ordnet, men Komandoen var givet, og udført blev den trods mørk Nat og aldt. Vi blev løst af Vagten, og da vi blev purrede ud næste Morgen stod vi ind imod Alssund og ankrede paa Sønderborg Rhed om Formiddagen. „Hekla" og „Najaden" laa der aldt. Var vi jagne ud i Huj og Hast, var det værre med „Najaden". Der ombord havde Mandskabet end ikke faaet deres Klæder med, men gik i tjærede Busseronner og andet Arbeidstøj - Spiseske fandtes ikke ombord udenfor Officersmessen maaske ikke engang en. Det hedder dog, at Gutterne fik Ærterne ned alligevel. Jan Rap forstaar at hjælpe sig.

Paa Als og i Sundeved var aldt i Bevægelse. Hvad Hertugen af Augustenborg og Konsorter neppe havde ventet var, Befolkningens Flertal traadte op for Danmark og Danmarks Konge.[4] I Stedet for, hvad man ventede, at faa holstenske Tropper til Besætning paa Øen, fik man danske Krigsskibe udenfor og over Hals og Hoved flygtede Hertugen og Familie syd efter. Flugten var saa hoved-

4. Altså i Nordslesvig. Augustenborgerne kan nu ikke have været helt uvidende om stemningen, for de vidste godt, at deres „egen" befolkning på Als, som de havde haft en tilbøjelighed til at betragte som „undersåtter", helt overvejende var dansksindede, hvad der tydeligt havde vist sig ved stændervalgene de foregående år.

kuls, at Hertugen efterlod sin Korrespondance (vist ikke den mest kompromitterende) i sit Arbeidsværelse.[5] Om Natten maatte vi ro Patroulle i Als Sund, vi affyrede Pistolerne flere Gange og gjorde Skud med Baadens Haubitzer for at imponere, naturligvis.

Næste Dag sejlede vi med Briggen igjennem Alssund efter Aabenraa Fjord. Undervejs bragte vi alle Fiskerjollerne fra Sundevitsiden over til Als og ankrede senere paa Aabenraa (almindelig kaldet Apenrade, ogsaa i Danmark) Rhed. Aldt forinden vi ankrede, havde vi set en Hob Søfolk løbende inde ved Fjordbreden bærende danske Flag. Det var Byens Tømmerbefolkning og Sømænd, der bragte os denne Hilsen, og det slog overaldt til, at Almuen, det [almindelige][6] Folk vare danske. Embedsmændene vare Tydskere alle sammen, nogle større Kjøbmænd med - dog den Klasse var blandet. Tømmermændene kom ombord og gav os god Besked. Der blev affærdiget Bud til Byen, at Borgmesteren, Apothekeren og hans Broder havde at indfinde sig ombord.

Borgmesteren, han hed Schouw,[7] kom, men de andre udpegede Vildtydskere udeblev! Borgmesteren havde et hvidt Feldtbind om Armen (det foreløbig vedtagne tydske Kjendetegn), men han pillede det af sig forinden han kom tilborde. Jeg skal love for, at han fik en varm Velkomst af gamle Suenson. Han begyndte at politisere, men gamle S. fortalte ham tørt, at aldt det kunne han fortælle i Kjøbenhavn, for dertil vilde han blive sendt. Han blev sendt ind i Ruffet som Fange, men blev naturligvis godt behandlet.

Saa preiede Topgasterne ned, at der drog Tropper imod Byen - og løjerlig nok mente Officierne, at det vare Danskere; jeg tænkte, de kommer jo sydfra, det er Tydskere - Uniformerne vare jo de gamle danske endnu. Men saa kom der et Vogntrain ogsaa Syd fra og derfra var man saa dristig at vise Coleur. Fra en Vogn vistes en Trikolore, det vedtagne Sch. Holstenske Flag.[8]

Nu viste man Besked og et Minut efter gik der en 18[pd] Kugle fra „St. Thomas" igjennem Vo[gnen].[9] Det første Skud var faldet.

Det første Skud i Treaarskrigen var faldet og Kanoner Højer havde sigtet rigtig (som jo i Krig er meget vigtig, Wessel siger saa)[10] og Tricoloren forsvandt - det samme gjorde de Tropper, som drog ind i Byen syd fra, der trak sig i Dækning bag om Byen. Da vi laa temmelig nær under de høje Bakker og Skove, roede vi mod Aften Briggen noget længere ud. Entrenættene bleve satte og fuldstændig Krigsberedskab fand Sted ombord. Skildvagten med ladede (skarp) Geværer for, agter og midtskibs - og Patrouller ude i Baadene, som bleve anraabte o.s.v.

Dagen derpaa kom „Hekla" og der blev holdt Krigsraad. Der laa et lidet Dampskib i Havnen, „König Christian d 8te" - det besluttede man at skære ud, ihvorvel Byen var besadt.

Briggen blev lagt med Bredsiden mod Byen og „Heklas" Bombekanon pegede lige op ad Havnen. Gamle Suenson roede af Sted

5. Det anførte er meget præcist og rigtigt, hvad kan bekræftes ad anden vej. Her er forfatteren meget velorienteret, idet man på Augustenborg i 1848 konfiskerede en mængde uskyldige breve, mens den væsentligste og langt mere kompromitterende del af hertugens brevarkiv blev medtaget på flugten - nu findes de sidste i det såkaldte „Primkenauarkiv" i Landesarchiv Schleswig-Holstein i byen Slesvig.
6. Nederste linie på sidste blad i bindet er beskadiget, så „almindelige" er et gæt på grundlag af et læsbart „l" og nogle prikker.
7. Georg Heinrich Leonhard Schouw.
8. Blåt, hvidt og rødt i vandrette striber.
9. Allersidste blad i bind 2 beskadiget forneden, derfor []. Det følgende bind 3 begynder naturligt med en gentagelse af de sidste ord, som det ses i næste afsnit – „Det første Skud .....".
10. Ganske rigtigt er det anerkendt som allerførste danske skud under treårskrigen. Kanoneren var Christian Høyer. Hændelsen ved Aabenraa fandt sted den 3. marts. Det har ikke været muligt hos Wessel at finde noget, der svarer til det anførte.

„Hekla" var den første damper anskaffet specielt til brug i krig, bygget ved London i 1842. I fredstid blev den dog også anvendt som postdamper i det meget økonomiske skibsfællesskab, der var mellem Marinen og Postvæsenet.

i sin Gig og bag efter kom Travalliesluppen med vel 30-40 Mand, ligeledes en Baad fra „Hekla". Da vore kom til Havnemundingen, stod Suenson op i Giggen - som sædvanlig dreiende en Cigaret. Der kom en Jægerofficier ned paa Havnen i dansk Uniform, men med hvidt Bind om Armen. Paa godt dansk raabte han til Suenson, „vil De gjøre Landgang, det nytter Dem intet, Byen er besat af os." „Jeg vil have det Dampskib, der ligger i Havnen og i Kong Frederik den syvendes Navn befaler jeg Dem til at trække Dem herfra" - „Vi skyder paa Dem, hvis De ikke trækker Dem tilbage." „Jeg svarer med gloende Bomber" (hvor skulde han tage dem fra?), svarede gamle S. „Væk i Kongens Navn." „Vi erkjender ikke den danske Konge, men handler efter den provisoriske Regjerings Befaling", svarede Tydskeren - „Skyd ham, den Rad", raabte S. og strax var der et Gevær rettet imod Tydskeren, men han smuttede bag en Træstabel og kom til sin Afdeling, hvor han kommanderede an.

I samme Stund havde vi entret Damperen, kastet Fortøjningerne los, „Heklas" Baad for og begyndte at bugsere Damperen ud af Havnen. Vore Folk stode uden mindste Dækning, og var der blevet skudt, var der sket stort Mandefald. Kaptainen stod freidig i sin Gig, truede mod de anlagte Geværer og sagde „sér i hvad der ligger ude" og viste mod de 12 Kanonmundinger;[11] „ved det første Skud har i det glatte Lag. Byen skal brænde inden 10 Minutter." Naa, Tydskerne skjød ikke. Tog Geværerne ved Foden, sadte dem i Pyramider, gik ned til Bolværket, saa paa os og var, som Tydskere jo altid er, fidel und gemytlig og saaledes endte dette Angreb.

11. Briggen havde i alt 16 kanoner og lå med bredsiden til, så man har nu da kun kunnet se de otte!

Magnus Nicolai Suenson (1802-56), ikke at forveksle med sin mere berømte slægtning, helten fra Helgoland. Han var på dette tidspunkt kaptajnløjtnant og døde som kommandørkaptajn. Bedriften i 1848 indbragte ham samme år et højst fortjent ridderkorset. (Orlogsmuseet).

Vi tog Dampskibet, Byen blev ikke brændt og det fjendtlige Militair drog væk, hvorhen viste jeg ikke. Saa gik Bille i Land med en Bedækning Søfolk - udstedte Proclamation og brændte en Hob tydske Opraab.[12] Masser af danske Værnepligtige, selvfolgelig Schlesvigere fra Løjt og anden Egn deromkring kom og vilde udskrives til dansk Tjeneste ligetil rene Drenge, nykonfirmerede - og de blevne tagne alle. Jeg mindes saavel denne Eftermiddag.

Siden vi drog fra Kjøbenhavn, havde det været evig Travallie og Slid med at sætte Baade ind og ud, næsten ingen Hvile. Saa blev der liden rolig over Middag, og saa blev der vel givet Hvile? - jo vist! der blev pebet til at stemple Tøj - jo de Næstkommanderende ere rare Fyre, altid i Betryk for at finde paa noget til at muntre Folk med. Naa! det var ogsaa forgjæves Arbejde, thi to Dage efter vare de ⅔ af Mandskabet aldt fra Borde og paa Vej til Kjøbenhavn.

Det gik saaledes til, at da man nu havde Folk nok - og de fleste af os vare faste Holmens Folk. Matroser og Constabler kunde der ikke bruges saamange, eiheller var der Raad til at undvære saamange uddannede Orlogsfolk, dem man haardt trængte til i Kjøbenhavn. Man beholdt det nødvendigste af faste Orlogsmatroser og Constabler, Resten fik Reiseordrer til Kjøbenhavn. Der bleve lejede nogle store Baade, og afsted gik det igjennem Alssund til Sønderborg, hvor vi ankom sent Aften efter en meget drøj Rotuer, det var Stille hele Tiden. I Sønderborg bleve vi inquarterede hos Borgerne for Natten. Jeg kom til at være hos en Skibstømrerfamilie, unge Folk, som vare meget venlige og beværtede mig paa det bedste og endelig fik vi, hvad vi haardt trængte til, en rolig Nat.

Dagen efter drev vi om i Sønderborg - der var ikke saa lidt at se, det gamle skumle Slot, hvor Kong Christian d. 2' sad fange, besaa jeg

12. Steen Andersen Bille, der på dette tidspunkt var ombord på „Hekla".

rigtig, det var en gammel styg Kasse - et Billede paa Middelalderen.[13] Byens Borgere havde rigtig vist deres patriotiske Sindelag; nede ved Havnen havde de lavet en Skandse, men da det var Skibsfolk, der vare Ingenieurer - og følgelig ikke kjendte til Arbejde med Hakke og Spade, havde man konstrueret Befæstningen som en Skibsside med Kanonporte. Siderne af Brædder og udfyldt med stemplet[14] Tang. Nogle gamle 4re og 6 pundige vel sagtens fra Slottets Fæstningstider var bragt i Batteri paa Klodser. De vare rettede mod den ligeoverfor liggende Færge og man havde prøvet Skytset med Skarpt, som kunde række over. Man var meget vigtig og en gammel Skipper spadsere[de] strunkt med tændt Lunte klar til at brænde på. Jeg antager, at Skytset var farligere for Forsvarene end for Angriberne, om det var kommen til Action, men Villien var god og Alsingerne, at sige Borgere og Bønder var alt Ære værd for deres Forhold.

Samme Dags Eftermiddag ankom de første lovede Tropper til Als, der vare baade Jægere og Muskettere, de vare freidige og muntre, jeg saa ikke Spor af Forknythed. Man begynder at glemme, når man er nær de 70. Jeg kan saaledes ikke erindre under hvis Komando, vi egentlig stode, vore Folk gik og bleve tracterede og Holmens Folk ere, eller vare dog den Gang som Børn, der ere slupne løse - uden for Kjøbenhavn vare de aldeles ubehjælpsomme. Den Overconstabel - Larsen hed han - der skulde lede Transporten, gik og var overtrakteret; men af en eller anden, formodentlig den civile Øvrighed - eller der var vel etableret et Pladskomandantskab, som jo er den første militaire Forholdsregel i en af Krigsfolk besadt By, nok er det, vi bleve komanderet ombord i „Hertha", som havde bugseret Skonnerterne, hvori Soldaterne vare ført over og afsted gik det efter Korsør, hvor vi ankom anden Dags Morgen.

I Korsør var der Liv og og Røre. Værnepligtige, d.e. Søindrullerede kom fra Fyen og Smaaøerne, og det kneb med at faa dem videre sendte. Til Forpleining af Mandskab var der samlet en Del Fætallie, røget Flæsk, Rugbrød, Brændevin etc. etc. nede i den saakaldte Slot eller Fæstning, hvor man kunde tage for sig efter Behag. Forinden vor Fører var blevet overtracteret paany, havde jeg sagt ham, at han vist maatte mælde sig til Byfogden for at han kunde skaffe os videre - Vel! sagde han, saa skal du gaa med, du er jo fra Landet og kender vel det Bondevrovl med Byfogeden og Brandmajoren og alt det Borgerskab.

Naa vi kom da op til gamle Sylow (Fader til de to næste Borgermestre i Korsør), men der havde vel været Brev med Dampskibet, thi han var forberedt. Han gav Larsen Transportpenge for to Dage, jeg tror a 2 mk 8 sk a 86 Øre pr Mand, altsaa en betydelig Sum og Larsen blev hel benauet.

Vi maatte begge underskrive Qvittering for Modtagelsen, end skjøndt jeg ikke havde mindste Gran af Komando (Sylow troede

13. Det skumle indtryk skyldtes ikke mindst, at slottet lå ubenyttet hen. Det havde længe været i Augustenborgernes besiddelse, det var så at sige deres stamslot – de skrev sig jo af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg – men de benyttede kun slotskapellet til familiebegravelser. Der var mere bekvemt på Augustenborg.

14. Egl. står der „stempelt".

vist, jeg var Underofficier). Saa siger Borgermesteren, her kommer og er aldt kommet mange Søværnepligtige, det er bedst, at de samles under dem. Vognene ere tilsagte og komme snart. Her en Skyldbøgerne og Penge til saa - saa Mange Mand. Hvad Larsen ikke var hed i Hovedet, blev han det nu, og jeg foreslog, at jeg skulde tage over vores Afdeling, og han den ny tilkomne Afdeling, som var talrigere, det gik han ind paa. Jeg fik den ene Bunke Skyldbøger og den mindre Pose Penge og vi drev af - Jeg [var] ganske uformodet avanceret til Transportfører for 50-60 af de befarne fra „Sct. Thomas".

Hr. Overconstabel Larsen brølede Folkene sammen, gav sine Ordrer angaaende Transporten, og da han kunde støtte sin Fordring paa Autoritet med vægtige d.e. klingende Grunde (Pungen med Rejsepengene) blev han ogsaa anerkjendt. Den ene Dags Reisepenge betalte han Folkene strax, de bleve raabte op efter Listen, den anden Dags Diæter skulde Folkene have næste Dag. Jeg tror nu ikke de fik en Skilling deraf. Hvorfor skal vi strax faa at vide.

Da Folkene traadte af efter endt Mønstring, var og Overkonstabelens Herredømme over sig selv opbrugt, han adlød beredvillig de Opfordringer, der fra hele Korsørs Borgerskab stadig rettedes til ham om at drikke Kongens Skaal osv. og han og forøvrig de fleste ældre Gaster gik i mer eller mindre svimlende Tilstand. Selv slap jeg meget nemt fra det. Jeg betalte alle Mænd fra Briggen de 2 Dages Penge, saa var jeg klar af dem.[15] Da vognene kom, sørgede jeg for at min Afdeling bleve de første, og jeg tog selv med den sidste Vogn, saa havde jeg hele Transporten foran mig og ingen Efternølere.

Det var et langt Vogntog, da vi drog fra Korsør, men midt imellem Slagelse og Korsør gik Toget midt over. Hr. Constabelen havde havde glemt Controlbøgerne i Korsør og beordrede hele Flaaden omkring; det vilde Bønderne naturligvis ikke, nogle holdt dog Stille til hans egen Vogn havde været i Korsør, Vi - jeg og mine Folk fortsatte i Ro og Mag og saa først Larsen henad Natten i Roskilde, hvor vi havde faaet Qvarter - jeg erindre aldeles ikke, hvor jeg var, men det var vist paa Postgaarden.

I Sorø havde vi Tid nok[16] - jeg gik ned ved Akademiet, hvor en gammel venlig Herre tiltalte mig. Det var den elskelige Digter Ingemand, og han blev ligesom bevæget, da jeg rent ud takkede ham for den Glæde, hans Bøger havde bragt mig. Han bød mig hjem og forestillede mig for sin Frue, som var meget rar og venlig, hun forekom mig dog ikke saa jevn, som hendes Mand, ligesom lidt skruet - ja, der ser man, 19 Aars Labanen S.W.R. kritiserede Fru Ingeman.[17] Naa! det var ikke ondt ment.

I Roskilde var atter nogle Timer til at se sig om. Endel af os kom ind i Kirken, men det var ikke saa meget, vi saa, den Mand som lukkede os ind viste ingen Besked. Endelig ved Middagstid

15. Her en lille uoverensstemmelse, der må have været penge tilbage, eftersom SWR betalte frokost for nogle af folkene i Roskilde, se senere.

16. De samme bønder inklusive hest og vogn korte naturligvis kun en kortere strækning, hvorefter der har skullet skiftes. Næste holds tilsigelsestidspunkt har været bestemmende for, hvornår man skulle videre.

17. Malerinden fru Lucie Ingemann var kendt for sit aparte udseende og optræden. Dette var den almindelige dom, og man kan ikke afvise, at SWR, da han nedskrev dette, havde hørt om hende fra anden side. Faktisk er det det mest sandsynlige.

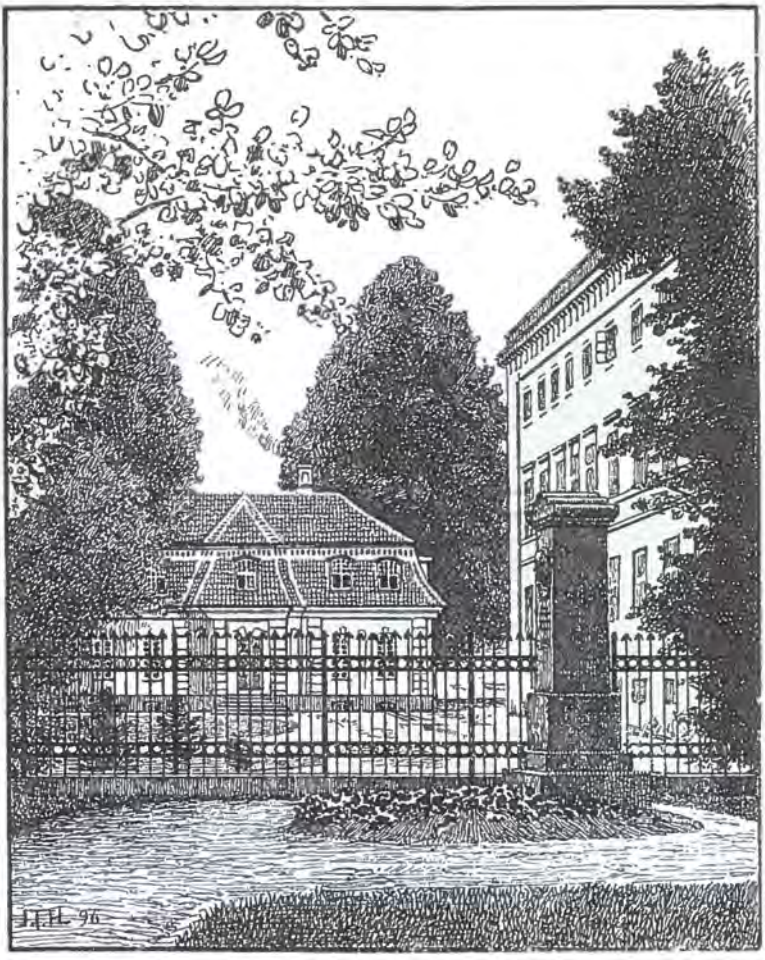

I baggrunden ses Ingemanns hus, Akademiets bygnings skimtes til højre og i forgrunden hans grav. (Trap 3. udg.)

var der Vogne til os, og vi kørte afsted.[18] Jeg havde betalt Frokost for mine Folk - dem af dem, jeg kunde finde, eller som fandt mig, mens de fleste havde frokostet og pokuleret hos Borger og Bonde og havde ikke lidt Nød.

Paa denne Tour saa jeg rigtig, hvordan at Nationen var vaagnet, fra hvert Kirketaarn vajede Dannebrogsflag. Vogne med indkaldte militaire kørte ad Kjøbenhavn til med Flag og Silkebaand - hist og her saa vi en Morlille eller Gamlefar - Konen tørrende Øinene, Manden foldende Hænderne, men der laa Fred og Fortrøstning i Udtrykket. Jo, det var en løftet Tid.

Vi rullede igjennem Kjøbenhavn og ned paa Gammelholm. I Vagtsbygningen var Hvervings eller Udskrivningsvæsenet etableret, og der steg vi af. En Herre eller var det et Bud kom ud og brølede, „møder alle i Morgen ved Klokkelydningen paa Nyholm" - og ud strømmede alle Søkrigerne med deres Madposer og Tværsække.[19] De fleste var jo Kystboere og Fiskere. Jeg skal love for, at Kjelderlogierne og Snaskerne fik Inqvartering, alt vrimlede af Indkaldte.

18. Og her var hele toget samlet, eftersom de kom samtidig til København, hvad der fremgår af det følgende.

19. Tværsæk, ordet kendt i ODS, „en sæk, hvis to lukkede ender kan anbringes til hver sin side (over en persons skulder ell. over et ride- ell. lastdyrs ryg)...".

Saa stod vi to førere der forladt og ene, men med en Slump Penge hver tilovers. Vi ind, der var Travlhed, hvad vil de?. Overkonstabel var til Maade ædru og fremtog sine Contrebøger og jeg mine. Naa! de er dem fra Korsør, jo her er Brev fra Byfoeden, at han har udbetalt Marchpenge - De har intet at fordre, vi har ingen Tid, mød paa Nyholm. Det brød vi os ikke om. Vi havde jo vore Corpschefer at tage Ordre af.

Da siger Larsen, lad mig se de Penge, De har til overs, saa skal jeg levere dem til Compagnichefen. Nej! sagde jeg. Det kommer slet ikke Holmen ved og jeg har qvitteret for Pengene og vil ogsaa gjøre Regnskab for dem, det [er] jo Marchpenge beregnet efter hvorlangt der skal reises - han havde ikke mindste Begreb om de Dele, som før er meldt, uden for Holmen og Orlogsskibene og Nyholm var de faste Folk som Islændere, der første Gang kommer til Kjøbenhavn.

Jeg tog den Seildugssæk, man interemistisk havde forsynet mig med i Briggen, og gik i Haregade N° 13 til Tante Hoffgaard - og min gamle Fader, der var kommet fra Holstebroe. Fader havde faaet Comendantskabets Tilladelse til at bo hos mig, han havde i Pention vel 200 Rdl.; disse Penge tilkom ham, fordi at han ved sin Etablering havde indbetalt 200 Rdl Courandt, der egentlig skulde være en Actie i et Silkespinderi eller Silkevarefabrik som Kræmmerne i Kjøbenhavn skulde drive. Den betalte sig naturligvis ikke, og endelig fik Lauget Kgl. Tilladelse til at nedlægge Etablisementet. Formuen blev anvendt til en Pentionskasse for gamle trængende Medlemmer som Fader jo var. Endvidere havde Fader 50 Rdl fra Frimurerlogen (Zerubabel til Nordstjernen),[20] hvoraf han var Medlem. Han kunde altsaa nok komme ud af det, særdeles om vi alle tre havde slaaet Indtæg[ter]ne sammen, Fader, Tante og jeg, men det gjorde vi kun tildels. Tante blev pumpet og var jo ogsaa forpligtet til at Hjelpe sin Datter. Nød led vi ikke alligevel.[21]

Næste Morgen ved Klokkelydning mødte jeg paa Holmen. Løberen ved Matroskorpset stod og mødte for os; for mig var der Komando til Fregatten „Gefion", der laa under Eqvipering tilligemed „Thetis". Jeg traf de fleste af Folkene fra „St. Thomas" og delte broderlig Resterne af Reisepengene. Overconstabel Larsen var der ogsaa - Gud véd hvor hans Rest var blevet af. Man omtalte det ikke paa Touren.

Chefen for „Gefion" (Flaadens nyeste og smukkeste Fregat, sørgelig Ihukommelse) skulde Capitain Meier være, en anset og dygtig Mand - Næstkomanderende Capt.leutenant Steinbeck, min Skræk fra Briggen „Mercurius" og Islandstouren, tredie do var Prml. Tuxen, senere Navigationsdirekteur,[22] endvidere var der en Ltn. Garde[23] og en do Pedersen,[24] Broder til min kjære Ltn. paa Trekroner og „Sct. Thomas" (W. Petersen var et stort Malerta-

20. Zorobabel til Nordstjernen.
21. Herefter har forfatteren en af sine få overskrifter, „Gefion", hvilket er såre forståeligt i den store sammenhæng, men her er det alligevel valgt at lade kronologien og de mange mindre hændelser styre kapitelinddelingen.
22. Georg Emil Tuxen.
23. Carl Adolph Garde.
24. Thomas Vilhelm Pedersen, broder til Ove Christian Pedersen.

lent og af Kong C[h]r. d.8te permitteret fra Flaaden for at studere Konsten, støttet af Kongen, havde meldt sig Tjenesten ved Krigens Udbrud. Illustrationer af flere Billedbøger og Æventyr ere af W. Pedersen og berømmedes meget. Pedersen døde ung efter en Rommerrejse.)[25]

Foruden de rigtige Officier var der to Kadetter Grove, en Yngling paa c. 18 Aar og Buckvaldt, en Bengel paa ca 16 Aar.[26] Kadetskibets Tour var det Aar sløifet og Kadetterne fordelt over hele Flaaden. Vores Højbaadsmand hed Sørensen, en rigtig Type paa en Kjerne Karl af en Holmensulk, dygtig med udmærket Komando, men udenfor sit Fag aldeles uvidende. Hele Besætningen var om ved 400 Mand. Deraf 40 Soldater, de fleste store ældre jydske Karle.

Nu altsaa, vi laa under Equipering ved Elephanten og ved Siden eller rettere agter for os laa Fregatten „Thetis", Flaadens næstyngste Fregat. (Elephanten er en lille opfyldt Holm imellem Hønsebroen, der er den Bro, der fra Toldboden fører over til Orlogsværftet og Øen Nyholm. Kaldes Elephanten, fordi der til den Grundfæstning i den stærke Strøm blev brugt flere gamle Skibe, hvoraf en hed „Elephanten".)

Forinden vi vare komne fra Briggen og de andre Skibe og Distrikterne, manglede man jo Folk paa Nyholm. Frivillige Skibsførere og Styrmænd fra Dragør og Helsingør havde tilbudt at arbeide, og det samme havde flere ældre Matroser af Søetaten, der havde faaet Bestillinger som Bude, Kongelige Sluproere, Admiralitetets Sluproere o.l., saadanne som man i vort gamle Nyboder-sprog kaldte „havde faaet en god Bonke".[27] De forlode Forgemaket i Admiralitetet, ja selv Kongens Ordonantser meldte sig og begyndte at takle de to Fregatter.

Nu vare de frivillige Styrmænd eller Skippere, ganske vist meget raskere og dygtigere og lettere til Bens end de gamle Veteraner, hvoraf vel adskillige ikke havde været paa en Top i 20 Aar, men desuagtet. De gamle havde i „Gefion" faaet Undergodset op og ansadt, faaet Mærsene paalagte og Stængerne reiste, medens de private Frivillige endnu vare ved Undergodset - det var det, at de gamle i Ungdommen havde nærmet det, der hjalp deres affældige Arbeide, fremfor de dertil uvante raske Karle. Naa, deres Villie var ogsaa god, de gjorde saavist langt bedre Nytte paa andre Kanter, end som de gamle Holmens Ulke kunde have gjort - jeg næv[n]er dette som en Livserindring fra 1848, der næppe er husket af andre.

„Gefion" blev færdig i faa Dage, blev halet ud, indtog Krudt og granater og afseilede st[r]ax og ankrede i Drogden. Der laa en preussisk Regjeringsskude, Dampskibet „Adler", som var eller havde været Kongeyacht for Kongen af Preussen. Den tonede nok saa pænt Flag for os og havde meget travlt med at hjælpe Koffardiskibene igjennem Drogden, Preussen havde ikke officielt erklæret

„Gefion" var løbet af stabelen i 1843 som „Flaadens nyeste og smukkeste Fregat, sørgelig ihukommelse."

25. Thomas Vilhelm Pedersens berømmelse skyldes først og fremmest hans mange illustrationer til H.C. Andersens eventyr, udarbejdet efter anmodning fra digteren selv. Han døde af tuberkulose.
26. Viggo Grove og Adolph Wilhelm Buchwald.
27. „Bonke" eller snarere „Bunke". Den mest sandsynlige tolkning: (da det indbefattede så mange roere), at det skal forstås som at have „fået en god bunke-åre", som er en „stor og svær aare, der ros af flere mænd".

Krig, men det var nok paa de sidste Nagler det gik - for „Der Adler" forsvandt og vi saa den ikke mere.[28]

Der var erklæret Blokade og da den første Flaade af Handelsskibe kom op fra Østersøen begyndte vi at kapre. Vi kom paa Siden af et Fregatskib, og jeg sprang ombord. Ltn. Petersen sagde, „Du skal ikke med", men i en Fart fik jeg sagt, „Baadsmanden har givet mig Ærinde", „naa saa kom du ned", sagde han til en anden, der sendte mig et rasende Blik;[29] men Baaden stødte fra og jeg var atter paa Reise til Kjøbenhavn - Frækhed belønnes - men underlig var det, at Ltn. P. tog Hensyn til mit Foregivende.

Naa! der var Travlhed, thi der kom en hél Flaade. Der blev 30 tydske Skibe med Ladninger bragte til Kjøbenhavn den Dag. Min Kammerat hed Morten Philip og var et ældre Havneuhyre fra Rudkjøbing,[30] var nok saadan en gemen Færgematros; ombord var han Klyvergast, til Vejrs duede han vist ikke. Da vi kom til Rheden bleve vi afløste og saavidt jeg husker anvist at melde os i Gammelholmsvagt. Da jeg bevæbnet med Huggert og Pistol i Følge med min mere mandhaftige Kammerat gik igjennem Amaliegade vare vi Gjenstand for megen Interesse og bleve hyppig interwivede (det Ord var ikke opfundet den Gang) og adspurgte om Krigens Gang og vore Bedrifter. Vi havde holdt klart Skib ombord og den stærke Skydning var jo blevet hørt i Kjøbenhavn - Jeg vil haabe, at jeg ikke grouperede Sagerne, d.e. Løj alt for meget.

Det var Helligdag og godt Vejr og der var mange Folk paa Gaden, blandt disse Hr. Leutn. Wilde med Dame. W. udbrød, „Du er jo blevet en hel Kjæmpe siden vi saaes sidst," Jeg var ogsaa voxet forbausende, siden jeg var paa Skonnerten „Elben" 1846. Da vi kom ned paa Gammelholm, afleverede vi vore Vaaben i Vagten, der var besadt af Borgere. Af en eller anden bleve vi henviste til Rekrutkasernen i Qvæsthusgade, hvor der var etableret et Slags Depot eller Kaserne for det til Søværnet indkaldte Mandskab.

Kapt. Palle Brun var Chef. Han sagde, at vi vilde blive befordret tilbage til Fregatten, naar vi bleve samlede og gav os hver et Kort til Middagsmad, der stod paa Øllebrød og Klipfisk; højmodig forærede jeg Kortet bort (jeg havde faaet Mad i Tydskeren) og drev hjem i Nyboder. - Jeg indskyder her, at den tydske Kaptain tog sin Opbringelse med stor ro - lo ad det Hele - han fandt det vidst yderst latterlig, at Danmark saadan slog paa Stortromme, „im zvei, drei Tage sind abgemacht", mente han. Han laa i Kjøbenhavn 4 Maaneder. Tydskland led uhyre Tab ved Blokaden.

Jeg drev om den Dag og besøgte Hjemmet og Brødrene, og brød mig kun lidt om, hvordan jeg skulde komme tilbage til „Gefion"; men andendags Morgen fik vi at høre, at de andre Folk var besørgede ombordsendt ved baade, de vare blevne ved Kasernen, antager jeg, vi vare virkelig at undskylde, for rigtige Ordre havde

28. Der var ikke ved krigens begyndelse nogen klar erklæring fra Preussens side. Den 2. april sendtes et preussisk korps ind i Holsten, forbundsforsamlingen i Frankfurt opfordrede den 4. april til et forsvar af forbundslandet Holsten under ledelse af Preussen, og da slaget stod ved Bov den 9. april var Rendsborg besat af preussiske tropper.
29. Som det vil fremgå af det følgende, brugte man i denne situation et prisemandskab på kun to personer, ikke sært, at den forsmåede blev sur over at være gået glip af en uformel landlov.
30. Rettet fra „Nakskov".

vi ikke faaet, og hvem hørte vi under. Min Kamerat foreslog at gaa op til Marineministeren (mon ringere ikke kunnet gjordt det) ja, vel sagde jeg og[31] [gik op] til Ministeren i hans Privatbolig i Amaliegade.

Zartmann + Frue + Datter modtog os meget venlig; vi sagde, at vi var uden Instrux om hvorledes vi skulde komme til Fregatten. Z. gav os 1 Daler og sagde, „I vil blive sendt til Dragør og skal melde jer hos Kapt. Moe, som er Chef for Kanonbaadene der ude. Hold jer til Kasernen." „Ved du hvad," sagde Morten Philip, „lad os gaa til Dragør, Fanden med Kasernen." „Lad gaa", sagde jeg, vi hentede vore Vaaben og marcherede afsted til Dragør, hvor vi ankom dygtig trætte henad Aften.

Kaptain Moe maa have have vidst, at vi manglede, for han sagde til os, „havde i passet at komme med Kammeraterne, vare i strax komne ombord i Eders Skib. Nu! kan I hae det saa godt og blive her i Nat", (Manden var saa naiv, at han virkelig mente, vi vare Kjede af at blive). Vi fik Aftensmad, godt Qvarter og om Morgenen henad Daggry kom Lodserne, toge os med ud til deres Station i Fyrskibet, hvorfra vi senere blev sadt ombord i Fregatten, hvor ingen sagde noget til os.

Saaledes endte dette Æventyr, den Kammerat og ellers min gode Ven, der skulde været med i mit Sted, forsonede jeg med 2 Kridtpiber, han hed Theodor Petersen, var en Guldsmedsøn og meget befaren efter sin Alder. Jeg har siden seet ham som Skibsfører. Kort efter kom en Morgen paa Dagvagten Kongejagten[32] „Karen Knuth" med Depecher. En Time efter vare vi under Seil til Kjøbenhavn, der fik vi Proviant og Vand kompletteret, og Dagen efter stod vi Nord efter igjennem Kattegat, Nordsøen og ned ud for Elben. Vi skulde blokere Elben.

De første Dage gik det lystig med Opbringelser, blandt andre var jeg med at tage en Hamborger, Barkskib „Capello", splinterny deilig Skib. Kaptajnen derimod var rasende, han svoer, at tog vi ham, ville Preusserne „gleich Kopenhagen nehmen". Ltn. Garde bemærkede blidt, „Prøiserne kan ikke komme over Beltet", men Skipperen svarede storagtig, „sie werden wohl überkommen", det slog dog feil i den Krig.

Gik saa Sommeren sin jevne Gang. Ombord i „Gefion" havde vi det godt tiltrods for vores slemme Næstkommanderende. Vi laa en sjelden Gang tilankers ved Helgoland, og der gik Baad i Land efter Post etc. At komme med saadan Baad og sætte Foden paa Land var jo et uhyre Held, og der var Rift om Pladserne. Ombord er omtrent hver Mand ansadt paa en[33] af Baadene. Barkassen, den storste, som næsten aldrig sættes ud, Travaillieschaluppen, den næststørste og mest brugte, naar Proviant og[34] alt skal hentes, Styrbordschalup, Bagbordschalup o.s.v.

31. „og" er lige inden sideskift, og så er det glippet med et par ord.

32. Kongejagt er blot betegnelsen på et transportfartøj tilhørende Soetaten. Der er altså ikke tale om nogen typebetegnelse eller noget særligt kongeligt.

33. Egl staar der „et", det er lige for sideskift.

34. Egl. står der noget, som nærmest ligner „alt" nok engang

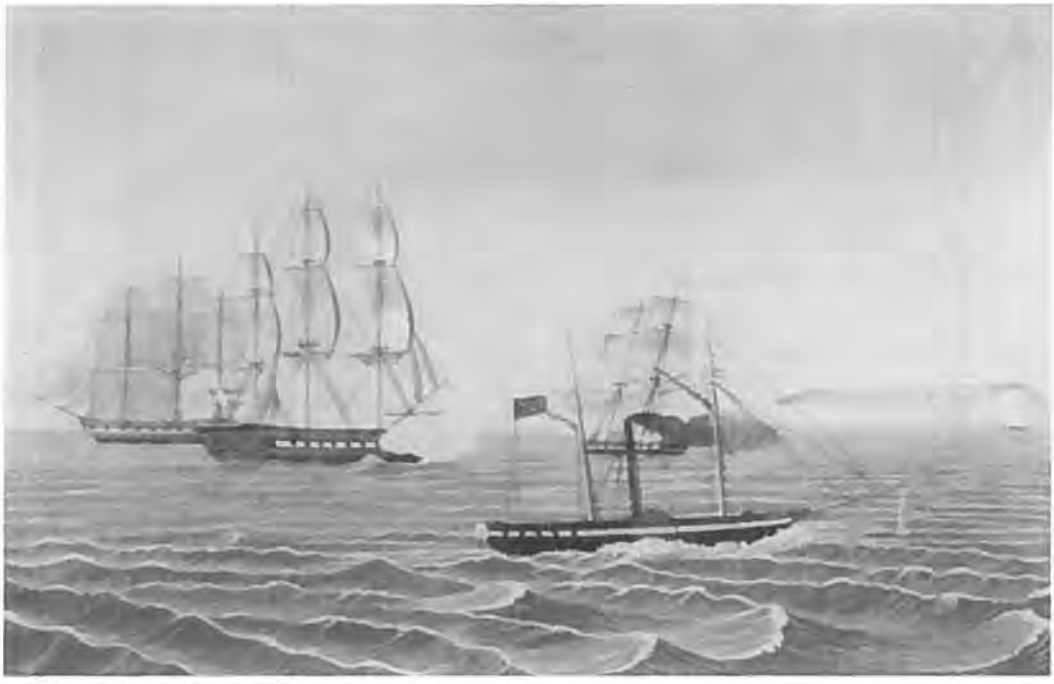

Blokadeskibe ud for Helgoland.

Jeg var ansadt paa Travaillen og den blev en Dag beordret i Land efter fersk Kjød o. Andet, og vi kom saaledes til at gjeste Helgoland – et meget interessant Sted. Den lille Øe bestaar af en høj Slætte, hvilende paa et Slags Klippegrund, men Klippen er læt smuldrende, hvorved Øen tager af og ved hensmuldren formere Lavlandet. Til Højøen fører et stort Antal Trappetrin. Der er Byen, det store Hotél Fgros og der bor de fleste Fiskere og Lodser. Underlig fører Øen i sit Vaaben et Løvtræ, jeg mindes ikke, at jeg saa noget Træ på Øen. Der var fuldt af Badegjæster og vi var Gjenstand for meget Opmærksomhed, Gjæsterne var jo hovedsagelig Tyskere. Øen var den Gang engelsk og Tydskerne havde ingen Ting at skulde have sagt.

Det var en Mærkedag just den Dag, vi gjæstede den, og det saaledes. I Stokholm skulde der reises en Statue af Gustav Adolph, denne Statue var blevet udført i Tyskland, indladet i Hamborg, men strandede paa Helgoland. Øboerne havde med stor Møje og Bekostning bjærget Statuen, men Svenskerne vilde ikke have den – formodentlig var dens Mage aldt bestildt før Bjergningen – og Helgolænderne maatte altsaa sælge ved offentlig Auction, og denne Handling overværede vi. Øens Udraaber gik med en Klokke og ringede og indbød alle und jeder til Kenig, han sagde „Kenig Gustaf Adolf sin Statu kopen will." Han mængede Frisisk, Højtydsk og Plattysk sammen. Jeg meldte mig naturlig strax som Lysthaver og drev hen til Pladsen, hvor Statuen, som syntes mig et herligt Kunstværk, laa afdækket. (Jeg maa indskyde, at vi imod

Forventning maatte blive paa Øen 6 Timer, et helt Strømskifte). Auctionen gik løs, og den lille Mand, der solgte, løb fuldstændig vild i de budte Summer, og da Latteren skraldede omkring, gik han helt fra det. Der blev budt 3500 Mark og han gjentog „Lezte Boot zvei oder drei hundert und fünvsigtausen Mark geboten", men saa var han væk, og Auctionen stoppede. Der var naturligvis ingen virkelig Lysthave[n]de ellers var Salg skét underhaanden. Jeg har hørt at Øen kjøbte Statuen og der er den opreist.

Der hændtes ellers ogsaa en anden Begivenhed, som er af de, man erindre Livet igjennem. Vi vare komne ind i en Beværtning og drak Caffe. Værten var Fisker og Sælhundejæger og flere Geværer hængte i Stuen. En Kammerat toge en af disse, sigter paa mig, men ved en Indskydelse, mulig og ved en udtalt Misbilligelse af Konen i Huset, som sagde: „peg aldrig med Bøsse paa nogen", sigter han paa Fyrtaarnet, som saaes igjennem Ruderne, trykkede til og knuste 4 Vinduesruder. Bøssen var ladet med Sælhundehagel.

En anden Gang, vi laa ved Helgoland, kom en Baad tilborde hvori vare nogle høje Fremmede, af Udseende Militaire. De bleve modtagne og da de kom paa Dækket og saa Kanonrækken udbrød de, stolz, præctich o.L., men da de bleve viste om og saa Batteriet med sine 30 24pd, faldt de ligefrem i Forbauselse. Mandskabet havde Lappedag, det var nemlig Lørdag Eftermiddag, da der aldrig exerseres. Jeg hørte den ældste og vist meget fornemme Herre sige til Chefen. Det maa tage Tid at gjøre klar til Slag. Chefen vinkede ad Tambouren og ½ Minut efter lød Tromme og Horn med Signal for klart Skib, 10 Minutter efter meldte Officierne alt klart. At det tog saa lang Tid, var paa Grund af, at Mandskabet skulde have stuvet sine Sager væk, 6 Minutter er i Regelen Tiden til klart Skib. Tydskerne udtrykte deres Forbauselse og Beundring med Udraab som grosartig, famos o.l.

I Sommerens Løb var vi en Gang i Kjøbenhavn for at proviantere, og en Gang i Niewediup (Texel) i Holland. Der er Hollændernes Orlogshavn og vi blev budne i Land og besaa Værftet. Der var intet Skib, der kom „Gefion" nær i Skjønhed. Vi havde Landlov flere Gange, men der var jo ikke stort at se i den lille By. Aviserne roste os for vor høflige og ædruelige Opførsel, men Hollænderne bruger hvervede Folk, som er lidet agtede. Underlig nok traf jeg en Soldat, som var fra Ringkjøbing og godt kjendte mine Forældre, han havde tjent i Ostindien og længdes derhen igjen.

Det hollandske Proviant var vist meget godt for Hollændere, men det var umulig for os. Rugbrødet var nogle sorte firkantede Klumper, tunge som Mursten og vakte megen Forbauselse hos vore Folk. Jeg kjendte dette Brod fra min Barndom fra holl. Strandinger paa Kysten. Brodet var tilsadt Sirup eller et andet sodt Stof. Det ferske Kod, vi fik til Forfriskning, var udmærket, og der

blev bagt fint Brød til os, hver Mand fik et 8pd Brød, noget kornet Stof, men dog ikke usmagelig. For at indkjøbe Kjød, Øl etc. blev der nedsat en Comition sammensadt af forskjellige Officierer, Proviantforvalteren og flere Officianter og det var ganske vist gode Ting, de kjøbte, der blev jo rigtignok et Nachspil, som blev artig, hvorom senere.

Niewediup paa Øen Texel er som meldt Hollands Orlogshavn. Ved en Kanal dybt nok for de største Handelsskibe er Byen sadt i Forbindelse med Amsterdam. Byen er kun lille og har sin Næring af Flaaden og Lodseri etc.Ved Byen laa en Del af de store Ostindifarerer for Udgaaende, det var Skibe saa store som vore Fregatter på 48 Kanoner. Mandskabet havde Landlov, men der var jo ikke videre at se i det lille Hul. Kræmmerne kom ombord og fik Lov at sælge Klæder og Støvler, men det var det elendigste Jux, saa det undrer mig, at Officerene ikke lod Tøjet undersøge og Handelsmændene jage fra Borde.

Stedet var meget blæsende og det stod altid med Byger, navnlig har jeg aldrig seet saadan en Samling af Skypumper, som der drev over os og Texelen i det Hele. En Matros mistede vi dersteds, det var en vis Svend Hal, en Æventyrer og løs Person. Han havde en Gang været i fast Tjeneste, men var nok jaget derfra for Commers og Absenter, en absendt er at blive borte fra Arbeide en Dag, en A. taaltes imod Afdrag af Gagen, to taaltes og, men Manden blev mindet og mistede en Fridag, for tre Absenter i en Maaned straffedes med at blive arestered fra Lørdagsarbeidets Ophør til Mandag Morgen. Kun de som stilede efter at blive bortjagne sadte mere en en Absendt, de allerfleste sadte ikke Absendt, selv om de ønskede Afsked.

Svend Hall var, sagdes der, straffet med Tugthus og hvorledes det var lykke[de]s ham at komme ombord i „Gefion" som frivillig Mand vides ikke, men han kom, spillede flot befaren Mand for Næstkomanderende og blev strax Qvartermester, da vi kom til Søes, bleve Fjedrene desværre for Svend plukkede af Paafuglen, de ældre faste Folk kjendte ham og oplyste, at han var en straffet Person, hvorpaa stakkels Svend blev degraderet fra Befalingsmand til Galionsrenser. Dette tog aldeles ikke Modet fra Svend Hall, han var lige lystig og blev meget afholdt af os Baksgaster. Han sang og fortalte Historier og var en flink Fyr.

En Dag, den sidste før vor afseiling, gav Sven Hal sig til at drikke eller lod saaledes; om Aftenen gik han ravende om i Skibet, men passede sig for at komme i Nærheden af Officierne for ikke at blive sadt i Arrest, og hele hans Rus forekom adskillige af os noget uægte; næste Morgen ved Mønstringen savnedes Svend H., det hed sig, at han var set ude i Fokkerøstet, trolig nok, for derfra kunde han umærkelig fire sig ned i en Jolle eller svømme over Havnen

ikke, at Tydskerne havde Grund til Klage, da deres Skibe bleve frigivne og de fik Lov til at beholde deres Position i Schlesvig, som Danskerne maatte rømme med Undtagelse af Als. Det hed sig, at Tydskerne skulde betale nogle Millioner for Skibene, men jeg har aldrig hørt, at nogen fik disse Penge. Da der var adskillige hemmelige Artikler i Overenskomsten har der været en, hvori var skrevet, at alle de andre var Løgn - Diplomati - Politik er efter min Mening Kjæltringeri tilhobe.

Efter Vaabenstilstanden laa vi uvirksomme udfor Elben, men da dette ikke var ufarlig, og da vi jo skulde have Post og Forbindelse med Regjeringen, løb vi en skjønne Dag ind og ankrede ved Cuxhavn, der blev en Gloen fra Tydskernes Side. Sten Bille var vistnok en kjæk Mand, men han var ogsaa en Vindmager der skulde[36] gjøre Effect og brilliere. En Dag holdt vi klar Skib og begyndte en syndig Kanonade ind imod Byen. Der blev en forfærdelig Forskrækkelse, fra Toppen saa vi Folk forfærdede løbe ud af Byen, men da vi naturligvis skjøde med løst Krudt, satte Forskrækkelsen sig snardt.

Hvorledes de usleste Barnagtigheder sadte ud af Blade og Sladder kan føre til Mudder og ligefrem gjøre Ulykker, er her et Exempel paa, hvad jeg nu vil fortælle. Som før er nævnt, kom der som frivillige mange unge Folk fra Apenrade og Løit og deromkring, vi havde mange ombord af dem, derimellem en Smedeson fra Apenrade, vi var jævnaldrende og omgikkes meget paa Vagten; denne Fyr spillede meget dansk, var det maaske ogsaa, hvad Leg ligger der paa Fyre i Lømmelaarerne? Nu kom der fra Cuxhafen jo en Del Nysgjærrige ombord, som modtoges vel, de vare jo ikke Schlesvig-Holstenere, ikke Meeromschlungede, som de qvantvis kaldtes i Kjøbenhavn. Tydskerne brugte i deres Enhedsfantastik en sort rød gul Kokarde, som alle bare.

En ung Fyr som jeg pratede med havde ogsaa saadan en schwarts roth goldende paa Huen, hvad jeg aldeles ikke forargede mig over, saa kom Apenrade Fyren til og sagde, „hvad du, hvor tør du komme i en dansk Orlogsmand med en saadan en Tingest." Fyren blev forfjamsket og pillede Tingesten af Huen – jeg sagde, det er kun Løjer og beroligede ham - han puttede den isteden i Lommen, og der var slet ingen, der bemærkede denne Barnagtighed. Iland har han naturligvis talt derom, en Reporter fik fat i Sagen og nu gik det som en Løbeild igjennem Tydskland, at de danske havde tvunget en Tydsker til at skjære sin Kokarde af, og der blev et stort Halløj.

St. Bille dementerede Historien. Kjendsgerninger bleve fra tydsk Side fremforte og Skraalet blev stort over det ganske Land. Bille udstedte en højtravende Dagsbefaling til Eskadren, hvor tilsidst alle troede, at der virkelig et eller andet Sted, i et eller andet

36. Egl. står der „skylde".

Skib var sket et Brud paa Vaabenstilstanden. Fjedren var blevet til 7 store Høns. Jeg tænker, at det, der sætter Folk op imod hverandre somoftest ere rene Ubetydeligheder.

Endelig kom Ordre til Hjemreisen og i en mørk Aften med begyndende Ebbe og rum Vind stod vi ud af Elben, næste Aften var vi under Skagen og Dagen derpaa saluterede vi Kjøbenhavn. Det saa helt stolt ud paa Kjøbenhavns Rhed, hvor der laa en hél Flaade af Orlogsskibe. 4 Fregatter og tre Corvetter, to Brigger, og det undrer mig, at de ikke formeredes som Flaade til Manøvre,[37] men det var vel oekonomiske Hensyn, der blev taget, og Sejlskibenes Tid var forbi, det laa i Luften[38] - alligevel paa Holmens Beddinger stode under Bygning et Linieskib, „Dannebrog", 1 Fregat „Tordenskjold" og en Corvet eller rettere 1 Barkskib „Saga". Da disse Skibe vare færdige, sattes kun Skibe med Dampkraft i Arbeide.

Combination af Seil og Damp var et meget vanskelig Værk, og løstes næppe noget Steds til fuld Tilfredshed - vistnok bedst hos os. Dampfregatterne „Niels Juel", „Jylland" og „Sjælland" vare stolte Skibe, ligesom Corvetterne „Thor", „Heimdal" og „Dagmar". Pantserskibe vare endnu ikke kjendte, kun anede. Monstrumerne, som de findes i de store Mariner, tænkte slet ingen paa, og hvad de duer til, ved ingen endnu.

Jeg skriver dette i Januar 1899, og Krigen imellem Spanien og Nordamerika har fundet Sted ligesom ogsaa Krigen imellem China og Japan, men da Ledelsen saavel af den spanske som den Chinesiske Flaade har været yderst Slæt, er Pantserspørgsmaalet langfra løst. Disse Kolosser synes at være ligesaa saarbare som Træskibene var det for det Skyts, som nu bruges, og Opholdet under Slag aldeles ræ[d]selsfuldt.

Jeg var altsaa i Kjøbenhavn igjen og hjemme i Haregade N° 13, hvor gamle Tante Hofgaard holdt Hus for Fader og mig. Fader havde sin lille Pention, skaffed sig lidt Hjælp fra Frimurerne og Klædeskræmmerlauget. Tante havde jo ogsaa Pention og jeg havde jo Løn og Emolumenter (Kost in natura), saa vi kunde jo leve i ald Tarvelighed, især om vi havde slaaet Indtægterne sammen, men det var knap nok, vi gjorde dette. Tante var ikke rigtig Husholderske, og vi var jo ikke hendes nærmeste, men vi levede jo. Jeg havde faaet et sæt pæne Klæder og var jo voxen.

Mine to Brødre Theodor og Carl vare jo i Kjøbenhavn og tjente godt; for Thd., der var Sadelmager, var der svært Arbeide med ald det Krigsmateriel, og Carl havde en god Plads som Bogholder hos den store Tobaksfabrikant Kastrup paa Vestergade.

Ved Nytaarstid 1849 kom min Broder Wilhelm ogsaa til Kjøbenhavn. Han var jo Maler og var udlært hos Mester Linstrøm i Randers, en dygtig Mand, saa temmelig Kunstner i sit Fag. Wilhelm var dygtig og var blevet Svend et Aar, før hans Tid var ude som Lærling.

37. Og det kan undre en anden, at Eckersberg ikke forevigede dette usædvanlige syn, han plejede ellers at være på pletten.
38. Lidt forbløffende, idet dampskibenes rolle endnu under treårskrigen var minimal, når det gjaldt egentlige krigshandlinger, eftersom der på dette tidspunkt var tale om meget sårbare hjuldampskibe, som det så smerteligt blev konstateret ved Eckernfordeaffæren. Skruedampere var endnu ikke en mulighed.

10. „GEFION" I 1849, ECKERNFØRDE, FANGENSKAB OG FLUGT

Situationen i begyndelsen af året – 176 · Skærtorsdag ind i Eckernførdefjorden – 178 · I katastrofal krydsild og flaget stryges – 179 · „Christian den Ottendes" skæbne og efterfølgende fangernes vandring ad Rendsborg til – 182 · Livet på fæstningen – 183 · Flytning til Glückstadt og omtale af tyske aktiviteter til søs – 185 · Sanglige udfoldelser – 187 · Dønninger efter slaget ved Fredericia – 188 · Våbenstilstand og forventet udveksling – 189 · Sophus og andre undviger og søger skjul i Broager kirke – 190 · Den lille flok undvegne når frem til de danske tropper og sendes til København – 193 · Karakteristik af kammeraterne på flugten 196.

Gik saa Vinteren 1848-49 sin Gang og det enda ret godt for os i Nyboder. I Kjøbenhavn var der Liv og godt Arbeide for Haandværkere, min Broder Theodor tjente store Penge efter Forholdene den Tid. Han var en Tid nede i Frederiksværk, hvor Regjeringen havde Vaabenfabrikker og han tjente 20-25 Rdl = 40-50 Kroner om Ugen – noget for en Svend hidtil uhørt. Forøvrig vare de gode Herrer ikke tilfredse dermed. De forlangte saa ublu Priser, at deres sølle Mester ikke kunde opfylde sine Contracter, men reiste til Kjøbenhavn og beklagede sig over sine Svende for Sadelmagerlauget, han fik Medhold og andre Arbeidere[1] og afskedigede alle sine Folk, som jo nu vare i Mestrenes Band og ingen Arbeide kunde faa i Kjøbenhavn.

Min Broder lo kun af Mestrene, fik Arbeide ved Holmen og tjente dobbelt saa meget, han tog Leverance eller Akkord paa at stoppe Køjemadratser, et saa simpelt Arbeide, at det kun tog ½ Times Arbeide at stoppe en Madrats. De ville eller rettere vare nødte til at dovne, for det gik ikke an at tjene aldt for glubsk. Tilmed fik han Lærredsruller hjem og tog Accord paa Køjeovertræk, min Søster og Cousine syede dem og tjente gode Penge.

Vinteren var mild. Jeg husker slet ikke, at der var Is i Farvandene, og paa Holmen begyndte vi tidlig at ruste. Jeg fik som Aaret tilforn Komando til „Gefion" og kom ombord og blev sadt til Stortopsgast. Dette Aar blev Komandoen strax heist, saaledes at vi fik Mad ombord, men vi Holmens Folk fik da Lov at gaa hjem om Natten. Gud, hvor det var koldt at arbeide til Vejrs i Dagene henimod Foraaret. Jeg var egentlig kjed af at skulde ud i Nordsoen paa Blokkadetour, man horte saa meget om Krigen tillands, en Blokade var der ingen Begeistring for, særlig i Nordsoen.

1. Egl. står der „Arbeiderne"

Et sjældent syn, fem fregatter på linie under udrustning, som C.W. Eckersberg så dem den 13. marts 1849.

En Dag hørte jeg at en af Officierne sagde, at vi skulde have to Bombekanoner i vort underste Batteri, og at vi i Forening med Linieskibet „Chr. d.8'" skulde til Østersøen og vist ind i Kielerfjord – strax var jeg med, Hurrah! det var jo ud efter rigtig Krig – og Gud bedre det, Krig fik jeg at smage, som nu skal fortælles.

Efter endt Eqvipering halede vi ud paa Rheden i de sidste Dage af Marts 1849, og vi gik ganske rigtig til Østersøen. Vi vare en Del af f.A. Mandskab, en rigtig kraftig og rask Besætning og var indøvet paa et Par Dages Tid. Om Natten tog vi Ankerplads, hvad vi jo kunde overalt. Vaabenstilstanden var udløben, og Tropperne toge Stilling, droge sydefter. Frederitcia som jo egentlig var anlagt som Fæstning, var i 1848 aldeles ikke i Forsvarstand og var rømmet af os, da Preusserne drog ind i Jylland. Den var endogsaa blevet bombarderet af vore egne Kanonbaade og „Hekla", og det var der, at Kadetunderofficer Mac Dougall skjød saavel 100 Tydskere ihjel, staar der, men det er vel en poetisk Overdrivelse, en Licence Poetica, de ere jo saare almindelige. Det sande er, at en 60pd Granat fra M. Dougals Kanonbaad faldt i en tydsk Kolonne og anrettede stor Ødelæggelse.

Naa! Frederitcia var i Vinterens Løb blevet sadt i Forsvarsstand af Ingenieuroberst Lunding, som blev Fæstningens Comandant, og

Th.Vilh.Pedersen var både søofficer og maler og så var han med ombord. Situationen her viser „Geisers" forgæves forsøg på at få trukket „Gefion" rundt. (Frederiksborg)

det var besluttet, at den skulde forsvares, noget som der nok ellers var Strid om i den danske Generalstab.

Ja altsaa, Krigen begyndte paany; vore Tropper havde besadt Als, hvor der var anlagt svære Batterier (de komanderedes af Oberst i Kjøbenhavns borgerlige Artilleri Lier, Skomagermestrenes Oldermand i Kbh.), over Alssund var slaaet en Pontonbro og et armeret Brohoved var anlagt paa Sundevitsiden, ligesom f.A., men Værkerne vare forstærkede. Flaaden blokerede de tyske Havne, men i Nordsøen vare kun Fregatten „Belona", Corvetten „Valkyrien" og Dampskibet „Geiser". Vi laa i Kielerfjorden, og Courerer kom og gik, Fiskerjoller med Sendebud ligesaa, men vi af Mandskabet viste jo ikke Besked om det mindste.

Den 3de April kom Linieskibet „Kong Chr.d.8te". Dagen efter kom der to Jagter med en Soldateske paa nogle 100 Mand, om Natten nedtoge Tømmermændene Skotterne paa Batteriet, Kanoner blev baxede hen i Agterportene og i Bougportene, og saa viste vi Besked. Vi løb ind i Mundingen af Eckernførde Fjord og gik til ankers og saa oprandt den sørgelige Skjærtorsdag 1849 den 5te April.

I Dagningen blev purret ud til Ankerletning og Linieskibet „Chr.d 8te", under Komando af Frederik Palludan, Fregatten „Gefion" under Kapitain Meyer, Dampskibene „Hekla" og „Geiser" styrede ind i Eckernfordefjord. Fjorden er dyb og rummelig og ren for Grunde, saa man skulde tro, at skulde en Divertion med

Seilkrigsskibe lykkes, maatte Pladsen være gavnlig valgt. Byen var befæstet eller rettere søgt beskyttet ved to Skandser, den største paa Fjordens Nordside, den anden inde i Bunden af Fjorden paa en høj Bakke eller rettere gravet ind i Bakken. Skytset var paa denne Skandse fuldkommen skjuldt. Meningen med dette Angreb var at Armeen nord fra skulde rykke frem og Orlogsangrebet altsaa være et Flankeangreb. De Soldater, der vare ombord i Jagterne, de skulde gaa i Land og demontere altsammen for at binde en Del af Fjendens Styrke Syd i Schleswig. Planen var opgivet eller forandret, men Budet der var sendt til Palludan naaede ham ikke. Angrebet, selv om det havde lykkedes var altsaa et Slag i Luften.

Fra „Gefion" blev der skudt udmærket; ved kun at sejle forbi det nordre Batteri var det demoleret og jeg saa, at Mandskabet løb fra Skytset og søgte Dækning, efter Planen gik vi tilankers tæt ved Byen med Spring paa Ankerkjættin[gen], d.e. Fregatten laa ikke opsvaiet for Vinden, men saaledes, at alle Kanonerne paa Bagbordsside kunde bære paa Batteriet inde i Bugten tæt syd for Byen. Det viste sig snardt, at vi havde daarlig Skud paa dette Batteri, Skytset [var] usynlig, Kuglerne røg i Marken, der var vist faa eller ingen Træffere. Vi Topsgaster havde godt Overblik, jeg saa en Visker og Ladestok blive svunget og et Øjeblik efter to Kugler bore sig mit i Fregattens Skrog. Det var eiheller længe, inden de Saaredes Skrig lod og for mig gik det strax op, at Stillingen var kritisk. Dampskibene som skulde være vor Hjælp, bleve snardt gjordt ukampdygtige, de vare i de Tider aldeles ubeskyttede, begge fik Kugler i deres Maskiner og maatte forlade os, der laa vi!

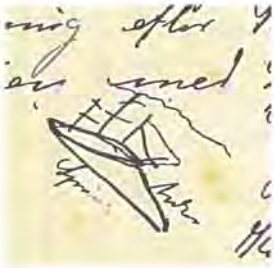

Med sin skitse viste SWR, hvordan fregatten blev drejet i stilling ved hjælp af „Springet".

Vinden løjede af til Stille. Henad Formiddagen var det nordre Batteri blevet repareret, vi kom da i en dobbelt Ild, og for at øge Ulykken blev Springet skudt over, saaledes at vi svaiede med Agterenden ret ind imod Batteriet syd for Byen, vi kunde saaledes kun besvare Ilden med vore Agterkanoner og fik Fjendens Kugler ret agter ind, hvorved deres knusende dræbende Virkning øgedes i en skrækkelig Grad.

Da vi ankrede beslog vi ikke vore Seil, og det blev regnet Chefen til Last i den Krigsret, der senere blev holdt (dog fik han ingen Straf, fordi hans øvrige Holdning havde været saa korrekt og tapper).[2] Da Seilene senere skulde beslaaes maatte vi Topsgaster udføre Arbeidet alene; da vi ialt kun [var] sex Mand i Merset, var det et meget svært Arbeide, og vi maatte tage en Nøk ad Gangen.

At svinge saadant et Mærsseil op paa Raaen er svært og vi brugte dertil i de gamle Fregatter Tallier, der ere anbragte under Stængesalingen og kaldtes Mærsetakler; naar Sejlet var halet op (kaldtes fisket op) paa Raaen, knyttedes Rebseisingerne sammen, deri huggedes Hagerne af Mærsetaklerne, og saa svingedes Bugen op paa Raaen.

2. „Gefion" var blevet bugseret ind i fjorden, og det var selvfølgelig derfor, at sejlene ikke var blevet beslået.

Da Fjenden, som hidtil havde skudt efter Skroget, saa at vi gik [i] Arbeide med Seilene, fik de Færten af, at dette maatte hindres og begyndte at beskyde os med Skraa. Jeg tænker, de Eckernførde Skippere har inspireret dem, thi Somændene[3] kunde nok begribe, at vi ville forsøge at varpe Fregatten ud. Skraakuglerne haglede igjennem Rigningen, 3 Spend Stængevandt var aldt overskudt, desuagtet var ingen saaret. Imedens vi vare ved Seilene og jeg netop havde knyttet de to Rebseisinger sammen til Strop og langede efter Mærsetakkelblokken, som en Kammerat rakte mig, men jeg fik den bare Blok, Løberne, alle 4re Parter vare skudte over just i det Nu, men ingen af os saarede, ikke én i noget af Mærsene fik mindste Skramme, ved hjælp af det andet Takkel fik vi Seilet beslaaet.

Vi bleve kaldte ned af Mærsene til Arbeide paa Dækket, for mig stod det klart, at det var ude med Fregatten. Linieskibet heiste Parlementairflag og sendte en Officier i Land med Bud til Byen, at naar man stak det danske Flag ud fra Kirketaarnet, vilde Skydningen ophøre – jo vist! Fjenden viste nok, at vi vare i Fælden, og de begyndte strax igjen, nu forstærkede med Feltskyts, som skjøde med gloende Kugler, disse mindre Projectiler kunde ikke gjennemtrænge Skibssiderne, men vare saa meget farligere, de sad i Træet og stak Ild. Det var fornemmelig Linieskibet, der blev beskudt af dette Artilleri, den laa nærmere Skoven, hvor det Smaakravl til Kanoner vare aldeles skjulte, og det varede ikke længe før Ilden begyndte at brænde imellem Tømrene.

Katastrophen var der. Da det ikke lykkedes at varpe „Gefion" ud, sammenkaldte Chefen Officierne til Krigsraad, ingen vilde svare; da han fordrede deres Udtalelser og begyndte med Overkanoneren, udtalte denne, „jeg véd intet Raad, vi blive beskudte fra alle Sider nu med gloende Kugler, vi maa stryge Flaget eller springe i Luften". I „Gefion" var der endnu ikke Ild, flere gloende Kugler vare tagne med Tænger og kastede overbord. Linieskibet forsøgte at krydse ud, men der var forlidet Luft, den tog Grunden i Vendingen og strøg Flaget. Den bittreste Stund, jeg har levet og for alle Danske i dette Aarhundrede.

Hvordan var nu Besætningens Holdning. Jeg maa uden Skrømt sige, Alle vore Officiere vare tapre Mænd og dygtige Mænd, der komanderede med vanlig Ro, og Folkene viste en Iver og Kjækhed, der ikke kan andet end prises. Jeg er vis paa, at havde vi ligget i Kamp med en Fregat af „Gefions" Størrelse, var han blevet overvundet, i Eckernfördefjord var intet at gjøre – det var den strandede Hval, der fældes med Harpunen.

Om mit eget Forhold kan jeg melde, at jeg aldeles ingen Benouelse eller Frygt mærkede, da vi sejlede ind. Da det hed klart Skib, gjorde jeg min Del akkurat som ellers ved klart Skib. Senere,

3. Egl. står der „Somændede"

da vi nærmede os det nordre Batteri og jeg saa vore Kugler feie langs Voldkanten, var jeg i uhyre godt Humeur.

Vi fik den første Kugle, den streifede Hækken og gik igjennem Chefens Closet, gjorde det intet Indtryk – saa fulgte Brag paa Brag, for hvert Skud var en træffer, Fregatten var et stort Maal; endelig det første Skrig fra en Saaret, jeg saa ned paa Dækket og saa Hovedskallen af en Falden sammen med Skindet af en Kanonvidsker hænge i Entrenættet (rettere Faldnettet, der var spændt tværs over Dækket), ja der kom jo en vammel Følelse op i en; men det gik snart over og vi unge, jeg var den yngste, kunde lee og gjøre Nar af vores Formand i Mærset, en gammel Matros, som hed Lars Jørgensen, men kaldtes Lars Sludder, en stundesløs en, hvem Munden altid løb paa. „Nu gik vor Mærsebras, der fik vi en igjennem Storstangen, Gud spare vore Officiere. Herregud, vore stakkels Koner og Børn. Naa, dem hjælper vel Kongen og gode Mennesker og saadan løb Munden paa Lars", forresten holdt han sig som en brav Karl og det gjorde vi alle, men henimod Aften, da det var gaaet op for Folk, at der intet Haab var – da er nok en og anden listet ned for Exp. med en Saaret og blevet der med det samme.

Vi skriver nu 1899 og 50 Aar ere gaaede siden Eckernførde-affairen. Tydskerne ere igjen paa Spil og søger at ævle sig ind paa os, deres grusomme Opførsel imod de danske Schlesvigere søge de at undskylde og henvise til danske Forbrydelser imod tyds[ke] Schlesvigere i og efter Krigen, det er Løgn, infam Løgn. Beboere i Hertugdømmerne bleve mildt behandlede, men ganske vist blev det danske Sprog beskyttet, hvor Folkesproget virkelig var dansk, nu udryddes det danske Sprog ved Magt og nedrige Ænker. Jeg læste nylig i en Avis, at danskerne viste sig grusomme i Krigen, og at Eckernførde By kun ved et Tilfælde undgik at blive opbrændt i den nysskrevne Affaire. Vrøvl, havde Øiemedet været at Ødelægge Byen, var Leiligheden gunstig nok, den laa aldeles blottet, men selvfølgelig affyredes ikke et eneste Skud imod Byen.

Saa saare Flaget var stroget, beordrede Chefen alle Mand under Dækket, thi vi bleve beskudte en Tid endnu, og sagde Chefen, „hvor der nu bliver myrdet". Ald Comando var nu opløst. Papirer blev tilintetgjort. Chefen kom bærende med to store Poser Penge, Sølvdalere, de skulde jo kastes overbord efter Reglementet, og den ene Pose Dalere kom virkelig ud af Kanonporten; jeg sad lige ved og sagde det var bedre at dele dem ud til Folkene. „Folkene, jo!" sagde Mejer ligesom forstyrret, „Folkene jo!" han saa op og sagde, „Kald Mandskabet sammen", og Resten af Skibets Penge bleve delte, vi fik 3 Rdlr hver, som jo var en god Tærepenge til den Tour, der forestod os. Saa blev det Aften, uhyg[g]elig Trist.

En Bøssemager (Smed) Lisberg fra Aarhus kom jeg i Snak med, han sadte sig paa en Kanon og jeg laa mig paa en Dynge et el-

ler andet, i det samme kom Chefens Hovmester op fra Bannierne, „sker der ikke en Forfriskning, nu er jo Husholdningen ude, og Tydskerne tager det jo altsammen." „Ja vel", sagde Hovmesteren, gik ned og kom igjen med en Del gode Ting og en Flaske Cognac, vi snakkede lidt, „hvor er de Faldne", men i det samme blev det mig klart, at den Dynge, jeg laa paa, netop var døde, jeg sprang op og saa en Fod stikke ud fra Presenningen, og sadte mig ved Siden af Smeden paa Kanonen og holdt Maaltid.

Jeg viste ikke den Gang, at der var Ild i Linieskibet, fra „Gefion" kunde det ikke sees. Vi fik Batteriet belyst, men saa begyndte det østre Batteri, det paa Fjordens Nordside igjen at beskyde os, der var tydske Bude paa Siden, og der blev sendt en af disse i Land med Besked om, at vi maatte have Lye i saa stort et Skib, og saa holdt Skydningen op. Der var nu god Tid til at se efter sine Sager og jeg fandt min Randsel ubeskadiget. Den kunde man daarlig slæbe med, og jeg fik den Idé at tage min Hængekøje ud af Finkenættet; af Køjen tog jeg Madratsovertrækket, puttede først Tæpperne deri (jeg snød saaledes Fjenden) og dernæst aldt mit øvrige Pjuds med Undtagelse af to blaa Skjorter, som hængte til Tørring, thi Dagen før Slaget havde vi vadsket og havde 16 Vadskerjoller med Klæder hængende imellem Masterne og de vare jo skudte i Grams, dog kunde man jo have taget, hvad man kunde faaet fat paa, og mange gjorde vel, jeg tænkte ikke paa det, men havde jo erobret to Tæpper og faaet mange, ja de fleste til at gjøre det samme, og Tæpperne kom godt tilpas.

Som jeg nu sidder og sér ud [af][4] en Kanonport over imod Linieskibet bliver det pludselig saa oplyst, det Hele blev til Ild – Luften blev til Ild, et uhyre Knald, Linieskibet var sprunget i Luften. Saa et Minut efter atter Bragen, det var store Stykker Tømmer, der faldt ned paa vor Dæk. Katastrophen afløstes af Dødstilhed, ikke en Vind rørte sig paa Fjorden.

Baade fra Land kom nu paa Siden, og vi bleve færgede i Land og som Fanger førte til forskjellige Localer. Jeg kom ind i et Danselocale med Beværtning, der var fuldt af Folk fra „Chr.d.8'" og en nederdrægtig lapset preusisk Feldtwebel blærede sig og betydede os med irriterende Høflighed, at herinde havde vi fuld Frihed, men hvis vi gik udenfor, bleve vi skudte – Bengel.

Næste Dags Morgen bleve vi samlede og under Soldaterbedækning maatte vi spadsere ad Rendsborg til. Tøjet skulle blive sendt bag efter. Det var et sørgelig Tog, dog kan jeg ikke sige, at Sorgen tog Humeuret fra os, sket et sket og at græde nyttede ikke – det var jo et uventet Æventyr at vandre paa Landevejen, men det blev en besværlig Tour den paa 4re Mil til Rendsborg. Et Stykke fra Rendsborg maatte vi lide den Forsmædelse, at en Flok Drenge med tydske Oprørsflag kom imod os og skraalede Schlesvig Holstein

4. Ordet er glemt ved sideskift.

Affæren ved Eckernförde, som den blev fremstillet fra tysk side. Eksplosionen mødes af jubel og løftede arme. (Orlogsmuseet).

Merumschlungen o.l. Sange, men det døde vi ikke af, værre var det, da vi saa Rendsborg med Kassematterne i Volden med Jernstængerne for Gluggerne. Naa! der skal vi sidde, sagde Folkene, der var jo Søfolk imellem os, der var kjendt i Rendsborg og vidste, at Slaveriet var der.

Saa galt blev det dog ikke, en Del af os blev jaget ind i et Ridehus, og Resten, hvoriblandt jeg, kom hen i Kirken. Underofficierne kom i Soldaterbar[a]qerne. Der var smidt Halm ind i Kirkestolene og saa kunde vi gjøre det saa beqvemt for os, som vi vilde. Næste Morgen fik vi en dansk Hilsen. God morgen Brødre, ja det var Fæstningsslaverne, der vare sendte ned for at foretage et eller andet; men Disse bleve vi da senere befriede for. Den Officier, der var over os, var en Kaptainsvagtmester, han hed nok Schrøder, behandlede os meget ordentlig, men Forpleiningen var daarlig, en Slags Suppe o.l. blev bragt os af Militairarbeidere og dertil et lille Stykke Flæsk, og saa tørt Rugbrød. Maden blev tilbragt os i Spande, hvori der svømmede et Trækryds, for mig var den Føde væmmelig, jeg kunde ikke faa en Smule ned af Middagsmaden.

Der indfandt sig Sælgekoner i Kirken med fint Brød, røgede Sild, Caffe og sligt, som det menige Militair plejer at kjøbe, vi fik 5 sk. – 16 Ø. hver 5 Dag og fristede Livet saa godt, vi kunde.[5]

Jeg havde jo de tre Daler fra „Gefion", men disse mistede jeg Halvdelen af ved Snyderi saaledes: Iblandt det indrullerede Mandskab vare mange Randersmænd, som jeg kjendte fra Drengeaarene og ogsaa havde set paa Holmen; iblandt disse var en Skolekammerat, der hed Thomas Nørøxe, en ren Slubbert som Dreng og Gavtyv var han hele sit Liv. Jeg tror, jeg har omtalt ham tidligere som

5. De anførte skilling er naturligvis schlesvig-holstensk courant.

Kudsk for mine Brødre paa en Julereise til Lemvig. Denne Fyr var jeg i Følge med paa Marschen til Rendsborg, og han bar over Skuldrene et Par meget gode Støvler. „Har du lyst at kjøbe dem, de ere mig for smaa", sagde han – da jeg nu var meget reduceret for Fodtøj (en Kugle var gaaet igjenn[em] et Par gode Støvler, som jeg havde oppe i Storemærs) havde jeg Lyst at kjøbe Nørøxens fristende Reussere, de passede mig deilig – og vi bleve enige om 4 Rigsdaler, hvoraf han fik 1½ Daler strax, og jeg slæbte af med Støvlerne.

Men en skønne Dag i Rendsborg, som mine gode Støvler hængte i den Kirkestol, hvor jeg havde taget mit Logi, kommer en Kammerat Peter Buck fra Rudkjøbing forbi og saa Støvlerne. „Hvad F....., det er jo mine Støvler", siger Peter, som var min Skibskammerat med „Gefion", „hvorledes er du kommet til dem." „ved ærlig Handel", sagde jeg, „givet 9 Mark paa Haanden og 15 Mark," „af hvem?", „af en Randerskammerat, Thomas af Nørøxe, der var ombord i „Chr.d.8te." Der blev Opløb omkring os, for at jeg havde faaet Støvlerne fra „Chr.d.8" lød jo noget usandsynlig, vi to vare jo begge fra „Gefion". „Du maa skaffe Manden, eller[s] er du Tyv."

Nu var en Del af os allerede flyttet til Glyckstad, og jeg var bange for, at Snyderen var borte, men i det samme ser jeg ham oppe paa et Pulpitur, „der er han", raabte jeg, „han der." „Naah! Blaamanden" – han var helt klædt i blaat hjemmefarvet Tøj, der smittede af. Han blev hentet ned og vilde vrøvle sig fra det; men blev holdt til Vinden og maatte vedgaa sin næsten utrolige Frækhed saaledes:

Da vi havde mange Saarede i Fregatten, flere en Lægerne kunde overkomme, blev der signaliseret til „Chr.8" om flere Læger, og en Baad kom ogsaa med en eller flere Læger, med denne Baad var Nørøxe, midt under Slaget havde han sét sit Snit til at stjæle Støvlerne – og taget dem med ombord i Linieskibet, for han tænkte, sagde han, at i „Gefion" blev de nok skudte en og hver. Naa! Slubberten fik en Lussing af Kammeraterne, hvad der var for ham som Vand over en Gaas, men mine 9 Mark maatte jeg skyde en hvid Pind efter.

I Førstningen vare vi Gjenstand for megen generende Tydsk Gesinninglustigkeit og gjøren sig vigtig, men det varede ikke ret længe. Der var en Del ældre Underofficiere i Fæstningen, og naar vi kom i Tale med disse Mænd, faldt de aldeles ind i dansk, som de talede ligesaagodt som os, de fortalte, hvorledes de vare blevet overrumplede af Prindsen af Nøer med Løgn om, at Kongen var fangen af et Parti i Kjøbenhavn og det gjaldt at befri ham o.s.v. Da det blev varmt i Vejret, fik vi lov at gaa ud at bade et temmelig Stykke udenfor Voldene og med os var da kun en gammel (frygtelig skeløjet) Komandersergeant. Vare vi vel udenfor Volden, sagde

han, „nu en af de gamle danske Sange" – og ganske dæmpet sang vi saa de kjendte Folkesange. Kaptain Vagtmesteren talte ligeledes dansk med os, men han var nok en arg Wyhler, har jeg senere hørt.

Jeg har glemt at berette, at kort Tid efter vor Ankomst til Rendsborg blev jeg syg og det viste sig at jeg havde faaet Mæslinger. Jeg kom paa Militairhospitalet og blev godt behandlet. Jeg havde Sygdommen haardt og blev meget svag; men slap dog fra Hospitalet 4 Uger efter. Jeg havde til Kammerat en Snedkersvend, Peter Lund, som jeg kjendte fra „Gefion" f.A. Vi spiste sammen og delte vores Fattigdom med hinanden.

Da jeg var paa Sygestuen, havde Snedkeren undersøgt Localiteterne, den var nemlig en Lem i Gulvet der i den Kirkestol, men den var tilnaglet, den var dobbelt, saaledes at kun den ene Luge inden i Stolen, den anden udenfor, altsaa før i Tiden Nedgangen til en adelig Begravelse. Der stod en del gamle Kister dernede med forlængst hensmuldrede Højvelbaarne og ellers var det et dejligt kjøligt Rum, der fik Luft og for en Del Lysning fra en Gitterluge ud til den nedlagte Kirkegaard. Snedkeren havde ryddet op og skaffet os et udmærket Logemente – oppe i Kirken var der meget uhyggelig, i Halmen støvet og qvalmt, hernede spiste vi, røg Tobak og tog imod fremmede, men vi sov ovenpaa.

Der blev spillet Comedie, foranstaltet Optog og gjort Gymnastik, henad Aften kom de Rend[s]borger Borgere og saa paa Løjerne, hørte paa Sangene og det gik helt fredelig. Krigen trak i Langdrag og kjedede aabenbart Tydskerne. Danmark var ikke saa let at knække, som man havde tænkt, og det var ligesom de forstod, at di dumme Dænen alligevel ikke var saa dumme. Blokaden var dem en haard Pine, i tre Maaneder var ikke et Skib kommet ind i nogen tydsk Havn.

Saa en Dag kom der Ordre til at vi skulde flyttes til Glyckstadt og vi reiste afsted med Jernbanen. Der var et stort Magazin lige ved Elbbreden, det havde tre Lofter, de to vare aldt belagte af vore Folk, det 3die blev vor, de sidst ankomnes Logi. Baase med Halm i, der var ingen kølige Kjælderrum, vi maatte døje Støvet i Halmen. Forovrig vare Omgivelserne venligere, Udsigt over Elben, hvor der laa en tydsk Fregat, som aldrig kom ud at sejle. De tydske Forbundsstater havde villet danne en Flaade under Hertugen af Saxen Coburg Gothas Auspicier, der var samlet Penge ind og Resultatet var denne Fregat, en gammel Coffardifarer.

Oppe i Tydskland var der dannet en Kadetskole, som øvede sine Elever paa en Ferskvandssø, det rene Humbug; men Tydskerne vare meget stolte af deres Flaade, som skulde dannes og gjøre det af med Danskerne. Holstenerne havde for egen Regning begyndt at danne en Kanonbaadsflotille, og det var der mere Alvor i. I Holsten var der jo rigtige Søfolk og gode Skibsværfter. En Eskadrille

Ved Elbens bred ses magasinet i Glückstadt, der blev benyttet til at huse krigsfanger, tegnet i 1850.

havde allene besadt Vesterhavsøerne Føhr og Sild, og en anden Afdeling havde udenfor Kieler fjord angrebet Linieskibet „Skjold", men blev naturligvis snardt gjendt hjem igjen.

Preusserne havde aldt før Krigen ejet en Corvet og bygget nogle Kanonbaade, samt armeret nogle Dampskibe. Udenfor Stettin laa den lille Brig „St.Croix" armeret med 12 18pundigt Skyts. Den laa i Stille og malede, tænkte ikke paa noget ondt, men hvad sker, ud fra Svinemünde kommer to Dampskibe med Kanonbaade – det saa ikke videre godt ud for Briggen, thi Tydskernes Overmagt var virkelig meget stor; men i Søkrig er de Dilettanter, i Briggen var der øvede Acteurer. Chefen var Captain Holm, hvis Fader havde ført Corvetten „Najaden" i Kampen med to engelske Linieskibe i Lyngør Havn og der fundet Heltedøden og Sønnen var en værdig Ætling.[6] Briggen „St.Croix" fik saameget Luft, at den kunde manøvrere og det varede ikke ret længe inden Tydsken maatte skynde sig hjem uden at have faaet Briggen paa Slæbetoug, som man havde ventet i Stettin. Ulykken ved Eckernførde fraregnet var Dansken i den Krig fuldkommen Herre tilsøes, saa at sige alle tydske Havne vare fuldstændig blokerede.

Gik saa Tiden i Glyckstadt saa slidelig. Provianten var meget bedre end i Rendsborg.Vi sidst ankomne havde vor egen Kok, den gamle Skibskok fra „Chr.d.8.", han havde ladet sig leje af den tydske Makketænder til at koge for os. Makketænderen levere naturligvis Victualierne. Gamle Michael Arendt var en udmærket Kok, naar han var fuld – og da han altid var fuld, var Maden altid god og

6. Fregatten „Najaden" blev den 6. juli 1812 odelagt ved at gå på et skær i Lyngor havn, jaget af det engelske linieskib „Dictator". „Najaden" var blevet ført af Hans Peter Holm, som dog først kom af dage den 26. oktober samme år, idet han druknede ved en lodsbåds forlis. Sønnen Peter Christian Holm havde ganske rigtig den 27. juni 1849 i Danzigerbugten en affære med det armerede preussiske dampskib „Der Adler".

rigelig. I alle Samfund danner der sig alletider priveligerede Lag, saadanne som nu bedst forstaa at udnytte Situationen, i Glycstadt var det Holmens faste Folk i Forbindelse med nogle Kjøbenhavnske Haandværkere, der toge Teten, dannede Sangkor, bygge[de] Theater (rigtig med Coulisser og For og Bagtæpper) og ligefrem imponerede Tydskerne med Sang, Optog og godt Humeur. Musicanter havde vi nok af og henad Aften flokkedes Folk fra Byen paa alle de Steder, hvorfra vores Gaardsplads kunde sees. Vore Hornblæsere blæste Tappenstreg og Reveille og Fædrelandssangene løde højt, uden nogen Tydske tog Forargelse deraf – Jo dog!

Iblandt os var nogle faa Soldater, der vare tagne paa Forposterne foran Frederitia o.a.St., en af Infanteristerne var en Svensker og héd Lindberg. Det var en mystisk Person og Gud kjender hans sande Stand. Han var militairisk uddanet, kunde synge og spille, gjøre Gymnastik og var med paa alt Commers. Han lærte os mange svenske Sange og mange af Chorene i de Belmanske Sange gik som paa en Concert.

Lindberg havde en god Ténor og Nyboders Folk ere fødte Chorister. Tilhørerne vare ogsaa helt begeistret og applaudere[de] livlig. En Aften for Fanden i Svenskeren, han kjendte et svensk Edschor, hvortil hører, at Sangerne staa med oprakte Hænder og Fingre som til Edsaflæggelse og den indøvede han i en Fart med nogle faa, som lod Instruxen gaa videre. Saa staar Forsangeren frem og Synger en Strophe af Sangen eller Formularen, der af alle Soldaterne med hævede Fingre besvares med Nej,

aldrig vike	Nej
aldrig svike	Nej
dem bevara	Ja
dem forsvare	Ja

Vi sværger det, ja, ja; vi sværge saa o.s.v.

Under hele Schenen staar en Fanebærer med Dannebrog højthævet. Da nu vore 1000 Stemmer brølede Svarene Nej, Nej og Ja, Ja og vi sværger o.s.v. fik Tydskerne en Raptus og troede vi vilde ud, hvad vi jo meget let kunde, men til hvad Nytte. Borgerne løb ned til Komandanten, gamle Nordmann og purrede han ud med Raabet, at de danske Fanger var i Oprør, brøde ud og sagtens vilde skænde og brænde i Byen.

Comandanten, der forøvrig var en fornuftig Mand, blev jo nødet til at gjøre noget, lod Soldaterne allarmere og gik saa alene ned til os i Baracken eller Pakhuset, hvor aldt naturligvis var roligt, da jo ingen havde tænkt paa at bryde ud. Næste Morgen kom han igjen og vilde vide, hvad den Schene betød, vi havde opført om Aftenen. 10, 12 Stykker sang Choret for ham inde i Huset, kjønt, meget kjønt, sagde gamle Normann og rigtig passende for militair, Farvel! Folk. Han var ikke af dem, som gjorde stort Nummer af ingen Ting.

I Gaarden var en Park med meget dybt Vand, det var vel en Rest af Glycsstats gamle Stadsgrav, men tjente nu til Vandbeholder og Borgerne hentede Vand der. Jeg tænker, at Pigerne fik lidt Skjænd, for det varede altid en god Stund inden Doris eller Frøken kom afsted med de fyldte Spande. I denne Park laa en hel Flaade af Miniaturskibe og i Midten en meget stor Fregat, der tog sig stolt ud. Paa denne Fregat blev Dannebrog hejst hver Morgen med Hornmusik og strøget ved Solnedgang med Musik, man sér, at vi midt i Fjendens Land holdt paa vor nationale Skik og ingen forhindrede os deri før lige imod Slutningen af vor Fangenskab.

Det tabte Slag ved Frederitcia var et haardt Slag for Tydskerne. Først vare de aldeles bedøvede. Pryglet ud af deres forskandsede Leir foran Frederitcia, mistede alt deres Skyts og en Masse Døde, Saarede og Fanger, hele deres stolthed lagt øde i den for os saa straalende Seirsnat, da vore Tropper brøde ud fra Frederits og i Stormløb rendte det Hele overende, større Vaabendaad var aldrig øvet før af danske og kun danske Tropper med nogle faa kjække svenske og norske Frivillige.

Jo, Tydskerne vare som sagt helt bedovede; men de vaagnede, for Tydskerne, fornemmelig Holstenerne ere kraftige og kjække Folk og efter Sorgen kom Vreden og Hævnfølelsen op i dem. Vi Fanger bleve naturligvis noget kjæphøje af vore Landsmænds Bedrifter, sandt at sige bleve vi vel af og til uforskammede i Betragtning af, at vi nu engang vare Fanger.

Der var kommet noget mere Militair til Glückstadt fra Arméen i Jylland, som var oprevet. Man saa nu med Harme paa at Dannebrog blev hejset med Honeur paa vort Vagtskib, og det blev helt forbudt; saa heiste vi en Dag tydsk Flag, hvilket husker jeg ikke, der var sort rød gult og blaa rødt og hvidt, endelig ogsaa et rødt med en Dobbeleeg i Midten; ligemeget, Skibet laa med tydsk Flag og det var blevet kundbart i Byen; henad Aften kom som sædvanlig Byfolket ned til Broen, hvorfra man saa ind til os og der mange Soldater mellem.

Der taltes jo om, at der nu var kommet tydsk Flag paa Skibet og saa var vores Time kommet, ud styrtede vi med Lommer og Huer fulde af store Sten og begyndte at bombardere vores eget Vagtskib, det blev ligefrem maset. „Ach, das schøne Schif, vi schändtlig", lød det fra Tydskerne. Naa! det var Børnestreger, Skibet var intet værd, det tog sig ud paa Afstand, men var noget ru Kram. Mange fint udførte Skibe solgtes til Tydskerne.

Lad mig sige det her for Alvor. Jeg fik Indtrykket af, og har altid bevaret det siden, at hvad der end var os imellem, var det ikke noget, der bundede i Folkekarakteren. Dansk og Holstensk, fornemmelig i det vestlige, var ens, kun Sproget skillede dem fra de, som ikke har regjeret saaledes, at Spliden holdtes ude og som ikke sorgede for at Klinten, Fjenden saaede, blev luget op i Tide. Nu lider baade Dansk

og Holstensk for Fædrenes Synder, den preusiske Ørn har slaaet Kloen i Schlesvig og Holsten og er parat til at slaa ned paa det øvrige Danmark. Naa! hvad der ligger skjult i Tiderne, véd jo ingen.

Der blev holdt Skole, Navigationsskole og Tegneskole. Vi havde jo adskilligt af hver Slags Folk og paa den Maade med Alvor og Løjer, Frygt og Bæven for Fædrelandet gik Tiden til henimod Høsten, da den anden Vaabenstilstand blev sluttet. Da Insurgentarméen var blevet saa grundig afbanket blev der lysere Tid for Danmark; den der vil hjælpe sig selv, sender Vorherre Hjælp, og den mægtige Keiser Nicolaus af Rusland sagde til Preuserne, „ud af Jylland strax", og i en Fart droge Preuserne syd paa, en, to, tre var Jylland rømmet, og Preussere og de øvrige Rigstropper sluttede en Separatfred med Danmark, men tillode dog deres Officierer og Mandskab at tage Tjeneste i den Schleswig Holstenske Hær, rigtig Kjæltringsspil, men sandt nok, Sagen var populair i hele Tyskland og noget maatte Folkestemningen jo imødekommes, særdeles da Folkebevægelsen fra f.A. 1848 ellers overalt var knust med Galge og Standret, Tugthus og Forvisning.[7]

For os Fanger kom jo med Vaabenstilstanden, Udvexling og Hjemreisen og med Sang og Spil droge vi til Jernbanen og kjørte til Rendsborg, videre gik Banen ikke den Gang, og saa gik det paa Bøndervogne ad Dyppel til, men uden om Flensborg. I Schleswig vare vi derimod og skiftede Vogne paa Gottorp Slot. Jeg husker, at vi faldt som graadige Ravne over Ærterne i Slottets Kjøkkenhave, vi havde ingen Mad faaet siden tidlig Morgen. E[n]delig fik vi da noget Brød og røget Flæsk, og saa gik det videre Nord paa pr. Ægtvogne.

Paa Vejen morede det mig rigtig at iagttage Overgangen fra Tydsk til Dansk. Det bemærkedes meest komisk, naar de talte. Syd for Flensborg talte de atten, nitten, men i Stedet for at sige tyve, sagde de tventi, som kom ein und tventi, tvei und t., o.s.v.; for hver Mil, vi kom nord paa gik den danske Tællemaade højere op, i Graasten sagde man syvoghalfjerds, otte og halvfjerds, ni og h., men i Stedet for Fiers, kom saa .....[8] skulde betyde achtsig, først i Broager talte man helt paa Dansk.

Første Nat efter vor Reise fra Rendsborg bleve vi indqvarterede inde paa Heden, jeg tror Stedet hed Adelby.[9] Det øsregnede, men vor man[d] var flink imod os, gjorde Ild i Ovnen og tørrede vore Klæder. Vi fik stegte Spegepølser til vor Aftensmad og noget frygtelig groft Rugbrød, men det var jo som de spiste det selv. Næste Dag gik det videre til Gravensten. Pigerne stode i Vinduerne og vinkede mildt til os, men danske Flag var der ikke, der laa s[c]hlesvig holstenske Tropper i Byen. Jeg husker saa grant en lille 14-15 Aars Glut gjøre Pantomime til os med Haanden paa Hjertet, saa greb hun Strikkegarn, rødt og hvidt og holdt op for os og saa

7. En foreløbig fredsslutning i Berlin blev indgået den 10. juli 1849.
8. Et ulæseligt ord.
9. Adelby ligger et par kilometer stik øst for Flensborg.

saa inderlig sød ud. Bøndernes Maal var her dansk og Sindelaget som Regel dansk og er saa endnu.

Paa Vejen fra Gravenstén til Broager kom vi igjennem en Æresport, som de holstenske Soldater reiste for deres fangne Kammerater, der ventedes den Vej hjem, de skulde jo udvexles med os. Da vore Vogne var passerede Æreporten var der ikke en Qvist eller Blomst tilbage, den var totalt udplyndret, hver af os havde taget en Gren, knap det bare Træ var igjen – Narrestreger, det var sært, at Holstenerne taalte det og den preusiske Eskorte ligeledes, Preusserne loe af det. Jeg véd ikke, om man fik Porten pyntet igjen.

Vi kom imod Aften til den store Landsby i Sundevit, Broagger, den ligger højt paa Bakken med sin Kirke med to Taarne og omkring den og Dyppel Mølle rasede Kampene ofte. Der var ingen Plads til os i noget Locale i Byen og Chefen for Eskorten befalede at rydde Kirken og nolens volens brød vi Kirkestolene ned og slæbte dem ud paa Kirkegaarden. Det var stor Synd, for Kirken var meget smuk og godt hol[d]t og var hidtil skaanet, man kunde jo uden videre havde inqvarteret os i Bøndergaardene, da det gik hjemad, var der ingen løbet væk, slet ingen Anledning til at rende bort, især da Natten truede med Regn.

Naa! i Krigen tager man ingen Hensyn, ikke en Gang de fornuftige, som gavner en selv. Vi fik alligevel ikke alle, ikke mere end Halvdelen Plads inde i Kirken. Resten maatte sammen med den preusiske Husareskorte ligge i Bivuak paa Kirkegaarden. Qvinderne kom med Brød og Caffe til os, alle vare de efter deres Sprog og Tale gode Danske. De – eller dog mange af de ældre græd, da de saa, at det var Mandskabet fra de tabte Skibe fra Eckernførde, men de havde dog et stort Mod, thi just de vare daglige Vidner til vore Troppers Heltemod, der holdt Øen Als og det lille Brohoved i Sundevidt imod baade Preusserne, Hanoveranerne og de øvrige Rigstroppers Stormløb.

Jeg havde hugget mig en Plads i Halmen inde i Kirken og havde det følgelig godt. De som vare udenfor maatte døje en drøj Pladskregn. Næste Morgen, da vi ventede at blive forte til Sønderborg, kom der i Stedet Besked om, at vi skulde tilbage til Gravensten, der blev ingen Udvexling – almindelig Bestyrtelse – Rendsborg, Glücstadt eller maaske Spandau eller andre tydske Fæstninger. Nei Tak. Jeg vilde i det mindste ikke med tilbage Syd paa – knibe ud, løbe væk fra Tydskerne, det var det jeg vilde.

Jeg erindre ikke, om jeg traf Aftale med min Ven Christian Fogh (Holmens Matros) eller om vi hver for sig havde undfanget Tanken, men da Vognene kom, der skulde føre os til Gravenstén og som der blev sagt videre Syd paa, sneg jeg mig op i Klokketaarnet, hvor jeg traf C. Fogh og en anden af Kameraterne, Cornelius Lind, ogsaa en Kammerat fra Matroskorpset. Vi svore, at staa

Last og Brast sammen og om det skulde gjælde Livet ikke at gaa i Fangenskab igjen. Rummet, hvor vi vare, var stort. Kirketaarnet er meget bredt og bærer to slanke spidse Spir, hvis Basis det Rum, hvor vi opholdt os, var. Der stod en mægtig Træfigur, Sct. Jørgen tilhest med Dragen under Hestens Fødder. Det havde vel haft Plads i Kirken i den katolske Tid – og hvis det existerer endnu være af stor antiqvarisk Værdi.[10]

Som vi stod og betragtede Billedet, hører vi Spetakkel højt oppe i Spiret og vi saae tre af vore evolerer oppe i Træværket og uden Frygt raabte de til hverandre. Vi fik dem vinkede ned. De havde naturligvis samme Hensigt som vi og vi holdt Raad. Planen var, at vi vilde blive ovenpaa Kirkehvælvingerne til Aften, saa snige os ud af Kirken og se i Nattens Stilhed at naa Kysten og snige os langs Vandet til vore Forposter. Vi vidste jo slæt ingen Besked om terrainet og galt var det vidst gaaet, om Tropperne havde staaet imod hinanden som tidligere.

Naa, vi krøbe over alle Hvælvingerne helt hen til den mindste over Choret. Der laa jeg og kigede ned i Kirken igjenne[m] det Hul, der i Krydshvælvingen pleier at bruges til Lysekronekjæden – her var ingen Lysekrone, altsaa Hullet frit. Jeg saa at en preusisk Fusselier stak med sin Bajonet i Halmen og trak min Sæk frem – hier haben ein sein Sack vergessen og væk blev den baaren. Farvel! tænkte jeg, nu er du hel blanket af; men ligemeget, vi vare paa Æventyr og en vandrende Ridder maa tage, hvad der komme. Jeg saa at Bønderne rensede Kirken og slæbte de sønderbrudte Stole ind og meget hørte jeg af deres Snak om Dansk og Tydsk.

Dagen gik og vi krøb ned i Kirken. Jeg havde aldt Dagen forud bemærket, at bag Choret i Absissen var der et Vindue til at aabne som et Stuevindue og der sadte vi os til henved 11 Tiden, saa brød vi ud, sex Mand i Tallet, nu maatte det briste eller bære – paa Kirkegaardsstien mødte vi en ung Karl, som blev helt forfærdet; vi truede ad ham og sagde, „hvis du raaber, slaar vi dig ihjel", han var dødbleg, jeg sagde til ham, „hvor er Vejen til Dyppe[l]" – „der", sagde han og pegede. Jeg har senere tænkt, at vi burde have talt venlig til ham og bedet ham hjælpe os til Rette, men Tiden var ikke til lang Parlamentering, vi afsted. Alle Veje paa Als og i Sundeved var tæt bevoxede med Hasselbuske, saa der var godt Skjul.[11]

Noget hen i Tiden hører vi Hovslag, aha, de er efter os, vi ind i Buskene, og ganske rigtig kom der to Gendarmer ridende. De sloge ind i Skridt imedens de passerede os, der laa skjulte i Buskene, og jeg forstod af deres Tale, at de vare ikke meget lystne efter at faa os fat, formodentlig har Karlen beskrevet os som nogle frygtelige Uhyrer og Terrainet var ganske vist ikke meget gunstigt for Ryteri. Det gaar vist tidt saaledes i Krigen og i Livet, jeg har da erfaret det, at de, man frygter allermest, frygter endnu mere for os.

10. Ifølge Danmarks Kirker, Sønderborg Amt, var „resterne" af skulpturgruppen før 1880 kastet på loftet. Dette var altså i virkeligheden sket allerede før 1849, og da de i 1880 blev taget ned, var dragen forsvundet, hvad den åbenbart ikke var i 1849. En ny drage kom til i 1880, og gruppen opstilledes i tårnrummet – siden yderligere restaureret.

11. Selve vejene dog næppe. Det er naturligvis en lidt pudsig omtale af egnens bekendte levende hegn.

Sct. Jørgen med den nuværende drage.

Naa! de toge os da ikke, og vi kom saa langt ud i Terrainet, at vi saa Sønderborg, Alssund og Dybbøl Skandserne – at Fjenden havde forladt Stillingen, vidste vi, og vi gik dristig paa; alligevel, som vi snege os igjennem en Forskandsning, springer der en Soldat frem med en lang Sabel i Haanden. „Wer da, Gotverdamm ....[12] ist", raaber han, han havde naturligvis sovet og var bange; men det var vi ogsaa og kilede af, dog ikke langt, thi en af os sagde – jeg husker ikke hvem – „der er vist ikke flere end den samme, lad os gaa tilbage og binde ham", og som vi ser op, staar Soldaten der endnu og gloer paa os, ja grant kunde vi jo ikke se ham, for noget dunkelt var det jo; vi hører, at han og gaar videre ned imod Alssund og lagde os i en Stak – der var koldt og vi vare dygtig sultne.

Vi bleve enige om at dele os og enkeltvis snige os videre; men bar er Broderløs Bag, og vi tyede sammen igjen, dog saaledes, at

12. Et ulæseligt ord.

Broager kirke med det store tarn med tvillingespiret. (Trap, Slesvig).

Foght, Cornelius Lind og jeg gik i en Flok og de tre andre i en anden. Vi kom ned til Sundet vel omtrent lige overfor Rønhavegaard og besluttede at svømme over.[13] Jeg var ikke saa god en Svømmer som de andre to, men de sagde, „vi svigter dig ikke". De vare Holmens Drenge begge, rene Amphibier. I det samme, vi begyndte at klæde os af, sér vi, at en Soldat oppe paa en Bakke vinker ad os, han sætter sin Hue paa Bajonetten, og vi se, at det er en dansk Felthue, Hurrah! det er vore egne, Hurrah! og vi op til ham.

Ja! vi vidste i kom, sagde Soldaten, de andre tre har længe været her og er aldt nede i Brohovedet, ja, hvad havde vi tre kloge Strategikker nu ud af vor Raadslagning og Planer. De Menige (de to vare Lærlinge og den tredie Indrulleret) var gaaet lige paa og faaet godt Qvarter imedens vi gik og sultede og frøs.

Forøvrig bleve vi nu Fanger hos de danske; thi vi var jo kommet til Forposterne uden Feltraab og Formaliteter som fjendtlige Overløbere. Afløsningen kom og vi fulgte med til Detachementet i Brohovedet, bleve forhørte og foreløbig demiterede, skulde senere op ad Dagen afleveres til Flankekorpscontoiret.

I Sundet ved Brohovedet laa en Deling Kanonjoller, en af disse blev ført af Maanedsleutenant Holst, som havde været Styrmand, men nu var Kgl. Skuespiller og 1ste Elsker paa Schenen.[14] Han var en udmærket smuk Mand, meget god Skuespiller og var en kjæk Fører af sin Kanonjolle. Hans Baad havde ofte været med i Skjærsmyslerne i Fjorden langs Kysten og han blev nævnet med Hæder. Denne Mand lod os tractere med Caffe og roste os, og da nu

13. Rønhave ligger temmelig nordligt på Als, så hvis det er den rette lokalitet, gik de temmelig langt efter at have passeret skanserne.

14. Vilhelm Holst udgav i 1852 en stadig læsværdig bog om treårskrigen i al almindelighed: „Felttogene 1848.49.50." Seneste udgave på Strandbergs Forlag (1998).

Dybbøl set fra Sønderborg.

Skjæbnen ikke tiere førte mig sammen med Holst uden ganske forbigaaende, vil jeg her slutte hans Saga med folgende:

Holst deltog i alle Krigsaar i Krigen og blev Ridder. Hans Bane som Skuespiller gik temmelig højt, han blev Scheneinstructør og glimrede i sine ældre Aar som de fine Gentlemænd. Han fik en Polyp eller anden Skade ved Næsen, som skadede hans Organ og standsedes hans Position som reciterende Skuespiller. Han var i mange Aar Formand i Vaabenbrødrenes Selskab og meget agtet, han døde Aar 1897 90 Aar og gik til sit sidste paa Kjøbenhavns Gader rank som en Mast.[15] Fred med den gamle Hædersmand, han havde kun Venner. Holst var gift med Marie Heger[16] af gammel Theaterslægt og selv en dygtig Skuespillerinde, hendes Fag var den rene, ægte Qvinde. Hun var dygtig og meget agtet og en elskværdig Dame i et og aldt.

Men igjen til Historien. Af en Gardersergent[17] bleve vi førte op til Flankekorpscontoiret og der fik vi gnavne Ord, fordi at vi ikke var blevet hos Tydskerne, det kunde maaske give Vrøvl med Udvexlingen, mente en Flæskesergent[18] (saadanne kaldtes Intendanturfolkene), men den Gardist, der havde ledsaget os, tog Ordet og skjældte Contoirmanden ud, saa det havde Skik – om det var saaledes danske Folk skulde modtages, naar de havde vovet Livet for at komme til deres Afdelinger og han tog paa, Gud véd, hvor han turde for der var i det mindste en af Contoirmenneskerne, der bar Officiersdestincktioner.

15. Holst dode dog forst i 1898 og nåede at fylde 91 år.
16. Fornavnet var retteligt Elisabeth (Elise).
17. Egl. står der „Garderzergent".
18. Egl. står der „Flæskezergent".

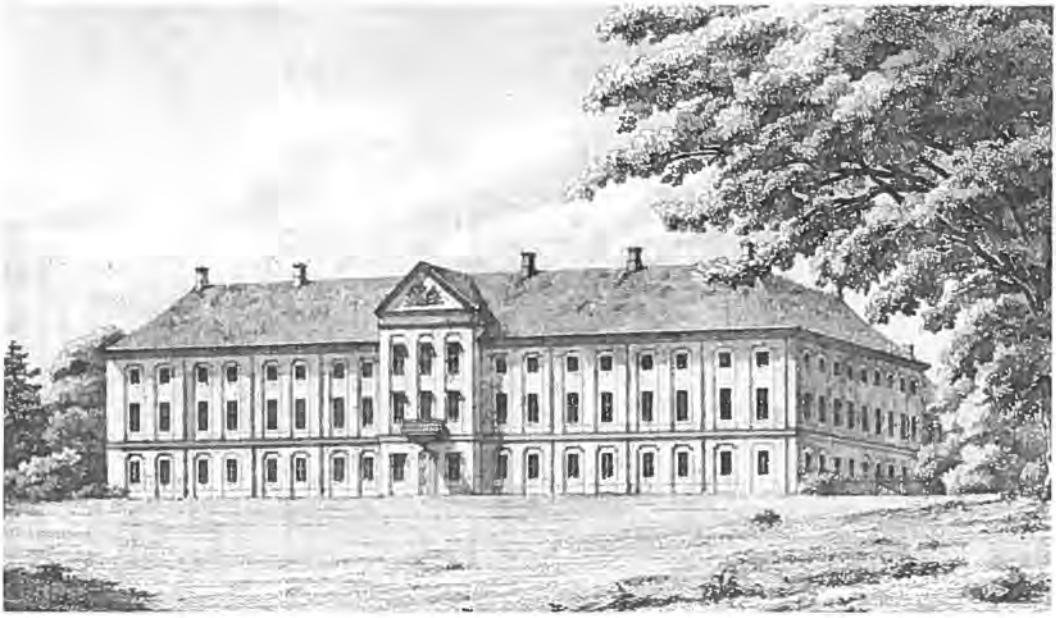

Augustenborg er på mange måder et pragtfuldt residensslot, flottere end man skulle vente det, eftersom hertugen, som det er blevet sagt, ret beset blot var en velhavende godsejer. Man kan begræde, at man fra dansk side ikke har været storsindet nok til at udstyre det og åbne det op for offentligheden.

Vi bleve alle sex inqvarterede hos en Bøssemager Andersen, der tillige var Lichtgieser (Lysestøber), hvorfor det første var paa dansk og det sidste paa Tydsk, kan jeg intet melde om – det var det mest grissede Hus, jeg nogentid har været i, og vi vare meget uvelkomne. Folkene talte dansk, men vare meget tydsksindede, vare vist ogsaa fattige. Føden, man bød os, var meget ussel, men det blev bedre eftersom de lærte os at kjende. Jeg pratede meget med Mester og han fik mig ligefrem kjær. Han var en fin Bøssemager, men hans Kone, et alsisk Bondefruentimmer, var til at kladske op ad en Væg af Fedt.[19] Vi var der i fire, fem Dage og drev om.

Vi vare paa Augustenborg, hvor der dog var deilig og jeg fandt det uhyre dumt af Hertugen at sætte saadan Herlighed i Vove ved at conspirere imod Danmark for maaske at blive en forhadt Konge i Danmark. Han skulde drage sig den svenske Konge Carl Knutsens Ord i Minde.

När jag var Herre til Vägelvik
Da var jag baade mærklig og rik
När jag blef Konnung uti Svealand
Blef jag en fattig elendick Mann

– men hvem er egentlig tilfreds i sin Stilling. Augustenborgerne var det ikke. De bleve dømte som Forrædere og forvist de danske Land. Men fik fuld Værdi for deres Godser.[20] Hertugen og hans Broder Prindsen af Nøer vare begge gifte med danske Comtesser, Greven Danneskjold Samsøes Døttre. Disse vare vel af Kongeblod, men uægte (Stammoderen var Sophie Moth, Datter af Kong Fr.d.3 Livlæge). Det var vel saa tvivlsom, om Augustenborgerne

19. Thomas Andersen gift med Christina Sophia Charlotte Amalie Hinrichsen.
20. Prinsen af Noer blev dog ikke frataget sine godser og fik følgelig ejheller erstatning. Noer forblev i familiens eje til efter Anden Verdenskrig.

kunde ansees for jevnbyrdige Fyrster, der kunde arve Tronen. Naa, den digretion blev nok lovlig lang.

Vi drev altsaa om paa Als. I Sønderborg Havn laa Comandør Garde, som var den østlige Flaadeafdelings Chef.[21] Vi var der ombord, men han vilde intet have med os at gjøre, gav os dog hver en Daler. Saa kom der et Dampskib, og der skulde flyttes om paa et eller andet, vi kom ombord, og en Del Syge og Reconvalesenter fra Lazarettet paa Augustenborg kom med, og saa gik det til Kjøbenhavn og hjem til Nyboder, hvor Fader og gamle Tante Hoffgaard boede hos mig i Haregade N° 13.

To Dage efter kom de andre Fanger, Udvexlingen var gaaet i Orden, og min Kammerat fra Kirken, Peter Lund kom hjem til mig med min Sæk, jeg havde efterladt i Broagger Kirke. Her har du din Sæk, din Landløber, sagde den tro Kammerat, saadan som jeg har slæbt paa den. Det synes mig formeligt et lille Under, at Fjenderne som fandt Tøjet, lod det bringe til Gravensteen og min Kammerat skulde faa det at se og reclamere det som sit (han ejede ikke en Trævl fra „Chr.d.8"), han turde naturligvis ikke sige, at det var mit, der var deserteret.

Det er vel ikke[22] overflødig, nu da denne Episode sluttes, at sige et Par Ord om den lille Flok, som var med i Broagerkirke, det var dog et Æventyr, vi bestod, og vi har vel alle ofte tænkt paa den Historie. Flokken havde kun det tilfælles, at vi vare unge Mennesker, ellers højst forskjellige Caracterer.

Der var Cornelius Lind af Matroskorpset, lille Fyr med et characteristisk Ansigt og udmærket begavet med et decideret udtalt Skuespillertallent og en fortrinlig Sangstemme. I Fangenskabet var han især en af de, som opmuntrede Tilværelsen for os, han spillede Skriverhans i Æventyr paa Fodreisen og var usigelig morsom i den Scene, hvor Slaven Skriverhans spiller den dumme Bonde for de to Studenter.[23] Da min og C. Linds Veje faldt sammen oftere i Livet skal jeg forlade ham her indtil videre.

Min anden Kammerat hed Christian Foght, af min Alder og ogsaa af Matroskorpset. Vi vare gode Venner, han var et ærligt tro Menneske, mødtes vi tilfældig havde han gjerne læst et eller andet, hvori han trængte til Vejledning – og saa lød hans Hilsen saa omtrent, „Vel mødt o vise Marabut,[24] vær hilset du mit vandrende Lexicon, oplad din Kundskabs Skatte og led Visdommens Perle kile ind i mit Øre, sig o Sophus af de Rasmussernes Stamme hvo[r]dan tydes Ordet Conservativ eller Rabulist eller Danaiderne med deres Bøtte eller Kar, som nok har en Læk." Jeg nævner disse tre ord, fordi jeg mindes, at han har spurgt mig derom.

Naa! han var altid i godt Humeur og paa Kothurner, han havde været med „Chr.d.8te", og vi havde faret sammen med Briggen „Mercurius" paa Islandsturen, 1852 var vi atter med „Mercurius" i

21. Hans Georg Garde.
22. Ordet er skrevet to gange.
23. Eventyr paa Fodrejsen. sangspil fra 1847 af J.C. Hostrup.
24. Marabut, en hellig mand i afrikansk islam, ofte tillagt overnaturlige egenskaber.

Vestindien og jeg stod ved hans Dødsleje – han døde af gul Feber med de mange andre.

De andre tre stod os fjernere. En var Lærling i Matroskorpset og hed Ludvig Jensen ogsaa kaldet Torstensen med Øgenavn Torskemester, der var flere Brødre med forskrækkelige store fremstaaende Munde. Det var en fjantet Dreng, han var en 17 Aar og vi havde været sammen paa Trekroner i 1847; men man skal ikke skue Hunden paa Haarene eller dømme om, hvad en Dreng duer til, før han er prøvet – denne Fyr Torstensen var sadt til Komandør for en Dækskanon, han var jo indexerseret; han var med „Gefion" og da vi blev kaldte ned fra Mærset, faldt mit Øje netop paa ham, hvorledes han med et mandig fast Ansigt stod og betjente en Kanon – jeg spurgte, „naa Ludvig! hvorledes gaar det?" – „Skidt", sagde han, „vi bliver skudte hver Mand" – en Kugle slog ind og dræbte flere Mand, jeg hørte ham komandere, „Laderen ud!" med fast og sikker Røst – han stred i Sandhed tapper og mandelig.

Han forlod ogsaa Tjenesten og gik udenlands. Adskillige Aar efter mødte jeg en ung velklædt Mand paa Strandpromenaden, som saa ud halvt til Sømand og halvt som Landmand, det var Ludvig Jensen, som var kommet hjem fra U[d]landet, han havde gravet Guld og vogtet Faar i Australien og tjent Penge. En af hans Brødre var blevet Murer og de spekulerede i Ejendomme, det var i den første Byggeperiode, da navnlig Nørrebros Sideveje blev bebygget. Senere har jeg af og til set ham bevarende et velhavende og godt Udseende.

Saa var der en anden Lærling af Matroskorpset, Christian Madsen, rask gut, gik som de fleste af de bedste Folk i Corpset ud af Tjenesten og til Udlandet, videre véd jeg ikke om ham. Endelig den sidste var ikke af Holmens Folk, men Indrulleret, en Jyde og hed Limskou, en rigtig Stykke Kjernekarl – og jeg erindrer nu, at det var ham, der foreslog, vi skulde binde den tydske Skildvagt i Dybbølskandsen. Jeg saa ham aldrig siden, men hørte, at han var gaaet i Krydsfarten, men denne var ham for kjedelig og gik saa til Amerika. Han kom hjem som Skibsfører og tog dansk Skib og blev og er maaske endnu en bekjendt dygtig anset Fører – Ingen af os sees vel mere i denne Verden.

Parti fra Nyboder malet af Fattig-Holm omkring 1840.

11. HJEMME I KØBENHAVN OG MED KANONBÅD PÅ VESTKYSTEN I 1850

Om brødrene i krigen – 199 · Om familien efter hjemkomsten – 201 · Spændende bekendtskaber – 201 · Krigen genoptages i 1850 og Sophus takler på Holmen – 203 · Om Hans Helgesen – 204 · Om kanonbådene og Sophus bliver tilkommanderet en sådan – 206 · På vej til Vesterhavsøerne – 207 · Om „Geiser" og forfølgelsen af de fjendtlige kanonbåde – 210 · Om situationen omkring det belejrede Friderikssstad – 216 · Besøg på Halligerne og ankomst til Tønning – 216 · „Lad rulle Marie" – 217.

Jeg var altså igjen i Nyboder hos Fader og Moster Hofgaard – ja! jeg var jo egentlig deres Vært. Med Familien stod det saaledes til. Min ældste Broder Theodor, Sadelmageren var blevet Soldat ifølge den meget bekjendte Septemberlov af 1848, gjennemført af Minister Thjerning. Efter denne Lov kunde alle vaabenføre Mandfolk, der vare fødte i 1823 – 24 – 25 udskrives til Soldat – dog kun i Krigens Tid. Alle blev langtfra tagne til Soldat, men Loddet traf Mester (Theodor blev i Familien skjemtvis kaldet Mester). Carl trak sig derimod fri, (men blev dog ikke fri, som senere skal meldes).

Theodor kom til 1ste Forstærknings Jægerkorps. Chefen hed vist Schepelern og Corpset tjente med stor Hæder i Krigen. I Slaget ved Frederitscia var Corpset med i Avantgarden og i Løbet af 1 Time mistede det Compagni, hvorved Theodor stod, 80 Mand Dode og Saarede. Corpset havde ligget paa Als og var om Eftermiddagen før Slaget overskibet fra Middelfart. Det nørrejydske Corps under General Rye var indskibet ved Helgenæs ved Mols og landsat ved Bogense og ligeledes overført til Frederits samme Dag. Det var jo klog Politik af vore Generaler.

Tropperne vare ukjendte med Stillingen udenfor Byen. Der levnedes ingen Tid til Speculeren eller Philospheren. Der rykkedes ud med hele Styrken uden Reserve. Hovedstyrken kastedes imod den yderste Skandse paa Flanken imedens de andre Skandser attaqueredes ved Skinangreb, dog saa kraftige, at de maatte forsvares og paa den Maade rullede man hele Insurgentarméen op som et Stykke Lærred. Mandefaldet var meget stort paa dansk Side, thi Tydskerne væ[r]gede sig med Heltemod. Vore formerede Battallonscolonner og styrtede sig med uhyre Kraft og stor Overmagt imod Flankeskandsen. Vore fyldte Gravene, hængte sig flere Mand stærk i Palisadepælene og tvang disse ned, kravlede over Skuldrene paa hinanden og fyldte hele Skandsen, saa fornagledes Skytset og

saa paa den nærmeste Skandse. „Paa en, paa en, Paa en igjen," sang vore Jenser, og da Solen stod op, var enhver Kanon, enhver Barak, kortsagt hele den schlesvig holstenske Lejr erobret og hele hans Styrke i Flugt.

I Randsfjord[1], hvor der er meget lavt Vande, saa der var Vadested, vare vore Kanonjoller roede ind og mange Tydskere faldt paa Flugten. Havde vi haft Rytteri tilstrækkelig var hele Armeen blevet fanget, men der var nok kun en Eskadron Husarer. Denne Beskrivelse af Slaget har jeg fra min Broder og flere andre, der var med ved Frederitscia i forskjellige Hærafdelinger.

Min Broder Carl, der som meldt trak sig fri, undgik alligevel ikke at komme paa Krigsstien. Saa saare Efterretninger om Eckernfordeulykken kom til Kjøbenhavn, gik der i samme Time Ordre til Orlogsvæftet om at udruste Linieskibet „Skjold" og Fregatten „Nymphen" og i faa Dage vare de begge rustede, bemandede og afsted; min Broder Carl havde meldt sig som frivillig og blev ansadt som første Proviantskriver paa „Skjold". Chefen var en Comandeur Thomsen, en exentrisk[2] Mand – han blev snart uenig med Autoriteterne og fratraadte Comandoen, som overgik til Comandeurcaptain Secker, en af Marinens anseeligste Mænd. S. havde nylig comanderet Corvetten „Valkyrien", der ligesom „Galathea" var paa Jordomsejling, men blev omkomanderet i Ostindien og var nu kommet til Kjøbenhavn i Foraaret.

„Skjold" tog Stilling udfor Kiel og Eckernførde Fjorde, gjorde intet Angreb, men blev flere Gange angrebet af en Flotille Kanonbaade, Holstenerne havde udrustet i Kiel. Det sidste Angreb var helt livlig, men de blev dog hurtig vist hjem igjen.

Min Broder Wilhelm, der f.A. var frivillig ved Randers Fricorps, var nu, da almindelig Værnepligt var indført, udskrevet til Infanteriet ved 1 Lini[e]battallon, hvoraf en Afdeling var tildelt Fregatten „Freja", med den var han altsaa Soldat, og vi fire Brødre alle i Kongens Tjeneste i Krigsaaret 1849. „Freja" havde Station ved Als. Vi vare Tydskerne knusende overlegne tilsøes, saa der blev intet rigtigt at slaaes med. Alligevel gjorde Flaaden Fjenden et stort Afbræk, ikke een tydsk Havn fra Memel til Emden i Nordsøen lod sig besejle, alt var lukket af den danske Blokade.

I Tydskland var der indtraadt roligere Tilstand[e]. Folkebevægelsen fra 1848 var fordunstedt eller rettere qvalt – det var under Indtryk af Begivenhederne i Berlin med Baricadekampene, da Kong Frd. Wilhelm blev tvunget til at følge de faldne Baricadekæmpere, at Kongen havde sendt sine upopulære Tropper imod Danmark, men det var ikke rigtig tilpas, at de maatte gaa sammen med de holstenske Rebeller, mulig ogsaa paavirket af Rusland, var Vaabenstilstanden afsluttet og denne blev til en separat Fred med de tydske Forbundsstater.[3] Som Følge af Freden og Vaabenstilstanden

1. Rands Fjord nordvest for Vejlby ses på et moderne kort kun som en indsø, idet fjorden i 1866 blev afsnoret, og den yderste del derefter torlagt. Men den gang har man altså kunnet sejle betydeligt længere ind.
2. Egl. står der „exentriskk", den officielle begrundelse var „Svaghed (Nervositet)".
3. Det russiske pres på Tyskland var faktisk temmelig afgørende, men den danske opinion var meget kritisk overfor det russiske regime bl.a. på grund af dets fremfærd i Polen, så den russiske støtte blev der ikke sagt så meget om.

bleve Blocadeskibene hjemkaldte, og først „Skjold" senere „Freja" kom begge til Kjøbenhavn. Theodor kom ogsaa hjem med 1ste Forstærkningsjægercorps og vi vare nu alle Brødre i Kjøbenhavn.

Wilhelm blev foreløbig permiteret, og da der intet Arbejde var at faa i hans Profession, var det knapt for ham, for Carl ligeledes, da han var afmønstret fra „Skjold". De boede begge to hos mig i Nyboder Haregade 13. Fader og Tante Hofgaard ligeledes. Min Cousine Hansine boede derimod hos min Søster Rasmine, der var gift med Sadelmager Krohn. For Sadelmagerne var Tiden udmærket god. De tjente svære Penge ved Militairarbeide. Theodor arbeidede som Compagnisadelmager og var fri for Vagthold og tjente gode Penge, han var driftig og en af de, der som man siger, kan heftes til en Sten og dog blive rig.

Ellers er der intet videre at sige om Familien ved Aarsskiftet 1850. Min Kusine Hansine Hofgaard eller som nu og senere altid blev kaldet Emilie Hofgaard var blevet forlovet med en Kunstmaler Johannes Jensen, en meget talentfuld og dygtig Maler, men en Del exentrisk og af et temmelig grotesk Udvortes.

Som for alle Kunstene var det smaat for ham, han tjente dog ofte store Penge, men saa kom der Tider, hvori han ikke bestilte videre, indtil han tog fat; havde han intet andet, malede han Altertavler til de islandske Kirker paa Bestilling af islandske Kjøbmænd, som handle med aldt mulig.[4] Jensen og jeg var gode Venner – jeg kom tidt i hans Atelié, der var i Vimmelskaftet paa Hjørnet af Knabrostræde. Jeg lærte der mange af de i den Tid bekjendte Mænd at kjende. Det var saa Skik for Pressens Mænd at besøge Kunstnere i deres Atteliers. Jeg erindre blandt disse Hr. Eduard Mejer, der var Ejer og Redaktør af Bladet Flyveposten – ogsaa kaldet Lyve o.s.v. M. havde før været Rokkedrejer i Kallundborg, men da han ubestridelig havde digterisk Begavelse, havde han søgt Kjøbenhavn og forsøgt sig som Literat. Tiden var opgaaende og der var Trang for et større Dagblad, tilgjængelig for Middelstanden og Flyveposten med Mejer og senere Siesby som Redaktører tog Fremgang. Siesby var kjøbenhavnsk Skomagermester, men en virkelig Begavelse, som virkede som Journalist til sin Høje Alder.

Mejer solgte senere Flyveposten for 100.000 Rdl., gav Grand Signoren, tog til Paris og sadte hele Formuen overstyr, havde saa til sin Død Plads i den mosaiske Stiftelse i Chrystalgaden. Skjøndt har var en yderst velvillig og godgjørende Mand, saalænge han havde noget, blev han dog daglig paa det dybeste fornærmet og nedrakket i de andre Blade (hvis Tal blev meget stort), han var jo den uacademiske ulærde Haandværker, der vilde flyve med[5] de rigtige academiske Ugler – han maatte endelig rakkes ned. Hans Navn i Vittighedsblade var Wombatten og Siesby afbildedes altid med Skjødeskind og paa Hovedet en Støvle, fattig Vitz.

4. Oplysningen er interessant og denne del af hans virksomhed er tilsyneladende ukendt, idet disse arbejder ikke er nævnt i Weilbachs kunstnerleksikon.
5. Egl. står der „meg".

Foruden Mejer lærte jeg Hr. Sten- og Stempelskærer Mule at kjende, fh. nu pentioneret Sechretair[6] for den færøeiske og grønlandske Handel at kjende[7], en meget aldrende, men opvakt gammel Herre. Han var selv Kunstner, havde blandt andet udført en Bryllupsmedaillie til Fr.6[s] Datter H.K.H. Prindsesse Carolines Formæling med Arveprinds Ferdinandt. Mule gik altid med et Exemplar af denne Medaille hos sig. M. var i høj Grad interessandt, han var i højeste Grad indviet i de grønlandske Affaire og vilde gjerne tale derom, og jeg vilde gjerne høre og paa den vis gik det villig. Et par snurrige Venner vare [vi].[8] Han en gammel med alle litiraire og arti[s]tiske Kredse kjendt Mand paa over 70 og jeg Matros ved Holmen, knap 20 Aar. Jeg havde megen Udbytte af hans Omgang. Mange Kunstnere blev jeg bekjendt med. Secker Malthe, en af Tidens dygtigste Billedhuggere, men ham havde jeg jo kjendt fra Randers Skole, hvor vi vare Kammerater og mange andre, som det er for vidtloftig at opregne, men ved hans Kjendskab min aandelige Udvikling højnedes, hvad der senere er kommet mig til Gavn.

En af Theatrets Stjærner blev jeg ogsaa tilfældig kjendt med hos Jensen. Han malede en Frøken Stramboe, forste Figurantinde ved det Kgl. Theater, som var meget afholdt og agtet i Publikum og forlovet med Arkitekt Stillmann. Jensen malede hendes Portrait i Legemsstørrelse og det skulde paa Foraarsudstillingen. Det traf sig en Dag saaledes da Fr.S. skulde sidde for Maleren, at der kom Bud fra Kunsthandler Bing, at Jensen endelig maatte komme strax hen i Kunsthandelen at sige Besked om Blomstermaler Professor Jensens Portrait,[9] der var malet af vor Jensen og skulde Litographeres, han maatte gaa og mødte Fr. Strambo paa Trapperne, hun ønskede at sidde og indvilgede i at vente i hans Attellier og tage til Takke med min Ringheds Underholdning – og det skal siges, at feilede min[10] Underholdning adskillig i Qvalitet paa Qvantiteten var der intet at sige.

Sludre kunne jeg og jeg generede mig ikke, og jeg forstod at opføre mig passende overfor en Dame. Frøken St. og jeg kom i en gemytlig Passiar og mærkede aldeles ikke, at Jensen blev ½ Time borte. Da jeg vilde gaa, sagde Frøkenen, „skal de i forretninger eller ud at drive", „at drive", sagde jeg. „Bliv saa hellere her og passiar med mig imedens jeg bliver malet, det er saa uhyre dræbende at sidde for Maleren, der ikke siger et fornuftig Ord, men taler i Øst og Vest og kun tænker paa Maleriet."

Naa, Maleren havde intet herimod, og jeg blev, Tiden gik ypperlig med Snak. Lidt Theatergalskab har altid ligget til Familien, jeg snakkede frit væk, og hun morede sig Øiensynlig over min Naivitet. Men saa kom der et Nachspiel, som nær var blevet det artigste. Frøkenen var som for fortalt forlovet med en Arkitekt

6. C.A. Muhle, egl. står det „Sechrtajir".
7. „at kjende" er naturligvis overflødig.
8. Ordet glemt ved sideskift.
9. Johan Laurentz Jensen.
10. Ordet gentaget – sideskift.

Stilmann, han havde fulgt til Gadedøren og det var Meningen, at han skulde hente hende hos Maler Jensen; og han kom, ser mig og geraader i den mest komiske Forbauselse, „hvad er de der! – allerede! – hvorledes! ja, for det er jo Rasmussen, ikke sandt", „ja ganske vist er jeg Rasmussen", „Ja, Rasmussen fra Jylland", „javel fra Randers", „ogsaa det", sagde jeg, „men det er dog længe siden, jeg har været der", „aa, de sagde jo forleden, at de var der forrige Sommer"; nu paa dette Tidspunkt traadte Maleren op, men var nogen Mand for at bringe en Sag i Forvirring, var det netop Hr. Kunstmaler Johannes Jensen – og de to kom i den ivrigste Disput.

Frøkenen ser paa mig, jeg paa hende, saa siger hun til sin Forlovede, „lad mig nu forestille denne unge Herre for dig, Hr. Arckitect Stilmann og Hr. Sømand Rasmussen af Marinen", „hva! han sagde jo selv, at han var fra Jylland, fra Randers, vi talede jo om Randers ude hos Bjanco Luno", „Aa, det er min Broder, Hr. Stilmann taler om, min Broder, som er Maler og arbeider ude hos Hr. Bjanco Luno."

Naa! saaledes løstes Forvirringen, men det var ikke fri for at Frøken Stramboe var lidt flov paa sin Forlovedes Vegne. Det var forskrækklig Latterlig, da Maleren vil[de] forklare og den anden protesterede, begge ivrige i højeste Grad. Af min Broder Wilhelm, som jeg strax gik ud til i Bjanco Lunos Alé (som den Gang kun havde det ene Hus og Træer som Kosteris) fik jeg at vide, at han og Architekten var røget uklar og at Stilmann var løbet arrig fra ham – dette stod ham vel endnu i Hovedet og forbløffede ham rent, da han troede at finde Maleren sammen med sin Forlovede hos Portrætmaleren.

Efter den Tid talte jeg flere Gange med Fr. Stramboe, strax efter Fru Stilmann, og jeg lapsede mig med at være paa Hat og turde hilse hende paa Gaden. Naa, sunt pueri pueri, puerelia tranctant", er man ung, er man taabelig. Dette Par er vel døde, maa ialtfald være gamle Folk nu. Fruen gik sin Theatervej agtet og afholdt, Stilmann blev ikke synderlig bekjendt som Bygmester. De høre dog til mine Livserindringer.

Gik saa Tiden sin Gang i Begyndelsen af 1850, med Preussen og Forbundet var der sluttet en Separatfred, noget forvirret Kram. Skjøndt det var Tysklands Pligt at tvinge det stridige Forbundsmedlem Holsten, blev det dog Danmarks Sag, og de understøttede Holsten i fuldeste Maal med Folk og Krigsmateriel. Der lodes, som der blev søgt at tilvejebringe en fuldstændig Fred, men det var kun for at hale Tiden ud, og i den varmeste Tid i Slutningen af Aaret brød Krigen ud imellem Danmark og Schlesvig-Holstein, som de kaldte sig.

Arme[e]rne vare omtrent lige stærke, men de havde Rend[s]borg og hele Ejdergrændsen i Ryggen og Hjælp fra 42.000.000 Tyd-

11. Retteligt „sunt pueri pueri, pueri puerilia tranctant", børn er børn, og børn gør barnestreger.

skere. Vi stode alene. Flaaden indtog sin Position med Blokering af Forbundshavnene, men jeg erindrer ikke, om de preusiske Havne i Østersøen bleve blokerede. Det hele var Forvirring for Almuebegreb.[12]

Jeg havde faaet Komando til Fregatten „Rota", som ikke havde været ude Aarene tilforn. Jeg var Stortopsgast og med til at takle den fra de nøgne Master. Den kom forøvrig slet ikke ud, Flaaden var stærk nok, og jeg gik altsaa det meste af Sommeren hjemme paa Holmen og nød Tilværelsen – gik i Skoven o.d.l. Min Broder Theodor var afgaaet med sit Corps 1st Forstærknings Jægerchor[ps] til Als og min Broder Wilhelm med 1st Liniebattallion til Frederitcia, og begge vare i General Kroghs Armé, marscherede syd paa og deltoge i det hæderfulde Slag ved Isted, det mest glimrende for de danske Vaaben.[13]

Wilhelm som stod ved 1st Bttl. var endog to Dage i Slag, han var med Dagen før Istedslaget ved det ærefulde Stevne i Stænderupskoven. I Kjøbenhavn var aldt i Begeistring, der kom Skibsladninger af Saarede, der naturligvis ydedes den kjærligste Pleie; men der kom ogsaa Ladninger af Krigsfanger, men deres Modtagelse var ikke altid Nationen værdig, og Politiet og Soldater døjede med at beskytte Tydskerne imod Pøbelen, ogsaa den fintklædte Pøbel. Forøvrig bleve Fangerne meget godt behandlede. De inqvarteredes i Sølvgadens Kaserne, som vore egne Soldater, nøde Soldaterforpleining og ikke som vi f.A. i Rendsborg, der laa paa Halm og fik Svineføde. De gjengjældte ogsaa den gode Behandling pænt. De sad i Kasernevinduerne og vrængede og gjorde Nar af Folk, som spadserede paa Volden.

En morsom skjøndt noget tragisk Schene blev jeg Vidne til en Eftermiddag, der kom en Fangetransport 6-800 Mand. Skibet laa til ved Toldbodbommen, og Fangerne skulde føres igjennem Nyboder til Sølvg. Kasernen; der samlede sig jo strax en Flok til Ledsagelse og det gik som en Løbeild igjennem Nyboder. Soldaterbedækningen var meget stærk, desuagtet havde de Nød med at dække Fangerne. I Bjørnegade styrter en Nyboderkone ud imod Transporten med en Slev i Haanden og begyndte, „din fordømte tydske Rad!" og saa slaar hun en af vore egne Soldater med Sleven i Ansigtet, to tre Rap inden hun blev greben og standset. Da hun nu hørte, at det var en af vore egne, græd hun af Ærgrelse over, at hun ikke havde faaet hævnet sig paa Tydsken.

Gik saa Krigen igjen sin Gang dernede, men nu var det os, som avancerede, Schlesvig, Eckernførde, Husum og Tønning bleve tagne, Frederiksstad, der næsten var en naturlig Fæstning med sine høje Marskdiger og Kanaler bleve taget med Storm og forskandset; til Komandant fik den den gamle Major Helgesen,[14] en Nordmand, der i sin Tid havde været dansk-norsk Leutenant, men i

12. Eftersom freden med Preussen var indgået den 2. juli 1850 kom en blokade af de preussiske havne følgelig ikke på tale.
13. Slaget fandt sted den 24. juli 1850.
14. Han var dog på dette tidspunkt oberstløjtnant.

Hans Helgesen havde nogle år opholdt i Slesvig, hvor han strejfede om og drev jagt og fiskeri. Han havde derfør et nøje kendskab til lokaliteterne, hvad der kom ham til gode under forsvaret af Frederiksstad.

Oberſtlieutenant Helgeſen.

mange Aar, efter at have ført et æventyrlig Liv, havde boet i Schlesvig og været Odderjæger og Sportsmand. Han var som ingen anden kjendt med det Terrain, han nu skulde forsvare.

Som bekjendt aabnede Prindsen af Noer Oprøret i 1848 med en Løgneproclamation til de Holstenske Tropper, hvori han bekjendtgjorde, at Kongen var fangen af en revolutionair Camarilla i Kjøbenhavn, og det gjaldt nu at befri Kongen og frelse Fædrelandet og Helgesen gik derfor til Rendsborg for at melde sig til den Tjeneste. Prindsen siger, at han ikke vilde modtage ham som en næsten hel dansk Officier, men andetsteds siges der Helgesen lugtede Lunten, at det Hele var et ligefrem Oprør og at han strax skyndte sig til Kjøbenhavn, dér havde han jo Venner fra sin Ungdomstid og han blev strax beordret at melde sig i Schlesvig ved Arméen.

H. gik da ned til Havnen, hvor der laa et Skib, der sagdes at skulde gaa til Schlesvig og strax skulde sejle, men det Skib var Kongens Dampbaad og skulde over med Kongen. Paa Reisen blev man opmærksom paa den tause Mand, der holdt sig afsides og det blev meldt til Kong Frederik, at der var en fordægtig Person ombord som ikke hørte til Følget; „lad os sé ham", sagde Kongen, og H. blev stedet til Audience; „men det er jo Hans Helgesen", sagde en gammel Officier i Kongens Følge, „han er saamænd ikke fordægtig, vi har kjempet sammen i vor Ungdom", og dermed var Helgesen introduceret, blev stædet til Taffels og blev ræt en Mand efter Kon-

gens Hjerte. Thi Kong Frederik yndede djærve Mænd, der kunde spinde en god Ende over Borde – og det kunde Helgesen, en Mand af Munden, men ogsaa af Hjerte og Haand, det viste han i Krigen.

Min Broder Carl gik ledig og det var smaat for ham. Der var jo ikke saa mange store Orlogsskibe ude, saa den Plads han ventede paa som Proviantskriver, havde han ikke faaet. Forretningslivet laa for en Del stille, det saa ikke godt ud for ham den Gang – af Middelstanden synes jeg at de fleste Mennesker har saadan en Periode, da aldt synes at være gaaet i staa og en saadan Krise gjennemgik Carl i den Tid; men det gled over paa en god Maade for ham. Schlesvig-Holstenerne havde som anfort anskaffet sig en temmelig Styrke af Kanonbaade, bygget efter lidt mere practiske Principper end som de forældede danske, en af disse, „von der Tann" var endog et Dampskib (Tydskerne havde Vesterhavsoerne inde, for derned kunde vore store Orlogsskibe ikke komme) og paa Østkysten forlangte Hæren Flanken dækket af Kanonbaade, der kunde tage Station i lille Belt.

Der blev klargjort en Divition og paa den blev min Broder Proviantforvalter eller som det rigtige Navn var, Proviantregnskabsfører; det var en meget god Plads. Jeg skulde have været med, men Heldet, kan jeg sige, vilde, at Fyren havde været i Skoven paa Balfaldera og var ikke oplagt til at gaa paa Holmen, men blev hjemme (sadte Absent var det tekniske Udtryk); vor Compagnichef Hr. Kapitajn Bræhm, tillige Takkelmester, blev vred, da han hørte jeg skulkede, hvad han selvfølgelig ikke kunde lide – og sagde, „nu skal han slet ikke komme med", og saadan blev det, hvad der vist var godt, thi Carl var nu Officier og jeg kuns Menig, og vi ere begge hidsige, der kunde komme Ondt ud deraf.

Neppe var Carl afsejlet med sin Divition Kanonbaade, før jeg fik Komando til en anden Divition Kanonbaade, der skulde sendes ned paa Vestkysten for at jage de tyske Baade fra Fohr og de frisiske Halliger. Vi mødte næste Morgen paa Gammelholm, hvor Baadene laa og fik Inventariet ombord fra Hovedmagazinet. Den halve Besætning kom ligeledes, det var mest Styrmandselever fra Navigationsskolen, som havde faaet Udsættelse i Tjenesten for at læse, men da de nu var ved Haanden maatte de danse med. De var lystige Gutter, fine Fyre, deriblandt en del Gadelapse, som jeg havde [set] drive den af paa Promenaderne, som vare Søindrullerede og derfor stoppede, men som havde forstaaet ved Fif og Doceurer at holde det gaaende i Land.

Da jeg har nævnet Ordet Duceurer kommer jeg til at forklare dette nærmere. Vort Udskrivningsvæsen var daarlig ordnet den Gang. De fleste som stode i Sorulle blev aldrig udskrevne, naar de netop ikke foer til Soes og kunde stoppes ved Monstringskaptajnen.[15] Nu var der jo kaldt en stor Styrke ind af allehaande Solimit-

15. Hvor der var en sådan, skulle pågældende skibs bemandingsliste ved afsejling påtegnes af denne, og i den situation kunne folk stoppes. Var der ikke en sooffícer tilstede, varetoges påtegningen af Toldvæsenet, der ikke kunne holde folk tilbage.

ter – og det var dem, som kun var Søn af en Sømand eller født i et Kystdistrikt. I Kjøbenhavn gik en Flok, hvoraf mange vare Haandværkere, Contorister, ja i alle mulige Stillinger. De arbejdede i deres Næringsveje eller Tjenester.

Udskrivningen besørgedes fra Hværvingen paa Gammelholm. Naar der nu skulde bruges Folk, fik de to, tre Bude Ordre til at hente Folk i deres Logier; men de hentede naturligvis de, der ikke kunde stikke dem et Par Daler i Næven, de andre, de fine flotte fik Lov at gaa. Da nu disse Kanonbaade skulde ud, kom det jo som et Lyn fra en klar Himmel. Jeg véd de, som Løberen (Budet) havde sagt til, at de blot skulde mønstre nede paa Holmen for at se, om de vare tilstæde og Klæder skulde de kun have med for et Syns Skyld. Det var morsom at se, hvorledes de saa ud, nogle med Paletoter og graa Hatte, andre med lakéret Sko.

Iblandt disse husker jeg en Skuespiller Blok, temmelig tilaars og jeg mindedes ham fra Wehrligs Sælskab i Ringkjøbing, da han jevnlig kom i vort Hjem. Jeg tiltalte ham, og han sagde, „hvad betyder dette, skal disse Kanonbaade virkelig sejle," „Gu ska de saa! og enda langt, over til Schlesvigs Vestkyst." „Mon man kan faa Lov at gaa med et Par Timer," „Ja probere har de jo Lov til, men Tiden er nu ellers knap." Alligevel, Blok fik Lov og om Eftermiddagen kom han ud til røde Pæle, hvorhen vi vare roede, fuldstændig rigget ud som Matros med stor Hue og Uldskjorte – han hørte altsaa til de fornuftige, der tog Tingen som den kom. Det er ikke den første Matrosrolle, jeg har spillet, sagde han nok så lystig – og han blev os til megen Opmuntring paa vort Togt og var en god Kammerat i alle Maader. Bloch blev siden andsadt hos Lægen Clemensen som Medhjælper og blev behandlet af Officierne med Humeur.

Divitionen bestod af 6 Kanonchalupper, som hver førte en 60[pd] Bombekanon[16] For og lang 30[pd] agter, som stod i Drejespor – kunde altsaa skyde til alle Sider, hvorimod Bombekanonen kuns kunde skyde ret for ud og Sigtet maatte tages ved at giere med Baaden ved Hjælp af Aarerne. Besætningen var 60 Mand i hver Chalup. Det var et Dyrt utidssvarende Vaaben nu da Dampkraften trængte ind overalt i Krigsskibene.[17] Baadene havde 3 Luggersejl, sejlede godt, men vare lidet søgaaende. Der kunde koges ombord, men man logerede daarlig. Der blev spændt et Regnsejl som hvilede paa de nedlagte Master og ud til begge Rælingerne, det var alt den Ly, der kunde ydes Besætningerne, og vi laa som Sild i en Tønde; men der var kun Ungdom ombord, Humeur og Lystighed.

Altsaa med halvt Mandskab gik vi fra Kjøbenhavn og bleve bugserede af Dampskibet „Kjøbenhavn" (hed senere „Schlesvig") til Aalborg, hvor vi laa en Nat over og senere maatte vi ro omtrent hele Limfjorden igjennem. Vi laa næste Nat og Dag i Løgstør, senere kom vi til Nykjøbing paa Mors, hvor vi fik en Maaneds Gage

16. En bombekanon var lang og glatløbet af stor kaliber og kunne skyde rundgranater (bomber) over lange afstande i flade baner – men det skulle nogle år senere vise sig, at det ikke var langt nok.
17. På dette tidspunkt dog kun i form af de almindelige dampskibe, der, som det allerede er fremgået, var meget sårbare og ikke kunne deltage på lige fod med de rene sejlskibe, der først nogle år senere fik supplerende dampkraft.

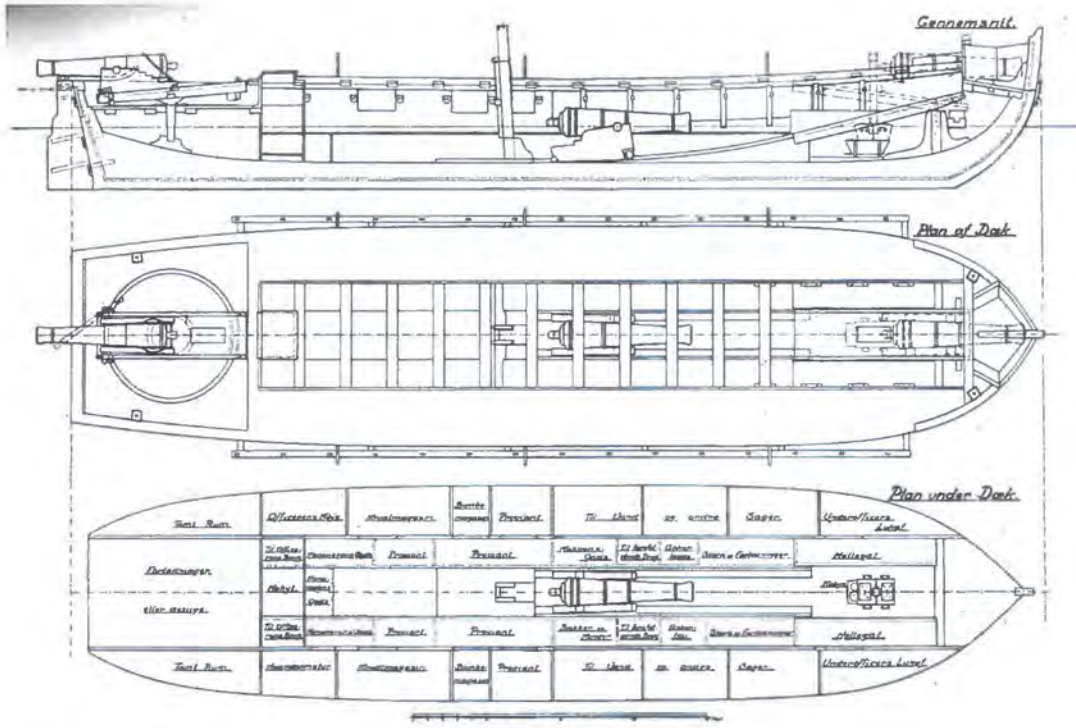

Kanonchalup med drejelig kanon agter, mens den forreste kun kan afskydes i bådens længderetning.

Udbetalt og bleve provianterede. Der besogte jeg gamle Madam Nørlev, hvis Mand havde været min Faders Colega i Ringkjøbing og en af Byens Originaler. Gamle Nørløv var for 2' Gang blevet afskediget, maatte i sin høje Alder gaa tilsøes og druknede i Skagerrakket. Konen ernærede sig ved en lille Pugeskole. Fra Nykjøbing roede vi videre igjennem Ottosund (rettede Odesund). Her fik vi endelig god Vind og seilede til Limfjordens vestre Udløb, hvor vi ankrede i Bugten ved Vestervig Kloster ved Krikhavn.

Chefens Navn var E. Wulff, Fader til den nuværende Krydstoldinspekteur,[18] han var en mild Mand og saa ikke ud til nogen vældig Krigsmand. Han var nu ombord i en Kanonbaad, men naar vi kom til Station eller Bestemmelsesstedet, skulde han installeres i et Komandofartøj, hvortil var bestemt et lille Postdampskib, som hed „Vildanden", det var endnu ikke ankommen. Næstkomanderende var Premierleutenant Duntzfeldt ogsaa en af Flaadens Officiere, han var af gammel Kjøbenhavnsk Handelsslægt og havde ført Barkskibet „Tritton", en Vestindiefarer.

Saa havde vi en Maanedsleutenant Stage, kaldet Captain Stage, han var en middelalderlig Mand, var rig og tjente i Krigen uden Lønning og havde ført Koffardiskibe paa Ost og Vestindien, saa havde vi en Maanedsleutenant Thiesen, ligefrem Styrmand, blev dog senere Postdampskibsfører, dernæst M.ltnt. Tvede og Suckow, begge senere Coffardikaptainer.

18. Som var Frederik Ludvig Christian Magnus Voss Wulff.

Det var Bestemmelsen, at Dampskibet „Geiser"[19] skulde afhente os ved Agger Kanal og slæbe os ned til Vesterhavsøerne for at tilbageerobre disse. Haarde vestlige Storme bevirkede, at „Geiser" ikke kunde komme, thi til denne Reise over et betydelig Stykke af Nordsøen maatte bruges godt Vejr. Vi laa vist ved Krik en 14 Dages Tid, og nøde godt af Jydernes Gjæstfrihed. Det var i Høstens Tid og det var ligefrem nødvendig at lade Folkene gaa i Land for at røre sig. Vi tourede om hos Bønderne i Nærheden. Der var store Gaarde, Vestervig Kloster, Teglgaarden og mange flere. Officierne vare til Gjestebud hver Aften, og os trakterede man paa, saa saare de saa nogen af os.

I Krik Kro havde jeg en underlig Hændelse. Saa saare jeg første Gang kom derind, sér en Pige vist paa [mig], løber ud uden at sige noget – en anden Pige kommer ind, sér paa mig og siger heller intet, men gaar ud – saa kommer Konen ind og siger „Goddag Christopher, saa er du alligevel kommet tilbage", „Jeg hedder ikke Christopher, men S.R.", „ja A vil nok trou et", siger Konen, „do vil it hed Chrestoffer, men det er aleul (alligevel) dæ, Ja du gaar da vel ned i Møllen?".

Folk, mine Kammerater morede sig over denne Feiltagelse og sagde „vist er det Christopher, og vi ved nok hans Komedier her" – han har jo baade gjordt det og det. Netop dette gjorde Konen tvivlraadig; saa sad der en gammel Lollik, der havde været sammen med mig med „Gefion" de to foregaaende Aar, denne Mand gik hen til Konen og sagde hende, hvad jeg hed og at han i to Aar havde faret sammen med mig o.s.v., saa maatte hun endelig tro mig, at jeg ikke var Christoffer. Hvad den Mand var og havde bedrevet vilde hun ikke sige.

Nu var jeg opsadt paa Løjer og gik ned til den omtalte Mølle, en Vandmølle tæt ved, da blev det ligesaa galt, en Karl hilsede mig ogsaa med „Godau Christoffer – hwa æ do mæ æ Kanonbaad". Konen i Huset blev ogsaa forbløffet; men kun et Øjeblik – hun havde maaske bedre Mærker paa Manden, den rigtige Kristopher.

Vi benyttede en smuk Solskinsdag til at stoppe Madratserne til den anden Halvdel af Mandskabet, som vi skulle have, naar vi kom frem, og dette blev gjort paa Vestervig Kloster. Der var kommet et Par gamle Landsbysaddelmagere, som skulde gjøre Arbeidet, men inden hver af dem havde stoppet en Madratse, var vi, der ogsaa kunde bruge Sejlnaal færdig med tre – saa drak de gamle Fyre sig fulde og imedens de sov Rusen ud, havde vi gjort Arbeidet færdig og de som ikke var kommet i Arbejde med Madratserne hjalp Gaardens Korn hjem, hvorfor vi alle bleve højt trakterede. Gaardens Ejer, en af de gamle Stokholmer (En jydsk Gaardejer og Borgerslægt) døde forresten medens vi var der, ellers skulde der været Dans.[20] Jeg benyttede Tiden til i den minderige Egn at bese Ve-

19. Stavemåden „Geiser" er den korrekte, selv om forfatteren i det følgende af og til også staver navnet med „j".
20. Det var *ikke* ejeren af Vestervig Kloster, der døde. Men det kan jo godt have været en af familien.

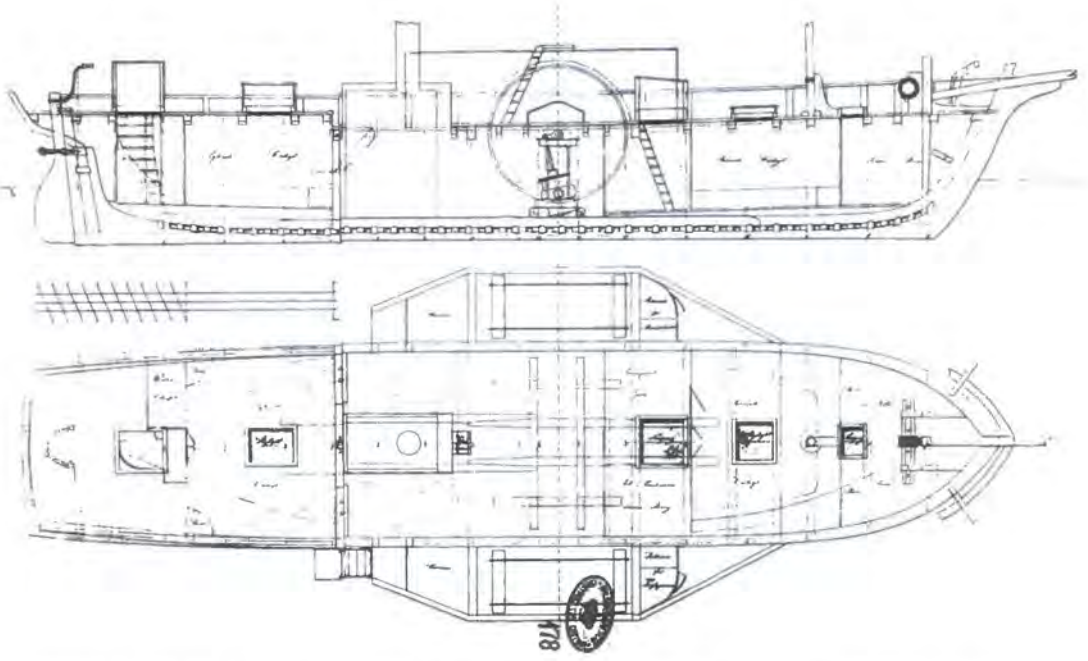

„Vildanden" var helt ny, bygget samme år 1850 til Storstrømsoverfarten mellem Vordingborg og Gåbense.

stervig Kirke med liden Kirsten og Buris Grav, og det morede de gamle paa Egnen, at jeg kjendte og interesserede mig for Stedets Historie og Mærkværdigheder.

Endelig blev det bedre Vejr og saa kom „Gejser" udenfor Aggerkanal. Den lille Damper „Vildanden" var kommen under Komando af Kaptl. Sigvald Lund („Hejmdals" tapre Chef i 1864), den tidligere Fører var ombord, hed Maanedsltn. Petersen, senere en bekjendt Postskibsfører og senest Komandant paa Christiansø n.t.b. da Fæstningen var blevet nedlagt. Den lille Damper tog alle sex Baade paa Slæb og saa gik det ud igjennem Aggerkanal og vi bleve fortøjede i to Rækker agten for „Gejser".

Da det var en temmelig vovelig Færd med den Tour, tog man Mandskabet ombord i „Gejser" og vi bleve kun fire Mand i hver Jolle, jeg forblev naturligvis i Jollen. Alle Lugerne vare skalkede, lagt Presenning over og spigrede til.

Det gik en Tid lang ret godt, og vi vare komne et godt Stykke tilsøes, men saa kom der høj sø; hver Kanonchalup havde med sig en Jolle, som maaske i 50 Aar havde staaet i Slupskuret, for ingen af os havde nogen Tid seet denne Baadtype, de vagede[21] godt paa Vandet og kunde have klaret sig om hele Bugsértrainet havde været ordnet fornuftig, men det var det langt fra. Jollerne slæbtes bag efter hver sin Baad, men vare efter Ordre ogsaa fastgjort til Slæbetrossen ved deres Agterstævn, hvoraf Følgen blev, at de ikke kunne vage frit og følge deres egne Bevægelser, saa saare der kom Sø og de store Chalupper duvede dybt og højt, fyldtes de smaa Baade, sank og sprængte deres Fortøjninger, væltede, kom op og dreve

21. Det vil sige, at de var bäret godt oppe af soen, de „lå godt på vandet".

senere nok saa smukt til Land, hvor de forvoldte en del Angst, man frygtede nemlig for Kanonbaadene.

Henad Natten sprængtes vore Slæbetrosser og nu blev Situationen temmelig uhyggelig, vi maatte aftage Skalkningen og lægge et Par Aarer ud for at holde Kanonbaaden op imod Søen. „Gejser" kom og tog os, hvad der lykkedes godt i den høje Sø, vi fik en 10" Trosse at slæbe i, men ogsaa den sprang, heldigvis blev Vejret godt og anden Dags Eftermiddag saa jeg, at man styrede øst med os, hvoraf jeg viste at vi nu maatte være paa Højden af Listerdyb, hvis Klitter vi saa imod Aften.

I Listerdyb laa Corvetten „Flora" og dens Chef havde ladet hænge Lanterner op i Indsejlingsbaakerne, for den Gang havde man slæt ingen Fyr fra Hanstholm til Elben, ja Ejderfyrskibet undtagen, men dette var indraget. Chefen for „Geiser" (han hed Wulf, men var ikke af de Wulfer, hvortil Kanonbaadschefen hørte)[22] havde den dristighed at holde ind efter de Lygter, der vare hængte i Baakerne og Kl. 11 Aften svingede vi ind om Odden af Sylds nordre Ende, som kaldes List, bleve kastede los fra Dampskibet og vare nu i god Sikkerhed. Fra Corvetten brændtes Blaalys og da vi passerede forbi den, praiede Chefen og raabte „Bravo Wulff, godt gjort" – og saa fik vi et Hurrah af Mandskabet.

Dagen over roede vi med Floden ind til den lille Flække Høier, en rigtig tysksindet Rede, ihvorvel Folkene der talte bredt Jydsk – Sønderjydsk. Dertil var den anden Halvdel af Mandskabet blevet sendt og havde spankuleret om i et Par Dage. Sikken en Hob af alskjøns Skrabsammen som Skibsmandskab vel at mærke, for ellers vare de fleste meget hæderlige Spidsborgere.

Ogsaa de vare blevet narrede ud paa Holmen til Mønstring hed det, men Dampskibet „Skirner" laa parat og stod tilsøes med hele Skaren og førte dem til Frederitscia. Kun ganske enkelte havde Klæder med, og det var netop de som ikke havde ladet Budene beholde Underholdsningspengene for at gaa fri, for disse generede Budene sig ikke og sagde naturligvis, at de skulde reise. Disse Historier med Hvervingvæsenet, som det urigtig kaldtes, for vi havde jo slet ingen hvervede Folk i den Tid og aldrig sidenhen. Men af de Folk, som stode for Udskrivningen, kom flere galt afsted. Navnlig en større Contoirmand Gradman, der var meget anset, fik Tugthusstraf, et Par Fuldmægtige ligesaa, en[23] tog sig af Dage o.s.v. Nu er det ordnet paa en retfærdig Maade, hvor alle sker lige Skjæl.

Det var en for mig løjerlig Plads, Byen Højer ligger midt i Marskenge ved et lille Vandløb, som er tæt ved Ebben. Lodsen gik i land og gav Anvisning, naar vi skulde dreje. Vi bandt fast og noget efter stode vi paa tør Land med Kanonbaadene en op og en ned, og det kneb [at][24] holde den agterste Kanon i sin Lavet eller, som det kaldes tilsøes, i sin Rappert. Vi fik vort Mandskab, som det nu

22. Chefen for „Geiser" var Jørgen Peter Frederik Wulff.
23. Egl. står det „et".
24. Ordet glemt ved sideskift.

var, og Landlov. Der var tilvisse intet videre mærkværdig, men der var et Kirketaarn og der gik jeg op for st se over Landskabet, fed og frodigt var det, Qvæget gik i Græsset langt over Knæ.

Oppe i Taarnet traf jeg Mads Sivert Jensen, min Sidekammerat fra Ringkjøbing Skole og løjerlig nok, vi kjendte strax hverandre; men nu, jeg husker det, saa vare vi trufne sammen som Skibsdrenge i Altona, da jeg laa paa Vagtskibet der. Mads hørte til Hammers Corps og de vare lidt af aldt, snart tillands og snart i Baad paa Søen. Fra Taarnet saa vi Tydskernes Kanonbaad, som laa paa Brandvagt – det var jo en af de, som vi skulde jage væk (helst erobre).

Dagen efter begyndte vi at avancere frem igjennem Vaterne, saaledes kaldes Løbene imellem Fastlandet og Vesterhavsøerne, alt ligger tør ved Lavvande. Til Lods havde vi en Skipper Mathiesen fra Sylt, en rigtig falsk Rad, som lodsede os falsk ind i de daarligste Løb for at sinke vor fremrykken. Alle Koste og Mærker vare naturligvis borttagne af Tydskerne, da de retirerede fra List og til Føhr. Vi vare flere Dage om at naa ned imod Føhr, og saa vilde han dog ikke lodse os indenom imellem Føhr og Fastlandet. Vi skulde saa, sagde han, passere lige tæt under Diget, hvor Tydskerne havde forskandset sig og hvorfra man paa meget nært Hold kunde beskyde Kanonbaadene uden at disse med Virkning kunde bruge deres grove Skyts.

Der kunde jo være en Del i det, og det blev besluttet, at vi skulde gaa udenom Føhr og Amrum igjennem et Løb, som hedder Fahrtrapdyb[25] og det gjorde vi da; som vi passerede det lave Vand, som skiller Føhr fra Amrum, ser vi de tydske Kanonbaade staa ud fra Føhr og med rivende Fart med den udgaaende Strøm staa ud igjennem Smaldyb.

Der var ikke Tanke om for os at afskjære dem for Øen Amrum var os imellem og da vi havde passeret Amrum vare Tydskerne langt tilsøes. Den lille Damper „Vildanden", der var gaaet uden om Sylt, fordi at den ikke kunde flyde igjennem Vaterne, var kommet til os og samtidig kom der med Baade en Deling Infanteri vel et Compagni under en gammel Major Hummel. Soldaterne gik i Land paa Vesterlandføhr, hvor Beboerne lige fra Dronning Margrethes Tid havde hørt under Danmark med stærk udpræget dansk Sindelag og Jurisdiction i Ribe. Ingen kunde forresten et dansk Ord, der taltes frisisk og læstes Tydsk i Skolerne. Beboerne modtoge Soldaterne med Glæde og hjalp dem i Land. Soldaterne marscherede over Øen til Flækken Wyck og Øen var saaledes taget uden Modstand.

Efter Planen skulde Dampskibet „Geiser" ligge ved Amrum i Smaldyb og spærre for Tydskerne, men Lykken var Tydskerne gunstig, ihvorvel de maatte retirere. „Geiser" havde en stor Kanon i Rappert paa Agterdækket, Kanonen stod i en Slæderappert, der var

25. Fartrappedyb.

til at dreje. I en Storm var Kanonen nolens volens gaaet Overbord uden en Sjæl havde mærket det (saa siges der idetmindste og vist er det, at Mandskabet paa Bakken ikke havde mærket det). Men ubegribeligt, at den ikke var ordentlig afstøttet. Som en Følge af denne Ulykke, kan man jo kalde det, var Gejsers Artilleristyrke jo betydelig svækket, alligevel [var den] i Stand til at optage en Kamp; der førtes foruden Dreiekanonerne For og Agter to Sidekanoner paa hver Side.

Da vi nu med Kanonbaadene kom udenom Øen Amrum var der ingen „Geiser" at se, hvorimod de tydske Kanonbaade var et stort Stykke ude i Smaldyb næsten i rum Sø; paa at forfølge dem var ikke at tænke imod Natten og ud i Nordsøen. Hovedopgaven var jo at forjage Tydskerne og tage Øerne i Besiddelse og dette var jo næsten naaet. Der blev altsaa af de Komanderende besluttet at holde ind til Wyck og derpaa begyndte vi. Strax efter hørte vi Kanonade fra Søen. „Geiser" var i Kamp med de tydske Kanonbaade. Stor var Forbittrelsen imellem Mandskabet paa vore Baade, de ligefrem knurrede over at vi vare holdt ind, hvormed megen Tid var tabt.

Naa! vi stod jo strax ud igjen, saaledes at to Baade kom paa Slæb af „Vildanden", to maatte ro selv og to holdt ind paa Wycks Rhed for at besætte Stedet – at Landmilitajret alt havde besadt det, viste vi ikke endnu. De to Baade, som roede, kom næsten ligesaa hurtig ud som de to (jeg var paa den ene), der blev bugseret. Vi saa „Geiser" ligge et Stykke tilsøs og i det fjerne gik de tydske Kanonbaade holdende sig tæt inde under Grundene, hvor Dampskibet ikke kunde forfølge dem.

Ved „Geiser" fik vi at høre, at han tidligere paa Dagen havde sét et større Dampskib styre imod ham, og i den Formening, at det var et af de tydske armerede Dampskibe, der muligvis vilde komme Kanonbaadene til Undsætning, var „Geiser" gaaet ham i Møde. Kaptain Wulff paa „Geiser" var en kjæk Mand, der flere Gange attaquerede Tydskerne og drev dem ind i deres Huller, naar de vovede dem ud. Da det vidste sig, at Damperen var en engelsk Qvægdamper, der kom fra Elben, vendte „Geiser" tilbage til sin Post for Smaldyb og mødte der de tydske Kanonbaade. „Geiser" angreb dem, men her skete igjen et nederdrægtig Uheld.

Ved Ladning af den tiloversblevne Bombekanon var der af Laderen blevet sadt and med Ansættelsesstokken imedens Kanonkomandøren borede Kardusen i gjennem med Stykboret, dette var blevet krummet saaledes, at Kanonen en Tid var ligefrem fornaglet; man havde da en Tid kun de to Sidekanoner til Battaillen og var saaledes Fjenden underlegen. Wulff forsøgte da at løbe Baadene ned, men da Lodhiveren meldte 4re Favne var det paa Tide at dreie af, om man ikke vilde sætte Dampskibet paa Grund. Bombekanonen fik man i Orden og Tydskerne bleve dygtig pelsede til Afsked.

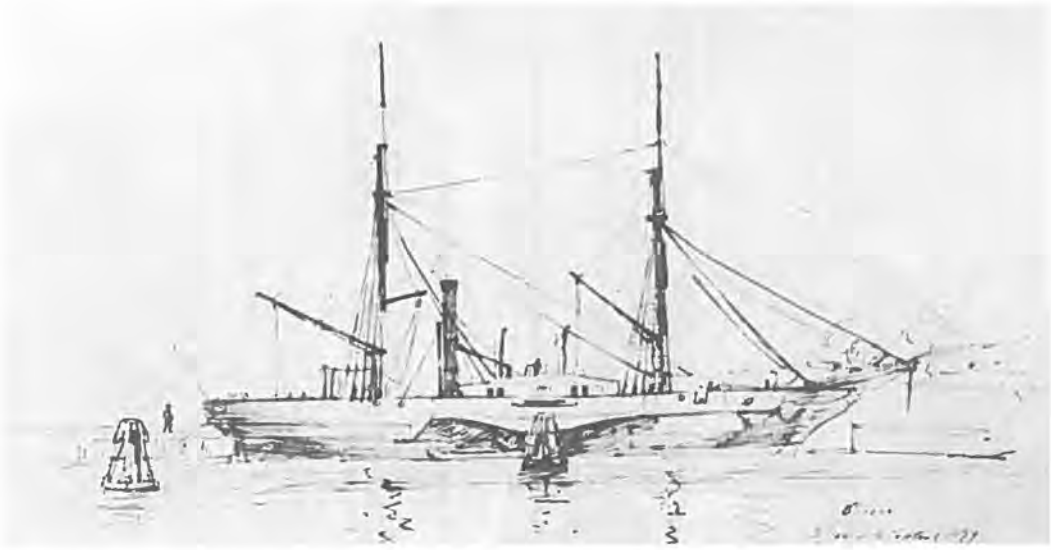

„Geiser" blev bygget på Orlogsværftet og afleveret 1845. Det gik fortrinsvis i postfart på ruterne København-Stettin og København-Kiel. Blev anvendt som krigsskib under begge de Slesvigske krige.

De opførte sig ganske brave, det varede noget inden de begyndte Ilden, og det gav „Geiser" nogen Tid til at ordne det med Kanonen, men saa fyrede de Kjæk nok imedens de rendte.

„Geiser" havde en Død og en saaret Mand. Den faldne var en Matros Adam Lyders fra Læsø, og den saarede var Constabel Andresen af Holmens Artillericorps. Denne Mand havde været min Skibskammerat som Lærling og var en meget lovende Person. Han blev for sit Forhold i Træfningen benaadet med Dannebrogs Korset,[26] men efter Freden syntes man, at det generte, at en saa ung menig Constabel skulde bære et Orden, som saa[27] mange ældre ikke havde – man var meget snæverhjertet i Holmens faste Corps den Gang. For at hjælpe paa Skandalen blev Andresen gjort til Havnefoged i Bogense, et usselt lille Levebrød, hvor der intet var at gjøre for en ung Mand;[28] her forsumpede han og levede sit Liv i Fattigdom. I Flaadens Tjeneste havde han nok naaet den højeste Stilling for Underklasserne, Tøjhusleutnantsgraden.

Havde Tydskerne resolut benyttet deres Chance, da „Geisers" Kanon var i Ulave, hvad de absolut maatte kunde begribe, siden den ikke blev brugt, havde de stoppet og andvendt deres sex Kanoner, som alle vare til at dreje, kunde de i en halv time have overdænget „Geiser" med Brandgranater, saa den rimeligvis var gaaet op i Luer. Saaledes gaar det i Krigen, tidt er Modpartens Fejl det afgjørende mere end Angribernes Tapperhed.

Nu beholdt „Geiser" Valpladsen som den sejrende – trods sine Uheld. Paa „Geisers" Chef eller Besætningens Forhold er der aldeles intet nedsættende at anføre, alle forholdt sig brave. Efter at det Hele var endt, kom vi altsaa tilstede med Kanonbaadene og saa Rogen af Tydskerne, hvorpaa „Gejser" tog os paa Slæb og gik med os ind til Wyck.

26. Faktisk står der „Dannebrogs Korpset", en oplagt lapsus.
27. Egl. står der „saa" to gange.
28. Bogense havn var notorisk en fejlinvestering, både dens og byens økonomi var særdeles trængt af et ambitiøst havnebyggeri, som absolut ikke kunne forrente sig, så der har ikke været meget at gøre eller fortjene for en havnefoged.

Tydskerne kom dog ikke alle velbeholdne til deres Havne. En af Baadene kæntrede under Sejl og Besætningn, 32 Mand, druknede. De vare ikke som vore til i en Hast at kunde lægge Masterne. De havde høje Skonnertmaster og vare ranke. Man havde maatte sejle haardt for at klare Landet og saaledes skete Ulykken. Kanonbaaden laa tør ved Ebbetide og blev indbjærget til Bysum. Deres Krigshistorie var endt.

Da vi stod ud efter „Geiser" laa der en Jagt, som hørte under den tydske Eskadrille. Den var ladet med Proviant, som var udskrevet paa Vesterlandsføhr, der jo var dansk Territorium. Bemeldte Jagt burde jo strax være taget af en af de Baade, der ikke gik ud, men den Konduitte havde man ikke; først næste Dag, da den endnu var synlig liggende imellem Halligerne, fik en Lntn. Ordre at ro ud og hente den, jo vist, inden man var kommet saa langt, kom Floden og Jagten sejlede med Strømmen, saa ikke en Gang denne magre (ja mager var den jo ikke egentlig, da den var ladet med Smør og Flæsk) Prise blev os til Del.

Da Katten efter Musen sprang
Da krøb den arme Mus sin Gang

Kunde vi synge, men Føhr og de andre Vesterhavsøer vare erobrede, Tydskerne jagede væk, og dette var jo Togtets Hovedformål, som var naaet.

Flækken Wyck paa Føhrs Sydside ligger deiligt.[29] Det var før den brændte, og jeg syntes nok saa godt om dette smukke Badested, der laa med sine frisiske Huse med Gavlene imod Gader [og][30] Veje, end jeg senere kjendte den efter Branden med ny opbyggede Huse og Hoteller. Byen havde en Havn og en Al[l]e langs die Sandvahl ud imod Vandet. Kong Chr. d. 8' havde i en Aarrække benyttet Badene og der var opbygget en Bygning til Majestæternes og Hofsinders Brug. En tarvelig Træbygning rigtignok, men flot udstyret. Der var et Kurhus, „Die Erholung" og Byen havde betydelig Indtægt af Badegjæsterne. Beboerne vare alle Tydsksindede og Tydsk blev mest talt. Frisisk var ellers Beboernes rigtige Maal og det taltes ogsaa indbyrdes i Hjemmene.

Hvad gjør ikke Tydsken for Penge, skjøndt de Schlesvig Holstenske Matroser lige havde forladt Byen, var man aldeles ikke uvenlige imod os, det var en ny Besætning, nye Penge at tjene og nye Inclinationer for den qvindelige Ungdom – den mandlige var meget faatallig, de fleste vare jo tilsøes og sejlede fra Hamborg. Kanonbaadene fik ikke Lov til længe at blive ved Wyck, men fik Ordre at gaa til Tønning for at støtte vor Krigshærs højre Flanke. Vores Krigsmagts Stilling var i Hovedtrækkene dengang i 1850 saaledes:[31]

Efter de to herlige Dage ved Stænderup og Isted havde Oprørerne Schlesvig Holstenerne, forstærket med mange mange tusinde

29. Ordet deiligt er noget af en fortolkning, for det første bogstav kunne sådan set ligeså vel læses som konsonanten v eller vokalerne a eller e. Men det er under alle omstændigheder et positivt ladet ord.

30. Ved sideskift.

31. Egl. står der klart og tydeligt 1849, en oplagt lapsus, han kan jo kun mene 1850.

frivillige fra hele Tydskland maattet trække sig tilbage bag Ejderen med en fremskudt Styrke i Landskabet nord for Byen, Fæstningen Rendsborg. Den danske Hærs Hovedstyrke var ved Dannevirke, den højre Fløj stødtede sig paa det forskandsede Frederiksstad og havde fremskudte Partier, der holdt Tønning og Husum besadte.

Fjenden havde forsilde indset, at der var begaaet en stor strategisk Feil ved ikke at holde Frederiksstad og gjorde store Anstrengelser for atter at tage byen. Deres Flotille af Kanonbaade beskød Byen og skjød den i Brand, men i Byen laa de seige Jyder komanderet af Helgesen, og det lykkedes ikke Tydsken at bombardere eller ryge denne ud af Hulen. Gud véd, at vore døjed nok. Feltvagter og Forposter stode i den side vaade Marskeng, hvor Vandet sivede op over Fodtøjet, hvad der kunde var jo sadt under Vand, dels af Fjenden og dels af os. Taagen rugede tidt over Landskabet, og det var at vente, at Fjenden fra den anden Ejderbred og fra Terrainet øst for Byen skulde med tifold Overmagt kaste sig over Byen og trænge frem igjennem Ejderstedt marsk og saaledes falde vor Armé i Flanken.

Kanonbaadenes Opgave var derfor at demonstrere i Ejdermundingen og støtte Forsvaret. Efter Slaget ved Idsted havde Tydsken forsøgt en Fremtrængen over Slien i det østlige Schlesvig, men blev eftertrykkelig viste tilbage ved Midsunde (der var min Broder Theodor ogsaa med), nu skulde der forsøges ved Frederikstad, som ret snart skal blive fortalt. Noget maatte Fjenden gjøre for at oprette sin Prestige.

Vi droge altsaa fra Wyck videre paa Krigsstien og passerede i Farvandene imellem Halligerne, disse mærkelige Øer, hvor alle Husene staar paa opkastede Høje (Wærfer), fordi at næsten ethver Højvande staar over Øerne. En Halling er en Marskø, der ikke er indiget, og alle sammen ere de jo Levninger af den store Ø, Nordstrand, der gik under i en Stormflod i Begyndelsen af forrige Aarhundrede.[32]

Denne Tour inden om Pelworm til Husum interesserede mig meget. Da vi stode helt tørt ved Ebbetiden, var jeg flere Steder i Land og saa Beboernes mærkelige Færden og Levevis. Der voxer intet paa Øerne uden et kraftigt Græs (Syltgræs), der føder deres Kreaturer. Fiskeri er her intet af, men Mændene farer tilsøes fra Hamborg. Slider deres halve Liv igjennem for at tjene saa meget, at de kan leve paa deres elskede Holme i Alderdommen, og her bo mange velhavende Kapitajner. Husene ere smaa og Værelserne næsten benyttet som Skibskahytter, hvert Rum bestuves, men der er hos de velhavende megen Hygge og Comfort. Jeg saa chinesiske Sager og vi bleve beværtet med fine Vine. De saa vel sjelden fremmede og behandlede os som Gjæster og ikke som Fjender, vi forholdt os eiheller som Fjender. Drikkevandet var Cisternevand samlet fra Straatagene, det var helt brunt og derfor lavede Bebo-

32. Stormfloderne var nu først og fremmest dem i 1362 og 1634.

erne deres The og Kaffe uhyre stærkt. Nu! videre frem og endelig naaede vi Tønning og bleve underlagte Hærkorpset.

Nogle Dage efterat vi havde taget Stilling foran Ejderen, blev der iagttaget eller man frygtede for at Fjenden opkastede Batteri bag ved Færgegaarden paa den sydlige Ejderbred; da Tyskerne glat væk bombarderede deres egne Byer, naar de vare besatte af de danske, var man vel bange for at Tønningen skulle dele Frederikstads Skjæbne og blive beskudt, og der blev besluttet at vi skulde skyde Færgegaarden i Brand med Brandgranater – vi toge da Stilling en Dag og beskød Gaarden ½ Times Tid. Granaterne ramte, men Gaarden kom ikke i Brand, og jeg hørte siden af min Ven Mads Jensen, der ligesom i Højer nu havde Post i Tønning Kirketaarn, at vore Projektiler gik durkt igjennem Bygningerne og exploderede ude i Terrainet. Husene vare tomme og saaledes kunde Projectilerne ikke fæstne sig inde i Bygningen; naa! man gjentog ikke Forsøget og var vel saa kommet under Vejr med, at der ikke blev opkastet Batterier. Med Feldtskyts havde man dog skudt ind i Byen den Dag, den blev taget af os Danske, og man viste os Granatstumperne – en Souvenier fra deres egne Venner.

Den militaire d.e. landmilitaire Uddannelse med deres Exersitz og Soldaterholdning og Komando var den Tid meget lidet udviklet paa vor Flaade og slæt ikke paa Kanonbaadene. Kanonexersitsen var[33] fortrinlig, men Geværexersitsen og Øvelser med Haandvaaben indskrænket til det allernødtørftigste; man tænkte sig vel, bliver Gutterne angrebne, slaar de nok igjen, om det saa ikke bliver i regelret Ters og Qvarthug. Der var jo eiheller Plads ombord og hidtil var der i Fjendens Land ikke Lejlighed til Skolemæssig Indøven. Dertil kom, at der ingen Uniform var indført, hver Mand gik i, hvad han havde, kun havde alle flade blaa Huer med malede Hattebaand. Ja, vi saa ikke fine ud imedens vi laa dernede i Marsken, snart ombord og snardt liggende paa tør Land i Klæget.

Om Feldttjeneste havde Besætningerne intet Begreb. Jeg husker saaledes en lille Tildragelse, som kan illustrere Forholdene paa en Kandt.

Der blev fra os roet Patroulle et Stykke opad Ejderen og ved Afgangen fra Borde blev Feldtraabet, som jo daglig blev uddelt fra Generalkomandoen, os meddelt. En Aften skulde jeg afsted med en Baad med sex Mand. Feldtraabet var „Marie". Paa Vejen kom vi i Sigte af Vagten paa Havnebroen. „Hvem der!", blev raabt, „dansk Patroullebaad", „Holdt! Feldtraab!", men saa var der en ung Bengel, der i Kaadhed raabte, „lad rulle Marie" (en almindelig brugt Sentens imellem unge Søfolk og lignende).[34]

Dette var jo et feilt Feldtraab og Bøssen til Kinden og et Knæk af Hanen, der blev spændt, sagde os, hvad der var at vente i næste Sekund. Jeg slog Bengelen, der havde raabt l.r.M. med Rorpinden

33. Egl. står der „for", som ikke er blevet rettet.

34. Oplysningen er interessant, „la' rulle, Marie" er ellers angivet at være et refræn i en revyfarce fra 1897, men talemåden må altså være langt ældre. Se T. Vogel-Jørgensen: Bevingede ord, 5. udg. 1975 s. 566.

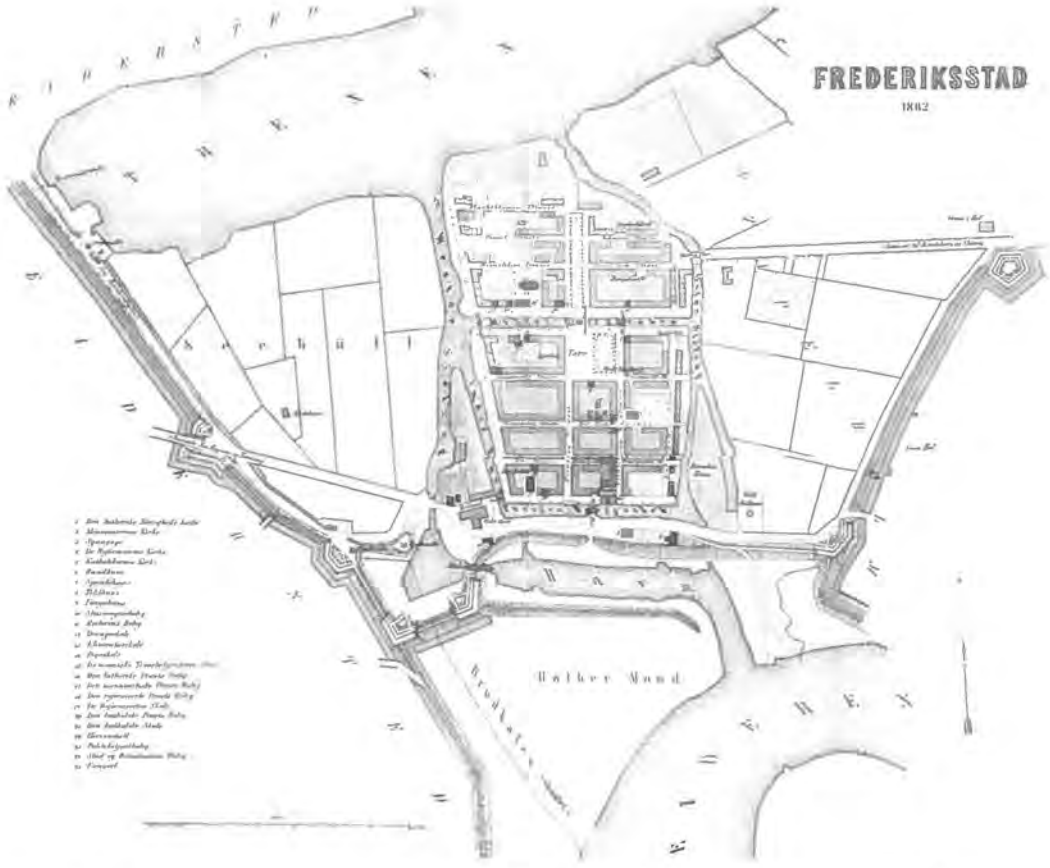

Kortet er fra J.P. Trap: Hertugdømmet Slesvig. Man får et levende indtryk af, hvor meget vand, byen var omgivet af, som den ligger mellem Ejderen og Trenen.

lige i Skallen og brølede det rigtige Feldtraab, men det hjalp ikke her; iland med jer og nu var der sex Geværløb, der pegede ned i Baaden. Jeg hørte en Corporal sige, det er ingen Orlogsmand, det er nok noget af Rakkerpakket derovre fra. At det ingen Orlogsjolle var, [var] jo sandt nok, disse mistede vi paa Touren fra Aggerkanal og vi havde forsynet os hos Tydskerne. Vi maatte lægge til ved Broen og jeg blev ført op til en Leutenant, der havde en Vagt tæt ved.

Ham forklarede jeg Sagen og den var han jo med paa strax. „Hvad gjør man nu ombord ved slig en Person?", sagde Leutenanten. „Aa! jeg tænker, ingen Ting". „Hos os vilde han faa Krumslutning og mørk Arrest en 8 Dags Tid", sagde Leutenanten – og saa fik jeg Lov at ro videre.

12. STORMEN PÅ FREDERIKSSTAD

Ankomst under beskydning – 219 · Fjenden stormer igen – 221 · Om lejrlivets behageligheder – 222 · Tilbage til Frederiksstad, hvor Sophus snakker med Helgesen – 224 · Eventyr paa patrouillen – 226 · Den letsindige rytter – 227 · Oplægning på Fohr – 228 · Sophus spiller komedie og får kvarter på Møllen – 228 · På vej hjem over Tønning, Rendsburg, Kiel, Eckernførde og østpå gennem Smålandshavet, Nyord, København, til Haregade N° 13 – 232.

Stillingen for Kanonbaadene var ellers ikke videre god deri Ejdermundingen; med vestlige Storme især med Springflod var der slemt at ligge og Efteraaret nærmede sig nu med stærke Skridt, men endnu stode Armeerne overfor hverandre og Tydskernes stærke Atque af Frederiksstad med heftig Bombardement lod formode, at Oprørerne, der saa mægtigt vare støttede af deres Frænder sønden for Elben vilde gjøre en Kraftanstrengelse.

En Dag kommer der Ordre til os, at der skulde afgives nogle Mand fra hver Baad og ligeledes et lille Detachement fra „Gejser", der ogsaa laa i Ejdermundingen.[1] Vel en tredive Mand og dertil Prmlt. Hammers Corps blev formeret i en Komando under Ltn. Hammer, men ellers ingen anden Komanderende, samledes vi paa Tonnings Torv, hvor der holdt Vogne og vi rullede af ad Frederiksstad og Krigen til.

Vi, idetmindste jeg fandt, at det var evige Løjer; efter vel et Par Timers Kjørsel kom vi i Nærheden af Byen. Der faldt et Skud nu og da fra Fjenden, men ingen fra de Danske. Vel en lille Fjerdingvej fra Byen forlode vi Vognene og marscherede – ja, det vil sige, vi fulgte i Flok vores Fører ind imod Staden; som vi vare midtvejs begyndte det at regne med Bomber og Granater over imod os, jeg tænkte, at det var Byen, man vilde beskyde, men det vidste sig, at det var os, som var Maalet; jeg undrede mig ogsaa over, at de skjød saalangt uden om Byen, os ramte de alligevel ikke – det var Kasteskyts, og man maatte jo skyde høje Bueskud og se at ramme paa maa og faa.

Til venstre for os i et hundre[de] Alens Afstand løb et Marskdige i Retning ind imod Byen, der trak vi os hen og gik nu vor Gang dækket fra den Side, men saa begyndte de fra den anden Side, som saavidt jeg kunde forstaa var den sydlige Ejderbred, dog faldt der kun nogle faa Skud, men en Granat ramte en Ko og exploderede lige i Nedslaget, saa Koen splintredes reent. Tæt uden

1. Faktisk står der „Elbmundingen" – en oplagt lapsus.

for Byen gjorde vi holdt og Leutenanten gik ind for at høre videre Ordre.

Som vi nu staar og venter, begynder der en sær Knitren og Knagen, en Mængde skrattende Puf, Paf – „hvad er dog det?", siger er af os, „det er Geværild", siger saa en, der i 48 havde været frivillig Soldat (han hed Ibsen og var Guldsmedesvend fra Kjøbenhavn), „Tydskerne Stormer", vi op paa Diget og seer vi lige ind i en Kolonne, der styrter op imod Frederiksstad – Geværilden var fra en dansk Skantse.

Nu blev der Uro iblandt os, og det var ikke saa sært – hvor skulde vi hen. „Lad os løbe tilbage til vore Vogne", var der en, der foreslog, „Sludder", siger en anden, „her har vi faaet Ordre at vente og her bliver jeg". Saa siger jeg godt nok!, „men det er snardt mørkt, er det vist af Leutenanten finder os her, lad os gaa ind i Byen efter ham," og det gjorde vi, men langt fra alle, en Del fulgte den forste Indskydelse og gik tilbage, der hvor vi var staaet af Vognene; disse var naturligt nok kjørte hjem.

Vi gik altsaa ind i Byen over en Bro, hvorved der holdt en Deling Ryttere, hvis Opgave var at drive alle ind i Byen, der maatte forsøge at flygte, og der er jo i enhver Krig Marodører og Snaus, der søger at salvere sig. Jeg saa adskillige, der under Paaskud af at hjælpe Saarede listede sig afsted, men vel nok blev attraperede; vi selv var lige nær, der var ingen Leutenant Hammer at se.

Ved et Indelukke af Palisader stod en gammel hvidskjæget Sergent, som jeg godt kjendte fra Kjøbenhavn, ham spurgte jeg om Leutenanten, „Ja, Ltn. Hammer han er her inde, og vi en, to, tre Stykker (hvorimellem en af „Geisers" Folk, en Lodsson David fra Grønsund)[2] gik ind i Indelukket, som var en Skandse, hvor Besætningen var i fuld Activitet med at slaa Tydskere ihjel, jeg saa, at de brugte baade Kolb og Bajonet. Tid til at lade og skyde var der ikke. Pikkelhuerne var lige paa Brystværnet. Saa lød der et Signal, og det var „Tyskerne retirerer" – de trak sig tilbage, og jeg fik talt med den Komanderende.

Vor Leutenant var der ikke, men en Infanteriofficier af samme navn var der. Saa hed det „Fjenden kommer igjen, op paa Volden", ja Volden var vi egentlig paa, det var et almindelig Marskdige med Skandskurve til Brystværn. Kanoner saa jeg ikke, men 2 Espinggoler i Stilling, mulig var der dog Feldtskyts paa Fløjene, nu var det jo hel Nat eller dog mørkt. „Jeg melder Hr. Leutenanten, at vi er forskudt" (d.e. i Militairsproget, at Amunitionen er opbrugt), „Død og Pine, se efter", „Ja, alle har Skud i Geværene, men Patronkærrene ere tomme" – saa kommer der en Mand, her er Patroner – han havde taget dem fra de faldne.

Det blev ikke til noget med Tydskernes Fremrykken imod vores Skandse, der blev sendt dem en Salve, som ogsaa vi vare med til

2. David Hansen

Kaptajnløjtnant Otto Christian Hammer, chefen for flotillen ved Vesterhavsøerne i 1864.

at levere – det var vist kun en Demonstration, for den egentlig[e] Hovedstorm gjaldt nok en anden Skandse, som vist hed Mølleskandsen. Der saa vi en Kolonne trods Mørket vælte sig imod. Vi kunde høre Pladsket af Bromateriel, som Fjenden kastede over Grøften (Grøfterne i Marsken ere som smaa Kanaler) og saa hørte vi et Brøl af Hurra, saa vi mente, at Skandsen var taget. Officieren, som komanderede i vor Skandse, kommandere, „træd an, Trompeter paa – klar til Afmarsch", der var nemlig ingen, der troede, at Byen kunde holde sig, og Ordrer i saa Henseende var jo aldt udgivet.

I det samme bragede det løs fra Møllebatteriet og saa hørte vi de Danskes Hurrah! der udgik[3] en Ildlinie fra Geværer og Espingoler. Hurrah raabte vi. Det var et stort Øjeblik, vi hørte igjen Hornsignalet „Retirer" fra Fjenden, og Kolonnen trak sig tilbage.

Vi gik hen til den Komanderende og spurgte, om vi maatte gaa ud for at finde vor Leutenant, „ja, for mig gjerne, jeg har ingen Komando over Eder, gaa eller bliv som I vil." Det sidste, at blive, huede David fra Grønsund bedst. „Her er godt at være", sagde David, „og her bliver jeg." David var en fugtig Gut og her var der Drikkevarer, Vin var her i Masse; selvfølgelig havde man reddet fra de brændende Huse, hvad der var Brug for, Beboerne vare flygtede med Undtagelse af de yngre Mænd, der skulde blive for at betjene Sprøiterne.

Da vi kom ud af Skandsen, traf vi endelig Leutenant Hammer. Han havde talt med Komandanten Helgesen, men Ordre til ham havde H. ikke, og nu vilde han til Brigadekomandoen ved Svabsted eller Lemsig, jeg hørte begge Navnene, men var jo helt disorienteret. Lnt. H. havde et Kort over Egnen og det skulde vi gaa efter i den mørke Nat. Ja, paa én Kant havde vi Lys nok, thi Fredrikstad brændte saa straalende som den prægtigste Illumination – det var blevet Stille og for Øieblikket lød der ikke et Skud fra nogen af Siderne. Tydskerne samlede sig vel sammen og de Danske havde ikke Raad til at spilde et Skud. Jeg var meget ængstelig for en ny Storm af Fjenden, thi jeg vidste jo fra Skandsen, at det stod daarlig til med Geværammunitionen.

I det [samme] kom der to holstenske Vogne[4] jagende i Firspring fra Husumchauséen, ved hver af Kudskene sad en Soldat (Korporaler kan jeg tænke). Bønderne vilde holde udenfor Byen, nægtede at kjøre videre, men Gud bevares, hvor de fik Prygl af Ledsagernes flade Klinger; det var Vogne med Patroner, Hurrah! lad dem nu komme igjen – og jeg skal love for, at de kom igjen, med et Hurrah kom de i Kolonner og med Hurrah! bleve de modtagne. Hvislen, Knitring og Bragen fra Skytset lød igjennem Natten ½ Time eller saa, men da maatte Fjenden retirere, slaaet, maset, kastet paa alle Punkter.

3. Efterfulgt af et overflødigt „der".

4. For en sikkerheds skyld skal bemærkes, at betegnelsen gælder vognens type, idet holstenske vogne var store åbne vogne med kurvefading og som regel fire agestole, der hang i læderstropper.

Mange bleve nedtraadte og mange druknede i Kanalerne, thi Fjenden havde en besværlig Vej at storme. De kunde aldeles ikke sprede sig, men maatte over snevre Broer og hele Terrainet blev jo et Søle og Ælte. Deres Overmagt var vel vore sexdobelt, og vore stod jo ogsaa i Ælte og Pløre, men det var seige gamle Jyder af 8' Regiment (flere af dem var med „Gefion" f.A.) og naar den sagtmodige besindige Jyde bliver gram i Hu, bliver han det til Gavns. I Sandhed, det var en Seiersnat for os. Vi sloges som Helte og med Helte – thi Schlesvig-Holstenerne vare Tapre, det kan ingen nægte.

For os i Ltn. Hammers Troup var der jo ingen Hæder at vinde. I den sidste Storm vare vi kun repræsenteret af David fra Grønsund. Vi andre stode paa en Maade i Fjendens Flanke, og der var flere, der sendte Fjenden Kugler, men det forbod Ltn. Hammer, fordi, sagde han, „ser vore Ild fra den Kant vi staar, maa de jo tro, at Fjenden er trængt herover og Byen saaledes næsten omgaaet. Nu er nok den meste Stads ovre, lad os nu komme afsted til Stabsquarteret."

Stedet, hvor vi stod, var forøvrig meget udsat for Kugler og Projectilstumper fløitede jevnlig om os, hvor de nu kom fra? – jeg tænker fra begge de kæmpende Partier, vi stode jo ud til en Side for begge, og forvilde[de] Kugler dræbe ogsaa. Fik vi ikke Lov at dele Heltenes Hæder, fik vi dog vor Del af Faren. Naa! altsaa vi marscherede af[s]ted i Natten og fandt en rigtig Vej, mødte af og til en ridende Ordonants, som var meget glade ved at høre, at det stod godt til i Fredriksstad.

Videre hen mødte vi en hel Battallion Fodfolk, saa vidt jeg husker var det 5te Battaljon, som skulde afløse eller forstærke Frederiksstad Besætning. Det saa ikke hyggelig ud, der de skulde hen, og jeg syntes ikke, at det just gik i Ilmarsch, men Battaljonen havde marscheret fra Dannevirke og Folkene vare meget trætte. Jeg hørte senere, at Bestemmelsen var, at Battaljonen skulde dække 8de Battj. Retraite fra Fredrikstad (som man i Hovedqvarteret aldeles ikke ventede at kunde holde sig) og saa senere forstærke Hærens højre Fløj, men det gik ikke saaledes. Helgesen med sine Jyder holdt Frederikstad og Tydskerne kom ikke til at omgaa Dannevirke.

Naa, endelig naaede vi da hen til Stabsqvarteret ved Svabsted eller der omkring og Meningen var, at der skulde været gjort en Overgang eller Demonstration over Ejderen for at trække Fjendens Tropper fra Frederikstad og saaledes svække Angrebet paa denne Plads, dertil vilde man have Søfolk, men nu var det opgivet, fordi at Stormen paa Byen aldt var i Gang, og det saaledes maatte bero paa om den stod eller faldt, hvad der videre skulde gjøres.

I Nattens Mulm og Mørke fik jeg et lille Indblik i Leirlivet med sine Baraqqer og Behageligheder, der stod en lille By af lange lave

Halmhytter aldeles lig Fiskerhytterne ved Nymindegab, som jeg havde sét i mine Børneaar. Der var en lang Gang paalangs igjennem Hytten og en lav Baas paa hver Side fyldt med meget mistænkelig udseende Halm, deri kunde vi slange os, og det var hele Beqvemmeligheden.

Forinden vi smed os i Halmen var der dog en Sergent, der var saa god at tænke paa vor Bespisning, og da han hørte, at vi intet havde faaet uden Krudtrøg siden Formiddagen, sagde han, „kom med mig" – og førte os hen til en Bondegaard eller Kaadnersted[5] og sparkede paa Døren, „Luk op!", og han blev adlydt, skal jeg love for. „Sæt Mad paa Bordet for disse Folk" („Dick de Maa før de Leut", det gik Dansk, Tydsk og Plattydsk i et Kjøre), „men hurtig"; Manden var i Undertøj og Konen ligesaa, men begge slæbede Kjød, Brød og Flæsk paa Bordet i en Uendelighed, og vi tog til os – Brændevin, komanderede Sergenten og et forfærdeligt Fludium[6] kom frem; da det saa begyndte at sakke med Spisningen, komanderes fra Sergenten, „Kaffe", og et sort Pløre var strax parat.

Jeg kan tænke, man var belavet paa det Slags Traktementer, for der drog jo idelig Troppeafdelinger forbi. Det var en rigelig Beværtning, men ikke videre fin, men en Matrosmave og en Støvlekrave kan jo tage imod aldt, siger Ordsproget.[7] De stakkels Folk, som maa tage imod fjendtlig Besætning – her i Sydschlesvig var vi jo Fjender – Jylland og Nordschlesvig har faaet sin rigelige Del af fjendtlig Belægning. Konen sad under Maaltidet og rokkede og sagde, „De arme Løjt" (de stakkels Folk). Jeg gik hen til hende og sagde, „nur nicht ængstlig", „hvelke Nacht, ach Gott, ach Gott" – „har de slaaet alle ihjel i Frederiksstad", „Nei", sagde jeg, „de er selv slaaede tilbage og stormer vist ikke mér." „Og give dog Gud, vi havde Fred", sukkede baade Manden og Konen. „Vi havde det godt før. Nun macht Gott wissen was det wær" (Nu maa Gud vide hvorledes det bliver), „hvem der saa vinder", sagde Manden. „Am Ende mötten wir dat ganze betaalen" – ja, det var jo sandt nok.

Vi sov i den højst mistænkelige Halm som Stene til det blev højt Dag. Toilettet bestod i at vi gjensidig pillede Halmen og hvad andet Natten havde bragt os af hverandre. Der kom ingen Sergent og hjalp os til noget at spise, men der kom snardt en Makketændervogn, som var godt assorteret og Leutenant Hammer kjøbte eller reqvirerede Mad og Kaffe til os. Med Vognen var et par kraftige solbrændte Piger. De besørgede Anretningen i en vis Hastighed. De vare klædte helt phantastiske med Soldaterhue, Uniformstrøje og Skjorter (ikke for lange), men de havde lange Støvler. Det var flinke Folk og vi fik rigelig Spise og Drikke.

Saa begav vi os paa Vejen til Frederiksstad igjen, men forinden var der blevet recognoseret ned imod Ejderen, der laa en tyk

5. Et kaadnersted i Slesvig og på Ærø svarer til et husmandssted i Kongeriget.
6. Retteligt Fluidum.
7. Ordsproget er ikke verificeret, læsningen af „Matrosmave" er ejheller helt sikker, men forekommer plausibel.

Taage over Landet, se kunde vi ikke, men man fik Indtrykket af, at Fjenden var ved at drage sig over paa den Holstenske Ejderbred. Vi hørte tydelig, at Kanonbaadene roede Øst efter. Paa Vejen til Frederiksstad mødte vi flere Ordonantsser (Dragoner), alle havde de Vin i Mantelsækkene og de trakterede – der var Glæde over Seiren, og det var en stor og virksom Seir, der var vundet ved Fredriksstads Forsvar.

Vi kom til Frederikstad ved Middagstid og der saa Lystelig ud.[8] To Rækker Huse ud imod Eideren og en Kirke var nedbrændt og vel hele Resten var gjennemhullet af Kugler. Af Befolkningen saaes kun de yngre Borgere, der gik dinglende af Træthed og Vin og sprøjtede paa de rygende Tomter. Hoved Kvarteret var i Jødekirken, der kom vi ind og bleve tracterede med fint Smørrebrød og andre gode Varer, der vare sendte fra Husum og de andre Byer.

Dansken var for en Tid til Forandring bleven populair, thi man var som naturlig er, arrig over, at deres gode Venner Schlesvig Holstenerne havde bombarderet Fredriksstad, som de først forlod og siden forgjæves satte Liv og Blod ind paa at tage tilbage og ikke kunde. Naa! det stolte Forsvar gav vore Tropper Agtelse selv hos Fjenden. De sagde os det ligefrem, at det var godt gjordt.

I Jødekirken sad nogle og tredive holstenske Fanger. De vare tagne nedenfor Skandserne i den saakaldte dode Vinkel, hvori de ikke kunde beskydes fra Brystværnet. De vare ogsaa bleven tracterede og jeg saa at de gik noget vaklende, da de bleve ført bort. Ude i Skandserne var der meget interessandt. Kuglerne havde ordentlig gjennempløjet Jorden. Et Sted havde der været skudt Bresche, saaledes at de stormende kunde trænge ind, men saasnardt Skydningen umiddelbart føren Stormen var ophørt, fyldte man Hullet med Trillebøre og aldskjens Ting, selv deres Tornystre [blev] kastet i Brechen som Bolværk imod de Stormende.

Vi saa og talte med Helgesen – „I skulde været hos os i Nat, jeres Kammerat (David fra „Gejser") holdt sig godt." Jeg tillod mig at sige, at nogle af os havde overværet den ene Attaq, „og hvad synes du om det?", „Godt", svarede jeg rask, „bedre end i „Gefion" ifjor, for her saa man sin Fjende, der saa man blot hans Kugler." – „Du har saa ung du er lugtet en Del Krudt," sagde Helgesen og nikkede mildt og gav mig Haanden – hvor jeg elskede ham i det Øjeblik, jeg følte ret, at saadan en Høvding kunde danne sine Folk til Helte.

Hos Helgesen gik en fransk Officier, han héd La Tour du Pin og var meget døv og brugte et Hørerør – han spurgte meget, og lige efter Talen kom Røret op til Øret, men vi bleve ham naturligvis Svar skyldig efterdi Fransk var Arabisk for os. Der var en dansk Leutenant, der var Tolk for Oberst du Pin. Jeg var fræk nok til – igjennem Tolken naturligvis – at sporge Obersten, om han mente

8. En skildring nedskrevet af en af de belejrede med ypperlige detailler om stemningen i byen ses i Erik Hoyer Møller: Præsten i Krigen, 1876.

Franskmændene kunne have taget Fredriksstad i Nat. Obersten rystede paa hovedet – min Frækhed gik paa igjen. „Ja, men de tog dog Constantine" (en erobret Klippefæstning meget omtalt i Franskmændenes Kamp med den tapre Abd el Kader),[9] sagde jeg. Saa saae Obersten ligesom forundret paa mig, der vidste Besked om Constantine, og sagde, „Det kommer an paa, hvorledes en Fæstning bliver forsvaret" – hvilken Compliment Leutenanten besvarede med et takkende Buk.

Ude i Byen saa jeg flere løjerlige Schener og traf, som overalt, Bekjendte. To gamle Soldater, der havde været med „Gefion" i 1848 og den ene var enda min Lader ved Kanon N° 1 paa Bakken, stode ved en Brandtomt og stegte Flæsk i Gløderne; ved at se mig og tale med mig glemte han, hvor han stod, med et snapper han Panden med Flæsket og hopper afsted paa et Ben – der var gaaet Ild i hans Buxer.[10] En skraldende Latter fra Kammeraterne var det første og en Spand Vand over Benet var det næste Udbytte af hans Kokke[re]rende. (Om han ellers var kommet til Skade, mindes jeg ikke).

Chr. Skyum, saaledes hed Soldaten, der havde været min Lader, gik med mig ind i en Boutik, der var fuld af Varer, men ikke en Sjæl af Husets Folk. De vare flygtede alle. Alligevel kunde man faa at kjøbe; et Par Soldater, formodentlig Handelsbetjente, expederede og skrev op paa Tavler aldt, hvad de udleverede. Jeg hørte Tydskerne meget rose den Orden, der var vist imod privat Ejendom. Kun var det, der blev reddet ud af de brændende Huse imedens de brændte,[11] god Prise.

Sent henad Eftermiddagen drog vi fra Fredriksstad ad Tønning til, hvor vi ankom dødtrætte ved Sengetid, vi kom i et Sømandsherberg og af saadanne var der flere i T. fra den Tid, Navigationsskolen var der i Byen, fik et godt Maaltid og kom i Seng, hvad vi i høj Grad trængte til. Næste Dag kom vi ombord igjen i Kanonbaadene, hvor vi jo vare at regne for Helte fra Fredriksstad, at vi (de fleste af os) kun havde været udenfor Fredriksstad under Stormen, blev ikke saa nøje taget i Betragtning – vi kom jo directe fra Begivenhederne og var følgelig interessante. Wen jemand eine Reise thut, den kan et was erzæhlen.[12]

Efter Fredriksstadaffairen laa det i Luften, at Krigens Ende var nær. Tydskerne vare matte, men arrige. Soldaterne begyndte at fraternisere, og ufrivillig kom jeg og flere til at fraternisere med Fjenden. Farvandet imellem Schlesvig og Holstein gaa jo ud og ind, imedens aldt er vandfuldt i Flodtiden, er det meste tørt i Ebbetiden; naar vi roede Patrulle om Natten var vi stundom helt vildfarende med, hvilken Side vi vare paa – vi var jo unge Folk – siden har jeg undret mig paa, at jeg kunde være saa dum med Hensyn til det, jeg vil fortælle.

9. Den svært indtagelige fæstning Constantine blev erobret i 1837 på et tidspunkt, da resten af Algeriet i nogen tid havde været på franske hænder.
10. Egl. står der „Buxxer".
11. Efterfulgt af et overflødiget „var" – umiddelbart efter sideskift.
12. Udtrykket stammer fra et digt af Matthias Claudius (1740-1815), det blev i 1855 af Erik Bogh anvendt – stadig på tysk – som omkvæd i en vise og blev dermed kendt i Danmark.

En Nat førte jeg som sædvanlig en Patroullebaad, vi vare 5 Mand i den, det var stærk faldende Vande og alene det maatte jo sige mig, hvor Nord og Sydsiden var, efterdi Strømmen jo løb imod Vesterhavet, naa! ligemeget, vi kom til at staa fast, som vi mente, paa Nordsiden, kunde ikke faa Baaden af, og kjed af at mase med den i Klæget, lod vi den staa, til Floden kom, det skulde være Maaneskin, men det var mørkt. Da vi havde siddet nogen Tid, skimtede vi, synes mig, Diget, og jeg siger, lad os røre Benene lidt, lad os gaa ind til Diget, kommer der en Patroulle, har vi jo Feldtraabet, jo vist! Da vi kom op paa Diget, var det blevet lysere, og nedenfor laa der et lille Hus, hvor der var Lys, altsaa Folk oppe – Pasiar og maaske et eller andet oplivende, for kjedeligt var der imellemstunder og den næste Tid og Landet lokker altid en ung Sømand. Fra Diget saa jeg, at Baaden endnu laa tør, og Manden, som var blevet, var der som Vagt.

Vi gik ind i Huset, hvor der sad – 4re Solospillende tydske Soldater; almindelig Forbauselse paa begge Sider, men vi var Situationens Herrer, for vi var bevæbnede og de – ja Vaabnene havde de ikke i Hænde, men langt borte vare de ikke. Nu burde jeg jo ligesom Tordenskjolds Grib naturligvis med Pistolen havde raabt, „Vil i have Pardon ellers – Bums"; men til min Undskyldning maa tjene, at Grib var Kapt. i Flaaden og jeg ung Matros, men Roligheden bevarede jeg dog. Samtalen gik rask paa Plattydsk. Hvorfra er i, fra Kanonbaadene – „sie sind ja .....[13] nicht" sagde jeg – han mente aabenbart de tydske; endelig gik det op for ham, der talte, at det var fra de danske Kanonbaade, og han sagde, „Dodt und Dyvel." – „Nah! hvadt meent jen om Frieden – het det gives bald" sagde jeg. Sprogene var en Blanding af Frisisk, jydsk, Plattydsk og Dansk – at de længtes[14] efter Fred, lagde de ingen Skjul paa.

„Naa, lad os komme afsted", sagde jeg, „Adieu", „na bleiben sich doch, Caffe komt gelick". „Hep keen Tidt", sagde jeg og vi op paa Diget. „Vi maa se at faa Baaden ud, hvad det skal koste os, ellers bliver vi ligefrem taget til fange", og vi løb ned til Baaden, som vi mærkelig nok fik flot i en Fart, og kom ombord i Kanonbaadene. Jeg gav Melding, og Lnt. Duntzfeldt sagde, „I skulde have taget dem med eller slaaet dem ihjel;" det var nu sin Sag med begge de Dele, til at slaa de Fyre ihjel følte jeg ikke det mindste Trang, som de sad der fredelig, jeg var ikke en Gang gal i Hovedet paa dem, og jeg havde neppe faaet nogen af Folkene med; og tage dem til Fange, ja pyt. De vare store, lange Fyre, vi kunde ikke en Gang haft dem med i Baaden – det var vel eiheller Leutenant Duntzfeldts ramme Alvor.

Dagen efter paa laveste Ebbetid kommer der en Soldat løbende til os fra Tydskerne, netop den ene af de Fyre, som var i Huset, han var kjed af det Hele, sagde han, og vilde hjem til Tonning, hvor

13. Et par plattyske ord har ikke kunnet fortolkes.

14. Læn...., ordet delvist ulæseligt, enten skulle der stå „længtes" eller også er der tale om et plattysk eller frisisk ord, utvivlsomt med samme betydning.

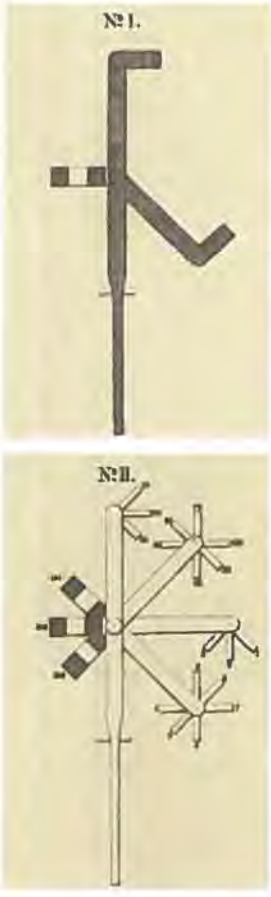

Telegraf for Roflotillen 1849. For oven ses den i „hvilestilling", for neden angives alle de mulige stillinger, man give armene. De tilføjede tal viser, hvilken værdi, pågældende position havde. Man arbejdede altså med talkoder.

han var Blikkenslager; vel, han kom til Tønning, men ikke hjem, han blev afleveret til den komanderende Officier. De Folk, som eskorterede ham, fortalte, at de Tønninger Folk, især Kvinderne kom løbende ud af Husene og skjældte og slog ham, saa at Eskorten havde ondt ved at beskytte ham imod hans Landsmænd. Om Natteaffairen sagde han, at hans Kammerater vilde skudt paa os, da vi stode og arbeidede med at faa Baaden flot; men han havde forestillet dem, at det næsten var at myrde os, og at vi jo kunde have dræbt dem, da de sade ubevæbnede i Stuen – om det nu var Sandhed eller Løgn véd jeg ikke, men at vi i det klare Maaneskin var en god Skydeskive, er vist nok.

Der var flere løjerlige Hændelser fra de Dage, som endnu jeg skriver dette, staar klart for mig, og som jeg mindes bedre end hvad der skete ifjor; blandt andet havde vi en Vagt sammen med Soldaterne paa Ejderdiget ved et Færgested. Vor Opgave var med en Kanonbaadstelegra[f] at signalisere til en Post nærmere Tønning, hvorfra der igjen blev signaliseret til Byen. Vi saa tidt det holstenske Ejderdige fuldt af Folk. Ja, de rørte stundom Dragonhestene ude paa Lavvandet. Ved heel Ebbe var Floden kun en smal Rende – saa! en Dag ved laveste Ebbe kom der en Soldat ridende i Skridt paa et Dækken og i Stalddragt, altsaa ubevæbnet.

Han red til Vandet og vinkede nok saa venlig, vi vinkede igjen, og i Kaadhed formodentlig sætter han ud i Ejderen, med et par Svømmetag var Hest og Rytter ovre – „Gutten Tag" o.s.v. Den egentlige Indehaver af vores Post var et Par gamle Jyder, hvoraf den ene var gaaet hen i en Bondegaard, hvad de gjorde tidt ved Dagen, naar vi var der med Signalapparatet. Tyskeren parlerede og jeg svarede; „hvæ sejer han", sagde Jyden, jeg oversatte. „Næh! adiø", sagde Tydskeren, „nej holdt", sagde Jyden, „æ du kommen, ska du d.g.m. blive". Hel betuttet svarede jeg, „hvad vil du gjøre ham". „A vil Dævlen slaa mig tae ham til Fang ejer skyd ham, hvis han Roer" – Den sølle Djæul maatte ned af Hesten, hvormeget han klynkede, det var hans Faders bedste Hest, han var frivillig og holdt sig selv; „saa ku du ha bløven hjem", sae Jyden meget rigtig. En Times Tid efter kom Afløsningen og de gamle Jyder trak af med Hest og Rytter, Gud ved hvorhen. Jeg saa ingen af dem tiere.

Kanonbaadene laa slæt i Ejdermunding[en] nu, da Efteraaret med sine Storme var inde; gaa ind i Tønning Havn med dem gik ikke an, gik Fjenden over med Overmagt, vare de jo fortabte i Havnen, og det blev besluttet at vi skulde tilbage til Føhr og oplægge Baadene. Det tog endda temmelig Tid, inden Vejret blev saaledes inden man med de aabne Baade turde gaa uden om Øerne; men sidst i October, da ingen videre Sandsynlighed for, at Fjendtlighederne skulde fornyes, sejlede vi bort og heldig til Føhr og gik i Havnen der til Oplægning.

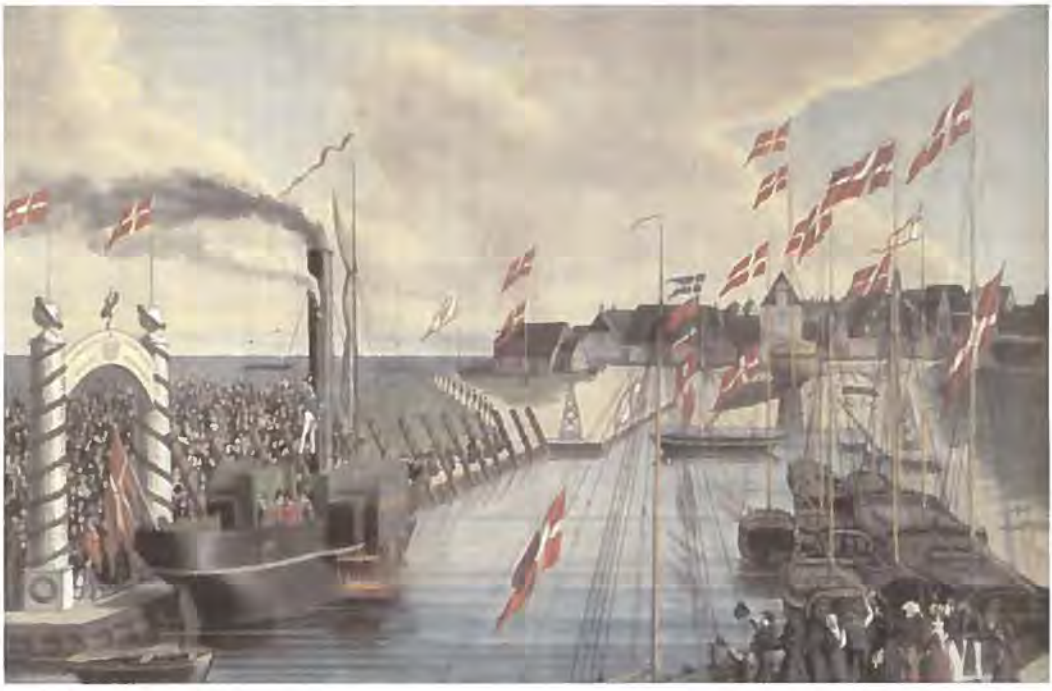

Fra den glade tid, da Christian VIII her feriered hvert år og blev festligt modtaget.

Paa Føhr var der opkastet en Skandse til Beskyttelse af Kanonbaadene, sagdes der, skjøndt jeg ikke kan begribe, hvem der skulde angribe os, da Holstenerne vare complet slaaede og forjaget, men det er jo godt at være forsigtige, men just det havde man ikke været ved Anlæget af Skandsen. Thi bedst som Dhr. Officiere og Ingenieurne sade og pokulerede og holdt Reisegilde, skete den Hændelse, at Havet gik op og næsten totaliter sløifede Fæstningen – Naa! vi gik paa en igjen, man afstak en anden Skand[s]e helt udenfor Wyck ved Landsbyen Boldiksum paa en gammel Retterstedsplads og her byggedes Skandsen igjen. Vi Matroser stillede Kl. 6 Fm. og marcherede ud med Sang og Hurrah! I den gamle Galgebakke fandtes et Kadaver, som nu fik en hæderligere Plads paa Kirkegaarden.

For Mandskabet indrettedes Sovepladser i et Pakhus og her spiste vi, men det var meget uhyggelig. Disciplinen var ikke stræng, en smule Exercits og siden Eftersyn af Vaaben. Kanonbaadene blev alle sadte paa Land og Kalfatrede. Der blev i to Danseboder indrettet Brandstuer[15] for Mandskabet, og dette var en god Indretning, ellers var der kun daarlig sørget for os. Naa! Ungdommen bryder sig ikke om store Beqvemmeligheder, vi klarede os uden, og den store Frihed vi nød, gav os Leilihed til at stifte adskillige Bekjendtskaber. Der var indrettet et Vagtlokale i Kongens Kjøkken. Kongens Bolig med Meubler var endnu monteret som da Chr.d.8 kom der om Sommeren.

Da der imellem den store Flok vare en hel Del dannede, kom det op imellem os, at vi skulde spille Komedie og den Tanke slog

15. Varmestuer.

an, vi havde jo Block, den gamle Theatermand til Instructeur, det var jo en Kraft. D[er] blev altsaa imellem os indbyrdes stiftet et Dramatisk Selskab, den store Sal i Kurhuset, die Erholung blev lejet og et Theater blev bygget, der var baade Stuedecoration og Skovdecoration og et efter Forholdene meget stort Garderobe – Gud véd egentlig hvor Midlerne kom fra, det hele var paa Kredit, men det kan forklares ved det, at Maanedsleutenant Stage (som var en rig Mand) var et Slags Protector. Haandværkere, ogsaa af saadanne, der forstod sig paa Tingen, havde vi nok af, baade Malere og Snedkere.

Vi startede med Jeppe paa Bjerget. Den tidligere Kammerat af mig fra „Gefion", Cornelius Lind var et decideret Talent i det komiske og han spillede Jeppe som en gammel fuldendt Skuespiller. Block sagde, at han aldrig havde seet nogen lignende. Jeg havde hele to Roller i Stykket. Ridefogeden og den ene Advokat. Jakob Skomager spilledes af en Tømmersvend Wedeke, søn af Birkedommeren paa Frederiksberg. En meget smuk Matros Drevsen, søn af Gjørtler D. Adelgade var Baron Nilaus, og han var hel bedaarende for de unge Føhringe Donnaer, man maa ikke tro, at de surmulede og holdt sig tilbage. Nej, Befolkningen saavel Mænd som Qvinder fyldte Huset hver Gang der blev spillet. Jeg hørte en Gang der blev sagt, „Det møt man segen, de Dænen kan Komedi machen, sie sint gebildet und de meste sint fine Leute".

Naa! saaledes gik Tiden og den Vinter, jeg laa paa Føhr, har ubetinget været den muntreste i min Ungdomstid. Det qvindelige Skuespillerpersonale var jo lidt defect, men jeg har seet rigtige Skuespillerinder skille sig daarligere fra deres Sager end som vore maskuline Damer gjorde, vore vare i det minste mere grinagtige. Elskerinden var en vis Viggo Grupp (Søn af en Læge), han havde lange sorte Lokker, men han havde ogsaa sort Skjæg, der skjønt velbarberet gav hans Ansigt et lidet qvindeligt Udtryk; vores Magdelone og Nille vare upaaklagelige, sjællanske Bondekoner gik helt glimrende i Skovshovedmaal.

Vi havde ogsaa adskillige Baller – startede paa pænt Kjøbenhavnsk med Balinspecteur o.l. Musikken var fra Føhr og meget ordentlig. Saa pæne Baller, mente Føhringerne aldrig at have været med til. Vesterlandføhr var, som aldt er nævnet, dansksindede skjøndt tydsk og frisisk talende. De havde altid saavel som Øen Amrum hørt under Ribestift ligesom ogsaa Rømø, der er dansktalende og Nordenden af Øen Sylt (Sild), der kaldes List, havde beholdt det danske Sprog, skjøndt der kun boede nogle faa Familier.

Da Freden var sluttet, blev over Halvdelen af Kanonbaadenes Besætning hjemsendte; kun frivillige og det faste Mandskab blev tilbage. Vi bleve derved skildte ved en Del løse Elementer og nu

men da deres Ovne vare indrette[de] paa at brænde Sandtørv og Komøg, gjorde de næppe Kulbunken videre Skade.

Saa kom da endelig Tiden til Afskeden med det kjære Føhr. „Geiser" kom med noget mere Mandskab og to Leutenanter og vi beredte os paa Rejsen. Forinden var aldt Meublementet fra den Kongelige Villa blevet sendt afsted med en galease.[19] Krydstoldvæsenet paa Vestkysten var blevet gjenoprettet og Ltn. Hammer var blevet Krydstoldinspecteur, flere af Deltagerne i Frederikstadtouren vare tagne i Tjeneste hos ham. Hammers unge Hustru, en Frøken Hastrup fra Langeland var kommet derover, og aldt var bragt under dansk Komando, da vi en Dag i Maj bleve slæbte ud af „Gejser" og udenom St. Peters hvide Klitter, et mærkelig Stykke Klitland udenfor Marsken, en tilbagebleven Rest af den Klitbræmme, der før den store Oversvømmelse strakte sig fra Nørrejylland udenom de nuværende Øer og Halliger. „Geiser" forlod os ved Tønningen og vi stod ind i Ejderen og videre.

Vi gjorde holdt ved Rendsborg, som nu igjen havde dansk Besætning. Den østerrigske eller rettere ungarske Besætning, den havde haft under Fredsforhandlingerne, var draget bort eller laa maaske endnu i Gammelstaden, som laa paa Holstensk Terrotorium,[20] men Kronværket, som laa paa Schlesvigsk Terrotorium var besadt af Danske. Vi kom ikke ind i Byen, men flere Bekjendte fra mit Fangenskabsperiode kom ud og saa til os. De danske Officiere havde indrettet sig en Pavillon i et Skur i en af Udenværkerne og der gjorde de Gilde for vore Officiere. Da Tappenstregen skulde gaa, gav vi Vagtskud med vor store 60^{pd} for at imponere de Indfødte, kan jeg tænke. Skjøndt Rendsborg var Hovedfæstningen, var der dog ikke blevet løsnet et Skud omkring den i Krigen, og saa vidt jeg mindes, er den aldrig blevet stormet eller belejret.

Dagen efter fortsatte vi igjennem Sluserne til Kielerfjord og videre om til Eckernførde, hvor „Geiser" skulde hente os. Da vi stod ind i Fjorden, saa jeg en Rytter ride langs Stranden, det var min Broder Carl, han var blevet Strandtoldassistent og boede paa Noer (Prindsen af Noers Gods), men jeg vidste ikke, at det var min Broder og han ikke, at jeg var med de Baade. Dagen efter kom „Gejser", men da Vinden var god, sejlede vi selv.

Henad Natten gav „Geiser" Signal til, at vi skulde slæbes, Gud véd hvorfor – men som det gik i Nordsøen paa Overreisen, gik det paa Hjemreisen. Slæberen sprængtes, og der laa vi og rodede i en Bunke i stiv Kuling og mod Nat; naa, vi kom klar af hverandre, reiste Masterne og satte Cours efter Gulstaf,[21] vi sejlede ind imellem Smaalandene og ankrede ved Øen Nyord ved Stege. Dagen efter sejlede vi til Kjobenhavn uden at bryde os om „Gejsers" tilbudte Bugsertrosse, den kjendte vi; som de Baade dog kunde sejle med nogenlunde god Vind.

19. Forfatterens note: „Jeg har hort, at Meublerne bleve sendt til Sverrig, til et Gods, Grevinde Danner ejede der."
20. Stavemåden er mærkelig, men gentages umiskendeligt i samme sætning.
21. Gulstaf, Gulstav, sydspidsen af Langeland med klinter, der er lette at få kending af.

Da jeg paa Kjøgebugten fik Kjøbenhavns Taarne i sigte, blev jeg ordentlig ilde tilmode, jeg syntes, jeg havde intet godt i Vente. Penge havde jeg ingen tilgode af. Vi havde destoværre faaet vor Gage udbetalt maanedsvis, og paa Føhr var der god Leilighed til at bruge den. Dertil kom, at jeg var hjertelig kjed af Holmens Tjeneste, havde nu tjent i Krigen og U[d]sigterne var jo kun ringe til en nogenlunde agtet Stilling; Gud bevares, Stillingen var jo i og for sig agtværdig nok, og til Tider blev der gjort nok af Holmens faste Stok og vore blaa Gutter – paa Vers og paa Theatret var vi populaire nok, men Digterens Ord, den faste men fattige Stok[22] var den brutaleste Sandhed, og nu Friheden, ja, vi svælgede i Fritid, men var dog bunden i en Slavelænke, raadede skjøndt voxne Mennesker ikke over, hvor vi ville fare og styre vor Kurs hen. Nei! det var kjedelige Udsigter.

Naa, lige i Tiden tænkte jeg ikke paa at søge Afsked, dertil var hverken Tiden eller jeg moden endnu. Naa, vi kom altsaa til Kjøbenhavn henad Eftermiddagen og laa os foreløbig ved Langelinie. Jeg fik Landlov og styrede hjemad og mødte min gamle Fader i Grønningen og saa var jeg igjen i Nyboder i Haregade N° 13 hos gamle Fader og Tante Hoffgaard.

22. Se kapitel 5, note 5.

13. I KØBENHAVN 1851–52

Mistrøstig hjemkomst og om familien – 234 · Sophus får navigationsundervisning og bliver forlovet – 236 · Svigerfamilien – 238 · Det Berlingske hus – 248 · Grevinde Danner – 249.

Krigen var som sagt forbi, vi vare de sidste, som kom hjem og Festlighederne vare forlængst ovre og aldt i sine gamle Folder, dog ikke aldeles, der var kommet mere Liv i Nationen efter den hæderlige Krigsførelse, vel havde vi haft adskilligt Uheld (som ved Eckernførde), men i det Hele taget var den forløbet heldigt, og forsaavidt et lille Folk taget i Betragtning var vi blevet det. Men Sagen var ikke udfægtet, den var kun opsat. Schlesvigholsteinismen havde en uhyre Popularitet i Tydskland, man vidste, at den gamle Kongestamme vilde uddø med Kong Frederik den 7de, og da allerhøjstsamme nu havde ægtet Jomfru Louise Rasmussen, som var blevet ophøjet til Grevinde og tillagt Navnet Danner, var Muligheden for en ligitim Arving til det samlede Monarki afskjaaret.

Til selve Kongeriget var Arveretten ogsaa omtvistet, idet den Augustenborgske Linie gjorde Pretentioner,[1] i Hertugdømmerne var Arvefølgen agnatisk, altsaa kun for mandlige Efterkommere; i Danmark cognatisk, thi der var ogsaa Qvinden arveberettiget, og Prinsesse Louise af Hessen, gift med Hertugen af Glycksborg[2] ansaaes i Almindelighed for at være den sansynlige Tronfølgerske. Kong Chr.8' Broder Arveprins Ferdinand og hans Gemalinde Prinsesse Caroline vare begge nærmere til Thronen, men de vare begge gamle Folk uden Børn. Kong Chr. d.8' Søster Louise,[3] Hertuginde af Gluksborg havde flere Børn, kraftige, stærke Børn, som gav ald Udsigt til en stærk Fyrstestamme, hvad jo ogsaa paa det glædeligste bekræftede sig.

Naa, jeg kan kun og vil kun skrive om, hvordan disse høje Ting stillede sig for Almuen, hvorunder jeg. Hvorledes det blev ordnet ved Arveafholdelser og Traktater beretter jo Historien. Men Vrovlet – Faren var som sagt kun dæmpet. Pryglen, Tydskerne fik ved Bou, Isted, Frederikstad o.l.S. sved og nu gik Skraalet syd for Elben kun om die verlassene Bruderstamm und Rache, Rache! über die Dænen.

I min Familie stod det saaledes til, at min Broder Wilhelm var død, død som Kriger for sit Fædreland. I Slaget ved Isted d. 24 var han blevet saaret, han fik et Streifskud, som borttog et stort Stykke af Pandehuden og Kjodet over Næsen. men han søgte ikke Laza-

1. Som man i Danmark ikke ville godkende, og ret beset var der ingen stormagter, der ville understotte augustenborgerne, der i omverdenens øjne stod som oprørere mod et dansk styre, hvis legimitet ikke var anfægtet af nogen betydende magt.
2. Her og i det følgende er der en markant fejlerindring. Christian af Glücksborg (Christian IX) var naturligvis ikke hertug, det var hans ældre bror Carl, men Louise var ifølge kongeloven helt centralt placeret. Ifølge kongeloven var den sidst afdøde konges nærmeste kvindelige slægtnings nærmeste mandlige efterkommer først i rækkefølgen. I dette tilfælde var det Christian den VIII.s søster Charlottes søn, Frederik af Hessen. Blot viste det sig, at han af forskellige grunde var meget lidt populær, og at han var rykket helt tæt på at skulle arve Kurhessen. Så han blev siden uden større problemer overtalt til at give afkald til fordel for søsteren Louise. Egentlig skulle hendes ældste søn – den senere Frederik VIII – da være nærmest. Men efter Tronfølgeloven af 1853, som erstattede Kongelovens bestemmelser på dette felt, overgav Louise sine rettigheder til sin mand, Christian (IX), som nok for sin egen person var arveberettiget, men placeret langt nede i rækken. Her og senere i kapitlet er der flere gentagelser omkring kongefamilien og omkring forhold vedrørende arvefølgen, som tidligere er berørt, desværre igen med ærgerlige fejltagelser som kunne være undgået.
3. Bare for en sikkerheds skyld, Louise var Chr.VIII.s højt elskede niece, mens hendes mor, Charlotte, var kongens søster; se foregående note. Man kan godt undre sig lidt over SWR.s vaklende hukommelse, når det gælder kongefamilien.

rettet, han var med i Hovedslaget d. 25 og gjorde Forposttjeneste i flere Dage, var meget dristig og vilde paa ingen Maade tilbage nogensted, førte sin Patroille (han var Underkorporal) lige indtil Fjendens Linier. En Kammerat af ham har fortalt, at han blev helt exalteret. Tilsidst blev han af Lægen beordret indlagt paa Lazarettet, hvor han nogle Dage efter døde. Jeg fik det først at vide meget længe efter.

Mine ældre Brødre Theodor og Carl vare jo nu ogsaa ledige efter Krigen, og det blev en vanskelig Tid, nu igen at faa Plads, thi der blev ligesom en Pause i aldt Forretningsliv og alle de ledige Hænder, henved 30.000 Mand af den allerbedste Arbeidskraft blev kastet i Arbeidsmarkedet.

Theodor gik paa Vandring til Tydskland og spadserede en Tid om dernede, men Mester (det var Kjælenavn for ham) syn[t]es ikke om den magre Kost i Tydskland, han søgte hjem igien. I Flensborg var han kjendt fra Krigen, her fik han Arbeid, og har været der siden. Nu er han 75 Aar og ejer Hus og Gaard dernede.

Carl var jo Handelsmand, nærmest Handelscontorist, for ham var det værre. Da nu Schlesvig og Holsten igjen skulde besættes, skulde der jo omtrent en hel ny Embedsstand. I Flensborg blev oprettet et Overtoldinspectorat og Carl gik dertil som Aspirant, (at han var i Flensborg var netop Grunden til, at Theodor paa Tilbagetouren stoppede der). Carl blev meget snardt ansadt som Toldassistent ved Slien. Han kom meget til Cappelen, hvor han blev forlovet med Grethe eller Margrethe Asmussen, Datter af en Skipper (en af de, som sejlede paa Kjøbenhavn med Fedevarer). Hun var en smuk og god Pige og blev ham en tro Hustru og Moder til 6 Sønner og 4re Døttre, hvoraf kun den 1ste, en lille Pige døde som Barn.

Min ældste Søster Rasmine, som var gift med Sadelmager Krohn gik det ikke rigtig godt. De havde i det første af deres Ægteskab slaaet for stort paa og vare i Gjeld og da nu den sløje Tid kom, kneb det haardt. Krohn var eiheller en rigtig dygtig Haandværker. De sagde, han var doven, men efter min Anskuelse er det ikke ganske rigtig. Krohn var om sig, men han vilde helst spille Mester, hvad han jo ikke var, han holdt til med Beriderne og andre Kunstnerfolk, var Billettør om Aftenen og hjalp dem med deres Arrangements; men ved slig Virksomhed kommer der meget Løshed i Hjemmet, min Søster var dygtig og eiheller doven, men var ikke dygtig til at holde sammen paa Hjemmet.

De boede nogen Tid hver for sig uden at være skildte, siden blev det til Separation og endelig Skilsmisse. Min Søster havde paataget sig deres to Børns Ernæring, hvad hun aldrig burde, og det taler ikke til Ære for Krohn, at han gik ind der paa. Krohn blev senere Frimester, boede i en lang Aarrække paa Nørrebro, giftede sig, men havde ingen Børn med sin anden Hustru. Det viste sig,

at han meget godt kunde ernære sig, naar han skulde. Min Søster havde en Datter Sigfriede, der den Gang, de skiltes var 6 Aar og en lille Dreng Peter, 4 Aar. Stakkels Børn.

Min Søster Siegfride var jo gift med Thonbo, der var Toldbetjent i Holstebro, men forlod Tjenesten ved Krigens Udbrud og gik frivilig med i Krigen. Han tjente under Major de Plat og var dennes Corpsskriver. (Major du Plat faldt som General i 1864, da Dybbølstillingen stormedes af Preusserne.)

Thonboe var igjen blevet ansat som Toldbetjent i Nysted efter 1ste Aars Felttog; men han gjorde intet for at hæve sig, skjøndt han baade var begavet og var en rask Person; min Søster manglede ogsaa energi til at holde ham fast. Embedet var jo usselt lønnet og det er saa en slem Sag at holde det Hele paa Fode. Familien var ogsaa i stærk Tiltagende, saa Tiden i Nysted var meget knap for dem.

Jeg var altsaa igjen i Nyboder og gik paa Holmen. Min Navigationslærer, Helbefaren Matros Carl Julius Petersen og min anden Medelev Cornelius Lind ogsaa Helbefaren i Matroscorpset vare nu ligeledes til Tjeneste. I Kanonchalupperne havde de været Qvartermestre, men vare nu gaaede tilbage i Matrosnummer, som Skik var i Orlogstjenesten. Petersen optog sin Navigationsskole og vi vare tilligemed et Par andre Holmens Matroser hans Elever.

I Sommerens Løb blev jeg udkomanderet paa flere Smaatogter – til Lybæk (Travemünde) med „Holger Danske", vi hentede en Del Diplomater, som skulde til Kjøbenhavn og forhandle om den endelige Stilling for Schlesvig og Holsten. Imellem disse Herrer var der en Prinds Waldemar[4] af Glychsborg, en Broder til vores nuværende Konge. Bemeldte Prinds W. var i Østerrigsk Tjeneste og havde ikke deltaget i Oprøret som Kongens andre Brødre (Hans og Julius).

Det gik ganske godt frem med mine nautiske Kundskaber, men Undervisningstiden var jo temmelig ringe fra 4-7 Eftermiddag, og det Kneb for mig at skaffe Betaling til Læreren, han havde heller intet; men man hutlede sig frem med utrolig lidt.

Sommeren 1851 bragte ellers for mig en Begivenhed, som blev af afgjørende Indflydelse paa min Fremtid – jeg blev forlovet.

Med min Forlovelse gik det saaledes til: Jeg havde en Ungdomsven (vel ofte omtalt i denne Livsskildring), han hed Christian Lund Frand[s]en, Søn af forlængst afdøde Toldbetjent Frandsen i Ringkjøbing, med hans Familie var vi[5] blevet meget lieret paa flere Maader. Christians Moder[6] blev senere gift med en Rebslagermester Jensen fra Kjøge, en driftig, men meget ubestandig og hæftig Person.

Christian toges i Rebslagerlære, var meget arbeidsdygtig, men behandledes slæt, løb bort og sogte sig et andet Værksted i Kjobenhavn (hvor han i forbigaaende bemærket blev hele sit Arbeids-

4. Navnet er forkert, der må være tale om Wilhelm, nogen Waldemar af Glücksborg var der ikke blandt kongens soskende. (Derimod havde Christian IX en søn ved navn Valdemar, heraf vel fejltagelsen.).
5. Egl. star der „vi var".
6. Ane Lund.

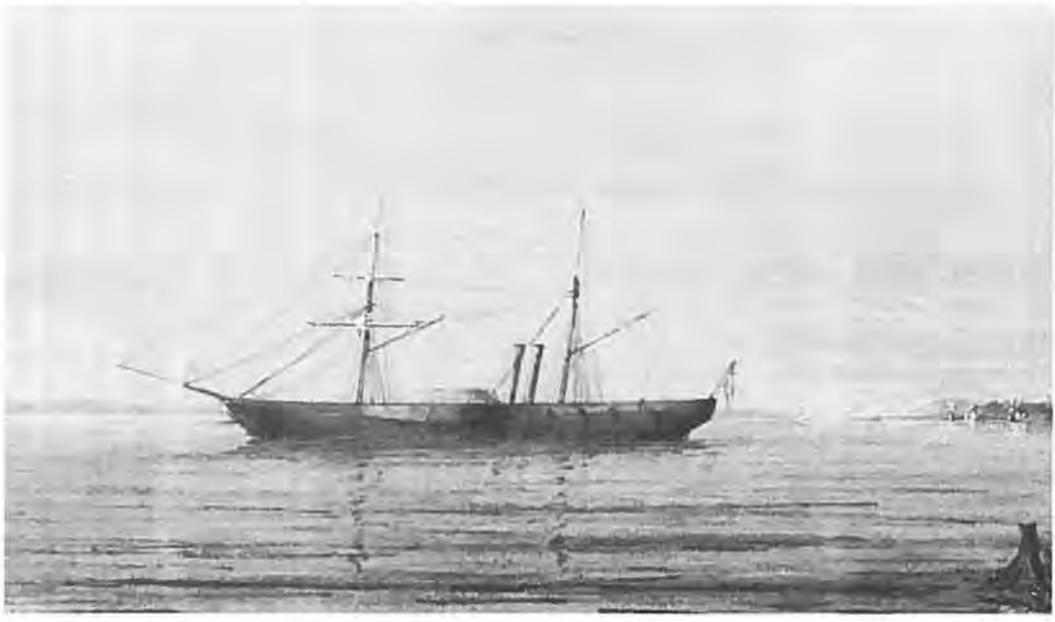

„Holger Danske" bygget på orlogsværftet i 1849 og let kendelig på de to skorstene. Den blev under bygningen ændret til krigsskib og taget i anvendelse med det samme.

liv). Forbindelse med Stiffaderen og Moderen var dog aldrig helt brudt, og derved blev han bekjendt med Stiffaderens Slægtning, Svogeren Rebslager Rasmus Thomsen i Kjøbenhavn, tidligere Mester i Næstved. Med Thomsens næstældste Datter Amalie var min Ven Christian Lund Frandsen blevet forlovet.

Saa begav det sig en Dag, at jeg kom fra Byen og ville gaa hjem i Haregade, at jeg kom igjennem Adelgade, min Gang var ellers i Borgergade – jeg standser ved et Hus, hvor Frandsens Moder boede (hun var atter Enke), og tænkte jeg, du skal dog spørge, om Christian er blevet permiteret af Tjenesten, jeg gaar op og træffer C. i bedste velgaaende som nyforlovet, og adskillige fremmede Qvinder var der ogsaa; især var Amalies Søster Caroline, Thomsens tredie Datter, Gjenstand for min særdeles Betragtning, hun var en frisk, kjøn Pige, henved de 16, altsaa noget ung; men jeg har vist seet for stærk paa hende, for hun forlod Stuen, og skjønt vi i den folgende Tid mødtes hos Frandsens, eller som hun jo hed Enkemadam Jensen, vilde hun aldrig tale med mig, men vendte stadig Nakkekrøllerne til mig, disse vare noget særligt smukt – saa jeg var jo væk!

Legen blev til Alvor. Det var mærkelig nok, at endskjøndt jeg aldrig fik Svar paa mit Vrøvl og ingen Aftale traf, mødtes vi alligevel overalt. Resultatet blev, at hun blev min lille Kjæreste og siden som denne Skildring vil vise, min kjære tro og dygtige Hustrue (Gud velsigne hende nu og altid). Jeg var dengang 22 Aar, Caroline fem Aar yngre.

Gik saa Tiden hen den Sommer med Arbeide paa Holmen, Navigationslæsning og Kjæresteri, jeg havde det meget knapt med

Mønt og jeg maatte jævnlig pumpe min stakkels gamle Fader, der havde saa lidt, men han boede jo frit hos mig tilligemed Tante Hofgaard, saa jeg var ham jo ikke til Besvær, om han bidrog lidet. I min Kjærestes Familie var jeg jo hver Aften, og det blev jo Regel, at jeg skulde drikke The der, og der blev vist mig megen Kjærlighed fra alle Medlemmer af mine Svigerforældres Børn.

Familien bestod den Gang af gamle Rasmus Thomsen (egentlig R.T. Fris, for hans Fader hed Thomsen Fris), han var født i Nakskov og hans Forældre ejede et Sted, der laa i Ravelinen (Nakskov var jo tidligere en Fæstning, endog med en berømmelig Historie),[7] det var Almuesfolk, men kom dog godt ud af det. Faderen fiskede og lavede Lersten, naar Tiden var til det. I min Svigerfaders Erindringer spillede den dansk-engelske Krig en stor Rolle. Efter Flaadens Ran rustede Danmark med (end ikke sædvanlig) Raskhed en ganske respectabel Sømagt af Kanonbaade, der byggede[s] overalt i Landet.

Kanonchalupperne, som de store kaldtes, vare bevæbnede i hver Stævn med en 36[pd] Kanon og havde Besætning af om ved 60 Mand, de mindre kaldtes Kanonjoller, havde kun Kanon i Agterstævnen og 24 Mands Besætning. Kanonjollerne (som jeg fik meget at gjøre med senere hen i Livet) vare egentlig skarp byggede agter, men den agterste Del løb ud i en Spids Ponton under Vandet, eller dog lige med Vandgangen. En deling af disse Baade laa ved Nakskov og havde netop Magazin, hvor mine Svigerforældre boede, og selvfølgelig var lille Rasmus selvskreven til at være ved Haanden, naar Forvalteren vejede Sukker og Smør ud, ja han gik ham endog til Haande, saa han viste god Besked.

Gamle Thomsens Fortællinger fra den Tid interesserede mig meget. Han blev som anført Rebslager, lærte i Nakskov, men maatte reise til Flensborg for at blive Svend i Lauget. Den Tid holdtes meget stærk over Formerne for Haandværket, den Svend, der ikke havde gjort Svendestykke i en Laugsby var ikke synftig og blev ikke regnet for ret Svend, om han end var nok saa dygtig; men var han synftig, saa var han virkelig noget, det var formelig en Rang at være Svend i Lauget, og Gud naade den Læredreng eller Arbeidsmand, der ikke viste Svenden tilbørlig Respekt.

Min Svigerfader var bekjendt som en meget dygtig og flittig Mand i sin Profession, savnede han noget, var det Energi, egentlig Initiativ til at trænge sig frem; men dette var ikke saa fremtrædende eller saa nødvendig den Gang, som det er nu til Dags. Med Undtagelse af den Søreise til Flensborg, kom Rasmus Thomsen ikke udenfor Danmarks Grændser. Som velbestalter Svend kom han tilbage til Nakskov og reiste siden i Indlandet paa sin Profession, ogsaa hans Reiseerindringer interesserede mig meget; hvorledes de (Svendene) ofte maatte fægte sig frem i de arbeidslose Tider,

7. Forfatteren tænker på begivenhederne i 1659 da byen blev belejret og bombarderet af svenskerne. Man holdt ud i 11 måneder, og ved overgivelsen afmarcherede garnisonen med klingende spil.

hvor en knugende Fattigdom rugede over Landet. En Gang var han vandret langs Jyllands Vestkyst, skjøndt Vestjyden er den mest gjæstmilde af Danmarks Beboere, blev der sjælden budt ham et Stykke Brod, men tit Fisk, især Helt, af disse fik han rigelig. (Nu er rogede eller nedlagte Helt en Exportartikel og ikke for Smaafolk, mindre gives de til reisende Svende).

Helt uden Eventyr blev Svigerfaders Vandreliv ikke. En Gang var han falden i med en Skuespillertroup, Ehlers hed Direktøren, og jeg erindrer Troupen godt fra Ringkjøbing, den hørte ikke til de berømteste. (Herregud for Vilkaarene og Berømmelse[n], reisende Skuespillere nød i de Tider; men dog var de velkomne og deres Tarvelighed i Eqvipage og Præstationer svarede godt til Tarveligheden i Byerne.) Hvorlænge Svigerfader hjalp til at trække Hr. Ehlers Thespiskærre vêd jeg ikke, men jeg morede mig tidt over hans Beretninger, han spillede bland mange andre ogsaa Gjæstgiveren i Kong Salomon og Jørgen Hattemager, der stod paa Vagt paa Korsør Skibsbro gnavende paa et Kjødben og ventede paa Postbaaden fra Nyborg. „Stik Bollerne paa Suppen, nu lægge Postbaaden til", var hans første Replik i Rollen.[8]

Paa den Tid, jeg først kom i Huset, arbeidede T. hos Rebslager Svendsen, der havde stor lukket Bane paa Nørrebro, hos ham havde han været i en Aarrække. Fortjenesten var tarvelig, som for alle, der maatte arbeide for Ugeløn, saadan omkring 5 Rigsdaler (10 Kroner) om Ugen, og kun min Svigermoders store Dygtighed og Flid holdt Husvæsenet sammen.

Min Svigermoder, Ellen Katrine Thomsen, den Gang 43 Aar, var endnu en smuk rank Qvinde, man skulde ikke tro, naar man saa hende, at hun var Moder til 9 Børn og havde haarde Arbeidsaar bag sig. Hun var fra Roskilde og hendes Fader var Uhrmager Jensen dersteds. Jensens var agtede Borgerfolk i Roskilde, men der var en stor Familie, 6 Børn at ernære, og Tiderne var, som meldt er, usle (om salig Jensen kunde se de Uhretablisementer, der findes nu til Dags endog i Provindsbyer, han vilde undre sig); min Svigermoder har fortalt mig, at han havde sit Værkstedsbord i samme Stue, hvor hele Familien færdedes daglig, Ja, det var smaat for Folket den Gang.

Gamle Uhrmager Jensen var uden Slægt (han var et Skuffebarn),[9] hans Hustru, om hvem jeg intet ved, var af sjællandsk Bondeæt. Min Svigermoder var 3de Datter og vist nok den yngste af Børnene, blev i en ung Alder gift med Thomsen, og de bleve etablerede i Næstved, efter at Thomsen havde gjort Mesterstykke.

Min Svigermoder skal ligefrem have været en Skjønhed og kunde vel faaet større Vilkaar; at hun blev bekjendt og gift med T. var vel begrundet i at to af hendes Brødre vare Rebslagermestre og vel havde raadet hende – eller hendes Forældre – Rebslageriet

8. Kong Salomon og Jørgen Hattemager, Vaudeville af Johan Ludvig Heiberg fra 1825.
9. Et skuffebarn var et hittebarn, evt. et kassebarn, et barn anbragt i den kasse eller skuffe, der fandtes uden for hittebørnshospitaler.

var den Gang et godt Erhverv og Thomsen en kjøn agtværdig Person, og de bleve gifte og tog til Næstved. Der vare de vel en 8-10 Aar og det gik kun med Slid og lidt frem Gang; min Svigerfader kunde arbeide, men Initiativet[10] var ikke stor, og han tjente mere andre end han forstod at tjene sig selv. Jeg vil blot anføre et Stykke, der charakterisere ham og hans Færd.

Rebslagerne droge med deres Arbeide til Markederne og saaledes kom Svigerfader til Præstø, hvor hans Svoger Andreas Jensen, Rebslagermester i Kjøge ogsaa kom tilstede med sine Varer. Da Markedet var begyndt kom Andreas og spillede Komedie, han var i den største Forlegenhed og maatte gjøre Penge for enhver Pris – og prakkede sin Svoger en Masse Varer paa, som han maatte staa og sælge for ham og forsømme sin egen Handel.

At Rasmus alligevel ogsaa kunde være lun, lidt rævedannet, som Sjællænderne siger, tyder følgende paa: Der skulde være Hestemarked i Næstved og i de Tider var det kun daarlig bevendt med Politimagten, hvorfor Borgerne maatte paa Opfordring af Øvrigheden staa Politiet bi, saaledes ogsaa denne Gang. Der var kommet Stafet til Byfogden, at der var stjaalet en kostbar Hest et Sted i Sjælland, og det kunde jo være muligt, at den vilde blive ført til Salg paa Næstved Marked. Adskillige af de yngre Borgere blev stillede paa Post udenfor Byen paa Adgangsvejene, saaledes ogsaa Svigerfatter. Hestens Signalement var bekjendtgjort.

Ganske rigtig, henad Formiddagen kom der en Karl ridende paa en kostbar Hest, der svarede til Beskrivelsen. „Goddag", siger Karlen, „er De fra Næstved", „ja, jeg er", sagde Thomsen. „Vil De sige, hvor jeg skal faa min Hest skoet og i Stald", „skal den til Marked", „javel!", „Ja jeg kan godt vise dig, hvad du vil vide", siger T., „og jeg skal selv til Byen", og saa viser han Fyren lige hen til Byfogden og siger, „her er vist Manden, for Hesten svarer til Beskrivelsen, og der synes mig noget fordægtig ved Karlen." Og ganske rigtig var det Tyven og [han] tilstod straks, da han blev anholdt.

Det gik ikke rigtig godt i Næstved, men min Svigermoder mente dog, at de burde blevet der i Byen, og det begyndte at gaa frem, da – til Ulykke, maaske – gav en anden Svoger Anledning til Flytning. En Komandersergent Steffensen, da ved Kongens Regiment, senere ved 5te Battallion, var gift med en Søster til Thomsen; denne Steffensen var en Modsætning til Svigerfader, for han havde Initiativ til Overflod, skjøndt i en tvungen Stilling som Militair speculerede han i løst og fast. Han var ikke uden Midler, thi Stillingen som Kommandersergent og Corpsskriver var ikke helt daarlig, og Hustruen tjente meget [ved] at forestaa Compagniets Vadsk og Reparation af Tøjet.

Samme Mand havde kjøbt en Gaard i Nærheden af Kjøbenhavn, men selv kunde han jo ikke drive den paa Grund af sin Stil-

10. Ordet stærkt forskrevet, men det kan næppe forstås anderledes.

ling og udsaa derfor sin Svoger til Bestyrer – fik ham virkelig overtalt til at flytte, idet han forestillede ham, at han der kunde drive sit Haandværk samtidig at han boede frit paa Gaarden o.s.v.

Min Svigermoder fortalte siden ofte at den Tid, Familien boede der var den grufuldeste i hendes Liv. Det viste sig, at Steffensen havde bundet sig ved Akkorder til at kjøre Træ af Skovene og min Svigerfader maatte i Stedet for at passe sit Haandværk age med nogle gamle Øg i Steffensens Arbeide. Min Svigermoder kunde intet faa til at føre Husholdningen for til Føden til Steffensens Folk. Selv kom han ud og snakkede sig fra aldt og lod de arme Mennesker ligge i Suppedasen og Resultatet blev følgelig, at de snarest mulig drog til Kjøbenhavn efter at have tilsadt næsten aldt.

I Kjøbenhavn døjede de ogsaa en Del i Førstningen, men siden gik det jo enda. Min Svigermoders store Dygtighed og Flid var i hendes kraftige Alder i Stand til at holde et vist Velvære i Familien, hvor der ialt var 9 Børn. Paa den Tid jeg kom i Huset som vordende Slægtning, boede de i Pilestræde (eller Springgaden, som den del af det nuværende Pilestræde hed i de Dage) skraaet for Trinitatis Kirkeporten. Mine tilkommende Svogre og Svigerinder vare følgende:

Thomsens ældste Datter hed Else Marie og Marie var hendes daglige Navn, hun var den Gang, jeg kom i Huset 1851, fyldt tyve Aar og var en smuk velvoxen Pige med et rask Væsen og meget dygtig saavel til Haandarbejde som til Husholdning. Hun tjente som Husjomfru (rettere Husbestyrerinde, da hele Husførelsen var hende betroet) hos en Enkefrue Berling, Ejerinde af det Berlingske Bogtrykkeri, hvorfra Landets største Dagblad, den Berlingske (almindelig kaldet gamle Berlingske) Tidende udgaves. Det var en meget rig Kone og stod som 4re højst i Kjøbenhavns Skatteligning.

Marie havde altsaa en meget god Kondition, da gamle Frue Berling var et ejegodt Menneske. Lønnen var ikke stor, for Frue Berling hørte til en gammel Tid, da Penge havde mere Værd, end de alt havde i 1851, men var Lønnen ikke stor, gaves der jevnlig Vederlag paa anden Maade og Marie var der i 10 Aar og stod sig godt derved. Som den ældste og den den Gang bedst situerede og dertil af et skrapt Væsen var det ikke fri for, at Marie dominerede sine Søskende en Del, men hun var god og kjærlig mod min lille Pige, som snardt efter blev saa godt som hendes Medtjener, eftersom hun aldt samme Efteraar kom i Tjeneste som Jomfru hos Fru Berlings Datter, der var gift med Kapitainleutenant i Flaaden Chr. Hee V. Vadum Moller[11] og som boede i Frue Berlings Ejendom Pilestrædet N° 18 i Kjøbenhavn. Dette var ikke min Kjerestes første Kondition, hun havde tjent et Aar forud, altsaa fra sin Konfirmation og til Maj 1851 hos Kapitain i Flaaden Sommer (som var med briggen „Mercurius" i Island i 1845, da jeg var med.) Sommers Frue var født Rested og bekjendt for sin Skjønhed som de fleste Medlemmer af den Slægt.

11. Topsoe og Marquard har kun navnet Christen Hee Molller, hvis anden kone ganske rigtigt var Johanne Augusta Berling. De blev gift 3. nov. 1849.

Den Gang Caroline og jeg bleve forlovede, var hun altsaa hjemme og uddannede sig i Syning, hvori hun var (og er) meget dygtig. Der var altsaa Tid til at gaa Aftentoure. Jeg blev jo tidlig fri fra Arbeidet paa Holmen og stillede følgelig om Aftenen, naar Kjæresten skulde hjem fra Syeningen, det var vores unge idylliske Tid den Sommer. Ja, jeg maa da erindre om, at den ogsaa blev anvendt til andet end til Tant, fra Kl. 4' til 7 om Eftermiddagen læste jeg Navigation hos Matros Julius Petersen, som før er bemærket, og som det blev Alvor med Forlovelsen, blev det ogsaa Alvor med Studeringen. Gik saa for mig det mærkelige Aar 1851.

Thomsens 3d Barn, Datteren Amalie var 18 Aar i 1851 og som forlovet med min Ungdomsven Rebslager Christian Lund Frandsen en kjøn og god Pige, men hun var ikke saa heldig med sine Konditioner som Marie, eiheller var hun saa energisk i Charakteren; ogsaa hun havde havde tjent Kaptain Sommers, men vilde ikke blive der, og derfor forlode begge Søstrene den Plads. Amalie fik ingen god Plads og derfor toge hende og Frandsen det fornuftige Parti at tjene hverandre som Mand og Hustru, og ingen af dem fortrød det – Amalie blev ham en god tro Hustru passende efter hans Forhold. Frandsen var en trofast dygtig Arbeider, som blev paa det samme Værksted hele sit Liv, tilsidst ernærende Enken efter Mesteren og derefter hendes voxne Døtre, hvoraf en ogsaa blev Enke, indtil Forretningen, eftersom Mesterens Familie uddøde, naturlig gled over til min Ven og Svoger Frandsen, rigtignok i meget forminsket Maalestok (min Svoger havde ingen Kapital, som absolut maa til for en Rebslagermester i Kjbh.), men han var dog i sine sidste Arbeidsaar en selvstændig Mand, der ernærede sin Famili[e] honnet og ordentlig.

Famm. Thomsens 4' Barn var Sønnen Hans, han var i 1851 i Rebslagerlære paa tredie Aar, en god Slider og godt Menneske. Hans Kundskaber vare ikke store, hans Skolegang var blevet forsømt, fordi han i nogle Aar havde været hos sin Morbroder, en Rebslager Jensen i Ringsted. Disse Slægtninge, som forøvrig vare gode Folk, havde ladet Hans arbeide, og givet Skolen en god Dag, hvad lille Hans mulig ikke havde noget imod.

Dum var H. ingenlunde – for Spøg sagde jeg en Gang til ham, „vil du lære at spille Skak Hans?", „javel!", og vi begyndte og han fattede Spillet mærkelig hurtig og kunne snardt holde mig Stangen der. Forstaar sig, jeg er heller ingen Kapacitet paa Skakbrædtet. Da Hans paa en Maade gik saasnardt ud af Familiekredsen og vi vel aldrig sér ham mere, vil jeg give hans Historie, det lidet, jeg kjender deraf.

Hans stod sine Læreaar ud paa Grosserer Holms store Bane paa Amager og blev Svend i 1855.[12] I 1857 gik han paa Vandring, som Skik er i den Profession, til Flensborg, Lybæk og til Søstæderne

12. Jacob Holm, der havde landets største reberbane

i Meklenborg og Preussen indtil Riga, saa gik Touren samme Vej tilbage, hans eneste Ophold var i Stralsund. Han skrev aldrig selv (kunde det vel knap, hvad der ikke var usædvanlig den Gang) og derfor var Efterretningerne om ham meget sparsomme.

Da hans Soldatertjeneste stod for, kom han hjem til Kjøbenhavn til Sessjon, men trak sig fri, hvorefter han strax reiste til Stralsund. Jeg var tilsøes det meste af de Aar og véd følgelig ikke nøje Besked, sikkert er det, at der kom Efterretning om, at Hans var taget tilsøes, hvad der ogsaa var almindelig for Rebslagere; han gik saa til Amerika, idet han tog Hyre med et Bremerdamspskib som Fyrbøder for fri Reise til Amerika, hvor han tog Arbeide i sit Haandværk. Da Svoger Hans jo var daarlig til Pennen, kom Efterretningerne jo paa anden Haand og var kun lidet oplysende – en Gang kom der et Brev, hvori var skrevet, at nu vilde han ikke skrive mere, da han aldrig fik Svar, det blev naturligvis besvaret, men har vel aldrig naaet ham.

Vi har aldrig hørt fra ham siden, han er sikkert død, det er over 40 Aar siden, at vi hørte om ham. Jeg holdt meget af ham og hans Liv har vist været ærligt Arbeide, hvordan det nu blev – i Rigdom eller Armod, det sidste er rimeligst; men vi [ved] intet om ham!

Det 5te Barn af Thomsens var Sønnen Carl Thorvald, kaldet Carl; om ham er der meget mere at fortælle, han var den Gang (i 1851) 13 Aar og en kjøn opvakt Dreng, let og smidig. Skolevæsenet var den Tid saare ringe i Landet og for Almuesfolk daarligere i Kjøbenhavn end i Kjøbstæderne. Carl havde kun gaaet i Aftenskole, om Dagen maatte han hjælpe sin Fader eller med andet Arbeide paa Banen, men han var Læselysten og Lærenem, følgelig var han langt videre end stakkels Hans. Efter sin Konfirmation kom Carl i Sætterlære i det Berlingske Trykkeri og blev saa paa en Maade Husfælle med sine to Søstre Marie og min Caroline, og vi bleve som naturlig mere i Forbindelse med hverandre end med flere af de andre Søskende, hvis Livsbane førte dem videre ud i Verden. Om Carl vil jeg tidt komme tilbage i denne Livsskildring og gaar saa videre til de andre Medlemmer af Slægten Thomsen.

Den 6te af Børnene var Larssine Wilhelmine, kaldet Sine, dengang 10 Aar, en kjøn lille Tyksak, som gik [i] Skole; da hun ligeledes blev os en stadig kjendt Slægtning, hvis Livsbane i meget faldt sammen med vor egen, lader jeg[13] foreløbig Omtalen om hende bero, maa dog oplyse om, at Broderen Carl, Sine og en yngre Søn Julius ligesom stod deres Søster Caroline (min kjere Hustru) nærmere end de andre Søskende, fordi at i deres Barndom blev Caroline dem oftere som en Moder. Naar deres Moder under haarde Sygdomme var paa Hospitalet, maatte Caroline passe dem og var aldt for dem, hun fik derved en Kjærlighed til dem, som aldrig har svigtet.

13. Herefter et overflødigt „hende".

N° 7 af Slægten hed Emilie og var 9 Aar, da jeg kom i Huset. Hun var lang og opløben af sin Alder, rap i Munden og en stor Spillopmager, saa slæt ikke godt ud, men blev som ung Pige den kjønneste af hele Flokken og dertil en rigtig rar Pige. Da hun nu er død, kan jeg med det samme afslutte hendes Saga. Hun maatte jo ligeledes ud at tjene for Brødet, først i smaa, senere i større og gode Tjenester. Hun tjente i flere Godsejerfamilier og sidst hos en fornem Familie i Kjøbenhavn, en Major v. Hacke (Fruen født van Osten). Hun blev forlovet med en ung Sergent, Fritz, der gjennemgik et Gymnastik Kursus i Kjøbenhavn, hans Garnisonsby var Odense. Da Frue Hackes Fader, Dommer i østre Birk van Osten var død, flyttede Emilie fra Hacke og giftede sig med Fritz, der nu var udlært Gymnastiklærer. De boede i en Aarrække i Odense og havde to Børn. En Søn Julius Fritz og en Datter Edith, begge smukke og raske Børn.

Kaarene var ikke glimrende for Fritzes, saalidet som for andre af Militairklasserne, men i deres Stilling vare de agtede og afholdte Folk, og om virkelig Nød var der jo ikke Tale. Fritz tjente privat ret godt ved Undervisning i det gamle fra Middelalderen stammende Institut i Odense, der kaldes Muhlernes Skole[14] og Emilie var ogsaa i Virksomhed med Arbeide for Militairet[s] Klædedepot. Sønnen Julius gik sin Faders Vej, Soldatens, han blev Elev paa Underofficers Skolen, der er installeret paa Frederiksbergs Slot, hvor Undervisningen er ganske fortrinlig, han blev Sergent i Artilleriet i[15] 19 Alder og kom under Fæstningafdelingen med Garnison i Kjøbenhavn. Datteren Edith blev uddanet i Syning og blev flink og dygtig og en kjøn Pige.

Fritz (den ældre) var ikke af særdeles Helbred, han avancerede til Oversergeant; men aldt i Alder af 48 Aar maatte han forlade Tjenesten og fik 40 Kr. maanedlig i Pensjon. Familien flyttede til Kjøbenhavn, hvor Fritz var saa heldig at faa Timer i flere Skoler i Gymnastikundervisning. Destoværre blev Emilie snardt syg, hæftige Brystlidelser voldte hendes tidlige Død til stor Skade for Mand og Børn.

Nu i Aar 1900 er Julius Fritz gift og har faaet en særskildt Plads under Kjøbenhavns Befæstning, han har – siges mig – faaet Bolig i eller ved Gladsakse og den ældre Fritz boer hos ham – han blev for gammel til Gymnastikundervisningen.

Den Gren af Familien har vi ikke haft særdeles Leilighed til at omgaaes, og nu da Emilie er død og vi ere gamle ser vi dem vel neppe mere. Min Svigerinde Emilie var en hjertensgod Qvinde. Den unge Fritzes Hustru kjender vi slæt ikke, hun skal være fra Nykjobing F. og hed som Pige Astrid Hansen. Hermed gaar denne Slægtegren ud af Sagaen – i det mindste forelobig.

Den 8' af T[h]omsens Børn var, da jeg blev kjendt med Familien hele 4 Aar og hedder (om han lever endnu) Julius, en meget

14. Skolens ælde var ikke så stor, Mulernes Legatskoler blev stiftet ved testamentarisk bestemmelse af Rasmus Mule (1649–1720).
15. Sætningens lidt kluntede fortsættelse skyldes utvivlsomt, at der herefter er skiftet side.

smuk Dreng, han var min Hustrue særdeles kjær. Hun havde ligefrem opklækket ham og han gjengjældte hendes Godhed. Min Hustru var baade for og efter vores Giftermaal ligesom en anden Moder for sine yngre Søskende, hun var jo ogsaa den af de ældre Børn, der var kommet mest i Berørelse med de yngre Børn. Eftersom Julius nu har været borte fra Danmark i henved 26 Aar og vi i mange Aar ikke har hørt fra ham, kan jeg ligesaa godt give hans Historie – hvad der er os bekjendt af den, og det er ikke ret meget.

Julius voxede op som et ægte Kjøbenhavnerbarn og blev som saadan hurtig udviklet, en rask, kjøn Dreng, og da det viste sig, at han havde en god Sangstemme, blev han antaget i Garnisons Kirkes Chorskole, som var en Del bedre end de andre Comuneskoler. Eleverne fik Overklæder og andre smaa Fordele, sang ved Begravelser o.d.l., bleve ogsaa brugte ved Secondtheatrene i Chorerne og som Statister[16]. Svoger Julius har været paa Brædderne i Casino – som Abekat, sligt var jo rigtig sjov for en rask Dreng.

Da han var 14 Aar blev han confirmeret og vilde tilsøes, jeg var den Gang i Kjøbenhavn og fik ham foreløbig ombord hos en Ven, Kaptain Van Deurs, der havde en Bugserdamper fra Kjøbenhavn; saa fik han Hyre med en Tjalk fra Hamborg, gjorde nogle Reiser paa Danmark og Østersøbyerne og kom blandt andet til Stralsund, hvor han fandt sin Broder Hans, Rebslagersvenden, der blev højst forundret ved at se sin lille Broder som Kokkedreng paa et tydsk Skib. I alle de tydske Havne, hvor han kom (Julius nemlig), var han gaaet rundt og spurgt om sin Broder Hans og traf ham mærkelig nok.

Han foer da det Aar med flere tyske Kystfarere, kom siden i Englandsfarten med danske Skonnerter, en lille Stund var han Matros med Krydstoldskonnerten „Argus" o.fl., blev en rask Matros. Gik saa i Storfarten og kom til Sierre Leona i Afrika med en Engelskmand. Sierre Leona er en yderst usund Plads og de fleste af Besætningen døde. Julius var meget syg og laa i Land, men Behandlingen var saa ussel, at han foretrak at dø ombord. Kosten i Land var raa Risgryn hvorpaa blev skjænket kogende Vand. Julius og et Par Andre [be]holdt dog Livet og da Kaptainen og Styrmanden intet feilede, naaede de virkelig England. Skibet blev lagt i Qvarantaine og Mandskabets Tøj brændt.

Som Pasager kom han til Kjøbenhavn, men var saa ussel, at ingen kunde kjende ham. Paa Frederiks Hospital blev han optaget som Reconvalecent og blev saavidt rask, at han kunde reise til Stubbekjøbing, hvor jeg og hans Søster boede, og der kom han til Kræfter. En Tid var han hos mig paa det Krydsfartøj, jeg den Gang førte – der skaffede jeg ham Hyre i Englandsfarten og saa bar det atter ud i Verden for ham. Senere fik han Hyre med et Barkskib „Atlas" fra Aalborg og var Bedstemand ombord. Skibet blev en

16. Egl. står der „Statisterne".

Vinter oplagt i Aalborg, og der blev lovet ham Styrmandshyre fra Contoiret[17] (Agent Simonis), hvis han kunne faa Examen.

Julius tog altsaa paa Navigationsskolen i Aalborg og sled sig igjennem; men Midlerne vare smaa, saa at han ikke kunde afvente Examenstiden i Aalborg, hvorfor han drog til Kjøbenhavn, hvor Examen den Gang kunde tages til hver Tid; om han nu ikke turde driste sig til at indstille sig til Examen, (Lærerne dér raadede altid til et Repetitionskursus for de, som kom fra Provindsskolerne) eller ikke havde Midler, nok er det, han fik ingen Examen, og da der netop laa en tysk Baad, som søgte en 2' Styrmand, gik han der ombord, og vi saa ham aldrig mere.

Ikke saa, at han druknede. Nei! han holdt sig i Fart med store Skibe som Officer (han havde megen Esprit og var beleven og polert, dertil en smuk Mand) fra England og senere Amerika, hvor han og havde gode Hyrer, skrev ogsaa hjem i nogle Aar, men sejle hjemme fra kunde han jo ikke, da han manglede Styrmandscerti[fi]katet. Saa kom der Brev, at han skulde gaa med et Skib fra Boston, det hed „Warren Hollet" til de Cap Verdiske Øer og bad os skrive til ham der; det gjorde vi, men fik Brevet tilbage ½ Aars Tid efter – hørte aldrig fra ham selv mere.

Nogle Aar efter søgte jeg Oplysning fra Boston i Nordamerika, fik ogsaa at vide at Skibet „Warren Hollet" var gaaet fra de Cap Verdiske Øer til St. Thomas, hvor det var blevet condemneret. Styrmand Thomsen var gaaet som Pasager til Nework og videre véd vi ikke. Maaske han lever i Amerika og tror os døde alle her i Danmark, er han i live, er han kun 53 Aar, men han er vist død, for ellers vilde han havde ladet høre fra sig, han holdt overordentlig af sin Søster, min Hustru.

Den niende og sidste af Slægten Thomsen var en Gut, Ludvig, født 1849, en lille løjerlig Person med en god Forstand. Sammen med sin sidst nævnte Broder Julius, voxede han op under lignende Vilkaar; men han blev ikke sendt til søes, han fik en roligere Lod som Lærling i en Barberstue – underlig nok fik han netop Eventyr, Krig og Orlog i fuldt Maal, og er han i Live nu, jeg skriver dette 9 Januar 1900, er han midt paa Verdens interesandteste Skueplads, Cap Staten i Sydafrika, hvorledes han kom dér gik saaledes til.

Han blev i Danmark og stod sin Lære, flittig og dygtig, arbeidede som Svend til Soldatertjenesten gik ham paa, drog saa til Tydskland efter endt Soldatertid og arbeidede i Hamborg, Wien og Berlin, da saa Tiden kom, han skulde ind igjen til Vaabenøvelse udeblev han – det gik ham godt i Storstæderne, men deraf fulgte, at han ikke turde komme hjem, hvor han først kunne ventet Straf og dernæst i Soldatertrøjen, han drog til England og arbeidede i London.

Saa begav det sig, at Englænderne sogte dygtige intilligente Folk til et militairt Politikorps i Sydafrika og [da][18] der gaves hel god[19]

17. Egl. star der „Contojret".
18. Ordet mangler antagelig, fordi der er sideskift midt i sætningen.
19. Den mærkelige sætningsbygning skyldes utvivsomt, at sideskiftet er her.

Løn med Hestehold og fin Eqvipering var disse Poster meget eftertragtede af Udlændinge – det var dem, man søgte, fornemmelig Skandinaver. Ludvig søgte og fik Plads i Corpset og afgik med det til Capstaden og tjente i tre Aar sin akkorderede Tid. Han har beskrevet os Tjenesten der saaledes, at to Europæere tilhest patroullerede i et stort Distrikt, tilsammen havde de en Tjener, en Kaffer. De vare bevæbnede til Tænderne og godt beredne, meget frygtede af Kafferne og forhadte, og det gjaldt om at passe paa, thi bag hver Busk kunde der lure en Buskmand med en forgiftet Pil; kom de derimod til europæiske Kolonister blev de modtagne som Hædersgjæster og trakterede som Fyrster.

Foruden Patroulletjeneste deltog de ogsaa i Feldttog, formodentlig som Gens d'Armer, og Ludvig var med i Krigen mod den sorte Kong Cetavajo,[20] der blev fangen og ført til London, men senere frigiven og tildels gjenindsadt i sit Rige. (I denne Krig blev den franske Keiserpre[ten]dent Prins Louis Napoleon dræbt.)[21] Efter endt Tjenestetid nedsatte Ludvig sig i en By, der hedder Grahamstavn som Galanterihandler – Udsalg af Parfumer o.d.l. formodentlig i Forbindelse med Barbér og Friseurforretning.

Svoger Ludvig var i Compagni med en Aalborggenser, Søn af Barbér i Aalborg, altsaa vel en Collega og det gik dem godt – Ludvig skrev os flere Gange til i de første Aar, han sendte ogsaa Penge hjem til sin Søster Signe, der var blevet Enke efter Gartner Ringe (hvorom senere). Men i de senere Aar har vi intet hørt om ham. Han var blevet gift med en Læges Datter, men hun døde i første Barselseng. Nu i 1900 raser der en haard Krig imellem Englænderne, der ejer Capstaten og Naborepublikkerne og vi ere meget længselsfuld efter at høre om Ludvigs senere Skjæbne, men vi vide Intet, hvad der er hændet ham i de sidste fem Aar og slutter derfor foreløbig hans Saga.

Altsaa har jeg nu beskrevet samtlige Medlemmer af min tilkommende Familie, om de videre ude Beslægtede kan jeg kun udtale mig, saavidt som de komme i directe Beroring med min Hustru og jeg – og jeg optager igjen Traaden fra Anno 1851.

Gik saa den Sommer sammen med min gamle Fader og Tante Hofgaard i Nyboder Haregade N° 13 med Arbejde paa Holmen, Navigationslæsning og Besøg hos Kjæresten. Her maa jeg indskyde, at min Cousine Hansine Emilie Hoffgaard i Løbet af Sommeren var blevet gift med[22] Portraitmaler Johannes Jensen og de boede den Gang paa Frederiksberg og jeg besøgte dem ofte sammen med min Forlovede. Min Søster Rasmine, hvis Ægteskab var opløst, stred sig igjennem som hun kunde og havde en lille Bolig i Wodrofgaards Huse paa gamle Kongevej.

Ved Sommerens Slutning kom min Kjæreste i Huset hos Kapitain Møller, som fra November s.A. blev hendes faste Kondition.

20. Cetewayo havde sejret over englænderne i 1879, men blev slået af disse senere samme år. Kort efter blev han taget til fange.
21. Den franske kejserprætendent blev ganske rigtigt dræbt i krigen mod zuluerne i 1879.
22. Egl. står der „men".

Hun var Jomfru til Fruens personlige Opvartning med Syning o.d.l., men da hun som bemærket var dygtig blev hun benyttet til ald pænere Tjeneste i Huset; der var Kokkepige, Tjener og ald andet Medhjælp, naar det behøvedes. Min Kjæreste havde det meget godt og var sit Herskab meget hengiven, det var mig tilladt at besøge hende, hvad jeg meget ofte gjorde.

Capt. Møller (Søn af Apotheker Møller paa Frederikshospitals apothek) havde været gift tidligere med en Frøken Mac Dougal, dansk født, men af skotsk Slægt; hun døde meget ung og efterlod ham to Døttre, Jolly og Ann (Julie og Anna). Jolly var en lille Pige, qvik og opvakt, Ann to Aar yngre, men født vanvittig; begge vare de hjemme, men til den syge lille Pige holdtes en særlig Pleirske. Senere fik Fruen selv en lille Datter, Carla, og saa blev Ann anbragt ude af Huset. Carla blev min Kjærestes Klenodie og Kjæledæge – da hun kom fra Ammen og fik Barnepige, kom hun under min Kjærestes specielle Tilsyn, og da hun holdt mest af hende i Huset, steg min Kjærestes Actier meget, hun havde en god Stilling, men skønnede ogsaa paa den og var sit Herskab en ærlig, tro og dygtig Tjenerinde.

Jeg havde Tilladelse til at besøge min Kjæreste, hvad der jo skedte jevnlig, naar jeg kom fra Navigationsundervisningen. Jeg drak ofte min The der om Aftenen, stundom hos hendes Søster Marie, der jo boede i samme Gaard som Husbestyrerinde for gamle Frue Berling, der var Frue Møllers Moder. Jeg blev pænt behandlet af alle af Herskaberne jeg traf paa, selv af Kapitain Møller, der dog var Officier i Flaaden. Dhr. vare just ikke bekjendte for stor Høflighed ligeoverfor Matroser af Holmens faste Stok, thi det var jeg jo endnu – den Gang!

Det var ikke hélt almindelige Folk, jeg var kommet i Berørelse med den Tid, jeg begyndte at komme i den Berlingske Gaard Pilestræde N° 18 (nu har den et andet N°). Den tilhørte Enkefrue Hedevig Berling, der i mange Aar havde været Enke efter Bogtrykker Berling, hun ejede Trykkeriet og flere andre Ejendomme i Byen og paa Landet. Ja, endogsaa i Sverrig og paa Als havde hun store Ejendomme. Desuagtet levede hun meget tarvelig og var jevn og Ligefrem. Trykkeriet blev bestyret af en Factor og Avisen, den Berlingske Tidende ha[v]de sin Redacteur, men som Udgiver nævnede[s] endnu Brødrene Berling, som en Gang havde existeret i.f. Aarhundrede, tror jeg nok.[23]

Der var endnu en Berling tilbage, nemlig Sønnen af den gamle Frue, og det var Hr. Kammerherre Carl Berling, Kong Frederik den 7 gode Ven og meget navnkundig i den Tid. B. var en høj smuk Mand, han havde kjendt Kongen fra sin tidlige Ungdom og var meget afholdt af Kongen, hvem han skyldte sin Ophojelse – han var ogsaa Kongen tro og i sin Stilling som Bestyrer af Kongens

23. Brødrene var Georg Christopher og Johan Christopher. Sophie Hedevig Berling var enke efter en søn af forstnævnte, Carl Christian, således at den nedenfor nævnte kammerherre Carl Christian Berling faktisk var fjerde generation.

Civilliste gjorde han sig fortjent og bekjendt som en dygtig og redelig Mand.

Berling var selv meget rig, og da Kong Frederik var ung Prinds og levede lystig var han, sagdes der, støttet af B., der dog var ikke saa lidet yngre en[d] Prinsen.

Berling var selvfølgelig en dannet, vel endog en lærd Mand, jeg véd ikke, om han havde nogen akademisk Grad, men da han var eneste Arving til en stor og indbringende Bedrift, var han tidlig sadt ind i den og havde arbeidet som Trykker i sin Moders Trykkeri og senere ledet Contoirarbeidet.[24] Han havde gjordt store Reiser i Udlandet. Ved Kong FVII Tronbestigelse var han blevet kaldet til Hoffet og bleven gjort til Kammerherre til megen Forundring for mange, til Forargelse for andre. Der gik megen Tale iblandt Folk og med skjellig Grund – Kongerne have jo næsten alle deres Yndlinge og Kong Fr. 7 Yndest var faldet paa Berling. Som næsten [altid][25] var der en Qvinde med i Spillet.

Berling havde som de fleste rige unge[26] Mænd (destoværre) forskjellige Damebekjendtskaber, blandt disse en Jomfru Rasmussen, der en Gang havde været Figurantinde, denne Dame skulde have været meget Klog og vel ogsaa Intrigant, thi hun forstod at holde sin Kavallér fast. Berling havde været i Paris med hende, og der var hun blevet uddannet til Modehandlerinde. I 1846 blev hun etableret[27] i Kjøbenhavn i en Ejendom, som hørte Berling til (blev allenfals hans Ejendom senere) med storartet Boutik, hvoriblandt en elegant Dame (Voxfigur) i fineste Toilette dreiedes rundt som Skildt. Damen trak voldsomt, idetmindste Børn, thi der var saa stor Stimmel uden for Damen i Wimmelskaftet, at Politiet maatte anmode Publikum med det bekjendte Tilraab – „Passér Gaden!" Kjøbenhavnerne vare den Gang ikke vandt til saadant Extravaganzer og det er jo en Kjendsgerning om end en sørgelig, bliver der det mindste Smule Opløb, giver det sig strax tilkjende ved Udslag af Raahed.

Saa begav det sig en Eftermiddag, at der udbrød Ildløs i Klosterstræde, denne snævre Gades Baghuse støde sammen med Vimmelskaftets og Klædebodernes Baghuse, og der brændte et helt Complex af Baghuse. Der var stor Udrykning af Brandcorpset med gjentagen Afløsning. Jeg var Tilskuer i tre Timer, og Brandkorpsets Hovedcomando var netop i den Bygning i Wimmelskaftet, hvor Modehandelen var og i hvis Bagbygninger, der ogsaa var Ild. Kronprindsen var tilstæde,[28] og hvorledes det nu er gaaet til (han var jo aldt dengang en Ynder af Berling), Hans Kgl. Højhed værdigedes at indtage en Soupé i Jomfru Rasmussens Leilighed.

Nogen Tid efter forsvandt Modehandelen og det rygtedes, at Berlings Inclination var blevet Kronprindsens – hun var klog Frk. Louise Rasmussen. Da nu Chr. d.8' døde, blev forholdet officielt,

24. Carl Berling havde ikke nogen akademisk grad. Virksomheden var i moderens tid gået ikke så lidt tilbage, så det var sønnens fortjeneste, at den atter fik betydelig fremgang.

25. Eller et andet lignende ord – glemt ved sideskift.

26. Egl. står der „unde".

27. Det var i november 1844 at hun, støttet af Berling, oprettede sit franske modemagasin i Vimmelskaftet.

28. Desværre siger forfatteren ikke udtrykkeligt, at han med egne øjne så kronprinsen, for dennes tilstedeværelse har ikke kunnet bekræftes af andre troværdige vidner, jfr. Robert Neiiendam: Grevinde Danner, Politikens Forlag 1970, s. 77.

Kongen ophøjede Fr.R. til Lehnsgrevinde Danner, skjænkede hende Jægerspris Slot og formælede sig med hende til venstre Haand[29] – og Berling var opvartende Kammerherre og stadig om Kongens Person, men han var ham en tro Tjener og oprigtig Ven, og af dem havde Kong Frederik d.7' ikke mange, især af landets højeste.

Kong Frederik d.7' Giftermaal med Grevinde Danner var ikke Danmark til Gavn, ejheller det danske Folk tilmaade, [men] en stor Del af Almuen saa i dette kun et Bevis paa Kongens Folkelighed. Frk. Rasmussen var jo en helt ukjendt Person af Folket og kunde jo være ligesaa god som en anden, mentes der paa Landet, for med Prinsesserne kunde Kongen jo slæt ikke, det havde man jo seet med hans to første Koner;[30] da nu Kong Frederik stadig førte sin morganatiske Hustru med paa Rejser omkring i Landet, forestillede hende for Befolkningen og roste hende og priste sin Lykke, blev Grevinde D. til en vis Grad populair – i hvert Fald iblandt Landboerne.[31]

Der fattedes naturligvis eiheller paa Smigrere af de højere Klasser, og der blev holdt de vamleste Taler til hendes Ære saavel af Amtmænd som og af Præster. I Hovedstaden vandt Grevinden aldrig Terrain. Adelen og den højere Borgerstand holdt sig fra Hoffet og viste hende Kulde. En Litterat, Schaldemose, der i sine yngre Dage havde nydt en Del Anseelse som Poet, skrev et Smædedigt imod hende, Prikkeltorne, som vandt de lavere Klassers højeste Bifald. Søfolkene sang Opsange om hende og paa Sangerindekneiper o.sl. Steder gik det lystig med kaade Viser om Grevinden. Paa Kasinos Scene opførtes Grevinden og hendes Søskendebarn af Erik Bøgh, det var en Bearbeidelse efter et fransk Stykke der hedder Comtesse du Tonneau, der handler om Louis XV og grevinde Dubarry.[32] Stykket gik meget vidt i sin Satire forøv[ri]g[33] smukt med deilige Viser og smuk Dialog. Sangene vare meget populaire.

Det vilde endda være gaaet, hvis den nobiliserte Dame havde baaret sin Ophøjelse med Beskedenhed og holdt sig noget tilbage, men hun trængte sig frem, speculerede i Politik, og det sagdes almindelig, at hun arbeidede paa at blive Danmarks Dronning; der skal jo en bred Ryg til at bære gode Dage, siger Ordsproget, men Grevinden formaaede det ikke. Da Frederiksborg Slot brændte og Hoffet en Tid flyttede til Kjøbenhavn modtoges Grevinden med stor Foragt af de højere Lag, som kulminerede i, at en Gang Grevinden var i Theatret i Hoflogen, forlode alle Damerne i Parqettet og 1st Etage Skuespilhuset. Kongen tog sig det meget nær, og da han var meget lunefuld og opfarende, gik det ud over hendes Naade.

Hvad jeg mindst kan lide af hende var, at hun aldeles ikke var god imod sit Tyende, var heftig, gjærrig og over[be]byrde[de] dem med Arbeide. Hun samlede sig stor Formue og det hed sig, at hun

29. Det er gået lidt stærkt for forfatteren, ophøjelsen til lensgrevinde fandt sted samtidig med ægteskabets indgåelse den 7. august 1850. Kongen købte i 1854 Jægerspris til privat ejendom, så ægteparret må vel siges at have ejet slottet i fællesskab, hvorefter hun i 1863 ved arv blev eneejer.
30. Nemlig prinsesserne Wilhelmine og Mariane.
31. Der bestod en slags politisk alliance mellem grevinden og partiet Bondevennerne, der gennem hende søgte at påvirke kongen, mens de til gengæld var i stand til ved parrets rejser at sikre hende en passende hyldest fra almuens side, især som det skete på rejsen til Bornholm i 1851. Se Niels Neergaard: Under Junigrundloven I, 1892, s. 686-94.
32. Stykket havde premiere på Casino i december 1859.
33. Ordet står sidst på en linie.

Jægerspris, hvortil kronprins Frederik Carl Christian i sin tid havde været forvist af Frederik VI, købte han senere for egne midler og Grevinde Danner arvede det. (Trap, 2. udg.).

speculerede heldig. Alt i Alt var hun dog den, der bedst kunde styre Kong Frederik, og den overmaade ædle Bestemmelse, hun tog, at hendes Midler (hun arvede Kongen) skulde anvendes til Opdragelse for fattige Pigebørn uden Hensyn til om de vare ægte eller uægte fødte, vil reise hende et ærefuldt Minde, naar alle de Svagheder, der klæbede ved hendes Levnet ere glemte. Og skulde vi, som vare hendes samtidige have husket paa (da hun levede), at var der noget at sige paa Forholdet, maatte Bebreidelserne rettest være rettede paa Kongen, som ægtede hende og burde vist, hvad han skyldte sin høje Stilling og Landet.

A pro pos om Landet. Jeg har en Forklaring paa Kong Frederiks Giftermaal med Grevinden – den stammer rigtig nok kun fra en som i en underordnet Stilling var om Kongen, og som ingen anden var kjendt med Forholdet imellem Berling og Louise Rasmussen, saadanne Folk er ofte meget vidende. Væg[g]e have Øren og Marken Øine. Nu vel, hans Forklaring lød saaledes. Om Arvefølgen var der jo stor Strid i Danmark, og der var to Linier, der begge mente at have Arveret, den Augustenborgske og den Glyksborgske (egentlig Holsten Becske). Efter Arvefølgeloven [i] Danmark var Prins Christians Hustru, en Søsterdatter af Chr. d.8' nærmeste berettiget, der var Børn, 3 Sønner, men i Holsten mente de Augu-

stenborgske Prinser at være de nærmeste, ogsaa deres Moder var en dansk Kongedatter, Søster til Kong Fr. 6te. Det hastede med at faa Sagen ordnet, thi Kongen, Fr.d.7 var den sidste af den lige Linie.[34]

Det var besluttet, at Prinsesse[35] Louise, som var gift med Prins Christian af Glycksborg skulde arve[36] – Augustenborgerne[37] havde forbrudt deres Ret ved at deltage i Oprøret 1848 og dertil for 3 Millioner Daler givet Afkald paa Arveretten og deres Godser i Schlesvig.[38] Prins Frederik af Hessen, Broder til Prinsesse Louise, den rette Arving, resignerede til Fordel for sin Søsters Slægt. Saalænge det var tænkelig at Kong Fr.d.7 kunde indgaa et jævnbyrdigt Ægteskab, var det jo tænkelig, at der kunde fødes en Prins, hvis ligitime Arveret til hele Monarkiet var uomtvistelig, og det vilde man forhindre, og det hastede, som for er sagt.

Nu var Kong Fr.7 tilfreds paa den Maade han levede med Grevinden, og man bearbeidede ham derfor til at gjøre Skridtet fuldt ud og ægte Grevinden, hvis Børn, om hun fik nogen, jo vilde være uden Ret til Kronen. Kongen skal have betænkt sig længe, men for at faa Ro slog han til og giftede sig med Grevinden.[39]

Sagen kan godt forholde sig saaledes, jeg tror det idetmindste. Den nulevende yngre slægt har næsten glemt Kong Fr 7' og hans Husstand. Grevinden omtales aldrig, men Jægerspris Slot med to Millioner Rigsdaler i Kapital, som Louise Rasmussen, Lensgrevinde af Danner testamenterede til Danmarks og Nordslesvigs fattige smaa Pigebørn, vil være hende et Mindesmærke, større og bedre end de fleste Dronningers.

Den Vinter 1851-52 kom jeg meget hos min Kjæreste i Pilestræde, det var sandelig et Inclinationsparti, som vi to fattige Børn havde dannet, hun var jo nu i gode venlige Omgivelser, jeg næsten uden Hjem, ihvorvel jeg havde Hus i Nyboder; men min gamle Fader kunde ingen Hus Føre, og Tante Hofgaard var eiheller synderlig activ; vi dannede eiheller nogen rigtig Familienhed,[40] hver havde sine Indtægter. Jeg husker knap, hvorledes vi hutlede os igjennem; men Vinteren gik og Vaaren kom og det gik atter ad Søen til. Jeg var blevet Helbefaren i Matroskorpset i April 1852 og fik Udkomando med Briggen „Mercurius", der var bestemt til Vagtskib ved de dansk Vestindiske Øer for det kommende Aar.

34. Forfatterens note: „hans Farbroder Prins Ferdinandt var en Olding uden Born".
35. Egl. står der „Prinseses".
36. Hvilket ikke er korrekt, ifølge Kongeloven var det faktisk hendes søn, den senere Frederik VIII, som stod nærmest i fald hendes broder, Frederik af Hessen gav afkald, hvad han gjorde, som det nedenfor er nævnt. Det var den russiske zar, Nicolai, der – sikkert med vilje – misforstod en henvendelse og gik ind for Christian af Glücksborg. At man i Danmark valgte faderen og ikke sønnen, kan endvidere også skyldes, at man dermed undgik et formynderstyre.
37. Egl. står der „Augustenborgene".
38. Ikke helt korrekt, det gjaldt kun hertug Christian August, hvorimod prins Frederik af Noer faktisk beholdt Noer og derfor ikke modtog nogen erstatning.
39. Som jo altså først blev grevinde ved ægteskabets indgåelse. Hele denne forklaring turde være uden bund i virkeligheden. Ægteskabet blev indgået lige efter Istedslaget ganske imod konseilspræsident Moltkes råd, men Frederik VII havde længe presset på og nu så han en anledning.
40. Der mangler egl. et „e".

14. ORLOGSTOGTET TIL VESTINDIEN MED „MERCURIUS“ 1852–53

Om besætning og officerer – 253 · Besøg på Madeira – 253 · Ankomst til Christiansted – 255 · Henriette Wulff – 257 · Ole Ulvig – 257 · Gul feber – 258 · Køretur på Sankt Croix – 262 · På hospitalet i Christiansted – 264 · Hjemturen – 268 · Omtale af skibskammeraternes senere skæbne – 269.

Det var saavidt jeg husker den 13 Maj 1852, vi hejste Komando og lagde ud paa Rheden. Besætningen bestod i alt af 96 Sjæle og vi vare med Undtagelse af Soldattæsken og nogle faa Indrulerede usøvante Værnepligtige lutter Holmens Folk ombord. Aarsagen til at der lagdes saa stærk Beslag paa den faste Stok var, at der ingen andre Orlogsskibe end Kadetskibet og Vagtskibene skulde paa Togt, i Krigsaarene var jo en betydelig Styrke blevet indøvede; for at spare Penge kan jeg tænke, tog man kun det nødvendigste, vi faste Folk skulde jo alligevel lønnes.

Chefen var Kaptl. Fr. Paludan, en Mand paa henved 50 Aar, bekjendt som en dygtig Officier, men bekjendt for gjærne at ville bruge Tampen ombord, men lad mig sige det strax, den Lyst havde han helt aflagt paa det lange Togt, jeg var ombord hos ham. Som alle Officierer have et Øgenavn, havde han sit, Tænder og Næse kaldtes[1] han foran Masten. Det kom af, at naar han saa skarp paa Nogen eller saa til Vejrs, trak han Læberne fra hinanden og blottede to Rader store hvide Tænder og Næsen forsvandt (den var lille bitte) helt ind i Ansigtet.

Den Næstkomanderende var en ældre Premlt. Philip Schultz, en dygtig og god Mand; 3d var Prml. Mikkelsen,[2] stor, god, smuk, udmærket Officier, Søn af Marineminister og Fætter til den tydske Officier, den komandere[de] Overløberne fra Kiel den Dag, vi tog Dampskibet i Apenrade Havn; 4d var Ltn. Holbøl, Søn af Inspecteuren i Grønland; 5te var en ganske ung smuk Mand, som hed Grove; 6te var Ltn. Wulff,[3] ogsaa et ganske ungt Menneske, alle vare de dygtige og rare Folk. Eftersom vi alle saagodtsom vare indexerserede Folk, havde vi ikke meget at bestille og havde det rigtig godt paa Overreisen, dertil deiligt Vejr, neppe en ordentlig Storm paa hele Reisen. Vi anløb Madeira, fyldte Vand – og Vin – og fik vor Last omstuvet og aldt ordnet i Skibet efter den første lange Seilads.

Vi havde Landlov og det idylliske Liv paa den dejlig[e] Øe interesserede mig meget. Hele Øen synes fra Funchals Rehd, hvor

1. Egl. står der „kaldes“.
2. Carl Johan Frederik Michelsen, søn af Ove Wilhelm Michelsen.
3. Carl Ludvig Wolff.

Funchal på Madeira, akvarel af Frederik von Scholten fra 1833, malet da han mellemlandede på vej til Vestindien. (Handels- & Søfartsmuseet).

vi laa tilankers, at være en uhyre Bjergkegle, Byen Funchal, Oens Hovedstad er temmelig anseelig med to store Kirker (Katolske). Øen hører under Portugal, Sproget Portugisisk. Øen er af vulkansk Oprindelse og Gaderne vare brolagte med Lava.

Løjer, men det er en Kjendsgjerning, at Søfolk altid skal ride, det de daarligst kan af alt. Hesteudlejerne vare strax ved Haanden og snart travede en temmelig irregulair Cavalkade op af Bjerget. Saa saare vi var kommet op paa Krikkerne grebe Ejerne deres Dyr i Halen og lod sig slæbe med. Vi piskede paa Kamelerne, jo vist! Bæsterne lystrede kun de Signaler, Gavtyvene gav dem, og vi fandt os i det, da vi ikke kunde blive fri for Folgeskabet; forresten ved kun Vorherre, hvorledes Nedtouren var gaaet af for os, hvis vi ikke havde haft Portugiserne til at lede og holde igjen, Vejen var jo meget slet og glat.

Det var en meget interessant Ridetour, i Løbet af 1½ Time passerede vi fire Plantebælter – nederst var aldt næsten tropisk med Bananer, Mispler og andre tropiske Frugter, kun ganske kort efter kom vi til Vinmarker, Oranger, Figen og deslige Frugter; saa kom Æbler, Pærer, kort sagt vore egne kjendte Frugter, Skovene bleve Bøg og Elm, Korkegene vare vi passerede, saa kom Birk og Gran med Blaabær og Revlinger, tilsidst kun Lyng og Enebær og her laa Klosteret, hvortil vi agtede os. Det hed nok St. Clare og var et Nonnekloster; men saavidt jeg kunde forstaa var det ikke ved Magt som Kloster, snarere et Asyl. Der solgtes det nydeligste Kurvemagerarbeide og Fjerblomster, men det var temmelig dyrt, idetmindste for mig, syntes jeg.

Det var her, det passerede i den strenge Klostertid, at et Selskab af danske Kadetter gjæstede Klosteret og Boutiqen. Forbindelsen var den Gang saaledes, at Varerne, der vare solgte, lagdes i et Dreieapparet og snurredes ud i Talestuen, hvor Kjøberne befandt sig. Handelen besørgedes af nogle formodentlig Klippefaste gamle Sippenipper. Nu mente Kadetterne, at de [havde] seet og hørt yngre Søstre kikke i Krogene, og da Varerne var snurret ud til dem, toge de den mindste Kadet og pressede ham ind i Snurren og vupti var han snurret ind i Klosterets Indre.

Damerne løb skrigende ind og Drengen bag efter. Han blev der inde længe og man begyndte at blive hede i Hovedet over Spasen; en gammel Dame kom ud og gav forskrækkelig meget ondt af sig, pludrede om Kjætteri og Vanhelligelse og sagde, at Synderen var sadt i Lænker – saa truede Drengene med, at de vilde beholde hende som Gissel og ellers vilde de bryde Klosteret ned Sten for Sten. Under Parlamenteringen kom Priorinden med Fyren og sagde til de unge Mennesker, at det var rigtig stygt, det de havde gjordt; men hun havde nok ondt ved at holde Alvoret og Værdigheden, hun lod dem tractere med Druer og Kager og saaledes endte Eventyret.

Da vi var kommet ned igjen, saa vi os om i Byen, det var helt interessandt. Værkstederne vare aabne imod Gaden, aldt saa saa gammeldags ud. Konerne spandt paa Haandteen, Smør blev solgt i Alenvis. Det var nemlig proppet i Tarme og laa i koldt Vand – Alenvis er ellers en Overdrivelse, for der blev vejet, og Tarmen kappet af. Vores Cicerone var en enøjet Portugiser (der talte alle Sprog, men rigtignok mellem hinanden) kjøbte ½ pd, da han saa, at vi ikke vilde spise Oloe. Det lod ellers til at være venlige fredelige Folk disse Portugisere og vi havde det rart der i Land.

Vi indtog meget Vin i Lasten, hvor der kun var meget lidt Plads, det var til Hoffet og adskillige andre fornemme Folk. Saa bleve vi omsider færdige og fortsatte efter Vestindien med Passatvinden agter ind. Reisen gik heldig om end ikke videre hurtig, for „Mercurius" regnedes for Flaadens daarligste Sejler – at sige, naar Rigningen stod ret og smukt, som det sømmer sig en Man of War, opgik man Bardunerne og stagedes Forrigningen godt og gjorde det modsatte ved Surringerne saaledes at Masterne viste // seilede den udmærket, dette gjorde vi senere paa lange Ture.

Westindien var mig jo atter noget nyt, paa St. Croix er Climaet jo fuldkommen tropisk, dog naar Palmerne ikke den Størelse som under Linien. Byen kalde[s] Østenden eller Basinet,[4] fordi dens Havn dannes af en Lagune, der dækkes mod Søen af et Coralrev og følgelig danner et Bassin; [den] anløb vi først, det er ligesom Hovedstationen, her bo Gouvernøren og den Øvers[t]komanderende for Militairet. Havnen forsvares af et lukket Fort med svært Skyts. Fortet har i de seneste Negerrevolter tjent til Tilflugt for den hvide Befolkning.

4. Forfatterens note: „Byerne nævnes altid Bassinet eller Westenden, de har ellers Prinsesse Navne, som jeg har glemt." – Havde han husket navnene, ville han jo nok også have skrevet „prinsenavne".

Havnepanorama, St. Thomas, malet af Fritz Melbye i 1852.
(Handels- & Søfartsmuseet).

Naar man ikke har været imellem Sorte for, har man ondt ved at tage Negerne for rigtige Mennesker, og det Kneb for os nykomne, hvorved vi let kunde komme til at krænke Beboerne. St. Croix Negeren er ellers de mest cultiverede og staa aldeles ikke under (vistnok meget over) vores Landalmue, idetmindste for 40 Aar siden. Jeg fik mange Bekjendte imellem Vestindierne[5] og sætter dem højt i Intelligents. Nu er de ogsaa saa frie Folk som nogen i Verden, der kun har den Pligt at ernære sig redelig og ellers alle mulige Rettigheder, fri for directe Skat, fri for Militairtjeneste og anden Tynge.

Selve Vagtskibstjenesten var ikke meget interessandt og det lod til at den i 1852 skulde blive ligesaa almindelig som i de andre Aar, men det kom destoværre helt anderledes. Vi sejlede om imellem Øerne, først til St. Thomas, senere til St. Jan. St. Thomas har Vestindiens bedste Havn, Byen ligger meget smukt paa 3-4 Høje og tager sig stolt ud. Ogsaa der er et muret Fort spækket med store Kanoner, og der var den Gang en meget stor Skibsfart og Handel, thi Havnen er – eller var rettere – en Stapelplads for hele Vestindien og de forskjellige europæiske Dampskibslinier – Redbalin, Hvidtbalin og Blackballin, efter de forskjellige røde, hvide eller sorte Kugler, de førte i deres Flag – anløb og vexlede Post i St. Thomas, og smaa hurtige Skonnerter pilede ud og ind af Havnen, store Seilskibe kom og lossede Stenkul til Damperne og andre Varer til Handelshusene, og i St. Thomas ventede deres Ordre, hvorhen at [de][6] skulde gaa og tage Ladning til Europa, endogsaa Hvalfangere laa der flere af, det var Sydhavsfarere, der skulde complettere Proviant og fylde Vand.

5. Ordet er noget forskrevet, men fortolkningen kan der ikke være tvivl om.
6. Ved sideskift.

Henriette Wulf som ung.

St.Jan er ligeledes en mindre Øe, men der er mange sikre Havne og Bugter, men ikke mange Plantager. Der var ogsa[a] et lille Fort, som dog ikke mere var bemdt. Meningen dermed var at der var etableret en Vagtpost for at forhindre, at Negerne i Slavetiden ikke deserterede til den engelske Øe Tortola, der kun ved et smalt Stræde er skildt fra St.Jan; før 1848, det Aar Gouverneur Scholten pa[a] Rygtet om Krigen hjemme gav Slaverne Friheden, var der posteret en Søleutenant Hedeman ved Fortet, en Baadfuld Negere forsøgte at desertere og bleve forfulgte af Hedeman og Mandskab.[7] Hedeman fyrede paa Baaden just som de sorte var ved at lande paa Tortola. Der faldt en Qvinde og der blev med Rette stor Allarm, thi efter engelsk Lov var den Slave fri, som betraadte engelsk Grund. Sagen fik dog nok ingen større Følger undtagen for Hedeman, der skal have taget sin Overilelse meget nær og angret, at have dræbt en stakkels Negerinde.[8] Nu besøgtes Stedet af Orlogsmanden mest som et Rekreationssted, hvor man fik deilig fersk Kjød (det var ellers Flæsk, vi fik), vaskede Tøj og Køjer og Sligt.

Jeg erindrer endnu en Hændelse, som gjorde Indtryk paa mig. En Dag jeg stod og skruppede en Køje, hørte jeg en qvækkende Stemme, der sagde „De vasker nok", og da [jeg] vendte mig om, stod der en høj engelsk Hest paa hvis Ryg der sad et lille menneskeligt Uhyre med store Strudsfjer paa Hovedet. Det var en lille Dame, skrækkelig forvoxet, hun hed Frk. Wulff og var Datter af afdøde Admiral W., bekjendt som meget rig, meget klog og meget godgjørende.[9] Naa, vi talte lidt sammen og saa[10] red hun, men sejlede senere med os til St.Thomas – hun styrede Briggen og tog sig saa bekjendt af Alting, vi yndede hende meg[et] ombord. Officierne var Dus med hende (de ældre). Faderen havde nemlig været Kadetternes Chef og havde haft mange i Huset. Jeg tror næsten, jeg har omtalt hende før, jeg erindrer ikke hvor; hendes Endeligt blev saa sørgeligt, idet hun omkom ved Dampskibet „Austrias" Brand paa Atlanterhavet tilligemed sin Selskabsdame paa en Amerikareise.

En anden Gang laa vi ligeledes der og skruppede, malede og tjerede hele Skibet, noget skulde jo Tiden gaa med. Ethvert Orlogsskib førte Reservestænger og andre Rundholter med sig som var stuvede paa Dækket paa hver side af Barkasserne; disse Rundholdter vare bedækket med store flettede Tougmaatter, som vare tjærede sorte og som naturligvis ogsaa skulde have en Omgang; men for ikke at have det Svineri ombord, skulde de føres i Land og en gammel fornøjelig Ulk, navnlig Ole Ulvig fik det Arbeide at tjære dem.

Det var nu saadan sin Sag at sende gamle Ole i Land, for han blev fuld ligestrax. Ole var en ordentlig Mand tilsøs og saamæn ogsaa hjemme i Kjøbenhavn, men tilsøes med Landlov eller kun

7. Begivenheden fandt sted den 4. august 1840, altså ganske rigtigt før 1848.
8. Hedemann blev dog dømt til to måneders arrest i Nyholms Hovedvagt.
9. Henriette Wulff, H.C. Andersens nære penneveninde, datter af Peter Wulff. Trods sit fysiske handicap – hun var pukkelrygget – rejste hun tit og ofte og var således i 1850 taget fra Sverige til Vestindien, fortsatte derefter til De forenede Stater, hvorfra hun kom hjem i 1852.
10. Egl. står der „saae".

blot i Land var han meget svag; dog man vidste Raad for det i Briggen – der laa en lille ubeboet Holm i nærheden og derhen bragte man Ole med Maatterne, gav ham sin Ration af Vand og Øl for Dagen, saa skulde han hentes ved Aften; da nu Baaden kom efter ham, var Maatterne færdige, men Ole var ogsaa færdig, saa fuld som en Allike og saa inde[r]lig glad, at han stak Chefen paa Næven, da vi kom ombord med ham, og kyssede alle, der ville taale det.

Skjælmen havde fyldt, ligefrem stoppet sig med Beskøiter, vinket en Fiskerbaad til sig og chakret sig Kasjesk[11] til for Beskøiterne. Saadanne var de rigtige gamle Holmens Ulke, fulde af Løjer og Puds. Jeg tror, at gamle Ole havde mere Løjer af Næsen, han drejede Krigstugten, end af selve Rusen han fik. Forresten fik han slet ingen Straf for den Historie, sit Arbeide havde han jo udført.

Vagtskibet pleiede hvert Aar at gjøre en Tour til Sydamerikas Nordkyst, og da der var noget diplomatisk Vrøvl, der skulde afgjøres med Republikken Venezuela i dens Hovedstad Carakkas, fik vi Ordre til at gaa til Havnestaden Lagueyra, hvorfra Chefen og hans Adjutant Ltn. Wulff skulde Landsættes; kort Tid forinden havde vi haft det første Ulykkestilfælde ombord, idet en ældre Constabel, hvis Navn var Kaas, faldt ned fra Mærseraaen og forsvandt i Dybet, han saaes aldrig mere, saa han har nok slaaet sig i Faldet – det gjorde et stygt Indtryk paa os alle.

Strax efter at vi vare gaaede under Seil, begyndte der en Sygdom, som ingen kjendte, men den tog voldsom Overhaand, jeg havde triste Anelser – jeg havde ogsaa mærket adskilligt paa Officierne. De vidste, at det var den gule Feber. Jeg husker ikke, om det første Dødsfald skedte forinden vi naaede Laguejra, men det var da om ved de Tider vi havde mange Syge, forinden Chefen blev sadt fra Borde.

Lagueira er en Plads ud mod det aabne Hav, men en god Rhed og der er megen Søfart til den. Baade, almindelige Skibsbaade kan ikke lande, man ror i meget smult Vande ind og lægger sig paa Aarerne udenfor en voldsom høj Brænding, saa kommer der et Par Indfødte (rene Kjæmper at se til) med et Slags Flaader af Bambus, de svømmer og vader paa Siden af Flaaden og Søen gaar lukt over dem, men Flaaden vager som en Korkprop uden at tage et Stænk over.

Da Chefen var sadt fra Borde lættede vi Anker og sadte kurs for Porto Cabello (udtales Caveljo), en Havn i Venezuela, hvor vi skulde afvente Chefens Tilbagekomst; paa den Tour var den gule Jack rigtig over os. Der blev spændt et Solsejl over Skibet og om Bagbords Side hængte Køjerne med de Syge. Over Bagenden var et Ruf, det var Bestiklukaf, hvor Søkortene laa, men det brugtes ogsaa til Conversationsværelse for de Officiere, som ikke havde Tjeneste. Nu havde Doktoren taget det til de 4 haardest angrebne.

11. Forfatterens note: „Kaskjelt er et afskyeligt Negerbrændevin."

Lige foran Ruffet var Rattet og det var en Ynk, naar man stod og styrede og høre Patienterne i deres Rasen. Et ungt Manneske, rigtig blid og venlig Mand, laa paa sit yderste og bandede saa grueligt. Den Nat vi sejlede efter Porto Cabello, en stille yndig Nat, vi sejlede som i en Dam, Søen er altid smult i dette Farvand, men for mig var den gruelig, en Kamerat, som hed Frederiksen laa uden Samling og havde faaet fat paa mit Navn, idelig raabende Sofus! Sofus! Jeg stod ved Roret og Ltn. Holbøl kom hen og sagde – den Nat lod Komandoen næsten som Bøn, „gaa ned og tal til ham"; jeg gjorde det, han stirrede paa mig, kjendte mig naturligvis ikke, saa saare jeg gik, blev han ved med sit Sofus.

Vi kom da til Porto Cabello og fik Forbindelse med Land og Lov til at begrave to Døde; en Komando blev sendt ind for at grave Grave. Henad Eftermiddagen skedte Begravelsen. Folk vare ikke bange for os, vi talte med Mange, hvoriblandt flere Danske eller Schlesvigere. I de fleste Søhavne paa den Kyst var der danske Apotekere – og Hattemagere; det er vel gaaet saadan til, at Folk af disse Næringsveje vare kommet derover og faaet det godt og derfor kaldet Bekjendte af samme Professjon derover. Landet var jo lidet bebygget, næsten tom somme Steder efter Borgerkrigene.

Men igjen til Begravelsen. Den gik meget højtidelig, men inden vi forlode Kirkegaarden var Dagen forbi og Ildfluerne lyste igjennem Løvet, om Dagen saa vi de nydelige Colibrier, der var vidt kjendt derovre, men vi var ikke paa Lysttour længere. Jeg husker, der var et forfaldet Fort, der sidste Gang, det saluterede for en dansk Orlogsmand, var en Time om Svaret, og saa var der enda et skarp Skud imellem. Kanonen havde nok været ladet siden Krigens Tid. (Historien har jeg fra en gammel Dagvagt,[12] som var med den Gang.)

Da vi efter Begravelsen kom ombord, var der to Døde, og der var nok kommet Ordre til os, at vi skulde forføje os bort, hvad der ikke var saa sært. De døde bleve indsyede i deres tomme Køjer med tunge Gjenstande for at de kunde synke, og vi stjal os ligefrem til at sænke dem i Havet. Jeg hørte halvt i Søvne Ltn. Mikkelsen læse Bønnen over dem. Jeg hørte ham slutte med de ord. „De ere nu gaaede Hjem, thi Havet er Sømandens Hjem. Fred være med dem." Mikkelsens Tid kom ogsaa derovre, men denne prægtige Mand fik sin Grav i Land paa Sct.Croix.

Næste Dag blev holdt Skibsraad og det blev besluttet, at vi skulde gaa med Briggen til Curazao, en Hollandsk Øe, som er sund, og vi sejlede da uden at faa Chefen med. Det var ingen lang Seilads, jeg tror kun til næste Dags Aften, før vi kastede bak[13] uden for Havnen paa Curazao. Der kom en Lods tilborde, men da han saa Køjerne hænge, vilde han ikke ombord, men lovede at komme næste Morgen, naar han havde aflagt Melding, og det gjorde han ogsaa;

12. Forfatterens note: „Dagvagt ved Holmen kaldes den Mand, som har daglig Tilsyn med et oplagt Skib eller Magasin, til Soes er han Baadsmandens Medhjælper."
13. Et sjældent brugt udtryk, der betyder det samme som at brase bak, altså at standse op ved at „dreje" sejlene og så at sige at bringe sig i modvind.

tidlig paa Dagen tog han os ind i Havnen, en Fjord, der gik tværs igjennem Byen, hvor den endte i et Bassin, og det var Qvarantaine Havnen.

Curazao var en temmelig ualmindelig Plads, som ikke lignede noget andet Steds i Vestindien. Byen saa helt europæisk ud. Ret en Plads efter Hollændernes Hjerte, thi der var Vand Kanaler eller Fjordarme overalt; men paa den anden Side var den ikke hollandsk, thi jeg saae ikke Plante eller Græsstraa nogensteds. Havnen var statelig, man sejlede ind af et snevert Gat imellem to Forter. Der stode Soldater paa begge Sider og præsenterede Gevær for os, da vi sejlede forbi. Vi fik strax alle Slags Forfriskninger ombord; men Gud ved, hvor de fik dem fra og hvorledes Underhandlingerne bleve førte, husker jeg eiheller, men vi fik Qvarantajne af strengeste Grad (begribelig nok), men selv under Qvarantaine i strengeste Grad skal der jo Folk til Folk, om de end er syge, og Hollænderne viste sig denne Gang som Christne. – Man mindes Annekdoten om det hollandske Skib, der kom til Japan og blev afvist med den Besked, at man vilde ikke have med Christne at gjøre. Hollænderne klarede pænt for sig med den Besked, at de vare ikke Christne, men Hollændere, og fik da Tilladelse til at handle. – Der kom daglig Baad til os, men altid de samme Mænd, saa jeg kan tænke mig, at de vare et særlig Smitteuimodtagende Kuld, maaske saa fulde af gul Feberbaciller, at der ikke kunde være flere.

Naa! jeg haaber, at de har faaet saa god Løn, som de fortjente. De vare os til stor trøst. Alt Dagen efter, at vi vare komne ind, blev vi af med vore Syge. Der var leiet et Landsted til Hospital, det laa ved en Kanal eller Sidearm af Lagunen. De Syge bleve lagte i Barkassen, som blev bugseret bort af Sluppen. Paa Vejen bleve vi praiede af en Herre i Land, det var vores Chef, der var kommet tilbage. Han vilde foreløbig blive i Land (han var jo ikke under Qvarantaine) for at klare det fornødne med de hollandske Myndigheder. Nogle Dage efter kom han ogsaa ombord. Briggen var spulet og røget og renset saa godt, som vi kunde gjøre det, og vi der vare ombord vare friske som Fisk.

I Lagunen noget fra os laa en hollandsk Orlogsbrig, en gm. Kjølbrudt Skib, syntes vi, det var for hjemgaaende og vi fik Breve med til Europa. Da vi ingen Syge fik i 11 Dage, fik vi Praktica og Landlov. De syge paa Hospitalet vare enten døde eller kommet sig og gaaet ombord, og vi vare atter glade. Vi fik altsaa Landlov og jeg saa mig godt omkring, men noget for Øjet var der ikke at opdage, jeg kunde fremdeles ikke faa oplyst, hvad Øens Befolkning levede af. Jeg saa rigtignok, at Qvinderne (af alle Farvenuancer) flettede de fineste Straahatte, og da disse stundom gaa i Pris af 100 Dollars og derover, var det jo altid noget. Jeg horte ogsaa, at der tilvirkes

Salt paa Øen, hvad der atter var en Del, og mulig har Øen nære frugtbare Egne; hvor vi var, var der kun den golde Coralklippe.

Møntsystemet paa Curacao syntes os en hel Mærkværdighed; de større Penge vare nemlig 3 Kantede, saaledes at en 5 Franck var hugget i fem Stykker – vi fik jo lidt Mønt at gaa i Land med, jeg tror 3 Trekanter hver, og vi skulde jo ind et Sted og kom da ind i en Knejpe ved Stadsmuren. Manden talte tydsk og fortalte, at han havde været Capelmeister ved Garnisonsmusikken – han saa ikke ud til at være blevet afskediget uden egen Skyld.

Vi fik nogle Drikkevarer, men da der skulde gjøres Regnskab, forekom Prisen os saa uhyre (vi kjendte ikke Møntfoden), at vi frygtede for, vi ikke havde Penge nok, saa [vi] nægtede at betale „so viel" – alle Sprog gik i den dejligste Vælling. Værten yderst høflig med Haanden paa Brystet „si sind Cabaleres, si haben die Snapsen Comandirt und Dænishe Man of Vor Bois ever time paj for the Trink – ja dem betale mange Snapse from the Dæniche Man of Vor Brig Ørnen haben hier zve Mahl gevesen." Det blødgjorde os og vi samlede vore Kapitaler, jeg stak Værten en Treka[n]t ud, han bukkede, sagde „Merci Monsi[e]ur, Think your Gentleman" og gav mig ½ Haandfuld Kobberpenge tilbage. Fortæringen var yderst billig – da vi opdagede, at vi egentlig var at regne for Kapitalister, krævede vi rask væk ind, saa fik jeg Værten til at blæse Ventiltrompet og gik den Landlov helt Lystig.

Vi bleve vel endnu en Uges Tid paa denne Sundhe[d]sø og gik derpaa under Seil efter vore egne Øer. Besætningen var reduceret med 13 Mand, alle Menige, men det blev ikke derved, thi Sygdommen brød ud igjen, Reisen til Øerne gik ikke saa hurtig som Bortreisen, vore Øer hører nemlig til Luvvartsøerne eller de luv Antiller og Reisen dertil var altsaa Kryds op imod Vinden eller dog skralt, jeg har ikke Kortet ved Haanden og der er forløbet 48 Aar, siden jeg gjorde den Tour og den Gang brød jeg mig kun lidt om Coursen, vi styrede.

Vi anløbe Øen Trinidad med Havnen Port Spain ogsaa Øen Granada; et af Stederne, jeg erindrer ikke hvor, stjal vi os til at begrave en død mand i Strandbreden en Nat – hvorfor monstroe, Havet var jo ligesaagodt, thi

Ei mere glemmes dyben Hav
En[d] høje Land og grønne Grav
Naar Domsbasunen kalder.

Saa kom vi da til St. Croix igjen og Sygdommen rasede fremdeles. Briggen blev fortøjet i Bassinet ved Østenden. (Nu erindrer jeg, hvad Byernes Navne er. Ostenden hedder Christianssted, Vestenden Fredriksted og Byen paa St. Thomas Charlotte Amaliested.) Alt, hvad der kunde bringes i Land blev rømmet[14] ud fra Skibet og disinficeret, røget om Læ med Enebær og hvad der hører til.

14. Egl. læses „rømmet".

Der ligger en lille Øe ved Christiansted i Basinet, den kaldes Kajen (the Kee) og paa den ligger der et storre Hus i Pavillonstil, [det] har nok været et Slags Lyststed for Gouvernøren e.l. Nu leved der en gammel Havnekaptein med en Husholderske og to unge raske Negere til Jolleroere, disse to vare de eneste, vi saa noget til. Hr. Havnecaptainen var gjemt i sin Hule ovenpaa, Embedet trykkede ham vist ikke. I denne Bygnings underste Etage flyttede vi ind og havde rigelig Plads og havde det rigtig godt.

I et lille Hus havde vores Baadsmand Lønholdt Bolig, en flink rar Mand uden al Raahed. Skiftevis blev der holdt Vagt i Briggen om Natten, om Dagen maatte vi arbeide, hvad der var nødvendig for Skibets Renholdelse og Conservation, det blev saa fin som et Dukkeskab.

Sygdommen, som før holdt sig til den menige Besætning, gik nu opefter og rasede især imellem vore Proviantsforvaltere, thi vi havde ialt fem, hvoraf 4 døde. Den mand, der fra Hjemmet gik ud som Proviantsforvalter, hed Dehnfeldt og var en yngre Landmand fra Als, han havde nok været Forvalter paa Godser i Schlesvig og var gaaet til den danske Side i Oprørskrigen og var blevet Proviantsfor[val]ter i en Orlogsmand og vilde nu blive i det Spor, men blev ikke gammel.

Saa fik vi en Pharmaceut, levede kun otte Dage, igjen en anden Pharmaceut, døde ligestrax, og saa blev vores Kanonér Grossmann beordret til at overtage Proviantsforvalter Regnskabet. Det gik i nogen Tid og vi vare igjen begyndt at sejle imellem Oerne. Sygdommen rasede i Land, men var ligesom slækket ombord. 13 Mand var igjen gaaet væk og to vare hjemsendte.

En Dag vi laa paa Rheden ved Fredriksted og havde Skiveskydning med Geværer, kommer jeg til at yttre, „jeg synes, at jeg faar saa ondt i Hovedet", men tænker ikke videre og gaar og afleverer mine Skud, den Fornøjelse vil vi ikke miste – saa raabes mit Navn. „Halløj – ned til Doktoren".[15] „Du er nok syg, Sophus", „ikke det mindste Hr. Doktor", „vis mig Tungen". „Ja, undskyld Hr. Doktor, min Tunge er altid belagt". „Sludder! Du vil nok spille Friskfyr, vis mig Tungen, fy for F....., hvor den sér ud. Du skal ligestrax faa en Kjøretour til Christianssted, min Gut, ogsaa kan du tage Bud med til min Forlovede". (En Frøken Kaalund) Lad gaa, sagde (tænkte) jeg, „men jeg er ikke syg", jeg tror dog jeg sagde det lidt usikkert, men det var vist Kjøretouren, der fristede mig, det var jo Æventyr – og det er underlig, men sandt, man kan have det saa godt i et Orlogsskib som muligt, som vi virkelig havde det, byder der sig en Leilighed til Forandring og Æventyr om end med Besvær, man er strax med paa Lojerne, og jeg blev altsaa sygeskrevet, tog min Randsel og blev sadt i Land.

15. Carl Reinhold Struckmann.

Dette er et typehus. Som teksten angiver, skulle der opføres 8 af disse skoler på St. Croix. (Rigsarkivet).

Gud véd, hvem det var, der skulde besørge mig sendt til Hospitalet, men jeg kom til en Familie, hvor Fruen i Huset jydskede gruelig i Sproget og snurrede paa R – hun var imidlertid for fin til at have mig i sine Værelser og jeg blev anvist Plads i en Skolestue – Aa, hvor det minded mig om Ringkjøbings Lancaster Skole for indbyrdes Undervisning.[16] Tabeller med Ba, Be, Bed, ab, eb, ib aldeles som hos Notkjær i Ringkjøbing. No paa Pladserne og et Bord med Sand til at skrive i for de allermindste. Jeg blev virkelig rørt, men det er jo saaledes, at naar man er 1000 eller flere Mile fra Hjemmet, berører alt, hvad der minder om Hjemmet, fornemmelig Barndomhjemmet, Hjertet paa det dybeste.

Tiden blev mig dog lang, [jeg] satte mig paa en Bænk – og faldt i Søvn, og vaagnede senere ved et infernalsk Spetakkel, forfærdet for jeg [op] og fandt mig som Midtpunkt i en Børneflok, Begsorte, ¼, ½, ¾ hvide, ja og alle Mel[l]emtinter. Negere regner de jo alle for, saalænge blot den hvide Halvmaane i Neglene ere brune.

Borne[ne] gloede jo paa denne løjerlige Classekammerat og jeg begyndte at gjøre Sjov med dem, til en værdig Mulat Lærer[17] kom – Ja, jeg er Matros S.W.R. fra Vagtskibet, jeg er Lærer N.N. her ved Skolen og Siminarist fra Ranum (tror jeg nok), han talte naturligvis aldeles fint Dansk og var en beleven Mand, som jeg senere besøgte. Endelig kom der en nydelig Vogn med en nydelig Hest for og en nydelig Pige som anden Passager (hun var sort som Natten) og afsted gik det til Hospitalet paa Peters Farm ved Christianssted.

16. Joseph Lancaster organiserede uden egne midler en skole for fattige børn. Da han ikke kunne betale lærere lod han de ældre undervise de yngre gruppevis – heraf betegnelsen indbyrdes undervisning. En lang række enkle skilte og tabeller blev benyttet af de undervisende elever. Det er et sådant skilt med stavelser, SWR erindrer. Undervisningsmåden var i Danmark støttet af bl.a. Frederik VI og havde i en periode en vis udbredelse, men blev i øvrigt snart kraftigt kritiseret og kom i miskredit.

17. Egl. står der „Læreren".

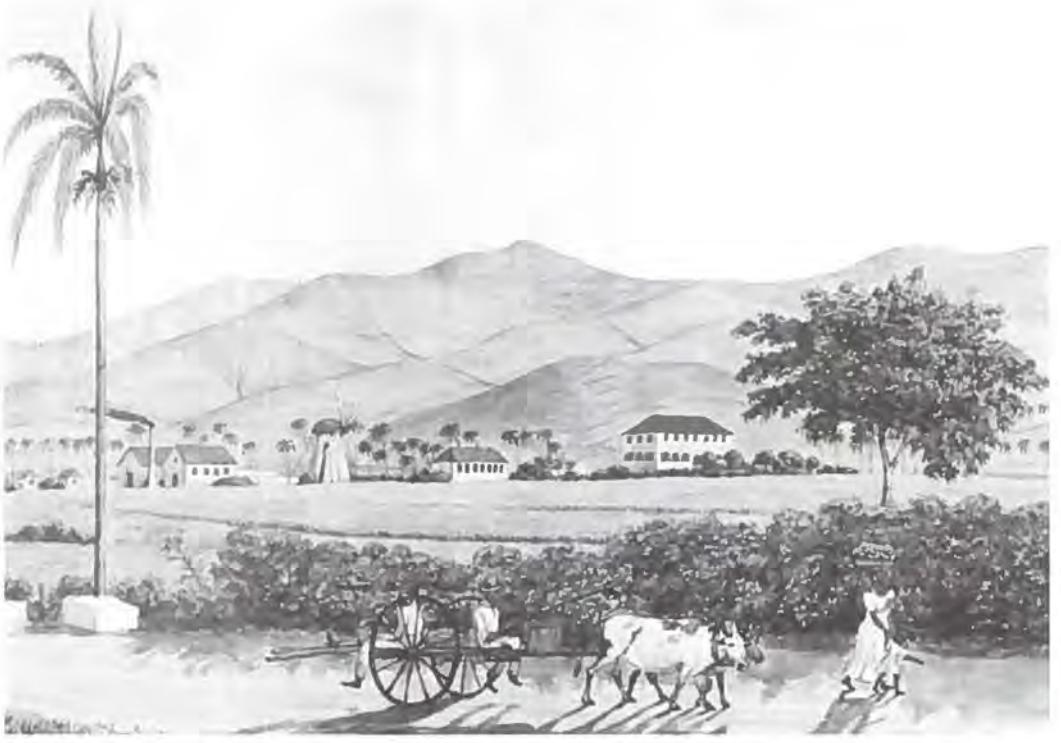

Plantagen „Prosperity" på St. Croix, med sukkerkogeri og sukkermølle. Farvelagt tegning fra 1838 af Fredrik von Scholten.

Det var en meget behagelig Kjøretour igjennem St.Chroix. Jeg fik rigtig at se, hvor smuk og frugtbar denne Øe er, saa Folkene arbeide i Sukkermarkerne. De har baade deiligt Qvæg og fine Heste paa Sct.Chroix. Som Trækdyr bruges mest Stude og Muler. Vi gjorde holdt midt paa Øen ved et Sted, der hedder Kinghil, der er et slags Militair Etablisemendt, hvor der ligger et Detachement Rytteri og ½ Batteri Feldtkanoner.

Imedens vi bedede, saa jeg et Sukkerkogeri i Arbeide, en uhyre gammel Neger syntes at lede det Hele. Sukker løb ud i store murede Pander, medens det var kogende, det afsadte et graat Skum, som den gamle sorte skummede af med en stor flad Skummeske paa en lang Stang. Affaldet løb saa i Rende ind i et stort Kar og deraf blev der brændt Rom.

Vi kom saa til Christianssted og jeg meldte mig hos Overlægen, Hr. Knudsen, bekjendt som en udmærket Læge, men meget tunghør; han kunde ikke mærke nogen Sygdom, hvorover han undrede sig, da han saa den belagte Tunge. Naa, da jeg nu en Gang var her, blev jeg indlagt paa Militairhospitalet paa fuld Kost og gik om som jeg lystede. Sygepasserne var Soldater, hvoraf flere havde været der i en Aarrække, en gammel Passer endog i 20 Aar. De havde taget Tjeneste paa ny og samlet Formue. Den Mand, som var den første, var en jysk Bondekarl, men meget dygtig; naar der kom en Patient, ordinerede han, hvad der skulde gjøres,

aarelod, gav Piller og dispenserede Medicin, og det hed sig, at han var meget dygtig.

Soldaterne troede blindt paa ham. Saa længe jeg var rask gik jeg med ham og hjalp og var nærværende ved flere Kammeraters død – jo, vi bleve hærdede. Jeg saa min bedste Ven dø, han hed Christian Foght, vi begyndte paa en Gang som Lærlige og var sammen i Slaget i Eckernførde Fjord, han dog paa Chr.d.8de. Doktor Knudsen brugte en ejendommelig Kur, naar det syn[t]es alt var forgjæves og Patienten saa at sige døende, naar Føderne begyndte at blive kolde, saa tog Doktoren en Flask[e] Rum og hældte det Hele i Patienten; to Gange i den Tid, som jeg var der, hjalp det, Varmen kom igjen i den Syge og han stod igjennem.

Fri for Feberen blev jeg ikke, men det var ikke den gule, kun Chlimafeber,[18] men den kan være slem nok. Jeg var dog temmelig syg og en Nat phantaserede jeg, kunde ikke sove og var elendig. Rundt omkring Peters Farm, som Hospitalet hed, løb en Flok brægende Geder, navnlig havde jeg bidt Mærke i en voldsom stor Buk, i min Sygdom havde jeg faaet den Idé, at det var fra denne Buk, at min Søvnløshed skrev sig, og der var jo noget i det, de gjorde – Gederne – et forskrækkelig Spetakkel.

Saa fattede jeg den snilde Plan, at jeg vilde krybe ud, fange Bukken og smide den ned af Klippen. Jeg krøb op, tumlede hen til Døren, det var en Skydedør og jeg var for svag til at faa den op, men faldt om paa Gulvet; her kom jeg til Fatning og tænkte, du kan jo umulig fange Bukken, selv om du var rask, og det gik op for mig, at jeg havde været vild, jeg krøb hen til min Seng, men kunde ikke komme op i den, men trak Tæppet ned til mig og faldt i Søvn. Krisen var ovre og jeg kom mig i 14 Dage fuldkommen. Da jeg maatte spise, hvad jeg vilde, var jeg næsten ikke til at faa mæt. Doktoren lod mig faa 4re Æg om Dagen og tilsidst fik jeg mit Huld og mine Kræfter – slap naadig.

Briggen havde flere Gange været ved Christianssted og der vedblev at være Sygdom. Imedens jeg var der, men næsten rask, kom vor Kanoner og fungerende Proviantsforvalter Grosman spadserende op, han var lidt upasselig og mente, at det ikke havde noget at betyde, han var ret en Kraftkarl; samme Nat vaagnede jeg ved en Stønnen ude paa Gangen og jeg gik ud for at sé, hvad det var, det var Kanoneren, dødssyg – jeg hjalp ham. Dagen efter blev jeg udskrevet, men da Briggen var i St. Thomas, maatte jeg gaa som Pasager med Skonnerten Wigilant (en gammel Sørøver, som en Gang var erobret),[19] det var atter et Æventyr, syntes jeg.

Da jeg kom ombord og berettede, at Kanoneren vist alt var død, blev Chefen meget nedtrykt, men han var dog en af de sidste. Ialt var døde 39 Mand, hvoraf 3 Officiere Dhr. Mikkelsen, Grove og Wulff, Forvalter Dehnfeldt og de to Efterfølgere, 2 Styrmand

18. Klimafeber er ifølge Ordbog over det danske Sprog en slags samlebetegnelse for tropiske febersygdomme, herunder bl.a. gul feber og malaria.

19. Myten om det gamle erobrede sørøverskib er forlængst blevet gennemhullet. Skonnerten var en amerikansk bygget clipperskonnert (Baltimoreclipper), dens fortid under amerikansk flag er slet ikke kendt, men den hed indtil 1825 „Nonsuch", da den dét år overgik til dansk eje og fik navnet „Vigilant". Den blev ofte chartret til brug for myndighederne til sejlads mellem øerne. Se Birger Thomsen: Skonnerten „Vigilant". Myte og dokumentation, Handels- & Søfartsmuseets Årbog 1980, s. 89-101.

Skonnerten „Vigilant" fotograferet ud for Christiansted 1879. Bemærk de ekstremt skråtstående master.
(Det Kgl. Bibliotek)

Frydensberg, Skibskokken Tryde, Bødkeren, Chefens Hovmester Boldt og Mesterkokken – jo det blev Sorg for Mange i Hjemmene.

Men endelig lyste det op, og der blev sundt ombord og i Land, den sidste Ligparade vi var til var Chefens for en lille engelsk Krydser, 3 m. Sk. „the Skorpion", den var meget højtidelig, men i omvendt Orden, for nærmest Kisten gik Skibsdrengene, saa det yngre Mandskab, saa Underofficierne, sidst Officierne.[20]

Vor Læge Struckman blev naturligvis meget Overanstrænget, ogsaa han fik Feberen og var meget daarlig, men hans Forlovede Frk. Kaalund tog ham Hjem og i Kur hos en gammel Negerinde, og han kom sig.

Vi fik to Officiere fra Hjemmet, Prl. D.Braag og Scl. Schive, og vi fik den 5te Proviantsforvalter i en Kunstmaler Aumont, der havde været nogle Aar i Vestindien og som det nok ikke gik godt derovre. Aumont var ellers en bekjendt dygtig Portraitmaler og havde været paa Mode i Kjøbenhavn. Han blev ved at sejle nogle Aar som Forvalter med Flaadens Skibe, hvorvel han var meget svag af Ahstma.

Imedens vi laa i Land paa den lille Øe Kajen faldt det ind med Julen og den skulde feires med Højtidelighed. Huset, hvori vi boede, var pyntet med Flag og Guirlander, Lysekroner af Bajonetter, der var virkelig meget fint. Udmærket Mad – naturligvis Risengrod kogt i rigtig Melk og Gæs og Kage, rigtig godt al sammen;

20. Etiketten i den engelske flåde var, når man gik til og fra borde, at yngstemand gik først, og den højst rangerende gik sidst. Princippet gjaldt altså også processioner i land.

bag efter skulde være Bal med Negerdamer, og de mødte straalende fine, hvide Kjoler med Garneringer, Silkehansker, koleurte Saffianssko og danse kunde de, egentlig Dans var det ikke, men de figure[re]de trods negre [som] Balletdanserinder. Der var jo en Del Couren, men Ballet blev desværre afbrudt paa en temmelig aparte Maade.

Der blev nemlig slaaet eller blæst Generalmarshe i Land og der var Ordre for os, at hvis der blev Negeroptøjer, som man ventede, skulde Briggens Besætning besætte Fortet, imedens Garnisonen rykkede udenfor Byen for at modtage Plantagenegrene. Som Dansen gik bedst, lød vor Signal til „former Landgangscompagni" og i en Ruf blev Lysekronerne til Bajonetter igjen og vi afsted til Fortet.

Det hele var nok mest blind Allarm, men Ulykke skedte der dog, og Byen holdtes i Angest og Uro. Negrene havde faaet deres Frihed for hurtig i 1848. Scholten havde givet dem fri strax de begyndte at revoltere. De viste, at Danmark var i Krig og løjerlig nok var den Tro imellem Staklerne, at det var dem Tydskerne vilde befri. Eftersom det gik saa læt for dem, vare de blevet krasbørstige og vilde raade sig aldeles selv. Det kunde jo aldeles ikke gaa an, at alle disse lose Mennesker ikke bleve holdt til Arbeide, leve skulde [de] jo dog, og der blev derfor givet en Arbeiderlov, at de Sorte og Kulørte, som ikke havde Ejendom eller drev Haandværk, foer til Søes o.s.v. skulde tage Tjeneste som Arbeidere paa Plantagerne som fæstede Tyender, ikke som Slaver. Lønnen blev nok ogsaa fastsadt ved Lov. Det var jo et – omend nødvendig – Baand paa Massa Nigger; der var jo de, som vare klogere, men havde Profit af at faa Spetakler, og det var, hvad de Sorte kunde lide.

Juletiden var man mest bange for, saa var der Frihed paa Plantagerne og Negren[e] søgte til Byen. De har nogle Juleløier med en Dukke (nogle siger, det skal være Judas), som de trækker rundt med Juleaften og pidsker løs paa, men det er nok[21] egentlig hedenske Løjer – ligeme[ge]t der pleir at være stor Sammenstimlen den Aften. Der var kommet en ny Gouverneur til Øerne (Feddersen). Han skulde jo tage Forholdsregler i Tide og en stor Proclamation med en lang Buerokratisk Skralle blev trykt og opslaaet, men som ikke en eneste Negerarbejder brød sig en Snus om eller havde min[d]ste Begreb om hvad skulde være; naturligvis var alt Sammenstimlen forbudt o.s.v.

Da Tiden kom, at Løjerne pleiede at tage sin Begyndelse, flokkede[s] jo Folkene og brød sig ikke om Politibetjentenes Formaninger. Saa blev der sendt Militairpatrouller ud med skarpladte Geværer og Ordre til at rydde Gaderne – selvfølgelig flokkedes man om Patroullerne og Stod vore Soldater[22] nok i Bekneb; efter Ordre opfordrede Under[c]orporalen, som førte Patrullen

21. Egentlig står der „nog".
22. Egl. står der „Soldaterne".

Befolkningen til at skilles, men nu var der kommet Ondt i dem. De trængte sammen om de 4-5 Mand; for disse var ikke andet at gjøre en[d] fælde Gevær – og Føreren saa sig nød til at give Ild. En Mand og en Kone faldt. Manden var en Bødker, som lige var gaaet ud af sin Dør. Konen var ligeledes gaaet et uskyldigt Ærinde, ingen af dem havde været ½ Time fra Hjemmene. Det var jo en Ulykke, men Soldaterne vare jo uskyldige.

Da de aflagde Melding, blev der efter Bestemmelse allarmeret, vi besadte Fortet og Soldaterne rykkede ud og toge Stilling ved Landevejen uden for Byen, men der forefaldt intet videre. Dagen efter en ny Proclamation, hvori det skedte blev beklaget, Sagen skulde blive undersøgt og Urostifterne straffede o.s.v., som gjorde akkurat ligesaa megen Nytte som den første Proclamation – og som de fleste Proclamationer; de fleste jeg har seet har været Bombast.[23]

Der fulgte nu en rolig Tid for os, da Orkantiden var overstaaet, seilede vi igjen om imellem Øerne, vi var jo en Del reduceret i Antal, men naturligvis mere end formange til at manøvrere den lille Brig. Vi havde faaet de to Officiere og et Par Vestindiske Soldater, som havde udtjent, tog Hyre med for Hjemreisen. Jeg gjorde anden Styrmandstjeneste og tog Observastioner og regnede Bestik, hvad der senere kom mig til Gavn, men jeg maatte alligevel passe mit Arbeide paa Fortoppen.

Der hændte ikke videre Æventyr, alt forinden den bestemte Tid fik vi Ordre til Hjemturen, skjøndt der ingen Afløser var kommen. Vi havde det meget godt; de to nye Officiere, fornemmelig Ltn. Schiwe (nu Flaadens Admiral) vare flinke Folk. Schiwe passiarede med mig paa Vagten, han havde havt Permission og faret til Coffardies, var forlist paa Arabiens Kyst ved det røde Hav og fortalte meget interessandt om hans Liv imellem Araberne.

Forøvrigt havde vi meget haardt Vejr paa Hjemturen. Vi laa engang underdreiet for et Klosrebet Store Mærsseil, jeg blev posteret ved Luv Mærseskjøde klare til at stikke det op, om det skulde behøves – og det behøvedes, i en Byge maatte vi stikke det op, men saa var Stormen over det værste.

Imedens vi var i Vestindien havde vi jo meget Omgjængelse med de danske Vestfarere, de bragte Post med Breve – Aa! Breve fra Hjemmet fra Kjæresten, hvor et Brev dog kan være en Skat – min Kjæreste var ogsaa den eneste, der skrev mig til. Iblandt Ves[t]farerne var Barkskibet „Tritton" (Kapt. Kummerlahen, senere Vaterschout i Kjøbenhavn), han passerede os for Hjemgaae[n]de ved St. Thomas Havn. „Hils Hjemme", praiede vor Kaptain. „Tak!" svaredes, „men de kommer nok til at hilse fra mig" – og det slog til.

Vi sejlede 4 Dage senere end „Tritton", men medens vi laa underdreiede i den haarde Storm, kom „Tritton" lænsende agter

23. Bombast, ordskvalder, ordgyderi.

om os. Saa passerede vi den engelske Kanal. Laa der en Dags Tid for Taage og fik færsk Kjød og Grønt ombord, fik saa en Storm i Nordsøen, laa igjen underdreiet – og se, „Tritton" komme lænsende agter om os. Saa passerede vi Skagen og Sundet i smukt Vejr og to Timer efter, at vi vare ankrede paa Rheden, kom „Tritton" – ja, saadan kan det gaa med Sejladsen. „Tritton" sejlede langt bedre end „Mercurius".

Vi gjorde vor Tour med Flaadeindspecteuren, det var Admiral Mourier, var nede i Kjøgebugt og evolerede med Seil og Skyts og halede ind paa Nyholm, disarmerede, og den Orlogstour, der havde varet i 13 Maaneder var sluttet. Jeg regner den lig med et Felttog; idetmindste hvad Mandefaldet anga[a]r kan Sammenligningen godt passe.

Saa var jeg da igjen i Kjøbenhavn og vi havde Sommeren 1853. De fleste af mine Skibskammerater hørte jo hjemme i Nyboder og mit Liv kom ikke videre i Berørelse med nogen af dem. De fleste gik jo ogsaa ukjendt af det større Publicum igjennem Verden. Jeg ved kun at nævne en, der blev mere bekjendt. Vi havde en Lærling ved Navn Theodor Andersen; han havde et vist flot Snit, han gik til Casinos Theater og blev en god Skuespiller, Skuespildirektør og Theaterejer, kjøbte Privilegiet af Dagmartheatret af Direktør Brun,[24] der ogsaa var Sømand, norsk Styrmand, blev ombord i et Dampskib kjendt med Prins Frederik, senere Fr. VII og protegeret af Grevinde Danner, dygtig Arangeur og Forfatter af flere Skuespil (Gjøngehøvdingen), solgte det senere og blev Kapitalist, lever endnu tilbagetrukken.

Vor Chef Fr. Palludan døde i en meget høj alder, næstkommanderende Pln. Schultz gik det ligesaa, han var en Tid Chef for Søkortarkivet, Holbøl forliste og blev borte i Grønlandsisen med et af Handelens Skibe, forsvandt Sporløs, og Schive lever endnu som afgaaet Viceadmiral. Doctor Strucman, der blev gift med sin trofaste Forlovede Frk. Kaalund, har i mange Aar været Distriktlæge i Nykjøbing paa Falster og lever vist endnu – vi skriver 24/1 1900.[25]

24. Hvilket skete i 1883.
25. Nej, Struckmann døde i 1889.

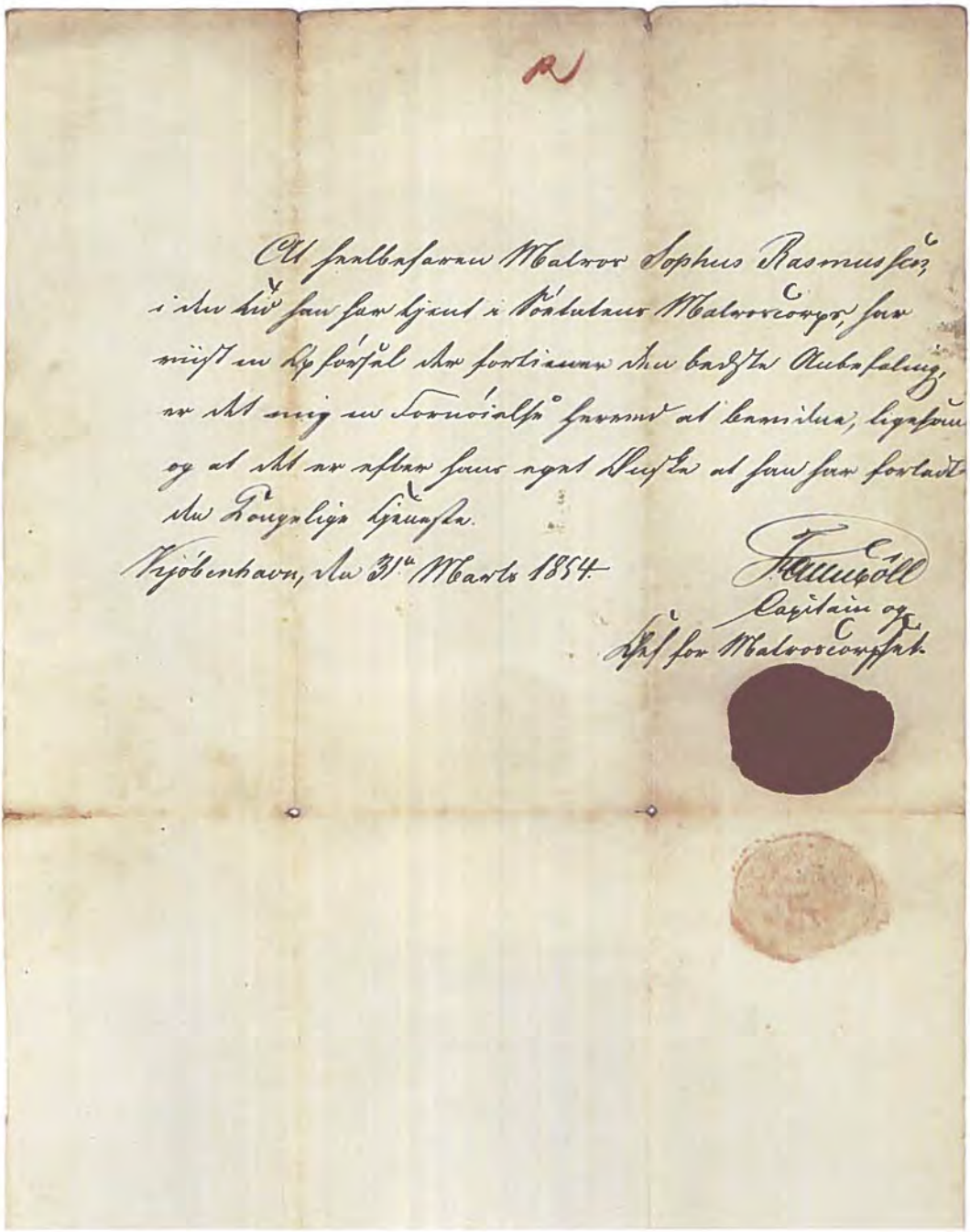

Afskedsskrivelsen fra tjenesten som Holmens matros. Kaptajn Frederik Muxoll, der ikke kunne skrive vandret, gav SWR den bedste anbefaling og bemærkede, at han forlod tjenesten efter eget ønske – altsammen var det helt, som det skulle være. (Privateje).

15. HJEMME OG MED „HOLGER DANSKE" I 1853

Fra Haregade til Svanegade og afsked fra matroskorpset – 271 · I uheldspræget sejlads med „Holger Danske" – 274 · Ophold i Kronstadt og hjem til Choleraen – 277 · Omtale af epidemiens ofre og Sophus ender med en flækket næse i fru Heibergs soveværelse – 278 · Sophus skriver vers om Julie og studerer straffefanger – 281 · Igen ture med „Holger Danske" bl.a. til Christianso – 283 · Tilbage i det gamle København og effektuering af afskeden fra Flåden – 285 · Navigationsskolen – 286.

I Hjemmet var der sket store Forandringer. Strax forinden min Afreise til Vestindien var han, Fader, flyttet fra mig til en Familie fra Randers, han kunde jo ikke bo i Nyboder alene; saalænge at han var rørig, gik det jo an for ham, men det saa ellers sørgelig ud for min stakkels gamle. Helbredet forlod ham og han blev saa forknyt. Mine Brødre vare i Schlesvig, Theodor arbeidende i sin Profession i Flensborg, Carl var da alt Toldassistent i Ekernførde og havde Post paa Kysten, men Bolig paa Godset Noer. Der var ikke Leilighed for dem til at tage sig af ham, svag som han var, og min Søster Rasmine kunde eiheller hjælpe ham, hun døjede nok med at ernære sig og sine to Børn.

Tante Hofgaards Datter Hansine Emilie var blevet gift med Portraitmaler Jensen og Tante var flyttet til dem; stakkels Fader var helt forladt. Han havde ikke saa lidet at leve af, lidt Pention 220 Rdr., fra Kræmmerlauget 50 R., fra Frimurerne 50 og fra Invalidfondet 50 Rd, altsaa i vore Penge 700 Kr. aarlig, men det meste skulde jo søges gjentaget hvert Aar, og Evnen til at klare rigtig for sig mistede han, nedtrykt og forskræmt som han var imellem fremmede simple Folk i smaa Omstændigheder.

Han var dog senere flyttet til en Familie Willerup. Manden var Malersvend, senere Jernkræmmer; de var ordentlige Folk, men haarde og ukjærlige. Stakkels, Stakkels gamle Fader, der var født til en rig Arv og godt opdraget, men fordetmeste ved uforskyldte Ulykker, Bombardementet, Statsbankerotten, geraadet i Armod og Nød paa sit allersidste. Det var ikke gaa[e]t ham saa slet, hvis jeg kunne været i Kjøbenhavn, men mit Kald og Tjeneste var jo paa Søen.

Min Søster Sigfriede, gift med Thonboe, boede i Nysted paa Lolland, Toldassistentfolk i smaa Kaar og med en opvoxende Børneflok. Fattigdom over hele Linien, men jeg havde Ungdommen og Haabet, ogsaa god Villie til at være et ordentlig og dygtigt Menneske.

Svanegade i Nyboder. (Foto: Anna Falcon Svendsen).

I selve Nyboder var der sket store Forandringer, jeg véd ikke af hvad Grund eller til hvilken Nytte; men der var blevet en hél Omflytning i Leilighederne, en formelig Bytten Gaarde; jeg var flyttet fra Haregade N° 13 til Svanegade N° 2, Stuen til Gaarden. Flytningen kostede ingen Ting, den havde min Søster Rasmine besørget gratis. Da jeg og mine Brødre boede sammen, havde vi et helt Møblement, det tilhørte egentlig min Broder Theodor, som havde kjøbt det i min Onkel Hofgaards Bo for at bevare Møblerne for vores gamle Tante. Nu stod jo min Lejlighed øde. Brødrene i Schlesvig, Fader hos Fremmede og Tante hos sin Datter, hun havde taget flere Ting med, men Sofa, Bord, Seng, Stole m.m. blev i Nyboder.

Da nu Budskabet om Sygdommen i „Mercurius" blev virkelig, slog Søster Rasmine mig ihjel med det samme, gik ud i Haregade med Flyttevogn og lod det Hele bortføre, uden Bemyndigelse og uden nogen hindrede hende deri. Hun kom paa den Tid, at Nabomændene vare paa Holmen i Arbeide, ellers var hun dog blevet stoppet. Hun sagde, at nu var hendes Broder død og hun skulde have Møblerne, det var dristig gjort og meget slet.

Jeg kom altsaa hjem i et plyndret Hus, men dog ikke i et øde Hus. Min Nabo, Bøssemager Bekker[1] havde til Beste for mig lejet min Leilighed ud til en gammel Sluproer, Kongelig Sluproer, det var ordentlige solide Folk, og min Leje laa rede til mig, jeg husker ikke hvormeget. Stuen havde de og Kameret var mit. Jeg maatte anskaffe mig Seng og Sengeklæder, og saa var jeg velbestalter Nybodermand igjen for en Stund og Husvært i Svanegade N° 2, Stuen tilgaarden, lige ved Kjøbenhavns gamle Østerport og Gjenbo med Holmens Drengeskole.

Det var en deilig Sommer i 1853, og jeg havde det rart med Toure ud til min Kjæreste, Spadseretoure i Charlottenlund. Da jeg ingen Husholdning førte, havde jeg arrangeret mig med min Svigermoder, hvor jeg fik god og rigelig Mad for en meget billig Betaling. Et Sæt fint Tøj havde jeg kjøbt, da jeg kom fra Briggen. Hat og Støvler, Handsker etc. etc. saa jeg var nok saa fin en Kavaler. Det Tøj, vi fik fra Holmen var aldeles ubrugelig at færdes i, ikke en Gang i Nyboder. Det hed sig, at man fik en Stadsmundering og en Arbeidsmundering, og det gjorde vi jo ogsaa, men det var af saa groft Stof og aldeles uden Snit og egnede sig mindst af alt til Skibsbrug – vi maatte ikke en Gang bruge det ombord, ja, det var sært nok i Søetaten den Gang, der blev[2] gjort det minste for at hæve Personalet eller udbrede Tilfredshed imellem Underklasserne – Frihed havde vi som aldt nævnt nok af. Ikke en Gang god Disciplin herskede der, vi dreve stundom grove Løjer med de ældre Underofficierer, naar de skulde optræde som Lærere. Vi vidste meget mere end de. Passede vi at komme til rigtig Tid paa Holmen og kom der ellers ingen Klager ind over Nogen, kunde vi gjøre og lade, som vi ville fra Kl. 2 Em. til næste Morgen, Søndage, Helligdage fri og dertil en Fridag hver 12 Arbeidsdag.

Tjenesten var mild nok, men daarlig lønnet og ingen Sikkerhed for Forfremmelse. Avancementet var rent Tilfældig, det kom ganske and paa Held, (at sige hvis Personen ikke var forfalden eller begik Forbrydelser), om en Mand var kommet i et godt Skib, d.e., hvor han havde haft Held til at blive afholdt og faa gode Recomendationer, om han var yndet af Takkelloftets øverste Underofficier, Skipper kaldtes han. Lykkedes det en Mand at blive Qvartermester, saa at sige faa Foden inden for Døren, var videre Fremgang

1. Conrad Becher.
2. Egl. ville man have ventet et „ej", men der blev altså åbenbart gjort det mindst mulige; således må det vel forstås.

Espingol. (Tøjhusmuseet).

alligevel ikke sikret. Nei! Det var en usikker Levevej i Holmens Tjeneste, og der var ogsaa megen Misfornøielse.

Strax efter Krigen tog alt et stort Opsving. Krigen havde reist Modet i Folket, der byggedes Jernbaner, byggedes Skibe og Fremgang i alle Ting, ikke da at undres over, at det raske Mandskab i Holmens Matroscorps længtes ud og Begjæringer om Afsked strømmede ind; af dem, som duede noget, blev der ingen, naar de tjenstpligtige Aar var forløbne. For at faa Ende paa disse Forhold var der, imedens vi vare i Vestindien, indkommet en Forordning, som tillod enhver at forlade Tjenesten; man havde naturligvis ikke ventet, at der var Alvor i den Murren, der var imellem Mandskabet, men Alvor var det alligevel. Blomsten af begge Corpserne, dog fornemmelig af Matroskorpset gik sin Vej strax. Jeg og en Kammerat, en af de der var sendt hjem fra Briggen for Sygdom, Poul Skou, søgte strax vor Afsked og mange andre ligeledes.

Vi fik ikke Lov til at blive i Kjøbenhavn Sommeren over. Jeg fik Ordre til at gaa ombord i Dampskibet „Holger Danske", som laa klar til at bruges naar som helst, vi vare mange 3-4 Dages Toure ude og endogsaa en Tour til Kronstadt. Det var formelig Lysttoure. Vor Styrmand, Bornholmeren Kofod var Overstyrmand og jeg gjorde 2' Styrmands Tjeneste. Den første Tour, jeg var ude med „Holger Danske", var fra Flensborg, hvortil vi førte noget Krigsmateriel, at føre en Battalion Soldater til Kiel, hvorfra vi igjen førte en Bataljon Jægere (Lauenborgere) til Kjøbenhavn; man havde jo dengang efter Krigen betragtet det som klog Politik at føre de tydskfødte Tropper til Kjøbenhavn og lagde saa de jydske og en Del Sjælland[sk]e Tropper til Hertugdømmerne, saa havde man jo Krammet paa det Hele, mente man.

I Flensborg, hvor vi kun var to-tre Timer, fik jeg dog et Glimt at se af min Broder Theodor, han arbeidede alt den Gang selvstændig sammen med en Karetmager; men Mester (det var Kjælenavnet i Familien) var for Klog til at svare Skat og Tynge, han arbeidede paa en gammel Enkes Bevilling pro forma som Svend hos hende.

Efter den Tour skulde vi gaa til Kronstadt med en Present til den russiske Regjering, nemlig et Espingol Batteri, et dansk Specialitet, som i Krigen havde gjordt god Nytte. Det var et Slags Orgelskyts, tre ladede Løb vare samlede, hvert Løb indeholdt 30 Geværladninger, men Antændelsen skedte fra Løbenes Munding og Skudene kunde ikke standses, før Løbene vare tomme. Vi hentede Batteriet nede i den lille Havn ved Christiansborgslot imellem Tøjhuset og Priviantgaarden (den er nu fyldt, og der bygges den nye Kgl. Bibliotheksbygning) og med „Holger Danske" fulgte to høje Artilleriofficiere, den ene af dem var Kapitajn Fallesen, senere i mange Aar det Kgl. Theaters Chef. Endvidere var med os to fornemme engelske Herrer med deres Tjenere, to Artilleriunderofficiere og 4 Menige, som naturligvis skulde lære Russerne at bruge Espingolerne. Og saa sejlede vi en deilig Sommerdag, vor gamle Hans Kofoed var Styrmand, jeg gjorde 2' Styrmands Tjeneste.

Forinden vor Afreise var der slemme Rygter i Omløb i Kjøbenhavn om, at der var udbrudt Colera i Byen, og somme sagde, at det var os fra Briggen, der havde bragt Smitten. Vrøvl, vi havde i et halvt Aar ingen Sygdom haft og gul Feber og Colera ere to forskjellige – andre mente, at det var vore Dødes Klæder, der var hjemsendt, der havde forvoldt Sygdommen, men Tøjet laa endnu i Gammelholms Hvælvinger uden at være udpakket, det var altsaa Snak. Vi troede ogsaa, at det var Vind og Vaas med den Cholera, og sejlede gladelig ad Rusland til.

Chefen var en Kaptajn Wulf, (Broder til den Dame, jeg omtalte fr[a] St. Jan). Næstkomanderende var Prml. Greve Holck og 3' var vores Holbol fra Vestindietouren, flere husker jeg ikke. Touren til den finske Bugt tager kun et Par Døgn, desuagtet blev den uheldig nok. Det var henimod Aften, at vi nærmede os Kronstadt og endskjøndt det ikke bliver mørkt i den finske Bugt paa denne Aarets Tid, vilde man dog gaa til Ankers, vel for at komme til Kronstadt om Formiddagen og ikke i Løbet af Natten – vi styrede ind imod Kysten for at faa passende Vand til Ankergrund og vi loddede med Dybelod med Loddemaskine.

Chefen var utaalmodig, hvorover vor gamle Styrmand Kofoed blev Febbrilsk, saa at han anbragte det Apparat, som viser Dybden forkert, saaledes at Lodlinen ikke kunde løbe igjennem Fjederen paa Apparatet, men den maatte følge med til Bunds, kun jeg saa, at det var forkert; men „hiv Loddet!" var komanderet og det blev hevet og igjen holdt op, ingen havde seet, at den op[b]læste vaade

Lærredspose, der skulde holde Viserapparatet flydende imedens Lodlinen løb igjennem, var fulgt med under Vandet, den stod paa det Sted paa Linen at den var paasadt og vidste 13 Favne. Det var jo passende Dybde, „lad falde Anker" blev komanderet, og det faldt Gud véd paa hvilken Dybde, men det lod sig ikke standse; den paa Banjerdækket værende Kniber, som skulde stoppe, naar der ikke skulde gives mere Kjætting, kunde ikke virke. Kjæden løb ud til Tamp, knækkede og væk var det kostbare Anker med 60 Favne Kjætting, det var en deilig Redelighed. Man loddede igjen og fik 30 Fv. Vand, senere 20 Fv. og endelig ankrede vi da paa 10 Fv. for Styrbordsanker.

Ingen tænkte paa det første uheldige Lodskud, at der var begaaet Feil, man troede, at en Krænger paa Lodlinen var gaaet for Fjederen af Apparatet, saa at Linen ikke kunde løbe igjennem, men taget Apparatet med under Vandet, saadan kunde hænde med det ufuldkomne Apparat, som nu næppe bruges mere.

Dette var det første alvorlige Uheld, næste Dag blev meget værre. Vi lettede tidlig paa Morgenen og stod ind mod Kronstadt, som vi naaede efter to Timers Sejlads, det var et imponerende Syn at se de Granitforter med 3-4 Rader Kanonporte, der beskytte denne betydelige Krigshavn, og paa Rheden laa tilmed en betydelig Flaade paa over 20 Linieskibe, hvoraf 2 vare 3 Dækkere, nogle faa Aar efter havde denne kolossale Styrke ikke saameget Værdi, det er Krigsværdi, som et eneste Pantserskib nu, men den tog sig stolt ud. Yderst ude laa en Fregat paa Brandvagt og fra denne kom en Barkasse roet af 12 Mand ombord med en Officier, der [skulde][3] complimentere og lodse os ind til Kronstadt. Officieren kom paa Komandobroen og Barkassen toges paa Slæb.

Vi gik and med fuld Kraft, sagtens. Min Plads var ved Roret og jeg havde en Mand til Hjælp – den saakaldte blinde Mand. Letn. Holbøl var paa Agterdækket. Jeg kom til at vende mig om og saa da Ltn. Holbøl brølede – jeg siger, at jeg saa det, for høre det, kunde jeg ikke for Bulderet fra Hjulene og Maskinen og Ltn. havde ingen[4] høj Stemme, men jeg saa strax, at der var noget frygtelig paafærde, jeg løb fra Roret hen til Komandobroen opad Trappen og ruskede Chefen i hans Buxeben, han vendte sig, og jeg pegede agterud og derfra kunde man se, hvad der var hændet.

Den russiske Barkasse var kæntret i Kjølvandet, Slæberen sprængt og laa nu og flød alt 100 Fv. agterud. Mandskabet klamrende sig til Kjølen eller drivende paa Aarer. Naa! vi vendte og fiskede dem op, som vare i Live. Thi to Mand vare druknede, en deilig Entré i det hellige russiske Rige. Barkassen blev reist og øst, Folkene fik tørre Klæder og Mad, og saa kom vi ind paa Rheden, saluterede, fik Salut igien og lod som intet var hændet, men Nachspillet blev nok ikke videre artigt for vor Chef. Keiseren (Nicolaus

3. Ordet glemt ved sideskift.
4. Egl. står der „inden".

d. 1[9e]) var nok blevet frygtelig opbragt, og Wulff blev nok ikke en Gang taget til Audients; da vi kom hjem fik han en Krigsret at møde for, baade for Ankeret og Russernes Skyld. Den stakkels Officier fra Brandvagtfregatten fik nok ogsaa sin vonne med, fordi at han ikke havde seet efter sine Folk. Den Tid var man meget ukyndig i alt Dampslæbevæsen.

Gik det de høje Herrer galt, gik det os foran Masten godt nok, vi fik Landlov, blev viste om paa de keiserlige Værfter og havde det helt godt. Det var ikke fri for, at vi saa de[t] russiske Flaademandskab over Hovedet. Vi kjendte dem jo godt fra Kjøbenhavn, hvor de, naar de havde Landlov, gjerne laa i Rendestenen lidt efter, at de var kommet i Land – og vi mente jo, at de var rene Slaver hjemme.[5] Nu var der i Kronstad et Hotel, der saa fint ud, og vi vilde jo vise vor Flothed ved at freqventere det fine Locale, gik ind og kræved op – Kafe (det blev serveret i Glas), der var rigtig nobel derinde med Opvartende og hvad der hører til. „Naa", siger jeg, „her skulde blot en russisk Orlogsmatros vove sig ind", „ja, han blev vist knuttet", sagde min Kamerat.

Der var egentlig temmelig trist dernede, men fra øverste Etage lød der Sang og Musik – mon vi tør gaa op? Nei, det gaar ikke, lad os prøve. Frækhed belønnes jo, og vi listede op ad Trappen, men hvad saa vi saa? hele Salen fuld af russiske Orlogsfolk, Underofficerer og Matroser, selv Officiere nærmest Sangerinde Tribunen, og vi bleve floue over vore egne indbildske Meninger over egen Storhed. Det er vist nok, at der i Rusland ere strænge Love og Selvherskertanken er gjen[n]emgaaende, men Nationen er dog gjennemgaaende mere patriarkalsk end Vesteuropæerne, en russisk Officier kan meget godt spise sammen med sin Oppasser uden at hans Officiersære er krænket. I Danmark, Herrejeh! er der jo et dybt Svælg befæstet blot imellem en Leutenant og en Underofficier, men tilbage til Erindringerne.

Der var stor Keiserrevy, medens vi laa der og en forskrækkelig Skyden, hvergang en Storfyrste eller Storfyrstinde passerede forbi – Bum! Bum! Bum! fra hele Flaaden, der blev ødelagt Formuer i spildt Krudt. Trods ald den Storhed, der udfoldes, synes jeg at man ligesom seer Fattigdom durk igjennem ald Ting, og det var for mig, som om aldt var uægte i Rusland, dertil saa aldt ud i Localerne, som det var fuldt af Væggetøj, som det maaske ogsaa er, da alle Bygningerne (den Gang) var af Træ, at sige Boutikker, men om Vinteren flytter det méste af Kronstad til Petersborg, imedens Skibsfarten er standset.

Vi laa vel en 8 Dages Tid i Rusland og drog saa til Kjøbenhavn igjen; ingen af os havde tænkt paa Choleraen og bleve højst forbausede, da vi fik at høre, at der døde 80-100 Mennesker om Dagen af den. En af de første Offre var Admiral Zartmann, flere

5. Det kan tilføjes, at det russiske styre i al almindelighed betragtedes som indbegrebet af tyranni hos menigmand i Danmark, hvilket var noget af et problem for den danske regering, der i internationale anliggender længe var afhængig af russisk støtte.

af Søetatens bekjendte Mænd døde lige i Begyndelsen, Skipperen paa Bradbænken Davidsen, Etatens strunkeste Underofficier, en gammel Ostindiefarer og dygtig Mand. Han var min første Arbeidsherre, endog førend jeg var i Tjenesten, da jeg arbeidede som privat Mand (Dreng), han var rigtig god ved mig.

Den Dag vi kom til Kjøbenhavn, kom en ung Officier ombord, Ltn. Duus, Søn af Fiskemester Duus ved gammel Strand. D. var Mandskabets Kjæledæge, en rigtig Tordenskjoldsspire, forekom det alle. Han var en Tid ombord i „Gefion" i 1848 mod Slutningen af Togtet i Nordsøen, og han oplivede hele Skibet. Han var den Gang Kadetunderofficier og hans Post var forude paa Bakken under Evolutioner. Jeg husker saa tydelig den Aften, vi lettede ved Cuxhaffen og skulde ud i den stormende Nordsø, der havde vi ligget i ni Maaneder og læng[t]tes ikke efter at komme fra vor gode Ankerplads. Stemningen var trykket og Mandskabet gik Træg i Gangspillet. Da lød Duus Stemme, „Hurra! Gutter, den gaar for Hjemgaaende" – det var et Befrielsens Ord. „Hurrah! for Hjemgaaende", svartes igjen og Stemningen blev livlig og Vagten gik hurtig den Nat. Det var et bevinget Ord, lille Duus udtalte. Altsaa Duus kom ombord her ved Middagstid, nikkede saa venlig til mig – det første vi hørte næste Morgen var, at Leutn. Duus var død om Natten.

Søetatens Hospital var afleveret af Marinen til Choleralazareth, Suhmgadeskolen ligesaa og flere andre Localer. I Bastionen ved Halmtorvet, hvor nu det nye Raadhus kneiser, laa et stort Gymnastikhus for flere private Skoler. Der var etableret Lighus for ubekjendte Lig. Folk faldt jo syge om paa Gaderne og vare døde inden deres Identitet[6] kunde blive oplyst.

Der blev jo meget Stille i Kjøbenhavn i Byen og Havnen. De fleste Familier var jo paa Landet og indskrænkede Forbindel[s]en med Byen til det mindst mulige; det var dog unyttig, for Kjøbenhavns Omegn blev strax smittet og i Skovhoved, Gjentofte og deromkring døde de i Snesevis. Vi unge Mennesker med lette og glade Sind berørtes jo ikke ret meget, der døde ingen af vore Kjære og min Kjæreste og jeg saaes tidt og ofte. Aarstiden var dejlig, Blommer og Bær hang og raadnede, fordi man var bange for Nydelsen, men jeg aad Masser uden at det skadede mig.

Paa Holmen gik Tjenesten læt, det hed, at Folkene ikke maatte overanstrænges. Paa Holmen var der reglementerede Øludsalg, hvor der i meget primitive Træmaal udsælges et meget simpelt Produkt. Dette Øl blev erklæret for usundt, hvorfor Marinen lod sælge godt Humlestærkt Øl for den tidligere Pris. Havde man lyst til at blive fri, simulerede man en Smule Mavepine. Afsted til Lægen i Hovedvagten. „Ondt i Maven", „hvad?" „Javel Hr. Doktor", „se Tungen – fy! den er slem, føler dig daarlig", „aa Nei! ikke saa-

6. Egl. ser der ud til at staa „Intenditer".

dan", „bedst alligevel komme hjem i Seng, Qvartersyg, et Glas Portvin, Farvel." At være syg og blive hjemme brugtes ikke i Søetaten, men under disse Forhold blev jo meget forandret.

Saa var det en dejlig Søndag, jeg havde helt fri og vilde ud til min Kjæreste ved Charlottenlund, men jeg gik den Dag ad Vejen ud af Nørreport forbi Brønshøj, en Vej jeg aldrig havde været, jeg ser et Hus med Skorstene og vilde ind og have Ild paa en Cigar. Der var et Trælukke paa Døren og nu saa jeg først, at det var et nyt Træhus, der var tjæret, jeg lukkede op – og saa et Stillads fuld af Choleralig. Tak! Farvel; naa jeg var saa temmelig hærdet ligeoverfor Lig fra min Vestindietour, og som sagt! Vi tog det ikke saa nøje – jeg frygtede slæt ikke.

Jeg blev derude paa Landstedet til sent paa Aftenen, og det var vel Midnat, inden jeg kom hjem i Svanegade N° 2. Det er to Etager Huse, og Trappegangsdøren stod aaben, hvad jeg ikke kunde sé, thi der var mørkt i Forstuen. Jeg render imod Mellemdøren og flækked næsten min Næse imod Klinken. Det blødte stærkt, men hvor skulde jeg paa den Tid af Natten faa Hjælp til at faa en ordentlig Forbinding anlagt; jeg forbandt mig selv saa godt det lod sig gjøre, men jeg blødte meget og saa farlig ud om Morgenen.

Jeg var om end ikke syg dog saa ilde tilpas, at jeg var aldeles uskikket til at gaa paa Holmen – og en varm Sommerdag med den saarede Næse. Nei! det var ikke tilraadelig, og jeg gik hen til Corpsets Sergent (Sergenten var et Slags Regnskabsfører og rangerede med en Højbaadsmand, Løberen var hans og Corpsets Bud og Sergentens Medhjælper) og meldte mig syg.

Da nu Søetatens Hospital var taget i Brug til Choleralazaret, var Søetatens Hospital forlagt til Qvæsthuset, som ligger paa Christianshavn. Det er et stort Bygningscomplex og var det egentlige gamle Hospital for Flaaden, men laa jo ikke beqvem til Brug for Etatens Mandskab, der boede i Nyboder. Da Børnehuset brændte paa Kong Fr.6ts Kroningsdag, blev det ikke bygget op igjen, men Tugthusfangerne bleve indespærrede i Søqvæsthusgaarden og Bygningerne bleve indrettede saavel til Mands som til Qvindefængsler. Det hele vedblev dog at være Flaadens Ejendom, kun udlejede til Fængselsvæsenet.

Fløjen som dannede Baghuset var ikke omdannet til Fængsel, men udlejet til private Folk, og der var Bolig for Qvæsthusforvalteren og den øverste Etage til Etadsraad Hr. Professor Hejberg og hans Frue, vor store uforglemmellige Skuespillerinde, Frue Johanne Louise Hejberg – i hendes (deres) Leilighed var Søetatens Hospital etableret og i hendes Sovekammer var min Seng (aldeles ene) anbragt. Lægen for det improviserede Søhospital var vores Skibslæge Strucmann, og han hilste venlig paa mig, han lappede Næsen sammen paa mig; men der bliver slemt Ar, for den skulde

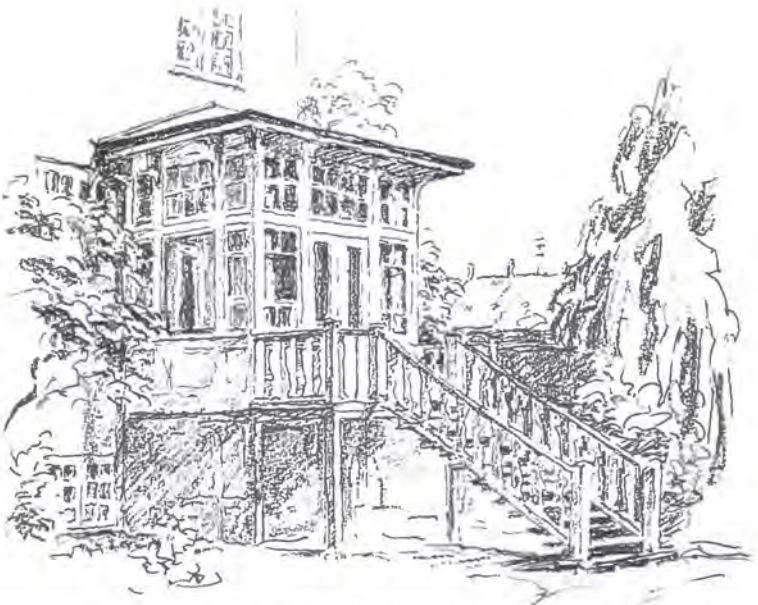

Kvæsthuset ved Christianshavn

været forbundet strax, nu vilde Flækken ikke voxe rigtig sammen, sagde Struckmann; se dog at snitte den lidt glat, bad jeg ham, men snitte vilde han ikke; men den blev dog saa nogenlunde, der blev dog ligesom en lille Tip, der stod frem, det var jeg kjed af, og da den siden blev til megen Morskab for mine Kammerater, snittede jeg den selv af med en Barberkniv og lagde Hefteplaster paa. Et Ar har jeg dog endnu.

Jeg havde det godt paa Qvæsthuset. Lægen sagde, at jeg maatte gaa ud, naar jeg vilde, men der var saadan Ro og Hygge der ude, at jeg kun en Gang gjorde Brug af Tilladelsen – besøgte naturligvis min Caroline paa Charlottenlunds Jagtvej. En Plage havde jeg dog derude, og det var en Patient, en af Holmens Arbeidscompagni, der led af en gammel Sygdom. Jeg havde en Gang taalmodig hørt paa hans Klager. Stakkelen var jo forpint, vel ikke af Smærten, men da han havde haft Sygdom[me]n siden han var 16 Aar, og ikke var helbredet nu, han var ved de 30, kunde han jo nok være nedtrykt. Det var en besynderlig Mand, og han kom med saa mange udenlandske Ord i sin Tale, saa brugte jeg samme Kur som Sønderjyden i Gert Westphlaler;[7] saa saare han begyndte at tale om Sygdom, der var af en Art, som jeg heldigvis ikke kjendte, begyndte jeg at fortælle ham om den gule Feber – og det hjalp.

Saa fik jeg ham til at fortælle om sit liv, og det vidste sig da, at han fra sit 17 Aar havde vagabonderet om i alle Europas Lande, dog mest i Frankerige – forevisende et og andet i Frankerig havde han gjort Forretning med en Blæksprutte, som han i meget lang Tid fremviste paa Paris Boulevarder. Endelig var han (formodent-

7. I Holbergs komedie Mester Gert Westphaler er det en apotekersvend, der ikke bryder sig om titelpersonens overhåndtagende snak, men pointen er nu den, at svenden ligesa stille lister af, mens den meget talende barber på det latterligste fortsætter sin rablende monolog en stund endnu.

Da nylig jeg flakked' paa Søen,
Omtumlet ved Bølgernes Bryst,
Hvor længtes jeg efter Øen,
Hvor Bøgen den vifter fra Kyst,
Og Sjølund, der kneiste fra Voven
Saa yndig, et Paradis lig; -
Jeg skimtede Huset ved Skoven,
Som skjuler, min elskede, Dig.

Men Hjemmet det kjære var øde,
Og Glæden var draget af By,
I Staden der rasede Døden
Og bød de Forsagte at fly.
Da raatte er Uheld forbandet,
I hov'det jeg fik Havari,
Jeg ønsked' mig atter paa Vandet,
For Kvæst og Cholera fri.

Men nu, jeg dvæler blandt Blommer,
Da hæver sig atter mit Mod,
Efter Regnen jo Solskin kommer,
Jeg føler, Gud Herren er god!
De yndige Blomster mig minder
Om Moder og Barndommen kjær,
Og end blomstre Julias Kinder,
Og hvad vil jeg Daare vel mer.

Og han som med Sangen fortryller,
Med Skrifterne, vittig og lærd,
Og hende, som Dannemark hylder,
De herlige dvæled' tidt her.
Og derfor elsker jeg Haven,
En Oase i pestlunre Stad,
Dens Minde mig følger til Graven,
I Danmark og borte derfra.

Matros
S.W.R. 1853

lig udvist og transporteret) kommet til Danmark, hvor en Slægtning havde hjulpet ham ind i Tjenesten som Arbeidsmand under Tøjhuset, hvorefter han naturligvis snart blev afskediget. Stakkelen vidste jo ikke, hvad Arbeide var. Jeg saa ham senere med en Lykkestjerne ude paa Vesterbro, hvor han højmodig lod mig trække min Lykkeseddel og vidste mig min Tilkommende, grotesk. Sidst jeg saa ham [var] i Ladegaardens sørgelige Mundering, dinglende henad Gaden. Stakkel.

Leiligheden vendte ud til en deilig Have, hvori vi havde Lov til at spadsere. Vi var jo kun faa Patienter, og kun en Par Stykker, der gik oppe. Haven var anlagt af Fru Heiberg og hendes Yngling – den var ikke saa helt lille og smukt holdt, men ingen Zirhave. Engang kom der en poetisk Raptus over mig. Jeg havde netop Blyant hos mig og jeg skrev nogle gyselige Vers paa et Trappegelænder eller Stakit, hvor det var. Vrøvlet indeholdt et panegyrisk Vers til de to Berømtheder, Mand og Hustru, der havde Haven i Eje (eller Leie), og jeg underskrev mig S.W.R. Matros og tænkte naturligvis ikke et Minut mere paa den Flyvegrille.

Jeg blev mindet derom mere end 40 Aar senere, og som enhver Synd til sin Tid bliver aabenbaret og Synderen straffet, undergik eiheller jeg min Skjæbne eller min Straf. Det kneb mig slæt ikke paa Rimene eller Værsemaalet – paa det Lav – men i den Versefod, jeg benyttede, kunde min Kjærestes prosaiske Navn, Caroline, ikke passe, og jeg tillod mig derfor en Licentia Poeticum og skrev Julie

i Stedet, det faldt bedre, og jeg mente jo at [det] var Snefnug, som smeltede.

Jo vist. Det var Brød, som jeg kastede paa Vandet, hvad man efter Prædikerens Ord skal finde igjen – og jeg fandt det, eller rettere, andre fandt det i „Et Liv", skrevet af Johanne Louise Heiberg, 3die Del.[8] At jeg maatte tilsvare og stande til Rette og gjøre Rede for den Julie, jeg qvad om, er selvfølgelig. Saadan kan det gaa, naar man er correct og vil følge Prosodi. Ja, trang og Tornefuld er den Vej, Digteren han maa vandre, siger Kludstrup med Rette.[9]

Men lad os saa forlade Poesien og tage fat paa det reelle. Tugthusfangernes Friluftsliv havde jeg den allerbedste Leilighed til at blive kjendt med paa Afstand – dog kun en ganske lille Afstand, imedens jeg opholdt mig paa Qvæsthuset. Naar man saa ud af Vinduerne til Gaarden, havde man lige for sig Qvindefængselet med en stor Forgaard foran, adskildt fra Qvæsthusgaarden ved en 7-8 Alen høj Mur, men aldeles synlig fra vor Etage. Her kom daglig flere Gange Fanger ud at trække frisk Luft. Rene i Klæder og vaskede i Ansigt og paa Hænderne. Dragten var en lang grov Graa uldent Kjole og Lærredshue, skinnende hvid. De spadserede da Arm i Arm eller passiarede i Groupper og Mundene gik som Kjæp i Hjul.

Jeg saa intet Opsyn, men en høj i Tugthusdragt klædt Dame (kan jeg nok sige, at hun havde været) øvede Komando over de andre Fanger. Hendes Tøj var syet moderne, sad godt og havde Læg og Snit som en Kones Dagligtøj, hun havde en Strimmel om sin Kappe og et stort Nøgleknippe ved Bæltet. Gud véd, hvem hun var og hvorfor hun var der. De andre vidste hende aabenbar Ærbødighed. Ellers herskede der stor Flid, fra 5 Morgen til 8 Aften gik Væven.

Til Venstre for vores Bygning laa Mandsfange Afdelingen (Nu boer Flaadens Chef der) ogsaa afskildt ved en høj Mur. De laa os endnu nærmere, jeg kunde see et hvert Ansigtstræk – mon det er Indbildning?; men det forekom mig, at der i alle Ansigter var et Grumt Træk fælleds, noget vist Rotte eller Væselagtig i Udtrykket. De saa stygge ud, men vare skinnende rene i Klæder og paa Persone[n]; Dragten var graa og gule Trøier og Buxer, hvide Strømper og Tøfler, alt rent.

Siden jeg nu engang er ved Toiletterne, kan vi jo blive ved og beskrive Qvæsthusets Patienters Dragt, den var gruelig deilig, vist af Model 1650; da man skal tage det grundig, vil ogsaa jeg begynde fra Grunden, d.e. nedenfra med Tøfler, naturligvis Lædertøfler, hvide i[s]landske Uldstrømper, der gik op over Knæerne; Knæbuxer af et blaat Lærredsstof forede med uldent, det var formelig hollandske, maaske rettere tyrkiske Pludderhoser; ingen Vest eller Undertrøie, men en lang Slobrok af blaat Lærred foret med tykt

8. Digtet er gengivet i Johanne Louise Heiberg: Et Liv gjenoplevet i Erindringen, 4. udg. Andet Bind s. 291. Det fremgår, at hun så det og skrev det af meget snart efter at være vendt tilbage efter epidemien. Til problemet med „Julia" kan man ikke nære sig, for det lader sig da godt gøre at indpasse „Caroline" i det valgte versemål. Hermed bare et ufuldkomment forslag, som ikke giver sig ud for at være en kvalitetsforbedring, men dog har samme rim og mening. Hvad med følgende 1 3. vers, linie 7-8: „Med Blomst, Caroline, på Kinder, / du står, kun en Taabe vil mer." I øvrigt skal man ikke bilde udgiveren ind, at SWR ikke var pavestolt over at se sit vers gengivet i beromtheedens erindringer.

9. Kludstrup, en person i enaktsfarcen Om Forladelse fra 1861 af Erik Bogh.

uldent Stof; og paa Hovedet hvid Bomuld[s] Nathue, saaledes var det i 1853 – og mange Aar efter.

Naa, Dragten var god nok, beqvem og tilstrækkelig varm, men løjerlige saa vi ud. Denne Nathue var dog ikke rigtig praktisk til at spadsere med i Solskin, og det var den yndigste Sommertid, og jeg fik fat i min Vestindiske Straahat, som jeg havde paa, da jeg gik ud paa Qvæsthuset. Saa siger Doctor Struckmann, „Ja, de Nathuer due ikke, tag Tøjet paa og gaa hen til en billig Kasketmager og se paa nogle lette Huer med stor Skygge;" jeg gik ned til en Mand, jeg kjendte (i Müntergade) og fik virkelig nogle Huer til Prøve, som kostede 2 mk 8 sk. De blev antagne, men de ere næppe blevet Normen for Søhospitalet, men Manden som solgte dem fik vist ordentlig Respekt for mig, han troede vist, jeg havde Indflydelse i Flaadens Intendantur.

Jeg var vel paa Qvæsthuset en 12-14 Dage, og gik saa paa Holmen igjen og vi vare atter nogle smaature med „Holger Danske". Nu havde vi ingen Styrmand med, da Kofod havde faaet anden Beskjæftigelse ved Værftet, og jeg forestod da Styrevæsenet alene. Vi vare en Tour ved Møen, hvor Linieskibet „Dannebrog" (nu det ældste Pantserskib i Flaaden) laa og evulerede. Det var et stolt Skib at se som Linieskib og Chefen von Dockum var en stolt Søofficier i dette Ords bedste Betydning, han havde været i fransk Tjeneste og udmærket sig betydelig. Vi bugserede Linieskibet ind paa Kjøbenhavns Rhed saaledes at „Holger Danske" laa paa Linieskibet B. Bords Side. Da jeg stod og styrede, var jeg helt stolt af min Post, men jeg kunde godt sparet min Vigtighed, thi jeg blev snardt belæret om, at det ikke var „Holger Danskes" Ror, der drejede Linieskibet, men omvendt.

Selvfølgelig, eftersom Linieskibets Ror var jo af større Flade og var dybere i Vandet, maatte følgelig virke overvældende, det var kun den bevægende Kraft, „Holger Danske" afgav. Ja, havde vi benyttet den Bugsermaade i Slaget ved Ekernførde, var Danmark blevet skaanet for megen Sorg. Senere hen i 1849, da „Skjold" laa sammesteds og blev angrebet af tydske Kanonbaade, da benyttedes den Methode og Kravlet blev strax gjendt væk.

Vi var ogsaa i Christiansø to Toure. De tre smaa Klippeholme nord for Bornholm var jo den Gang en stærk Befæstning fra Tordenskjolds Tid af og havde huset forskjellige Galeiflaader. Nu var det Hele forældet og egentlig ingen Nytte til. Herredømmet i Ostersoen var jo forlængst gledet fra Danmark – jeg tror ikke, at E[n]gellænderne ændsede dem i 1807-14 Krigen, den laa dem eiheller i Vejen. Stedet var ellers overordentlig interressandt. Befolkningens maskuline Dél alle Fiskere, Lodser og Soldater, vist alle sammen fødte paa Øen.

Christiansø. (Trap 2. udg.).

Marineminister Sten Bille var med os og der blev holdt Parade af hele Garnisonen og iblandt Soldatæschen var hvidskjægede Mænd og Drenge. Tambouren var saaledes en Olding, hvis Søn og Sønnesøn tjente i Garnisonen, den sidste som Piberdreng. Komandant for Fæstningen var en Kaptain i Flaaden og Næstkomanderende en Pr.Leutenant. Begge bleve afløste efter visse Aars Udkomando.

Fæstningværkerne bestod af en Ringmur og flere Bastioner og i det indre af Fæstningen kneiste et Taarn (Donjon i Befæstningssproget) besat med svære Skibskanoner, der virkede Horizonten rundt. Taarnet var tillige Fyrtaarn og paa den Oe var Statsfængselet, som i mange Aar husede Doctor Dampe og paa den Tid, jeg var der, [var] de to Insurgentoffi[cier]er Wasmer og Schjødts, af hvilke Wasmer havde skudt min Faders Fælle Georg Slotfeldt i Duel, som omtalt foran i disse mine mine Livserindringer.[10]

Folk levede et patriarkalsk Liv paa de to smaa Holme, der var forbundne ved en Bro, Strædet imellem Holmen[e] dannede en udmærket Havn og tilstrækkelig Dybde, men af for lille Areal. Helt udelukkede fra Omgang var Christianso ingenlunde, den var meget brugt som Nødhavn og Stoppehavn for Koffardiskibe, af hvilke den kunde rumme en Del, og saavel svenske som Bornholmske Fiskere benytte[de] den ofte og gjør saa endnu. Folk levede nydelig i Smaahuse med yndige Haver, og det sagdes, at ald Muldet til Haverne var fort fra Bornholm, det saa yndigt, frodigt ud.

Meningen med vort Besog var nok, at Ministeren vilde se Forholdene forinden, at Fæstningen blev nedlagt, hvad den blev kort

10. Dampe sad på Christansø henved 15 år, men fik i 1841 lov til at bo under opsyn i Ronne. I 1848 kom han ind under den almindelige politiske amnesti og han tildeltes en statsydelse.

efter. De Soldater, den beboede kunde blive og ernære sig som Fiskere, hvis de vilde og den kraftigere Del af dem bleve ogsaa. Regjeringen holder Fyretablissementet vedlige og nu er de fleste Boliger vist igjen besadt med private Fiskere. Havnen, der dannes af Strædet imellem de to største Øer, vedligeholdes ogsaa; Præst, der tillige er Skolelærer, holdes ogsaa af Regjeringen.

Coleraen gik sin sædvanlige Gang i Kjøbenhavn, tog til, saaledes at Maximum af daglig blev 450 og noget over, faldt saa først langsom til de Dødes Antal var omkring 100 daglig, saa hørte den op temmelig pludselig, spottende alle Regler og sanitaire Regler. Medens den i enkelte Huse næsten dræbte alle Beboere, tog den ikke et Menneske i Nabohusene; hist og her optraadte den kun sporadisk. En Gade som Petermadsensgang gik omtrent fri og i Fængslerne paa Christianshavn døde ingen, tilsidst døde Coleraen selv efter at have gaaet sig en Tour igjennem Landet. Selv paa Christiansø, som sandelig ligger luftig og frit, gjorde Coleraen Visit og ryddede godt op.

Vi maatte derover igjen med „Holger Danske" og fik blandt andet 14 Forældreløse Børn med hjem. De skulde anbringes hos Pleieforældre. Foreløbig blev de indlagte paa Søhospitalet, som atter var afleveret til Søetaten. Efterhaanden kom aldt i de gamle Folder.

Coleraen havde imidlertid constateret, at Kjøbenhavn ikke var den velordnede renlige By, som den havde haft Ry for. Man opdagede, at den var overbefolket efter sin Størrelse inden for Voldene. Der var klinet Etage paa Etage uden mindste Kritik. Der herskede en følelig Mangel paa Leiligheder for den lavere Middelstand, og den helt fattige Befolkning betalte en efter deres Forhold uhyre Leie, der var Familier, som boede i Ugevis, ja i Dagevis maatte Lejen udredes; ja, det blev constateret, at der blev betalt mere for Opholdet i et usselt Hul, end der af solide Folk kunde beboes et par ordentlige Værelser for.

Disse Forhold bleve Gjenstand for megen Kritik i Bladene (som just dengang blev en Stormagt). Der toges Ordet for Voldenes Sløifning, Forstædernes Bebyggelse efter Plan for Anlæg af Vandværk og Gasværk, ja for alle de Forbedringer, som nu ere udførte og har hævet Kjøbenhavn til en Stad, der huser en 3 Gange saa stor Befolkning, som den gjorde i 1853 (nu er vi i 1900).[11]

Om Efteraaret hen i October kom min lille Kjæreste til Byen, og jeg havde det rart hos hendes Familie og jeg kom meget ofte til hende i Pilestræde N° 18 i den gamle Gaard, som endnu huser det Berlingske Trykkeri. Nu var der tre Søskende der i Huset; Broderen Carl var nemlig antaget paa Trykkeriet som Sætterlærling og skulde staa fem Aar i Lære og begyndte med en Ugeløn af 1½ Rdlr = 3 Kroner ugentlig – det var smaa Forhold den Gang for Arbeiderne.

11. Retfærdigvis må det siges, at der allerede før 1853 var gjort de første skridt til at tillade bebyggelse foran voldene, der var tale om en gradvis proces, som forløb over en årrække.

Flaade tiltrods for Nederlaget i Eckerfördefjord dog gjorde Udslaget i det vor Blokade af de tydske Havne ligefrem tvang Tydskland til Fred. Insurgenterne med deres store Tilhæng af Frivillige fra alle de tydske Lande kunde vi klare brilliant.

Det blev jo til Krig imellem Vestmagterne og Rusland, og vi udsendte en større Eskadre som Vagtskibe i de danske Farvande, vistnok til ingen Nytte og vi vare nær kommet med i Suppedasen. Flaaden kom snart hjem igjen, men da Pengene til Udrustningerne vare tagne uden Rigsdagens Bevilling, blev Sagen Gjenstand for en Rigsretsanklage imod Ministeren.[12] Ministrene bleve dog tilsidst frikjendte, de havde taget Pengene efter deres bedste Overbevisning. Jo, de parlamentariske Forhold vare den Gang ikke saa kradse, som de siden blev og Venstre var den Gang i Majoritet; men tilbage til mine egne Sager. Jeg tabte Penge ved at der paa Holmen blev arbeidet over Arbeidstid 2-3 Timer daglig, der betaltes med 16 sk = 33 Øre Timen, hvoraf jeg ingen fik, da jeg i den Tid var paa Navigationsskolen.

Skolen bestyredes af 1' Lærer Larsen, en meget dygtig, men temmelig fugtig Herre, hvis huslige Forhold nok var sørgelige, han mødte en Gang med et voldsom blaat Øie, men han lærte os godt og var høflig imod os; 2d Lærer var Hr. Schwarts, en sober Herre i hver Henseende, ogsaa en dygtig Mand; 3d Lærer var en Hr. Tygesen, men hans Afdeling løb jeg igjennem paa 8 Dage og gjorde meget hurtige Fremskridt og igjennem Hr. Schvarts Klasse, thi jeg var jo tidligere undervist af Carl Petersen, min Kammerat i Matroskorpset efter Kjøbenhavns Skoles Methode og Lærebog. (Carl Petersen havde faaet sin Afskjed Aaret forud og var blevet ansadt som Lærer ved den nyoprettede Skole i Randers.)

Søkortundervisningen havde jeg ikke gjennemgaaet og den tog mig Tid, thi den blev gjennemført med megen Alvor og Akkuratesse. Jeg husker saa tydelig den Dag Hr. Larsen sagde til mig, „vil De saa medtage 1 Nordsøe og 1 Kattegatkort i Morgen", „Javel", sagde jeg nok saa freidig, men det rislede mig Koldt ned ad Ryggen, hvor skulde jeg tage Pengene til Søkort fra, og jeg speculerede paa det hvorfra; men Gud, som har ført mig vidunderlig og miskundelig paa hele min Livsbane, viste hvorfra jeg skulde tage Kortene.

Jeg mødte paa Gaden en yngre Elev, der hed Scheibel, Søn af en rig Hattemager, den Mand som havde bebygget Vejen, der fører til sorte Hest ved Frederiksberg. „Hvorhen Rasmussen", sagde Scheibel, „hen at kjøbe Søkort", sagde jeg. „De kan faa mine", sagde S., han havde nemlig Examen paa Bredden og læste til Længden, men var samme Dag taget til Orlogs ved en Extrasessjon, „De kan hente Kortene hos min Broder Student S. der og der." „Ja, men jeg har ingen Penge hos mig", „kan være det samme, de kan levere dem

12. I 1856 blev A.S. Ørsted af Rigsretten frikendt for at have anvendt ubevilgede penge på beredskabet i 1854-55.

der og der, jeg reiser i Morgen". Jeg op til Studenten, fik Kortene og mødte med dem paa Skolen.

Brugte Kort var ellers ikke tilladt, men Larsen anede nok, at det var sløjt med mine Finantser, og da jeg endelig blev stædt til Examen, laante han mig nye Kort til Brug ved Examen. Jeg mindes saavel Larsen som de andre Lærere med stor Agtelse og Tak.

Saa kom da den 1ste April 1854 og med den min Afsked. Der stod jeg. Hus havde jeg til Flyttedagen midt i April og til den Tid var jeg færdig med Skolen efter min Beregning, som ogsaa slog til; men der kom en Streg i Regningen. Jeg havde meldt mig til Examen og Dagen var bestemt. Den Snes Daler, det kostede, var tilsagt mig som Laan; da faar jeg den Besked, der bliver ikke holdt Examen, fordi Examinatoren Kapt. Tuxen har faaet Komando til Kadetskibet som Dommer for Kadetterne; men De kan faa Lov til gratis at freqventere Navigationskolen til Længdeexamen til Kapt. Tuxen kommer tilbage.

Der stod jeg. Tilbuddet var jo godt nok, ja meget godt; men jeg kunde jo ikke modtage det, var ganske uden Midler, og kunde jo ikke ligge til Byrde for mine uformuende Svigerforældre i hele 3 Maaneder, det var aldeles umulig og logere der kunde jeg slæt ikke; jeg var alt uden Bopæl og laante et lille Hus hos min Søster Rasmine, der boede i Wodrofsgaardshuse paa gml. Kongevej. Jeg maatte tage Hyre og heldigvis var en Hyre at faa.

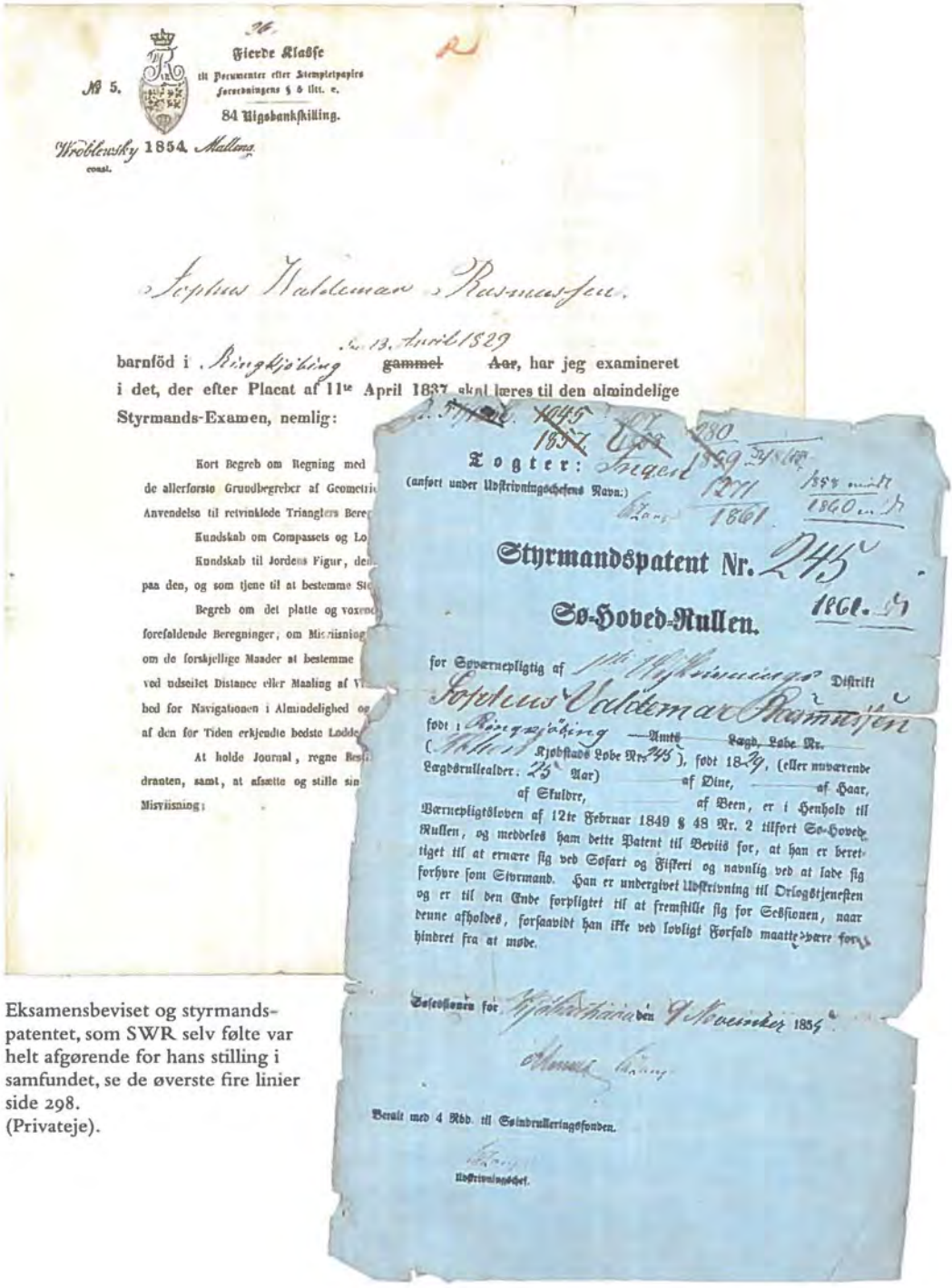

36.

Fierde Klasse
til Documenter efter Stempelpapirs
forordningens § 5 litt. e.

№ 5.

84 Rigsbankskilling.

Wroblewsky 1854. Malling.
const.

Sophus Waldemar Rasmussen.

barnföd i Ringkjöbing den 13. April 1829 ~~gammel~~ ~~Aar~~, har jeg examineret i det, der efter Placat af 11te April 1837 skal læres til den almindelige Styrmands-Examen, nemlig:

Kort Begreb om Regning med
de allerforste Grundbegreber af Geometri
Anvendelse til retvinklede Trianglers Bere
Kundskab om Compassets og Lo
Kundskab til Jordens Figur, de
paa den, og som tjene til at bestemme St
Begreb om det platte og voxend
forefaldende Beregninger, om Misviisning
om de forskjellige Maader at bestemme
ved udseilet Distance eller Maaling af V
hed for Navigationen i Almindelighed og
af den for Tiden erkjendte bedste Lodde
At holde Journal, regne Best
dranten, samt, at afsætte og stille sin
Misviisning;

Togter: Ingen
(anført under Udskrivningschefens Navn.)

Styrmandspatent Nr. 245

Sø-Hoved-Rullen.

for Søværnepligtig af 1ste Udskrivnings Distrikt
Sophus Waldemar Rasmussen
født i Ringkjöbing Amts Lægd, Løbe Nr.
(Nykjøbstads Løbe Nr. 245), født 1829, (eller nuværende Lægdsrullealder: 25 Aar) af Øine, af Haar, af Skuldre, af Been, er i Henhold til Værnepligtsloven af 12te Februar 1849 § 48 Nr. 2 tilført Sø-Hoved-Rullen, og meddeles ham dette Patent til Beviis for, at han er berettiget til at ernære sig ved Søfart og Fiskeri og navnlig ved at lade sig forhyre som Styrmand. Han er undergivet Udskrivning til Orlogstjenesten og er til den Ende forpligtet til at fremstille sig for Sessionen, naar denne afholdes, forsaavidt han ikke ved lovligt Forfald maatte være forhindret fra at møde.

Sessionen for Kjøbenhavn den 9 November 1854.

Beralt med 4 Rbd. til Søindrulleringsfonden.

Udskrivningschef.

Eksamensbeviset og styrmandspatentet, som SWR selv følte var helt afgørende for hans stilling i samfundet, se de øverste fire linier side 298.
(Privateje).

16. TIL KOFFARDIS I 1854-55 – „ROTA" OG „FREDERIK DEN SYVENDE"

Med „Rota" til Rio – 291 · Digression om Krydstoldvæsenet – 293 · Oplevelser i Rio – 294 · Storm på returrejsen og omtale af skibskammeraterne – 296 · Hjem til styrmandseksamen og kæreste – 297 · Sophus forhyrer, han har et lille Æventyr på Rejsen til Randers og sejler ud på „Frederik den Syvende" med flæsk og havre – 298 · Styrmand Sophus skuffes over London og lærer noget om „runners" – 300 · Videre til Newport og efter besvær lades kul til St. Thomas – 303 · Sophus i Vestindien for anden gang – 305 · Om kejserriget Haiti og en troppeparade, mens der lades kaffe – 306 · Hændelse med en hund og en haj og et tilfælde af assurancesvig samt bjergning af gummielastigum – 308 · En ejendommelig vandfyldning ved Jacmél – 310 · Caffe og farvetræ indlades ved Aux Cayes, mens Sophus også er sygepasser og senere ser flamingoer exercere – 311 · Over Atlanten lærer Sophus længdeberegning og skonnerten skal til Antwerpen for at losse – 312 · Sophus kommer på Hospital hos missionerende nonner – 313 · Om „old Pieter" og andre matroser som let bytte for hajerne – 315 · Vrøvl ombord på grund af helligdage – 316 · Afsejling til Newcastle og søndagsliv i land ved kulhavnen Wellington – 317 · Kulsprutten – 317 · Det kan være farligt at sejle ud fra Tynes munding – 318 · Om at komme ind til Randers og at smugle – 318.

Der har i Tidernes Løb været stor Handel paa Brasilien fra Kjøbenhavn, og Brasilien Handelshusene Holms Sønner, Broberg, Melchior, Halberstadt og flere andre, Sass ikke at forglemme, sendte Skibe til Brasilien, jeg tror nok, at Brobergs den Gang havde de fleste Brasiliefarere.[1] En af Brobergs Skibe, Briggen „Rota" var nylig hjemkommen og med den var der en fhv. Holmens Matros, Daniel Swendsen, som var min Jævnaldrende og gode Bekjendt, han havde været med Kanonbaadene paa Føhr sammen med mig, jeg gik ud og talte med ham og han sagde mig, at Kapitajnen var flink og de havde det godt ombord. Jeg traf Kaptajnen strax efter paa Gaden, sagde ham mit Ærinde og han antog mig strax som Matros, Hyren var den Tid 22 Rigsdaler = 44 Kroner maanedlig, Reisen var bestemt til Rio d. Janeiro og tilbage til Kjøbenhavn.

Briggen laa paa Asiatisk Compagnies Plads paa Christianshavn. Dagen efter gik jeg i Arbeide ombord for Dagløn 8 mk om Dagen = 2 Kr 66, det var noget andet end jeg var vandt til ved Holmen, hvor den kontant udbetalte Løn kun var lille; men naar der skulde gives fuld Værdi for Huset, Klæderne og de andre Smaaemolu-

1. Farten på Rio de Janeiro er registreret med en beskeden begyndelse i 1820'rne med stigende tendens frem til rekordåret 1840, da præcis 100 skibe under danske flag anløb byen. Niveauet var fortsat højt i de følgende par årtier. Firmaet Broberg var det første danske, der importerede kaffe direkte fra Brasilien på egne skibe, og blev på et tidspunkt Nordens største kaffeimportør.

Skippernes laugshus, hvor eksamenskommisionen samledes, når styrmandsaspiranter fremstilledes sig.

menter var Forskjellen ikke stor, neppe til Fordel for Koffardifarten; men man havde jo ikke Brug for det, man fik ved Holmen, og det var saa frygtelig tvungent, man kunde ikke søge sin Fart – og Lykke – efter eget Tykke, men maatte gaa hvorhen, man blev kommanderet.

Naa! nu var det jo forbi, enten det nu bar til Lykke eller Ulykke – Jacta es ala[2], Loddet var kastet, jeg var koffardimatros. Ladningen til Brasilien, som tildels var indtaget før min Tiltrædelse, bestod af mange Ting, Skinker i Tønder, Havre, tomme Sukkerfoustager, men Hovedladningen var svenske Fyrreplanker, og mit første Arbeide var at staa ved Rælingen og modtage dem fra Land og holde Tallie (tælle Plankerne).

Nogle Dage efter vare vi færdige og skulle mønstre. Mønstringen foregik paa Skippernes Laugshus, der hvor Navigationsskolen var ovenpaa, og som jeg staar og skal underskrive Forhyringscontracten, kommer 1st Navigationslærer Hr. Larsen ned paa Contoiret og siger mig, „nu kan De blive examineret, der er beskikket en

2. Jacta est alea, terningen er kastet.

foreløbig Examinator, Pr.Leutn. Ravn" (den nuværende Marineminister), men jeg sagde Nei, ihvorvel Capitain Broberg (Fætter til Briggen „Rotas" Rheder) sagde, at jeg maatte godt blive fri for at gaa med. Jeg kunde ikke andet, havde hverken Penge eller hjem. Dagen efter blev „Rota" lagt udenfor Bommen, og den følgende Morgen stod vi tilsøes med godVind.

Jeg maa gaa noget tilbage i Tiden og omtale en Episode eller rettere noget, der var hændet, før jeg besluttede at gaa til Koffardis. Jeg havde tidt tænkt paa Krydstoldvæsenets Tjeneste, og jeg gik aldrig til og fra Holmen uden at betragte den lille Kutter, der laa tilankers paa Rheden eller evolered i Sundet. Der var saa mange i Toldvæsenet af min Familie, og det bares mig for, at denVej skulde jeg ogsaa. Saa hørte jeg, at Ltn. Schiwe, som jeg var med iVestindien, var blevet Næstkomanderende ved Krydstoldvæsenet, der den Gang havde Contoir i Svendborg.

Schiwe var i Kjøbenhavn tilfældig, og jeg traf ham i en Familie og sagde ham, at nu tog jeg Afsked fra Holmen og ønskede Ansættelse i Krydstol[d]farten og det syntes jeg om. Jeg fik snardt efter Brev der lød barsk, „da det erfares at Du ønsker Plads i Krydsfarten, meddeles det Dig, at der er Plads som Matros i Krydsfartøj N° 2 ved Frederikshavn, naar Du melder Dig hos Krydstoldassistent Hansen.[3] Reiseudgifter vil betales, naar Bidrag tilvejebringes. Growe.Til Matros Sophus Rasmussen."

Grove var min Næstkomanderende med Skon. „Elben". Naa! det var jo godt nok, men da jeg attraaede at blive Styrmand i Tiden, vilde jeg jo helst have Examen først og meddelte Krydstoldinspektoratet dette. Jeg hørte intet mere og gik altsaa til Koffardis – først længe efter fik jeg at vide, at man havde søgt efter mig med den Besked, at naar jeg havde Examen, var der Plads med Udsigt til Avancement snardt.

Den Mand, der skulde lede mig op var Krydsbetjent Lillie (tidligere Overconstabel ved Holmen), men han havde glemt Husnumer Adressen og saa var jeg væk. Havde han fundet mig, var jeg mulig blevet Assistent 4 Aar før, maaske 6 Aar før og vilde da nu haft højere Anciennitet; men det var dog vist bedst, som det gik. Jeg lærte mere Sømandskab og mere Komando. – Efter denne Disgretion tage vi Traaden op med turen til Brasilien paa Briggen „Rota".

Vi stod ud af Kattegattet med god Vind og passerede snardt Skagen. Det er nu meget forandret i Koffardifarten fra den Gang mod nu. Da sejlede vi uden Side og Toplanterner – det mente man kunde aldeles ikke gaa an i Seilskibe og vilde være unyttig. I Dampskibe, som da næsten udelukkende var Paquetfart med Passagerer, var Sidelanterner kommet i Brug, men var ikke Lovbefalet. Vi havde den Gang mere uhaandterlig Redskab end Skibene

3. Krydsfartøj No 2 var en jagtbåd, bygget ca. 1845.

nu, men vi havde langt bedre Mandskab end nu til Dags. Vi var 13 Mand med „Rota", deraf en Dreng og 4 Ungmænd. Captainen hed Broberg, 1ste Styrmand Larsen, 2' Becker.

Broberg døde som Pladskaptain paa Asiatisk Compagni efter at have ført flere store Skibe. Larsen døde efter at have ført „Rota" (og forlist med den paa Norge) som Dampskibs Captain paa „SS Aarhus", var Styrmand først i mange Aar. Becker lever endnu – som Kirkebetjent ved Kirken i Waldemarsgade paa Vesterbro, han var ogsaa af geistlig Ophav, hans Fader var Chateket i Kjøge,[4] han var ellers en rask Karl, men lidt stiv og sticken.

Det var i det Hele et godt Skib. Provianten ogsaa god; men Kokken var daarlig, det var en lille Tydsker, Claus Arp hed han, men en morsom lille Praas. Jeg vænte mig snardt til Koffardiforholdene, som jo var meget afvigende fra Orlogsforholdene, men jeg syntes bedre om mine nye Forhold.

Reisen gik med god Vind og daarlig Vind, med Storm og Stille, og der hændte ikke noget overordentlig, Linien passerede vi, jeg for første Gang; men der var intet Halløj eller Commers ombord for den Ting, og saa kom vi i passelig Tid til Rio Janeiro, Hovedstaden og Keiserens Residents i det Land Brasilien.

Rio Janeiro ligger deilig og tager sig storartet ud fra Søen, man passerer ind paa Rheden imellem to Forter, fra det nordre Fort praies Skibene igjennem en uhyre Raaber og man forstaar ikke et Muk deraf, men svarer noget igjen, hvad man kan hitte paa (det er ikke altid høflige Complimenter) og paa Fortet forstaar man selvfølgelig heller ikke et Muk – men Formen er sket Fyldest. Paa Sydsiden af Indløbet eller dog paa Bagbord Siden, thi hvad Cours vi [styrede][5] husker jeg sandelig ikke, ligger et mærkværdigt Bjerg aldeles i Form efter en Sukkertop og kaldes da ogsaa saaledes – for almindelige dødelige er det ubestigelig, men Bjergbestigere ex professo (Latinerne maa gjerne le, hvis mit Latin ikke duer)[6] kan vel gjøre det – en engelsk Matros skal have gjort det paa Vædemaal.

Saa kom vi da ind til Staden og blev visiteret af det Kaiserlige Toldvæsen, der var ikke saa lidt broget i Udseendet, dog var der ingen fuldkommen Neger imellem dem. De visiterede grundig overalt, hvor der intet Smuglergods var – der var vist ikke videre. En Kasse Blodigler, der var sadt op i Storemærs, fandt Tolderne ikke, den kom godt i Land. Iglerne havde gjort Reisen i en Kasse med Lerjord. I Kassens Midte stod en Lerpotte med Huller paa Siden, og i den blev jevnlig fyldt Vand, færskt naturligvis. I Lerjorden laa adskillige Grønkaalsstokke, som formodentlig var til Føde for Iglerne. Naa! jeg haaber, at de bekom de Brasilianere godt, som skulde benytte dem.

Der var ellers meget omstændeligt i Rio med Toldvæsenet. Det meste af det Proviant, vi havde ombord, tog de i Land; Trosser og

4. Der ses ikke nogen ordineret kateket af det navn i Koge, derimod var en Claus Henrik Becher 1813–23 kateket i Faaborg.
5. Der mangler et ord ved sideskift.
6. Af en fremmedordbog fremgår det, at udtrykket „ex professo" betyder 1. forsætlig, med vilje, 2. på embeds vegne. I dette tilfælde kunne man vel oversætte med „egentlige". Men særlig elegant er brugen af udtrykket da ikke.

Briggen „Rota". (Handels- & Søfartsmuseet).

Varegods ligeledes. At de gad have den Ulejlighed, for ombord kom det igjen. Naar et Skib er færdigt i Rio Janeiro og erlagt sine Afgifter, præsenteres der altid Skipperen en Regning for Mulcter for Forseelser, som han ingen Idé har om at have[7] begaaet og han maa betale ellers faar han ikke slippe. Naa, Sømanden er jo i næsten alle Verdens Egne Hajernes Bytte, overalt skal de betale og mer eller mindre plyndres eller flaaes, hvorfor da ikke i Rio Janeiro.

Vi laa vel i en Maanedstid i det deilige Rio, var i Land, hvor jeg intet særdeles interressandt fandt. Der var en smuk Botanisk Have og en Sangerindepavillon, hvor Soldateschen fra det engelske Vagtskib sad og blærede sig. Væggene vare af Glas og udenfor stode Negerinderne og strakte Hals for at se paa den europæiske Herlighed. Jeg tænkte ved mig selv, især naar jeg saa den sorte Mand og Qvinde slide – og i Brasilien var der stadig Slaver den Gang – hvorfor gaar i ikke ind og rydder Bulen og smider den hvide Mand ud, hvor i ser ham, han har jo ikke skaanet Mand eller Qvinde i Eders Slægt og Hjem; derfor har jeg altid undskyldt Negerrevolterne og Oprør. De har jo en uhyre Synd at hævne; dog deres Oprør eller Krig imod de Hvide var jo spildte Kræfter og det er vist bedst som det nu gaar, at Sort og Hvid lempelig blandes og færdes imellem hverandre lige for Loven.

Der var da ogsaa i Rio italiensk Opera, og jeg saa Barberen i Sevilla og morede mig meget, skjøndt jeg ikke forstod et Muk Italiensk.[8] Keiseren var i Theatret og loe saa inderlig – han var den Gang en ung Mand og meget populair.[9] Nu er han jo afsadt og Brasilien en Republik og har følgelig det samme indre Vrøvl som de andre sydamerikanske Republikker – noget mere Fasthed er

7. Egl. står der „har".
8. Barberen i Sevilla, opera fra 1816 af G. Rossini.
9. Kejseren var Pedro II.

der dog vist i den brasilianske Regjering, fordi den i saa mange Aar har haft ordnede Forhold.

Naa! vi fik vor Ladning ud og en Ladning Caffe ind igjen med megen Slid, dog det har aldrig generet mig at arbeide i Varmen, og vi vare alle Sunde og friske, saa lettede vi vore Ankere, strakte Mærseilene. Nei! holdt, vi bleve bugserede ud, bleve praiede fra Fortet og raabte noget Vrøvl tilbage, qvitterede Damperen og var paa Reisen til det gamle gemytlige Kjøbenhavn.

Lige strax efter at vi var kommet under Seil, slingrede Briggen en del; Officierne vare gaaede ned at skaffe til Middag og Daniel og jeg laa oppe tilveirs og lagde Skamfilingsgods paa Stænge Barduner, sér vi vores Gamle og 1st Styrmand komme styrtende op af Kahytten og hver til sin Side paa Skuden – og kastede op. De vare blevne Søsyge. De loe, da de vare færdige, og vi loe med. Det kan træffe enhver Sømand lige i det man forlader Havnen – de to vare saavidst Sømænd og Søvante Mænd. Jeg har aldrig lidt af egentlig Søsyge, men det har hændet, at naar jeg har skiftet Skib, har jeg faaet Qvalm en kort Stund til jeg var vænt til Skibets Bevægelser – hvert Skib har sin Maade at slingre paa.

Reisen hjem gik ellers godt, kun havde vi en frygtelig Storm i spanske Sø kort før vi naaede Opgangen til Kanalen. Stormen varede i tre Dage og vi førte ikke en Trævl Seil, i Luv Mesanvant[10] havde vi bundet et Bramlæsejl uden paa Vævlingerne for at støtte Skuden lidt i Slingerrassen. Det er dog mærkelig, hvor man faar en Ro over sig, naar man har gjort sig fortroelig med, at nu er det Slut. Jeg saa det paa „Gefion" i Ekernførdefjord og ligeledes nu. Min Kamerat Daniel Svendsen og jeg stode agter (For paa Skibet kunde ingen være) og saa paa den Himmelhøje Sø – „Der kommer den som tager os", siger D., „vistnok", siger jeg, men den gjorde os aldrig det min[d]ste.

Et stort Skib lænsede os forbi, den førte Storemærsseil Klodsrebet. Da Stormen var forbi slingrede Briggen frygtelig, for Atlanterhavets Bølger lægger sig ikke saa hurtig som Kattegattets. Det var lige det, vi med Besvær kunde ligge paa Ræerne og gjøre Seil los. Dagen efter lænsede vi forbi et stort Skib, der havde mistet det meste af sin Overrigning – vi mente alle, at det var det Skib, der Dagen før lænsede forbi os, og som havde ligefrem slingret sine Stænger overbord.

Der var ellers godt Kammeratskab ombord og det gik fredelig og samdrægtig til. Vores ældste Mand, Tømmermanden hed Hansen og var en stærkbygget Mand med svære Kræfter, han var gemytlig og svær i gamle Viser og Skrøner, som han gav godt igjen. Det var interessandt at høre ham fortælle i hvor usle Kaar, han var opfødt og ved hvor simpel Føde opklækket.

Faderen var død paa Søen som Matros eller Tømmermand, og Moderen alene maatte ernære Flokken, 4 saavidt jeg husker; hun

10. „Luv" er tilføjet og egl. står der „Mesanvantet".

gik hver Dag til Byen og bjærgede sig som Sælgekone og Middagsmad fik de ikke, hun kom hjem mod Aften, saa havde hun i Regelen kogte Kartofler og for 4 sk (8 Øre) Fidtegrever og det var et overdaadigt Maaltid. Selv maatte de (Drengene) jo tidlig med og hjælpe ved Lugning o.d.l. paa Urtemarkerne, men først maatte de vadske og klæde den mindste paa, give den en Skorpe med en snor i om Halsen – og saa binde den til Kakkelovnen. Først om Middagen kunde en af de ældre Børn løbe hjem og se til den lille. Om Sommeren slæbte de den min[d]ste med til den selv kunde kravle om. Jo, Fattigmand maa bjærge sig som bedst, men jeg hørte den Gang aldrig nogen Klage over Forurettelse eller Blodsugen fra den Riges Side – og den Gang blev Arbeideren ganske anderledes udbyttet af Kapitalissten end nu om Stunder.

Den ældste Matros ombord var Daniel Svendsen, født i Nyboder, hans Far var Værftsunderofficier, men døde ung, ogsaa han var fattig opfødt, men var en prægtig Gut. Han havde været med i Eckernførde paa Linieskibet „Chr.d.8de" og var sprunget i Luften med den (hvad jeg vist før har omtalt), men da han som alle Holmens Drenge var en god Svømmer, havde han bjærget sig et Stykke Tømmer af Bougsprydet. Daniel sad der sammen med en anden Mand – begge vare de, efter hvad Daniel fortalte, yderst gudfrygtige saalænge de flød omkring og den anden læste hele Chatekismen med Bordbønner og aldt, hvad de kunde huske. Naa! det var ikke saa forunderlig. Daniel var en stille Fyr, men var indehaver af meget Muttervits – et godt rart Menneske var han.

3de Matros hed Rasmus Petersen, en lille livlig Person fra Endelave (senere og i en ung Alder Skibsfører), dernæst havde vi en ung Bornholmer, let Matros, han havde sejlet 3 Aar med vor Captain (snardt efter Styrmand og Captain), dernæst 3 Jungmænd, en fra Rørvig, rask ung ung Fyr, som fik en sørgelig Skjæbne, faldt ned et Aars Tid efter, slog sig til Krøbling og døde heldigvis; den anden Peter Mærsk Møller fra Rømø, har nu sex kjæmpehøje Døtre, været her ofte med Dampskib „Laura" som han fører og har Part i;[11] den 3' Jakob Rhode (Søn af Toldassistent Prl. Rhode i Kjøbenhavn), blev senere Krydstoldassistent, døde ung – om Kokken Claus Arp og Kahytsdrengen Carl Itz ved jeg intet.

Vi havde endnu en haard Storm i Nordsøen og kom saa endelig lykkelig til Kjøbenhavn, bleve opsagte, da vi havde fartøjet paa Asiatiske Compagnies Plads, men arbeidede dog for Dagløn til Lasten var losset, fik fortjente Løn, som var ret god efter hvad jeg var vandt til. Daniel og jeg lejede os et Værelse i Springgade ligeoverfor mine Svigerforældre, men Daniel gik med „Rota" igjen 14 Dage efter. Jeg gik paa Navigationsskolen, betalte for 1 Maaned – nu kunde jeg jo læse hele Dagen; i 14 Dage gjennemgik jeg et Repetitionskursus, meldte mig til Examen paa Breden, blev exa-

11. Peter Mærsk Møller havde jo altså også en lang søn, A.P. Møller, som dog på nedskrivningstidspunktet har været forholdsvis anonym. Så endnu var døtrene åbenbart det mest interessante ved familien. Siden er de unægtelig gået i glemmebogen.

mineret af Kapt. Tuxen og bestod og fik mit Examensbevis. Søgte ved Kjøbenhavns Magistrat om Styrmandspatent og fik det, og jeg var nu dansk Styrmand – ude af Proletariatet i Middelstanden, hvor jeg er blevet til nu.

Jeg var altsaa igjen i Kjøbenhavn og hos min kjære Caroline. Et godt Skridt frem paa min Livsbane var jeg jo kommet, i det jeg nu var Styrmand; men ellers var jeg jo fattig, fattig som Hjob, men fuld af Mod og Fortrøstning, der var jo intet, som holdt mig ved Hjemmet, ud igjen at sejle var jo min Levevej. Min gamle Fader var død, imedens jeg var paa Brasilietouren. Hvis jeg havde været helt ubunden, var jeg maaske gaaet til Australien, men der staar skrevet – bliv i dit Land og ernær dig redelig, og det gjorde jeg – at sige paa den Maade, at jeg sogte Hyre med dansk Skib, og der var Hyre nok, Gud ske Lov. Alt imedens jeg endnu var paa Skolen, kom der en Kaptain op og vilde forhyre mig til Østersofarten, men inden jeg fik mit Patent, var han sejlet, og det brød jeg mig slæt ikke om, jeg brød mig ikke om Østersofarten imod Vinteren – det var at ligge i Rusland indefrossen til Foraaret.

Det var ikke mange Dage, førend jeg fik Besog af en Hyrebas, som for Mægler Hetscher tilbød mig Hyre med en Skonnert, som laa i Randers og hørte der hjemme.[12] Jeg tog imod Pladsen for 32 Rdl. om Maaneden. Der blev tilmed forhyret en Matros og en Ungmand. Jeg fik en Maaneds Gage forud, saadan var Skikken og er vel endnu, og vi reiste samme Aften med Jernbanen, som den Gang (1854 i December Maaned) kun gik til Roskilde. I Roskilde (hvor jeg for første og eneste Gang besøgte min Svigermoders Familie) kom vi paa en Postvogn, afsted til Kallundborg. Paa Vejen inden vi endnu naaede Holbæk, bestod vi et lille Æventyr. – Den Gang var der altid lidt Æventyr ved at rejse, og som der staar i Emilies Hjertebanken:[13]

Enhver Station vi kommer til
Os ei blot friske Heste
Men Æventyr forskaffe vil
Hvis ej saa vil den næste o.s.v.

Æventyret bestod den Gang i, at jeg, som sad hos Kudsken, faar en Gjenstand at se, der laae ved Vejkanten. „Hvad mon det er", sagde jeg til Kudsken? „Død og Pine", siger han, „det er en Tønde Penge" – og vi af Vognen alle som een. Matrosen (Christian Lumby) foreslog strax, at vi skulde rulle den ned i Grøften og dække den til. „Sludder", siger jeg, „vi skal jo til Randers, lad os bare se at faae den op i Vognen, saa faar vi nok Bjergeløn". „Ja ded kan itte nøtte andet", siger Kudsken, „ja vaed enda Sølpenge, men det æ kun Koverpenge, jæ kænner hende godt, hun la inge[14] Postkantoret i Roskylle i Formiddavs, aa den Post, der kører faaran vos hae taft hinner bagyd a Vovnen fra Bavsmækken vaar inte saalir", (solid).

12. Mægleren hed Heckscher.
13. Vaudevillemonolog af Johan Ludvig Heiberg fra 1840. Da den var uhyre populær, har forfatteren med rette kunnet regne med, at yderligere forklaring ikke var nødvendig – altså på affattelsestidspunktet.
14. Læses sådan og må naturligvis betyde „inde i".

Naa! med voldsom Mas fik vi ½ Tønden op i Vognen og afsted. Da vi kom til Holbæk og holdt ved Posthuset – det var Midnat med klart Maaneskin – stod Postmesteren og en stærk gesticulerende Postillon og vel et Par Natteravne og gloede paa en Postvogn uden Bagsmæk og vi kom jo som frelsende Engle med den forsvundne Skat. Hr. Postmesteren noterede vore Navne og vilde indstille os til en Belønning for vores gode Arbeide, men vi hørte aldrig et Ord fra Postvæsenet, muelig fordi at vi aldrig spurgte om Noget – og saa var den Pølse ude.

Hele Dampskibsforbindelsen mellem Jylland og Sjælland ad Postruten Kallundborg-Aarhus bestod den Gang i en lille Damper „Gerda", det første Dampskib, der var bygget i Kjøbenhavn, den var uden Spanter af krydslagte Mahogniplader og blev bygget paa Jakob Holms Plads – senere da vi fik andre store Skibe, kaldtes den Sukkerskibet med Glashjulene paa Grund af sin Spinkelhed.[15] Naa den bragte os fra Kallundborg til Aars, hvorfra vi uden større Æventyr Kl. 10 Em. med Postvogn kom til Randers.

Jeg lærte ellers paa den Tour ad Postvejen Postillonernes Trædskhed at kjende; var der kun en af to Passagerer fra Posthuset, bleve vi dog en hel Vognfuld, thi uden for Byen stod der gjerne to 3 Stykker og ventede – blinde Passagerer kaldtes de, og de forsvandt naturligvis udenfor den By, vi skulde til – Jo den Tid levede de fleste mindre og de største med af Nefas.[16]

I Randers havde været Hestemarked, hele Byen laa fuld af fremmede og det kneb med at faa Logi, som vi da endelig fik paa Byens bedste Gjæstgivergaard Rydels og næste Morgen tørnede vi til ombord i Skonnerten „Frederik den Syvende", drægtig 60 Cmlæster og ført af Kaptain Ole Jakobsen af Randers. Jeg havde begyndt min Bane som Styrmand.

Skonnerten var aldt tilladet med salt Flæsk i Tønder og derovenpaa Havre, vi skulde gaa til London og videre paa Fragt. Randersfjord havde været tillagt, men var nu tøet saavidt, at vi med to Jagter paa Slæb og den lille Damper „Fulton" foran, stod ned til Udbyhøj.[17] Vandstanden i Randersfjord var den gang saa lav, at vi knap kunde flyde ud med 9[Fods] Dybtgaaende. Udenfor Udbyhøj tog vi den ene Jagtladning og udenfor Barren indtog vi Resten og var saa fuldt ladet. Vi ankrede paa Yderrheden og Kaptajnen tog i Land for at gjøre sig færdig – Ja, den Gang havde man Tid til det, anede ikke, at der skulde komme Tider, som disse, da aldt gaar med Damp og helst med Lynets Hurtighed.

Mandskabet bestod af Hr. Ole Jakobsen, Skipperen, en høj kraftig Mand med et noget bøst Væsen og ikke saa helt godt afholdt. Han var af Kjøbmandsslægt, noget af en Storborger. Han var ikke mild, eiheller venlig imod mig, men det gik enda an i Betragtning af, at jeg var en ny Styrmand og ikke meget vandt til Koffardifart.

15. Der var indtil da bygget skrog til flere dampskibe andetsteds i Danmark, som så derefter fik indsat en dampmaskine i København. For „Gerda" stod skibsbygmester Peter Jørgensen, hvilket udmærket kan være foregået på den nævnte plads – maskinen leveredes af Baumgarten og Burmeister. Afleveret april 1853, ophugget 1892. Overfartstiden Kalundborg-Århus var fire timer.
16. Nefas = hvad der er ulovligt.
17. „Fulton" var fra 1851 og ejedes indtil 1860 af Randers Havnekommission, der benyttede den netop til bugsering på fjorden. Skroget blev bygget i Randers af skibsbygmester Langeland, mens maskinen leveredes af Baumgarten & Burmeister i København. „Fulton" endte som bugser- og bjergningsbåd i Øresund, ophugget 1880.

Saa kom der min Ringhed, dernæst Matros Ole Olsen fra Tønsberg, en gammel Drukkenbolt, men en dygtig Matros; den anden Matros var den i Kjøbenhavn forhyrede Christian Lumby, en Fyr paa en Snes Aar. Der var ikke stort ved ham, men han var dog en kraftig Fyr, han var meget nærsynet. Sa[a] havde vi en Ungmand[18] fra Frederikshavn, en dygtig Yngling, dernæst den Ungmand, der var forhyret i Kjøbenhavn, han hed Lars Dam og var fra Læssø, men skikkelig, og i Udbyhøj fik vi en voxen Kok, Anders Nordmand – og var ogsaa norsk. Han havde sejlet før med Kaptajnen i Jagtfart, men var ellers Bondekarl; ialt 7 Mand, efter Nutidens Mening en meget flot Besætning – den Tid regnedes det for temmelig svag Besætning.

Paa min Vagt var Matrosen Christian og Lars Dam – han tog naturligvis det bedste. Det var lille Juleaften, at vi naaede at faa vores Gaasesteg i Ro i Skagerakket, men [saa] var Freden forbi. Det tog paa at kule og inden længe havde vi kun 2r Storseil, 2 rebet Mersseil og Stagseil; den var ikke blid i Skagerakket ved Juletid og mørke Nætter. Kaptainen fik en bulden Haand og det var nok det, der bevirkede, at han besluttede sig til at holde af for Norge, hvilket skete 3' Juledag. Den Tid brugte de norske Lodser ikke at holde krydsende ude i de 20 Dage, der ligger før og efter Juledag, med mindre en Sejler holdt paa Kysten – som vi jo gjorde – men vi fik dog i god Tid Lods ombord og kom om Emdg. ind til Ulvesund i Nærheden af Christianssand.

Overaldt i Verden lurer Snarer for de stakkels Sømænd, og i ald Uskyldighed blev jeg strax pudset. Paa Udhavnene i Norge er der mange Steder paa hver Havn anbragt Ringe indsmedet i Fjældene, saa og i Ulvesund. En venlig Mand raadede mig kjerlig til at sætte en Trosse fast i en Ring, som han betegnede mig; det skulde gjøre den og den Nytte, og jeg fulgte taknemmelig hans Vink. (Han har strax seet, at jeg var grøn.) Da Skipperen og Lodsen kom op af Kahytten, spurgte han mig, hvad den Trosse skulde Nytte; jeg sagde Sandheden, og skipperen og Lodsen lo, „der er de blevet pudset", sae Skipperen – „Ringen er privat Eiendom og det koster Penge at sætte fast i den" – saa klog blev jeg.

Vi laa en 8re Dages Tid i den gode Havn og red haarde Storme af. Kaptainens Haand var blevet snittet og var i Bedring, da saa Vejret bedagede sig, skulde vi væk, havde faaet lættet og Seil paa; men Skonnerten nægtede at vende og maatte ankre. Det viste sig, at Rorpinden var brækket, og saa gik der en 3 Dages Tid indtil den var gjordt i Stand, og saa seilede vi. Vor Besætning var blevet suppleret med 2 raske Sømænd, hjemvendte Amerikanere, som havde gjort Julebesøg i Hjemmet. Det var stolte Sømænd.

Reisen over Nordsøen gik heldig og hurtig. Vi fik Lods ved Orfordnes og kom heldig op ad Themsen til London. Jeg kan ikke

18. Egl. står der mærkeligt nok „Ungdemand", efterfulgt af et tomt mellemrum til et forglemt navn.

sige, at London imponerede mig synderlig, hvilket formodentlig kom af, at man sér saa lidt til den fra Themsen af. Forinden man naar Byen, seer man vel de fremmerst beliggende Huse i Byens Udløbere, bemalede med Reclamer og et Mylr af Værfter, Kulpladser, Baadebygger Skure o.l. i broget Masse; men ikke en større Bygning, intet som imponerer, og lige foran var vi ved vor Reises Maal, Citykanal, en af Londons Dokker, der nu er sadt i Forbindelse med den af Nordsøfarerne mest benyttede Westindiadok. Skibe laa der overalt, men huse saa vi intet til.

Aldt ved Grenwich havde vi[19] faaet en Toldvagt ombord, vi fik strax Visitation [af en][20] Tidesurvior – noget der svarer til en Toldkontrolleur hos os, han havde et Par opløbne unge Fyre med sig, men de kunde visitere, skal jeg love for – Naa! der var intet at fange hos os, det Smule Tobak, vi havde, blev lagt frem, og forseglet – lidet [fik] vi jo Lov at beholde, og saa kunde vi jo skøtte os selv. Dokken var jo rigtig nok lukket, Vagt ved begge Udgange og dertil en Officér ombord. Friheden var begrænset nok. Denne Offisser, som han kaldes, var mit Selskab under Losningen, og jeg lærte ikke saa lidt Engelsk af ham. Det varede vel en 6-8 Dage inden Havren var losset, adskillige Tønder vare spolerede, men det var vel Flæsketønderne, som havde lækket, for Skibet var tæt nok.

Da vi vare lossede varede det nogle Dage forinden vi fik at vide, hvorhen Reisen skulde gaa videre hen, og vi vare meget spændte paa Skjæbnens Beslutning med os. Vores norske Matros, gamle Olsen, deserterede strax fra os, jeg tror at det var første Aften – som sædvanlig var der kommet et Mylr af Runnere d.e. Løbeagenter for Skibshandlere, Skrædere – ja, det er egentlig det samme, thi Begrebet Skibshandler indeholder en Mand, som handler med eller besørger aldt, hvad Skib og Skibsbesætning behøver, være sig Skibsmateriel, Sejl, Maling, Tougværk, Ankere o.s.v. som Proviant, Klæder, Sko, nautiske Instrumenter, intet undtaget.

Naa! af Runnere kom der altsaa en Flok ombord, jeg modtoge dem som velkomne Fremmede, jeg vidste ikke bedre – især at der mellem Flokken findes de værste Kjæltringer, Agenter for Hyrebasser, der søger at faa Folkene til at rende bort o.s.v.

Behandlingen er ellers, at man modtager de Runnere, man kjender, de andre lemper man i Land snarest mulig. Vores Officier saa ogsaa lidt forundret paa, at jeg bød dem ned i Kahytten og tog imod deres Kort – fra Læger for absurde Sygdomme o.l. Kaptainen havde intet sagt mig Besked om (Overhovedet sagde han mig ingen Besked om noget; men var noget galt, saa brummede han). Siden, da jeg kunde forstaa Officieren, gav han mig et Vink, naar der kom en Gavtyv, som skulde kostes.

Iblandt de, som havde faaet Indpas og kom ned hos Folkene, var der en Svensker, en kjøn Karl, der lignede en Sømand og mu-

19. Egl. står der „fi" – forfatteren har haft det næste ord i tankerne.
20. Ved sideskift

En kulsprudte, hvis anvendelse er forklaret i note 22 og i teksten side 317. (Det Kongelige Kjøbenhavnske Skydeselskab og Broderskab).

i Takkelet – og saa kom den med et Ryk og havde ingen Skade taget.

Ja, paa Vestkysten af England er der rigtignok Ebbe og Flod. Vi fik vore Kul – og en Hund, som Kaptainen kjøbte – og halede ud Newport. Der hørte jeg det gamle Walessprog blive talt, det lød aldeles ikke som engelsk. Det var vel henad Marts Maaned, at vi forlod Newport med Bestemmelse at gaae til St. Thomas i Vestindien. Vinden var god, men strax vi vare passerede Schilly Øerne fik vi en forrygende Storm, som holdt os underdreied en Uges Tid, men den Vej vi drev, var omtrent den Vej, vi skulde, og inden vi rigtig havde faaet Sejl paa Skuden, var vi i saa milde Egne, at jeg gik med bare Fødder, og saa fik vi godt Vejr og Reisen til Vestindien gik som Tusinde af de Toure, jevnt kjedelig – intet at se uden Flyvefisk af og til, en Haj i Kjølvandet en Gang imellem og Marsvin for Bougen – ja, de skaffede os da en Dags Stof til Samtale og lidt Afvexling.

En Morgen paa Dagvagten, da jeg havde Frivagt, blev jeg vækket af Raaben og Trampen paa Dækket[23] – den gamle Belgier bandede stammende i alle Sprog, der var ingen ved Roret, hele Mandskabet paa Bakken. Kaptajnen saa jeg ikke, „han er væk", raabte en. „Nei! han er der, hal ham ind", broltes igjen; jeg var strax klar over, at Kaptajnen var gaaet overbord og at der var kastet en Line til ham

23. Egl. står der „Dækken".

– jeg ud til Rattet og lagde Roret haardt i Borde, saa Skonnerten løb i Vinden, Forbraserne smed jeg los, saa jeg fik bak Seil (det var kun flau fin Luft) og løb derpaa for at h[j]elpe at hale Skipperen ind; men hvad saa jeg?

Kaptajnen stod nede ved pyntenetstokken paa Agterhalerne og havde harpuneret et stort Marsvin og med sine Kjæmpekræfter havde han holdt det, medens Skibet løb Fort; nu da vi laa i Vinden, var det let at faa bjerget, jeg sadte en Kasteblok op paa Taget og Lodlinen, der var stukket paa Harpunen i Blokken, og saa heisede vi Mester Urian ind.[24] Halen blev spigret paa Nokken af Jagerbommen, at alle kunde se Kaptajnens Tapperhed, og Springeren lavede vi i Beufsteg. Det smagte helt godt saalænge det var varmt, men nydt kold [kom] den trannede Smag frem. Vi kjendte eiheller rigtig til at behandle det Kjød, senere har jeg faaet det meget bedre.

Naa! saaledes luntede vi af til Sct. Thomas, Byen der ligger saa smukt paa tre Høje og hvor jeg jo var godt kjendt fra tidligere Tid. I St. Thomæ Havn har flere store Dampskibslinier store Kul Depoter, og der bleve vi lossede. Losningen gik hel magelig til, vi havde et Par Negere i Lasten til at fylde i Kurve, som vort eget Mandskab hev op. Kurvene tømtes i mindre flade Kurve, som bleve baaren i Land af Negerpiger, der tager Byrden paa Hovedet – det var jo en primitiv Lossemaade, men saa var Skik den Gang og losset blev vi.

Sct. Thomas stod da i sin bedste Flor og var ligefrem et Midtpunkt for Handelen, der anløb Skibene for Ordre og Paquetlinier udgik derfra til de andre større Øer; men det har jeg jo før beskrevet. Nu er det jo anderledes – Øerne har lidt meget af Orkaner og Jordskjælv siden da, men alligevel hører de endnu til de vigtigste Havnepunkter i Vestindien og menes jo at ville faa stor Betydning, naar den nye Canal ved Nicaragua, som skal aabne en Passage igjennem Mellemamerika, bliver færdig – dansk var jo Flaget, der vajede fra Forterne, men dansk Sprog var lidet kjendt imellem Negerne, og af dansk Patriotisme var der vidst kun meget lidt derovre, fornemmelig paa St. Thomas. Stedet var aldeles kosmopolitisk.

Vor Reises Bestemmelse blev, at vi skulde gaa til Haiti og paa Havnepladserne Auax Cajes, udtales Ocajs, og Jacmél indtage en Ladning Caffe og Farvetræ til Europa. Vi fik udlosset, fik et nyt Bougs[p]ryd indsat og lidt Tømmercalfactring udført og forlode St. Thomas, hvor vi havde haft det helt godt uden nævneværdig Sygdom (jeg havde et lille Feberanfald, der varede ½ Dags Tid). Jeg havde haft megen Omgang med andre Styrmænd, især var 2' Styrmand paa Barkskibet „Mercurius" af Flensborg, Erik Mathiesen, født i Grønland, men nu hjemmehørende i Korsør blevet min Ven og mig meget kjær; vi kunde saa godt forstaa hverandre – jeg fik aldrig nogen Ven som han (han døde af den gule Feber nogle Aar efter).

24. Mester Urian, nærmest et nedsættende udtryk om solle og enfoldige personer. Da det her er et dyr, vil det vel være oplagt at oversætte med „krabaten".

Saa var det vel ved Maimaanedstid, at vi sagde St.Thomas Farvel og sadte Cours for Haiti og Havnen Jacmél. Vi havde et meget daarligt Kort, men kom desuagtet godt og rigtigt frem til vores Losseplads, der syntes at ligge aldeles aaben ud imod Oceanet. Vi kom til Ankers i Læ af et Coralrev og laa nok saa godt. Byen var ubetydelig, men Landet var saare skjøndt. Sct. Domingo hører jo til Verdens frugtbareste Øer. Halvdelen af Øen Sct. Domingo kaldtes Haiti og var den Gang et Keiserdømme under Keiser Solouque (udtales Solok), et meget komisk Monarkie i hvert Fald sammenlignet med de europæiske Stater, allerede at det kaldte sig Keiserdomme var snurrigt, dertil berettiger Landets Størrelse det slet ikke.

Øen St. Domingo er vel den eneste Stat i Verden, hvor den indfødte Slavebefolkning har opkastet sig til det herskende Folk (den oprindelige Karaibiske Folkestamme er aldeles uddød). Øen var jo tidligere i fransk Besiddelse og var stadig Arnested for Negeroprør (hvad i Grunden ingen kan fortænke Negerne i at de gjør, især i Fortiden). Allerede i den franske Revolutionsperiode førtes der paa Øen store Krige. En Neger Tousan le Overture opkastede sig til Øens Selvhersker og det kostede Franskmændene strømme af Blod at bringe de sorte til Underkastelse.

Hele det 19 Aarhundrede har der næsten uafbrudt været Opstande og hersket Borgerkrige, tilsidst opgav Europæerne Øen og der blev oprettet en Republik, i hvis Regjering ingen hvid Mand maatte faa Sæde. Mulatterne regnedes som Republikkens Adel. Striden vedblev ligefuldt og nogle faa Aar forinden jeg var paa Haiti, var en af Generalerne, nemlig Solouque blevet Keiser for Haiti; den anden Halvdel af St. Domingo var fremdeles Republik. Faustin Solouque regjerede nogle faa Aar og blev saa styrtet, men drog fredelig bort og boede siden i Havanna, hvor han døde; nu er igjen St.Domingo samlet i en Republik – og saa gaar vi igjen frem i Livserindringerne.

Vi gik saa i Gang med at lade Caffe i Jacmél, men det gik temmelig langsom. En Soldat havde vi faaet som Toldvagt, men han fortrædigede os ikke. Meget militairsk var der ikke ved hans Optræden, hans Mundering var hvide Buxer, do Busseronne og Straahat, paa Føderne ingen Ting, Bevæbningen var en Bajonet, som vist aldrig havde været pudset – han var afgjort fredelig i Udseende som i Optræden. Han holdt sig til Kokken og deres Underholdning bestod i at lære hverandre at tælle i deres respective Sprog.

Hvad denne Kriger oppebar i Sold, ved jeg ikke, men hans Forpleining bestod i et Stykke Klipfisk daglig, som bragtes ham ombord af en snurrig Fyr, som fungerede som Lods ved vores Indsejling, men nok egentlig var en Storrelse i Keiser Faustin Solouques Marine. Klipfisken slog godt nok til, for vi sorgede for, at Vagtmanden fik fuldt op.

Jeg var en Gang i Land for at skaffe et Stykke Kjød til Middag og traf ogsaa ved Lodsens Hjælp paa en Slagterbod og fik Kjød. Jeg havde en Sølvdollar med og fik mindst en Skjeppe Sedler tilbage foruden en lille Sølvpenge, som jeg i Kjøbenhavn senere fik 45 Skilling for – Gud ved hvad hver Seddel gjaldt – Møntfoden lærte vi aldrig at kjende. Saa en Dag kommer Lodsen eller Admiralen, hvad han nu var, ombord (han bragte stadig Frugt med sig til os), siger til mig, „Math, imorgen maa du komme i Land, der er stor Stads, det maa du se."

Naa! jeg var nysgjerrig nok og kom da a shore og saae paa en stor Plads, hvor der stod en høj Stang med noget paa Toppen, der vel var en Frihedshue (hvorom jeg har læst), var hele Byens Garnison samlet og dannede Carré. Inden i Carréen holdt et Par ganske ordentlig uniformerede Negerofficiere, hvoraf en talte til Folket, bombastisk og gestikulerende som en Franskmand – hvad han sagde, forstod jeg jo ikke et Muk af, men det var jo eiheller til eller for mig, han talte, maaske var det meget sandt og rigtig, men forbandet løierlig saa det Hele ud.

Forsamlingen, der stod om Generalerne eller hvad Rang, de nu havde, var costymerede med pjaltede eller dog meget slidte Uniformer, hvoraf neppe en passede den, der havde den[25] paa. Havnecaptainen, en gammel Neger, som ogsaa jevnlig kom ombord og tiggede et eller andet (Dagen før fik han en Pose Byggryn, som Lægen havde ordineret ham til Suppe værende god for the Stomack). Han var nu udstafferet med blaa Spidskjole med Marineknapper, store Epauletter og en uhyre trekantet Hat – han nikkede smilende og nedladende til mig med en Mine, som tydelig sagde, „der kan du se, hvad Karl jeg er".

Vores Lods var ogsaa i Officiersuniform, men det var i Frakke med Tressehue og hvide Benklæder og uhyre Flipper – naturligvis var det aflagte gamle franske Uniformer, hele Paraden var iført, og saa for en Europæers Øine latterlig ud. I og for sig var det maaske lige saa fornuftig en Action[26] – som en Revue for den franske Republiks Præsident, Publikummet i Jacmel syntes meget imponeret. Selve Carréen var meget fornuftig combineret (for man kunde godt kalde den en Combination). Den var paa fire Geledder – Inderste Række havde omtrent fuldstændige Uniformer og Geværer med Bajonet og Sidegevær, 2' Række havde næsten alle Kjoler, men hvide Lærredsbuxer, 3' Række var mere reducerede, hvad Udrustningen angaar, og 4 Række, den yderste, var hel civil, maaske var det Rekrutter.

Naa! hvorfor egentlig gjøre Nar, hver Land har sin Vis og Skik – og det er jo vitterlig, at Hajtisoldaterne har kjempet heldig mod europæiske Tropper, og at de tilsidst har tilkjæmpe[t] sig Friheden – ganske vist har de haft den gule Feber til Bundesforvandt. Efter

25. Egl. står der „den den" – hmeskift.
26. Strengt taget læses det som „Auction", vel en lapsus.

Paraden complimenterede jeg mine Bekjendte, Havnecaptain[en] og Lodsen for deres og Troppernes gode Holdning – Høflighed koster ingen Penge.

Ligesom Hæren saa forfalden og reduceret ud, saaledes ogsaa med Fortificationen. Der var et Fort højt beliggende, der kunde beherske hele Rheden, det var ogsaa stærk besadt med store Kanoner, men aldt saa smudsigt og forfaldent ud. Over Hovedet aldt, ogsaa det borgerlige liv [har] et fattigt om Forfald tydende Præg, trods Landet er uhyre Frugtbart – hvad Friheden end har bragt, sand Rigdom er det ikke.

Der passerede forøvrig to Begivenheder, som har præget sig fast i min Erindring. Imedens vi laa ved Jacmél – og de vare meget uensartede.

Tæt ved os laa en amerikansk For an aft Skonnert af de, som seile paa Staterne med allehaande Handelsartikler; de havde en lille Hund ombord, en ganske ubetydelig Kjøter. Saa sér vi en Dag, at der blev et Postyr ombord. Folkene entrede op i Vantet[27] og Hunden gjorde et frygtelig Spetakkel med Gjøen og Skrig, den var blevet gal, maaske dog kun opirret, tilsidst sprang den eller blev kastet i Vandet. Den svømmede meget rolig hen imod sin Skonnert igjen, men derfra drev man den ved Slag og Steenkast igjen – og vendte sig derfor mod vort Skib – med et blev den saa forfærdelig Angst og tog paa at hyle, den havde ved Instinkt mærket Faren af Hajerne. Vor Hund Bonny udtrykte lignende Rædsel og tudede ynkelig.

Jeg gik i vor Jolle for om mulig at ramme det stakkels ængstede Dyr med en Aare, men saa peb en Revolverkugle lige om Ørerne af mig, og staar ikke der ombord i Amerikaneren Styrmanden og skyder til Maals efter Hunden (og mig, kan jeg næsten sige) med en Revolver. Kuglerne slog imellem mig og Hunden – jeg truede ad ham, men han skjød alle Løbene af, heldigvis ramte han ingen af os – saa sér jeg lige med et Finnen af en Haj kløvende Vandet to, tre Gange, saa forsvandt den i Dybet, men nogle Øjeblikke efter sér jeg den kommende fra Bunden med Bugen opad og opspiled Gab, og i ét Nu var Hunden slugt – for mig var det ækel at være Vidne til, mulig fordi jeg paa en Maade var Deltager i Campagnen, men saavel i vor Skude som og i Amerikaneren sagde de, at det var et uhyre spændende Moment – og at slet ingen af dem tænkte paa Hundens Frelse. Kaptajnen sagde ogsaa, da han kom ombord, at han vilde give en Daler for at sé det Skuespil; saa kunde jeg begribe, at nogen kunde gaa at sé paa en Henrettelse, men jeg ikke.

Der passerede ogsaa en anden Hændelse imedens vi laa ved Jacmél. Rheden var jo temmelig aaben, men Ankerpladsen syntes mig helt rolig, som vi laa der bag Revet, dog maa der have været stor Underdrag i Søen, efter hvad jeg kan forstaa paa, hvad der

27. Egl. står der „entreede" og „Vandet".

skedte; en Dag imod Aften kommer der en Skonnert ind og ankrer agten om os, men hvorledes det nu var, tog han Grunden og har vel hugget noget haardt ved Underdragets Slæb endskjøndt Havfladen var hél blank. Kaptajnen beordrede mig at tage vores Varpanker og en god Trosse og fire Mand i Storbaaden for at hjælpe ham ud, om han ønskede det.

Jeg gjorde som forlangt og roede hen til Skonnerten; naa! vi kom paa Siden af ham og praiede, men ingen svarede mig et Muk, eiheller saa jeg nogen ombord i arbeide med at træffe Foranstaltning til Skibets Udbringelse.

Jeg roede saa ombord igjen og Kaptainen mente, at det Hele var lavet Spil og det var det vel ogsaa. Skonnerten var kommet fra Sydamerika med Ladning af Bark, indsyet i Huder og vel sagtens andre Ting, men det saa jeg drivende omkring, da Skonnerten sønderskjøres, før den gik rent i Qvag, uden at der blev gjort ringeste Bjergningsforsøg. Der maatte vist intet blive bjærget, Kjæltringeri, det Hele. Det var vist ogsaa en god Plads at strande paa. Der var jo rigtig Øvrighed til at holde Forhør og give Forklaring for, men den var vistnok meget liberal i Søretsager.

Maaske at det i det Hele taget ikke betaler sig at drive Bjergning i Vestindien, jeg skulde ikke antage det, for jeg véd, at næsten nye Skibe som ere bjærgede i Søen og slæbte ind til St. Thomas ere solgte for rene Ubetydeligheder – og condemnerede Skibe har man ikke gjort sig den Uleilighed at hugge op, de ere blevne slæbte ind i Klimhullet (en lille Bugt ved Siden af St. Thomas Havn) og der forladte, overladende Tiden at tilintetgjøre dem.

Jeg kommer ogsaa i Tanker om, at vor Forgjenger paa Orlogsstationen, Briggen „Ørnen" havde kjøbt en gammel Flensborger Brig („junge Jan"), den blev slæbt i Land paa Caien paa Østenden paa St. Croix – og brugt den til Brændsel og overladt største Parten af den til os med „Mercurius", som dog heller ikke fik Ende paa den. Det forklarer for en Dél, at der ingen Bjærgning skedte fra Strandinger i Jacmél.

En Bjærgning skedte der dog. Da det blev Søndag og vi ingen Ladning tog ind, faar jeg at sé, at der drev mange store brune Klumper omkring i Søen, jeg fik et Par Mand i Baaden og ud – fik en af dem op og se, det var Kautschuk (Gummielastigum, ægte Viskelæder), vi samlede hele Jollen fuld og bragte det ombord. Kaptainen mente, at det var Værdiløs Kram, men jeg holdt paa, det var meget eller dog temmelig dyrt Stof og foreslog, at vi skulde samle op, hvad der drev om; men det ville Kpt. Ole Jakobsen ikke, man kunde læt komme i Vrøvl o.s.v., vilde vi bjærge noget, kunde vi, men han vilde være uden for det Hele.

Naa! Folkene var heller ikke meget ivrige, men alligevel fik jeg fem store Sække fulde, som blev slængte op i Storbaaden, da vi si-

den kom ud at sejle, og foreløbig tænkte ingen mere paa det uden det, at jeg syede en Fænder og fyldte den med Gummielastigum istedetfor Kork, den blev jo dygtig tung, men det var et Arbeide mest for Løier.

Det viste sig, at den udmærket svarede til sin Hensigt, senere da vi skulde i Havn i Antverpen og Damperen smed os bradt Los, var vi lige ifærd med at tørne Hjørnet af Dokmundingen og kunde faaet en Planke eller to knuste. Jeg stod ved Kranbjælken og raabte, bring mig Fænderen, og fik den lige tilpas anbragt imellem Hjørnet og Skuden, men jeg skal love for, at Skibet foer ud fra Muren som en Raket – „Dyvel te Ding", sagde Lodsen, den kom til Nytte.

Naa! videre véd jeg ikke at berette fra Jacmél, dette eiendommelige Sted; jo dog! Vand var ikke til at faa ved Havnen, men ligeoverfor (Byen ligger ved en aaben Bugt) paa Kysten boede der en Eneboer ved en Kilde – han solgte Vand, men ikke for Penge, man skulde blot tage lidt Proviant med og vise ham, saa vilde han hjelpe. Naa! saa en Dag gik vi i Baaden og roede over til det betegnede Sted. Søen var rolig, men da vi kom der over brusede og sydede det imellem Kystens Stene, saa jeg tænkte, her er ikke godt at komme for nær Land. Folk saa vi ingen af.

Jeg vilde lige til at roe ombord igjen, da med et en Mand træder op paa en Klippepynt, men gjorde ellers ingen Tegn til at ville indlade sig med os. Jeg holdt et Stykke salt Kjød i Vejret i den ene Haand og en Vandpøs i den anden Haand. Manden nikkede og begyndte at vise Signaler, som jeg strax opfattede som Lodsanvisning. Armen ud til venstre og vi roede til Venstre, ret op i vejret – ret lige paa, og paa den Maade lodsede han os ind i et temmelig smult Hul imellem store Stenblokke, men helt ind til Landet kunde vi ikke komme; saa betydede han os, at vi skulde holde paa Aarene saa nær Landet som mulig, hvorpaa han langede os en forskrækkelig lang Trærende ud, det var kløvede Stammer af Cocuspalmer, hvoraf Marven var udtaget. Renden satte han fast imellem to Sten og saa begyndte Vandet at løbe ned til os, ikke fusende, men jevnt; i en Times Tid havde vi vore Tønder fulde af godt klart Vand.

Det var en ejendommelig Vandfyldning. Stedet var noget for en Maler, jeg har aldrig seet noget saa vildt som den Klippekløft. Jeg vidste Manden, hvad vi havde medbragt, nogle Stykker salt Kjød og Flæsk, lidt Brød, hvide Beskøiter og en Flaske Rom; han pegede paa en Sten ude i Vandet. Jeg vilde ind til ham, vade eller svømme ind, men han vinkede afværgende, og jeg kan tænke, at det kunde ikke gaa and for Havets Underdrag, der kunde trække en svømmende eller vadende Mand med sig tilbage, hvorved den svømmende resikerede at blive knust paa Klippekanterne – altsaa fik jeg ingen Prat i Gang med Eremitten, som ellers lignede en gammel spansk Sømand, hvad han mulig ogsaa var.

Vi lagde følgelig vores Tribut paa den anviste Sten, raabte et Farvel paa alle de Sprog, vi kunde og roede bort. Da jeg kom lidt fra Land, kunde jeg se Eremittens Hytte af Bambus og Palmeblade, selv stod han i Indgangen. Jeg svang min Straahat og han værdigedes ved en Haandbevægelse at qvittere for Høfligheden.

Dagen efter forlode vi Jacmél og styrede imod vor anden Ladeplads d. Auqais. Vi havde 4 Pasagerer, europæiske Herrer. En af dem var en ung Tydsker og han medbragte en lille levende Hjort. A pro pos om Tydskerne – hvor vi kom i Vestindien og overalt, bestandig Tydske Handelsmænd, Kontoirister og Commier, derved lærer de noget og bliver til de dygtige Mænd, som de ere.

Vi havde gjort helt fin Anstalt nede om Læ for at kunne herbergere disse Passagerer, men de gik slet ikke ned, svøbte sig i deres Tæpper og lod ikke til at ændse vor Opmærksomhed videre. Jeg havde Morgenvagten og da det begyndte at lysne saa jeg, at vi vare helt under Land og inde i et Slags Fjord. Jeg kaldte paa den af Herrerne, der syntes mig at have mest Autoritet og spurgte ham, om han kjendte Landet. Han saa sig om – „Yes all right – Aux cajes heer."

By eller Havn saa jeg intet til, hev Loddet, fik passelig Ankerdybde, halede Forseilene ned og lod daglig Anker falde. Kaptajnen og det øvrige Mandskab kom op uden at blive purrede, „hvad er der i Vejen", spurgte vor Gamle, „intet, jeg véd", sagde jeg, „men vi er i en Bugt eller Fjord, og jeg sér Land overalt, saa turde jeg ikke sejle videre og Herren der siger, at Havnen er her i Nærheden".

Det var en Uskik hos vores Gamle, at han aldrig sagde Styrmanden Besked om Sejladsen. Kortet var nede hos ham, og han burde jo sagt, ved den eller den Tid naar vi i Nærheden af Bestemmelsesstedet, kald saa paa mig o.s.v. Naa! aldt var jo gaaet vel. Herrerne med Hjorten og deres Bagage bleve roede i Land. Jeg tror knap, at de sagde Farvel. Der kom en kolerisk Mand ombord, der skulde lodse os ind. „Sæt os nu ikke fast, Your Blakk Fellow", sagde vor Gamle nedladende, men Lodsen blev vred og svarede noget paa hollandsk, der betød, at han var vandt til at Lodse Fregatter og ikke regnede saadan en Smeerslofers (Fedtskoe) som vores Skude for nogen Ting. Alligevel sadte han os fast, men det var ikke videre farligt, og vi halede den af med en Jagertrosse.

Om Auxcajes véd jeg ikke det mindste at sige uden, at den ligesom aldt i Vestindien eller dog paa Hajti saa forfaldent ud, mulig var der ingen ordentlig By paa det Sted, var maaske kun en Forhavn. Da vi havde ladet et Par Dag[e]s Tid – det kom i Klattevis, blev der sagt, nu faar I ikke mere Caffe, vil I have mere, kan I faa Farvetræ. Tak, det var en rar fornøjelse for vores Gamle – og for os. Farvetræet er vel tungt, men det stuver daarligt, dog der var ikke noget at stille op, og saa fik vi Farvetræ for Restladningen.

Det er jo en Æressag for en Styrmand at have en vel stuvet Ladning, men det var det mest formaledide Krumme Grene, vi fik ombord og jeg maatte idelig staa og save de krummeste Stykker itu – og tilsidst fik det ogsaa Ende. Jeg troer, at jeg havde godt af Arbeidet, thi jeg befandt mig udmærket. Vi fik dog een syg Mand og han var syg til Gavns. Det var Kokken, den norske Bondekarl, vi fik ombord ved Udbyhøj, han blev meget daarlig af Climatfeber.

Da Styrmanden skal være aldt ombord, som de andre ikke kan eller vil være, var jeg jo nødtvungen Sygepasser, og jeg passede ham godt, det véd jeg. Jeg har ellers ofte bemærket, at mange Søfolk er uvillig, ja ligefrem bange for at hjælpe syge, især i de tropiske Lande, vore Folk inclusive Kaptajnen vare bange for at komme stakkels Anders nær.

Der kom naturligvis Læge fra Land, en ung Mand, som jeg meget daarlig kunde forstaa; han fik vores Medicinbog og pegede nogle N° ud, Lægemidler, som vi skulde tage af Medicinkassen og gjorde mig forstaaelig, hvor store Dosis, jeg skulde give Manden, han beordrede Lavement, og jeg var Mand for at udføre det – og blev højlig beundret af Kaptain og Mandskab. Skjøndt jeg ikke vilde give en Luus for Anders' Liv (hans Tilstand var akkurat, som jeg havde seet Patienterne paa St.Croix Hospitalet, da vi havde gule Feber) kom han sig dog, og hans Reconvalesents var enda temmelig hurtig overstaaet.

Vi var nu færdig paa Hajti og satte Cours op imellem Øerne. Kortet vi havde var det store Atlanterhavskort – Bestikket, det var aflagt i, var selvfølgelig lille og det kneb med at finde igjennem Stræderne. Jeg husker, at jeg næsten hele Dagen sad oppe paa Fokkeraaen for at holde Udkik efter Skjær; vi havde passeret flere, som vare let kjendelige ved Braaddet, der stod over dem, men vi slap lykkelig forbi ald Ting.

En Dag passerede vi en lille Øe, den var beboet, thi vi saa Huse paa den ene Ende af Landet. Det var den Gang, jeg sad paa Fokkeraaen, og vi var Landet temmelig nær. Saa fik jeg Øie paa noget i Land, som jeg aldeles vidst holdt for engelske Soldater med hvide Buxer og røde Trøjer, jeg tænkte enda, at det var strængt at exersere og marchere i saadan Hede – saa lige med et stak hele Compagniet tilvejrs, det var Fugle, Flamingoer kaldes de nok.

Jeg har ofte som Barn og nu i min ældre Alder ligget i Græsset og seet Storken spadsere og evulere i Engene, ved Refrectionen[28] hæves de naturligvis, og der skal ikke saa særdeles megen Phantasie til at faa en pæn sortkjolet Cavaler ud af Storkepeter, saa det var slet ikke saa urimelig, at jeg kunde faa Soldater ud af Flamingoer.

Reisen over Atlanten gik godt, vi tog Vestpasaten og holdt efter Kanalen. Bestemmelsen var Falmouth for Ordre. Paa Udreisen havde Kaptainen regnet Længden daglig, men en Dag vi

28. Refrectionen, han må mene reflectionen.

faldt sammen med en Apenrade Bark („Hindu", Kpt. Brun) og vexlede Længde med ham, var vores Længde splittergal, „min er rigtig" praiede Kpt. Bruun. Da hans Længde passede langt bedre med den gissede Længde, vi fik ved Bestikket, tvivlede Kapitaj[n]en ikke paa, at hans Observationer var feil udregnede og gav sig til at repetere sin Længdelærdom.

Han havde Længdeexamen, hvad jeg ikke havde, men i Nordsøfarten og i vore hjemlige Farvande bruges ikke observerede Længder uden i Orlogsmænd for Øvelsens Skyld. Han gjorde Stykket for mig og lærte mig at regne et Chronometerlængde ud og saa tog vi fat paa Stykket for den Dag, vi passerede Apenrade Barken, vi fik det gamle Facit, men saa tog han en Gang feil og suptraherede, hvor han før havde adderet og se, Længden vi fik, var akkurat Apenrade Barkens, som var vist os, „Heurekka, Funtus",[29] raabte jeg, „Ua æ ed for Slurrer di kommer med", sagde Kapt. Ole, „det er baade Græsk og Latin", siger jeg, „men nu skal vi regne Længde, saa hun knager, og det gjorde vi. Alligevel troede vi os ikke selv, og vi brugte stadig den gissede Længde, Bestikket gav os, til at føre ind i Journalen.

Da den observerede Chronometerlængde var østligere end Bestikkets L., vare vi meget spændte paa Udfaldet og tilfældet var, at vi slæt ingen medgaaende Seilere [havde] at conferere med. Da nu den observerede Længde sagde, at vi var i Nærheden af Schilli Eiland, gik jeg tilvejs og saae Øerne i Læ om Bagbord i samme halve Time – det kan nok være, at vi vare vigtige af vore Længdeberegninger, der stemmede saa mærkværdig. Dagen efter kom vi ind til Falmouth og modtog Ordre til at losse i Antverpen.

Da vi havde faaet vor Ordre stod vi ud fra Falmouth og fik aldt i Kanalen en belgisk Lods og en hurtig Reise til Vliessingen, hvor vi byttede Sølodsen og fik Fladlods, en ilter Person, der komanderede som om han var Admiral van Holland. Det var en smuk Seilads op ad Floden; i mange af de smaa Byer og vel ogsaa i Landsbykirkerne var der Sangspil i Kirketaarnene, og det lød smukt med disse Klokkespil, som vi jo slæt ikke mere kjendte i Dannemark.[30]

Det tog 2 Dage inden vi naaede Antverpen og bleve fortøjede i den smukke Dok. Det var ikke som de Dokker, jeg kjendte fra Engelland, hvor man ligger indelukket og intet sér af Byen, her laa vi omgivet af Gader med smukke Huse og Folkelivet pulserede rundt om os. Jeg fik lige Tid til at se mig om en Gang i den gamle minderige By Antverpen med de prægtige Kirker og Kunstsamlinger; som Handelsstad var Byen ikke mere end Skyggen af, hvad den havde været, men dog hel anseelig, og senere har den jo igjen taget sig op ved den den Gang helt ukjendte Petroleumshandel.

Vi var neppe begyndt at losse vores Ladning, før jeg blev syg, idet mit ene Been svulmede op, og det saa aldeles ud til en stor

29. Heureka (græsk) = Jeg har fundet det. „Funtus! Folk! nu seer jeg Baad", Wessel i digt fra 1784, mens Holberg i Peder Paars 1721 har „Funtes! Jeg seer Aars!" – Funtus (latin) betyder også „fundet".

30. Hvilket kun er næsten rigtigt, klokkespillet i Frue Kirke gik til grunde i 1807, men det på Frederiksborg Slot var der faktisk endnu nogle få år indtil branden i 1859. Siden er klokkespil unægtelig vendt tilbage og klokkenister bimler dagligt gentagne gange i utallige købstadskirker.

Byld lige paa Knæet. Vor Gamle var ikke glad for det, jeg skulde jo svare for Ladningen, men der var intet andet for; jeg maatte paa Hospitalet, et gammelt Kloster, der endnu blev holdt ved Magt med Priorinde og Søstre, der havde helliget sig Sygepleien, og det Kald opfyldte de trolig, de herlige Qvinder. Nat og Dag færdedes [de] stille, næsten lydlose, altid agtpaagivende, altid milde og hjælsomme, men altid agiterende for Chatolicismen, følende sig for, om man ikke var modtagelig.

Ved Foden af min Seng var der et Slags Opsats med Hylde og et Forhæng ud imod Gangen, et Gardin, der kunde trækkes rundt om Sengen under Lægevisitatsen; en Morgen fandt jeg et lille Christus Billede heftet i Gardinet, jeg lod det hænge; senere kom Søsteren, som passede mig, pegede paa det, jeg nikkede, saa kom et Mariabillede til – hun pegede paa det – jeg fortrak Munden surmulende, hun sagde Romish (Rommersk), jeg sagde Luthersk – saa surmulede hun og vilde tage Mariabilledet bort; men jeg betydede hende, at hun skulde lade det hænge – senere viste hun mig stadig et og andet af det gudelige Snurrepiberi, som sælges ved Kirkerne i de katolske Lande, og det glædede hende at jeg (lod som) intereserede mig for det.

Jeg var helt betænkelig ved mit Ben, thi det forekom mig ikke, at Bylden trak saadan til, at den lod sig skjære. En Dag tog den gamle Overlæge Instrumenterne frem og de to mandlige Medhjælpere tog fat paa mig, nu skulde det gaa løs, men den Gamle følte og følte og pakkede sine Knive ind igjen, saa lagde man fordelende Urter paa, og saa svandt Hævelsen temmelig hurtig.

Det Værelse, hvorpaa jeg laa, var en almindelig stor Stue. Jeg kan tænke, at det var kun luthers[k]e og reformerede Patienter, der indlagdes her, hvorimod Nabosalen var som en Kirkehal, hvælvet og med Orgel og Alter. Der kom daglig en Præst i Ornat og celebrerede Messe for Patienterne paa Salen. Præsten, en ung smuk Mand, var mig utaalig, han saae saa[31] inderlig kjødelig, fed og lasket, saa hele Kroppen bævrede, dertil saae han saa uhyre hoven og ringeagtende paa os solle Kættere – han var ækel, men Søstrene vare nogle herlige Qvinder.

Vi fik ogsaa Besøg af en Luthersk Præst, fin lille stille Mand, men meget interessandt at tale med. Jeg mindes det, Hospitalet, som noget af det bedste, jeg har truffet paa i Livet. En Dag, som jeg ligger, faaer jeg Besøg af to af vore Folk, og fik at vide, at vores Rig havde været nedtaget for at eftersees og omtrent var færdig. Da jeg laa syg, maatte Kapitainen tage et Par Riggere ombord, og til Formanden havde vore Folk solgt det bjærgede Gummielastigum og sluppet klar af Toldvæsenet; uden at tænke paa nogen Øvrighed havde Manden faaet de 5 Sække udleverede. De havde faaet 200 Franck for det Hele – og Mellemhandleren maa jo have haft

31. Egl. står der „saae saae saa", men en lille streg i det andet „saae" kan selvfølgelig forstås som en noget ufuldstændig udstregning.

Portræt af en gammel sømand, malet af Christen Købke i 1832. Fedtet hår og et slidt ansigt, altså et udseende, som godt kan have svaret til old Pieters.

en betydelig Avance, saa vi saae hvilke Værdier, vi havde kunnet bjærge. Jeg fik min Part af Provenyet og var godt tilfreds.

Med dette Gods, man bjerger i Søen, er det nu saa sin Sag. Somme Steder bryder Autoriteterne sig slæt ikke om det, andre Stæder, som her i Danmark, skal det ligge Aar og Dag, inden det maa sælges, og æder sig selv op i Omkostninger. Jeg har været med Skibsførere, som ikke vilde bjærge det minste Drivgods. Naa! vi slap godt fra vor Bjergning og havde Profit af det.

Saa forlod jeg da en Dag Hospitalet og vandred tilfods ud i Byen, ombord var der intet videre at gjøre, for vore Folk havde gjort Vrøvl med vor Gamle Kapitain, medens jeg var paa Hospitalet. Vor Gamle Belgier, old Pieter, som vi kaldte ham, var kommet tidsnok til Antverpen, en Logi Vært vilde have alle hans Penge for en gammel Gjæld, som Pieter ikke kunde huske noget om; men, ménte han, det kunde gjerne være, han havde nok boet hos ham eller i det Hus, hvor han var Vært – at Værten tog sin lovlige Ret multipliceret med 10 er der ikke den minste Tvivl om.

Det Slags Sømænd som old Pieter var af, ere de, som er Landhaiernes bedste Kunder, disse glubende Ulve, som føde og fede sig af Sømændenes Slid. De – man kan næsten sige fleste af Matroser – der har faaet deres Uddanelse i Langfarten, er som umyndige

Børn, ubekjendte med Livet i Land falder de snart i de utallige Snarer, som opstilles imod dem af Hyrebasser (Seelenverkopere), Handelsmænd, som frister med Uhre og Dingeldangel, Runnere for Skræddere og Skomagere og løse Qvinder, stakkels Jack, Johnny, Jan Rap og hvad Kjælenavn, man ellers giver Ulken, han er lovlig Bytte for alle, som lægge an paa ham, og de ere mange. I vore Dage er det heldigvis langt bedre for Sømanden, i alle større Havne er der Sømandshjem og Veiledning for Matrosen, hvor han paa sit eget Sprog kan blive vist til Rette og hjulpet, men saaledes var det ikke for 50 Aar siden – lige i Begyndelsen i det mindste.

En saadan stakkels halvgammel Fyr var Old Pietter ombord, en paalidelig, støt agtpaagivende Matros, jeg lærte meget af ham – med sit Smule fattige Pjuds af Tøj kunde han dog holde sig ren og tør; men aldrig saa saare var han kommet til Land, før jeg saae en Landrøver af laveste Rang (de som ligefrem tigge sig paa Skibsfolkene, løbe Ærinde o.s.v.) spadsere af med Pieters Tøj. Selv gav han Partiet[32] i flunkende nye blaa Klæder med Filthatten bag i Nakken og en Silkeparaply under Armen – man tænke sig old Pieter, den gamle Vandhund, med Paraply, jeg tror ikke, han forstod at lukke den op.

Pieter besøgte os daglig – og hver Dag sakkede det af med Finheden, Paraplyen gik først, saa blev Hatten byttet med en Voxdugshue o.s.v. – nedad gik det; saa var Pieter blank, og jeg saa ham saa inderlig glad i Bomuldsbusserone og Lærredsbuxer hale ud af Dokken med en engelsk Bark, saa lagde han ud paa ny til Slid, Slæb, daarlig Føde, Solhede i Vestindien eller Snefog om Kap Horn eller hvor det nu gaa – for om ½ eller ½ Aar at lade sig plyndre paa ny. Det var Matrosliv i de Dage. Er det bedre nu? jeg vil haabe det, men det ses ikke paa de Skikkelser, man sér ombord i Dampskibene, nogle forslidte usselt klædte Personer, som ikke har den fjerneste Lighed med Søfolkene fra min Ungdom.

Jeg skrev, vore Folk havde gjort Vrøvl med Kaptajnen, men det var nærmest den anden Matros, en ung Fløes, som hed Christian Lundby,[33] en Mand af god Familie, men der var ikke stort ved ham, han fik de to Ungmænd med og drev om et Par Dage[s] Tid. Kapitainen vilde ikke afbetale dem og da der følgelig ikke var noget at plyndre dem for, vilde ingen Vert tage dem i Logi – til Held for Synderne, som ganske stiltiende indtog deres Pladser ombord, sagde intet – og der blev ikke gjort dem noget fra vor Gamles Side.

Aarsagen til Vrøvlet var egentlig, at der en Gang var forlangt Arbeide af dem (Folkene) paa en Helligdag – almindelig Bededag – som jo ikke er Helligdag i Udlandet, og sagde da vor Gamle, at de fik de Dage fri, som var Helligdag i de Lande, Skibet var. Det skulde han ikke have sagt, thi Catolikkerne har jo mange flere hellige Dage end vi Protestanter, og i Antverpen feiredes med stor Stads Marie Himmelfartsdag – en Helligdag, vi jo ikke kjender – Gam-

32. Egl. står der „Partier".
33. Tidligere kaldt Lumby.

lingen havde glemt, hvad han havde sagt i England, og havde sadt Gutterne til noget Arbeide. De havde med Rette mindet ham om store Bededag, og var gaaet i Land for at se paa Marie Himmelfartstadsen, hvad ingen kunde undre sig over – unge Mennesker. Naa! der blev jo ikke videre af Sagen. Nu er Matrosvrøvl ulige farligere.

I Antverpen faar man meget gode Klæder og Søtøj billigt tilkjøbs og jeg equiperede mig ret godt – det bedste, jeg endnu havde kunnet; men 32 Rdl. = 64 Kr. maanedlig var jo ogsaa en god Hyre.

Vi bleve færdige i Antverpen, havde ingen Vrøvl med Ladningen med Undtagelse af en Sæk Caffe, som vi havde toldet lovlig glubsk af, men saa betalte vor Gamle (han[34] var kun 42 Aar, men ombord er Kaptainen altid den Gamle, om han saa kun var 20 Aar!) hele Sækken, og vi beholdt Slumpen – og saa gik det igjen tilsøes, Veien ud forbi Vliessingen og satte Coursen til Tynnen[35] for at lade Kul ved Newcastle. Den Reise gik meget hurtig, saaat vi ankom til Shields efter en Nat og Dags Seilads.

Der rører sig et stort Liv paa Newcastle Revier, men den evige Dampskib og Fabrikrøg og den uophørlige Hamren og andet Spetakkel gjorde mig saa ør, at jeg syntes, at Livet der maatte være aldeles utaalelig. Vi kom forøvrig snart ud af Spetaklet og kom slæt ikke til selve Newcastle, men lossede Ballasten og fik kullene ved Wellington, en Landsby, hvor der dog var bevaret noget af Landligheden. Jeg drev i Land i en Søndag, hvor alt er stille i England, men jeg saa dog et og andet af Bondelivet i England – kraftige Piger og Karle, og i Modsætning til os havde Karlene der endnu deres gamle Landsbydragter med Knæbuxer, hvorimod Pigerne vare Dameklædte.

Af Fabrikslivet saa jeg kun en Del Arbeidere ligge snorkende og sov[e] Søndagsrusen ud. Der er jo (eller var den Gang) ikke den minste Arrangements, hvor Almuesfolk kunde finde sømmelig Underhold paa Ugens eneste Fridag. Landskabet var smukt, men de idelige Sporveje fra Gruberne til Kulsprutterne ved Floden og den Kulstøvskuleur, Bygningerne og selv Træerne havde, tog det meste af Skjønheden. Endelig var det ogsaa kjedelig, at se næsten alle Husene og endog Kirken til højt op paa Taarnet var helt overg[r]oet med Vedbend, det sér trist ud.

Da Tiden til at laste kom, halede vi hen under Sprutten, der kom en halv snes Kultrèmmere[36] ombord, sorte som Djævle, og saa gik det som et Lyn – den ene Banekærre efter den [anden] styrtedes ned i Rummet,[37] som var fuldt paa faa Timer. Det maa være et frygteligt Liv at være engelsk Kultrèmere (Læmper), imedens de arbeider i Rummet, kom Stenkullene styrtende fra en Højde af 10-15 Alen, det gjælder at skaffe af Vejen af Storlugen. For at lede Kulstrømmen noget hen i Skibet, har de krummed[e] Jernplader, som de lader Kullene falde paa. Jo, de kjendte deres Arbeide, det saa man snardt.

34. Faktisk står der forbløffende nok egentlig „hun".
35. Floden Tyne.
36. Slutningen af ordet skrevet som en lang bølgelinie, men der kan kun være tale om en lidt fordansket form: „coaltrimmers", kullempere, som har skullet fordele kullene i lasten, jf. nedenfor.
37. Det er naturligvis vognenes indhold, der styrtes.

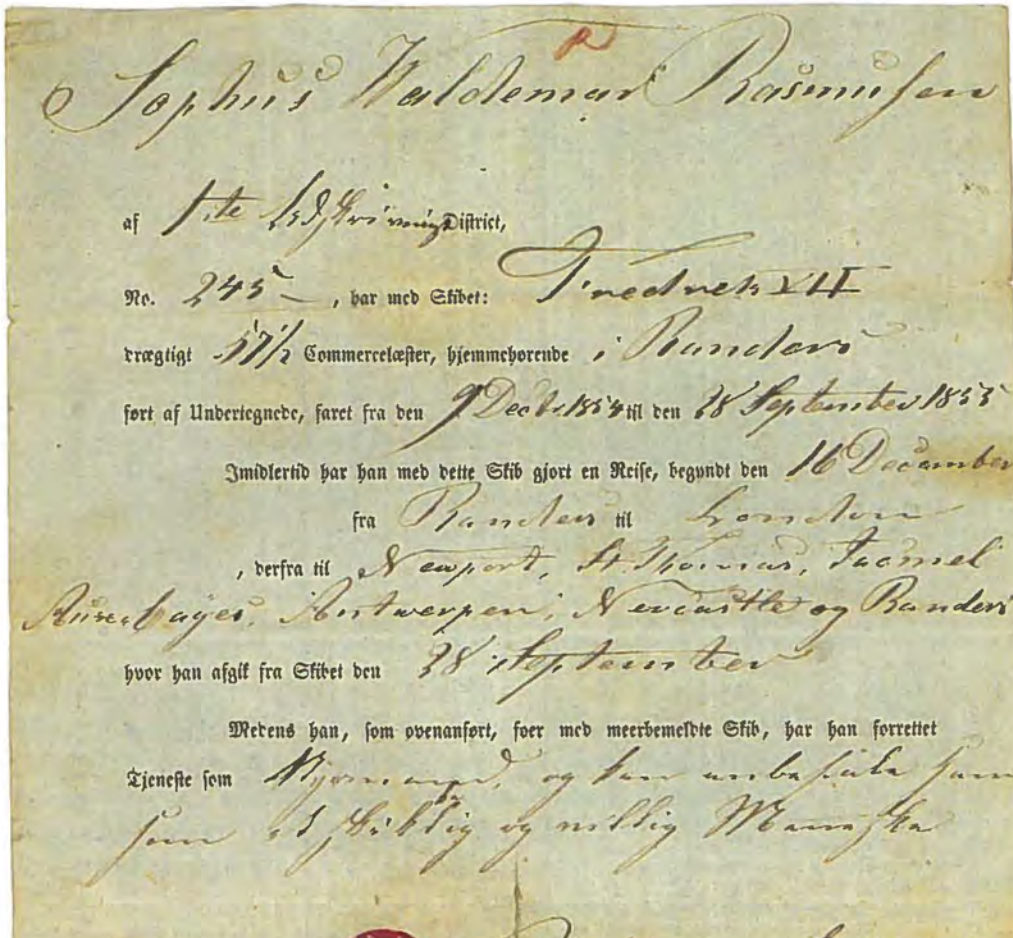

Sophus Valdemar Rasmussen

af ... District,

No. 245, har med Skibet: Frederik VII

drægtigt 57½ Commercelæster, hjemmehørende i Randers

ført af Undertegnede, faret fra den 9 Dec. 1854 til den 28 September 1855

Imidlertid har han med dette Skib gjort en Reise, begyndt den 16 December

fra Randers til London

, derfra til Newport, St. Thomas, ... Antwerpen, Newcastle og Randers

hvor han afgik fra Skibet den 28 September

Medens han, som ovenanført, foer med meerbemeldte Skib, har han forrettet

Tjeneste som ...

Randers den 29 September

O. P. Jakobsen

hjemmehørende i Randers.

Attest for god opførsel udfyldt af skipper Jakobsen på „Frederik VII". (Privateje).

nok saa flot og ankrede der. Vi kunde mulig flydet op til Randers, men ved Mellerup mødte vi Damperen „Fulton" med to Lægterjagter, og vores Kaptain var ombord, og da Lægterne vare Lejede kunde de lige saa godt benyttes.

Der var den Gang Toldopsyn ved Mellerup og gamle Bremer[39] passede nok saa Trofast paa, saalænge vore Luger vare aabnede – det vil sige, han sad i Kahytten hele Tiden og lod os lægte af Hjertens Lyst. Jeg benyttede da ogsaa Leiligheden til at Lægte adski-

39. Christopher Bræmer.

ligt, der var kjøbt i Antverpen over i Bugserdamperen – hvor jeg gav Matros Ditlev Svindt (vores Rædsel og Skræk, da vi var smaa Drenge og han stor Dreng ved Bryggen), jeg gav ham en Daler for at bringe en Kurv i land, hvis Indhold jeg kunne ærligt og redeligt fortoldet for det halve, altså for 1 Kr. Ja, saa dumme er Søfarende, men at narre Toldvæsenet har jo altid været en yndet Sport for Jan Rap, endog for mig, der var søn af og Broder til en Toldmand.

Grunden til, at jeg smuglede, var forøvrig, at vi havde en gammel Tarif ombord, hvori kunstige Blomster af Tøj og Fjer var anført til 5 Rdlr., altså 10 Kr. pr pd. Det jeg havde at føre i Land var netop Blomster d.v.s. Voxblomster i en Porcelainsvase under en Glaskuppel, hvis Told androg 20 Skilling pr pd og ikke 10 Kr., det var almindelige Galanterivarer. Saadan blev jeg narret, som var ærlig fortjent. Den ene af vore Lægterskippere var Thomas Nørøxe, den Slyngel, som solgte mig de Støvler, han havde stjaalet ombord i „Gefion" under Slaget i Ekkerfordefjord og den samme, som havde været Kusk for mine Brødre fra Randers til Lemvig – hvilke Ting jeg tidligere har omtalt.

Saa kom vi da endelig til Randers og paa Bryggen stod Hr. Havnefoged Gerhardt, „velkommen Styrmand Rasmussen!", „Tak!" sagde jeg, „Naa, hvorledes har De det", sagde G., „Aa! jeg har det godt", svarede jeg, „Ja, Nu! har De det vist godt, men Kassen der har nok ellers altid været en Slaveskude". Kaptainen stod agter og horte det Hele. Et Par Dage efter vare vi lossede, bleve afmønstrede og min første Styrmandsreise var endt. Jeg havde egentlig intet imod Kpt. Ole Jakobsen, han var en brøsig Kronjyde af Kjøbmandsslægt og Brøsigheden var ham saaledes medfødt. Reisen var dog i det hele gaaet godt og i Betragtning af, at jeg var lidet vandt til Koffardifarten og at det var min første Reise som Befalingsmand, forløb det Hele heldig. Jeg lærte meget ombord i Skonnert „Fr.d.VII". Kaptain Jakobsen qvitterede ogsaa Skibet, han fik en Brig fra Randers, der hed „von Brock" og som tidligere var ført af hans Broder. Jakobsen omkom i svenske Skjærgaard, hvor han forliste med Mand og Mus 3-4 Aar efter. Han var en dygtig Mand.

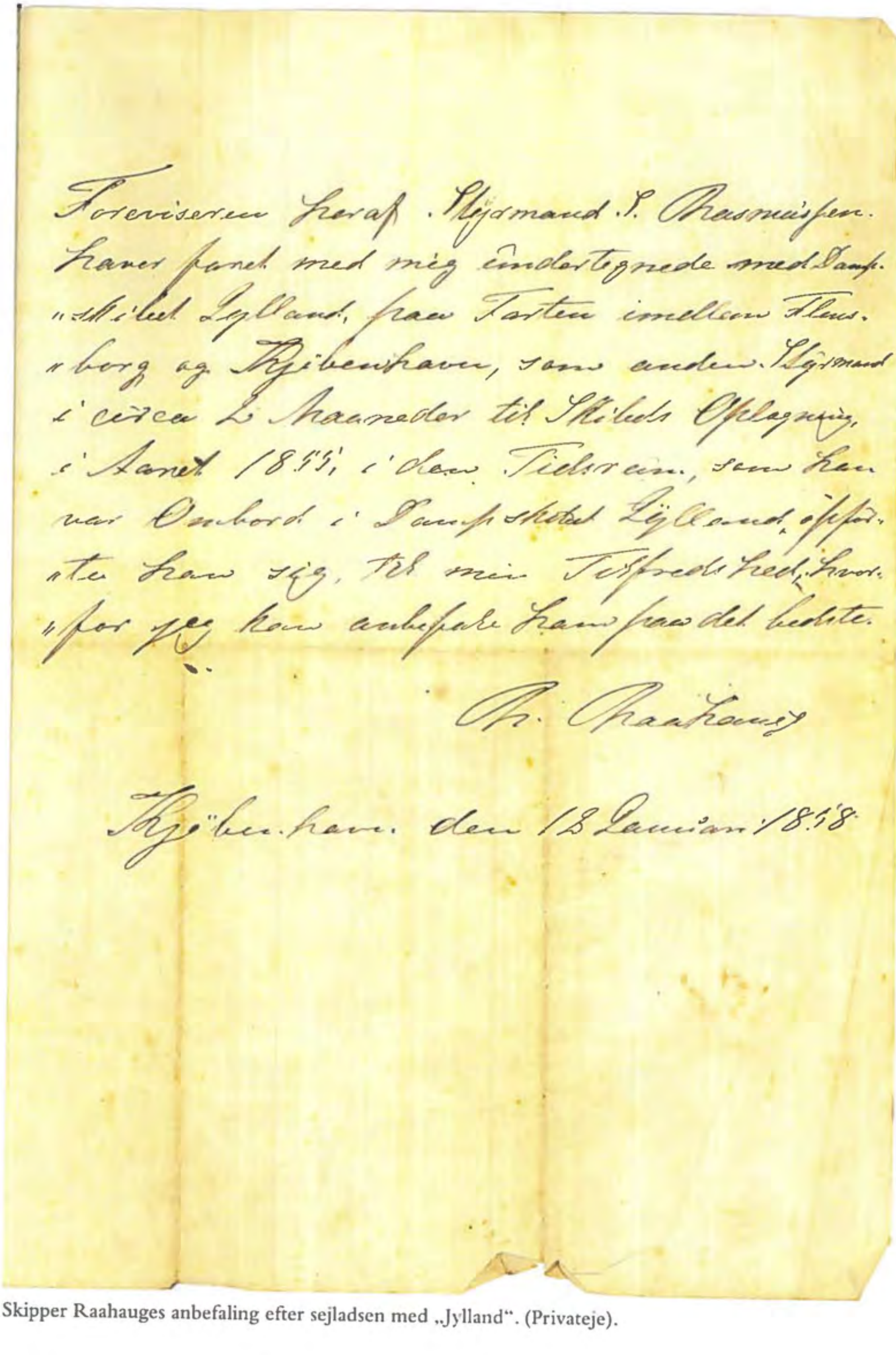
Foreviseren heraf Skjømand S. Rasmussen
haver faret med mig undertegnede med Damp-
Skibet Jylland, fra Farten imellem Flens-
borg og Kjøbenhavn, som anden Skjømand
i circa 2 Maaneder til Skibets Oplægning,
i Aaret 1855; i den Tidsrum, som han
var Ombord i Dampskibet Jylland, opfør-
te han sig, til min Tilfredshed, hvor-
for jeg kan anbefale ham paa det bedste.

R. Raahauge

Kjøbenhavn den 12 Januar 1858

Skipper Raahauges anbefaling efter sejladsen med „Jylland". (Privateje).

17. „JYLLAND" 1855, GIFTERMÅL, „RACHEL" OG „PETER BANG" 1856

Sophus vil giftes, derfor i dampskibsfart – 323 · Bryllupsfestligheder og med „Rachel" til Leith og Edinbourgh – 325 · Om Newcastle, hvor folkelivet studeres, derefter hjem – 327 · Sophus smugler skamløst, men kun for løjer – 330 · Hjemmeliv, øvrig familie og bekendte – 330 · Med byg i den bedagede „Peter Bang" fra Isefjorden og Skelskør – 331 · Hyggelige Hull, hvor Sophus ordner en remning – 332 · Venlige mægler Sahlgren skaffer Saltladning til St. Petersborg – 334 · Vanskelig varpning gennem byen til Newsky – 335 · Tandudtrækning og en struds kommer med hørfrø – 336 · Hvordan en struds giver en dækslast brænde – 338.

Jeg reiste efter min Reise med „Fr.VII" til Kjøbenhavn, hvor jeg jo havde mit Hjem og min lille kjære Pige. Det var høj Sommer, og jeg besøgte hende ude paa Landet. Vi havde før halvveis bestemt, at naar jeg var blevet Styrmand, vilde vi gifte os, og det vedtog vi saa endelig. Det var vist ikke meget klogt handlet, thi ingen af os ejede noget uden vor Ungdom, men lidt funderet og udstyret skulde man jo helst være, naar man gik i Ægteskab. Nu var der jo kun Fattigdom i Vente, men den stod ikke som nogen Skillemur eller større Hindring for os to unge Mennesker, for sandt at sige, vi kjendte ikke til andet, saavel hendes Forældre som mine havde under begges Barndom haft det yderligt smaadt. Kjærlighed og god Villie havde vi, og det er store Skatte.

Da altsaa vor Ægteskab var besluttet, naar Carolines Tjenestetid var udløben, vilde jeg ikke ud paa nogen længere Tour og tog derfor Hyre som 2' Styrmand med Dampskibet „Jylland", ført af Kapitain Raahauge og som sejlede imellem Kjøbenhavn og Flensborg.

Det var endnu i Sundtoldens Tid og en engelsk Kjøbmand eller Firma Sir Morton Peto havde udtænkt en Linie for dansk Ud og Indførsel fra Kjøbenhavn – Flensborg – Tønning. Sir Morton Peto var Entrepreneur for de danske Jernbaner, som rigtig tog paa at udbrede sig i de Dage, den sjællandske Bane til Korsør var lige blevet færdig; en Tværbane i Sønderjylland imellem Flensborg & Tonning & Husum var ogsaa blevet aabnet.

Vor Øiemed med Dpsk. „Jylland" var at føre Varerne fra Flensborg til Kjøbenhavn og vice værca. Forretningen gik nok meget daarlig og der skal have hersket en gyselig Uorden med Godset. Det skal have hændtes, at imedens Afskiberne længe havde ventet

paa Remisser for deres Varer, laae disse endnu og drev paa Kajen i Tønning. I denne By var der bygget en stor Dampskibsbro med hydrauliske Kraner og der var lavet til for stor Trafik, men i Stykker gik det alligevel – og først en 15 Aar senere, da Esbjerg Havn var bygget og ved den vestjydske Længdebane og Tværbanen fra Lunderskov sadt i Forbindelse med Havnen, blev Trafiqen imellem Jyllands Vestegn og England stabil og har mægtig medvirket til Jyllands Opkomst og Danmarks Handels Blomstring, ligesom ogsaa fremmet Havfiskeriet med søgaaende Fartøjer i høj Grad.

Dampskibet „Jylland" var et Statsskib (ikke noget armeret Skib), men det var bygget for at muliggjøre Transport af lev. Kreaturer fra Jylland til England.[1] Bestemmelsen var, at det skulde gaa igjennem Agger Kanal (nu aldeles tilsandet) og derfor var det flad i Bunden som et Strygejern. Skibet gik en Del Reiser fra Limfjorden, men denne Trafiq var ikke saaledes ordnet, at der kunde skaffes Last tilstrækkelig. Saa gjordes nogle Reiser fra Ballum i Sønderjylland, og saa døde den Handel hen, men blev dog Grundvolden for den store Trafiq, som nu drives med danske Produkter. Desværre er Qvægtransporten formedelst Indførelsen af lev. Qvæg ophørt,[2] men Handelen med Smør, Flæsk, Fisk, Fourage m.m. florere jo paa det bedste.

Nu var „Jylland" lejet ud til den nævnte Fart paa Flensborg og der var jeg og havde det helt prægtigt. Min Broder arbeidede der for en Enke, hed det sig, men han var aldeles selvstændig og tjente meget godt.[3] Der var den Gang dansk Liv i Flensborg; der var qvarter for et Brigadekomandantskab og Brigademusikken laa der i Byen. Det vistnok bedste danske Provindsselskab under Direktør Brun[4] gav Forestillinger og da vi intet havde at bestille om Aftenen ombord i „Jylland", gik vi jevnlig i Theatret. Jeg erindrer saaledes, at Dramaet „Svend Dyrings Hus" gik med stor Succes, ja der var lystig og man var ung – dog kan jeg sige, at der ikke blev extravageret paa nogen Vis.[5]

1ste Styrmand Bøving omgikkes mig aldeles som Kammerat. Denne Bøving var noget af en Original og saa en Del reduceret og ølled ud, men han var intet af Delene, en brav paa sin Vis dygtig Mand, men han holdt aldeles ikke paa den ydre Side og det var ham ligegyldig, hvad han hængte paa sin Krop, vittig var han, og jeg holdt meget af ham.

Gik saa Tiden et Par Maaneder til henimod Vinteren, saa ophørte Routen; den sidste Tour, vi gjorde, overførte vi hele Brigademusikken, og jeg var igjen ledig, men da jeg skulde giftes først i Januar, søgte jeg ingen Hyre. Min Kjæreste og jeg havde lejet en lille Lejlighed paa en 1st Sal i Landemærket, den var dog temmelig dyr og kostede 45 Rdlr. = 90 Kroner halvaarlig.

Der boede jeg og spiste hos mine Svigerforældre, indtil vi naaede den 6te Januar, som var en Sondag og blev jeg den Dag i

1. „Jylland" var bygget i London og afleveret april 1851, det ejedes af Finansministeriet og var hjemskrevet i Thisted.
2. Indførelsen af lev. Qvæg, hvilket må forstås som indførelse til Tyskland fra Danmark, idet det jo ikke gik den anden vej. En tysk toldlov af 1879 lagde meget høj told på import af levende kvæg, yderligere forhøjet i 1885. Dette reducerede stærkt den danske kvægeksport, mens et fuldstændigt tysk forbud mod import af levende svin 1887–90 og igen fra 1895 tilsvarende ramte denne danske eksport.
3. Theodor, og man har unægtelig hørt det før.
4. Michael Wallem Brun.
5. Svend Dyrings Huus, tragedie fra 1837 af Henrik Hertz.

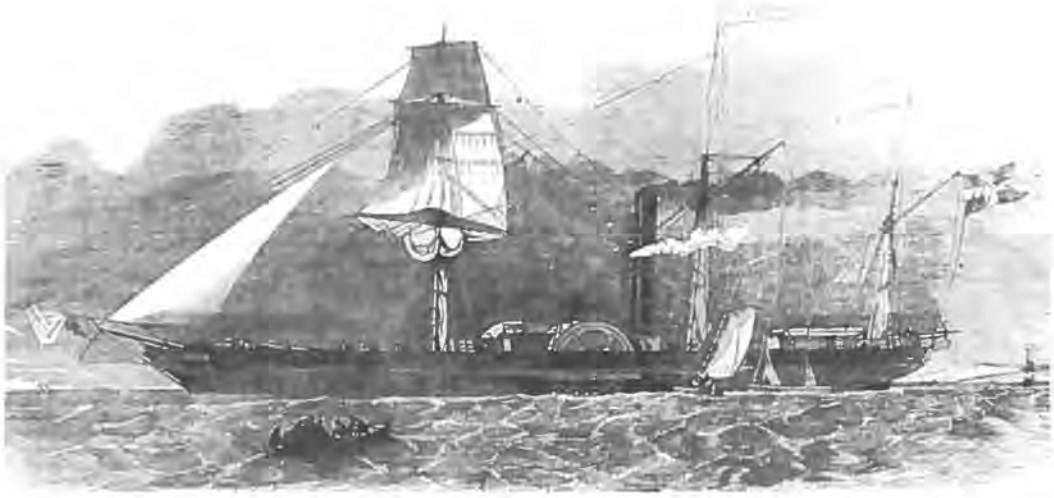

Kreaturdamperen „Jylland".
(Illustrated London News 26, april 1851).

Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn ægteviet til min Forlovede Jomfrue Caroline Wilhelmine Hansine Thomsen, født den 4' Marts 1837, selv var jeg 27 Aar, i Sandhed et ungt Par, lige af Stand og Formue, ingen af os eiede andet end Sundhed, Lyst til Arbeide og et godt Haab. Det var et Ægteskab stiftet i Kjærlighed og med inderlig Tak til Forsynet og min kjere Hustrue kan jeg nu (vi skriver i Dag 28 Debr. 1900) skrive, at vi har levet vort Liv i Kjærlighed til denne Dag.

Vort fattige Bryllupsfest blev holdt i vor lille Leilighed i Landmærket, det gik enda ikke saa helt tarvelig til, mine nærmeste Slægtninge som ogsaa min Hustrues Familie vare hos os til et udmærket Bord med overflødig Mad og Vin, Sang og Skaaler og hvad Skik er.[6] Forspillet var enda usædvanlig fin for Folk af vor Stand. Endskjøndt min Hustrus Tjenes[te]tid hos Orlogs Kapitain Møller var ude 1st November, var hun dog mest der i huset og ordnede sit Tøj og hjalp den nye Jomfru til Rette og fra dette fornemme Hus førte jeg min Brud hjem.

Vi vare indbudne til Chokolade hos Herskabet. Jeg mødte der om Formiddagen og til den bestemte Tid førtes hun ind i Salen i sin deilige Brudedragt. Vi gik i Herskabets flotte Eqvipage og kjørte til Kirke, hvor Hr. Pastor W. Nielsen[7] gjorde os til rette Ægtefolk (samme Præst havde confirmeret Caroline), fra Kirken kjørte vi til den Berlingske Gaard No 18 (Gml. No) i Pilestræde.

Vi bleve der nogle Timer, modtog mange gode Gaver, saavel af Hr. og Frue Møller, gamle Frue Berling som og af Kammerherre Berling, som med sin Frue ogsaa var til Stede, alle var de meget ælskværdige og rare imod os. Henimod Aften kjørte vi til vort Hjem i Landemærket, hvor som omtalt vore Slægtninge var hos os til Bryllupsgilde, og saa begyndte det ny Afsnit af vor Tilværelse. Dagen efter Brylluppet modtog vi Visit af min Kones Herskab Hr. Kaptain Møller og Frue og dermed var Festen Slut. Vi havde et

6. Ordet overflødig brugt i en ikke mere gængs betydning – nærmest at forstå som, at der manglede skam ikke noget. Sætningens indledende ord om den „fattige Bryllupsfest" må vel siges at være kruk, som så ofte før, når overdreven vægt er lagt på SWRs postulerede armod og usselhed.
7. Residerende kapellan ved Trinitatis var Jens Nielsen, og det må være ham, når man tænker på Pilestrædes beliggenhed.

deiligt lille Hjem og der var yndigt hjemme. Nu! gjaldt det at holde det vedlige, altsaa tilsøes! saa snardt som muelig.

Jeg fik Hyre to Dage efter Bryllup med en Jagt „Rachel", ført af Kaptajn Rømer og tilhørende Grosserer Grønbech, der boede i Rækken bag Børsen og drev stor Forretning i Fajance og Skibsankere, Kjættinger o.d.l. „Rachel" var en stor Jagt, der endogsaa havde faret paa Vestindien. Vi [var] sex Mands Besætning og Skibet var udmærket udhalet. Jeg var noget betænkelig ved det, at det var en Jagt; jeg havde jo hidtil sejlet med store Skibe, og det store Jagtseil viste jeg var ikke god at regjere, men vi var jo et godt Mandskab og jeg gik strax i Gang med Arbeidet, slog Seil under, gjorde alt klart. Vi halede ud til røde Pæle og fortøjede der, for Isen begyndte at fylde Havnen og det varede et Par Dage forinden aldt var i Orden med Fragten.

Ottende Dagen efter min Bryllupsdag kastede vi los, stod i tæt Taage Sundet igjennem, fik et Glimt at se af Kronborg og ud i Kattegat. Vi havde et godt Vejr Nordsøen over, behøvede knap nok Reb i Seilene og efter 4-5 Dages Sejlads naaede vi Leit som er Edingborgs Havn. Det var et rart Skib at være i „Rachel", godt Søskib og tæt, endskjøndt det var bygget 1805, saaledes sagde Bilbrevet, men af den „Rachel", der blev bygget i 1805, var der neppe en Pind tilbage, Skibet var saa godt som nyt og helt i Klasse.

Vor Last var i proper Stand og aldt i god Orden. Skipper Rømer var en rigtig god gammel Mand og man hørte hverken Banden eller Skjælden ombord, og vi fik en god Kost. Rømer sørgede for, at jeg fik Edingborg at sé og bød mig til Gjæst hos „gamle Moder", en gammel Dame, som holdt Hotel og næsten udelukkende for danske. Skibsfarten gik den Gang i en ganske anden Gænge. En Fragtdamper imellem England og Danmark fandtes neppe, men i hver dansk Havn hørte en Flaade af Skonnerter, Galeaser og store Jagter hjemme, og Nordsøen vrimlede af danske Englandsfarere, Korn især Havre var Udfragten, Stenkul, Jern og grove engelske Varer Hjemfragten. Det var lønnende Virksomhed og Skipperne agtede Borgere i Byerne. Sømandshyren var derimod ikke høj – 12 Rdl. for en Matros var Maanedshyren. I de sidste Aar var Hyren dog steget meget. Jeg havde 30 Rdl. om Maaneden.

Samtidig med „Rachel" indkom en Skonnert „Ganymedes" Kapitain Herts fra Stubbekjøbing, ombord var en Styrmand Wæver, som jeg var meget sammen med. W. skulde være Fører af et Barkskib, som var under Bygning og skulde ikke være med „Ganymed" længere. Der kom en Jungmand af vore ombord i „Ganymed" og Wæver kom i „Rachel" i hans Sted; der blev ordentlig Latter i Konsulatet, da gamle Rømer kom og monstrede Wæver som Jungmand og ligeledes paa Laugshuset i Kjobenhavn, da han senere blev afmønstret.

C.W. Eckersberg: Den sydlige Del af Møens Klint set fra Søen. I Forgrunden en Jagt; i Mellemgrunden til højre en Brig, 1835.

Jagten på dette maleri havde nok ikke helt samme størrelse som „Rachel", hvorimod briggen vist svarer pænt til „Rota".

Fra Leith gik vi til Newcastle, hvor vi efter Bestemmelsen skulde lade Skibskjættinger og Fajance, denne lille Reise gik ogsaa godt fra Haanden og denne Gang kom vi helt op i den gamle Byes Havn – et meget interessant Sted.

Da det varede nogle Dage forinden vores Ladning var klar til os, og saadan en Jagt snardt var i Orden, fik jeg god Tid til at se noget af Omgivelserne og Wæver og jeg spadserede omkring i Byen.

Wæver var bedst kjendt med Byen, men mine historiske Kundskaber vare bedre end hans, saa vi suplerede hverandre godt, og kunde godt med hinanden. I Byen laae og ligger vel endnu den gamle Borg Newcastle som den var i Clanstiden – Jeg tænkte, hvis pludselig en Borgvagt vognede og besteg Vægtergangen for at speide efter de røveriske tapre skotske Clansmænd og i Stedet for saa tusinder af sorte Fabrikskorstene milevidt omkring Borgen, vilde han betakke sig for Nutiden og skyndsom putte sig. Aldt er sort og sodet i og omkring Newcastle, men de Danske, jeg talede med, fandt det dog hyggelig der i Byen.

Det morede mig en Lørdag aften at overvære Folkelivet. Det var jo Lønningsdag og aldt var i Gang for at lokke Pengene til sig. Slagterne (med det deiligste Oxekjød) havde skruet Brænderne fra deres Gasledninger, saa Gassen brændte i store Baal – alle Manufakturboutikker havde, hvad vi kalde Udsalg, Comierne kom løbende ud i Gadedørene eller paa smaae Altaner, der vare[8] lavede udenfor Boutiksvinduerne – her er en Rest paa 10 Yards udmærket Dovles ½ Pris enda ikke en Gang, Ej tak it Master for[9] en Kone – her er til en Kjole, udmærket fin, passende for the Quiin of England where tak it, her er et Stykke Klæde propper for the Capten o.s.v. og meget var virkelig udmærket, aldt billig – det var jo Rester, et og andet plettet eller andre Skavanker – liv var der i Kludene – Pengene rullede.

Tiggeriet var sadt i System, der sad Krøblede – virkelige og lavede – i studerede ynkværdige Stillinger med Seddel paa Brystet med grufuld Beskrivelse af deres Ulykker. Der sad blandt andet en sørgende Enke med to smaae Børn. Hendes Placat, som hun bar paa Brystet, fortalte at hendes Mand var falden i Krigen for ti Aar siden (et af Børnene laa ved Brystet). Konen kunde naturligvis ikke læse og den Gavtyv, der havde malet Placaten op for hende – gjort Grin, Naa! hende skadede det ikke, det bragte netop Folk til at flokkes om hende og det gik løs med Vittigheder, men Penierne faldt rigelig i det større Barns Sparebøsse.

Det var en Constabel (Politibetjent), der gjorde os opmærksom paa Qvinden, hun sad stille som en Mus. Jeg har ofte beundret Politibetjentene i England. De ere høflige, hjælpsomme og tage kun Affaire imod virkelige Malificanter – En kjøbenhavnsk Politimand vilde mulig jaget Kvinden væk eller arresteret hende, ikke saa i England – hun sad ingen i Vejen, vilde Folk narres, never main! det blev deres Sag.

Saa var der ogsaa rigtige Auctionsestrader, hvor de mest heterogene Gjenstande var til Salg – og Udraabere, jo! De kunde deres Sager, aldt kunde de snakke og synge for, hvad er det nu, Hanckechifs (Lommetørklæder). Ej saj sommeting for Your Germans (Germans kaldes Skandinaverne og Preussere i Flæng); hvad staar

8. Egl. står der „varede".
9. Egl. står der „fra".

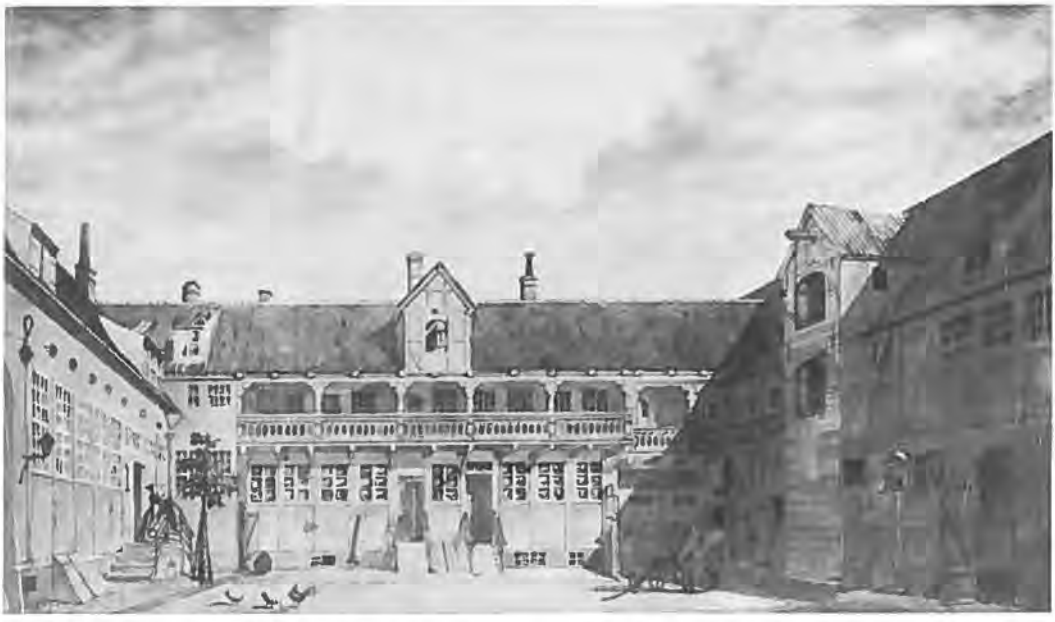

Grosserer Grønbechs gård. Ca. 1855 af Fattig-Holm.

paa de Tørklæder, et engelsk Krigsskib, Hurrah! England for ever og saa trallede han med den smukkeste Stemme et Vers af Rulle Britania; og saa næste Nummer, Tallerkener, akkurat lige saa godt som chinesisk Porcellain, one Penny the Piese, goo ond Gentlemen! han svang en meget smuk Tallerken i Luften og vi bød, fik en Stabel paa 2 Dusin for 1 Shilling, men da vi saa Stabelen efter, var der en af hver Slags og revnede og skaarede imellem – Naa vi ventede ikke andet, det var enda Røverkjøb og Tallerkenerne gode nok til Skibsbrug.[10]

Jeg fik ogsaa en lang Strimmel Lommetørklæder, de skinnede som Silke, men duede ikke til at benyttes, endog kun en Gang, tørrede man Sveden af Panden, fik man Farven af Tørklædet i Gesichtet i Stedet. Jeg morede mig senere med at lade dem hænge ud af Lommen til Lokkemad for Lommetyvene. Jeg kjøbte en Sax for 1 Penny, den lærte aldrig at klippe; men jeg fik en Æske med 1000 gode Synaale for 1 Shilling paa samme Auction.

Vi fik til Hjemlast med „Rachel" først en 4-5 Tons Smedekul for at danne Underlag for et Parti større Ankere og Kjættinger, og dernæst fik vi Lastrummet fuldt af Fajance løst stuvet mellem Høe. Det var dygtige Stuvere, thi endog vi havde meget haardt Vejr paa Hjemrejsen, havde vi saagodt som intet brudt i Stykker. Rejsen hjem gik heldig. I vores Fraværelse havde det været haard Vinter i Kjøbenhavn, men nu var der igjen aaben Vande og vi haledes op i den gamle Børsgrav (som nu er tilkastet og danner Slotholmsgade), der boede Grosserer Grønbæk, vores Rheder og Ladningsmodtager. Der blev etableret en Vægt, Toldvæsenet kom, og vi begyndte at losse.

10. Eg. står der „Skibsbrugt".

Det var en haard Frostmorgen Losningen begyndte, og det var den ældste af Kjøbenhavns Toldassistenter, gamle Due, som var opsynsførende. Due var en gammel Søgut og var kommet ind som Krydsskipper, han var nær de 80, men klarede sig stolt i Blæst og Kulde; men fra Grossererkjokkenet kom der stadig (eller dog flere Gange) varm Caffe og Forfriskninger, hvilken Flothed endog vi ombord fik Gran af. Losningen foregik saaledes, at Fajancen blev pakket i store Klædekurve, der gik vel 9 – 10 Par Arbeidsmænd og bar i Land, satte paa Vægten og afsted videre til Pakhuset.

Jeg saa lidt paa det og udfandt, at naar Due stod og udregnede Vægten, var der den skjønneste Leilighed til at løbe forbi Vægten med en Kurv – og det er jo engang saaledes, at det er evig Sjov at snyde Toldvæsenet; jeg maa ret skamme mig Tolderbarn, som jeg var, og Tolder, som jeg nu er.

Jeg siger mest for løjer til et Par Sjovere, „naar i nu skal gaa til Vægten med jeres Kurv og den Gamle tæller paa Lodderne, saa stik bag om Vægten og ind paa Pakhuset" – og de var strax villig. De og flere andre løb flere Gange bag om. Ingen havde forlangt det af os og vi havde ikke mindste Gavn af det, og egentlig rigtig Slyngelstreger, men hvad tænker Ungdommen over Sligt. Jeg har senere regnet ud, at da der var cirka 50 pd i hver Kurv, var Tolde[n] a 4 ß = 8 Øre, omtrent 2 Kr 50 Ø. for hver Gang – disse Penge snød vi Staten, altsaa os selv og Medborgere for og forærede Grosserer Grønbæk.

Naa! „Rachel" blev udlosset og forelobig oplagt, jeg var igen ledig. I mit lille Hjem stod det godt til. Under min Fraværelse i England, havde min Hustru mest tilbragt Tiden paa Christiansborgslot hos Kammerherreinde Berling. Hendes Naade havde fattet Godhed for hende og ønskede hende op til sig, hun var selv meget praktisk og holdt af Folk, der kunde og vilde bestille noget. Hendes Naade var ellers ikke den bedste af tjene, men da min Hustru jo stod frit over for hende, havde hun intet at beklage sig over og blev ordentlig betalt for sit Arbeide. Nu da jeg var hjemme, blev hun ogsaa hjemme og vi havde det saa inderlig rart.

Om min Familie – nemlig de, som boede i Kjøbenhavn, er der intet videre at berette. Min Søster Rasmine, som jo var Straaenke, fraskilt fra Sadelmager Krohn, havde jo overtaget Forsørgelsespligten for begge Børnene, en Pige Siegfride og en Dreng Peter. Min Søster sled haardt i det for blot at kunne subsistere. Hun var, som før er berettet forlovet med en Maler Bajer med hvis Kunst det nu ikke var videre bevendt, men han var ellers flittig paa sin Manér." Han havde startet et Arbeide, som senere er blevet optaget i stort Maalestok. Han malede Proveboger for Grossister i Porcellain og Parfumerisager. Varerne bleve smukt tegnede og illuminerede og forsynede med de virkelige Ettiketter. Fordelen for den Handlende

11. Johan Christian Theodor Bayer.

var stor, thi i Stedet for at reise med store Prøvekasser fyldte med skjøre Sager, reiser de nu med Bøger, som viser det samme. Bajer var ellers ikke stærk og Udsigterne for den Alliance vare ikke gode – det blev da eiheller til Ægteskab, Bajer døde et Par Aar efter.

Af andre Slægtninge havde jeg kunstmaler Johannes Jensens, min Kousine Emilies Mand. De levede paa Kunstnermaner, flot naar han havde solgt og sugede paa Lappen, naar intet var i Huset; men den Gang endnu gik det dem i det Hele ret godt, men der var ingen Stadighed over Manden, og han modtog alle og enhver i Huset, der kom mange løjerlige Figurer, hvoraf de fleste i Tiden ere gaaede ad Undas – andre gik højt i Samfundet, alle exploiterede Johannes Jensen, hans Mad og Drikke, naar der var noget i Huset, hans Penge, naar han havde nogle, og ellers hans gode Humeur, naar han var oplagt; men jeg skylder Sandheden at sige, at Jensen ogsaa exploiterede Vennerne igjen – det er saaledes Kunstnermaner.

Skjøndt jeg maaske har berørt det før i disse Blade, har jeg lyst til igjen at omtale de løjerlige Fyre, der holdt til i Johannes Jensens Pauluner – der kom Forfatteren Hollard Nielsen, et aldeles reduceret Subjekt, vist allerede noget skørhovedet. Han var en Gang modtaget i Forfatterverdenen med store Forhaabninger og hørte med til Tylften, de tolv Skjønaander, der toge Del i Striden imellem Baggesen og Øelenschlæger – han havde skrevet gode Ting i sin Tid og faaet Understøttelse af Chr. 8', endog 20 Rdl. Maanedlig, nu gik han elendig klædt, men med en Konges Holdning om og levede af Naade og Barmhjertighed.

Ja, der kom saa mange hos Jensen, der kom Billedhuger Secker Malthe, Gunst, Mule, Ring o.fl. af Malere en hel Flok, og det var meget interessandt at være i deres Selskab, naar der i Flokken var Velstand. Videt, Humeuret og Sangen sprudlede. Der kom ogsaa en Maler, Wilhelm Luplau, et meget smukt Menneske, der sang overordentlig smukt. Han havde været i Paris med Stipendium, men det gik det dog kuns smaat med Maleriet. Jeg nævner denne Mand, fordi han senere et Aar eller to efter blev gift med min Søster Rasmine.

Vi fik det Aar en Eftervinter og først i April blev der lidt Liv i Skibsfarten. Jeg tog Hyre med en Kapitain Petersen, hvis Skib Galeasen „Peter Bang" laae i Holbæk, og derhen reiste vi den 13 April, min Fødselsdag.

Da jeg kom til Holbæk og saa Skibet, blev jeg rigtignok kjed af det, hvilket Fartøj, Herrejemini, forfaldent fra Fløiknap til Kjølsvinet – bare jeg dog kunde slippe bort, men jeg var forhyret og maatte følge med. Vi skulde lade Byg og begyndte strax, fik nogle Tønder i Holbæk og seilede saa til Nykjøbing paa Sjælland. Fra Herregaarden Annebjerg, der ligger tæt uden for Nykjøbing, fik vi 200 Tønder Byg, Resten skulle saa indlades i Skjelskør.

Herregaarden Anneberg ejedes af vores Rheder en Hr. Buchvaldt, dansk Adelsmand og saavidt jeg husker Hofjægermester. Der fortaltes om ham, at havde faaet Gaarden som eneste Byder paa en Auction, Vejret var nemlig blevet saa forrygende med Snefog, at kun han og Øvrigheden vare komne tilstede, men ligemeget! Gaarden var dog kommet i de rette Hænder, thi Hr. B. skulde været en fortræffelig Landmand og en dygtig Mand. Skoven havde han hugget og contraheret med en Skibsbygger i Holbæk og B. var nu foruden den gamle Galease „Peter Bang",[12] Eier af 2 Skonnerter, nemlig „Anneberg" og „Codan", han var en venlig Herre og talte meget med mig.

Vi fik vor Byg og med min gamle Skude og min gnavne gamle Skipper stod vi Isefjorden ud, rundt Sjællands Rev og ned igjennem Storebelt, det var en forrygende Storm, og jeg tænkte paa, hvorledes det vilde være gaaet os, hvis vi havde sejlet Bi de Vind med den Klat Byg, der ikke var nok til Ballast, men Vinden var ret agter ind og vi fik en meget hurtig Reise. Jeg passerede forste Gang Sprogø, et Sted, hvor jeg senere blev saa godt kjendt. Ud for Korsør fik vi Lodsen Sommer ombord. Denne Mand blev senere min gode Ven, nu bragte han os tilankers paa Skjelskør Rhed.

Til Skjelskør kommer man op ad en lille meget smal Fjord, man ankrer paa den Manér, at man løber Stævnen ind i Græstørven, thi der er steilt ind til Bredden. Landskabet er smukt og frodigt og Byen syntes mig en lille Idyl. Da Vinden [var] imod og der endog var for lidt Vand for et saa stort Skib som vor usselige Galeas[e], blev vi ved Lodshuset og Ladningen blev prammet ned til os. Jeg besøgte Byen spadserende ad Landevejen og den første Mand, jeg traf, var en gammel skikkelig afgaaet Underofficier fra Flaaden, han hed Walberg og var nu Havnefoged i S. Havnen i S. ligger midt i Byen, vistnok en stor Sjældenhed og vel det eneste Sted i Danmark.

Walberg havde det godt; som fhv. Baadsmand med „Hekla" under Sten Bille i 1848 var han jo en forsøgt Krigsmand og nød vist stor Ære og Anseelse hos de Skjels[k]ore Spitsborgere ved Toddyen i Stamknejpen. Vi saa der just et Par Stykker og Talen var dengang altid om Krigen, den hæderlige Krig. Minderne vare endnu friske, Walberg var jo med „Hekla" og Sten Bille løb jo om i alle Kroge, hvor han kunde komme til at skydes med Tysken – De havde ingen Krigsskib, ergo attaquerede han Feldtartilleriet (Senere Strateger mener ogsaa, at Hr. St. B. var mere kæk end klog) og Walberg betroede os ogsaa: „at de sku inte var videre rart at staa paa en flad Tallerken, naar det regnede med Kardætsker, der var ei heller mindste Dækning paa „Hekla".

Vi fik da vores Ladning Byg completteret i eller rettere fra Skjælskør og gik Seil for Hul; men forst maatte vi over til Slipshavn

12. „Peter Bang" var hjemskrevet i Nykøbing S.

(Trap, 2. udg.).

ved Nyborgfjorden, thi det var endnu i Sundtoldens Tid – rigtignok den allersidste Tid, og Strømtoldskontojret var i Slipshavn; denne lille Fæstning eller lukkede Skandse blev mig senere godt bekjendt – hvorom jeg senere skal berette.

Vi sejlede altsaa med vor gamle „Peter Bang" ad England til, dens eneste Dyd var, at den sejlede godt. Ombord var Skipperen Petersen, han var fra Møen, havde Hustrue og 6-8 Børn. Konen drev en lille Handel (Brød, Traad og Garn o.d.l.) i Nellikegade ved Nicolaj Taarn i Kbh, og det var smaat for ham, den gamle Fyr. Foruden mig var to Ungersvende, som skulde være Matros og Letmatros, men kun var store Drenge. Peter Just fra Lolland (var en Fætter til gml. Skuespiller Mantius) var en rask ung Fyr og Letmatrosen Anton var en Bornholmer og et skikkeligt Skrog – dernæst havde vi en Kok, følgelig Mandskab nok til saadan Skude (Nuomtider er der højst tre Mand til saadant Fartøj).

Vi havde en god Reise, men Peter Just maatte alligevel stadig løbe med en Potte Tjære, der var mættet med Aske for at smøre i Dæksnaaderne (Revnerne mellem Plankerne) for at holde Vandet ude fra Ladningen, vi holdt den dog tør, til vi kom til Hull.

Denne engelske Plads, hvorpaa vi nu har en saa stor Dampskibsfart, syntes mig at være den hyggeligste engelske Plads, som jeg har været paa. Den ligner i meget en Tydsk eller hollandsk By og Dokkerne ligger midt i Staden. Jeg blev virkelig helt oplivet,

hvorvel jeg var kjed baade af Skib og Skipper. Som jeg en Dag gik og ærgrede mig, begyndte Klokkespillet fra den nærliggende Kirke at falde i med „Fryd dig ved Livet" saa klinger og Lystig, at jeg faldt i med og blæste ald Ærgrelse en lang March.

Der hendte sig dette i Hull, at der kom en gammel dansk Matros ombord, der naturligvis var en gml. Gavtyv, der vilde have os til at desertere – mig dreiede han strax fra. Jeg talte strax en Del med ham, da han presenterede sig som en gml. Holmens Matros, om hvem jeg ogsaa havde hort Tale, men det blev mig snardt klart, at han var en Slyngel – og jeg sagde det til Skipperen, men han stolede paa Peter Just – ja Pyt, Natten efter var de væk, og der stod vi uden Folk. Op ad Dagen kom der til mig en Kone, og sagde mig, at vore to unge Folk vare hjemme hos hende i hendes Logihus, hvorimod en gammel dansk Sømand, som havde boet hos hende, var stukket af uden at betale og havde taget af de unge Fyres Tøj, hvad han havde brug for.

Jeg gik med Konen hjem og ind i hendes Bagstue [h]vor Fyrene sad inderlig kjede af det og inderlig flove, da de saa mig – Naa! jeg forestillede dem, at det var bedst at gaa ombord frivillig, saa kunde de neppe tiltales for Rømning, saa gav jeg et Glas Øl og vi kom ombord og jeg fik dem i Arbeide inden vor Gamle kom. Til ham sagde jeg, det var bedst at gjore saa lidt Vrovl som mulig, thi ville de løbe, var det en læt Sag for dem – jeg vilde ikke gaa Vagt over dem (han vilde have, vi skulde skiftes at vaage paa Dækket).

Naa, stridig var han og han lejede en privat Vogter, der sad som en Bindehund hver Nat vi endnu blev i Hull. Derved blev de brave Ynglinge meget vrede og lovede ham at det – den Tort – skulde han nok faa betalt; det var jo en Tort, og fra andre danske og Svenske Skibe fløj der Stikpiller til os – ikke alle i Skipperens Faveur.

Der var i Hull en ung Mægler eller Skibsbefragter, som héd Salgrén, hans Fader var en bekjendt Capelmusikker og han var anden Gang gift med en Pige, som min Hustru kjendte, endog noget i Slægtskab (indgiftede med os). Sahlgren[s] Firma Sahlgren & Carral var Skibets Mægler – og da han hørte jeg var af Bekjendtskabet var han meget venlig imod mig, bød mig hjem til sig i sin Ungkarle Lejlighed og jeg fik Leilighed til at kjende den engelske Levemaade, som jeg og iovrig Sahlgren og alle de danske, jeg talede med, fandt ret ensformig. Naar t.Ex. Husholdersken om Søndagen kom med en Bedekølle til Middag, vankede der intet andet før den var opspist – hvad et Par Personer kunde være en Uge om, men kraftig var Kosten.

Det var ogsaa helt almindelig, at alle de danske Klerke (Handelscomier) sogte til de danske Skibe for det hjemlige Kjokkens Skyld. Vi havde en rar Aften hos Sahlgren, og han raadede mig – som en dannet ung Mand, som han sagde – at soge til Engelland,

hvor jeg snardt vilde faa Skib at føre, maaske sandt nok, men jeg var jo aldt gift, saa det var ikke saa let – og det gik mig da eiheller saa slemt i vort Fædreneland. Sahlgren skaffede vort gamle Skib en god Fragt, vi skulde lade Salt i Hull og gaa til St.Petersborg – og det blev udført, en smuk Dag forlod vi det venlige Hull, en god Sommerbrise afVest fyldte vore Seil og 3-4 Dagen efter ankrede vi paa Kjøbenhavns Rhed. Et lille Besøg hos min lille unge Hustru og hun ombord hos mig, og saa afsted igjen efter Rusland.

Jeg havde jo før været i Kronstadt med „Holger Danske", men denne Gang skulde vi helt igjennem St.Petersborg og losse ved Newsky, det var meget interessandt. Vi maatte stoppe op en hél Mil for vi kunde komme ind til Byen og afvente bedre Vandstand, skjøndt vi kun laa 10 danske Fod; en russisk Lods og en Toldsoldat fik vi ombord og saa seilede vi, varpede og bugserede op igjennem Byens Broer, og det gik kun smaat; der var Mylr af Skibe, som alle vilde frem og særdeles daarlige Anstalter til at hjælpe Skibene op. Den egentlige Grund til Sinkelserne er Drikkepengene, eller rettere sagt, mangel paa Drikkepenge, eftersom de faldt rigelige, blev vi befordret igjennem Broerne og Gamlingen sagde, at man blot skulde være ladet med Rubler, saa vilde det gaa villig i Rusland.

Vi naaede ikke strax igjennem Byen, thi den russiske Pintsedag indtraf og da hvilede ald Gjerning. Vi naaede lige at komme igjennem Isaksbroen, den store faste Stenbro ved Isakspladsen – et Mesterværk af Bygningskunst. Paa Pladsen foran Katedralen Isakskirken Kneiser Zar Peter den Stores Rytterst[at]ue. Han sprænger op ad en Klippe og man sagde, at Fodstykket var et naturlig Klippestykke – det maae have været et uhyre Arbeide at transportere en saadan Kolos og hæve det op paa Piedestalen, som bærer det og Statuen. Jeg fik ogsaa Leilighed til et Kik ind i Isakskirken, men jeg havde forlidet Tid og for daarlig en Fører – saameget saae jeg dog, at den indeholt uhyre Kostbarheder. Man viste mig en Kolonne af Piller, hvoraf hver enkelt var udført af hver sin slags Slags Sten, Jaspis, Phorphyr og hvad de nu hedder.

Paa vores møisommelige Varpen op igjennem St.Petersborg[s][13] Broer laae vi ogsaa udfor Vinterpaladset, det forekom mig mere stor end skjøndt. Jeg bemærkede der, at der red Skildvagter (Kosakker) frem og tilbage foran Slottet. Længere oppe imod Newsky laa Storfyrst Constantins Pallads helt opført af slebet Granit og Marmor – altsammen storartet, men det forekom mig saa underlig dødt altsammen, Folket – og det er dog det, der giver en Stad Ch[a]racter – fyldte saa lidt i Ensembléet. En Ting stødte min antiqvariske Sands. Paa Admiralitetspladsen er en kolosal Stentrappe og paa Sidepillerne hviler et par ægyptiske Sphinxer, som skal være bragte direkte fra Afrika og være opgravede af Ørkensandet – det maa jeg troe, for de kunde aabenbart daarligt taale Climaet,

13. Ved slutningen af en linie.

den ene især var var revnet efter alle Kanter og alt fuskeragtigt klinket med store rustne Jernkramper, det saa ilde ud.

Jeg tænker vor Gamle Skipper var kneben med Drikkepengene, det gik farlig sent med at komme igjennem Broerne. Der fortaltes, at det var hændet en Hollænder det samme som os – han vilde ikke ud med flere Rubler og havde klaget sammen med sine Landsmænd til deres Gesandt, saa vare endelig alle de andre tilsidst sluppet igjennem den Bro ved Keiserpaladset, men den ene Hollænder lod man ligge. Han heiste da alle de Flag og Vimpler, han kunde faa fat i og slog sig til Ro, vilde med hollandsk Stædighed ikke ud med de Rubler og blev liggende.

Nu skal Keiserens[14] Vinduer i hans egne Gemakker vende ud til Floden og ganske naturlig maa han jo sé og interessere sig for det livlige Skuespil, naar paa de bestemte Tider paa Dagen, de mange forskjellige Nationers Skibe føres igjennem Broen – og hélt troelig har Majestæten forundret sig over den pyntede Hollænder, som blev liggende. Han lod ved en Adjudant spørge Skipperen, hvorfor. „Ek will nit mér betaalen", svarede Mynheer, „hæt keen Rubbels mér." Keiseren forlangte yderligere Forklaring og Skipperen maatte op paa Slottet. ‚Jawohl! grotte Hr. Keiser ek kan nit meer betaalen".

Jo, Historien endte naturligvis med, at der i Hui og Hast kom en keiserlig Dampslæber, der løb afsted med Hollænderen og at Mynhe[e]r Skepper blev godt begavet, at Brokaptainen blev sendt til Siberien og alle Brofolkene fik Knut o.s.v. o.s.v, de 9/10 af Snakken er jo Løgn.

Det statuerede Exempel havde allenfals ikke hjulpet ret længe, eller maaske var hans Majestæt ikke hjemme, da vi laa der med „Peter Bang", som dog endelig slap igjennem og kom op til vores Losseplads ovenfor Alexander Newsky Klosteret, et Sted hvor der ikke en Gang var en Fortøjningspæl endsige Brygge eller Kaj. Vi gravede vor ene Anker ned i Jorden ligesom de andre Fartøjer og Russerne begyndte at losse os. Det gik sént med Losningen og det blev igjen Søndag, imedens vi laa ved Newsky.

Foran os laa en Helsingørskonnert „Flankor",[15] og jeg vilde have Styrmanden med i Land, men han havde frygtelig Tandpine og ligefrem brølede, vor anden Nabo var en Tydsker og deres Styrmand vilde ogsaa med i Land. „For F.... kan I ikke trække mig den h..... Tand ud",[16] brølede Dragøeren (thi derfra var „Flankors" Styrmand). „Jo vel", sagde jeg, „men hvordan", „hvordan S.... i vil, tag et Koben eller slaa den ud med en Kølle, det kan ikke være værre Pine, end det er nu", „lad gaa", siger jeg, „hent et Par Aaretolle, saa hiver vi den ud med Rakkerspil." Nu havde vi ombord en Mineralvandsflaske, hvorpaa der sad noget meget fint Jerntraad, og nu op med Munden.

14. Egl. står der blot „Keise---", sidste ord i en linie, som slutter i en diminutiv krolle.

15. „Flankor", rettere „Flanquer".

16. Man kan bemærke, at antallet af prikker for ord, som SWE ikke kan få sig til at føre i pennen, som oftest er uhyre nøjagtigt angivet.

Saa gik der en Praas op [for] Tydsken, som var en stor Skjælm og var med paa Noderne. Jeg svøbte nu det fine Jerntraad om Tanden, som heldigvis havde en stor Krone, stak den ene Aaretold i Munden paa Patienten, tog et Par Tørn om den, Aaretolden, med Traaden og gjort en Løkke – „hold nu paa ham", komanderede jeg til Tydskeren; saa stak jeg den anden Aaretold i Løkken og hev rundt – Patienten skulde nok lade være at bide eller skrige, noget skulde der gaa, enten Tanden eller Kjæbebenet; heldigvis blev det Tanden, den kom ud og Dragøeren op med et Brøl, da Munden blev fri – og efter os – han greb en Haandspade og havde vist slaaet en af os ihjel i sit Raseri, men vi løb skoggerleende op i Rigningen. Dragøeren fik munden fuld af Blod og maatte skylle den ud – saa sadte Raseriet sig, da Pinen var ovre og om Emd. gik vi i Land og havde det fornøjeligt.

Vi kjørte i Drosche (hvert i sin) hele Newsky Perspektivet igjennem, en Gade, jeg tror en Mil lang og vist fire Gange saa bred som Amaliegade. Der var endelig Liv at se – et ejendommeligt Liv, der var Folk i alleslags Dragter, Lithauere, Polakker, Jøder i Kaftaner, Kosakker, Finner, endog Persere og Tartarer, gammel Russere, alle som gik i vores sædvanlige Dragt talte Tydsk, mang[e] talte Svensk.

Da nu Saltet var losset, kom der en Struds paa Siden af os. En Struds er et Slags Pram af raa Træstammer og tykke ru Planker. I det indre af Rusland bygges de om Vinteren paa Isen, tættes med Mos og lades saa med Produkterne, i dette Tilfælde med Hørfrø. Disse Strudser føres ikke tilbage, men sælges i St.Petersborg til Brændsel. Besætningen er Bønder – Herregud hvilke tarvelige nøysomme Mennesker, milde, barnlige og grusomme. De bukkede for os, nikkede og smilte til os og var saa meget fornøjede, naar vi nikkede igjen. Navnet paa os var Griski – jeg tror nu, det var et Øgenavn, thi naar en af dem kaldte paa os og raabte Griski, skoggerlo de Andre.

Naa! vi lod os Griski gefalle og kaldte dem „Ruski" og det var de glade ved. Strudsene drive med Strømmen ned til Havnestæderne og trækkes, hvor det behøves; ombord i vor Struds havde de en gml. Hest, en ynkelig Helmis at se til. Saa en Nat hører jeg en Støj og Tummel paa Siden af os – og jeg op – og sér at vore russ. Venner havde snøret Benene sammen paa Krikken og var i Færd med at vælte den i Floden. Naa, det var jo ikke saa slemt, hvis de havde dræbt Dyret først, men de mishandlede den paa det ækleste. Jeg skjældte dem ud paa godt dansk, men det var til ingen [Nytte]; endelig fik de det ynkelig stønnende Dyr overbord – det var en ækel raa Schene.

Disse Strudsefolk var meget gudfrygtige, hvad det ceremonielle angaar, de korsede sig og nejede for deres Helgenbilleder til

hver Tid, men paa mig gjorde det dog bedre Indtryk at se deres Morgenandagt. Naar de tidlig Morgen[17] en efter en krøb op fra deres usle Rum i Strudsen, vendte de sig mod Solen (den staar jo op i Øster), faldt paa Knæ og bad en længere Bøn – jeg syntes, at jeg kunde se paa deres Ansigter, at de ret med barnlig Tro gav sig Gud[18] i Vold.

Jeg tænkte paa os Vesteuropæere, der kræver og ogsaa har flere af Livets Goder end som disse stakkels Folk, hvor ere vi dog kolde og skeptiske – vi vilde (de fleste af os dog) skamme os ved at vise eller tilstaa, at vi bad eller takkede Vorherre, Folk vilde jo le af os og kalde os hellige og gjøre os til Nar. Nei, i saa Henseende staa vi langt tilbage for disse Naturbørn.

Det traf sig saa, at vi paa Touren nedad laa ved en Kaj og der fik jeg vore Strudsmænd at se, rustede til Hjemrejsen. Jeg kan tænke, at de hafde faaet Afregning, thi alle bare de nye Tørklæder i Haanden med Kjøbmandsvarer, Godter til Hjemmet. Da de saa os, kom de alle ombord, nikkede og klappede os og vare saa glade. Saa vandred de afsted. Forrest gik en med en Harmonika og de andre gik efter i Gaasegang. Nu skulle de maaske vandre 100 Mil eller mere, den Gang var der kun faa Jernbaner i Rusland.

Saa kom vi da udenfor Havnen og laa til Ankers ved Brandvagten og der gik stærk udgaaende Strøm og stiv østlig Kuling. Kaptainen var i Land at klarere, saa kommer der netop saadan en ledig Struds drivende lige ned paa os – jeg var bange for, at den skulle slaa vores gamle „Peter Bang" i Stykker. Jeg lagde Roret om og stak Kjætting og den gik klar af os, saa siger jeg, „spring i Jollen og sæt en Trosse paa den, maaske tjener vi en Bjærgeløn" – og dette fik vi gjort i en Hast. Lidt efter kommer der en Baad fra Brandvagten og vil tage vor Prise, men jeg vilde have Rubler; men dem havde de ingen af, vilde naturligvis selv have Bjergelønnen, og jeg saa snardt, der var intet at gjøre, særdeles da vi strax skulde seile.

Nu laa der en masse Tømmer i Strudsen, og jeg betydede da Ruskebasserne, at vi vilde have noget af det. Da, da, raabte Soldaterne og langede over – i en Snup havde vi en hel lille Dækslast og saa jollede de afsted med Strudsen. Lidt efter kom Kaptainen ombord. „Hvad æ de for noed – hva er de for Træ", „deilig Brænde", siger jeg til ham. „Vil de have det hjem", „Nei jeg tænkte, at det var brugelig for Dem", siger jeg – „No!", sagde han og ikke en Gang Tak; siden paa Reisen til Kjøbenhavn stod han paa sin Vagt og jeg paa min Vagt og savede Brænde. Aa, hvor var han dog gnaven, men stakkels Mand, han sad smaat i det, var næsten gammel og havde en daarlig Skude – men for gnaven var han.

Engang stod jeg i Kahyttens Gang og vejede Kjød til næste Dag, vi vare fem Mand, og jeg havde 5 pd paa Bismeren lige paa Qvantu[m], „Di vejer jo aldt for moiet", snærrer han inde fra Ko-

17. Egl. står der „Morgen" to gange.
18. Egl. står der mærværdigt nok „Guld".

jen; saa holder jeg Vægten hen for Næsen af ham og viser 5 pd lige paa Skuren – „No", siger Gamlingen, men i Galskab smider jeg ham Bismeren med Kjød ind i Køjen. „Nu kan De selv veje for Fremtiden", siger jeg arrig, „forresten tilkommer der os ½ Ratjon mere til Kahytten, om jeg vilde fordre min Del, men behold De Deres salte Knokler og Deres gamle Skude, jeg gaar i Land i Kjøbenhavn, at De véd det."

Og saaledes blev det, han bad mig meget om at blive, men min Agt stod jo til at komme i et ordentlig Skib fra et kjøbenhavnsk Cantoir, og da vi kom til Kjøbenhavn, gik jeg i Land og han fik ingen Styrmand igjen, Peter Just maatte gjøre det. Naa, det var jo Sommertid. Reisen eller to efter skulde Galeasen til Randers, men lagde op for Vinteren i Helsingør. Om Foraaret den 9' Marts laa den og lægtede paa Udbyhøj Rhed for indgaaende til Randers og der var Lods og Toldopsyn ombord; det redte op med en voldsom Storm af Østen, man ville lette Anker og holde ind i Fjorden. Skuden gik med Ankeret, tog Grunden, holdt tværs af Vind og Strøm, kæntrede og alle druknede – syv Menneskeliv gik tabt, stakkels gamle Petersen, stakkels Enke med de mange Børn.

Briggen „Titania“ var søsterskib til „Tre Venner“. Bemærk den meget lange jolle, der ligger midtskibs. Den har helt tydeligt været benyttet til at jage hvaler.

18. „TRE VENNER" OG „VENUS" 1856

Sommersejlads til Riga – 341 · Landgangssjov og Sophus kaster sit brød på vandet – 342 · Skipper tilkalder en klog mand – 344 · „Tre Venner" driver mod København og beskydes i Sundet af en englænder – 344 · Sophus må skifte til skonnerten „Venus" destineret til Danzig – 345 · Dér genser Sophus med sorg „Gefion", finder byen grim og kedelig og overtræder det preussiske fæstningsreglement – 347 · Konflikt med kaptajnen om trækkeseddel og Sophus afmønstrer i København – 348 · Sophus kommer hjem til sin lille kone et par dage og ser Dannerkongen med Løvehjælm – 350.

Der var meget Liv i Fragtfarten det Aar og følgelig var der ogsaa gode Hyrer. Jeg vilde se mig om efter Hyre med et Skib fra en af de større Handelshuse i Kjøbenhavn for saaledes at faa min Næringsvej fra min Hjemby, men dette var ikke saa lige at gaa til, og til at gaa ledig ret længe, havde jeg ikke Raad – saa blev der mig tilbudt Hyre med en Brig „Tre Venner", den tilhørte Grosserer-firmaet Jakob Holms Sønner, der ejede et stort Værft paa Christianshavn imellem Lange og Knippelsbroe – det havde da bestaaet i mere end ½ Aarhundrede og existerer endnu, men burde rettelig hede Holms Sønnesønner (jeg ved forøvrig ikke, om der virkelig er Holmer endnu, men Navnet og Pladserne drives endnu).[1] Det gjorde store Forretninger paa Vestindien i Sukker, drev Oliemøller og Sæbefabrikker og et meget stort Rebslageri i lukket Bane paa Amager. Det var altsaa en Begyndelse, om jeg fik Hyre med „Tre Venner" og jeg tog den.[2]

Briggen var nylig kommet hjem fra Robbefangst og var et meget gammelt, men som alle Skibe, der er bestemt til Ishavsfart, var den meget stærkt fortømret. Der var saaledes 6 Lag Planker i Bougen, saaledes at det kunde taale et Stød imod Grønlandsisen, men det var selvfølgelig en tung Kasse at slæbe igjennem Vandet. Det Slags Skibe pleie i Almindelighed at lægge op efter endt Ishavstour og Besætningerne, som hovedsagelig bestod af Rømøboere[3] reise saa hjem, kun Captajn og Styrmand bliver for at afsm[e]lte Tranen.

Nu var der blevet knap Tid paa Skibsrum og derfor blev „Tre Venner" sendt til Østersøen – vort Skib til Riga for at hente Hørfrø og Hamp til Fabrikkerne. Vi fik et Parti Salt i til en højst nødvendig Ballast (den var saa rank, at den ikke kunde ligge tom) og vi halede ud af Bommen. Ifølge med os var Briggen „Titania", aldeles et Søsterskib til „tre Venner". Kaptainen var en ung Mand fra

1. Der var stadig efterkommere involveret, se personregistret.
2. Når forfatteren bruger ordet begyndelse, ligger heri klart en plan om en karriere i et flerskibsrederi med store skibe, en fast tilknytning kunne bringe ham vidt.
3. Egl. står der her og i det følgende „Romo".

Rømø, han hed Ludvig Jensen og var en hél flink Mand; som alle disse Rømøboere var han en solid og dygtig Sømand, men aldeles udannet og uvidende om aldt udenfor den Dél af sit Fag, hvortil han var uddannet. Vi kom godt ud af det med hverandre.

Matroserne derimod vare nogle forskrækkelige Rødder. Tre af dem havde været med Briggen i Ishavet – I den Fart gik en Hob Kjøbenhavnske Bøller, forulykkede Haandværkssvende o.l., som jo vare brugelige til [at] roe Fangstbaadene, de egentlige Sømænd og Fangstledere – Harpunerer kaldes de endnu som en Reminec[e]nts fra den rigtige Hvalfangertid – vare som anført Romoboere. De tre Matroser, vi havde af den gamle Besætning vare dog brugelige, en af dem (Jørgensen) havde endog Styrmands-examen, den ældste, Kracastnitz, en rigtig Christianitter – Naa! de ere mine Livserindringer aldeles uvedkommende, men faldt mig just i Tankerne.

Altsaa vi sejlede og Reisen gik hel pænt, det var en deilig lys Aarstid og vi naaede uden større Mærkværdigheder Riga. Denne gamle Tydsk – Svensk – russiske Stad er en meget livlig Handelsplads og hel hyggelig. Befolkningens Sprog er tydsk, men som i St. Petersborg vrimlede det paa Floden med Oplandsrussere og Flodskibe, disse sidste dog af solidere Construction end Strudsserne paa Nevaen. Byen er (eller var den Gang) en gammeldags Fæstning med Volde tæt op til Husrækkerne, paa en Fæstningsport stod endnu en svensk Konges Navnetræk.

Der blev af vor Kapitain drevet en Smule Smugleri, thi han havde med sig tolv Silkeparaplyer, som jeg fik godt gjemt i den gamle med Krinkelkroge vel forsynede Skude. Hver Dag gik vor Skipper i Land med Paraply, men kom altid uden Paraply ombord, saadan gik det til – sær at vores Vagtmand ikke saa det eller tog sig af det, om han mærkede det.

Om Søndagen var jeg i Land og saae mig om. Jeg var faldet i Sælskab med en flot Kjøbenhavner, en Styrmand Jakobsen, som var Søn af en i sin Tid bekjendt Director, om hvem man blandt andet sagde, at han ordentlig havde trukket et Medlem af Kongehuset op og tilføjet adskillige % for mange paa diverse Vexler[4] – naa! bemeldte Prinds Vexler var ingensteds bekjendt som fint Papir og hvem véd, hvormeget der var om Snakken, men Sønnen var aldt andet en Directeur uden maaske for sig selv, han var en flink Fyr og god Kammerat, hans Selskab var mig meget kjær.

Vi besaa hvad[5] der var at sé i Riga og som vi kunde overkomme. Vi var blandt[6] andet i en Salon eller finere Dansebod, vare paa Sildekajen og blev jeg for første og eneste Gang bestjaalen for mit Lommetørklæde, et fint Silketørklæde, som min Kjæreste havde givet mig; jeg var kjed af det og sagde det til J., samt bemærkede, at en Soldat, som jeg udpegede for ham, nok var Tyven. Jakobsen strax over til Soldaten, som selvfolgelig protesterede, hans Kame-

4. Prins Ferdinand, broder til Christian VIII, var almindelig bekendt for ustandselig at skulle have saneret sin økonomi.
5. Egl. står der „var".
6. Egl. står der „blot".

rater en tre, fire Stykker stimlede til, Publicum ligesaae, der var jo Udsigt til Slagsmaal, ergo evige Løjer.

Skjøndt Kneipeslagsmaal aldrig har været min Sag, var jeg selvfølgelig strax ved Jakobsens Side, men der var ikke stort for mig at gjøre, thi J. havde i en Snut veltet hele den russiske Krigsmagt og om os var strax en Garde af Søfolk fra alle Nordeuropas Nationer – men da det nu er saa sin Sag at faa alvorlig Vrøvl med det russiske Politi, bleve vi enige om at fortrække, Fjenden var jo foreløbig slaaet.

To gamle Sæller[7] engelske Kulskippere vare aldeles forgabet i J. og slog Følge med os ind i en finere Beværtning uden for Byen. Der hændte sig ogsaa et lille Æventyr. Opvarteren krævede mig efter at han havde faaet sin Betaling. Saa blev den ene Englænder gal i Skrallen og skjældte ud. Værten kom farende og traadte kras op. Kapten John indtog Boxerstilling – da Værten saa det, kapitulerede han strax og Freden blev gjenoprettet, ikke til Værtens Skade, thi der kom efterhaanden flere Kaptainer til og alle fik de Geschichten af Engelskmanden og der blev givet meget ud den Eftermiddag.

Jeg har da ogsaa andet at berette fra Riga end Landgangssjov. Jeg traf en anden uhyggelig Bekjendt og det var Coleraen, den var dengang omtrent stationær i de russiske Østersøhavne og den kom ogsaa ombord til os. Vor Kok var en lille Rømødreng og en lille dygtig rar Dreng var han – han fik Colera og strax i Land skulle han.[8] Saa var der ikke ret meget Christianitterhumeur tilbage i vor tapre Besætning, selv vor Kaptajn fornægtede sin lille Landsmand og Slægtning, turde virkelig ikke røre ved Stakkelen.

Jeg beordrede Kapitainen i Land og at møde med Vogn ved Kajen – vi vare lagte ud paa Strømmen – bar Drengen op af Trappen (han laa i Kahytsgangen i et lille Rum) og lagde ham paa Dækket indsvøbt i Tæpper; men ingen af Matroserne vilde tage fat i ham og hjælpe ham ned i Baaden, saa jeg virkelig maatte sætte en Tailleløber paa ham, den turde de dog hale i, og saaledes blev han firet ned i Baaden, som jeg havde truet Jungmændene ned i til at roe os i Land. Jeg tog ham paa Skjødet i Baaden og i Droschen og lagde ham i Sengen paa Sygestuen. Russerne lod ikke til at være Bange.

Det var ikke fri for at være Flovhed ombord i „tre Venner" – hos Besætningen; men jeg vandt dog Anerdkjendelse for min Optræden, der jo var aldeles almindelig Medfølelse med et sygt Barn, kan man godt sige, han var jo en lille Perris[9] – og Captainen vandt mig hel kjær, for han holdt meget af Drengen. Jeg har læst et Sted – et Ordsprog e.l., der siger: „Kast dit Brød paa Vandet og du skal finde det igjen"[10] – dette har jeg forstaaet saaledes, at den som uden Udsigt til Tak eller Gjengæld udfører eller tilsigter noget

7. Må være slang for „geseller".
8. I følge Waterschoutprotokollen hed han Morten (Martin?) Nevve.
9. Perris eller Pirris, et lille svagt individ.
10. Det er faktisk fra Bibelen, Prædikerens Bog 11,1, i en udgave trykt 1873 oversat således: „Kast dit Brod paa Vandet; thi du skal finde det længe derefter." Forfatteren har tidligere henvist til netop Prædikerens Bog i forbindelse med det vers, han skrev i Johanne Louise Heibergs have, se kapitel 15.

godt, aldrig gjør det forgjæves, det lønner sig paa en eller anden Maade, og dette blev i rigelig Maal Tilfælde i denne Sag. Jeg havde jo ikke fjerneste Udsigt til at komme til Rømø eller gjøre Bekjendtskab med den omtalte Drengs Slægt.

Jeg kom dog til Rømø i 1861 og det rygtedes snart, da jeg spurgte om Ludvig Jensen, at det var mig, der havde taget mig af den syge Dreng og jeg blev meget populair paa Øen og Gjenstand for meget Opmærksomhed hos de gamle Skipperkoner. Det Brød jeg havde kastet i Vandet i Riga, var drevet op paa Rømø.

Vi ladede Hørfrø til Hjemladningen og det var mest Jødefruentimmer, der arbeidede dermed. Lugen blev tiltrukket og der blev sadt Rensemaskiner over Aabningene og derigjennem gik Linsæden – hvor saa de kummerlige [ud], de stakkels Qvinder, der var flere rigtig nette Personer iblandt dem og de opførte sig fuldstændig ærbare. Ovenpaa Hørfrøet ladede vi Hamp – og den blev stuvet og skruet saa det knagede i den gamle Brig, og de skruede den ogsaa hélt læk, hvad der viste sig paa Hjemreisen.

Imedens vi laae i Riga, fik vor unge Kaptain en besynderlig Sygdom. Hans Hovedhud, eller som man jo kalder det, Hovedbunden opløste sig i Skjæl, det saa yderst slemt og hæslig ud. Jeg maatte vadske og ligefrem kæmme ham for at rense Hovedet og raadede ham til strax at søge Lægehjælp – men, paa det Lag – det saaes, at han var fra Bondelandet. Doctorerne var kun Kjæltringer og Dumrianer, Nei, en klog Mand eller Kone, dem kjendte de paa Rømø.

I alle større Søhavne driver der jo en Del tvivlsomme Personer af alle Nationaliteter omkring og i Riga drev der naturligvis ogsaa en havareret Dansker omkring og gjorde sig nyttig, nødte til Spisestederne, fik sin Mad og viste Folk omkring i Byerne o.s.v. Denne Herre flyede min Kaptain en klog Mand, fuldstændig Mirakkelmand, der havde kureret saa og saa mange Tusende – og – til saadan en Person, der aldeles lignede en falleret Krovært, en formelig Sjofelist betroede vor Skipper sig. Han smurte ham Hovedet fuldt af noget gult Stads, der farvede hele hans Skalle, saa at der stod en formelig Helgenglorie ud under hans Hat – at han turde, begriber jeg ikke.

Da jeg havde overtaget den daglige Sygepleie, stod jeg fast paa, at Hovedet skulde vadskes i Sæbe hver Dag – og Skællene kæmmes bort, og det fik jeg lov til. Det blev hverken værre eller bedre med ham saalænge vi vare sammen, syg var han ikke, men Hovedet saa løjerlig ud.

Saa bleve vi færdige i Riga og det glædeligste med, thi vi fik vores lille Kok frisk og rask ud af Hospitalet og vor gamle Brig drev ad Danmark til – ja, den drev og det saa sént, at en Skonnert, som jeg saa i Kimmingen om Morgenen agterude, ved Middagstid var

forsvunden i Kimmingen forude – Prosit. Forøvrig gik aldt vel, men en lille Eventyr bestod vi dog under Opseilingen til Kjøbenhavn.

Vi tog nemlig Dragørlods, men sammen med os var en engelsk Skonnert og, kalkulerede Mr. Jack,[11] at med dette fine Vejr kunde Lodsen gjøre Gavn for to – han mindskede Seil og holdt sig i vores Kjølvand. Vor Dragørlods var en ung Skøjer med Lyst til Sjov, han siger til mig, „Styrmand ved De paa tommer, hvor dybt Briggen Ligger," det vidste jeg akkurat, „saa spiller jeg Jack et Puds", jeg var strax med; saa løb han over en af Røserne med os. Bums, der stod Engelskmanden og vi, Lodsen og jeg, brast i en skraldende Latter. Løber saa ikke Engelskmanden ned, henter et Gevær og skyder op i vor Mærsseil, endnu mere Latter fra os. Vi hørte John Bull siger, „Look heer! Math, bick Stones longseit the Wessel". Der var naturligvis ingen Fare, han kunde hale sig af i en Trosse – tror jeg da, men snydt for frie Lodspenge blev han dengang.

Det var Meningen, at vi skulde have gjort en Tour til og vi belavede os paa det, men det viste sig, at Skibet havde lækket saameget, at en Del af Hørfrøladningen var blevet beskadiget, og maatte kjølhales, [derfor] blev Touren aflyst – og jeg var atter ledig. Jeg var kjed af det, for hvis vi havde faaet en Tour til, var jeg netop kommet paa den Tid til at faa Hyre paa en Vestfarer fra Kantoiret, men nu maatte jeg tage, hvad der faldt for, og det blev med Skonnerten „Venus", ført af en vis Petersen og tilhørende Handelshuset Renzmann i Kjøbenhavn. Jeg var et Par Dage hjemme hos min lille Kone og saa afsted.

Touren gjaldt Danzig, hvor vi skulde lade Sleepers (Jernbanesveller) og vi drog afsted. Vi havde rigtig godt Mandskab, deriblandt en Negerdreng. Skonnerten var stor og velsejlende, men usselt udhalet, der var ikke saa meget som et Krøbbelspil ombord, vi maatte paa gammeldags Skudemanér lætte Anker med Haandspager, og det var et Slid at sætte Seil kun med Haandmagt.[12]

Vor Skipper var ikke videre elskværdig og jeg fik Indtrykket af, at den fattige Udstyrelse i meget skyldtes hans Egennytte. Han var en Præstesøn og ingen Bonde, saa at man kunde leve i Kahyt med ham, men alligevel, han var ubehagelig i Væsen, overmodig og pralende, jeg léd ham ikke.

Paa Reisen til Danzig havde vi en Stormnat og om Morgenen længtes vi jo efter at faa lidt Forfriskning, Kokken, et stakkels Kjøbenhavnerbarn kunde ikke faa Ild paa, og jeg maatte ind i den elendige Kabyds og fik endelig fyret op. En Kaffekjedel fandtes ikke ombord i „Venus", vi maatte koge Kaffe, The i en Gryde. Da vi var ballastet, laa vore Vandfade i Lastrummet. Jeg vidste ikke af, at der i de fleste Fade var salt Vand – og Kokken maaske ei heller, for da han serverede Kaffen, var den lavet af Søvand. „Nu skulde

11. Egl. står der, „og Jack kalkulerede Mr. Jack at ..."
12. Krøbbelspil, „et lidet Bradspil, der almindelig staar paa Masten, og dreies rundt med en Jernsvingel. Det bruges paa mindre Skibe til at varpe med." (Harboes Marineordbog).

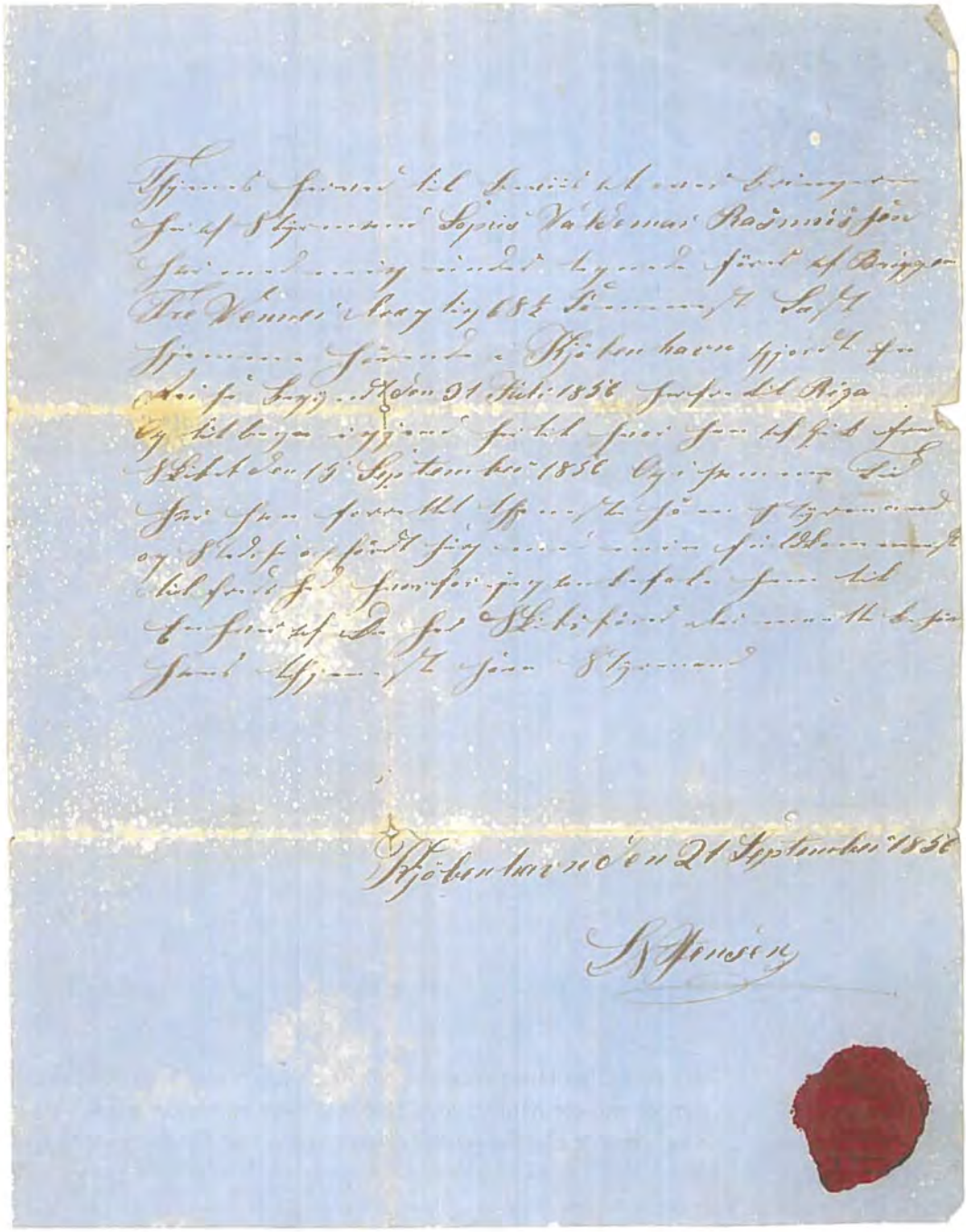

da den Onde" o.s.v., „den satans Dreng" (stakkels Skrog), men arrig var jeg, og Kaptainen loe ondskabsfuld og komanderede mig til at give Drengen en ordentlig Lussing – Nu har det været saaledes med mig, at jeg altid har haft lettere ved at opponere imod Overmænd end at komandere end sige tyranisere Undermænd – og da jeg saa Stakkelens ulykkelige Ansigt var jeg afvæbnet – og jeg lod

Skipper S.N. Jensens attest hvorved han tilkendegiver at SWR havde opført sig til hans fuldkomne tilfredshed. (Privateje).

Kaptainen vide, at jeg ikke lod mig komandere til at være Profos – helt skyldfri var han, Kokken, jo ikke, eftersom han havde brugt fersk Vand før, og altsaa maatte vide, hvor det var – Naa, saa fik vi endelig rigtig Kaffe, men efter denne første Rivning fulgte flere og jeg fik Mening om, at det vist ikke holdt hélt ret længe imellem Petersen og mig – og at det var bedst at skilles i Tide – paa Langfart vilde jeg ikke med „Venus", det var enig med mig selv om.

Dagen efter kom vi til Weichelsmünde, som er Forhavnen til Danzig, og der lossede vi vor Ballast. Der ligger en lille Fæstning, som vores Kastel, og der ligger de store Skibe, som ikke kan flyde op. I Weichelsminde laa Barkskibet „Mercurius" af Flensborg, som jeg havde ligget sammen med i Flensborg, i Newport, i St. Thomas og der var min allerbedste Ven Erich Mathiesen fra Korsør Styrmand, saa den Fornøielse at træffe en kjer Ven, havde jeg da. Da vi var færdig med Ballasten, fik vi en flok unge Sømænd ombord – Flod[s]jovere vare deres rette Benævnelse, thi deres Gjerning var at varpe os op til Danzig – Bugserdampere vare endnu sjældne. Nu findes de vist i Snesevis i Danzig. Raske Fyre til deres Gjerning var de – medbragte nogle lange Lodliner og i disse varpede de Skuden, det gik qvikt og paa faa Timer vare vi oppe ved Byen.

Paa Vejen derop havde jeg det sørgelige Syn, at se vor deilige Fregat „Gefion" ligge som et aftaklet oplagt Vrag. De preusiske Kjæltringer kaldte den Deres Erobring og jeg var nær kommet i alvorlig Spetakkel med dem, da jeg fortalte dem, at der ikke var en eneste Preusser med, da vi mistede den i Eckernførde Fjord, det var jo et Par Batterier Feldtskyts fra en tydsk Smaastat, som skjød „Chr. VIII" i Brand og Landbatterierne ved Eckernførde, der gjorde det af med „Gefion" – det var ellers dumt at kjævles om, mistede den gjorde vi jo, og lige saa godt Ravnen som Kragerne. At vi forøvrig tog den igjen i 1850, men ved en Convention var forhindret i at bringe den Hjem, havde disse Folk ingen Anelse om.

Danzig var og er vel endnu en grim gammel Rede – hvilke Gader og hvilke Huse, men det er vist en interessandt By for hvem, der vil studere Middelalder. Det skal være en meget stærk Fæstning og stor Handelsstad. Revieret vrimler af Flodtyve og vi fik strænge Ordre til god Vagthold sam[t] Tilladelse til ohne weiter at slaa enhver Mand paa Panden med en Haandspade, der uden Tilladelse vilde gaa ombord om Natten – vi fik ikke Leilighed til at benytte Tilladelsen, men en Pertyrline,[13] der var glemt at hales ind, fandtes kappet af om Morgenen, hvorfor jeg fik en Røffel. Kapt. Petersen benyttede altid Leiligheden – forresten gik det jevnt rolig ombord. Folkene yndede at arbeide med mig. Kosten var uanstændig slæt. Ærter maaske fem Aar gamle, Gryn som Dueæg. En Fdg Smør havde jeg kasseret i Kjøbenhavn, men det vi fik igjen var

13. Pertyrline, et tov, som ankeret hænger i under kranbjælken. Eftersom man lå for anker, har den ikke været i brug.

ikke stort bedre – det var usle Forhold, men vor Kaptain tog sine Hovedmaaltider paa Skipperhotellet.

Naar man kjender Kjøbenhavnske Forhold med Hensyn til Adspredelse og Leilighed til Morskab for Middelklassen, maa man undre sig over, hvad andre Steder af lignende Størrelse som Kjbh. har at byde paa. I Danzig opdagede jeg intet. Jeg var ude i en Forlyste[l]sehave, hvor det eneste, jeg saa var Roer og Grønkaal. Der Bierfidledes fra en Estrade og Publicum, der saa ud til at være agtbare Middelstandsfolk, sjokkede omkring, yderst kjedeligt aldt sammen. Jeg gik derfra og spadserede ud til Wei[c]helmünde og gik ombord i „Mercurius" og morede mig udmærket.

Jeg blev i Skibet om Natten, men maatte gaa derfra Kl.4 Fm. for at være ombord før Arbeidstid, men jeg skulde igjennem Fæstningen og Porten, en Gitterport aldeles som den, der gik til Langelinie er eller vel var. Der var ingen til at lukke [op], en fin! – jeg krøb over den Kgl. Port, gik igjennem Fæstningen, saae ikke en Kat, mindre en Soldat og krøb over den anden Port og kom pænt ombord – Gud véd hvormange Aar jeg for denne uhørte Negliseren af det preussiske Fæstningsreglement havde maatte svælte i en underjordisk Kassemat, om Sagen var blevet paadømt af en preusisk Krigsret. (Jeg maa bemærke, at jeg siden har practiseret det selv samme ved Langelinie Port, enda jeg den Gang var i Kgl. dansk Toldtjeneste).

Vi bleve saa færdige i Danzig og jeg havde besluttet ikke at gaa med Skibet længer end som til Kjøbenhavn, just ikke fordi at Skibet ikke var rart at være ombord i, eller fordi at jeg ikke yndede Kapteinen, dette var ikke det afgjørende, for jeg var ham fuldt voxen og skulde vel faaet ham til at levere ordentlig Proviant og tvunget ham til passende Adfærd; men jeg var jo gift og min Hustrue skulde jo have noget at leve af. Jeg havde forlangt Trækkeseddel d.e., at Konen henter den halve Styrmandsgage paa Rhederens Kontoir.

Kaptainen sagde mig, at fra Rendzmans Kontoir gaves ikke Trækkeseddel, men min Hustrue kunde hente Penge nede hos hans Broder, en lille Kræmmer paa St.Kjøbmagergade, men denne Ordning skulde jeg ikke have noget af, og jeg sagde da til Kapitainen, da vi var i Drogden, at den Sag maatte ordnes forinden vi forlod Kjøbenhavn, ellers vilde jeg fra. Saa vilde han imponere mig og sagde, „Naa saaledes – nu ankrer jeg ikke paa Kjøbenhavns Rhed, men gaar til Helsingør og provianterer." (Pyt, tænkte jeg, det lader du nok være.) „Ja, gjør, hvad De vil, jeg rører ikke min Haand til Arbeide eller mæler et Ord til Komando fra Kjøbenhavn er passeret", var mit Gjensvar, (men ingenlunde min Mening, thi det vilde være ligefrem Oprør.)

Naa, Manden følte, at jeg kunde blive ham spyds nok og taug og vi ankrede paa Kjøbenhavns Rhed. Hr. Petersen sagde meget stolt, „De bliver ombord, til De hører fra mig", „Javel", sagde jeg, „men De husker mine Betingelser for at blive med Skibet, Trækkeseddel paa Halvdelen af min Hyre for min Hustru at hæve paa Rhederens Kontoir". „De har at følge med til Ladningen, som De har modtaget, er aflevert i Sunderland", „ogsaa det", sagde jeg, „men vær forvisset om, at det skal De komme til at fortryde, om De tvinger mig saavidt – tror De, at jeg vil have min Hustru til at gaa ned i den Pjaltebod og bede om det, som er min Ret. Nu har jeg sagt Dem min Mening, Farvel."

Der gik en Dag, jeg hørte intet; næste Dag gik med, heller intet. Jeg havde arbeidet flink med Folkene i Skibets Gjerning og da det blev Aften, holdt jeg det ikke længere ud. Jeg vidste, at min Hustru var flyttet, vi havde lejet en Leilighed ude i St.Hansgade (den Gang det andet Hus i Strædet Blegdammen, existerer endnu), men hvorledes hun havde det, havde jeg ingen Anelse om. Kl. blev 8[tc], jeg siger til en af Matroserne, „sæt mig i Land", og vi roede ind til Becks Badehuse, gik hjem i Sct.Hansgade, men maatte ind og hente min lille Madam (Fruer var de ikke endnu), hvor jeg vidste,[14] jeg skulde træffe hende – hos sine Forældre. Jeg fulgte hende hjem, men maatte destoværre allerede væk. Matrosen ventede jo paa mig. Javist, han havde naturligvis ogsaa været paa Æventyr, men ombord kom vi og fandt aldt i bedste Orden.

Næste Formiddag kom Kaptajnen. Stor, fornem paa det, kaldte mig ned i Kahytten, meget steil. „Styrmand Rasmussen, De har uden min Tilladelse forladt Skibet og tilladt en af Folkene at gaa i Land, derfor skal De i Morgen komme til at staa til Ansvar for Søretten paa Skippernes Laugshus og forventer jeg, at De faar en klækkelig Mulkt" o.s.v.

„Hør nu min gode Hr. Kapitain, mig gjør De ikke bange. Jeg tror nok, at De vil skade, hvad De kan – jo, hvis De kunde! men nu har De baaret dem dumt ad, havde De tiet stille til i Morgen, og saa kommet med Deres Klagemaal eller hvad, det er De snakker om, var jeg maaske blevet forbløffet og vrøvlet mig fast; men nu har jeg faaet Varsko – og nu skal vi faa Løjer paa Laugshuset i Morgen. Kom De kun an – har De mere at sige. Jeg har ikke bedet Matrosen om at gaa i Matroskippe og bagtalt Dem, det behøves eiheller, Deres Rygte er kjendt nok; men Sladder har jeg aldrig hørt efter. Jeg har kun forlangt af Dem, hvad enhver gift Sømand kan fordre. Ja, videre kan vi jo tales ved paa Laugshuset."[15]

Næste Morgen gik vi Iland, mødte Kl. 10 paa Laugshuset, bleve afregnede, men Hr.Kapitainen oplod ikke sin Mund. Da Watterschoutten spurgte, om vi havde noget at anføre, svare jeg, „aldeles intet, men mulig Hr. Kapitain Petersen har" – Watterschout-

14. Egl. står der „hvor jeg vidste hvor jeg skulde".

15. Waterschouten, som udformede hyrekontrakter, der var forpligtende for begge parter, skulle også efterfølgende varetage begges tarv. Forfatterens selvtillid i denne situation kunne skyldes, at Waterschouten faktisk delte sol og vind lige, noget som aldrig er blevet grundigt historisk undersøgt, men som i alt fald, som nævnt, var klart udtrykt i hans instruks. Der er i øvrigt næppe tvivl om, at kaptajn Petersens adfærd overfor en gift styrmand var usædvanlig og at han selvfølgelig selv vidste det. Der kan heller ikke have været noget som helst sagligt argument for ikke at tillade SWR at gå i land.

ten vendte sig til Kapitajnen, Hr. Petersen bukkede og sagde ogsaa, „aldeles intet" – Jeg bukkede for Watterschoutten Hr. Kpt. Kummerlahn, for Kaptainen, for Fuldmægtigen, Bisidderne, Budet – og saaledes var Reisen med Skonnerten „Venus" til Ende.

Saa var jeg igjen nogle faa Dage hos min Hustru. Det var en deilig Leilighed, den vi havde faaet i Sct.Hansgade. Den tilhørte en Toldassistent Schmettau,[16] som forøvrig nok havde speculeret galt, thi han gik fra den et Par Aar efter. Sandt at sige havde vi ikke ret meget at bruge Leiligheden til. Thi min lille Hustrue egnede sig aldeles ikke til at boe alene, vel var hendes nylig konfirmerede Søster, Sine hos hende om Natten, men det var dog for trist og derfor gik de begge hjem til de Gamle og havde deres Arbeide med. Min Hustru var (og er endnu 1901) særdeles flink til ald huslig Gjerning og med Sytøjet gik det let fra Haanden – hun befandt sig bedst i det gamle Hjem hos sine yngre Søskende, hun var Solstraalen i Hjemmet, den dér trøstede og var alle til Maade.

Hun levede ogsaa billigere der end som selv at lave Mad. De faa Dage, jeg var hjemme var vi naturligvis sammen. Meningen, hvorfor vi tog saadan en større Leilighed, 3 Værelser, var ellers at det ene Værelse skulde udlejes, men et Forsøg dermed bragte et daarligt Resultat. Vi fik det udlejet, men bleve narrede for Huslejen. Jeg var dengang borte og min lille Kone var ikke egnet (heldigvis) til Værtinde for Logerende – vi lod dem løbe.

I det Par Dage, jeg var i Lejligheden, skedte den Begivenhed, at Sct. Johanneskirken, den første af de mange nye Kirker, der nu pryde Kjøbenhavns nye Qvarterer, blev indviet med stor Stads og Højtidelighed af Hns. Majestæt Kong Frederik d.7de. For første Gang saa jeg Glaskareten med de 8 hvide Heste med Løberen foran med store Blomsterfyldte Huer – der var stiv Stads og det tog sig prægtigt ud. Kong FVII taklede[17] godt, naar han vilde føre sig, var han en meget majestætisk Figur, en stolt Skikkelse, naar han havde Løvehjelmen paa Hovedet.

16. C.F. Schmitto.
17. ODS har udtrykker at takle i betydningen at udstyre sig pyntelig med klæder etc. – evt. med et skær af ironi.